ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3
MERCREDI
3 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

LE NUMERO 1,20 F.

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.716

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.716

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

О

### Կ. Լ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ԶԵԿՈՅՑՈՒՄԸ

О

Ա. Բառնալ լուրջ թերութիւնները

Հոկտեմբեր 19ին Երեւանի մէջ գումարուած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի հերթական երրորդ լիակատար նիստը: Օրակարգն էր՝ «Դաստիարակչական աշխատանքի յետագայ ուժեղացումը»: իբրեւ առաջնորդ ունենալով Խ. Միութեան Կոմկուսի ԻԵ համագումարի որոշումները, որոնց լոյսին տակ քննուած են խնդիրները:

Բացի կեդր. կոմիտէի անդամներէն, լիակատարին իբրեւ «հրաւիրեալ» մասնակցեր են պետական, կուսակցական, աշխատաւորական, արհեստակցական, երիտասարդական, գիւղատնտեսական, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեանց, գիտական, մշակութային կազմակերպութեանց, մամուլի ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Հանրապետութեան Գերագոյն սովետի նախագահութեան եւ նախարարական խորհուրդի պատասխանատու աշխատողներ:

Ժողովի ատենագրութիւնը կը գրաւէ Սով. Հայաստան օրաթերթի Հոկտ. 21ի թիւին չորսուկէս էջերը, աւելի քան 25 սիւնակ: Ամէնէն շատ տեղ յատկացուած է Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի քարտուղար Կ. Լ. Դալլաքեանի «Զեկուցումին», շուրջ տասը սիւնակ

Ըստ զեկուցաբերին, Հայաստանի համայնավար կազմակերպութիւնը «մեծ աշխատանք է կատարել աշխատաւորների կոմունիստական դաստիարակութեան ուղղութեամբ: Մարքս – Լենինեան գաղափարախօսութիւնը տիրապետել է մասսաներին, դարձե՛լ մեր հասարակութեան անպարտելի, միասնական առաջատար ուժը»: Հայ ժողովուրդը իր արժանի աւանդն է մուծած Խ. Միութեան բոլոր ժողովուրդներու եղբայրական դաշինքին եւ միասնութեան ամրապնդման, Հայաստանի մէջ կոմունիզմի կառուցման գործին:

Թէեւ ձեռք բերուած յաջողութիւնները անվիճելիօրէն մեծ են, սակայն բնորոշ եւ լուրջ թերութիւններն ալ պակաս չեն եղած տնտեսական եւ մշակութային շինարարութեան ասպարէզին, կուսակցական, գաղափարա – դաստիարակչական աշխատանքներու մարզերուն մէջ, ինչպէս մատնանշուեր էր Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի 1975 Յունուարի լիակատար ժողովին:

Այդ թերութիւնները կը յանգէին այն բանին, որ կուսակցական շատ կազմակերպութիւններու գործնական աշխատանքի ոճն ու մեթոտները միշտ չէին նպաստել անոնց առջեւ կանգնած գաղափարա – դաստիարակչական խնդիրներու բազմնաւոր լուծման:

Դալլաքեան դիտել կուտայ, որ «անսկզբունքայնութիւնը, ամէն ինչ ներելու, ծագող պրոբլեմները չտեսնելու եւ լուծելու ցանկութիւն չդրսեւորելու իրադրութիւնը, խօսքի եւ գործի որոշ դէպքերում նկատուող անհամապատասխանութիւնը վնաս էր հասցնում աշխատաւորների դաստիարակութեան գործին»:

Լիակատարը այս լուրջ թերութիւնները կը բացատրէ անով, որ «իջել էր գաղափարական աշխատանքի կուսակցական ղեկավարման մակարդակը»:

Խօսելով մամուլի, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի մասին, զեկուցաբերը ընդունելով հանդերձ, որ «Մասսայական ինֆորմացիա»յի այդ մարզերուն մէջ որոշ բարելաւում կը նկատուի, կը նշէ որ «Թերթերի խմբագրութիւնների կոլեկտիւները դեռ շատ ջանքեր, ստեղծագործական նախաձեռնութիւն ու եռանդ պէտք է ներդնեն, որպէսզի իրենց աշխատանքը հասցնեն Խ. Միութեան Կոմկուսի ԻԵ համագումարի առաջադրած խնդիրների մակարդակին»:

Դալլաքեան դիտել կուտայ, որ Սով. Հայաստան թերթը, քաղաքային ու շրջանային շատ թերթեր, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը չեն համապատասխաներ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան աշխատանքի կենդանի, գործնական պահանջներուն: Նիւթերու «պրոֆեսիոնալ ցածր մակարդակը մանրաթեմայնութիւնը (?) վերլուծութեան, մակերեսայնութիւնը, գործարար, սկզբունքային քննադատութեան բացակայութիւնը չեն կարող բաւարարել այսօրուայ ընթերցողին, հեռուստադիտողին եւ ռատիօունկնդրին...»:

Լուրջ բարելաւման կը կարօտի նաեւ Գրողներու Միութեան պաշտօնաթերթ Գրական թերթը, որ «հրապարակում է անյնաստիւն, ճչացող նիւթերով»:

Լուրջ թերութիւններ եւ վրիպումներ կան նաեւ հրատարակչութիւններու գործունէութեան մէջ, կը նշէ Կոմկուսի քարտուղարը: «Երբեմն թեմատիկ եւ հրատարակչական պլանները կազմելիս թոյլ է տրւում սուբյեկտիւիզմ, դրսեւորւում են խնամիական հակումներ: Երբեմն լոյս են ընծայւում գրքեր նուազ հրատապ թեմաներով»:

Հայաստան հրատարակչականի վարիչներուն անպատասխանատուութեամբ կը բացատրուին թարգմանական շարք մը գիրքերու մէջ թոյլ տրուած տասնեակ սխալներն ու անճշդութիւնները: Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը երբեմն լոյս կ'ընծայէ գիտական ցած մակարդակ ունեցող գիրքեր: Պատճառը հսկողութեան, պատշաճ կարգուկանոնի եւ կարգապահութեան բացակայութիւնն է, վարիչներու անպատասխանատուութիւնն ու քաղաքական անհոգութիւնը: Նոյնը՝ Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութեան մասին:

Վերջին տարիներուն Հայաստանի գիտնականները ստեղծեր են «ոչ քիչ թուով խոշոր աշխատութիւններ, մենագրութիւններ հասարակական գիտութիւնների բնագաւառում»: Այս շարքէն «կարեւոր իրադարձութիւն» է Լէնինի երկերուն լիակատար ժողովածուին հրատարակութիւնը հայերէն լեզուով:

Ցիշատակութեան արժանի է «Հայկական սովետական Հանրագիտարանի Ա. հատորին հրատարակութիւնը: Գիտութեանց Ակադեմիան լոյս կ'ընծայէ «Հայ ժողովուրդի պատմութիւն» բազմահատոր աշխատութիւնը: Կոմկուսի քարտուղարը գնահատելով հանդերձ գիտական «կոլեկտիւ»ի այդ աշխատանքը, որոշ թերութիւններ կը մատնանշէ չորրորդ հատորին մէջ. յետոյ նաեւ երբեմն հրապարակուած աշխատութիւններու մակարդակը չի համապատասխաներ ներկայացուող պահանջներուն:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ԼԻԲԱՆԱՆ

## ԽԱՂԱՂԱՊԱՀ ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

О

### ՍԱՐԳԻՍ ՎՃՌԱԿԱՆ Է ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Վերջին երեք օրերուն ընթացքին խաղաղութիւն տիրած էր ընդհանրապէս ճակատներու վրայ, մանաւանդ հարաւային սահմանին, բայց շուրջ 100 մեռեալ եղած է Պէյրութի մէջ իսկ Թանգարանին գօտիին շուրջ, այսինքն քրիստոնեայ եւ մահմետական սահմանագլուխին վրայ:

Սարգիս սակայն վճռական է եւ կը սպառնայ ուժի դիմել եթէ իր հրամաններուն գործադրութիւնը չտեսնէ: Կիրակի գիշեր եւ Երկուշաբթի առտու ալ կռիւներ եղած են Թանգարանին շուրջ եւ եօթը դիակ գտնուած է:

Արաբական Լիկայի խաղաղապահ ուժերու մէկ մասը Լիբանան պիտի հասնի Չորեքշաբթի – Հինգշաբթի: Ասոնց մէջ են Սաուտցիներ, Լիբիացիներ, Եմէնիթներ, (հարաւ եւ հիւսիս) ու նաեւ Սուրիացիներ: Այս վերջինները արդէն տեղւոյն վրայ են եւ սկսած են ճերմակ ներկել իրենց զինամթերքը, ճերմակն ըլլալով խաղաղապահ ուժերու գոյնը:

Որոշ լարուածութիւն ալ կը տիրէ հարաւային կողմը, այսինքն Իսրայէլեան սահմանին վրայ, ուր կրկին կը տեղատարուին Պաղեստինցիք, մինչ Ֆալանժներու ձայնասփիւռը կ'ըսէ թէ պաղեստինեան կեռիլլայի զօրագունդ մը գրաւած է Քֆէր գիւղը, Քեբրոնի զառիվայրերուն վրայ:

Իրաց այս կացութեան մէջ, նոր յոյսեր կը ծնին Լիբանանի խաղաղութեան համար:

## ԹՈՒՐՔԵՒՅՈՅՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

О

Պեռնի եւ Փարիզի մէջ սկսան Թուրքեւյոյն բանակցութիւնները փորձագէտներու ատրճանին վրայ եւ ի պատասխան եւրոպական եւ միջազգային բարձր մարմիններու հրաւէրին: Եթէ այս բանակցութիւնները տեղ մը հասնին, այն ատեն կարելի կը դառնայ Թուրքեւյոյն վեհաժողով մը: Փարիզի խօսակցութիւնները դոնփակ, կը վերաբերին Եգէականի օդային սահմանին: Տարակարծութիւնը ծագեցաւ 1972ին երբ Թուրք կառավարութիւնը չեղեալ համարելով միջազգային համաձայնագրերը պահանջեց որ Եգէականի վրայէն անցնող օդանաւերը հսկողութեան թրքական կեդրոններէն ստանան ուղղութեան հրահանգները: Ի պատասխան յոյն կառավարութիւնը «վտանգաւոր գօտի» հռչակեց Եգէականի օդանաւային ամբողջ շրջանը: Իբրեւ հետեւանք այն օդանաւերը որոնք Պոլիս կ'երթային կամ Պուլկարիայէն կամ Հռոդոսէն պիտի անցնէին:

Բանակցութիւնները պիտի յանգէին, երբ 1974ին թրքական զօրքը Կիպրոսի վրայ յարձակեցաւ:

Աւելի դժուար կը թուի Պեռնի հանդիպումը, որ կը վերաբերի յոյնեւթուրք տարակարծութեան խորքին իսկ: Ըստ դէտերու ամերիկեան ընտրութեանց արդիւնքը դեր ունի այս կէտին վրայ, քանի Թուրքիա Ֆորտի յաղթանակը կը մաղթէ: Անկէ կ'ակնկալէ նիւթական եւ զինուորական լայն օժանդակութիւն: Նիւթը Եգէականի հարցն է, բայց այս անգամ քարիւղային հետազօտութեանց մասին: Վերջերս լարուածութիւնը քիչ մը մեղմացած է, քանի Յունաստան սկսաւ տեղի տալ եւ ընդունիլ որ Թուրքիա ալ իրաւունքներ ունի Եգէականի վրայ, իսկ Անգարա տրամադիր է եղեր յոյնեւթուրք ընկերութիւն մը առաջարկել հաւաքաբար շահագործելու համար Եգէականի հարստութիւնները:

Գալով Կիպրոսի, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Չաղլայանկիլ կ'առաջարկէ որ «առժամեայ հաւաքական կառավարութիւն» մը կազմուի, բաղկացած 2 համայնքներու ներկայացուցիչներէ: Կը կարծուի որ Անգարա կը ջանայ քիչ մը զսպել Տենքթաշը որ իբրեւ միակ լուծում կը տեսնէ թրքական անկախ Պետութեան մը հռչակումը: Թուրքերը, ուրեմն, կ'ըսեն թէ եթէ Յոյները մերժեն այդ միացեալ կառավարութեան կազմութիւնը, կը նշանակէ որ Թուրքերը միակ պատասխանատուները չեն ներկայ կացութեան: Պարզ է, արդէն, Թուրքերը ե՞րբ պատասխանատու եղած են որեւէ բանի եւ կղզիին 18 առ հարիւր թուրք բնակչութեամբ հողամասին 40 առ հարիւրն ալ գրաւելէ ետք, յանցաւորը անշուշտ Յոյնն է...:

## ԱՐԱՐԱՏ - ԲԿՍԱ 1-1

О

Հոկտ. 30ին, Խորհ. Միութեան ախոյենական մրցումներու արդիւնքներն են.– Շախտեոր – Դինամօ (Թիֆլիզ) 3 — 1, Կարպատ (Լվով) Դինամօ (Մոսկուա) 2 — 0, Դնեպր – Տորպեդօ (Մոսկուա) 1 — 0, Շախտեոր – Դինամօ (Մինսկ) 2 — 1, Զարիա – Սպարտակ (Մոսկուա) 2 — 0, Չերնոմորեց – Լոկոմոտիւ (Մոսկուա) 1 — 1, Արարատ – ԲԿՍԱ (Մոսկուա) 1 — 1, Դինամօ (Թիֆլիզ) – Զէնիթ (Լենինգրադ) 1 — 0:

Դասաւորման գլուխն է Տորպեդօ (Մոսկուա) 18 կէտ, ապա՝ Կարպատ (Լվով) 16, Դինամօ (Թիֆլիզ) 15, Դինամօ (Մոսկուա) 15:

×

### ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Հոկտեմբեր 27 թուականով.—

Աւստրիոյ եւ Փարիզի ոստիկանութիւնները կը շարունակեն իրենց քննութիւնները, տարի մը առաջ մահացած երկու մեծ դեսպաններուն, Թունալըկիլի եւ Իսմայիլ Էրէզի սպանիչները գտնելու համար: Ինթէրփօլն ալ կը գործակցի անոնց:

Վիէննայի ոճրային բաժնի ոստիկանութեան տնօրէնը այս առթիւ ըսաւ թէ հարցաքննումները չեն վերջացած եւ քննութիւնները կը խորացուին: Կ'ենթադրուի թէ երկու ոճիրներն ալ նոյն անձերուն կողմէ գործուած են: Ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ կը ջանայ կապ մը հաստատել Թուրք դեսպանին սպանութեան եւ Հայ Մշակոյթի կեդրոնին ռմբակոծման միջեւ:

Fonds A.R.A.M

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

# ԵՐԲ ԾԵՐԵՐԸ ԿՈՒ ԼԱՆ...

Մօտ երկու ամսուան «պարտադիր» օդափոխութենէ ետք տուն վերադարձան Պուրճ Համուտի Հայկական Ծերանոցին բնակիչները: Անոնք կուգային Զմմառէն, ուր հայկական վանքին կազդուրման կայանին մէջ պատսպարուած էին հիւրաբար: Ինչպէս ծանօթ է, այս Ծերանոցը եւս զերծ չէր մնացած քանդում — կողոպուտի մոլուցքէն: Պառաւները մազապուրծ փրկուած էին հոն տեղացող հրթիռ — ռումբերէն: Հաստատութեան ամբողջ սարքաւորումը փճացած էր:

Ամիսէ մը ի վեր կը կատարուէին նորոգութեան — մաքրութեան աշխատանքները: Տնօրէնուհի օր. Մաննիկ ճիգ չէր խնայած կրկին կահաւորելու — գէշ աղէկ — սենեակները եւ սրահները, ուր մեր ծերերը կ՚անցընեն իրենց կեանքին վերջին օրերը:

×

Սեպտեմբեր 30ին, կէսօրէ առաջ, մեծ օթոպիւս մը մօտ յիսուն ծերեր կը փոխադրէր Պուրճ Համուտ՝ Թրատ Թաղ: Պատահաբար ներկայ էի Ծերանոց, ուր գացած էի տեղեկանալու տարուած աշխատանքներուն: Ժամ մը տեւեց ծերերը օթոպիւսէն վար իջեցնելը: (Վստահ եմ՝ ժամ մը եւ աւելի տեւած ըլլալու է զանոնք հոն տեղաւորելը): Հաստատութեան աշխատաւորները, մեծ մասամբ կիներ եւ երիտասարդուհիներ, տնօրէնուհին կ՚օգնեն անոնց մէկիկ-մէկիկ վար իջնելուն: Ոմանք անդամալոյծ են. քանի մը կիներ գրկելով կ՚իջեցնեն զանոնք: Կան կոյրեր, հազիւ քալողներ: Պէտք է բռնել իւրաքանչիւրին ձեռքէն: Յաւելեալ յոգնութիւն մը, որ պարտադրուեցաւ ծերերուն եւ հաստատութեան պատասխանատուներուն, այս անիմաստ պատերազմին պատճառով:

Յուզիչ եղաւ պահը, երբ ծերերը իրենց սենեակները մտնելով հաստատեցին, թէ իրենց նախկին կարասիները չկային: Տնօրէնուհին թէեւ օժտած է բոլոր սենեակները մահճակալ — պահարանով, աթոռներով, կապերտով, սակայն... պառաւները իրենց հարազատ ապրանքները կ՚ուզէին:

— Ես իմ մեծ պահարանս կ՚ուզեմ, կ՚ըսէր անոնցմէ մին, արցունք թափելով, ձեռքերը ծունկերուն զարնելով: Աղջըկանս յիշատակն էր, կ՚ըսէր ու կուլար:

— Մայրիկ, քուկդ չկայ, տարեր են...

— Ո՞վ տարեր է... իմ պահարանս ինչո՞ւ տարեր են, ուրիշ պահարան չէ՞ն գտած ...

— Մայրիկ, պատերազմ էր...

— Պատերազմը պահարա՞նը կը տանի..

Պառաւը չէր ըմբռներ, որ երեւան ելած էին տեսակ մը անխիղճ մարդիկ, որոնք իրենց վրէժը լուծած էին չէնքեր քանդելով, մահճակալ — պահարան — աթոռ կողոպտելով:

— Օրիորդ Մաննիկ, աչքիդ ղուրպան, ես այս վախճականին (հասկցէք մահճակալ) վրայ չեմ կրնար պառկիլ, մէջքս կը կոտրուի: Իմս փափուկ էր...

— Մայրիկ, քուկդ գնաց, հիմա ուրիշ չունինք, հազիւ այս գտանք, ուրկէ՞ բերենք քուկդ:

Իրաւ որ դժուար է ծերերուն խօսք հասկցնել...

Անէծք ու արցունք իրարու կը խառնուին: Մինչ պառաւին մէկը կ՚ըսէ զրացուհիին.

— Սրբուկ, սեփերպերլիկ եղեր է, իմ պաքաննաս ալ տարեր են...

— Իմ պիւթակազս տարեր են, ուր մընաց քու պաքաննադ... բայց այդ պիւթակազը բարի մարդ մը նուիրած էր ինծի: Հիմա ո՞ւր գտնեմ զինք:

Սպասարկուն սուրճ կը հրամցնէ բոլորին.

— Օթոճ գլուխնիդ բռնեց, խմեցէք, բարի եկաք...

Ծերերը սրտով չեն խմեր: Մտահոգ են: Կը մտածեն իրենց գողցուած կօշիկին, վերարկուին, բրդեղէնին մասին:

— Օրիորդ Մաննիկ, բուրդ ժաքէթս տոլապը դրեր էի, ան ալ տարեր են... ի՞նչ պիտի հագնիմ ձմեռը...

— Աստուած մեծ է...

— Աստուած մեծ է, կը ձայնակցի կողքի պառաւը, ազգը ողջ ըլլայ, մեզ մերկանօթի չեն ձգեր:

— Տիկին Ալիս, ջուրը տաքցա՞ւ, լոգանքին սկսեցէք, հազիւ կը վերջացնէք մինչեւ իրիկուն:

— Հոգուդ ղուրպան, օրիորդ, իմ վախճականս փոխելու մի մոռնար...

— Մատմազէլ, մօրդ հոգիին համար, իմ սենեակս ալ ճաշարանին մօտ տեղ մը թող ըլլայ, որ ճաշի զանգը լսեմ, գիտես որ խուլ եմ...

×

Ժամ մը անցած էր ժամանումէն: Ծերունիները արդէն աչքէ անցուցած էին իրենց սենեակները ու հարազատ ոչինչ գտած: Ամէն ինչ փոխուած էր, ամէն ինչ՝ խորթ: Ամէն ինչ նոր չէր, բայց ամէն ինչ փոխուած...

Ծերերը կուլային...

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ» Հոկտ. 2

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

# Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ՝ 1976ԻՆ

Ֆրանսահայ ընկերակցութիւններու երկնակամարին վրայ շողացող ամենափայլուն աստղերէն մին է, անտարակոյս, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը՝ իր հիմնադրութեան օրէն ի վեր: Իր գործունէութեան թափը նոյն ուժգնութիւնը չէ պահած միշտ, սակայն իր ամուր կառուցուածքն ու գաղութի կենսունակութեան բերած իր անգնահատելի նպաստը բացայայտ դարձուցած են իր գոյութեան անհրաժեշտութիւնը:

Հ. Բ. Ը. Միութեան կազմակերպական կառոյցին խարիսխը կը կազմեն մէկ կողմէ Պ. Նուրհան Ֆրէնկեանի նախագահած Ֆրանսայի Շրջանակային Յանձնաժողովը, որ հանդամանօրէն կը քննէ Բարեգործականի Ֆրանսայի մարմիններուն վերաբերեալ բոլոր կարեւոր հարցերը եւ կապ կը պահէ Նիւ Եորքի Կեդրոնական Վարչական Ժողովին, Լոնդոնի Վարիչ Մարմնին եւ Միութեան միւս շրջանակային յանձնաժողովներուն հետ, իսկ միւս կողմէ Փարիզի, Մարսէյլի, Վալանսի, Կարտանի, Ավինեօնի, Տրակինեանի եւ մօտ ատենէն ալ Սէն-Շամօնի տեղական մասնաժողովները: Իւրաքանչիւր մասնաժողով ունի Տիկնանց Օժանդակ եւ Երիտասարդական մարմիններ, ինչպէս նաեւ զանազան յանձնախումբեր: 1976ի գարնան գրեթէ ամբողջովին վերանորոգուեցան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովին եւ Փարիզի տեղական մասնաժողովին կազմերը:

Բարեգործականը քաղաքական կազմակերպութիւն մը ըլլալով իր գործունէութիւնը զուտ ազգային — մշակութային գետնի վրայ է. հետեւաբար ան չի փորձեր մրցակից դառնալ քաղաքական որոշ գունաւորում կրող ուրիշ կազմակերպութիւններու եւ կը խուսափի բանավէճերէ: Բարեգործականի շարքերէն դուրս իր անդամները ազատ են ունենալու իրենց անձնական համոզումները:

Կարօտեալներու նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն ընծայելէ բացի, իր հետապնդած գլխաւոր նպատակներէն մին է նպաստաւոր պայմաններ ստեղծել, որպէսզի Ֆրանսահայ գաղութի մէն մի անդամ կարենայ ներդաշնակ համադրութիւն մը կատարել իր առհաւական ծագումին եւ իր ապրած միջավայրին միջեւ: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հետամուտ է անդադրում գործելու այս ուղղութեամբ, որոնելով նոր ուղիներ եւ ազդու միջոցներ, ջանալով ապահովել Ֆրանսա ծնած ու մեծցած երիտասարդներու գործակցութիւնը:

Հ. Բ. Ը. Միութեան մշակ. կեդրոնները եւ անոնց գործունէութիւնը.—

Փարիզեան շրջանին մէջ, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին - 118, Պուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ — բացումը կատարուեցաւ 15 Յունիս 1975ին, ի ներկայութեան Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ Վազգէն Ա.ի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ Պ. Ալեք Մանուկեանի: Հոն կը գտնուի նաեւ Միութեան վարչական գրասենեակը:

Իր բացումէն անմիջապէս ետք Հ.Բ.Ը. Միութեան նոր կեդրոնը թատր դարձաւ մշակութային բեղուն գործունէութեան մը. ներկայիս հոն տեղի կ՚ունենան՝

«Սօսի» պարախումբին, «Նայիրի» եւ «Ա. Պարթեւեան» երգչախումբերուն շաբաթական փորձերը:

Հայերէն լեզուի դասընթացքներ: Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը յատկացուած են 5էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու, իսկ Շաբաթ կէսօրէ վերջերը 15 – 25 տարեկան երիտասարդներու: Դասաւանդութիւնները ստանձնած են համալսարանական երիտասարդներ, իւրաքանչիւրը իր մասնագիտութեան գծով: Հայերէն սորվելէ զատ, մանուկներն ու երիտասարդները առիթը ունին ընտելանալու Հայոց պատմութեան, հայկական երգի ու պարի, նկարչութեան, լուսանկարչութեան, հնագիտութեան եւ այլ պիտանի գիտելիքներու: Այս տարի, կիրարկութեան դրուած են մանկավարժական արդիական միջոցներ, ինչպէս հայերէնի դասաւանդում լսատեսողական մէթոտով, դաստիարակիչ խաղեր, եւայլն:

Դասախօսութիւններ՝ արդիական կամ չահեկան նիւթերու շուրջ:

Շարժանկարային ներկայացումներ:

Հայերէն լեզուի գիշերային դասընթացք:

Զանազան ցուցահանդէսներ:

Հաճելի ժամանցի պահեր՝ պարանցիկ երեկոներ, ճատրակ, պրիճ, լուսանկարչային աշխատանոց, եւայլն:

Ֆրանսայի միւս շրջաններուն մէջ, Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի Հիւսիսեան Սրահը — 6, Ֆավանթին փողոց — եւ Մարսէյլի նոր կեդրոնը — 33, Քուր Փիէր Փիւժէ — կը ծաւալեն մշակութային-կրթական նմանօրինակ գործունէութիւն մը: Կ՚արժէ յիշել նաեւ, թէ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ կից սրահը կառուցուած է օժանդակութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Կիւլպէնկեան Հաստատութեան:

Փարիզեան շրջանին մէջ կը գործեն նաեւ մշակութային եւ մարդասիրական տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող երկու ուրիշ կեդրոններ՝ Նուպարեան Մատենադարանն ու Համալսարանական Ոստանի Մարի Նուպար Հայ Ուսանողական Տունը:

Նուպարեան Մատենադարանը — 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ — հիմնուած է 1927ին եւ հետզհետէ ճոխանալով այսօր կը պարունակէ աւելի քան

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ԱՐԱԲՕ

Այդտեղ ճանապարհը շատ նեղ էր եւ անցնում էր Խաչասար կոչուող լերան մօտով: Շատ կարմիր աղուէս կար Խաչասարի անտառներում ,եւ Արաբօն ինձ յաճախ տանում էր այդ կողմերը աղուէս ուտելու: Բայց ամէն անգամ այդ ճանապարհով անցնելիս տխրում էր Արաբօն:

Կարմիր իրիցու տան «Կոճղեզ» աւետարանը պահւում էր Արաբոյի տան տոհմական սնտուկի մէջ, Կուռթեր գիւղում: Այնքան զօրաւոր էր, որ հին խութեցիները կռուի գնալուց առաջ նրա վրայ երդուել էին: Սուրբ Կարապետի վանահօր առաջարկով Արաբօն այդ աւետարանը տանում է վանք, որ սուլթանի դէմ զէնք վերցնող ռանչպարները նրա վրայ երդուեն: Կապում է ձիու թամբին եւ տանում: Ձին արագ քշելիս «Կոճղեզը» ընկել էր թամբից եւ կորել կիրճի ճանապարհին:

— Ա՛յ, այստեղ կորաւ, —ասում էր Արաբօն, մատնացոյց անելով ինձ անտառի նեղ կածանը կարմիր աղուէսների ձորում:

Արաբոյի հետ ձի հեծած՝ Բռնաշէնի լեռներով գնալը իմ առաջին դասն էր, Հայոց պատմութեան առաջին անմոռանալի դասը:

Արաբոյի երազն էր Սասունում ստեղծել Տալւորիկ անունով մի իշխանապետութիւն, դրա մէջ միաւորելով Սասնոյ եւ Մշոյ դաշտի բոլոր բերդերը:

Բերդե՛ր:

Աստուած իմ, որքան շատ էին դրանք: Ամէն սարի ու սարաւանդի վրայ մի բերդ կամ բերդամրոց կար: Մշոյ հովտի վըրայ շինուած էր Մուշեղի բերդը: Մոկնաց հովտի մէջ երեւում էին Մոկնաց բերդի աւերակները: Ալվառինճի մօտ՝ Պատիկ բերդը: Բերդակի դաշտահովտի մէջ՝ Խասգիւղի վերուում, խոյանում է առեղծուածային Սմբատաբերդը: Հէնց որ Տիլբողը մօտենում էր այդ բերդին, սկսում էր խրխնջալ եւ սմբակներով կատաղօրէն զարկել նրա քերծերը:

Մի օր Արաբօն, ինձ Տիլբողի թամբին առած, բարձրացաւ Սմբատաբերդի գագաթը եւ այդտեղից, Սասնոյ լեռների միջով, ձին քշեց մինչեւ Փրէ – Բաթմանի կամուրջը, Տիգրիսի հովտին իջնող ճանապարհի վրայ:

— Սա է իմ իշխանութեան սահմանը, — ասաց Արաբօն, ձին կանգնեցնելով կամուրջին:

Կամարներին բախուող ամեհի ջրերի ոռնոցից ձին ծառս եղաւ կամրջի վրայ: Մի ակնթարթ եւ ես, թամբից պոկուելով, կ՚անհետանայի գետի յորձանքների մէջ, եթէ Արաբօն ինձ չբռնէր:

— Բաթման անունով կամուրջ շինող մի յայտնի վարպետ կար, — ասաց Արաբօն, — կարմիր իրիցու աւետարանի մէջ է գրուած: Սասունցիք դիմեցին նրան՝ թէ եկ, մեր գետի վրայ կամուրջ կապիր:

«Ձեր գետի անունը ի՞նչ է» հարցրեց Բաթմանը:

«Սասնոյ գետ»:

«Որտեղի՞ց է բխում»:

«Մարաթուկի եւ Ծովասարի գագաթներից»:

«Կը կապենք» — ասաց Բաթմանը:

Քարհանքը Ֆարխին քաղաքի մօտ էր: Չափն առաւ ու հիմքը պցեց:

Յաջորդ օրը եկաւ, տեսաւ իր շինած հիմքը չկայ: Երկրորդ եւ երրորդ անգամ պցեց՝ դարձեալ չդիմացաւ: Ու զարմացաւ Բաթմանը իր վարպետութեան վըրայ:

Մի ծերունի երազի մէջ եկաւ՝ ասաց նրան.

«Սասնոյ գետին հիմք չի դիմանայ, Բաթման: Սրանց երկրի ջուրը որձ է: Եթէ կ՚ուզես, որ քո շինած կամուրջը Սասնոյ ջրին դիմանայ, նրա հիմքում դիր առաւօտեան առաջին հանդիպած շըրջաւորին եւ որմը նրա վրայ շինիր»:

Առաւօտեան Բաթմանը աշխատանքը սկսելիս տեսաւ սիրած կինը կերակուրը ձեռքին, շունը ետեւից գալիս է: Յուզուեց Բաթմանը: Շունն առաջ անցաւ: Ուրախացաւ վարպետը: Բայց հաց բերող կինը անհամբեր էր: Շտապելուց ոտքը դիպաւ քարին, եւ կերակուրը թափուեց: Շունը զբաղուեց կերակուրը լպելով: Փրեչան հասաւ ամուսնուն: Մռայլուեց Բաթմանը: Կինը հարցրեց տխրութեան պատճառը: Վարպետը պատմեց իր տեսած երազը: Կինն ասաց. «Մահը մահ է, շինիր քո կամուրջը»:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(11 – Շար.)

Fonds A.R.A.M

28.000 գիրք, տասնեակ մը լեզուներով, եւ հայկական թերթերու ճոխ հաւաքածոներ։ Փափաքողները կրնան տեղւոյն վրայ ուսումնասիրել իրենց նախասիրած նիւթերուն վերաբերեալ գիրքերը։

Համալսարանական Ոստանի Մարի Նուպար Հայ Ուսանողական Տունը կառուցուած է 1930ին Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադիր Պօղոս Նուպար Փաշայի կողմէ։ Ան ունի 1 կամ 2 անկողին պարունակող 68 սենեակ, որոնց մէջ կը բնակին 100ի չափ երկսեռ ուսանողներ։ Հայկական Տան բնակիչները իրաւունք ունին օգտուելու Համալսարանական Ոստանի ընկերային, կրթական եւ մարզական հաստատութիւններէն։ Ամառուան շրջանին, ոչ ուսանողներ եւս կրնան բնակիլ Հայկական Տան մէջ, «անցորդ»ի հանգամանքով։

Բարեգործականը եւ ուսանողները.—

1975 – 1976 ուսումնական տարեշրջանին, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը 79 Փրանսաբնակ ուսանողներու որպէս կրթաթոշակ յատկացուցած է 126.500 ֆրանք։

62.000 ֆրանք, Նիւ Եորքի Կեդրոնէն որպէս համալսարանական կրթաթոշակ՝ 28 ուսանողներու։

64.500 ֆրանք, Մարկոսեան ֆոնտէն, 51 ուսանողներու։

Միութեան Ֆրանսայի պատասխանատուները կը գիտակցին որ այս գումարները անբաւարար են գոհացում տալու ուսանողութեան բոլոր կարիքներուն, մանաւանդ այս տարի, երբ Լիբանանի ծանօթ դէպքերուն բերմամբ մեծ թիւով Լիբանանահայ ուսանողներ Ֆրանսա եկած են իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու համար, միաժամանակ փախուստ տալով Լիբանանի մահաբեր մթնոլորտէն։ Փարիզի մասնաժողովը կը ծրագրէ կազմակերպել կարգ մը ձեռնարկներ յօգուտ Լիբանանահայ կարօտ ուսանողներու, կարենալ աւելցնելու համար կրթաթոշակներու գումարները։ Կը յուսանք, որ Փարիզի հայ գաղութը պիտի չզլանայ իր առատաձեռն մասնակցութիւնը ուսանողներու օգնութեան այս կարեւոր գործին։

Կրթաթոշակ ստացող ուսանողները, իրենց կարգին, յանձնառու պիտի ըլլան իրենց կարողութեան չափով օգտակար հանդիսանալ գաղութին, մասնակցելով միութիւններու գործունէութեան։

Վերջապէս, հարկ է նշել թէ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ Մուրատեան հայկական վարժարաններէն իւրաքանչիւրը տարեկան 26.400 ֆրանքի յատկացում մըկը ստանայ Հ. Բ. Ը. Միութենէն, որ կ'օժանդակէ նաեւ հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքներու՝ Մարսէյլի եւ Փարիզի մէջ։

Բարեգործականը եւ հայերէն լեզուի ուսուցումը.—

Վերեւ յիշուած օժանդակութիւններէն եւ նախաձեռնութիւններէն զատ, այսինքն՝ հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն սփական կեդրոններու մէջ, յատկացում հայկական վարժարաններու եւ միօրեայ դասընթացքներու, ստեղծում մանկավարժական արդիական միջոցներու՝ 25 տարեկանէն վար երիտասարդներու եւ պատանիներու համար, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ձեռնամուխ եղած է կարեւոր նախաձեռնութեան մը, որ նպատակակէտ ունի հաստատել հայերէն լեզուի հեռակայ ուսուցման դրութիւն մը՝ Ֆրանսական վարժարան յաճախող հայ աշակերտութեան (6րդ դասարանէն ընթացաւարտ դասարան) ինչպէս նաեւ ուսանող կամ ոչ-ուսանող չափահասներու համար։ Այս հեռակայ ուսուցումը յետագային պիտի ամբողջացուի լեզուի աշխատանոցներով։

Բարեգործականը եւ Հայերու բերած մշակութային նպաստը՝ Ֆրանսայի մէջ.—

Փարիզի մասնաժողովը այս տարի պիտի ձեռնարկէ երկար ժամանակ եւ հետեւողական ճիգ պահանջող աշխատանքի մը, որ է պատրաստութիւնը ամբողջական ցանկի մը ծագումով Հայերու կողմէ Ֆրանսերէն լեզուով գրուած գիրքերու, ուսումնասիրութիւններու, յօդուածներու, ատարտաճառերու, եւայլն։ Այս նախաձեռնութեան շնորհիւ ապագային կարելի պիտի ըլլայ ըստ արժանւոյն գնահատել Ֆրանսահայ գաղութին բերած նպաստը՝ միտքի այլազան կալուածներէ ներս։

Պարզ ցանկագրութիւն մը կատարելէ աւելի, հետապնդուած նպատակն է Ֆրանսահայերու միտքին արգասիքը հանդիսացող այս գործերը մեկտեղել Նուպարեան Մատենադարանին մէջ։ Այս առթիւ, Փարիզի մասնաժողովը կոչ կ'ընէ գաղութի անդամներուն որ ամէն կերպով օժանդակեն իրեն՝ յաջողութեամբ պսակելու համար այս կարեւոր աշխատանքը։

Բարեգործականը եւ դասագիրքերու կամ կրթական այլ միջոցներու ստեղծումը.—

25 տարեկանէն վար երիտասարդներու յատուկ հայկական ներշնչումով կրթական կազմածներու պակասը շատ զգալի է։ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաժողովը ջանադիր է դարման մը բերելու այս կացութեան, պատրաստելով ի միջի այլոց լեզուի եւ պատմութեան դասագիրքեր, պատմուածքներու եւ հէքեաթներու հաւաքածոներ, զանազան դաստիարակիչ խաղեր, եւայլն։

Ներկայիս ուսումնասիրուելու վրայ են 2 նման խաղեր։ Առաջինը՝ մինչեւ 14 տարեկան պատանիներու յատուկ, իւրաքանչիւր երեսակի վրայ հայերէն այբուբենի տառ մը տպուած փայտէ խորանարդներու խաղ մըն է, որուն կցուած է շուրջ 400 բառ պարունակող հայերէնէ ֆրանսերէն եւ ֆրանսերէնէ – հայերէն բառացանկ մը։ Միւսը՝ հայկական ներշնչումով փըզըլ մըն է։

Վերջերս վերահրատարակուեցաւ նաեւ հայկական կերակուրներու եւ խմորեղէններու բազմահարիւր տեսակներու պատրաստութեան ձեւը բացատրող խոհանոցի գիրքը, որուն առաջին հրատարակութիւնը տարիներէ ի վեր սպառած էր։

«ՆՈՐ ՇԻՆԱՐԱՐ» պարբերաթերթ.—

Անցեալ Յունիսին, զանազան մասնաժողովներու ներկայացուցիչներ աւելի նպատակայարմար դատեցին երեսուն տարիէ ի վեր լոյս տեսնող Նոր Շինարար պարբերաթերթը վերածել զուտ միութենական տեղեկատուի մը։ Ան կանոնաւոր կերպով պիտի հրատարակուի ամէն ամիս եւ Բարեգործականի անդամներն ու համակիրները հաղորդ պիտի պահէ միութենական կեանքին, զանազան մասնաճիւղերու գործունէութեան, ինչպէս նաեւ ծրագիրներու իրագործման ընթացքին։ Լուրեր պիտի տրուին նաեւ ուրիշ հայկական միութիւններու գործունէութեան մասին։

Անդամակցութիւն.—

Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան անդամավճարն է 60 ֆրանք, իսկ ուսանողներու եւ 20 տարեկանէն վար երիտասարդներու պարագային՝ 30 ֆրանք։

Բարեգործականը միայն քանի մը հոգիի վերապահուած փակ ակումբ մը չէ։ Անոր դուները բաց են բոլոր այն բարեսէր եւ ազգասէր հայորդիներուն առջեւ, որոնք կ'ուզեն սատարել մշակութային եւ ընկերային բեղուն գործունէութեան մը ծաւալումին՝ Ֆրանսայի մէջ եւ կամ իրենց դրական մասնակցութիւնը բերել Բարեգործականի վսեմ նպատակներու իրականացման գործին։ Բարեգործականի դուները բաց են մանաւանդ նոր գաղափարներ ունեցող երիտասարդներուն առջեւ, առանց կուսակցական կամ դաւանական խտրութեան, որոնք կ'ուզեն իրականացած տեսնել իրենց գաղափարները եւ պատրաստ են սպաս դնելու իրենց երիտասարդական կորովն ու աշխատանքը։

Մեր ջերմ մաղթանքն է որ սփիւռքահայ իրականութեան մէջ իր 70 տարիներու վաստակով լայն ճանաչում գտած այս միութիւնը յարաճուն թափով շարունակէ իր բազմերախտ ծառայութիւնները ի փառս հայ ժողովուրդին։ Կը մաղթենք մանաւանդ, որ 70ամեակի հանդիսանը պատեհ առիթ հանդիսանայ Բարեգործականի Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն, որոնք բախտաւորութիւնը ունին օժտուած ըլլալու սեփական ներկայանալի հաւաքավայրերով, նոր մղում մը տալու իրենց ընկերային եւ մշակութային գործունէութեանց։

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

# ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

## ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ – ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

———— Օ ————

Միշէլ Քորպոզի կախարդական ճպոտին շարժումով Փարիզի Սէն Լօօթաշ եկեղեցին կը լեցուէր Մոցարթի սքանչելի մէկ գործին՝ Ռէքուիեէմի ձայներու ալիքով։

Ծանօթ է Միշէլ Քորպոզի անունը իբրեւ ղեկավար, ան Լօզանի երգչախումբի եւ նուագախումբի համոյթով մեկնաբանած էր Մոնթէվէրտիի, Պախի, Վիվալտիի եւ այլոց գործերը։

Այս անգամ, Հոկտ. 20, Չորեքշաբթի երեկոյեան, Փարիզի Սէն Լօօթաշ տպաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ է որ ան՝ Կիւլպէնկեան հաստատութեան երգչախումբի եւ նուագախումբին հետ, կուտար ամէն տեսակէտէ հոյակապ համերգ մը։

Մոցարթի վերջին գործին երաժշտական հարստութիւնը որուն շուրջ առասպելներ հիւսուած են, դժուար թէ կարելի ըլլար աւելի կատարեալ հրամցուիլ ունկնդիրին քան 89 երգիչ-երգչուհիներէ բաղկացած այս համոյթին կողմէ, որ լեցուն է եռանդով եւ ճշգրտութեամբ՝ ամէնէն փոքր երանգաւորումին իսկ նկատմամբ։ Չորս մեներգողներն ալ՝ Էվա Անտոզ, Ան Շէո, Ճոն Էլվէս եւ Ֆիլիփ Հուտթընլօքէր, ընդհանուր առումով յաջող էին իրենց մեկնաբանութեանց մէջ։

Ռէքուիեէմէն առաջ ունկնդրեցինք Պախի Իխ հապէ կենուկ քանթաթը, որուն մեկնաբաններն էին՝ Ֆիլիփ Հուտթընլօքէր (մեներգ) եւ Անտրէ Շվիներթոն (Օպուա)։

Քանի մը խօսք ալ՝ Մոցարթի Ռէքուիեէմի մասին։

Մոցարթի այս երկը ապսպրուած է Վալսէկ կոմսի կողմէ։ Երկը անաւարտ մնացած է։ Մոցարթ իր մահուան նախօրեակին երգած է անկէ քանի մը հատուածներ։ Ռէքուիեէմը ամէնէն ցայտուն վկայութիւնն է Մոցարթի հանճարին։ Քոնթրփուանի խիստ կանոններու համաձայն գրուած եկեղեցական երաժշտութիւնը, ինչպէս Քիրին, կ'արտայայտէ միաժամանակ հիւանդ երաժիշտին հաւատքն ու կիրքը դէպի կեանքը։ Լսելով Ռէքորտար ժէզիւ փին կամ Լը Լաքրիմոզան՝ կը հաղորդուինք Մոցարթի հետ, որ իր ամբողջ հոգիով կը հայցէ Աստուծոյ ներողամտութիւնը, յաւիտենական կեանքին արժանի ըլլալու համար։

Փափաքելի չէ՞ր որ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը նոյն համոյթով ո՛չ միայն մեկնաբանել տար Կոմիտասի պատարագը, այլեւ սալի վերածելով մնայուն ներկայութիւն մը դարձնէր զայն հայ տուներէ ներս։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ՄՈԼԴԱՒԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 25 – 31, Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենան մոլդաւական մշակոյթի օրեր։ Այդ առթիւ Հայաստանի մշակոյթի փոխնախարար Մարատ Խարազեան ըսած է. «Հայ – մոլդաւական մշակութային կապերը հին պատմութիւն ունին, սակայն մեր օրերուն անոնք աւելի խորացած են եւ նոր բովանդակութիւն մը առած։ 1969ին Մոլդաւիոյ մէջ տեղի ունեցան հայկական մշակոյթի օրեր։. Մոլդաւ արուեստագէտները տարբեր առիթներով այցելած են Հայաստան։ Հայ արուեստասէր հանրութիւնը ծանօթ է մոլդաւական «Դոյնա» երգչախումբին եւ պարի պետական «Ժոկ» համոյթին»։

Մոլդաւական մշակոյթի օրերու յայտագրին մաս կը կազմեն համերգներ, շարժանկարի եւ նկարչական ցուցահանդէսներ։

×

## ԲԺՇԿԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Բժիշկներու կատարելագործման հիմնարկութեան որակաւորումի դասընթացքները աւարտած են Խորհ. Միութեան տարբեր վայրերէն՝ Մոսկուայէ, Կամչատկայէ, Միջին Ասիայէ, Ուկրանիայէ եկած խումբ մը բժիշկներ։

Երեւանի հիմնարկութիւնը դարձած է բժշկագիտութեան եւ բժիշկներու որակաւորման մեծ կեդրոն մը։ Ամէն տարի զանազան քաղաքներէ եկած աւելի քան 1500 բժիշկներ իրենց մասնագիտութիւնը կը ստանան այդ հիմնարկութեան մէջ։ Հիմնարկութեան 180 գիտնականները երիտասարդ բժիշկներուն կը ծանօթացնեն բուժման նոր եղանակները։

# ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԴԷՍ

———— Օ ————

Հաճնոյ հերոսամարտի 56րդ տարեդարձին առթիւ, Կիրակի Հոկտ. 17ին, առաւօտեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Կէօրէ ետք, Ֆրանսահայ Մշակութային Տան մէջ, տեղի ունեցաւ ճաշ մը։ Մատաղը օրհնեց Տէր Մերճանեան քահանան։ Ճաշէն ետք, տեղի ունեցաւ յուշահանդէս մը, որուն բացումը ըրաւ Արամ Գնդունի քանի մը դրուագներ պատմեց ծանրանալով Հաճնոյ անցեալին վրայ։ Ապա խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօսին՝ Ա.Գույումճեանին։ Բանախօսը անդրադառնալով Հաճընցիի շարքաշ կեանքին, գաղթականութենէ վերադառնալով իր պապենական հողերուն վրայ Հաճընցիի շինարար եւ ստեղծագործ ոգին շեշտելով ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կենդանութիւն ստացան աւերակոյտի վերածուած իրենց բոյները։ Այնուհետեւ բանախօսը պատմականը ըրաւ հին Հաճընի եւ անոր ունեցած կեանքին՝ բոլոր երեսներով։

Օրուան առթիւ խօսեցան նաեւ Այնթապի Հայրենակցական Միութեան եւ Համաշխարհային Բ. պատերազմի դիմադրական ճակատի ներկայացուցիչները։ Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան կողմէ խօսք առնելով Մարտիրոս Գրաճեան դրուատիքը ըրաւ Հաճնոյ 1909ի հերոսամարտի եւ վեր առաւ Հաճընցի հերոսներու քաջութիւնը, մասնաւորաբար ծանրանալով 1920ի գարնան սկսող ինքնապաշտպանութեան վրայ։

Այնուհետեւ ան ոգեկոչեց Ռուբինեանց թագաւորութեան փառաւոր շրջանի դէպքերը, Կիլիկեան թագաւորութեան շրջանին հայ կեանքի մէջ արձանագրուած նուաճումները այլազան գետիններու վրայ։

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը։ Օր. Սվաճեան ձեռնադաշնակի նուագածութեամբ երգեց հայերէն գողտրիկ երգեր, որոնց շարքին Կիլիկեան որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ներկաներուն։ Միսաք Գրաճեան արտասանեց Յովհ. Շիրազի Պատգամ սփիւռքահայութեան քերթուածը, Տիկին Տէրտէրեան երգեց «Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու»։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԳՐԱՃԵԱՆ

Fonds A.R.A.M

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գապաքճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վ. Ինճէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ զաւակները, Տարագճեան ընտանիքները, Այրի Տիկին Սթաթեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները եւ խնամիները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյ. 7ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին, զարմիկին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՂԱԶԱՐՈՍ ԳԱՊԱՔՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

## ՓԱՐԻԶ
## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին առաւօտեան ժամը 10ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ, եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար:

Նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց հարազատներուն համար:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ. ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ)

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.—

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր Յակոբեան, Գէորգ Պագըրճեան, Վահագն Իշգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան Սօֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն եւ Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ եւ Աննիժա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն եւ Արշալոյս Միւթէվէլեան, Վեհանոյշ Ջրբաշեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Զաւէն Տէր Սարգիսեան, Հայկ Ջրուանտեան, Սրբուհի Զատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռօզա Պագըրճեան, Արմէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Յարութիւն Սետիկեան, Մարի Ա. Տէտէյեան, Մօրիս Օպեր, Իրեն Էնկել-Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Զարուհի Թորոսեան, Եփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Աստրա Թորոսեան, Վրոյր Հալէպլեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Թադէոս Սթաթեան, Մարգրիտ Շմաւոնեան, Խաչիկ Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Վէրժիհայր Աղապէկեան, Հայկ Աղապէկեան:

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նախագահութեամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի (Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Կիրակի Նոյեմբեր 7, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ

Բազմաձայն պատարագ մասնակցութեամբ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի (Նախկին կեդրոնականցի)

եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն ոգեկոչելու համար յիշատակը Հոգելոյս ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՐՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ բոլոր այն կրթական վարիչներուն, դաստիարակներուն եւ սաներուն որոնք առյաւէտ բաժնուած են այս աշխարհէն

Յետ հոգեհանգստեան ժամը 15ին այց ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ շիրիմին (Կեդրոնականի Թիւ 1 շրջանաւարտ)

Կը հրաւիրուին բոլոր կեդրոնականցիները եւ կրթասէր հասարակութիւնը անխտիր

Երթուղի. Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 Թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Պանեէօ-Փարիզէնի գերեզմանատան առջեւ: Ժամադրավայր ժամը 15ին գերեզմանատան մուտքին:

## « ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ողբացեալ Տիկին Թագուհի Յակոբեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ իր ամուսինը Պ. Յակոբ Յակոբեան «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրէ 50 Ֆրանք:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Հայաստան խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկեր Յովհաննէս Սիմոնեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Սիմոնեան ընտանիքէ 50 Ֆր., Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Ժիրայրեանէ 20 Ֆրանք:

## ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին ռազմիկներու եւ կամաւորներու միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան 10ին, իր կեդրոնատեղին 32 ռիւ տը Թրեվիզ: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը Նոյեմբեր 6ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Գասպար Իփէքեան Ակումբը:

Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թեհլիրեան խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4ի երեկոյեան ժամը 9ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

×

ԻՍԻ. Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյ. 5, ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

## ԽՆՃՈՅՔ
### ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Լիոն-Տէսինի միութիւնը խնճոյքի կը հրաւիրէ հայրենակիցներն ու բարեկամները Կիրակի, Նոյեմբեր 7, ժամը 12ին Լիոնի եկեղեցւոյ կից սրահը, 295 ռիւ Պուալօ:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հիմնադրութեան 70րդ տարեդարձին առթիւ

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Պատուոյ նախագահութեամբ
ՊԵՐՆԱՐ ԼԱՖԷՅԻ
Président du Conseil de Paris

### ԸՆԹՐԻՔ ՊԱՐ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

HOTEL INTERCONTINENTAL
3, rue de Castiglione Paris 1er
Շաբաթ, Նոյեմբեր 6 ժամը 20.30ին

Առաջնորդութեամբ՝

ՔՕՃԱ-ՔԵԱՆ հայկական խանդավառ նուագախումբին ծանօթ արուեստագէտներ ՋԻՆԱ եւ ԿԷՈՐԿԻ

Կը ներկայացնեն ընտիր յայտագիր մը հայկական եւ ցիկան երգերու եւ պարերու:

ԹՈՄՊՕԼԱ՝ ի նպաստ Լիբանահայ կարօտ ուսանողներու:
Մասնակցութիւն ճաշի եւ պարահանդէսի՝ 150 ֆր.:
Միայն պարահանդէսի մուտք՝ ժամը 22.30էն ետք՝ 30 ֆր.:
Թոմպօլայի տոմսին գին՝ 20 ֆր.

Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել՝

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ՝
U. G. A. B.
118, rue de Courcelles Paris 17 tél. 924-86-71 227-12-26

Dans le cadre des manifestations commémoratives du 70e anniversaire de L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

L'U.G.A.B. JEUNE présente

## l'Ensemble Instrumental de ROMANS

MERCREDI 10 NOVEMBRE à 20 h. 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet Paris 17e
métro : Malesherbes

*sous la direction de*
ALEXANDRE SIRANOSSIAN

*avec le concours de*
CHAKEE GORTZOUNIAN
(pianiste)
DANIEL NAZARIAN
(violoniste)

*Programme :*
B. BRITTEN — J.-S. BACH
G. TARTINI — G. JUNILLON
KOMITAS

Prix des Places de 15 F à 40 F

Location à la Salle
chez Durand, 4, Place de la Madeleine
et dans toutes les agences de théâtres

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

## Journées d'Amitié

SAMEDI 6 NOVEMBRE
de 14 à 19h.
DIMANCHE 7 NOVEMBRE
de 14 à 22h.

*au profit des étudiants arméniens boursiers de la Fondation Marie-Nubar*

Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Alimentation, Cartes de vœux etc.

— BUFFET —
SPECIALITES ARMENIENNES

Dimanche 7 Nov. de 16 à 20h.
NANE CARZOU
GUY BEDOS
ROGER BORNICHE
dédicaceront leurs ouvrages

FONDATION MARIE-NUBAR
57 bd. Jourdan, M° Pte. d'Orléans

## ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԵՆԵՏԻԿ

Զինադադարի (Նոյ. 11) արձակուրդներուն առիթով Ս. Խաչ ընկերակցութեան երիտասարդները ճամբորդութիւն մը կը կազմակերպեն դէպի Վենետիկ եւ իր հայկական սրբատեղիները:

Մեկնում շոգեկառքով (Թուշէթ) Չորեքշաբթի Նոյ. 10ին իրիկունը:

Վերադարձ Կիրակի Նոյեմբեր 14ին գիշեր:

Տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել Հ. Յարութիւն վրդ. Պզտիկեանի: Հեռ. 278 31 93 ամէն օր ժամը 8-12:

VALENCE - Théâtre Municipal
SAMEDI 6 NOVEMBRE A 21 H
VIENNE - Théâtre Municipal
DIMANCHE 7 NOVEMBRE A 15 H

## Gala Exceptionnel de Danses Folkloriques Arméniennes

*organisé par le Nor Seround*
«Evocation d'une journée populaire arménienne»
Ensemble folklorique NAIRI de Paris
(40 exécutants)

*Billets en vente auprès de*
Salon «La Tiferie» 14 rue Bouffier
VALENCE
«Kalou» 12,rue de l'Eperon, VIENNE
«Tissus André» 7,pl. de Miremont
VIENNE

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 90ԱՄԵԱԿԸ

### ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՅԱՅԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13, ՇԱԲԱԹ ԺԱՄԸ 20.30ԷՆ ԱՌԱՒՕՏ

## HOTEL MÉRIDIEN

81, bd. Gouvion St. Cyr 75017 Paris
métro : Porte Maillot

*Sous la Présidence de :*
Monsieur EDWARD DJEREDJIAN
Consul Général des Etats-Unis d'Amérique à Bordeaux

Կը մասնակցին՝

JACQUES HELIAN
ԻՐ 14 ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՎ

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ ԵՒ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
իրենց նուագախումբերով

- COTILLONS -

Տոմսերը եւ սեղանները ապահովել կեդրոնականցիներու մօտ կամ հեռաձայնել

W. NAVASSARTIAN 985-36-53 B. DJEZVEDJIAN 236-54-48 poste 14
N. PANOSSIAN 233-77-90 P. TERZIAN 202-87-20
M. ANDONIAN 738-10-79 ou 927-30-54

*Tenue de soirée souhaitée*

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
JEUDI
4 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.717

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.717

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— O —

### Կ. Լ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

— O —

### Բ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Խորհրդայնացումէն 56 տարի ետք Հայաստանի կուսակցական եւ պետական վարիչները տակաւին կը խօսին Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին, որուն ցանած սերմերը հայրենիքի ժողովուրդին հոգիին մէջ ծիլեր արձակած են: Առնուազն երկու սերունդ փոխուած է երկրին մէջ 1920էն ի վեր: Սակայն ջահը փոխանցուած է ձեռքէ ձեռք՝ հասնելով մինչեւ մեր օրերը: Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին հարիւր հազար երկսեռ երիտասարդներ Երեւանի փողոցներուն մէջ գործնապէս ցոյց տուին, որ հայրենասիրական ոգին վառ ու կենդանի է միշտ՝ հակառակ վարչաձեւին:

Վերջին տարիներուն ազգայնական շարժումներ նշմարուեցան Պալթեան երկիրներու եւ Վրաստանի, մասամբ նաեւ Հայաստանի մէջ, ուր կարգ մը երիտասարդներ դատարանի կողմէ բանտարկութեան դատապարտուեցան՝ իբրեւ թշնամի համայնավարական վարչաձեւի:

Ազգայնական ձգտումներ նշմարած է նաեւ Հայաստանի Կոմկուսի Կեդրոնի քարտուղար Դալլաքեան, որ իր զեկուցումին մէջ այդ ուղղութեամբ որոշ ակնարկութիւններ կ'ընէ:

Ահա՛ թէ ինչ կ'ըսէ.—

«Մեր ժողովուրդը երախտագիտութեան զգացումով է վերաբերում այն հերոսների յիշատակին, ովքեր զէնքը ձեռքին կռուել ու ընկել են օտար լծից ժողովրդի ազատագրութեան համար: Բայց չի կարելի բացարձակացնել եւ գունազարդել այդպիսի գործիչների դերը, նրանց ներկայացնել կեղծ լոյսով այն ժամանակ, երբ նրանք չէին կարող եւ իրականում չկարողացան դուրս գալ իրենց սոցիալ-դասակարգային, պատմական սահմանափակուածութեան շրջանակներից»:

Քարտուղարը կը քննադատէ որոշ հեղինակներ, որոնք «կորցնելով դասակարգային չափանիշները», կը խեղաթիւրեն այս կամ այն ժամանակաշրջանին ընկերային յարաբերութեանց հասարակութեան հոգեւոր կեանքի զարգացման իրական պատկերը:

Այս քօղարկեալ ակնարկութիւնը կ'ամբողջացուի յաջորդ նախադասութեամբ.—

«Միանգամայն տեղին եւ իրաւացիօրէն մերժուել էին առանձին ընկերների անհիմն փորձերը՝ վերանայելու գոյութիւն ունեցող մեր նիշդ, սկզբունքային կուսակցական գնահատականները դաշնակցութեան կուսակցութեանը»:

Այս բարդ շարադրութեան միտ բանին այն է, որ կարգ մը ընկերներ փորձեր են վերագնահատութեան ենթարկել համայնավար կուսակցութեան դերը հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Սակայն այդ փորձերը «իրաւացիօրէն մերժուեր» են: Եւ որովհետեւ գիտէ թէ ժողովուրդը օտարի լուծէն ազատագրելու համար զէնքը ձեռքին կռուող եւ ինկող հերոսները Դաշնակցականներ էին, Կոմկուսի քարտուղարը կը քաշուի յականէ անուանէ յիշելու զանոնք եւ խօսքը ընդհանրացնելով կ'ըսէ թէ «Մեր ժողովուրդը երախտագիտութեան զգացումով է վերաբերում» այդ (ո՞ր) հերոսներու յիշատակին:

Զեկուցաբերը դժգոհ է կարգ մը գրողներէ, որոնց ստեղծագործութիւնները չեն համապատասխաներ ընթերցողներու «գաղափարական ու գեղարուեստական պահանջներին»: Օրինակ Անահիտ Սահինեանը իր «Կարօտ» վէպին մէջ կոլեկտիւացման ժամանակ դասակարգային պայքարը կը ներկայացնէ իբրեւ առանձին անհատներու ենթակայական ցանկութեանց ծնունդ:

Զ. Դարեան «Այս հին աշխարհը» վէպին մէջ «փետրուարեան արկածախնդրութեան» պատճառները տարբեր պկնոցով գնահատեր է, անշուշտ մեղանչելով կուսակցութեան պաշտօնական տեսակէտին դէմ:

Դալլաքեան «Բարեկամութեան, խորին յարգանքի, երախտագիտութեան եւ սիրոյ զգացումներ կ'ուղղէ ռուս մեծ ժողովրդին, որը վճռական, անգնահատելի դեր խաղաց հայ ժողովրդի ազգային եւ սոցիալական վերածննդի գործում»:

Շուտով մէկուկէս հարիւրամեակն է ցարական Ռուսիոյ կողմէ Հայաստանի ազատագրութեան պարսից լուծէն (1827): Այդ նշանակելի յոբելեանը պիտի տօնուի Հայաստանի մէջ, «որպէս ռուս եւ հայ ժողովրդների անխախտ միասնութեան, սովետների մեծ երկրի բոլոր ժողովուրդների եղբայրութեան տօն»:

Զեկուցաբերը շեշտը կը դնէ ռուսերէնի տարածման վրայ, հոգ տանելով հանդերձ հայերէնի խոր ուսումնասիրութեան ու զարգացման:

Ըսելէ ետք թէ «ինտերնացիոնալ եւ հայրենասիրական դաստիարակութիւնը սերտօրէն առնչուած է գաղափարա-դաստիարակչական աշխատանքի միւս ուղղութիւններ՝ աշխատանքային, բարոյական, աթէիստական (անաստուածեան), իրաւական, գեղագիտական դաստիարակութեան հետ, զեկուցաբերը կրկին կ'անդրադառնայ Դաշնակցութեան:

«Իմպերիալիզմի ջատագովները յօրինում են «կամուրջներ գցելու» սոցիալիզմը ձեւափոխելու, նրա՝ խաղաղ ճանապարհով կապիտալիզմի «վերանելու» զանազան եղանակներ: ...Ընդ որում, նրանք բոլորը համերաշխ են մի հարցում՝ նացիոնալիզմը, որպէս իրենց յուսալի ռեզերվ, դրսից բորբոքելու եւ լայնօրէն օգտագործելու ձգտման մէջ»:

Յետոյ նաեւ՝

«Իրենց հաշիւները ազգային գոյութեան դիւրախոցելի լարերի վրայ են կառուցում նաեւ դաշնակցական պարագլուխներն ու գաղափարախօսները, որոնք այսօր լծուած լինելով հակասովետիզմի եւ հակակոմունիզմի մարտակառքին, ձգտում են բոլոր հնարաւոր ուղիներն օգտագործել իրենց գաղափարախօսութիւնը մեր հանրապետութեան մաքսանենգելու համար»:

Շարունակութեան մէջ, Դալլաքեան կը խոստովանի, «ի հարկէ, լինում են առանձին մարդիկ, որոնք ընկնում են նացիոնալիստական պրոպագանդայի որոգայթը»: Ու ճիշդ ատոր համար կը պահանջէ որ կուսակցական կազմակերպութիւնները ուժեղացնեն իրենց աշխատանքը «ընդդէմ մեր թշնամիների քայքայիչ գործունէութեան: Հարկաւոր է բացառել նացիոնալիստների կողմից մարդկանց ազգային զգացումները չարաշահելու ամէն մի հնարաւորութիւն»:

Մեկնութիւնները աւելորդ են:

Ըսե՛նք միայն թէ Դաշնակցութիւնը իր գաղափարախօսութիւնը Հայաստան մաքսանենգելու պէտք չունի: Այդ գաղափարախօսութիւնը ընդածին է եւ պիտի ապրի միշտ հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՃԻՄԻ ՔԱՐԹԸՐ

### Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՓՈԽԷ

Հաւանաբար միայն Ամերիկայի մէջ է, որ այսքան անըրջութեամբ կրնայ կատարուիլ ամէնէն լուրջ բանը՝ նախագահին ընտրութիւնը: Արդարեւ, ամիսներէ ի վեր ամբողջ երկիր մը տօնավաճառի վերածուած է, ընտրելու համար երկու միջակութեանց միջեւ, ան որ երեւի նուազ միջակ պիտի կարծուի յաւելեալ քանի մը Ամերիկացիներու կողմէ: Հոս ալ կայ անշուշտ ժողովրդավարութեան առաւելութիւնը, որ թոյլ կուտայ անծանօթի մը, մէկ օրէն միւսը դառնալ աշխարհի հզօրագոյն պետութեան մը տէրնուտիրականը: Կը թուի թէ Ամերիկացին կատակի ձեւով կ'առնէ ամէն բան եւ 200 տարեկան այս ծերունին դեռ չէ յաջողած չափահաս ըլլալ:

Ի՞նչպէս ընդունիլ որ ամբողջ Միացեալ - Նահանգներու մէջ չըլլայ աւելի խելացի եւ անհատականութիւն ունեցող մէկը քան այս երկու թափակութիւնները, (չըսելու համար, ինչպէս Լիպերասիոն կը խորագրէր՝ «2 ապուշները» էնդէսիլ), որոնք շատ շատ կրնան թաղական ըլլալ: Եւ նոյնիսկ թափակութեան մէջ տարբերութիւն չկայ իրենց միջեւ: Պերնար Շափիւի կը նկարագրէր երկուքն ալ, Մոնտի մէջ.— «Մէկը՝ Ճերըլտ Ֆորտ, որ երբեք նախագահ ընտրուած չէ եւ որ ընտանիքի տիպար հայր մըն է, ծովային նախկին սպայ, մարզական եւ լաւ քաղաքացի: Միւսը՝ Ճիմի Քարթըր, որ երբեք նախագահ ընտրուած չէ եւ որ ընտանիքի տիպար հայր մըն է, ծովային նախկին սպայ, մարզական եւ լաւ քաղաքացի»:

Պարզ է տարբերութիւնը եւ շատ բան չի նշանակեր նաեւ աւելցնել թէ մէկը՝ Հանրապետական է, միւսը՝ Դեմոկրատ:

Չորեքշաբթի առաւօտ վերջնական արդիւնքներէն առաջ ալ յստակ էր թէ Ճիմի Քարթըր ընտրուած է, ձայներու 51 առ հարիւրով: Յիշենք որ այս ընտրութիւնները անուղղակի են, այսինքն ժողովուրդը, 50 նահանգներու մէջ, կ'ընտրէ «մեծ ընտրողները»: Իւրաքանչիւր նահանգ այնքան մեծ ընտրողի իրաւունք ունի որքան աթոռ ունի երկու ժողովներուն մէջ (Ծերակոյտ եւ Ներկայացուցիչներու ժողով): Ընդհանուր ձեւով ուրեմն մեծ ընտրողներու թիւն է 538 եւ ընտրուելու համար, անհրաժեշտ է 270 ձայն ստանալ: Առաջին անգամն էր 1960էն ի վեր (Քենըտիի ընտրութիւն) որ անկարելի էր նախատեսել արդիւնքը եւ նոյնիսկ սխալ էր միակ նախատեսութիւնը՝ ձեռնպահներու թիւը: Արդարեւ, կը նախատեսուէր որ մեծ պիտի ըլլայ անոնց թիւը, մինչդեռ Ամերիկացիք խուռներամ կը փութային դէպի քուէատուփ:

Մկրտչական, Քարթըր առաջին հարաւայինն է (սիւտիսթ), որ Սպիտակ Տուն կը հասնի քաղաքացիական պատերազմէն ի վեր (1861 – 65): 39րդ նախագահն է: Իր կողմնակիցները զինք կը ներկայացնեն իբրեւ նոր մարդ մը, որ կ'ուզէ դըլխաւորաբար ընկերային ներքին հարցերով զբաղիլ, օրինակ՝ գործազրկութիւնը: Բայց Ֆորտի հետ Ա. Բանավէճին ընթացքին, պարզուեցաւ որ լուր անգամ չունի թէ ի՞նչ է ամերիկացի քաղաքացիին միջին եկամուտը եւ բոլորովին չփոթեցաւ թիւերու մէջ բայց 2րդ բանավէճին ալ պարզուեցաւ Ֆորտի «զարգացումը» երբ յայտնեց թէ խորհրդային տիրապետութիւն չկայ Արեւելեան Եւրոպա, ան ալ ճիշդ Հունգարիոյ ապստամբութեան 20-ամեակի օրերուն...:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Փարիզեան ժամով, 9·30ին, կը հաստատուէր որ Ճիմի Քարթըր ընտրուած է, արդէն իսկ ստացած էր 272 ձայն, կամ աւելի ճիշդ արդէն իսկ 272 մեծ ընտրող նշանակուած էին իրեն ի նպաստ:

×

Յուլիս 12ին անծանօթ մըն էր, որ երեք ամսուան մէջ կրցաւ ինքզինքը ճանչցնել եւ պարտադրել: Իրեն համար կը մնայ խոստումներէն գործի անցնիլ, բայց ոչ մէկ քաղաքագէտ շատ մտահոգուած է այդ մասին, ընտրուելէն ետք:

## ՓԱՐԱՋԱՆՈՎԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Մոնտ կը հաղորդէր առջի օր, որ խորհրդահայ բեմադիր Սարգիս Փարաջանովի պարագան կը մտահոգէ իր պաշտօնակիցները, ոչ միայն աշխարհի այլեւ Խորհ. Միութեան մէջ: Ծանօթ է որ շարժանկարի այս տաղանդաւոր իրագործողը 1974ին 5 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ «միասեռականութեան» համար: Ըստ Փարիզ հասած լուրերու խորհրդային Շարժարուեստագէտներու Միութիւնը, այս ամառ դիմում կատարած է որպէսզի «Հրեղէն Ձիերու» հեղինակը ներման արժանանայ: Դիմումը սակայն հետեւանք չէ ունեցած եւ Փարաջանով խիստ դրութիւն վայելող արգելափակման կայան մըն է Դնեպրոպետրովսկ, հասարակ ոճրագործներու հետ որոնք իրեն հետ շատ գէշ կը վարուին, ըստ իր բարեկամներուն:

## ՓԱՐԻԶ-ԱՆԳԱՐԱ ՀԱՇՏՈՒԻԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

— O —

Արտաքին նախարար Չաղլայանկիլ Փարիզ կը հասնէր Չորեքշաբթի օր եւ իր գլխաւոր նպատակը կը թուի ըլլալ «լաւագոյն հասկացողութիւն մը եւ ներդաշնակ գործակցութիւն մը» վերահաստատել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Անգարա քիչ մը «սրտնեղած» է Ֆրանսայէն, մանաւանդ անոր յունասէր քաղաքականութեան համար, քանի ժիսքար նաեւ անձնական բարեկամն է Գարամանլիսի:

Փարիզ եւ Պերն կը շարունակուին Թուրքեւյոյն բանակցութիւնները:

Fonds A.R.A.M

# – ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ –
## ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
## ԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

### ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ 4 (*)

«Սփիւռքեան» վերագիրով մէկտեղելի անուններու եւ գործերու համայնապատկերի մը մէջ, որ ժամանակագրային եւ աշխարհագրային իր ծիրով, կ'ընդգրկէ 1920 – 1970 յիսնամեակի տարասփիւռ արձակագիրներն ու քերթողները, մասնաւորումի կարօտ երկու կէտեր կան·

Առաջինը ա՛յն՝ որ սփիւռքեան գրականութեան մինչեւ 1940ական եւ 1950ական թուականները, յետ – Եղեռնեան առաջին սերունդին մէջ տիրական անուններ կը մնան Իրապաշտներէն և Գեղապաշտներէն անոնք՝ որ խորշակէն ետք ապաստանեցան հիւրընկալ երկիրներ, կամ մնացին Պոլիս, արեւմտահայութեան երբեմնի ոստանին մէջ, որբացած ու կըծկուած՝ իրենք իրենց մէջ: Ճիշդ է, որ վերապրողներու այս փաղանգը կարեւոր համրանք մը չէր ներկայացներ եւ իրենցմէ շատեր ստեղծագործական առումով կենսունակ ըլլալէ դադրած էին արդէն: Սակայն Օշականի, Թէքէեանի, Զօպանեանի, Ահարոնի նման դէմքեր մնացին պատնէշին վրայ:

Ուրիշ փաղանգ մը, որ Հայաստանի Հանրապետութեան փլուզումէն ետք նոր կայք կը հաստատէր արտահայաստանեան ափերու վրայ, իր մէջ կը հաշուէր Ահարոնեանի, Շանթի եւ Ագրալեանի նման արժէքներ՝ որոնք սփիւռքեան իրականութեան մէջ մշակներ, մշակութային ու քաղաքական գործիչներ պիտի ըլլային աւելի՝ քան գրագէտներ:

Սփիւռքեան կեանքի եւ ստեղծագործութեան իրենց շրջանով, ասոնցմէ մէկ քանիները իրենց հետ բերած են արուեստագէտ սերունդը յանկանշող քերթողական աւանդութիւններ, ռոմանթիկ – հայրենասիրական գիծը, մեղի ճակատագրուած ողբերգութենէն, որբութենէն ու տառապանքէն մտրակուած վերապրումի մը ուխտը, տոկալու կարգախօսքը, Հայուն ինքնութիւնը եւ տոհմական էութիւնը անեղծ պահելու կիրք մը: Անջրպետ մը կը տեսնէին անոնք մեռնողներու, վերապրողներու եւ գալոց սերունդներուն միջեւ· հետեւաբար, իրենց մօտ կամրջում մը ստեղծելու, կապ ու օղակ դառնալու ներքին ձգտումն էր որ կը կազմէր գրական, հանրային եւ առհասարակ մշակութային գործունէութեան խթանիչ ուժը:

Երկրորդը ա՛յն՝ որ, հիներու այս շըղթային հետ, Պոլսոյ, Եգիպտոսի, Միջին Արեւելեան գօտիներու, Պալքաններու, Եւրոպայի, Միացեալ Նահանգներու, բայց, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ՝ յետ – Եղեռնեան հայ գրականութեան առաջին սերունդի աւագներու դասը կը կազմէին 1880ական եւ 1890ական թուականներու ծնունդ այն քերթողները եւ արձակագիրները, որոնք, հազիւ իրենք զիրենք պարտադրած, խորշակահար ինկած էին արտասահման՝ առաջին փարուցանը կատարելու համար սփիւռքեան ափերու վըրայ, իրենց ամէնէն առոք հասկերը տալու համար 1920ական տարիներէն մինչեւ 1950ական թուականներ, երբեմն աւելի ետք: Անոնցմէ ոմանք անուններ էին արդէն 1930ին, իսկ շատերը հասունցան կամ լիացան քառասունական տարիներուն:

— Հայկանոյշ Մարք, Յակոբ Մնձուրի, Գուրգէն Թրենց (Թուրսարգիսեան), Վիգէն Գլակ (Կարօ Սասունի), Գուրգէն Մխիթարեան, Զոհական (Զօհրապ Կարօն), Հրաչ Զարդարեան, Գէորգ Կառվարենց, Արշէն Երկաթ, Վարդան Գէորգեան, Եղիշէ Այվազեան, Հ. Վահան Յովհաննէսեան, Համաստեղ, Ռստանիկ, Եդուարդ Տարօնեան, Սօս–Վանի, Բենիամին Նուրիկեան, Արամ Սահակեան (Լութեր), Վ. Ս. Ծովակ, Թորոս Ազատեան, Շաւարշ Նարդունի, Նշան Պէշիկթաշլեան, Կարօ Մեհեան եւ ուրիշներ:

Տաղանդի, որակի ու արժէքի տարբեր չափանիշներու կը պատասխանեն այս անունները: Անոնցմէ ոմանք ետ են իրենց ժամանակէն, կ'ապրին ոստանական կամ գաւառական աւանդութիւններու շուքին տակ, չեն հաշտուած նոր միջավայրերէն թելադրուող ստեղծագործական արեւելումի մը մղումին հետ: Ուրիշ քանի մը անուններ, ընդհակառակն, սփիւռք են արդէն, բացուած են նոր հորիզոններուն: Իրաւունք պիտի գտ՞նք առաջինները ժխտելու կամ երկրորդները միայն ընկալելու՝ իբրեւ վաւերական գրողներ: Չենք կարծեր: Գիւղացի Մնձուրին, որ մինչեւ այսօր կը յամառի գաւառը պատմել ու զայն կը փնտռէ տակաւին Տիգրանակերտի, Մշոյ կամ Պոլսոյ իր տիպարներուն մօտ, անյարիր կը թուի Հրաչ Զարդարեանի «Մեր կեանքը կամ «Որբացող մարդիկ»ը սեւեռող ընթերցողի գրական ըմբռնումին· սակայն անոնք, երկուքն ալ, արժէք ըլլալէ չեն դադրիր: Նշան Պէշիկթաշլեանի անհանդիստ, համապարփակ, թափանցիկ ու սուր տաղանդը չի թոյլատրեր որեւէ ժխտում բոլոր անոնց կողմէ՝ որոնք օրաթերթային առօրեայէն թելադրուած իր հեւ ի հեւ նշմարներուն կչիռովը կ'ուզեն արժեւորել զինք այսօր: Պոլսէն Ծովակ մը կամ Թորոս Ազատեան մը արիւն չունին յաճախ իրենց արձակին կամ քերթուածին մէջ, սակայն գրականութիւն է իրենց գործը՝ ուզենք վաւերագրել թէ ոչ: Համաստեղ մը եւ Նարդունի մը հասարակաց եզր չունին, սակայն իրենց հողին վրայ եւ ակօսներուն առջեւ յետ – Եղեռնեան առաջին սերունդի աւագներուն դասը պատուի առնելու կոչեր են:

Տարբեր չէին կրնար ըլլալ անոնք որ ապրեցան աւանդութեան եւ իրականութեան միջեւ, մահուան ու կեանքի միջեւ, տոհմականին եւ քաղքենիին սահմաններուն վրայ, եւ իրենց գործերը վերածեցին վկայութեան մը՝ ազգին ողբերգութենէն ու վերապրումի ճախրեբէն: Գաղափարական մը ունէին բոլորն ալ. ուխտաւորներ էին՝ որոնք իրենց ուժը եւ սիրտը պարպեցին երբեմն հառաչներու, մերթ ընդվզումներու, յաճախ հին ու նոր կեանքի բախումով գոյացող փոթորկումներու մէջ:

Եթէ գրական ամէն սեւեռում վերծանումի պարտք մը կը դնէ գրողին վրայ, պիտի ըսենք թէ այս սերունդը միայն Եղեռնով չընկճուեցաւ: Ապրելով հանդերձ արտասահմանեան հայ կեանքի համեմատաբար ոդեւոր երկու տասնամեակներուն մէջ (1930–1950) իր թիւին մէկ մասով առջինեկ նահատակը եղաւ սփիւռքեան մտաւոր կեանքին, որովհետեւ հաւատացած ըլլալով հանդերձ թէ տաքերեւթեան մըն էր կոչուած՝ հաստատեց նաեւ թէ լպրծուն է հողը, որուն վըրայ ակօս կը փորէր՝ հո՞ւնձք քաղելու յոյսով:

Մերօրեայ քննադատը հիմնովին տարբեր աշխարհի մը մարդ է. հազիւ երեսուն կամ քառասուն տարիներու անցեալը աղօտանք է լոկ՝ իր մտքին մէջ. աչակերտած է դպրոցներու, ուսած է ակադեմական դահլիճներու մէջ, եւ տեսութիւններու, գրական ընդհանուր ճանաչումի մը լոյսին տակ կը փորձէ թիւ կամ արժէք տալ իր վաստակին: Նորէն կ'ուզենք յիշեցնել իրենց՝ թէ պէտք է վերադառնալ ենթահողին: Փրկուիլ գիրքերու կալանքէն ու եղբայրանալ «Հայ» անունով այն ժողովուրդին՝ որ իր կեանքով, ընդհանրական ու հաւաքական կեցութեամբ շաղախ դրած է հայ մտաւորականութեան գործին, ապրումին եւ առօրեայ կենցաղին վրայ:

Այստեղ յիշատակուած անուններու բացարձակ մեծամասնութիւնը տարագրի իր ճակատագիրը քամած է փուռի մը կրակներուն առջեւ, ուրիշ մը իր երիտասարդութիւնն ու չափահասութիւնը փճացուցած է գրագրային սեղանի մը ստրկացած, երրորդ մը քառասուն կտոր է եղած վաճառականի մը քով՝ հանապազօրեայ հացին համար, իսկ ամէնէն բախտաւորները վարժապետական ամբիոններու վըրայ ապառած են: Ինչո՞ւ զարմանալ որ իրենց վաստակին մայր շնչերակը տրտմութիւնն ու ցաւը եղած ըլլայ, իսկ իրենց մեծագոյն ծարաւն ու խանդավառութիւնը՝ աղջկան մը սէրը կամ հայրենի հողին կախարդանքը: Ինչո՞ւ մեղադրել մանաւանդ որ անոնք – շատերը անոնցմէ — չկրցան անհատականութիւն ունենալ, գրագէտի անհատականութիւն, եւ ազգային ընդհանուր ողբերգի մը երգասացները դարձան՝ փոխանակ մարգարէներ դառնալու՝ մարդուն էութեան եւ մարդկային կեանքի խորհուրդները խուզարկելու համար, իրենց տառապանքն ու ընդվզումը փոխակերպելու համար յեղափոխականութեան մը՝ որով պիտի կարենային թեւել ենթակայական մեր իրականութենէն ու անոր ծանր լուծէն վեր, եւ, իբրեւ... Պրոմեթէոս ազատագրուած, պատկանիլ գրականութեան ընդհանրական իրականութեան: — Մտքի, սրտի, հոգիի լարումին կոչուած մեր երգիչները արեւուն ու լոյսին տակ չմեծցան. ամէնէն անկախներն ու երջանիկներն իսկ անցան արցունքի, զրկանքի եւ նուաստացումի ճամբէն. յաճախ արիւնի մէջ թաթխեցին հացին պատառը՝ որպէսզի տա՛ղ մը ձեւեն, էջ մը երկնեն կամ ճառագայթ մը բերեն առօրեայ մեր միապաղաղ, տափակ, անգութ կեանքին...

Երկու կէտերու մէջ սեղմուող այս մասնաւորումը ըրինք, սահման մը գծելու համար մեր «դեգերում»ներուն, եւ «սփիւռքեան գրականութիւն» տարազը իր ժամանակագրային առումով յստակ դարձնելու համար ընթերցողին: Պիտի խուսափինք ծաւալելէ առաջին երկու տասնամեակներու անուններուն ու գործերուն պարտադրած վերծանական փորձին մէջ ու պիտի կեդրոնանանք 1930 – 1970 քառասնամեակին վրայ, մեկնակէտ ընդունելով «Անապատի սերունդը», խումբը պատանիներու եւ աղուամազ երիտասարդներու, որբերու եւ վերապրող բեկորներու, որ 1920ական թուականներու վերջին հնգամեակէն ու մասնաւորաբար 1930ական տարիներէն սկսեալ ապրեցաւ հայկական հոգէաշխարհին եւ սփիւռքեան նոր իրականութեան թելադրած ապրումներով, որ մէկ կողմէ մնաց յետ – Եղեռնեան աւագներու գրական ձգողութեան տակ ու միւս կողմէ իր ինքնատիպութիւնը փնտռեց՝ քիչ անգամ կարենալ պատշաճելով իր երազներուն ու ձգտումներուն պարտադրած երկունքին:

— Արամ Հայկազ, Արեգ Տիրազան, Բիւզանդ Եղիայեան, Սարգիս Սահակեան, Վահրամ Սոֆեան, Դեւ (Մարգար Ղարաբէգեան), Նիկողոս Սարաֆեան, Վազգէն Շուշանեան, Բիւզանդ Թօփալեան, Շահան Շահնուր, Զարեհ Որբունի, Արամ Գառօնէ, Եդուարդ Սիմքէշեան, Արմէն Անոյշ, Վահէ Վահեան, Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, Վազգէն Եսայեան, Սմբատ Փանոսեան, Ա. Սեմա (Գեղամ Աթմաճեան), Արամայիս Սրապեան, Եղի –

---

# ՌԱՆՋՊԱՐՆԵՐ

### ՎԻՊԱՍՔ
### ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ԱՐԱԲՕ

Բաթմանը կնոջը դրեց շինուածքի հիմքում եւ որմը շարեց:

«Եթէ Աստուած չքանդի, քանի աշխարհը կանգուն է, էս կամրջին քանդուել չկայ» – ասաց վարպետը եւ իր շինած կամրջի տակով անհետացաւ գետի յորձանքի մէջ: Այդ օրուանից կամուրջը կոչուեց Փրէ – Բաթման՝ վարպետ Բաթմանի եւ իր կնոջ անունով:

Արաբօն ինձ մի քանի անգամ տարաւբերեց այդ կամրջի վրայով եւ Սասնոյ ներքին դաշտից ձին քշեց դէպի Տալուորիկ:

Գիշերը անցկացրինք Ձկնգոլում:

Ընդամէնը մի տարի եղայ Արաբոյի հետ Բռնաշէնի լեռներում:

Մի առաւօտ Արաբօն շատ կանուխ արթնացաւ: Ես բռնեցի ասպանդակը, եւ նա թռաւ Տիլիրօզի թամբին: Զգում էի, որ հեռու տեղ է գնալու: Գնալուց առաջ ծոցից հանեց ընկոյզի փայտից շինած մի ծխատուփ եւ մեկնելով ինձ՝ ասաց ·

«Կը գնաս Կարմիր ծառ եւ ինձ համար թութուն կը բերես»: Ապա աւելցրեց·

«Եթէ ինձ չտեսնես՝ բերածդ կը տանես Աղբիւր Սերոբին: Նրա տեղը Սողորդն է, կողմը՝ Խլաթ»:

Յաջորդ օրը ես առայ Արաբոյի մահուան լուրը: Քոսուրա սարի վրայ կայ մի ձոր: Կոչւում է Գեալառաշ (Սեւ բերդ): Արաբօն զոհուել էր այդ ձորի մէջ 1895 թուականին, երբ, քրդական տարազ հագած, իր հինգ ընկերներով, քնից նոր արթնացած՝ անհաւասար կռուի էր բռնուել մի աւազակախմբի հետ:

Սպանուելուց յետոյ նրա զէնքը տեսել էին հասնանցի մի քրդի ձեռքում:

Բայց ես կատարեցի նրա պատուէրը:

### ԴԷՊԻ ԿԱՐՄԻՐ ԾԱՌ

— Կարմիր ծառ, ո՞ւր ես, եկա՛յ, — ասացի ու ելայ ոտքի:

Ծծմակից իջայ Մշոյ դաշտ եւ դէպի արեւմուտք գնալով՝ Աջմանուկ եւ Քարձոր գիւղերի տակով հասայ Խոռոնք: Խոռոնքի վերեւում Կարմիր ծառն էր, որին օտարները Ղըլաղաճ էին ասում: Նստած էի Խոզմա լերան ստորոտում: Աջ կողմը մի սիրուն անտառ կար՝ կարմրատերեւ ծառերով: Երեւի այդ էր պատճառը, որ այդ գիւղը Կարմիր ծառ էր կոչւում:

Ես այդտեղ հասայ յաջորդ օրը, Արաբոյի մահուան լուրը առնելուց յետոյ: Դեռ գիւղ չմտած, զգացի, որ ականջներս լաւ չեն լսում: Մի խուլ ու խոր շառաչ էր գալիս Ձանգակ սարի կողմից: Ես այդ ձայնը առել էի Քարձորի տակով անցնելիս: Որքան մօտեցայ Կարմիր Ծառին, այնքան այդ դղրդը ուժեղացաւ: Վերջում յիշեցի, որ դա Գուրգուռա կոչուող ջրվէժի ղողոցն է Արածանու վըրայ: Խոզմօ սարի տակ, որի թնդիւնը լսելի էր շատ հեռուներից, մանաւանդ պարզկայ գիշերներին եւ վաղ առաւօտեան: Արաբօն նրա մասին ասում էր· «Էդոր համար կ'ըսեն Գուրգուռ, որովհետեւ ձէն կիտայ ու իր ձէն երեք օրուան ճամբայ կ'երթայ»:

Քիչ – քիչ ականջներս ընտելացան ջրվէժի որոտին եւ ես, Արաբոյի ծխատուփը ծոցս դրած, մտայ Կարմիր ծառ: Այդ վայրի թութունը հռչակաւոր էր: Ցիշում եմ, թէ ինչպէս Մելքոն վարժապետը յաճախ շուկայ էր գնում, որ այդ գիւղի ծխախոտից առնի:

Ամբողջ գիւղում ընդամէնը մի հատիկ ծառ կար եւ այն էլ տնկուած եկեղեցու բակում:

Առաջին իսկ հարցումից, թէ որ տան ծխախոտն է յարգի, ինձ հեռուից ցոյց տուեցին Արմենակ անունով մի գիւղացու, որ, իրենց ասելով, ամենայայտնի ծխախոտ մշակողն էր: Ասացինոր նա Սասունի Ահարոնք գիւղից է գաղթել Կարմիր Ծառ: Երկար տարիներ եղել է Ռուսաստանում եւ նոր է ազատուել կարինի բանտից:

Անցայ մի քանի տնկարաններ եւ հասայ այն տունը, որ հեռուից մատնացոյց էին արել:

Իմ տեսածը փոքրահասակ մի գիւղացի էր, նիհար ու ոսկրոտ կազմուածքով, գըլխին՝ կարմիր արախչի: Իր դիմագծերով նա յիշեցրեց Արաբոյին:

Բայց ինձ այդ պահին ոչ մի բան չէր հետաքրքրում: Շտապում էի տուփս լցնել ծխախոտով եւ ելնել ճամբայ:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(12 – Շար·)

Fonds A.R.A.M

# ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

Գերմանացիները, որոնք ներկայիս Լեհաստան կը բնակին, Պոնի եւ Վարշաւայի միջեւ կնքուած համաձայնագիրով, իրաւունք ունին Արեւմտեան Գերմանիա հաստատուելու: Համաձայնագիրը, որ վաւերացուեցաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ խորհրդարանին կողմէ անցեալ Մարտին, թոյլ կուտայ 125.000 Գերմանացիներու՝ մեկնիլ Լեհաստանէ: Վարշաւա ընդունեցաւ այս արտօնութիւնը տալ, երբ փոխարէնը 900 միլիոն տոլարի վարկ եւ նպաստ ստացաւ Արեւմտեան Գերմանիայէ՝ երկար ժամանակաշրջանի ընթացքին հատուցուելիք:

Լեհաստանի Գերմանացիներուն համար ասիկա վերջին յոյսը կը թուի ըլլալ հեռանալու համար խորհրդային տիրապետութեան գօտիէն: Միւս կողմէ սակայն պիտի թողուն իրենց պապենական հողերը:

Արդարեւ, Համաշխարհային Բ. պատերազմի աւարտին, Խորհ. Միութիւնը առանց այլեւայլի իրեն կցեց Արեւելեան Լեհաստանը, փոխարէնը գերման հողեր յանձնելով Լեհերուն: Այս ձեւով է, որ Փոմերանիան եւ Սիլեզիան Լեհաստանի մաս կազմեցին: Արեւելեան Փրուսիան ջնջուեցաւ, քանի շրջանին մեծ մասը կցուեցաւ Խորհ. Միութեան եւ մնացեալն ալ յանձնուեցաւ Լեհաստանի:

Շուրջ 9 միլիոն Գերմանացիներ փախուստ տուին իրենց պապենական հողերէն, սակայն շատեր չուզեցին կամ չյաջողեցան հեռանալ: Պատերազմի աւարտէն ցայսօր 473.000 Գերմանացիներ եւս յաջողեցան հեռանալ Լեհաստանէ հաստատելով, թէ պիտի միանան իրենց ընտանիքի անդամներուն՝ Արեւմտեան Գերմանիա: Համաձայն Լեհերուն՝ 125.000 Գերմաններ դեռ կան իրենց երկիրը. ըստ Գերման Կարմիր Խաչին՝ 307.000:

Երբեմնի Արեւելեան Փրուսիան ծառախիտ է եւ օժտուած է գեղատեսիլ լիճերով: Սակայն հողը շատ աղքատ է եւ հոն ապրող գիւղացիներուն համար դարերը քիչ փոփոխութիւն բերած են: Սլաւներու եւ Գերմաններու տեղատուութիւններն ու մակընթացութիւնները նորութիւն չեն այս շրջանի մէջ: Երկու ցեղերը 600 տարիէ ի վեր կը պայքարին տէր դառնալու համար Արեւելեան Փրուսիոյ: Այս պայքարը սկսաւ, ինչպէս ըսուեցաւ, վեց դար առաջ, երբ լեհ – լիթուան բանակ մը Տեւտոն ասպետներու հետ ճակատամարտեցաւ:

Այս շրջանին մէջ բազմաթիւ վայրեր խառն բնակչութիւն ունին, այսինքն՝ Գերմաններ եւ Լեհեր: Խառն ամուսնութիւնները տարածուած են: Իրաց այս կացութեան մէջ Գերմանացիներէն շատեր դժուարութեան մատնուած են որոշում մը տալու համար: Մեծամասնութիւնը կը փափաքի մեկնիլ: Գլխաւոր պատճառը համայնավար վարչակարգէն ազատելու ձգտումն է: Ցատկանշական է այն երեւոյթը, որ մեկնիլ փափաքողներէն կամ նոյնիսկ դեռ այդ ուղղութեամբ որոշում չտուողներէն ոեւէ մէկը միտքէն իսկ չանցներ Արեւելեան Գերմանիա հաստատուիլ:

Թ. Ա. Թ.

# ԿԱՊՈՅՏ-ԽԱՉԻ ՊԱՆԻԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

— Բայց, երրորդ տարիքի սերունդին համար է միայն...

Պանիէօ – Քաշանի Կապոյտ Խաչի հիմնադրութեան քառասնամեակի օրերն են:

Պանիէօյի Լուի Փասթէօր պողոտայի քաղաքապետական համանուն սրահն ենք Կիրակի Հոկտ. 17ի յետ միջօրէի ժամը 15.30էն սկսեալ: Երրորդ տարիքի ընկերուհիներուն ի պատիւ կազմակերպուած այս հաւաքոյթին պատկերը աւելի քան յուզիչ է. խորարմատ այն կապին համար որ իրարու կը զօդէ, կը համախմբէ երրորդ, երկրորդ ու առաջին տարիքներու սերունդները, գիտակից զիրենք հաւաքականութիւն դարձնող այս «ազգու» ձեւին:

Սեղաններու շուրջ առօրեայ կեանքն ու հոգերը պարզելով զուարթ կը զրուցեն գաղութահայերը: Հայկ. երգերու եւ պարեղանակներու ձայնասփռումին հետ:

Խաչուհիներու անունով բացումը կատարեց ընկ. Վարդուհի Քարօղլանեան, գոհունակութեամբ պարզեց Միութեան հիմնադիր – տարեց ընկերուհիներուն ի յարգանս կազմակերպուած թէյասեղանի այս հաւաքոյթին ընկերային եւ ազգային իմաստը: Հրաւիրեց գաղութի ծանօթ ազգայիններէն Պ. Լեւոն Տօնիկեանը, որ իրեն եղած այս ազնիւ հրաւէրին համար շնորհակալութիւն յայտնեց. յիշեց Ֆրանսայի մեծ գիտնական Լուի Փասթէօրի եւ հիւանդի մը խօսակցութիւնը. ուր Փասթէօր ըսած էր.— Չեմ հարցներ ազգութիւնդ, ոչ կրօնքդ, ոչ ալ քաղաքական հակումներդ. ըսէ՛ միայն ի՞նչ է ցաւդ, ո՞ւր է ցաւդ:

Իրենց կարելի միջոցներով ազգակիցներուն ցաւերը փարատելու կոչուած Կապոյտ Խաչուհիները, գաղթական ժողովուրդի ծնունդ կանացի կազմակերպութիւնը «հետեւորդն ու ժառանգորդն է Հայկ. յեղափոխութեան» անմոռանալի հերոսներու փաղանգին: Հայ իրականութենէն ներս Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու գոյութիւնը անհրաժեշտութիւն ըլլալով հանդերձ. եթէ անոնց միութիւնը հասկնալիօրէն դժուար է, գործակցութիւնը՝ հնարաւոր ու օգտակար:

Ընկ. Քարօղլանեանի հանդիսավարութեամբ հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Ան հրաւիրեց իր սերունդի ներկայացուցիչ ընկերուհի Իսահակեանը, որ Կապոյտ Խաչի անցեալի բազմահուն գործունէութեան անդրադառնալով յիշեց, որ Հայկ. միօրեայ դպրոցին առընթեր կարեւորութեամբ զարկ տրուած է մշակութային գործունէութեան, կազմուած են երկսեռ պատանիներէ բաղկացած երգչախումբեր ու պարախումբեր, որոնք էր երբեմն հայկ. հանդիսութեանց ու բեմերուն յաջողութեան մեծապէս նպաստած են:

Լիբանահայ երիտասարդ երգիչ Վիգէն եւ իր կիթառահար ընկերը՝ Սերգօ, մեկնաբանեցին ժողովրդական եւ ազգային երգեր արժանանալով ծափի եւ քաջալերանքի: Լեւոն Տօնիկեան ընթերցումով արտասանեց Դերենիկ Դեմիրճեանի Հայը», որ կ'աւարտէր այսպէս.— Ոչինչ չեմ ուզում ձեզնից, — ասում է նա իր նեղիչներին, – ձեզ լինի ձեր լուծը, ձեզ լինի ձեր երջանկութիւնը — գնացէք ապրեցէք խաղաղ եւ երջանիկ: Եթէ դուք սիրում էք կեանքը, ես սիրում եմ կեանքից թանկ բանը՝ Ազատութիւնը»... Հայկական տոհմիկ պարերը սրահէն ներս տարածեցին յատուկ խնդութիւն:

Երախաներ վազվզեցին ու խաղացին սրահէն ներս եւ մուտքին, երիտասարդ ընկերուհիներ այլազան անուշեղէններով, թէյով ու զովացուցիչով հիւրասիրեցին երրորդ տարիքի մեր պատուական ծնողքները, որոնց հանդէպ յարգանքի նըւաղագոյն, ազնուոր արտայայտութիւն մը եղաւ այս հաւաքոյթը: Գոյութիւն ունեցող հայկական ամէն բան այս սերունդը տուաւ մեզի, անոնց ժառանգին սիրավառ հաւատարմութեամբ միայն կրնայ շարունակուիլ դէպի ապագայ մեր գնացքը: Ազգային աւիշը կը շնչէ ի սփիւռս աշխարհի. սերունդները երրորդ – երկրորդ կ'աւանդեն իրենց պատգամը: Սերնդանորոգումը պատմական հաստատ ճշմարտութիւն մըն է, պատմութիւնը կը շարահիւսուի, խաչակիր սերունդներու հաւատքով:

Պատուական սերո՛ւնդ յաւերժացո՛ւր յաւիտենականութեան առաջնորդող հաղորդութիւնը սերունդներուդ:

Ազգային գիտակցութեան ոգին սնուցանող կազմակերպութիւններէն, Կապոյտ Խաչի կոչումն է հանապազօրեայ պայքարը:

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

# ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգային Առաջնորդարանի (Կիլիկեան Թեմ) դահլիճին մէջ, Սեպտեմբեր 29ին, բացումը կատարուած է դասախօսական շարքի մը, զոր կազմակերպած է Ազգ. Առաջնորդարանը, օժանդակութեամբ՝ Առաջնորդարանի Տիկնանց Յանձնախումբին: Դասախօսական պարզ շարք մը չէ այս ձեռնարկը, այլ դասընթացքի մը բնոյթը ունեցող ձեռնարկ մը, բաղկացած եօթը դասախօսութիւններէ:

Առաջնորդ Գարեգին Արք. Սարգիսեան, խօսելով ձեռնարկի նպատակին մասին, յայտնած է թէ այս դասախօսութիւններուն նպատակն է մանրամասնօրէն ծանօթացնել մեր եկեղեցւոյ մեծ սուրբերը՝ մեր ժողովուրդին, որպէսզի Ամերիկահայ սերունդը աւելի լաւ կերպով կարենայ ըմբռնել իսկական ոգին եւ նկարագիրը հայ եկեղեցւոյ եւ այս մեծ դէմքերու կեանքէն ու գործունէութենէն կարենայ ներշնչում ստանալ: Ապա, Գարեգին Արք. խօսած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կեանքին ու գործունէութեան մասին:

Դասախօսութենէն ետք եղած են հարցումներ, որոնց դասախօսը տուած է գոհացուցիչ պատասխաններ:

---

վարդ, Կարապետ Փօլատեան, Անդրանիկ Ծառուկեան, Մուշեղ Իշխան, Եդուարդ Պօյաճեան, Լեւոն Գարմէն, Ժագ Յակոբեան, Սիլվարդ Կիւլպէնկեան, Սոնա Տէր-Մարգարեան, Վարդան Կոմիկեան, Մկրտիչ Հաճեան...

Հայկական Սփիւռքը գրական իր բարձրագոյն նուաճումներուն հասած է այս անուններէն ոմանց վաստակին մէջ. տարբե՛ր խնդիր՝ որ արժեւորումներու յատուկ մեր չափանիշները անձէ անձ ու շրջանէ շրջան համապատասխան եղած ըլլան ենթահողային այն տուեալներուն, որոնց մէջ անոնք ստեղծագործական իրենց երկուքն են ապրած

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ».— Թղթատարական անկանոնութեան մը հետեւանքով դժբախտաբար շատ ուշ ստացանք Մինաս Թէօլէօլեանի աշխատասիրութեան ներածութեան բաժնի 4րդ մասը, երբ արդէն ստացած ու հրատարակած էինք 5րդը, 6րդը եւ 7րդը: Ակամայ այս ետ–առաջումի առթիւ խնդրելով ընթերցողներու ներողամտութիւնը, կը հրատարակենք ուշացած 4րդ մասը ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ խորագրուած բաժնին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (211)

# ՀՐԱՇԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

## ԵՐԿՈՒ ՎԱԳՐԵՐԸ

— Ատիկա մեծամեծներու վերապահուած հաղուագիւտ պատիւ մըն է սիրելիս, բայց ձեզ չեմ կրնար մերժել: Կ'ընդունիմ: Չմոռնամ սակայն հարցնելու, հարսնցուին անունը ի՞նչ է:

Քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ եւ իմ ու ձեր կացութիւնը բաւականի պիտի կնճռոտի, բայց վերջապէս իրականութիւնը չեմ կրնար ծածկել: Հարսնցուին անունը Պիանքա է, Էմբէրիայի աղջիկը:

Սանտրիկօ այս բառերը արտասանած միջոցին խոնարհելով դուրս ելաւ:

Պէմպօ կայծակնահար եղած մէկու մը պէս եղած տեղը անշարժացաւ մնաց:

Տասը վայրկեան յետոյ հազիւ ինքզինքը գտնելով մռլտաց.

— Պիանքա՛ն, Պիանքա՛ն, հարսնցուն Պիանքա՛ն է եղեր... եւ ծիծաղելին հոն է որ իմ սիրած աղջկանս հալալը ե՛ս պիտի օրհնեմ...: Սոսկալի՜ կատակ:

Ապա յիմարական քրքիջ մը արձակեց.

— Հա՛հ, հա՛հ, հա՛հ...:

Յետոյ իր հաւատարիմ սպասաւորը ներս կանչելով ասպետական զգեստները հագաւ:

Հինգ վայրկեան ետքը տափանաւը ցատկելով նաւավարին ականջին ի վար բաներ մը կը մռլտար:

Քառորդ ժամ յետոյ Պէմպոյի տափանաւը Էմբէրիայի պալատին առջեւ կանգ կ'առնէր:

— Երկուքն ալ պիտի սպաննեմ եւ թող պիտի չտամ որ իրար առնեն...:

Ծիրանաւորը այս բառերը կը մռլտար պերճաշքին ապարանքէն ներս մտած միջոցին:

Բայց ահա այս միջոցին ուրիշ տափանաւ մըն ալ կը մօտենար պալատին, որմէ վար կ'իջնէր Սանտրիկօ:

## ԴԷՊԻ ՄԱՀ

Ձգենք Սանտրիկօն եւ Պէմպօն որ իրարու հետ համաձայնին, ձգենք Ռոլանը որ անծանօթ առաքելութիւնով մը գործի ձեռնարկէ, թողունք Սքալապրինօն որ Միկանի Պարթօլոյի ծուղակը իյնալով խեղդամահ ըլլայ, հեռանանք Ծուանայէ եւ ձգենք զայն որ ծերունի Քանտիանոյի վրայ հսկէ եւ վերադառնանք մեր պատմութեան հերոսներէն՝ Լէօնորի, Ալթիէրիի եւ Տանտոլոյի:

Պէտի սկսինք ուրեմն պատմութեան հետեւիլ այն օրէն ուր Ռոլան Քանտիանօ Լէօնորի միջամտութեամբ հրաշքով ազատեցաւ Օրվօլօ կղզին մէջ լարուած դարանէն:

Ինչպէս որ տեսանք արդէն, մանկամարդ կինը դժուարաւ վերադարձած էր Ալթիէրիի պալատը եւ հոն ալ էմբէրիան ազատ արձակելէ յետոյ կիսամեռ վիճակի մէջ իր սենեակը քաշուած էր:

Խեղճ կինը դժուարին կացութեան մէջ կը գտնուէր. ան այնպէս կը կարծէր թէ Ռոլան մեռած էր, մինչդեռ հիմա անոր ողջ ըլլալը աչքովը տեսած եւ վեց տարի նկուղներուն մէջ ապրիլը ականջովը լըսած էր:

Այս բոլոր աղէտալի եւ անխնայ իրադարձութիւնները իրարու յաջորդելով զինքը զգետնելու աստիճան ընկճած էին. Էմբէրիայի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, Ռոլանը տեսնելը, զայն ազատելը, հօրը եւ ամուսինին հետ ունեցած ահաւոր տեսակցութիւնը պզտիկ ու աննշան դէպքեր չէին:

Կիսամեռ վիճակի մէջ գորգին վրայ ինկաւ ան եւ սկսաւ տառապիլ ու գալարուիլ անսովոր տենդով մը: Զառանցել սկսաւ: Իր սենեկապահուհիները զինք այդ վիճակի մէջ գտնելով սկսան հանուեցնել եւ անկողին փոխադրելով եղելութիւնը հրամանատարին իմացուցին:

Ալթիէրի այս գիշեր դեռ չէր քնացած:

Օրվօլօ կղզին մէջ տեղի ունեցող դէպքէն յետոյ, ըստ երեւոյթին հանդարտ այլ ներքնապէս խռոված վիճակի մէջ տուն վերադարձած էր եւ այժմ ահ ու սարսափի մէջ կ'ապրէր:

Ռոլան Քանտիանօն ձեռքէն փախած էր. ատիկա բացայայտ էր: Բայց այժմ ո՞ւր կը գտնուէր ան եւ ի՞նչ ծրագիր կը պատրաստէր արդեօք:

ՄԻՇԵԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՓԱՐԻԶ
## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

*ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ*

*Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին առաւօտեան ժամը 10ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ, եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար:*

*Նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց հարազատներուն համար:*

*Կը պատարագէ՝*
*ԳԻՒՏ. ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ*
*Կը քարոզէ՝*
*ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ)*

---

### ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

*Հայ նախկին ռազմիկներու եւ կամաւորներու միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան 10ին, իր կեդրոնատեղին 32 ռիւ տը Թրեվիզ: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:*

---

### ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

*Նախագահութեամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի (Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)*

*Կիրակի Նոյեմբեր 7, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ*

*Բազմաձայն պատարագ մասնակցութեամ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ*
*Արա Պարթեւեանի*
*(Նախկին Կեդրոնականցի)*
*եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն ոգեկոչելու համար յիշատակը Հոգելոյս ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՐՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ բոլոր այն կրթական վարիչներուն, դաստիարակներուն եւ սաներուն որոնք առյաւէտ բաժնուած են այս աշխարհէն*

*Ցետ հոգեհանգստեան ժամը 15ին այց ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ շիրիմին (Կեդրոնականի Թիւ 1 շրջանաւարտ)*

*Կը հրաւիրուին բոլոր Կեդրոնականցիները եւ կրթասէր հասարակութիւնը անխտիր*

Երթուղի. *Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 Թիւ օթօպիւսը եւ Իվրի-Պանեօ – Փարիզիէնի գերեզմանատան առջեւ: Ժամադրավայր ժամը 15ին գերեզմանատան մուտքին:*

---

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

*Պ. Պարգեւ Սերոբեան՝ Տիկին Երանուհի Եօրեանի, Պ. Թագւոր Պարթալեանի եւ Տէր եւ Տիկին Մելիք Գրիգորեանի մահերուն ի յիշատակ 150 Ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի:*

×

*Տէր եւ Տիկին Գասպարեան* Տէր եւ Տիկին Սարգիս Առաքելեանի *մահուան 10րդ տարելիցին ի յիշատակ 150 Ֆր. կը նուիրեն իրենց շատ սիրելի «Յառաջ»ին:*

---

### ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

*Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի ջարդերուն 54րդ տարեդարձին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 14ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:*

*Կէսօրէ ետք ժամը 1ին, հոգեճաշ՝ Բիցցա – Ոսկեան ճաշարանին մէջ 139* ռիւ Սէն թ'Օնորէ մեթրօ Լուվր:

*Ճաշագին՝ 50 Ֆրանք:*

*Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկ. Ա. Թորոսեանի 793 53 71 կամ Հ. Գույումճեանի՝ 790 21 99*

---

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

*Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Յովհաննէս Դանիէլեանէ 100 Ֆր. իր նշանախօսութեան առթիւ: Ինչպէս նաեւ Պ. Մանաս Գէորգեանէ 50 Ֆր. սրահ իր այցելութեան առթիւ:*

×

*Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Մ. Ալեքսանեանէ 100 Ֆր. (Լիոն) ի նպաստ դպրոցին:*

×

*Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Գոհար Սանոյեանէ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր.* Գէորգ Աւագեանի *մահուան առթիւ:*

×

*Հայ Կարմիր Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Գոհար Սանոյեանէ 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի,* Գէորգ Աւագեանի *մահուան առթիւ:*

---

## Հ. Յ. Դ.

*ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը Նոյեմբեր 6ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Գասպար Իփէքեան Ակումբը:*

*Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:*

×

*ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի հերթական ժողովը Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4ի երեկոյեան ժամը 9ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:*

×

*ԻՍԻ. Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյ. 5, ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը:*

*Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:*

×

*ՇԱՒԻԼ.—Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ (Նոյեմբեր 6) երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:*

×

*ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 21ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:*

---

### ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

*ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամահուհիները Նոյ. 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:*

---

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հիմնադրութեան 70րդ տարեդարձին առթիւ

*Բարձր հովանաւորութեամբ*
*ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ*
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

*Պատուոյ նախագահութեամբ*
*ՊԵՐՆԱՐ ԼԱՖԷՅԻ*
Président du Conseil de Paris

### ՇՔԵՂ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

HOTEL INTERCONTINENTAL
3, rue de Castiglione Paris 1er
*Շաբաթ, Նոյեմբեր 6 ժամը 20.30ին*

Առաջնորդութեամբ՝

*ՔՕՃԱ – ՔԵԱՆ հայկական խանդավառ նուագախումբին ծանօթ արուեստագէտներ ՋԻՆԱ եւ ԿԷՈՐԿԻ*
*կը ներկայացնեն ընտիր յայտագիր մը հայկական եւ ցիկան երգերու եւ պարերու:*

*ԹՕՄՊՕԼԱ՝ ի նպաստ Լիբանահայ կարօտ ուսանողներու:*
*Մասնակցութիւն ճաշի եւ պարահանդէսի՝* 150 ֆր.:
*Միայն պարահանդէսի մուտք՝ ժամը 22.30էն ետք՝ 30 Ֆր.:*
*Թօմպօլայի տոմսին գին՝* 20 ֆր.

Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել՝
*Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ՝*
U. G. A. B.
118, rue de Courcelles Paris 17 tél. 924-86-71 227-12-26

---

### ԽՆՋՈՅՔ
*ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ*

*Տարօն – Տուրուբերանի Լիոն – Տէսինի միութիւնը խնջոյքի կը հրաւիրէ հայրենակիցներն ու բարեկամները Կիրակի, Նոյեմբեր 7, ժամը 12ին Լիոնի եկեղեցւոյ կից սրահը,* 295 ռիւ Պուալօ:

---

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

## Journées d'Amitié

SAMEDI 6 NOVEMBRE
de 14 à 19h.
DIMANCHE 7 NOVEMBRE
de 14 à 22h.
*au profit des étudiants arméniens boursiers de la Fondation Marie-Nubar*

Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Alimentation, Cartes de vœux etc.

— BUFFET —
SPECIALITES ARMENIENNES

Dimanche 7 Nov. de 16 à 20h.
NANE CARZOU
GUY BEDOS
ROGER BORNICHE
dédicaceront leurs ouvrages

FONDATION MARIE-NUBAR
57 bd. Jourdan, M° Pte. d'Orléans

---

Dans le cadre des manifestations commémoratives du 70e anniversaire de L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

L'U. G. A. B. JEUNE présente

## l'Ensemble Instrumental de ROMANS

MERCREDI 10 NOVEMBRE à 20 h. 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet Paris 17e
métro : Malesherbes

*sous la direction de*
ALEXANDRE SIRANOSSIAN

*avec le concours de*
CHAKEE GORTZOUNIAN
(pianiste)
DANIEL NAZARIAN
(violoniste)

*Programme :*
B. BRITTEN — J.-S. BACH
G. TARTINI — G. JUNILLON
KOMITAS

Prix des Places de 15 F à 40 F
Location à la Salle
chez Durand, 4, Place de la Madeleine
et dans toutes les agences de théâtres

---

VALENCE - Théâtre Municipal
SAMEDI 6 NOVEMBRE A 21 H
VIENNE - Théâtre Municipal
DIMANCHE 7 NOVEMBRE A 15 H

## Gala Exceptionnel de Danses Folkloriques Arméniennes

*organisé par le Nor Seround*

«Evocation d'une journée populaire arménienne»

Ensemble folklorique NAIRI de Paris
(40 exécutants)

*Billets en vente auprès de*
Salon «La Tiferie» 14 rue Bouffier
VALENCE

«Kalou» 12,rue de l'Eperon, VIENNE
«Tissus André» 7,pl. de Miremont
VIENNE

---

JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

## VOYAGES en ARMENIE

NOVEMBRE
**Au départ de Marseille 14 jours**
**2500 F.**

## NOEL EN ARMENIE

DU 24 DECEMBRE AU 6 JANVIER
**2750 F.**

*Comprenant*

Transport aérien — Pension complète — Hôtel 1ere classe — Visites et excursions — Service accompagnateur, guide.

*Renseignements et Inscriptions*

**Jacques CHELELEKIAN**
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière
13001 - MARSEILLE
tél. (91) 50. 89. 12

**Madeleine BENNEYAN**
HAVAS - VOYAGES
12, bd. Général De-Gaulle
26000 - VALENCE
tél. (75) 43. 06. 06

**Date limite d'inscription un mois et demi avant le départ.**

*Licence n° 97*

Prix calculés à la date du 31 Oct. 1975, susceptibles de modifications en cas d'augmentation du cours des changes ou du transport

Imprimé sur les Presses du JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
5
VENDREDI
5 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.718

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.718

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ՔԱՐԹԸՐ

— o —

Լեզուները փոխուեցան մէկ օրէն միւսը եւ ան, որ դեռ երէկ ապուշ մը, տգէտ մը, լաւագոյն պարագային՝ անծանօթ մըն էր, այսօր դարձած է նորութիւն բերողը, նոր Ամերիկա մը ուզողը, ան, որ նոր դարաշրջան մը կը բանայ Միացեալ–Նահանգներուն համար: Եւ խնդիրը հոն հասած է, որ իր կաֆերն իսկ տարբեր կը մեկնաբանուին, «դիւանագիտութիւն» կը նկատուին գրեթէ եւ Մոնտ իսկ կը գրէ, յիշելէ ետք թէ դեռ երէկ կը չփոթէր միջազգային երկու ժողովներ (Հելսինքի եւ Ֆորտ – Բրեժնեւ հանդիպումը) թէ նոյնը ուրիշներ ալ ըրած են՝ 1974ին Ֆրանսայի նախագահական ընտրութեանց ատեն երբ շատ բարձրաստիճան անձեր իրար կը խառնէին օրինակ Վիէննայի ժողովը Եւրոպայի զէնքերու նուազման մասին եւ Ժընեւի ապազինման ժողովը, այլ խօսքով կ՚ըսուի թէ Քարթըր կաֆերու մենաշնորհ չունի...: Կ՚արդարացուին նաեւ Քարթըրի ուրիշ յայտարարութիւնները: Ոմանք չեն վարանիր նոյնիսկ հարց տալէ թէ արդեօ՞ք Քլեմանսօ մը պիտի ըլլայ թէ միայն Տէշանէլ մը եւ դեռ ինչե՛ր:

Յունուար 20ին է որ այս Հարաւայինը պիտի մտնէ Սպիտակ Տուն, հետն ունենալով խոնարհներու պաշտպանը՝ Ուալթըր Մընտէյլ: Յառաջդիմական նկատուած, երբեք չէ հեռացած ազատական գիծէն, իր քաղաքական ասպարէզը կը պարտի Հըմֆրէյի, որու օգնած ալ է Ծերակուտական ընտրուելու համար: Կառուցի աշխատող, մաս կը կազմէ եօթը յանձնախումբի եւ առաւելաբար կը զբաղի թշուառներով, երախաներու առողջութեամբ եւ նիւթապէս տկարներով: Թըշուառներու ցաւերը աւելի մօտէն զգալու համար, ան որ այսօր փոխ–նախագահ է չի վարանիր նոյնիսկ շաբաթ մը ծոմ պահելէ:

×

Այս «ոչ մէկ տեղէ եկած անծանօթ»ին ընտրութեան առթիւ օտարները դեռ կը վարանին յստակ կարծիք յայտնելէ: Մոսկուա սակայն մտահոգ է, քանի «անծանօթ»ն է, «խորհրդաւորն» է: Թասի համար, «մեղրի եւ թոյնի խառնուրդ» մըն է եւ մանաւանդ Մոսկուա գէշ յիշատակներ ունի Դեմոկրատներէն եւ վախ ունի նաեւ որ Քիսինկէրի աթոռը գրաւէ Զպինիու Պրզեզինսկի, որ հակախոր–հրդային կը նկատուի: Յունաստան գոհ է ընդհանրապէս թէեւ պաշտօնական յայտարարութիւն չկայ բայց Աթէնք Ֆորտ չէր ուզեր, քանի ծանօթ թրքասէր մըն է:

Պոն խոհեմ է իսկ Իսրայէլ այս ընտրութիւնը կը նկատէ եղածներուն «ամէնէն հրէականը» քանի Նիւ–Եորք մանաւանդ առաւելաբար հրեայ մեծամասնութիւն ունի: Ամէն պարագայի մէջ Ֆորտի դէմ էին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

— o —

Ախոյեան ակումբներու Եւրոպայի բաժակի 8րդ աւարտականներու արդիւնքներն են.—

Սէնթ – Էթիէն Այնտհովն 0 —0, ֆրանսական խումբը կը մասնակցի 4րդ աւարտականներուն, որոնց համար որակուած են նաեւ հետեւեալ խումբերը, Զորեք – շաբթի իրիկուան հանդիպումներէ ետք.– Դինամօ (Կիեւ), Դինամօ (Տրեզտ), Ցիւրիխ, Պրիւժ, Մէօնխընկլատպախ, Պայերն (Միւնիխ) եւ Լիվերփուլ որ յաղթեց Թրքական Տրապզոնսփորի (3 – 0):

## Քանի մը տողով

ՓԱՐԻԶԻ մէջ պարսիկ դիւանագէտ մը, դեսպանատան խորհրդատու՝ Հոմայուն Քէյքավուսի մահափորձի ենթարկուած է առջի իրիկուն եւ ծանրօրէն վիրաւորուած: Զէնք պարպողը յաջողած է փախիլ:

ՊԻՒՐԻՒՆՏԻԻ մէծ պետական հարուած մը եղած է եւ գնդ. Պակազա իշխանութիւնը ձեռք առած է առանց արիւնահոսութեան:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ մէջ 23 «անիշխանական» գնդակահարուած են: Ասոնք, ըստ Ատտիս – Ապապայի ձայնասփիւռին «հակայեղափոխական ոճիր եւ սպանութիւն կատարած են»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը բաւական փափուկ կացութեան մէջ է եւ 15 ժամուան դոնփակ վէճերէ ետք է զինուորական իր խորհրդատուներուն հետ, որ կրցած է «խաղաղութեան ծրագիր» մը գլուխ հանել: Պէյրութի մէջ ոչ թնդանօթը, ոչ զէնքը լռած են մինչ կը սպասուի խաղաղապահ ուժերու ժամանման:

ԼԱԹՎԻՈՅ Ռիկա քաղաքի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը «ազատ արձակուած է» իր պաշտօնէն: Այս պաշտօնազրկումէն քանի մը օր առաջ չորս տոէքրներ բանտարկութեան զանազան պատիժներու դատապարտուած էին իբրեւ հետեւանք բողոքներուն զորս բարձրացուցած էին Լաթվիոյ պարենաւորման անբաւարարութեան դէմ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ դաշնագիր մը ստորագրեցին, որով առաջին անգամ ըլլալով, դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը ստեղծեն:

**ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ**
**ՀԵՌԱՏԻՊ**

ՀԵՌԱՏԻՊ (ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 1)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Մոսկուայի դեսպանը՝ Պրիւնօ տը Լէօս Հայաստան այցելած է իր կնոջ հետ: Ֆրանսացի դեսպանը այցելած է Երեւանի քիմիական գործատունը, ուր խօսակցութիւն ունեցած է «Նայիրիտ» արտադրական ձեռնարկութեան տնօրէն Բ. Մուրադեանի հետ, ապա այցելած է Երեւանի մատենադարանը, ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը, եւայլն: Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը ճաշ մը տուած է ի պատիւ դեսպանին: Փոխ–վարչապետ Կարէն Ղամբարեան ընդունած է Ֆրանսայի դեսպանը եւ բարեկամական զրոյց ունեցած իրեն հետ, ներկայացնելով Հայաստանի արդիւնաբերութեան նուաճումները: Ֆրանսայի դեսպանը, շնորհակալութիւն յայտնելով ջերմ ընդունելութեան համար, ըսած է. «Ձեր երկիրը իսկապէս մեծ յաջողութիւններ արձանագրած է տնտեսական շինարարութեան ասպարէզին մէջ: Յատկապէս տպաւորիչ են ծանր ճարտարարուեստի արտադրութեան նմոյշները: Մոսկուայի մէջ պիտի կառուցուի Ֆրանսայի դեսպանութեան շէնքերու համալիրը, որուն համար մենք կը փափաքինք օգտագործել Հայաստանի տուֆը»:

Հայաստան այցելութեան առթիւ, Ֆրանսացի դեսպանը Էջմիածնի մէջ հանդիպում մը ունեցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հետ:

## ԸՆԿ. ՊԵՏՐՈՍ ՋՊՈՒՔՃԵԱՆ

Խոր ցաւով կը հաղորդենք մեր երէց սերունդի ծանօթ դէմքերէն ընկ. Պետրոս Ջպուքճեանի մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի, Նոյ. 3, վաղ առաւօտեան Պօժոն հիւանդանոցը, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Մեր ողբացեալ ընկերը ծնած էր Պոլիս, 1895 Հոկտ. 19ին: Ծրջանաւարտ Եսաեան վարժարանէն, երկու տարի ալ յաճախած էր Կեդրոնական, վկայուելէ առաջ Պոլսոյ Արուեստից վարժարանէն:

Ենթասպայ թրքական բանակին մէջ, գերի կ՚իյնար անգլիական բանակին ձեռքը, Եգիպտոս: Ապա կը մտնէր Ֆրանսական Լեգէոնի մէջ եւ առաջիններէն կ՚ըլլար, որ ոտք կը դնէր Կիլիկիա: Այս շրջանին մասին, քանիցս իր շահեկան յուշերը գրած է «Յառաջ»ի մէջ: Կիլիկիոյ պարպումէն ետք, կ՚անցնէր Սուրիա եւ յաջորդաբար կ՚ապրէր Լաթաքիա, Տրիպոլիս, եւ վերջապէս՝ Պէյրութ: Բ. պատերազմի շրջանին, իբրեւ սպայ ծառայած է Ֆրանսական Ազատ Ուժերուն մէջ (ժեճի միլիթէռ): 1946ին վերջնապէս կը հաստատուէր Փարիզ, ուր եւ կը փակէ իր աչքերը:

Ընկ. Պետրոս Ջպուքճեան, Դաշնակցութեան շարքերը մտած էր կանուխէն և Կիլիկիայէն Սուրիա, ապա Լիբանան եւ վերջապէս Ֆրանսա անխառն նուիրումով ծառայած է իր պաշտած կուսակցութեան: Ֆրանսայի մէջ երկար տարիներ եղած է Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի անդամ եւ քարտուղար Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբին:

Ընկ. Ջպուքճեանի անունը տարիներէ ի վեր նոյնացած էր գրեթէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան հետ: Արդարեւ եթէ կայ այսօր այդ շէնքը, ատիկա կը պարտինք առաւելաբար ընկ. Ջպուքճեանի ջանքերուն եւ զոհաբերութեան առաջին օրէն իսկ: Գնման, կառուցման ապա անոր գոյատեւման համար չխնայեց ոչ իր առողջութիւնը, ոչ իր ժամանակը: Վերջին շրջանին, կամովին քաշուելով հանդերձ իր գործօն մասնակցութիւնը բերելէ, չէր դադրած, մինչեւ իր վերջին օրերը սիրտ եւ հոգի մաշեցնելէ անոր համար: Ա՛յդ տունը, է՛ր տունն էր:

Ընկ. Ջպուքճեան, Փարիզ հաստատուելէն ի վեր կանոնաւոր կերպով կ՚աշխատակցէր «Յառաջ»ի, յօդուածներով, յուշերով, թղթակցութիւններով: Այս վերջինները կը ստորագրէր՝ Պ. Պարթեւ, անուն մը որու կնքահայրն էր այս թերթին հիմնադիրը:

Իր մահով, Փարիզի հանրային կեանքը կը կորսնցնէ ազնիւ եւ զոհաբերող անձ մը: Իր կուսակցական գործունէութենէն բացի, անդամ էր Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, Եսաեան Սանուց Միութեան Ազգատախնամին եւայլն:

×

Ոչ եւս է ընկ. Պետրոս Ջպուքճեան: Իրեն հետ կ՚անհետանայ վերջիններէն մէկը այն սերունդին, որ հայկ. շունչ եւ ոգի բերած է այս օտար ափերուն վրայ, մէկը այն սերունդին՝ որ չգիտցաւ յոգնիլ ու իր ուժերը անսակարկ տրամադրեց ազգային բոլոր ձեռնարկներուն:

×

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիին՝ Տիկին Պետրոս Ջպուքճեանի, զաւակներուն եւ եղբօր:

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, կ՚ողբայ վաստակաւոր ընկեր՝

ՊԵՏՐՈՍ ՋՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 3ին:

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը խոր կսկիծով կը սգայ մահը

ԸՆԿ. ՊԵՏՐՈՍ ՋՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

որ տարիներով եղաւ իրերայաջորդ յանձնախումբերու կարկառուն անդամներէն: Իր անունը անքակտելի կերպով կապուած պիտի մնայ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան գնման, կառուցման եւ գործունէութեան:

×

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի յանձնախումբը խոր ցաւով կ՚ողբայ իր բոլորանուէր անդամին՝

ԸՆԿ. ՊԵՏՐՈՍ ՋՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահը:

### ԱՐԱՐԱՏ — ԲԿՍԱ ԽԱՂԸ (*)

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի 39րդ ախոյենութեան մրցումներու շարքին, Հոկտ. 30ին, «Արարատ» Երեւանի մէջ հաւասար արդիւնքով վերջացուց իր խաղը՝ Բանակի Կեդրոնական Սպորտային Ակումբին (ԲԿՍԱ) դէմ: Մոսկուացիները դաշտ իջած են իրենց լաւագոյն կազմով, մինչ Երեւանցիներու պաշտպանութեան գիծը բաղկացած է ամբողջութեամբ նոր խաղացողներէ: Մոսկուացիները խաղի 14րդ վայրկեանին նշանակած են առաջին կոլը, շնորհիւ Վադիմ Նիկոնովի:

Երկրորդ կիսախաղին, հազիւ 4 վայրկեան անցած, Ռոպէր Խալայջեան դըլուխի գեղեցիկ հարուածով մը նշանակելով կոլ մը, հաւասարեցուցած է արդիւնքը: Այժմ «Արարատ» երկու խաղ եւս ունի՝ Մոսկուայի մէջ, տեղւոյն «Դինամօ»ին դէմ եւ Երեւանի մէջ, Մոսկուայի «Տորպետօ»ին դէմ:

(*) Արդիւնքը տուածէինք «Յառաջ»ի Նոյ. 3ի թիւով:

Fonds A.R.A.M

# ՀՐԱՒԷՐ՝ ՎԵՐԱՇԽՈՒԺԱՑՈՒՄԻ

Զա՛յն տուէք իրարու: Վերականգնումի երթը սկսած է եւ ամէն հայ պէտք է բերէ մասնակցութեան իր բաժինը:

Մէկ կողմէ Լիբանանի վերաշինութեան, իսկ միւս կողմէ հայ կեանքի վերաշխուժացման մարտահրաւէրը դրուած է բոլորիս առջեւ: Դժուար է առաքելութիւնը, սակայն ո՛չ մէկ տկարացում ներելի է:

Հայ դպրոցի վերաբացումին պէտք է հետեւի հայահոծ թաղամասերու ընդհանուր կենդանացումը: Ապահովութեան նկատառումով տուն-տեղ լքած եւ տարբեր թաղամասեր ապաստանած մեր ընտանիքները պէտք է վերադառնան իրենց տուները: Կամաւոր մեկուսացումի դիմած հայ մարդիկ, մանաւանդ պատասխանատո՛ւ մարդիկ, այլեւս ոչ մէկ արդարացում ունին: Ազգային ու հանրային հսկայական աշխատանք կայ մեր առջեւ, իսկ կացութիւնը կարելի է դիմագրաւել միայն հաւաքական ճիգերով ու պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ:

Հայահոծ թաղամասերը կը սպասեն իրենց տէրերուն: Ժողովրդային խաւերը դարձեալ շունչ պէտք է տան մեր թաղերուն, որպէսզի ամիսներէ ի վեր անտէր ձգուած հանրային ու ազգային ծառայութեան կալուածները վերստին կեանք առնեն: Երբ ներկա՛յ է ժողովուրդը, համախումբ իր կեցութեամբ, ան կը ստեղծէ ծառայութեան հայաշունչ միջավայր: Այն ատեն միայն ստիպողական արտայայտութիւն կը ստանայ ժողովրդային կարիքներուն ընդառաջելու անհրաժեշտութիւնը: Ժամանակն է որ ժողովրդային մեր խաւերը տէր կանգնին հայահոծ շրջաններուն և իրենց պահանջներով շարժումի մէջ դնեն հանրային – ազգային ծառայութեան կոչուած մարմինները:

Աւելորդ է ըսել որ հայահոծ թաղամասերու վերաշխուժացումով միայն կարելի կը դառնայ հաստատ հունի մէջ մտցնել Լիբանանի Հայութեան ազգային ու քաղաքացիական վերականգնումը: Երբ ժողովուրդը կու տայ ապացոյցը տագնապին տոկալու եւ իր դժուարութիւններուն հաւաքաբար լուծումներ գտնելու պատրաստակամութեան, երբ Հայ մարդը կառչած կը մնայ իր թաղին ու «թաղով» ըմբռնելի ազգային կառոյցներուն՝ դպրոցին ու ակումբին, այն ատեն կը ստեղծուի դիմադրականութեան հարազատ մթնոլորտը:

Եթէ մեր թաղամասերը զուրկ են պետական հոգածութենէ, համապատասխան ճիգը պիտի թափենք հանրային ուրոյն սպասարկութիւններով այդ բացը գոցելու համար:

Եթէ մեր համեստ խաւերը զուրկ են առօրեայ ապրուստի կարելիութենէն, համազգային մեր ուժերը պիտի մէկտեղենք՝ բոլոր կարիքներուն հասնելու համար:

Եթէ անգործ են մեր երիտասարդներն ու ընտանիքի հայրերը, ազգային – կուսակցական մեր բոլոր կարելիութիւններով պիտի լծուինք Հայութիւնը տնտեսապէս ոտքի պահելու դժուարին, բայց անյետաձգելի աշխատանքին:

Կարեւորը՝ ներկայութի՛ւնն է մեր ժողովուրդին: Կը բաւէ որ հայ զանգուածները կառչած մնան հայահոծ շրջաններուն, որպէսզի իբրեւ երկիր եւ իբրեւ գաղութ վերականգնելու մեր ճիգերը ժողովրդային հող ունենան: Մնացեալը՝ տագնապին տոկալու ընկերային, տնտեսական եւ այլ յարմարութեանց ստեղծումը, անխուսափելիօրէն կը հետեւի:

Տենդագին աշխատանքի ժամն է: Պէտք ունինք անխտիր բոլորին մասնակցութեան: «Ազգային-վարկ» վայելող անձնաւորութիւններէն մինչեւ համալսարաւարտ մասնագէտ երիտասարդութիւնը, հանրային կեանքը խթանող մտաւորականներէն մինչեւ արհեստաւոր ձեռքերը՝ բոլորն ալ կոչուած են վերականգնումի երթին մէջ իրենց խանդավառ ներկայութիւնը փաստելու: Մեր առջեւ ցցուող դժուարութիւնները կը կրեն ընդհանրական բնոյթ: Հետեւաբար՝ նոյնքան ընդհանուր պէտք է ըլլայ Լիբանանի Հայութիւնը վերստին աշխուժացնելու մեր պայքարը:

«ԱԶԴԱԿ»

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

# ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Նախաձեռնութեամբ Ուսողագէտներու Կոմիտէին, Հոկտեմբեր 21ին, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ հանրաժողով մը տեղի ունեցաւ ի խնդիր քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակման: Քաղաքական վեց բանտարկեալներ նկատի առնուեցան հինգ երկիրներէ՝ Խորհ. Միութիւն, Չիլի, Պոլիվիա, Ուրուկուէյ եւ Չեխոսլովաքիա: Նման հանրաժողով մը տեղի ունեցած էր նաեւ անցեալ տարի, Հոկտեմբեր 23ին, ի նպաստ Լէոնիդ Պլիուշի, որ 1976 Յունուար 10ին հնարաւորութիւն ունեցաւ հեռանալու Խորհ. Միութենէ:

Հանրաժողովին մասնակցեցաւ նաեւ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչը Կեդր. Կոմիտէի անդամ Փիէռ Ժուքէ, որ ազատ արձակումը պահանջեց հինգ երկիրներու վեց բանտարկեալներուն. ի մէջ այլոց յայտարարեց հետեւեալը.— Ձենք կրնար ընդունիլ, որ Խորհ. Միութեան կամ Չեխոսլովաքիոյ մէջ քաղաքացիներ հալածուին, բանտարկուին իրենց տեսակէտները արտայայտած ըլլալուն համար: Պիտի չընդունինք երբեք, ուր ալ ըլլայ, որ յանուն ընկերվարութեան մարդկային իրաւունքները ոտնակոխող միջոցներ ի գործ դրուին»: Մոսկուա, ինչպէս ակնկալելի էր, «Թաս»ի ճամբով խստիւ քննադատեց Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի անդամին ներկայութիւնն ու ճառը հանրաժողովին:

Այս առթիւ համառօտ գիծերով կը ներկայացնենք քաղաքական վեց բանտարկեալներու այժմու վիճակը:

Նախաճաշին՝ 60 կրամ աղած ձուկ: Ճաշին՝ մէկ պնակ ապուր, որ ջուրի համ ունի: Ընթրիքին՝ 250 կրամ տաք ջուր առանց շաքարի, 400 կրամ օթեկ հաց, 3 կրամ սննդանիւթ: Ահա 33ամեայ Վլատիմիր Պուկովսկիի սահմանուած առօրեայ սնունդը 1974 Յունիս 7էն ի վեր, երբ զինք փոխադրեցին Վլատիմիրի միջնադարեան բանտը: Այս ձեւով աստիճանաբար կը մեռցնեն մէկը, որ իր երկրին արդարութեան եւ օրինականութեան համար ձայն բարձրացուց: Բայց ձգենք, որ Սախարով ինք բացատրէ.— Բացայայտ կերպով եւ քաջութեամբ Պուկովսկի իր ձայնը բարձրացուց մեր երկրին մէջ գործադրուող անարդարութիւններուն դէմ: Ասոր համար է, որ կը պատժուի. ամբողջ աշխարհի տեղեկացուց, թէ մեր երկրին մէջ մարդ էակներ իրենց տեսակէտներուն համար մնայուն կերպով հոգեբուժարաններու մէջ կ'արգելափակուին: Ասիկա ըրաւ լաւ գիտնալով, թէ իր ազատութիւնը պիտի կորսնցնէր»:

Ուրուկուէյցի ուսողագէտ Խոզէ – Լուիս Մասերա, 69 տարեկան, ձերբակալուեցաւ 1975 Հոկտեմբերին: Նախ այնքան ծեծեցին, որ ոտքը կոտրեցաւ. խոշտանգումներու հետեւանքով երբեմնի պատկառելի դիմագիծով մարդը այսօր 40 քիլօ կը կշռէ: Ձերբակալեցին եւ խոշտանգեցին կինն ալ: Մասերա անուանի ուսողագէտ մըն է եւ հիմը դրած է Ուրուկուէյի ուսողագիտական դպրոցին: Համայնավար կուսակցութեան ղեկավար վարիչներէն է:

Էտկարտօ Անտրիքէզի մասին այլեւս ոչ մէկ լուր կայ: Ապրիլ 10ին ձերբակալուած էր Արժանթինի մէջ եւ յանձնուած Չիլիի զինուորական իշխանութեանց:

«Գանկս ամբողջովին ածիլուած է. միշտ անօթի եմ. կը սառիմ գնտանիս կրագիւսին վրայ: Կը պարտադրեն, որ չորքոտ քալեմ. ամէն վայրկեան կրնան հրամայել, որ բոլորովին մերկանամ եւ զանազան շարժումներ ընեմ: Առաջին հանդիպած սատիէֆը իրաւունք և իշխանութիւն ունի պարտադրելու որեւէ նուաստացուցիչ աշխատանք: Դատապարտուած Գլուզմանն եմ»: Սեմէոն Գլուզման այսպէս կ'արտայայտուի նամակով մը, որ դրաքննութեան աչքէն վրիպած է: Հոգեբոյժ Գլուզման, անձնական բարեկամը Պլիուշի, արգելակայանի կեանքով (սկզբունքով մինչեւ 1982) կը վճարէ իր քաջութեան տուրքը, քանի մերժած էր իր բարեկամը հիւանդ հռչակել՝ իր ասպարէզին պատիւը անաղարտ պահելու կոչումով:

Վիքթոր Լոփէզ, քարտուղարը Պոլիվիոյ հանքագործներու արհեստակցական միութեան, հայր է հինգ զաւակի: Անցեալ գարնան գործադուլին հետեւանքով ձերբակալուեցաւ ու տանջանքներու ենթարկուեցաւ: Ապա իր կառավարութեան կողմէ յանձնուեցաւ Չիլիի իշխանութիւններուն: Այժմ Սանթիակոյէն 1510 քիլոմեթր հարաւ, Չիլիօ նահանգը կը գտնուի:

Փրակայի ուսանողական շրջանակներու մէջ 1968 – 69ին ղեկավար դէմք մըն էր Եիրի Միւլէր: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր: Ձերբակալուեցաւ 1972ին եւ հինգ ու կէս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ: Անտանելի պայմաններու մէջ կը գտնուի: Կը պարտադրեն, որ օրական մինչեւ 12 ժամ աշխատի, գնդասեղներ զետեղէ խաւաքարթի վրայ, կիսամութ սենեակի մէջ: Սահմանուած չափը չիրագործելու պարագային յաւելեալ պատիժներ կը ստանայ:

Ահա, համառօտ գիծերու մէջ քաղաքական վեց բանտարկեալներու այժմու վիճակը գնտաններու, հոգեբուժարաններու կամ արգելակայաններու մէջ: Եւ դեռ մտածել, թէ հազարաւորներ դժբախտ բախտակիցներն են ասոնց Խորհ. Միութենէն մինչեւ Չիլի եւ այլուր:

Այս ալ սեւ երեսն է այսօրուան այսպէս կոչուած քաղաքակիրթ աշխարհի:

ՔԱՂՀԱՆ

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

# ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ.Ի ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Ինչպէս, Լիոնի հայ պատմագրքի մէջ արձանագրուեցան մօտաւոր անցեալի մէջ աշխարհիկ յիշատակելի օրեր, նոյնպէս պարագաներու բերմամբ, Լիոն ունեցաւ նաեւ, հոգեւոր պատմական թուական մը, որ հանգամանքով աննախընթաց երեւոյթ է յատկապէս Լիոնի եւ շրջակայ Հայութեան մամար:

23 Հոկտեմբեր, Շաբաթ օր, Լիոնի Ազգ. Միութեան նախագահ եւ վարչական կազմը, տասնեակէ աւելի ազգայիններէ բաղկացած շքախումբով, դիմաւորեցին Սաթոլաս օդակայանը նորօծ Դաւիթ եպս. Սահակեանը, Էջմիածինէն վերադարձին:

Եւ սակայն, այս անգամ Էջմիածինէն վերադարձը պարզ երեւոյթ մը չէր, այլ յատուկ հանգամանք կը ներկայացնէր, բեռնաւորուած եպիսկոպոսական հոգեւոր պարտականութեամբ ու նաեւ պատասխանատուութեամբ:

Դաւիթ եպս. Սահակեան, իբրեւ վարդապետ (յետագային Ծայրագոյն) պաշ–

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ԴԷՊԻ ԿԱՐՄԻՐ ԾԱՌ

Արմենակը ինձ նախ իր ծխախոտի մարգերը ցոյց տուեց, ապա տարաւ չորանոց և ամենաընտիր ծխախոտի չարաններըր ցոյց տալով, հարցրեց.

— Ի՞նչքան թութուն է քեզ պէտք:

— Ընդամէնը մի տուփ:

— Մի տուփ թութունի համար Կարմիր Ծա՞ռ ես եկել, — ծիծաղելով հարցրեց նա եւ սաստիկ զարմացաւ, երբ ես տուփն իմ ծոցից հանելով՝ մեկնեցի նրան: Նա տուփը չուռումուռ տուեց, ուշադրութեամբ նայեց մաշուած նախշերին, կարծես ինչ-որ բան էր ուզում վերյիշել եւ դժուարանում էր: Երկու անգամ աչքի տակով խորհրդաւոր նայեց ինձ: Հազաց: Նորից նայեց: Ապա տուփը լցրեց ծխախոտով, մատներով ամուր սեղմեց եւ կափարիչը փակելով ու ինձ յանձնելով՝ ասաց.

— Երեւի մի նպատակ ունես, որ ընդամէնը մի տուփ թութուն է քեզ հարկաւոր:

Ուզեցի յայտնել, որ իմ նպատակը բարի է, բայց աչքերս, չգիտեմ ինչու, յանկարծ լցուեցին արցունքով...

Կարմիր Ծառի Արմենակը մինչեւ գիւղի ծայրը եկաւ ինձ հետ: Փոքրիկ, վտիտ մարդ էր, շատ քչախօս: Աւելի շատ իր մտքերի հետ էր, քան թէ շրջապատի: Երբեք չհարցրեց, թէ որտեղից եմ գալիս եւ դէպի ուր եմ գնում: Եւ, արդեօք, որեւէ տեղ ունե՞մ գնալու:

Անտառը հրաշալի բուրում էր: Իրար կողք-կողքի կամ իրար թիկնած՝ հպարտ կանգնած էին բոխին, լուսանը, կաղամախին: Բայց անտառին իշխողը կարմրաթերեւ նորքենին էր:

— Սրա ամուր, ծանր ու փայլուն փայտից մեր պապերը նետեր են շինել ինքնապաշտպանութեան համար, — ասաց Արմենակը ծառերից մէկին մօտենալով: Այդ եղաւ նրա ամբողջ խօսակցութիւնը: Նա այդ ծառից մի ճիւղ պոկեց, հաւանօրէն ձեռնափայտի համար, եւ դանդաղ վերադարձաւ գիւղ, իսկ ես մի քանի քայլ անելուց յետոյ վարանած կանգ առայ անտառի եզրին: Ողջակի չփոթուած էի: Կանգնած մտածում եմ. ո՞ւր գնալ: Մի քանի անգամ հոտ քաշեցի, Արաբոյի կարօտն առնելու համար, ապա տուփը դըրեցի ծոցս եւ ինձ նետեցի դէպի Դաշտի գիւղերը՝ հայեացքս Խլաթի սարերին պահած:

Որքան հեռացայ Կարմիր Ծառից եւ Զանգակ սարից, այնքան Գուռգուռայի գոռոցը նուաղեց եւ ականջներս, Արածանու զայրագին թնդիւնից խաղաղուելով, անձնատուր եղան Մեղրագետի հանդարտիկ հոսանքին:

Միայն մի տեղ կանգ առայ. այդ Սողգոմն էր, հռչակուած իր սոխով եւ անուշահամ չաղգամով: Այդ գիւղի մօտակայքում իմ հայրենի քաղաքի գետակը գալիս միանում էր Մեղրագետի ջրերին: Այդտեղ հասնելով, սպառում էր իր կեանքը՝ խառնուելով աւելի մեծին, դառնալով անճանաչելի ու անըմբռնելի:

Իմ կեանքն էլ այդ գետակի նման էր:

Ես գնում էի դէպի Խլաթ, հեռանալով իմ ծննդավայրից եւ խառնուելով աւելի մեծին ու անծանօթին: Եւ, արդեօք, երբեւիցէ վերադարձ կը լինէ՞ր դէպի Մուշ:

## ԽԼԱԹԻ ՍԱՐԵՐՈՒՄ

Սողորդը Խլաթի մէջ էր:

Հայերը եւ Քրդերը այդ գաւառին Խլաթ էին ասում, Թուրքերը՝ Ախլաթ:

Ես դէպի Խլաթ դիմեցի Սողգոմից շարունակ դէպի արեւելք գնալով եւ անցնելով Մշոյ դաշտի Ազաղբիւր եւ Արագիլի բոյն գիւղերը:

Արագիլի բոյն: Հայկական այդ գողտրիկ բնակավայրի անունը տարիների ընթացքում բերանից բերան գլորուելով դարձել էր Ալիգլրուն:

Այս գիւղի ծայրին մի կին ինձ կանգնեցնելով՝ հարցրեց.

— Դո՞ւր կ'երթաս, այ տղայ:

— Խլաթ կ'երթամ:

— Խլաթ ո՛ր գեղը կ'երթաս:

— Սողորդ կ'երթամ, — ասացի:

— Զգոյշ Շամիրամայ աւազներից եւ մանրիկ փշերի բլերից: Ղարիբ ես, լաօ: Ղարիբ աղաւնին կուտի ետեւից կ'երթայ, թակարդ կընկնի, — զգուշացրեց դաշտեցի պառաւը եւ պատմեց Շամիրամայ աւազների հին զրոյցը:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 13)

Fonds A.R.A.M

տօնավարեց Լիոնի եւ շրջանի հայ գաղութին մէջ շուրջ 10 – 12 տարի, իր հոգեւորականի հանգամանքով տարաւ բեղնաւոր աշխատանք, շինիչ քարոզներով կ'անդրադառնար ժողովուրդին դէպի եկեղեցական պաշտամունքի թուլացման, նոյնիսկ զանցառութեան եւ կը հրաւիրէր հայհասարակութիւնը բոլորուիլ ոչ միայն եկեղեցւոյ այլ նաեւ կրթական, ազգային հայրենական եւ հայապահպանման շինարար գործերու մէջ:

Իբրեւ գիտակից հոգեւորական, իր ժամանակները յումպետս չվատնեց, այլ իր աշխատասիրութեամբ եւ պրպտումներով կրօնական թէ ազգային մշտադալար ըմբռնումներ ամբարած կը բաշխեր հաւատացեալ ժողովուրդին, այսպէսով ուրեմն ինք եղաւ պատկառելի այն դէմքը որ այսօր արժանիօրէն բարձրացաւ եպիսկոպոսական աստիճանին:

Ուրեմն, Շաբաթ ժամը 15ին, շրջապատուած Լիոնի եւ Տէսինի հոգեւոր հովիւներով, Դպրաց Դասով, Ազգ. Միութեան վարչական կազմով, Հայկազեան վարժարանի աշակերտներով եւ բազմաթիւ հետեւորդներով «Հրաշափառ»ի երգեցողութեամբ յամրաբար կը մտնէր եկեղեցիէն ներս, խորհուրդ եւ պատկառազդու եպիսկոպոսական համազգեստով:

Կրօնական արարողութիւնը լրանալէ ետք, Դաւիթ Եպս. Սահակեան դառնալով ներկայ հասարակութեան, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ողջոյնները ու օրհնութիւնը հաղորդելէ վերջ, յուզիչ եւ խորիմաստ յայնութեամբ, վերյիշումը ըրաւ եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան խորհուրդին ու իմաստին:

Ակներեւ էր իր յուզումը, մանաւանդ երբ կ'ըսէր «Անցեալ Կիրակի Հոկտեմբեր 17ին Էջմիածնայ Իջման Ս. Տաճարի առջեւ, Վազգէն Ա. Վեհափառի օրհնութեամբ եւ ձեռնադրութեամբ ստացայ եպիսկոպոսական աստիճանը, ինծ յանձնուելով երեք սրբանուէր առարկաներ: Մատանին՝ որ նիւթական ըլլալէ զատ, իբրեւ փեսայ, վերյիշելու եւ ամրապնդելու իմ խոստումն ու ուխտը, զոր համակ նուիրումով ստորագրեցի Ս. Տաճարի Մայր Տոմարին մէջ, ծառայել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյս, ծառայելու հայ ժողովուրդիս:

Զգեստաւորումը, աստուածային ներշնչման աղբիւր, որ Փիլիփականէ դուրս ելլելով, հոգեւոր կեանքի շնորհալի պարգեւն է: Իսկ գաւազանը, նեցուկի խորհուրդն ունի, իմ խաչակրութեան, բայց նուիրեալ ճամբուս վրայ յենուիլ անոր զօրութեան, որ յոգնութիւն չի ճանչնար»:

Աւելցնելով ըսաւ. Ամէն անգամ որ աստիճանի բարձրացում ըլլայ, խաչ մը եւս կ'աւելնայ Նորօծ եպիսկոպոսին ուսին վրայ: Ես սիրով ընդունեցայ այդ խաչը, յաւէտ քալելու խաչի ճամբով, թէկուզ ըլլալ տառապանքի ճամբայ: Եւ որպէսզի այս յոժարակամ նուիրումս դառնայ բեղնաւոր, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդի շահերուն, անհրաժեշտ է ձեր բոլորին աջակցութիւնը, ըլլան անոնք հոգեւորականներ, Ազգային Մարմիններ, կրթական միութիւններ, եւ համայն յարգոյ հասարակութիւնը զօրավիգ հանդիսանալ ինծ, թեթեւցնելու խաչակրութեանս բեռը:

Յաջորդ օրը, Հոկտեմբեր 24, Կիրակի առաւօտ, իր եպիսկոպոսական առաջին պատարագը մատոյց, հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը առջեւ, երգչախումբի մասնակցութեամբ:

Յատկանշական էին իր տուած քարոզին բացառիկ կողմերը. Հաւատքի խոր ըմբռնումով լեցուած, քրիստոնէական, հայրենասիրական եւ ազգասիրական մարտակոչ մըն էր որ ըրաւ ներկայ հասարակութեան, որ կը վերաբերէր նաեւ բացականերուն, իրենց հաւատքին մէջ ըլլան ոչ միայն հաստատ, այլեւ առաւել եւս զօրացնեն իրենց յոյսի – հաւատքի ուժը, ծառայելու համար հայ ժողովուրդի գոյութեան պայքարին:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

# ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

## ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

Գանատայի եւ Միացեալ Նահանգներու արեւելեան նահանգներու Համազգային Հայ Մշակութային Միութեան Թորոնթոյի, Հէմիլթընի, Մոնրէալի, Տիթրոյթի, Շիքակոյի, Նիւ Եորքի, Նիւ Ճըրզիի եւ Պոսթընի մասնաճիւղերու աւելի քան 150 երիտասարդներ Թարգմանչաց Տօնին առթիւ, համախմբուած են Պոսթըն եւ Գոլըմպոսի Օրուան երկար շաբաթավերջի երեք օրերու ընթացքին (Հոկտ. 9–10–11) գործադրած են մշակութային յայտագիր մը:

Ուոթըրթաունի մէջ, Հոկտ. 9ի երեկոյեան ժամը 7.30ին տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյ մը, որուն յայտագիրը բաղկացած է նուագէ, արտասանութիւններէ, երգերէ, շարժանկարի ներկայացումէ, պարերէ եւայլն:

Գեղարուեստական երեկոյէն անմիջապէս ետք, ժամը 10.30ին տեղի ունեցած է գրական ասուլիս, որուն նիւթը եղած է՝ «Կարելի՞ է հայ մշակոյթը պահել ու ստեղծել Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ»: Ասուլիսին խօսողները եղած են հայր եւ որդի Մինաս եւ Խաչիկ Թէօլէօլեան: Իսկ վարիչը՝ Վրէժ – Արմէն Արթինեան: Մինաս Թէօլէօլեան դիտել տալէ ետք թէ ՄՇԱԿՈՅԹի եւ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹի հասկացողութեանց միջեւ տարբերութիւններ կան, ընդծած է թէ այդ տարբերութիւնները շատ աւելի մեծ են «պահել»ու եւ «ստեղծել»ու կարելիութեանց միջեւ: «Այո՛, ըսած է ան, կարելի է հայ մշակոյթը պահել եւ պահպանել Հիւսիս. Ամերիկայի մէջ, սակայն ո՛չ կարելի չէ հայ մշակոյթ ստեղծել հայրենիքէն դուրս: Մշակոյթ ստեղծելու համար նախապայմաններ են հայրենիքը, պետութիւնը, կրօնք, բարք, արուեստ, տնտեսութիւն, եւայլն: Առաջին երկուքը չունինք այս հողերուն վրայ, իսկ միւսները տկարացած են կամ «օտարացած»՝ միջավայրի, շրջապատի, ազդեցութիւններու հետեւանքով: Անիկա ըսել չէ սակայն, որ մենք մշակութային աշխատանք չենք կրնար կատարել Հիւսիս. Ամերիկայի մէջ»: Իսկ Խաչիկ Թէօլէօլեան հարցումին ԱՅՈ՛ պատասխանած է, աւելցնելով սակայն թէ պզուշաւոր «այո» մըն է: Ապա ըսած է. «Կարելի է, եթէ նախ ընդունինք «հայ մշակոյթ»ի համար սահմանում մը, որ խորթ կը թուի ներկայ հանրութեան մեծամասնութեան: Կարելի է, եթէ հասկնանք թէ մշակոյթը միայն լեզու չէ, թէեւ լեզուն մեր սիրտին ամէնէն մօտիկն է, ու մշակոյթի ամէնէն մեծ միաւորը»:

Հոկտեմբեր 10ին, առաւօտեան Համազգայինի տղաքը այցելած են «Հայրենիք»ի խմբագրատունը:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Համազգային Հայ Մշակութային Միութեան Նիւ Ճըրզիի մասնաճիւղը ներկայացուցած է Համաստեղի «Համբոյր»ը, զոր թատրոնի վերածած է Տոքթ. Բարգէն Փափազեան: Նախքան ներկայացումը, Հ. Հ. Մ. Միութեան Պոսթընի կազմի ատենապետը՝ Ժիրայր Ղարիբեան խօսած է Համաստեղի կեանքին ու գործունէութեան մասին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 9ին տեղի ունեցած է խրախճանք – պարահանդէս մը:

Հոկտ. 11ի առաւօտեան ժամը 10ին, խումբը այցելած է Վահան Թօփալեանի տարիներու աշխատանքի արգասիք ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ գրադարանը, որ կը գտնուի Արլինկթընի մէջ:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. Ամենափրկիչեան վանքի մայր տաճարին մէջ, Հոկտեմբեր 18ին, տեղի ունեցած է ծայրագոյն վարդապետի աստիճանի տուչութեան արարողութիւնը: Խորէն Ա. կաթողիկոսի հրահանգով՝ Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, ծայրագոյն վարդապետի աստիճան տուած է Իրան–Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Մեսրոպ վրդ. Աշճեանի: Արարողութենէն ետք Արտակ Արք. քարոզով մը անդրադարձած է Մեսրոպ վարդապետի բարեմասնութիւններուն եւ արժանիքներուն եւ բացատրած՝ ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճանի ծագումն ու ակադեմական նշանակութիւնը, որ ներկայի իր ձեւին մէջ, դասաւորուած է ԺԴ դարուն՝ Գրիգոր Տաթեւացիի կողմէ, Տաթեւի համալսարանին մէջ:

Պատարագի եւ արարողութեան աւարտին ներկաները բարձրացած են առաջնորդարանին դահլիճը, ուր ներկայացուցած են իրենց շնորհաւորութիւնները առաջնորդին: Վանքի երգչախումբին կողմէ Դիանա Շիրվանեան ուղերձ մը կարդացած եւ Հայր Սուրբին նուիրած է Ս. Ամենափրկիչ վանքի ոսկեզրուագ մետալ մը: Թեմական եւ Ազգ. մարմիններու կողմէ խօսած է Լեւոն Մինասեան, իսկ Կրօնական Խորհուրդի եւ Քահանայից դասուն կողմէ՝ Պօղոս Աւ. քհնյ. Պետրոսեան, անդրադարձած է Մեսրոպ Ծ. վարդապետի երկուքուկէս տարուան աշխատանքներուն՝ իբրեւ առաջնորդ: Ապա խօսք առնելով Մեսրոպ Ծ. վրդ. ի մէջ այլոց ըսած է. «Պարագաներու բերումով ծայրագոյն վարդապետի իշխանութեան տուչութիւնը կատարուեցաւ Նոր Ջուղա. այլապէս անիկա տեղի պիտի ունենար Անթիլիասի մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով իմ մօտ չեն իմ արեան հարազատները, բայց թերեւս անիկա խորհուրդ մը ունէր: Իմ հոգեւորական կեանքի բոլոր աստիճանները՝ սարկաւագութիւն, քահանայութիւն, վարդապետութիւն, ստացած եմ չորս ընկերներով: Առաջին անգամ ըլլալով առանձին էի այսօր: Բայց նոյն ատեն զգացի այսօր, որ բնաւ առանձին չեմ. այս չորս դարեան Ամենափրկիչեան տաճարին մէջ ինծի հետ էին մեր եկեղեցւոյ հայրերը՝ Կեսարացիներն ու Դաւիթ Եպիսկոպոսները եւ բոլոր անոնք որոնք եկած ու անցած են այս սրբազան տաճարէն, եւ վերջապէս, ինծի հետ էր իմ ժողովուրդը, որուն կեանքին խառնուած է իմ կեանքը»:

Առաւօտեան եկեղեցական արարողութիւնները ժապաւէնի առնուած են «Ֆրանս–քիւլթիւռ» ձայնասփիւռի կայանին կողմէ եւ Առաջնորդ Հօր հետ տեսակցութեան մը հետ պիտի ձայնասփռուին Փարիզի մէջ՝ Նոյեմբերի Երկուշաբթի օրերէն մէկը:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ Թեմի Ազգային – Պատգամաւորական Ժողովը գումարուած է Հոկտեմբեր 9 –10ին, Աթէնքի Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, նախագահութեամբ՝ Սահակ Արք. Այվազեանի եւ մասնակցութեամբ՝ Աթէնքի, Փիրէայի եւ շրջաններու, ինչպէս նաեւ գաւառներու պատգամաւորներուն: Պատգամաւորական ժողովի յաջորդական երեք նիստերու ընթացքին, կարդացուած են զեկուցումներ ազգային բոլոր Մարմիններու բարոյական եւ նիւթական գործունէութեանց մասին եւ տրուած՝ գնահատանքի բանաձեւեր: Թեմական պատգամաւորական ժողովը քննարկելէ ետք օրակարգի բոլոր հարցերը՝ որոշումներ տուած է:

Ա.–Նկատի ունենալով ստեղծուած տնտեսական դժուարին պայմանները, առաջադրուած է ստեղծել ազգապատկան հասութաբեր նոր կալուածներ եւ այլ նիւթական աղբիւրներ:

Բ.— Նկատի ունենալով, որ Թեմական ընտրութիւնները առկախուած էին տիրող պայմաններու բերումով եւ այժմ անոնց կատարման համար չկան արգելիչ պատճառներ, ժողովը որոշած է ի մօտոյ կատարել ընտրութիւնները:

ՎԻԵՆՆԱՅԻ Հայ Ուսանողական եւ Երիտասարդական Միութիւնը հիմնած է ֆոնտ մը՝ փոխատուութեան ձեւով, համեստ պայմաններու մէջ ապրող ուսանողներու անմիջական օգնութիւն ցուցաբերելու եւ դիւրացնելու համար անոնց ուսումը: Այս ֆոնտին հիմնադրամը յատկացուցած են Րաֆֆի եւ Ռուբիկ Եաղուբեան եղբայրները ի յիշատակ իրենց մօր՝ Հեղինէ Եաղուբեանի: Այս առթիւ կազմուած յանձնախումբը կոչ մը ըրած է, որով խնդրած է աջակցութիւնը բոլոր անոնց որոնք իրենց ուսանողական տարիներէն գիտեն թէ ի՛նչ կը նշանակէ ուսանիլ նիւթական ծանր պայմաններու մէջ, յաճախ նոյնիսկ ստիպուած ըլլալով կէս թողուլ ուսումը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (212)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

## ԴԷՊԻ ՄԱՀ

Քանի Ռոլան ապրէր, Ալթիէրիէ հեռու ըլլար թէ մօտ, ինքը պիտի չկրնար վայրկեան մը իսկ հանգիստ ընել:

Ալթիէրի Օլիվօլօ կղզիէն տուն վերադարձած ատենը ճամբան այսպէս մտածած էր: Ռոլանի եւ իր միջեւ մահուան կռիւը սկսած էր եւ Ալթիէրի բնաւ յոյս չունէր որ այդ կռիւին մէջ ինքը պիտի ըլլար յաղթողը:

Ճամբան քանի մը անգամ կանգ առած էր ան եւ կարծելով որ Ռոլան յանկարծ անկիւնէ մը դուրս ելլելով իր վրայ պիտի խոյանար, աչքը չորս կողմը պտըտցուցած: Մինչեւ տուն հասնիլը ատրճանակը բնաւ ձեռքէն չէր թողած...:

Վերջապէս երբ սենեակէն ներս մտաւ, լայն շունչ մը առաւ:

Ճակտէն վազող պաղ քրտինքը սրբեց եւ գտնուած կացութենէն եզրակացութիւն մը հանել փորձեց: Կացութիւնը սա էր. բնաւ կասկած չկար որ Ռոլան զօրաւոր էր, բայց միթէ ինքը անկէ տկա՞ր էր:

Ինքը, Ալթիէրի մը որ բովանդակ բանակի մը կը հրամայէր, ինքը, ընդհանուր հրամանատար մը, ո՞վ, ո՞վ պիտի համարձակէր իր վրայ յարձակելու՝ մանաւանդ սպաներով եւ պահակազօրքերով պաշտպանուած պալատի մը մէջ:

Բայց հազիւ թէ այս մտածումներով ինքզինքը ապահովցուցած, ուրիշ վախ մը պաշարեց զինքը. դաւադրել սկսած էր. ահա վախը այդ կողմէն էր:

Ալթիէրի երկար ատենէ ի վեր փառասիրական ձգտումներով տոգորուած էր: Օր մը երբ յանկարծ յեղափոխութիւն մը պայթելով Քանտիանօ Դուքսը վար առնուեցաւ իր դքսութեան աթոռէն, Ալթիէրի այն օրը միայն կրցաւ նշմարել որ ինք պարզապէս Ֆօսքարիի համար աշխատած էր:

Իրաւ ալ, Ալթիէրի այն ատենները քանի մը սպայ եւ բանակ մը զինուոր ունէր իր հրամանին տակ, բայց օրէնդիր ժողովը, այսինքն Տասներու Խորհուրդը, որ հանրապետութեան օրէնսդրական գերագոյն մարմինն էր, Ֆօսքարիի ձեռքը ինկած էր, ինչպէս նաեւ հաւատաքննութեանց ատեանները, օժանդակ մարմինները եւ կարգ մը քաղաքային միւս իշխանութիւնները:

Քանտիանօ Դուքսին ձերբակալութեան եւ Ռոլանի բանտարկութեան գիշերը Ալթիէրի իր գործած սխալը ըմբռնելով պահ մը մտածած էր Ֆօսքարիի դէմ ծառանալ, բայց Լէօնորի սէրը թոյլ չէր տուած ընել այդ բանը:

Սէրը յաղթած էր փառասիրութեան: Այդ փառասէր զինուորականին մէջ սէրը աւելի զօրաւոր եղած էր քան թէ փառասիրութիւնը:

Բայց Լէօնորի հետ ամուսնանալէ յետոյ տեսնելով որ Տանտոլոյի աղջիկը միայն անունով իր կինը եղած էր, դարձեալ ինքզինքը փառասիրութեան ծոցը նետած էր, դարձեալ փառատենչիկ ձգտումներու կողմը հակած էր: o

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկ. Պետրոս Զպուքճեան (ծնեալ Աչճեան), Տէր եւ Տիկին Փիէր Պարոնեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Անրի Զպուքճեան եւ զաւակները (Ժընեւ), Տէր եւ Տիկին Միշէլ Զպուքճեան եւ զաւակները (Քալիֆորնիա), Տիկին Անի Զպուքճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զպուքճեան (Լոս - Անճըլըս), Քոյր Քոլոմպ Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Օտեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Քէշիշեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Թորոս Իսքէնտէրեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան համայն պարագաները (Հայաստան եւ արտասահման) խոր կըսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 3ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Թաղումը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Նոյ. 5, առաւօտեան ժամը 9.15ին:

Հաւաքուիլ.—
Porte principale du cimetière de Pantin - Parisien (Porte de la Villette)

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ընտանիքը ցաւակցական այցելութիւն չընդունիր:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Մեսրոպ Տ. Գրիգորեան՝ իր զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան այս Կիրակի, Նոյ. 7ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ մեծ մամի՝

ՄԱՐԳՐԻՏ Տ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Յակոբ Կարամուրատեան)

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Նոյնպէս, Ղազար Տ. Գրիգորեան՝ իր զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ Տ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Սաֆարեան)

մահուան 40րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց գերդաստանի համայն ննջեցելոց հոգւոյն ի յիշատակ:

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի նաեւ Սալնաձորի նահատակներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ Պ. Մեսրոպ Տէր Գրիգորեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 500 ֆր. Լիբանանահայ կարօտեալներուն, 200 ֆր. «Յառաջ»ին, 100 Փարիզի Մշակոյթի Տան, 100 Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին, 100 Իսիի Մշակոյթի Տան, 100 Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Նախագահութեամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի (Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Կիրակի Նոյեմբեր 7, Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ

Բազմաձայն պատարագ մասնակցութեամբ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի

(Նախկին Կեդրոնականցի)

եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն ոգեկոչելու համար յիշատակը Հոգելոյս ՆԵՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ բոլոր այն կրթական վարիչներուն, դաստիարակներուն եւ սաներուն որոնք առյաւէտ բաժնուած են այս աշխարհէն

Յետ հոգեհանգստեան ժամը 15ին այց ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ շիրիմին (Կեդրոնականի թիւ 1 շրջանաւարտ)

Կը հրաւիրուին բոլոր Կեդրոնականցիները եւ կրթասէր հասարակութիւնը անխտիր

Երթուղի. Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իժնելՊանեօ - Փարիզէնի գերեզմանատան առջեւ: Ժամադրավայր ժամը 15ին գերեզմանատան մուտքին:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Տիրուհի Կուրճիկլուեան եւ զաւակը՝ Տոքթ. Միհրան, Պ. Մագսուտ Պէրպէրեան եւ զաւակը՝ Նշան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին՝

ԺԱՆ ԿՈՒՐՃԻԿԼՈՒԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գապաքճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վ. Ինճէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ զաւակները, Տարագճեան ընտանիքները, Այրի Տիկին Սթաթեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ազգականներն ու խնամիները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, նուիրատուութեամբ, հեռաձայնով, հեռագրով եւ գրաւոր մասնակցեցան իրենց սուգին, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր քեռայրին, զարմիկին, ազգականին եւ խնամիին՝ Ղազարոս Գապաքճեանի մահուան առթիւ:

## ՓԱՐԻԶ
## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին առաւօտեան ժամը 10ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ, եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար:

Նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլայ եկեղեցւոյս ի կենդանիս եղող բարերարներուն եւ անոնց հարազատներուն համար:

Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ. ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՀԱՅՈՑ ԵՒՐՈՊԱՅԻ)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը Նոյեմբեր 6ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Գասպար Իփէքեան Ակումբը:

Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԻՍԻ. Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյ. 5, ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՇԱՒԻԼ.—Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ (Նոյեմբեր 6) երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամահուիները Նոյ. 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին ռազմիկներու եւ կամաւորներու միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան 10ին, իր կեդրոնատեղին 32 ռիւ տը Թրեվիզ: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:



# ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հիմնադրութեան 70րդ տարեդարձին առթիւ

Բարձր հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Պատուոյ նախագահութեամբ
ՊԵՐՆԱՐ ԼԱՖԷՅԻ
Président du Conseil de Paris

ՇՔԵՂ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
HOTEL INTERCONTINENTAL
3, rue de Castiglione Paris 1er
Շաբաթ, Նոյեմբեր 6 ժամը 20.30ին

Առաջնորդութեամբ՝
ՔՕՃԱ - ՔԵԱՆ հայկական խանդավառ նուագախումբին ծանօթ արուեստագէտներ ՃԻՆԱ եւ ԿԷՈՐԿԻ
կը ներկայացնեն ընտիր յայտագիր մը հայկական եւ ցիկան երգերու եւ պարերու:
ԹՈՄՊՕԼԱ՝ ի նպաստ Լիբանանահայ կարօտ ուսանողներու:
Մասնակցութիւն ճաշի եւ պարահանդէսի՝ 150 ֆր.:
Միայն պարահանդէսի մուտք՝ ժամը 22.30էն ետք՝ 30 ֆր.:
Թօմպօլայի տոմսին գին՝ 20 ֆր.

Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել՝
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ՝
U. G. A. B.
118, rue de Courcelles Paris 17 tél. 924 - 86 - 71 227 - 12 - 26



## Թատերական ցերեկոյթ
## ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կազմակերպուած Լիոնի հայկական թատերախումբին կողմէ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 28 ժամը 15ին «Սիկալ» սրահին մէջ 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Յանձնախումբին:

## ԽՆՋՈՅՔ
### ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Տարօն - Տուրուբերանի Լիոն - Տէսինի միութիւնը խնջոյքի կը հրաւիրէ հայրենակիցներն ու բարեկամները Կիրակի, Նոյեմբեր 7, ժամը 12ին Լիոնի եկեղեցւոյ կից սրահը, 295 ռիւ Պուալօ:


VALENCE - Théâtre Municipal
SAMEDI 6 NOVEMBRE A 21 H
VIENNE - Théâtre Municipal
DIMANCHE 7 NOVEMBRE A 15 H

**Gala Exceptionnel de Danses Folkloriques Arméniennes**

*organisé par le Nor Seround*
«Evocation d'une journée populaire arménienne»
Ensemble folklorique NAIRI de Paris
(40 exécutants)
*Billets en vente auprès de*
Salon «La Tiferie» 14 rue Bouffier VALENCE
«Kalou» 12,rue de l'Eperon, VIENNE
«Tissus André» 7,pl. de Miremont VIENNE



LES AMIS DE LA FONDATION MARIE-NUBAR

**Journées d'Amitié**

SAMEDI 6 NOVEMBRE
de 14 à 19 h.
DIMANCHE 7 NOVEMBRE
de 14 à 22 h.
*au profit des étudiants arméniens boursiers de la Fondation Marie-Nubar*
Cadeaux de Noël, Parfumerie, Disques, Alimentation, Cartes de vœux etc.
— BUFFET —
SPECIALITES ARMENIENNES
Dimanche 7 Nov. de 16 à 20 h.
NANE CARZOU
GUY BEDOS
ROGER BORNICHE
dédicaceront leurs ouvrages

FONDATION MARIE-NUBAR
57 bd. Jourdan, M° Pte. d'Orléans





Raïssa Meguerditchian

Directeur Artistique et Chef d'Orchestre
CONSTANTIN ORBELIAN

UN ENSEMBLE
DE 22 MUSICIENS
ET 9 CHANTEURS

BELLA TARPINIAN
ROUPEN MATEVOSSIAN
RAISSA MEGUERDITCHIAN
SIMON DERIAN
ZAROUHI DONIKIAN
DATEVIG HOVHANNESSIAN
EDGARD GARABETIAN
NATALIA SINELNIKOVA
CHAHEN AIROUMIAN

NICE : 13 novembre — *CASINO CLUB* 21 h.
MARSEILLE : 14 novembre — *OPERA* 14 h. 30 et 21 h.
LYON : 15 et 16 novembre — *SALLE RAMEAU* 20 h. 45
VALENCE : 17 novembre — *SALLE DES FETES* 20 h. 45
ALFORTVILLE : 23 novembre — *PALAIS DES SPORTS* 20 h. 45
ISSY-LES-Mx. : 24 novembre — *THEATRE MUNICIPAL* 20 h. 45
BAGNEUX : 26 novembre — *SALLE DES FETES* 20 h. 45
PARIS : 27 novembre — *THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES* 21h
PARIS : 28 novembre — *SALLE PLEYEL* 21 h.


Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6-7
SAMEDI-DIMANCHE
6-7 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.719
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — No 13.719

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

### Կ. Լ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

— Օ —

### Գ.— ՍԱՍՏԿԱՑՆԵԼ ՊԱՅՔԱՐԸ

*Հայաստանի մէջ ազգայնական զգացումներու զարթօնքը մեծապէս կը մտահոգէ Կոմկուսի Կեդրոնի քարտուղար Դալլաքեանը, որ իր Զեկուցման մէջ կը յեշտէ.*

«Բուրժուա – նացիոնալիստական գաղափարախօսութեան դէմ անհրաժեշտ է պայքարել ակտիւօրէն եւ սիստեմատիկ: Համապատասխան կոմիտէների ու կազմակերպութիւնների խնդիրն է խորապէս եւ հիմնօրէն պրոպագանդել Սովետական Հայաստանի եւ Սովետական Միութեան նուաճումները, համոզիչ կերպով ցոյց տալ ՍՄԿԿի (Խ. Մ. Կոմկուսի) լենինեան ազգային քաղաքականութեան կենսունակ – տատ ուժը, սովետական ժողովրդների բարեկամութեան վճռական դերը հանրապետութիւններից իւրաքանչիւրի զարգացման ու ծաղկման գործում»:

*Կուսակցական կազմակերպութիւնները վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին զգալի աշխատանք են կատարեր աշխատաւորներու գաղափարա – բարոյական դաստիարակութեան արդիւնաւէտութիւնը բարձրացնելու, կոմունիստական բարոյական վեհ սկզբունքներ հաստատելու ուղղութեամբ:* Սակայն «Դրա հետ մէկտեղ պէտք է խոստովանել, որ մեզանում դեռ եւս չեն վերացել սոցիալականօրէն վտանգաւոր այնպիսի երեւոյթներ, ինչպիսիք են սոցիալիստական սեփականութեան յափշտակութիւնը, պաշտօնական դիրքի չարաշահումը, կաշառակերութիւնը, գոփողականութիւնը, սպեկուլիացիան, պրոտեկցիոնիզմը, խուլիգանութիւնը, հարբեցողութիւնը եւայլն»:

*(Ի՜նչ սքանչելի նմոյշ բոլշեւիկեան հայերէնի):*

*Բացասական այս երեւոյթներու պատճառներն են՝*

*ա) Կուսակցական շատ կազմակերպութիւններու թոյլ աշխատանքը աշխատաւորներու գաղափարա – բարոյական դաստիարակութեան ուղղութեամբ: Անառողջ տարրեր կը փորձեն եղեր սերմանել իրենց բարքերը, իրենց ապրելակերպը, պահպանել վաղուց ի վեր մոռացութեան մատնուած յետադիմական դասակարգի կեղծ – ժողովրդական աւանդոյթները:*

*բ) Ոչ բոլոր ղեկավարներն ու կուսակցական կազմակերպութիւնները պատշաճ հետեւութիւններ են հանած Կեդրոնի յունուարեան լիագումարին մէջ տնտեսավարութեան, հաշուառման եւ հաշուետուութեան բարձիթողի վիճակի մասին կատարուած խիստ քննադատութիւններէն: Այդ պատճառով ալ* խոշոր չափերով *յափշտակութիւններ տեղի կ'ունենան արդիւնաբերական որոշ ձեռնարկութիւններու, սովխոզներու, շինարարութեան տարբեր օղակներու, սպառողական համագործակցականներու, կենցաղային սպասարկման սիստեմին մէջ: Դալլաքեան կը պահանջէ «փակել բոլոր ճեղքերն ու սողանցքները յափշտակիչներու առջեւ»:*

*գ) Տակաւին թոյլ է բոլոր տեսակի յանցագործները երեւան հանելու եւ պատժելու ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքը: Աւելի վճռական պայքար պէտք է մղել* պորտաբուծութեան *դէմ, որ «հասարակական արատ» մըն է:*

*Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ պէտք է դարձնել* համայնավար երիտասարդական կազմակերպութեանց *մարտունակութեան աշխատանքին: Որպէսզի թէ՛ ընտանիքին մէջ, թէ՛ դպրոցը եւ թէ «աշխատանքային կոլեկտիւ»ի շարքերուն երիտասարդ սերունդը աճի ու դաստիարակուի որպէս մարքս – լենինեան գաղափարի ու գործի համախոհուած»:*

*Իր զեկուցումի վերջաւորութեան Դալլաքեան վստահութիւն կը յայտնէ, որ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնը, ղեկավարուելով Խորհ. Միութեան Կոմկուսի ԻԵ համագումարի պատմական որոշումներով եւ Բրեժնեւի զեկուցման դրոյթներով ու հետեւութիւններով, իր բոլոր ուժերը կը գործադրէ աշխատաւորներու համայնավարական դաստիարակութեան ուղղութեամբ կուսակցութեան առաջադրած «հոյակապ ծրագրի» յաջող կատարման համար:*

×

*Զեկուցման շուրջ տեղի ունեցած է մտքերու լայն փոխանակութիւն լիագումարին մասնակցող պատգամաւորներուն կողմէ, որոնք չեշտած են այսուհետեւ ուժեղացնել գաղափարական աշխատանքը՝ երբեւ հիմ ունենալով Կոմկուսի ԻԵ համագումարի որոշումները, մատնանշած են կուսակցական կազմակերպութեանց գործունէութեան մէջ տեղ գտած թերութիւնները եւ «կոնկրետ առաջարկութիւններ» են ըրած աշխատաւորներու համայնավարական դաստիարակութեան ուղղութեամբ՝ կուսակցութեան առաջադրած խնդիրներու յաջող կատարման համար:*

*Երեւանի քաղաքային կոմիտէի Ա. քարտուղար Լ. Ն. Ներսիսեան մատնանշած է իր շրջանի յուղարկաւորութեան սպասարկութեան մէջ տեղ գտած «կրաւախախտումները, չարաշահումները եւ սովետական օրինականութեան կոպիտ ոտնահարումների փաստերը»: Խստօրէն պատժուեր են յանցաւորները:*

*Գիտութեանց ակադեմիայի նախագահ* Վիկտոր Համբարձումեան *չեշտած է, որ անհրաժեշտ է «ժամանակակից առաջաւոր աշխարհայեացքի կազմաւորումը իւրաքանչիւր սովետական քաղաքացու մէջ»: Այս ուղղութեամբ «Գիտելիք» ընկերութիւնը «քիչ բան չի անում», սակայն տարածման մակարդակը անբաւարար է: Նոյնպէս նուազ արդիւնաւէտութեամբ կ'օգտագործուին հեռատեսիլը, ձայնասփիւռն ու շարժապատկերը: Առաջընթաց մեծ քայլ է բազմահատոր հայկ. սովետական Հանրագիտարանի հրատարակումը:* Կարեւոր է *կարգապահութեան պահպանումը:*

*Ականաւոր ակադեմականը աւելցուցեր է.*

«Գնահատելով եւ սիրելով հայ ժողովրդի բազմադարեան մշակոյթը, մենք պէտք է յիշենք համամարդկային մշակոյթի ու գիտութեան անընդգրկելի մեծութիւնը, հաղորդակից լինենք, փոխ առնենք միւս բոլոր ժողովուրդների մշակոյթի հարստութիւնը, եւ ամէնից առաջ՝ ռուսական մշակոյթի, ռուսական գիտութեան, ռուս գրականութեան ու արուեստի սքանչելի պտուղները, որոնք գտնւում են ամենաառաջաւոր դիրքերում»:

*Վ. Համբարձումեան կը դատապարտէ անհիմն ինքնագովութիւնն ու սնապարծութիւնը, «այդ թւում ազգային սնապարծութիւնը»: Համեստութիւնը պարտադիր յատկութիւնը պէտք է ըլլայ իւրաքանչիւր քաղաքացիի: «Համեստութիւնը վեհացնում է մարդուն»:*

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

— Օ —

*Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարին Փարիզ այցելութիւնը նոր առիթ մըն է, որ խօսուի Ֆրանքօ–թրքական յարաբերութեանց բարելաւման մասին: Ասոնց վատթարացումը եթէ ժամանակ մը վերագրուեցաւ Մարսէյլի հայկ. յուշարձանին եւ ընդհանրապէս Հայերու հակաթուրք ցոյցերուն, այլեւս միայն ու միայն կը յիշուի Կիպրոսի հարցը: Արդարեւ, Ֆրանսայի բռնած յունանպաստ դիրքը եւ Ժիսքարի անձնական ալ բարեկամութիւնը Գարամանլիսի հետ պատճառ եղած էին, որ Անգարա կրկին «դժգոհ» ըլլայ Ֆրանսայէն:*

*Բայց սառը պէտք է հալի եղեր ու ջանք կը թափուի այդ ուղղութեամբ:* Մոնտ *իր խմբագրական սիւնակին մէջ, պարզելէ ետք Թուրքերուն ոտնձգութիւնները Կիպրոսի մէջ, չեշտելով հանդերձ Ֆրանսայի խորշանքը կատարուած բռնութիւններու նկատմամբ, չի վարանիր եզրակացնելէ թէ «...Փարիզ պէտք չէ համակերպի, որ աւելի երկար ատեն վտանգուին իր յարաբերութիւնները եւրոպական երկրի մը հետ, որ լայն տեղ կու տայ իր լեզուին եւ իր մշակոյթին եւ որ, նոյնիսկ լարուած շրջաններու ատեն, երբեք չէ ուրացած իր համակրանքը Ֆրանսայի հանդէպ»:*

*Այս նոր սիրալիրութիւնը գլուխ հանելու համար Չաղլայանկիլ կ'ընդունուի նախագահ Ժիսքարի և նախարարապետ Պառի կողմէ ինչպէս նաև, անշուշտ, իր պաշտօնակցին Կիրէնկոյի: Թուրք նախարարը բնիկ Պոլսեցի է, ծնած է 1908ին եւ դաստիարակուած ֆրանսական վարժարան: Յաճախած է Գաղաթիոյ Սէն–Ժոզէֆ Լիսէն, ապա Պոլսոյ իրաւաբանական համալսարանը: Յաջորդաբար եղած է Անթալիայի, Զանաքքալէի, Սվազի եւ Պուրսայի կառավարիչ: Արտաքին նախարար ըլլալէն ի վեր Տէմիրէլի կառավարութեան մէջ (1965), ջանք չի խնայեր բարելաւելու համար Թուրքիոյ յարաբերութիւնները Խորհ. Միութեան հետ:*

*Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը ջերմ խօսքերով ողջունած է իր պաշտօնակիցը եւ վստահեցուցած թէ Թուրքիոյ հետ բարեկամութեան եւ գործակցութեան կապերը պիտի սերտանան:*

## ԾԱՆՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

— Օ —

*59րդ հրադադարէն ետք (Հոկտ. 21) ամէնէն բուռն կռիւները տեղի ունեցան առջի օր, գլխաւորաբար Պէյրութ, երկու գօտիները բաժնող Թանգարանին սահմանագլուխին շուրջը: Ըստ հիւանդանոցին բանբերին 41 մեռեալ կայ եւ 65 վիրաւոր: Սուրիացի սպայ մը, արաբ խաղաղապահ ուժերու անդամ սպաննուած է: Քրիստոնեայ շրջագօտիին մէջ ալ բախումներ տեղի ունեցած են Շամունի եւ Ճէմայէլի ուժերուն միջեւ: Մէկ մեռեալ կայ: Քանի մը օր առաջ ալ երկու մեռեալ կար:*

*Այս կռիւները ժամէ ժամ սաստիկ ընոյթ կ'առնէին մինչ կը ժամանէին արաբական Լիկայի ուժերը: Այս բազմազգ բանակը երբեւ պետ պիտի ունենայ լիբանանցի գնդապետ մը՝ Ահմետ էլ Հաճ, որ մահմետական ըլլալով հանդերձ, Փիէր Ճէմայէլէն ստացած է սա վկայականը՝ «հանրածանօթ է իր անկողմնակալութեան համար»:*

*Քրիստոնեայ պարագլուխներուն համար, Միացեալ – Նահանգներու նորընտիր նախագահը պէտք է «արագ շարժի» եթէ կ'ուզէ լուծում մը գտնել Միջին – Արեւելքի համար: Ռ. էտէ (շափաւոր քրիստոնեայ) ուրախ է որ Քիսինկէր պիտի քաշուի, քանի ան «գլխաւոր պատասխանատուն է Լիբանանի դժբախտութեանց եւ հեղինակը այն ծրագրին, որ կը ձգտի շրջանը կտոր–կտոր ընել յարանուանական փոքր Պետութիւններու բաժնելով»:*

*Յիշենք որ Քարթըր յայտարարած է թէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը փոփոխութիւն պիտի չկրէ:*

## ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

### ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

*Ցաւով կը յայտնենք թէ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի շէնքէն ներս գողութիւն մը տեղի ունեցած է Հոկտ. 5ի գիշերը Պատրիարք Սրբազանի բացակայութեան, երբ կը վերադառնար Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինէն, գողեր մտած են Պատրիարքարանի պարտէզի դուռէն եւ փորձած են կողոպտել Պատրիարք Հօր գրասենեակը եւ ննջարանը, խորտակելէ ետք դռները:*

*Շաբաթ գիշեր, Հոկտ. 9ին, երբ Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ Ս. Արք. վերադարձաւ Աթոռ, իր գրասենեակը եւ ննջարանը գտաւ տակնուվրայ, դարանները խորտակուած եւ բացուած, բոլոր գոյքերն ու թուղթերը ցրուած գետին: Բարեբախտաբար դրամարկղը (գասսա) բացուած չէր:*

*Յետ քննութեան, յայտնուեցաւ որ գողցուած էին հետեւեալ առարկաները. երկգլխանի արծիւ–պանակէն, Յովհաննէս Պատրիարքի պանակէն, նոր պանակէ մը, լանջախաչ մը վերջերս գնուած Պատրիարք Հօր կողմէ, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի նուիրած մատանին եւ ճառմանդը, երկու ժամացոյցներ, 60 յորդանանեան տինար եւ այլ մանր առարկաներ: Գողցուածները, մանաւանդ առաջին երկուքը, իրենց նիւթական արժէքէն աւելի կը ներկայացնեն պատմական կարեւորութիւն:*

*Առաջին իսկ օրէն, ոստիկանութիւնը կը կատարէ խիստ քննութիւն եւ հետապնդում: Կը յուսանք թէ գողութեան հեղինակները կը յայտնուին եւ կը գտնեն իրենց արդար պատիժը:*

ԴԻՒԱՆ Ս. ԱԹՈՌՈՅ
(Կնիք)

30 ՀՈԿՏ. 1976

### Քանի մը տողով

*ԺԻՍՔԱՐ – ՇԻՐԱՔ տեսակցութիւնը 70 վայրկեան տեւեց բայց նախկին նախարարապետը ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրաւ այդ առթիւ: Քոթիտիէն Տը Փարի վարպետ խորագրով մը կ'ամփոփէ ամէն ինչ «Ժիսքար կ'ընդունի իր ընդդիմութիւնը»:*

Fonds A.R.A.M

# ԵՂԷԳՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ

Առակ յիշեցնող այս երկու բառերը կը մէջբերենք քարոզէ մը, զոր խօսեցաւ Գարեգին Արք. Սարգիսեան, Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, կիրակի, Հոկտեմբեր 17ին:

Ամերիկայի արեւելեան թեմի Առաջնորդ Սրբազանը հիւրաբար կը գտնուէր Պէյրութ, մէկ շաբթուան համար: Բոլորիս սիրելի այս եկեղեցականը մասնաւոր առաքելութեամբ եկած է Պէյրութ, անձամբ ու մօտէն տեղեկանալու մեր կեանքէն ներս անցած – դարձածին՝ մասնաւորապէս, եւ Լիբանանի կացութեան՝ ընդհանրապէս:

Լիբանանի պատերազմական օրերու մեր կեանքին շուրջ շատ բան լսած է Ամերիկահայութիւնը: «Ամերիկահայերը մօտէն հետեւեցան մամուլի, ռատիոյի եւ պատկերասփիւռի միջոցաւ այն տեղեկութիւններուն, որոնք հասան Լիբանանէն, հեռաւոր այդ ափերը: Մենք տեսանք Լիբանանէն գաղթողները, լսեցինք անոնց տուած լուրերը, ականջ տուինք բոլոր տեսակի «ձայներուն»: Բայց այդ բոլորը բաւարար չէին: Հարկ էր սեփական աչքերով տեսնել կատարուածը, այն ահաւոր ոճիրները, որոնք քանդեցին, աւերեցին այս երկիրը, պատճառ դարձան տեղահանութեան, ստեղծեցին հաշմանդամներ եւ դեռ տքացող վիրաւորներ, սգաւորներ: Տեսանք այս բոլորը»:

Գարեգին Սրբազան մէկ շաբթուան իր «շրջապտոյտէն» ետք, նախքան բաժնուիլը այս երկրէն, ուզեց հրաժեշտ առնել Ս. Պատարագի ձայնով, զոր մատոյց Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարին մէջ, առաւել հաղորդակից դառնալով մեզի: Սրբազանը կը քարոզէ. քարոզ մը՝ որ դուրս կ՚ելլէ իր դասական իմաստէն եւ կը դառնայ ճառ, կը դառնայ պատգամ, կը դառնայ լինելութեան եւ տոկալու հրաւէր:

«Սիրելի ժողովուրդ Հայոց. եկած եմ ոչ թէ քաջալերելու ձեր արի կեցուածքը, այլ՝ շնորհակալութեան խօսք ըսելու կատարուած այն մեծ զոհողութեան համար, որ պատիւ կը բերէ ամբողջ հայ ժողովուրդին»:

Սրբազանը կը շարունակէ ճառ–քարոզը, անդրադառնալով Աւետարանէն վերցուած իր բնաբանին. «Ո՞ւր է ձեր հաւատքը»: Այս խօսքը Յիսուսի դիտողութիւնն է, ի տես ալեկոծ ծովուն վրայ փոթորիկի բռնուած նաւուն մէջ դողացող իր վախկոտ աշակերտներուն.—

– Վարդապետ, պիտի ընկղմինք... փոթորիկը կը սաստկանայ...

— Բայց ո՞ւր է հաւատքը ձեր.– կ՚ըլլայ Յիսուսի պատասխանը: Հաւատացէք աստուածային օգնութեան, հաւատացէք հաւատքին, ու պիտի փրկուիք...

×

Փոխաբերական իմաստով փոխանցուած այս պատկերով, Սրբազանը կ՚ակնարկէր մեր այն դասակարգին, որ փոթորիկի պահուն չունեցաւ արի կեցուածք, հաւատք՝ տոկալու, չունեցաւ հաւատքը գալիքին, ու ընկղմեցաւ տկարութեան անդունդին մէջ, չունչը առնելով գոյնզգոյն հորիզոններու տակ, ուր ո՛վ գիտէ փոթորիկին ո՞ր տեսակը կը սպասէ իրեն:

«Պատի՛ւ մեր ժողովուրդին, պատի՛ւ մեր երիտասարդութեան, որ գիշերը ցերեկին խառնած թումբ կանգնեցաւ, իր հաւատքը բրած պատնէշ փոթորիկին դիմաց:

«Սիրելիներ, 60 տարուան մէջ այս սիրելի Լիբանանին մէջ շինած ենք 60 եկեղեցիներ եւ դպրոց, 60 մշակոյթի տուն ու սրահ: Այս բոլորը ձգելով մի՛ հեռանաք: Մեր սեւաչեայ տղաքը մի՛ տանիք անծանօթին... Ջանանք միշտ հաղորդ պահեցէք մեսրոպաշունչ մեր լեզուին, մեր մթնոլորտին...»:

Սրբազանը կը խօսէր յուզումով, համոզումով, յուզելով եկեղեցիին մէջ խռնուած հաւատացեալ ունկնդիրները:

Բայց Սրբազան, արդէն իսկ տարին... Հազարաւոր ծնողքներ տարին մեր սեւաչեայ տղաքը, զանոնք յանձնելու անծանօթին, օտարին չունչին, բարքին, անոնց մոռցնել տալու մեսրոպաշունչ մեր լեզուն, նարեկաշունչ մեր հաւատքը, դիւցազնաշունչ մեր մթնոլորտը...

Եւ հուսկ, ժողովուրդին շատ հասկնալի պատկերով, սիրելի եկեղեցականը կու տար կաղնիին ու եղէգին օրինակը.

«Եղէգն ու կաղնին. երկուքն ալ տերեւ ունին, ունին հասակ, կ՚օրօրուին իրենց ճիւղերով ու տերեւներով, հովին դիմաց, կը մնին ցուրտէն, կը դողան, կ՚այրին արեւէն, կը խանձուին տապէն, երկուքն ալ ենթակայ են բնութեան սահմանած մթնոլորտային հարուածներուն: Բայց երկուքն ալ միեւնոյն դիմադրականութիւնը ցոյց չեն տար, նոյն յամառութեամբ չեն տոկար: Եղէգը կը կքի, գլուխը կը հակէ, կ՚երերայ շուտով, կը կոտրուին ճիւղերը, եւ կամ, արեւին կիզող մէկ բարկութեան պահուն կը չորնան ճիւղ ու տերեւ, կը թափին հողին ու փոշիանալով, հովին հետ կը ցնդին.— Իսկ կաղնին, անցնելէ ետք բոլոր այդ փորձութիւններէն, ապրելէ ետք տաքին ու պաղին բերած չարիքները, կը տեւէ, կը մնայ:

Եղէգը կ՚երերայ ամենաթեթեւ հովէն իսկ, կը կքի, կը չորնայ, հովին հետ կ՚անցնի, իսկ կաղնին...

Կաղնին կը դիմանայ դարերով բոլոր փոթորիկներուն: Կաղնինե՛ր եղէք սիրելիներ: Պիտի անցնին փոթորիկները, պիտի գան խաղաղ օրերը: Պէտք է դիմանանք մինչեւ մեր պայծառ երազներուն իրականացումը»:

Սրբազանը խօսքը աւարտեց: Կ՚իյնաս խորհրդածութեան գիրկը: Կ՚ըսես ինքնիրենիդ.

Այս եկեղեցականը աշխարհներ շրջած է: Տեսած է Եւրոպան, Ասիան, Ափրիկէն ու մանաւանդ՝ Ամերիկան: Ճաշակած է այս երկիրներուն «աղն ու հացը», խմած է սեւ ու ճերմակ այս երկիրներու աղբիւրներուն ջուրերը, ապրած է երկար տարիներ Լիբանանի մէջ, ու այսօր իր այս խոստովանութիւնը, այս յորդորը, այս հրահանգը.

«Մի՛ հեռանաք սիրելիներ այս երկրէն, մի տանիք ձեր զաւակները անծանօթին գիրկը, անոնց սորվեցուցէք մեսրոպաշունչ լեզուն ու ոգին»:

Ով որ ականջ ունի թող լսէ...

Բայց պիտի գտնուին մեր մէջ ականջ ունեցողներ եւ խուլ ձեւացողներ, որոնք ուրիշ բաներ պիտի ըսեն մեզի, որոնք պիտի ճառեն տարբեր լեզուով, պիտի հաւատան հեռուի սուրբին, ականջ պիտի տան հեռուի թմբուկին, մէկ խօսքով՝ պիտի դառնան եղէգներ, ու պիտի կորչին:

Ամերիկան ճանչցող եկեղեցականի մը բերնէն այս «գնահատանքը» լսելէ ետք, առաւել կ՚ամրանայ մեր հաւատքը, ու անգամ մը եւս կ՚ուխտենք տոկալ, մինչեւ որ մեր նաւը հասնի խաղաղութեան նաւահանգիստը:

Կ՚ուզենք ըլլալ կաղնիներ, եղէգները ձգելով իրենց «երերալու» ճակատագրին:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ դարաւոր ճակատագիրը մայրիներու, որոնք դարերէն եկած են մինչեւ օրս, չուք տալու բոլոր «քրտնածներուն...»:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«ԱԶԴԱԿ» Հոկտ. 27

# “ՅԱՌԱՋ 50”

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).—

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23ին, Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը իր մշակութային ձեռնարկներու շարքին կազմակերպած էր «Յառաջ 50» հատորի ձօնագրութիւնը, հատոր հրատարակուած «Յառաջ»ի յիսնամեակին առթիւ:

Ներկայ էր «Յառաջ»ի տնօրէնուհին՝ Արփիկ Միսաքեան:

Ժան Գառզու, հեղինակը գիրքի կողքին, որ հաճոյքով ընդունած էր մասնակցիլ սոյն ձեռնարկին, հակառակ նախապէս եղած բոլոր կարգադրութիւններուն վերջին պահուն հիւանդութեան պատճառաւ կը հարկադրուէր բացակայիլ: Յատուկ հեռագրով մը ականաւոր նկարիչը կը յայտնէր իր խոր ցաւը: Այլ տեղով եւ մերձաւոր ապագայի մը մէջ, կը յուսանք վայելել իր ներկայութիւնը այս հայկական չքեղ յարկէն ներս:

Ժամը 19.30ին արդէն, հոծ բազմութիւն մը, շուրջ 300 հոգի, բոլորովին լեցուցած էր Տարօն սրահը ուր Արփիկ Միսաքեան ձօնագրելով«Յառաջ 50»ը հրճուանքով (?)... պատուած ծանօթ ու անծանօթ դէմքերէ մտերիմ խօսակցութիւններու ընդմէջէն ուղղակի հաղորդակցութեան եւ հաղորդութեան մէջ կը մտնէր իր հաւատարիմ թէ պատահական, հին թէ նոր ընթերցողներուն եւ ընդհանրապէս ազգային եւ մշակութային արժէքները, դէմքերը գնահատող հասարակութեան հետ:

Նման պահերուն երբ դէմ յանդիման կու գան մամուլ եւ ընթերցողներու բազմութիւն ամբողջ հոգեկան աշխարհ մըն է որ յանկարծ կը մարմնաւորուի եւ կը լուսաւորուի:

Բարձր տրամադրութիւններու, անկեղծ համակրութեան եւ ջերմ մտերմութեան մթնոլորտի մէջ է որ քանի մը վայրկեաններ դադար տալով ձօնագրութեան, յաջորդաբար խօսք առին Կարօ Յովսէփեան (ֆրանսերէն) եւ Կարապետ Փօլատեան (հայերէն):

Կարօ Յովսէփեան նախ ընդգծեց Յառաջի տնօրէնուհի՝ Արփիկ Միսաքեանի արժանիքները, որ հակառակ օրաթերթի մը հրատարակութեան առօրեայ հազարումէկ դժուարութիւններուն եւ հրամայականներուն յաջողած է լոյս ընծայել նման պատկառելի հատոր մը: Արփիկ Միսաքեան մօտ քսան տարիներէ ի վեր, մեծ ձեռնհասութեամբ, խորապէս գիտակից իր առաքելութեան, շնորհիւ իր յամառ աշխատանքին, ուժեղ նկարագրին, տաղանդին, յաղթահարելով ամէն խոչընդոտ կը շարունակէ Շաւարշ Միսաքեանի հիմնած օրաթերթը, նոյն ուղիով, արժանանալով բոլորին յարգանքին եւ հիացումին: Ապա, առանց մանրամասնելու, Կարօ Յովսէփեան անդրադարձաւ «Յառաջ 50»ի բովանդակութեան: 400 էջ, բաժնուած 5 տասնամեակներու և անոնց դրութիւններու գլուխներէ: Հատընտիր հաւաքածոյ մը յօդուածներու, գրութիւններու, փորձերու, վկայութիւններու որոնց նիւթերու յաջող ընտրութիւնը, սեռերու զանազանութիւնը, հեղինակներու բազմութիւնը, ոճերու,մտածումներու տարբեր տարբեր յղացումները կը կազմեն իր գրական եւ ազգային հարստութիւնը: Այս ծաղկաքաղը առաջին էջէն մինչեւ վերջինը կը ներկայացնէ կատարեալ եւ խակական միութիւն մը, ոգի մը՝ որ է ֆրանսահայ գաղութի 50 տարիներու կեանքը: Հոն կը տողանցեն դէմքեր եւ դէպքեր՝ որոնք դրոշմած են իրենց ժամանակաշրջանը:

Յետոյ Կարօ Յովսէփեան ընդգծելով «Յառաջ»ի դերը եւ առաքելութիւնը այս 50 տարիներու ընթացքին, վերջացուց հետեւեալ խօսքերով՝ «Պատմութիւնը օր մը պիտի ըսէ, եւ փառաւոր կերպով, թէ ոչ միայն Ֆրանսահայ գաղութը, այլեւ Սփիւռքը, այլեւ հայրենիքը եւ հայ մշա-

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

●

## ԽԼԱԹԻ ՍԱՐԵՐՈՒՄ

... Նեմրութ լերան տիրակալը մի ամբարտաւան իշխան է եղել: Նա թրով յարձակուել է Աստծոյ վրայ, որ նրան յաղթի եւ իրեն յայտարարի Աստուած: Գոռոզ իշխանը Վանայ ծովի աւազները ուղտերին բարձած՝ բերել է տալիս դէպի Նեմրութ, որ իր գահը բարձրացնի, երկինք հասցնի եւ թրի մի հարուածով վայր գլորի Աստծուն ու նստի նրա տեղը: Երկնաւորը զայրացած, իշխանի աւազով բեռնուած ուղտերի քարաւանը քարացնում է դէպի Շամիրամ գիւղը շարժուելու ճանապարհին, իսկ Նեմրութին անիծելով՝ որոտմունքով ցնցում է հիմքից, գագաթի քարաժայռերն ու փոշին շպրտելով ստորոտների վրայ եւ տեղը գոյացնելով մի հսկայական փոս, որից մինչեւ այսօր դեղին գոլորշիներ են բարձրանում: Անգամ իշխանին պատժելով, Աստուածն, այնուամենայնիւ, լերան խառնարանը լցնում է սառնորակ ջրով, որ երկրագործ մարդիկ իրենց դաշտերը ոռոգեն:

— Անգամը աստուած չունի, անգութը՝ խիղճ, — ասաց դաշտեցի կինը եւ գնաց:

Ջնայած, որ ալիգրունցի պառաւը ինձ զգուշացրեց Շամիրամի «ուղտու քարերից» բայց ես մոլորուեցի եւ քիչ մնաց անհետանայի Նեմրութի աւազաբլուրների մէջ: Շամիրամը շինուած էր Նեմրութ լերան մի փոքրիկ ձորահովտում: Կողքին չորս մեծ բլուրներ կային, իսկ աւելի հեռւում կանգնած էր մի հինգերորդ սրածայր բլուր, որ վիզը երկարած՝ Նեմրութի գագաթին էր նայում: Իսկական ուղտի էր նման: Ինձ թուաց, թէ այդ հինգ քարացած ուղտերը հիմա վեր կը կենան ու կը գան ինձ վրայ ու ես, այդ մտքից սարսափած, արագացրի քայլերս, որ Սողորդ հասնեմ: Բայց այս անգամ դէմս ելաւ Գոգաւ լերան մանրիկ փշերի ու մացառների դաշտը: Ոտքերիս տակից սահող աւազափոշին եւ այդ մանրիկ փշերն ու բլերը ինձ անվերջ քաշում էին դէպի իրենց խորքը: Իսկապէս, այդ վայրերի համար ես վայրի զարիբ աղաւնի էի, եւ ամէն քայլափոխին թակարդը լարուած էր: Իմ ոտնամաններից մէկը կորաւ աւազների մէջ: Խառնեցի աւազները, բայց չգտայ, երկիւղս սաստկացաւ, ու ես մի պահ զղջացի իմ այդ յանդուգն ուղեւորութեան համար:

Հազիւ էի յաղթահարել աւազափոշին եւ ուղտափշերը, երբ նոր արգելքի հանդիպեցի: Սուլթանի ոստիկանները բռնել էին սասունցի մի ծերունու եւ, մազի պարանով կապկապած, սարից սար քարշ տալով, ստիպում էին նրան յայտնել հայդուկների տեղը: Խօսակցութիւնից հասկացայ, որ ծերունին տանջող ոստիկանապետի անունը Ղալիպ էր, իսկ տանջուողի անունը՝ ռէս Խէչօ:

— Ո՞ւր տեսար Սերոբին ու իր ֆիդայիներին: Ի՞նչպէս տեսար, — գոռում էր ոստիկանապետը:

— Անցեալ ամսին տեսայ: Ինձ ստիպեցին, թէ՝ մեզ տար Կուրտիկ սար: Ես ընկայ իրենց առաջ ու տարայ Կուրտիկ:

— Կուրտիկից ո՞ւր գնացին:

— Կուրտիկից անցան Քոսուրայ սար:

— Իսկ Քոսուր սարից ո՞ւր տարար:

— Քոսուրայ սարից անցան, գնացին Խաթաւին:

— Ճանապարհին պապիրոս վառեցի՞ն:

— Մէկ – երկու հատ:

— Մնացորդները գետին թափեցի՞ն:

— Չէ, էֆէնդի, ձեռքերի մէջ փշրեցին, քամուն տուին:

— Կանգնած տեղը խո՞տ էր, թէ հող:

— Խոտ էր, էֆէնդի:

— Ի՞նչ էին հագած:

— Բոլորն էլ չուխա չորեր: Մի քանիսի գլխին փափախ կար:

— Ո՞ր կողմով գնացին:

— Մի Խաթաւին սար՝ տասը ճամբայ: Ո՞ր ճամբով գնացին՝ չգիտեմ:

— Դու ինձ գիտես, ռէս Խէչօ, — գոռաց Ղալիպ էֆէնդին: — Ես քեզ էլ եմ ճանաչում, քո պապին էլ, քո ջոջ պապին էլ:

— Ի՞նչ պիտի անես, շատ–շատ գլուխս պիտի կտրես՝ մի ափ արիւն պիտի երթայ... ես բոլոր ֆիդայիների պա՞պն եմ, որ նրանց տեղն իմանամ:

— Դու, իբրեւ հպատակ, պարտաւոր ես բռնել եւ մեր ձեռքը յանձնել Սուլթանի թշնամիներին:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. 14)

Fonds A.R.A.M

կոյթը որքան պարտական են այն մարդուն, այն ռահվիրային, այն գաղափարապաշտին որ իր գրիչով, բանով եւ գործով իմաստը տուաւ յաջորդական սերունդներու կեանքին, իր հարազատ կեանքի օրինակով եւ իր Թերթին ձայնով, - Շաւարշ Միսաքեան»:

Իր կարգին, Կարօ Փօլատեան շեշտելէ ետք թէ «Յառաջ»ը իր բարձր որակով հաստարիմ եւ հարազատ հայելին է Ֆրանսահայ գաղութին, Թուեց զայն յանկանող երեք հիմնական առաքելութիւններ.

— Ազգային եւ միջազգային լուրերու ճշգրտութիւն եւ արագութիւն:

— Հայ գրականութեան եւ մշակոյթին միջնաբերդ: «Յառաջ»ի շուրջ եւ անոր ընդմէջէն ծաղկեցաւ Ֆրանսահայ գրականութիւնը:

Նարդունի, Շահնուր, Շուշանեան, Սարաֆեան, Պէշիկթաշլեան... իրենց տաղանդին իբրեւ մեկնակէտ ունեցան «Յառաջ»ը: Սփիւռքահայ ամէնէն յատկանշական վէպը «Նահանջը առանց երգի» իբրեւ Թերթօն տրուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, առանձին հատոր հրատարակուելէ առաջ:

— Յստակ եւ հաստատ տեսակէտ մեր ազգ. կեանքին, մեր դատին, մեր մշակոյթին հանդէպ:

Շարունակելով Կ. Փօլատեան աւելցուց՝ «Յառաջ» միշտ քաջութիւնը ունեցաւ այդ տեսակէտները պաշտպանելու, երբեմն նոյնիսկ հակառակ ընդհանուր կարծիքին: Այս մարզին մէջ մանաւանդ, Արփիկ Միսաքեան հետեւեցաւ հաւատարմօրէն եւ անշեղ իր հօրը՝ Շաւարշ Միսաքեանի որդեգրած ուղիին»:

Իր խօսքի աւարտին Կ. Փօլատեան յատկապէս ըսաւ. «Ոչ մէկ Թերթ ա՛յնքան աշխատած է մեր մեծասքանչին գեղեցկութեան պահպանումին եւ ճոխացման համար, որքան «Յառաջ»ը: Մեր այսօրուան սքանչելի արեւմտահայերէնը շատ բան կը պարտի Շաւարշ Միսաքեանի եւ իր տաղանդաւոր աշխատակիցներուն»:

Այս խօսքերէն յետոյ, շարունակուեցաւ հատորին ձօնագրութիւնը եւ ներկայացումը, սարքուած գինեձօնին առթիւ, ազատ ընթացք տուաւ իր հետաքրքրութեան, իր զգացումներուն, իր մտերմութեան՝ շրջապատելով Արփիկ Միսաքեանը:

Աւելցնենք որ այս պատեհ առիթով կարելի էր ապահովել նաեւ Շ. Միսաքեանի «Օրեր եւ ժամեր» հատորը: Սպառեցան կարեւոր թիւով հատորներ որոնց հասոյթի ընդհանուր գումարէն, «Յառաջ»ի տնօրէնութիւնը հարիւրէն քսանը ձգեց Մշակոյթի Տան:

Ապա, շուրջ, ժամը 22ին, Վասպուրական ընդարձակ սրահին մէջ կը սկսէր հացկերոյթը: Բոլոր սեղանները գրաւուած էին: Արամ Շէխիկեանի միշտ խանդավառ շունչին տակ գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր եւ եղան բաժակաճառեր: Դաշնակի եւ ջութակի կտորներ ունեցան Գէորգ Պօղոսքլեան, Կարօ Թէրզեան եւ Միշէլ Ռոտիէ խանդավառելով ներկաները: Մեներգեց երգչուհին Սօնա Նաճառեան եւ արտասանեց երիտասարդ Միքայէլ Գույումճեան: Խօսք առին՝ Ասատուր Քէօսէեան, Ժիրայր Միրիճեան եւ Հայր Գարեգին Պէքճեան:

Ասատուր Քէօսէեան սկսաւ հետեւեալ խօսքերով «Շնորհակալութիւն Մշակոյթի Տան Յանձնախումբին որ առիթ տուաւ մեզի մեր երախտագիտութիւնը յայտնելու ընկ. Շ. Միսաքեանին եւ իր գործը՝ «Յառաջ»ը շարունակող Արփիկին որ հարազատ պատկերն է իր հօր»: Ապա Ա. Քէօսեյեան ծանրացաւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ի, այսինքն իր հիմնադիր Շաւարշ Միսաքեանի կատարած անգնահատելի դերին եւ առաքելութեան: «Յառաջ» եղաւ տարագիր Հայութեան ցիրուցան բեկորներուն համար յոյսի եւ լոյսի կրական կանթեղ մը: Շաւարշ Միսաքեան եղաւ դաստիարակ եւ իր թերթը ազգաշունչ ոգիով դպրոց մը: Շ. Միսաքեան եղաւ պաշտպան եւ իր թերթը վահանակիր մեր ազգային, մշակութային, քաղաքական կեանքին: Յարգելի բանախօսը շարունակեց, ըսելով. «Ֆրանսայի մէջ հրատարակուած են շատ մը թերթեր, սակայն ոչ մէկը կրցաւ սերունդ փրկել: Շ. Միսաքեան եղաւ այն հանրային մարդը որ պատրաստեց հանրային գործիչներ որոնք կազմեցին եւ կազմակերպեցին գաղութը: Այդ սերունդին շնորհիւ է որ կառուցուած եկեղեցիներու կողքին շինուած են նաեւ դպրոցներ...»:

Իր խօսքի աւարտին Ա. Քէօսէեան կը յիշեցնէր Շ. Միսաքեանի մէկ պատգամը, ուղղուած երիտասարդութեան. «Արդէն կէսօր է, տղաք, հերթափոխի ժամանակ»:

Իր կարգին, Ժիրայր Միրիճեան, փոխանցելէ ետք «Յառաջ»ի շնորհակալութիւնը Մարսէյլի Մշակոյթի Տան, յիշեց, թէ վեց ամիս առաջ Մարսէյլի հայ գաղութը իր երկարամեայ երազը կ'իրագործէր բացումը կատարելով Հայ Մշակոյթի Տան եւ ընդգծելէ ետք, թէ Մխիթարեան Ուխտի հովանաւորութեան տակ հայ մշակոյթին ծառայելու առաջադրութիւնը հրապարակ կը դրուէր այս առթիւ, օրինակելի եւ, միաժամանակ, գնահատելի գտաւ Տան վարչութեան այդ ձեռնարկը, քանի կը մտի, ըստ արժանւոյն, պատուել գաղութին հայ օրաթերթը, որ ահա աւելի քան 50 տարիներէ ի վեր կը ծառայէ հայ գիրին ու բանին, միեւնոյն ատեն հարազատ զարկերակը դառնալով այս ափերուն վրայ կայք դրած հայ զանգուածներուն: Անվարան կարելի է ըսել, թէ «Յառաջ» մեծ ընտանիք մըն է, եւ ոչ միայն այսօր հոս հաւաքուած բազմութիւնը, այլեւ այլ հայաշատ կեդրոններու ընթերցողները անոր անդամներն են: Ժիրայր Միրիճեան ապա հայ օրաթերթին առաքելութիւնը մատնանշեց աւելցնելով թէ «Յառաջ Ֆրանսայի հայ գաղութին պատմութիւնը կ'արտացոլէ իր մակընթացութիւններով եւ տեղատուութիւններով:

Փակման խօսքը կը պատկանէր Հայր Գարեգին Պէքճեանին որ գնահատեց «Յառաջ»ի տասնեակ տարիներու բեղուն գործունէութիւնը՝ որպէս մշակ եւ առաջնորդ այս գաղութին: Յայտնեց իր գոհունակութիւնը որ այս գեղեցիկ Մշակոյթի Տան մէջ կը մեծարուի հայ մշակոյթը «Յառաջ»ի ընդմէջէն եւ մաղթեց որ միասնականութեան ոգիով Հայութիւնը բոլորուի այս Տան շուրջ ուրկէ միայն յաղթական կրնայ ելլել հայ մշակոյթը:

Ներկաները ուշ ատեն բաժնուեցան գոհ եւ խանդավառ, այն հաստատ համոզումով որ «Յառաջ» ամուր հիմերու վրայ է եւ ինչպէս անցեալին նոյն վճռակամութեամբ եւ նոյն ուղիով պատրաստակամ է ծառայելու ազգին:

Լրիւ ըլլալու համար, ըսենք որ «Յառաջ»ի տնօրէնուհին՝ Արփիկ Միսաքեան Շաբաթ Հոկտեմբեր 23ին ընդունուեցաւ «Լը Փրովանսալ» օրաթերթի խմբագրութեան կողմէ: Նոյն թերթը Կիրակի օրուան իր թիւին մէջ հաւաքոյթին եւ այցելութեան մասին կու տար մանրամասնութիւններ, նկարով մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

# ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆ

Այդ փողոցի մէկ անկիւնէն, շատ տարիներ էր առաջ, բոյն էր դրեր մի մանկամարդ չքնաղ էակ, գեղեցկութեամբ հրաշածին, որուն նմանը ուրիշ որեւէ տեղ, դժուարին էր կարծես գտնել: Վարսերովն իր խարտեաշ, ալ աւելի քան հասկերը ցորենին, եւ կապոյտը իր աչքերուն, աւելի ջինջ քան կապոյտը երկինքին, մինչ իր նայուածքը՝ սիրոյ հնոց, աւելի վառ քան ցոլքերը արեգակին, քանի՛ քանի՛ արանց սրտեր, հրոյ ճարակ էր դարձուցեր: Երբ ան անցնէր փողոցներու երկայնքներէն, կիներն անգամ եւ անոնց մէջ գեղանիներ, զմայլելով եւ նախանձով յափշտակուած կը մնային, իր այլապէս անդերագանց հրապոյրով: Պատահէր որ զայն երբ գտնէիր, պարտէզներու անոյշաբոյր եւ երփներանգ ծաղիկներու եւ վարդերու մօտիկներուն, կը բաղձայիր դուն անվարան, նախ եւ առաջ զինք քաղելու...: Բայց ո՞վ է ան որ կ'ըսէ թէ, մարդը միայն պիտի մեռնի մէկ անգամ. միթէ նաեւ մեռնիլ մը չէ՞, երբ ժամանակն իր գնացքով, հազար հազար պէշ խաղերով, իր հետ տանի տարիները շարան շարան, քու երէկի թարմութիւնդ թառամութեան փոխանցելով, եթէ նոյնիսկ քու կուրծքիդ, շարունակէ դեռ բաբախել՝ զարկը սրտիդ...:

Եւ ո՞վ է սա պառաւը, կորաքամակ եւ խորշոմած, որ քարշ տալով իր ծունկերուն, կը տատանի ինչպէս խլեակ, ընդունելով տեսնողներուն՝ գութը միայն: Այդ փողոցին մէկ անկիւնի, գեղեցկուհին էր ան երբեմնի...:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ԿԱՐԱՊԵՏ Գ. ՂԱՖԱԴԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հոկտ. 28ի «Յառաջ»ի թիւով, հաղորդած էինք Կ. Ղաֆադարեանի մահը, որ պատահած է Երեւան:

Ողբացեալ գիտնականը ծնած է 1907ին՝ Ախալցխա, ուր ստացած է իր միջնակարգ ուսումը: 1931ին աւարտելով Երեւանի պետական համալսարանի պատմագրական բաժինը, աշխատած է Մատենադարանը, իսկ 1932էն մինչեւ իր կեանքին վերջը ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայաստանի հնագիտական ուսումնասիրութեան: 45 տարի շարունակ Ղաֆադարեան մեծ ջանքեր ի գործ դրած է Հայաստանի հնագիտական եւ ճարտարապետական յուշարձաններու գիտական ուսումնասիրութեան մարզէն ներս, անձամբ ղեկավարած է կարգ մը հնագիտական պեղումներ: 36 տարի ան ղեկավարած է Դուինի պեղումները, որոնց արդիւնքները ամփոփուած են երկու հատորներու մէջ, որոնք բացառիկ նշանակութիւն ունին Հայաստանի միջնադարեան քաղաքներու տնտեսականարտադրական կեանքի, արհեստներու, առեւտուրի, մշակոյթի տարբեր մարզերու կենցաղի, ինչպէս նաեւ այլ երկիրներու հետ ունեցած տնտեսական եւ մշակութային կապերու ուսումնասիրութեան համար:

1940էն սկսեալ 25 տարի Կ. Գ. Ղափադարեան եղած է Հայաստանի պետական պատմական թանգարանի տնօրէն եւ կազմակերպած է Հայաստանի թանգարանային գործը: Ան հաւաքած եւ հրատարակած է Հայաստանի պատմական յուշարձաններու վրայ միջին դարերուն փորագրուած մեծ թուով վիմագիր արձանագրութիւնները, որոնք պատմութեան եւ մշակոյթի մեծարժէք աղբիւրներ են:

Կարապետ Ղաֆադարեան պատրաստած է նաեւ հնագիտական վարիչներ՝ Երեւանի պետական համալսարանի պատմութեան բաժնին մէջ դասաւանդութեան շրջանին: Գիտնականը իր մատուցած ծառայութիւններուն համար պարգեւատրուած է զանազան շքանշաններով:

Կարդացէք «ՅԱՌԱՋ»ը տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (213)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

## ԴԷՊԻ ՄԱՀ

Սէրը փառասիրութիւնը կը խլէ եւ եսասիրութիւն կը պարգեւէ մարդուն:

Այսուհանդերձ ան Լէօնորէն չէր հրաժարած, այլ՝ միտքը դրած էր աւելի բարձր դիրքերու տիրանալ որպէսզի կարենայ շլացնել իր երիտասարդ կինը...:

Դուքս ըլլալ...: Ահա ա՛յս էր իր փառասիրական երազը, երազ մը որ տեսակ մը մտասեւեռում եղած էր իրեն:

Երբ Դուքս ըլլար, հանրապետութեան միակ զօրաւոր անձը պիտի ըլլար, երբ դուքս ըլլար, թերեւս Լէօնորէ պիտի սիրուէր...:

Բայց դուքս ըլլալու համար նախ պէտք էր Ֆօսքարին տապալել... տապալել այն մարդը որուն մեղսակիցը եղած էր նախորդ դուքսը տապալելու դաւադրական գործին մէջ...:

Այսպէս, Ալթիէրի սկսաւ դաւադրել դուքսին դէմ: Ըստ իրեն, յաջողութիւնը անխուսափելի էր: Սպաները, զինուորները եւ կարգ մը պատրիկներ իր հետն էին: Այդ միջոցին այս վերջինները դժգոհ էին տիրող քաղաքական կացութենէն:

Այն միջոցին երբ Ալթիէրի վերջին հարուածը պիտի տար, ահա յանկարծ Ռոլանի բանտէն փախչիլը եւ Վենետիկ վերադարձած ըլլալը կ'իմանար:

Իր կազմակերպած դաւադրութեան մէջ յաջողելու համար նախ պէտք էր Ռոլանի պէս թշնամիէ մը ազատէր ինքզինքը:

Ֆանտիանօ անունը ժողովրդականութիւն կը վայելէր:

Նաւաստիները, նաւավարները, նաւամատոյցին մէջ աշխատողները եւ ամբողջ Վենետիկի ժողովուրդը Ռոլանը կը սիրէին: Եթէ անոնց մնար, երբ որ առիթը ներկայանար կամ որեւէ խռովութիւն պատահէր, առիթէն օգտուելով պիտի բռնէին Ռոլանը եւ բռնի կերպով պիտի տանէին դքսութեան աթոռը պիտի նստեցնէին:

Բայց Ալթիէրի գաղտնի կերպով կը դաւադրէր դուքսին դէմ եւ այնպէս կը կարծէր թէ իր գաղտնիքը իրմէ զատ ոչ ոք գիտէր: Միայն քանի մը զինուորական պետեր տեղեակ էին իրականութեան եւ Ալթիէրի վստահ էր թէ անոնք զինքը պիտի չմատնէին, որովհետեւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին բարձր աստիճաններ խոստացած էր:

Ահա ճիշդ այդ միջոցին էր որ Լէօնոր կը յայտնէր ամուսնոյն իր գաղտնիքէն տեղեակ ըլլալը:

Լէօնոր ամէն բան գիտէր ուրեմն... Լէօնոր տեղեակ էր դուքսին դէմ սարքուած դաւադրութեան:

Ո՞ւրկէ իմացած էր եւ ի՞նչպէս:

Աւելա չէր կարեւորը... էականը սա էր թէ ան ամէն բան գիտէր:

Ալթիէրի կնոջը սիրտը գրաւելու համար էր որ կը դաւադրէր, զայն սիրաշահելու նպատակաւ, զայն դքսուհի ընելու մտքով էր որ դուքս ըլլալ որոշած էր եւ այժմ գիտէր թէ իր գաղտնիքը երեւան ելած էր եւ միշտ մատնուելու վախին տակ պիտի գտնուէր, եւ ան ալ որո՞ւ կողմէ... այն կնոջ կողմէ որուն տիրանալու համար կը դաւադրէր...:

Ալթիէրի այսպէս մտածելով սարսռաց:

Եւ կեանքը առաջ մղող մեծ զգացումները իրարու հետ կռուելով իրեն ներկայացան եւ ըսին.

— Մենք իրարու հետ չենք կրնար հաշտուիլ. ես սէրն եմ որ չեմ կրնար փառամոլութեան հետ ճամբայ ելլել: Կամ զիս պիտի ընտրես եւ կամ փառամոլութիւնը:

Նոյն բանը ըսաւ նաեւ փառամոլութիւնը:

— Ես ալ փառամոլութիւնն եմ որ չեմ կրնար սիրոյ դերին դառնալ: Կամ զիս պիտի ընտրես եւ կամ սէրը:

Ալթիէրի սարսռաց:

Արդեօք Լէօնորը սպաննէ՞ր: Բայց այդ պարագային կեանքը պիտի դադրէր այլեւս իրեն համար նպատակ ունենալէ:

Բայց եթէ չսպաննէր, անոր մէկ բառը, մէկ շարժումը կրնար կորստեան մատնել զինքը:

Երկընտրանքը որքան սարսափելի, նո՛յնքան պայծառ էր: Կամ առանց Լէօնորի ապրիլ պէտք էր եւ կամ Լէօնորի ձեռքովը մեռնիլ:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի ջարդերուն 54րդ տարեդարձին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 14ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

Կէսօրէ ետք ժամը 1ին, հոգեճաշ՝ Բիցցա – Ոսկեան ճաշարանին մէջ 139 ռիւ Սէն Թ'Օնորէ մեթրօ Լուվր:

Ճաշագին՝ 50 ֆրանք:

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկ. Ա. Թորոսեանի 793 53 71 կամ Հ. Գույումճեանի՝ 790 21 99

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Նուարդ Մաղազաճեան եւ որդին՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մաղազաճեան, 100 Ֆր. նուիրած են Իզմիրի եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Ղազարոս Գապաքճեանի մահուան առթիւ:

Նոյն նպատակին Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Մ. Սարեան 50, Ոմն 100, Վահրամ Ոսկանեան 20 ֆր. նուիրած են

## ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Պարսկահայ ուսանող երիտասարդ մը կը փնտռէ վարձու սենեակ մը Փարիզի շրջանի մէջ:

Գրել՝ Բակրամ ընտանիք 6, ռիւ տէ Լիլա, 92370 ՇԱԻԻԼ:

## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE**

**organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France**

Samedi 13 Novembre 1976 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : PARADOXE et le groupe SEVANE

et... la fameuse AMBIANCE ARMENIENNE des fêtes de Sevran

*BUFFET ORIENTAL .. BUVETTE*

Tenue correcte exigée Entrée 15 F moins de 20 ans 10 F

# Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

### ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

Ստորեւ մաս-մաս կու տանք ԿՐԸՆՈՊԼԻ ենթացանկը, որու ընդհանուր գումարը 37.585 յայտարարուած է ընդհ. ցանկին («Յառաջ», Հոկտ. 1, Ա. էջ) եկեղեցւոյ գումարին մէջ:

×

Ազգ. Միութիւն, Կապ. Խաչի մասնաճիւղ, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Պրուսալեան 1000ական, Տէր եւ Տիկին Քիւրքետէն 700, Լ. Յակոբեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Յ. Գապաքճեան, Տէր եւ Տիկին Է. Սթամպուլեան, Տէր եւ Տիկին Խ. Անտոնեան, Տիկին Օնպաշեան եւ Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան, Է. Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Սիսլեան 300ական, Տէր եւ Տիկին Յ. Արապեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Աւագեան 250ական, Տէր եւ Տիկին Կ. Լիւլէճեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Զատիկեան, Ս. Քիւրաճեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Աթմաճեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Քիւրաճեան, Տէր եւ Տիկին Փ. Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Խ. եւ Գր. Կիւրիւնեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Զիֆթճեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Կարմիրեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Այանեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Մուչիկեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նալչաջեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէփոյեան 200ական:

(Շար.)

## ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյ. 13, ժամը 21ին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն:

Կը նախագահէ.— ընկ. ՍԻՄՈՆ ԱԻՏՈՅԵԱՆ

Կը խօսին.— ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (հայերէն)

ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԵՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժին: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամահուհիները Նոյ. 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը կը շարունակէ իր հայերէնի դասընթացքը Պաշօ անցնող երիտասարդներու համար: Անոնք որ կը փափաքին, կրնան դիմել վարչութեան ընկերուհիներու եւ կամ Տիկին Ճամուզեանին՝ 38 ռիւ Ֆիւվիս տը Շավան, Մարսէյլ 2րդ, հեռաձայն՝ 90 21 60

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՎՕԱՄԵԱԿԸ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՑԱՅԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13, ՇԱԲԱԹ ԺԱՄԸ 20.30ԷՆ ԱՌԱԻՕՏ

**HOTEL MÉRIDIEN**

81, bd. Gouvion St. Cyr 75017 Paris

métro : Porte Maillot

*Sous la Présidence de :*

Monsieur EDWARD DJEREDJIAN

Consul Général des Etats-Unis d'Améri que à Bordeaux

Կը մասնակցին՝

JACQUES HELIAN

ԻՐ 14 ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՎ

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ ԵՒ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

իրենց նուագախումբերով

**- COTILLONS -**

Տոմսերը եւ սեղանները ապահովել Կեդրոնականցիներու մօտ կամ հեռաձայնել

W. NAVASSARTIAN 985-36-53 B. DJEZVEDJIAN 236-54-48 poste 14

N. PANOSSIAN 233-77-90 P. TERZIAN 202-87-20

M. ANDONIAN 738-10-79 ou 927-30-54

*Tenue de soirée souhaitée*

Dans le cadre des manifestations commémoratives du 70e anniversaire de L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

L'U. G. A. B. JEUNE présente

## l'Ensemble Instrumental de ROMANS

MERCREDI 10 NOVEMBRE à 20 h. 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet Paris 17e
métro : Malesherbes
*sous la direction de*
ALEXANDRE SIRANOSSIAN
*avec le concours de*
CHAKEE GORTZOUNIAN
(pianiste)
DANIEL NAZARIAN
(violoniste)

*Programme :*
B. BRITTEN — J.-S. BACH
G. TARTINI — G. JUNILLON
KOMITAS

Prix des Places de 15 F à 40 F
Location à la Salle
chez Durand, 4, Place de la Madeleine
et dans toutes les agences de théâtres

ENSEIGNEMENT
DE LA LANGUE ARMENIENNE
A L'UNIVERSITE JEAN-MOULIN
INSTITUT des LANGUES

74, rue Pasteur Lyon 7e
tél. 69-24 93 poste 703

Niveau 1 (débutants)
Mercredi de 18 à 19 h. 30
Niveau 2 Jeudi de 18 à 19 h. 30
Niveau 3 Samedi de 10 à 12 h.

*Les cours ont débuté le 27 octobre*

*L'inscription est ouverte aux candidats bacheliers ou NON, au secrétariat de l'Institut.*

## RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e

Tél. 770 85 81

*Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ*

*Մատչելի գիներ*

Երկուշաբթի՝ *Կարսի* տէօնէր
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին* վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու-պէօրէկ*

*Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:*
ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

# ARMÉNIE 1976

*Départs chaque mois :*

du 22 Décembre au 3 Janvier 1977

**à partir de 2680 fr.**

*Réduction Spéciale :*

Aux personnes agées de 60 ans et plus, et aux familles de 4 personnes au moins, s'incrivant ensemble.

*Renseignements et Inscriptions*

A PARIS

**mondotours**

2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

A LYON

Varoujan Sarkissian

**sevan voyages**

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66

*Licence Voyages : A. 721.*

Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9

MARDI
9 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման Տար. | 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

LE NUMERO 1,20 F.

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.720

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.720

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կ. Լ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

— Օ —

Դ. ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ակադեմիայի նախագահը կը շեշտէ, որ վերջին տարիներուն որոշակիօրէն բարձրացեր է «հասարակական գիտութիւնների հետ կապուած ինստիտուտների աշխատանքի մակարդակը»: Դրական կողմ է անոնց մշակած հեռանկարային ծրագիրները: Սակայն անոնց մէջ կը սպրդին նաեւ մանր «թեմաներ» որոնք հետաքրքրութիւն չեն ներկայացներ ոչ գիտութեան, ոչ ալ հասարակութեան համար:

Երբեմն թեմաները լաւ են, սակայն անոնք ա՛յնքան ցած մակարդակով կը կատարուին, որ արդիւնքները նոյնպէս գիտական լուրջ արժէք չեն ներկայացներ: Պատճառն այն է, որ «Գիտական աշխատողների մի նկատելի տոկոսը անբաւարար պատրաստութիւն ունի, զուրկ է անհրաժեշտ գիտական բազմէից»:

Վ. Համբարձումեան կը մատնանշէ նաեւ ուրիշ կարեւոր թերութիւն մը, այն է հրատարակումը «չափազանց ջուր պարունակող հաստափոր գիտական աշխատութիւնների, որոնք լցուած են տաղտկալի երկարաբանութեամբ ու կրկնութիւննեով: Պատճառը հեղինակներու մէկ մասին ոչ – բարձր որակաւորումն է: Սովետական գիտնականները պէտք է ձգտին բարձրացնել իրենց աշխատանքի մակարդակը, կ'եզրակացնէ ականաւոր գիտնականը:

«Կուլտուրայի մինիստր» Ռ. Հ. Պարսամեան լաւատես է, համագումարէն ուժ ամիս միայն անցած է, սակայն «մեր կեանքի բոլոր ոլորտներում արդէն պարզօրոշ զգացւում են ռէալ արդիւնքներ»: Ստեղծագործական աշխուժութիւն կը տիրէ թատերական ու համերգային կազմակերպութիւններու, մշակութային օջախներու մէջ, կ'ըսէ նախարարը, որ կոչ կ'ուղղէ գաղափարական աշխատանքով զբաղող մինիստրութիւններուն, պետական կոմիտէններուն, ստեղծագործական միութիւններուն, որ «կոորդինացնեն» իրենց գործունէութիւնը, լրջօրէն զբաղին սովետական մշակոյթին համար կադրեր պատրաստելու հարցերով:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Մ. Դ. Սարգըսեանի կարծիքով խորհրդային գրականութիւնը անցեր է ստեղծագործական որոնումներու եւ վերընթացի դժուարին ճանապարհ: Անհամեմատ բարձրացեր է արդիականութեան թեմայի տեսակարար կշիռը: Ստեղծուեր են շարք մը արժէքաւոր երկեր, որոնց նիւթը մեր կեանքն է, մեր ժամանակը, իսկ հերոսը՝ մեր ժամանակակիցը: Սակայն, կ'ըսէ, եթէ մեր կատարած աշխատանքին նայելու ըլլանք արդի պահանջներու բարձունքէն, պէտք աւելի շատ մտահոգուելու առիթ կ'ունենանք, քան հպարտանալու: «...Քիչ են մեր ժամանակին եւ ժամանակակցին արժանի այն ստեղծագործողութիւնները, որոնք հասնէին ո՛չ միայն հայ, այլ միութենական ընթերցողին եւ նրա միջոցով էլ գնային աշխարհի ընթերցողին»:

Սարգսեան դիտել կուտայ նաեւ, որ գրական մամուլը տակաւին հեռու է ժամանակի պահանջներու եւ խնդիրներու մակարդակէն: Անբաւարար կը լուսաբանուին Հայաստանի քաղաքական-հանրային կեանքի երեւոյթները: Առարկայականէ աւելի ենթակայական կերպով կը ներկայացուին «գրական քաղաքականութեան նուրբ եւ բարդ հարցերը»: Գրողներու Միութեան քարտուղարութիւնն ու կուսակցական կազմակերպութիւնը լայն ծրագիր են մշակած արժանավայել կերպով դիմաւորելու համար Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 60-ամեակը՝ 1977ին, իսկ 1978ին 150-ամեակը Արեւելեան Հայաստանին Ռուսիոյ հետ միաւորման, «որ մեծ, շատ մեծ խորհուրդ ունի»: օ

Հայաստանի երգահաններու (կոմպոզիտոր) Միութեան նախագահ Է. Մ. Միրզոյեան կը նշէ, որ ԻԵ. համագումարը –նոր ոգեշունչ հեռանկարներ բացեց սովետական բազմազգ արուեստի զարգացման համար: Հանրապետութեան կոմպոզիտորների ստեղծագործական որոնումների կենտրոնում գտնւում է քաղաքացիական բարձր հնչեղութիւն ունեցող թեմատիկան, սոցիալապէս խոշոր ընդհանրացուած կերպարներ ստեղծելու, իրականութիւնը ամբողջապէս արտացոլելու ձգտումը»:

Այսուհանդերձ, դիտել կուտայ Միրզոյեան, –կան բազմաթիւ չլուծուած հարցեր, որոնք կը խանգարեն ազգային երաժշտական մշակոյթի իսկական ծաղկումը: Ժամանակակից, այսինքն արդիական «թեմա»յով գրուած ստեղծագործութիւնները չեն, որ կարող են բաւարարել իրենց գաղափարական մակարդակով: Պէտք է զարկ տալ երաժշտական քարոզչութեան: Անբաւարար կ'օգտագործուին հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի հնարաւորութիւնները, որոնք ունին «ամենամեծաթիւ լսարանը»: Հայաստանի մէջ փաստօրէն չեն ստեղծուիր «որակեալ ֆոնդային ձայնագրութիւններ, բացակայում է ձայնալնակների թողարկման լուրջ աշխատանքը»:

Ուրիշ թերութիւն մըն է երաժշտական հրատարակութեանց սահմանափակութիւնը: Միրզոյեան անթոյլատրելի կը գտնէ, որ Երեւան չունի կանաչ թատրոն, բացօթեայ համերգային հրապարակներ: Թոյլ պայքար կը մղուի գաղափարազրկութեան, անճաշակութեան դէմ, արեւմտեան մոդայական կամ էստրադային եւ կեղծ ժողովրդական երաժշտութեան «նմանակումներուն» դէմ:

Գիտութեանց ակադեմիայի պատմութեան ինստիտուտի տնօրէն Գ. Ա. Գալոյեան կը յայտնէ թէ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի պատմութեան ինստիտուտներու հետ միասին ձեռնարկեր են Անդրկովկասի ժողովուրդներու միացեալ շրջանային պատմութեան բազմահատորեակի ստեղծման: Միացեալ ծանքերով արդէն իսկ հրատարակուած են փաստաթուղթերու հինգ ժողովածուներ, որոնք նոր լոյս կը սփռեն հայ ժողովրդի ռուսական կողմնորոշման ձեւաւորման, անոր իբրեւ հետեւանք մեր ազատագրական պայքարին եւ ռուս ժողովրդի առաջադիմական դերին մասին: 150ամեակի նախօրեակին լոյս պիտի տեսնեն նաեւ այլ ժողովածուներ, ամբողջացնելով փաստաթուղթերու շարքը: Գլխաւոր նըպատակն է ապացուցանել, որ Հայերը մեծ յարգանք տածած են ու կը տածեն «ռուս մեծ ժողովրդի» նկատմամբ:

Գալոյեան խօսելով ժամանակակից իմպերիալիզմի գաղափարախօսութեան մասին, կը նշէ, որ անհրաժեշտ է աւելի լրջօրէն ուսումնասիրել եւ ժամանակին հակահարուած հասցնել բուրժուական գաղափարախօսութեան մէջ հանդէս եկող նորագոյն տենդենցներին (ձգտում), հակակոմունիզմի դէմ մղուող պայքարին տալ յարձակողական ու կազմակերպական բնոյթ, այդ աշխատանքներուն

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

### ԲԱՐԵԼԱՒՈ՞ՒՄ ԹԷ ՏԵՂՔԱՅԼ

— Օ —

Եթէ Ֆիկառօի հաւատանք պէտք է համոզուինք որ ֆրանքեւթրքական յարաբերութիւնները բարելաւուած են քանի թերթը կը խորագրէ՝ «Զինհալ ֆրանքեւթրքական յարաբերութեանց» բայց նոյն օրը Քօթիտիէն տը Փարիի խորագիրն է «Ֆրանսա – Թուրքիա՝ յամառ տարակարծութիւն Կիպրոսի շուրջ»:

Ինչ կը վերաբերի բարելաւման, չեշտը կը դրուի առաւելաբար մշակութային եւ առեւտրական փոխ–յարաբերութեանց, որոնց զարկ պիտի տրուի: Առեւտրական գետնի վրայ Թուրքիա բաց ունի եւ ամսուս վերջ խառն յանձնախումբ մը նիստ պիտի գումարէ մինչ ֆրանսական գործատիրութեան առաքելութիւն մը Թուրքիա պիտի երթայ:

Ասկէ զատ սակայն Չաղլայանկիլի խօսակցութիւնները նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ բան չեն փոխած քանի կողմերը իրենց դիրքերուն վրայ կեցած են ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի եւ Եգէականի: Երբ Թուրքերուն զիջումին մասին լծելով Հանրապետութեան առաւել հասուն կադրերը:

Կուսակցութեան կարեւորագոյն խընդիրներէն մէկն է եղած եւ է աշխատաւորութեան, եւ ամէնէն առաջ երիտասարդ սերունդին ներշնչել սովետական հայրենասիրութեան եւ ընկերվար միջազգայնականութեան գաղափարները: Այս միտքը կը յայտնէ Երեւանի պետական համալսարանի կուսկոմիտէի քարտուղար Ռ. Գ. Ասլանեան, որ կը հաստատէ թէ ուսանողը համալսարան ընդունուելու պահէն մինչեւ կեանք մըտնելը կը դաստիարակուի մարքս – լենինեան աշխարհահայեացքով:

Կոմունիստ թերթի խմբագիր Բ. Մ. Մկրտչեան կը մատնանշէ մամուլի, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի մարզերուն մէջ նկատուած թերութիւնները եւ կը թելադրէ «ժուռնալիստիկայի» բաժին վերաբանալ Երեւանի պետական համալսարանին մէջ՝ որակեալ լրագրողներ պատրաստելու համար:

Լիագումարին մեծ ճառով հանդէս եկեր է Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար Կարէն Ս. Դեմիրճեան:

Վերջաւորութեան միաձայնութեամբ ընդունուած է բանաձեւ մը՝ հաստատ վստահութիւն յայտնելով, որ կուսակցական կազմակերպութիւններն ու աշխատաւորները յաջողութեամբ պիտի գործադրեն ԻԵ. համագումարի պատմական որոշումները, Բրեժնեւի Զեկուցման բովանդակած «դրոյթներով ու հետեւութիւններով:

Լիագումարը հաստատած է նաեւ Կոմկուսի Կենտկոմի աշխատանքի 1976–1978 շրջանի հեռանկարային ծրագիրը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

կը խօսուի (Կիպրոս), պատասխանը պատրաստ է.— «Զիջո՞ւմ, թող Յոյները ընեն»: Երեւի յարդ անոնց ըրածը չըրաւեց: Ասկէ զատ, Թուրքիա կ'ուզէ որ Ֆրանսա միջամտէ Հասարակաց Շուկայի միւս անդամներուն մօտ որպէսզի իրեն հանդէպ նպաստաւոր որոշում տրուի:

×

Չաղլայանկիլ ճաշի հիւրը եղած է դիւանագիտական մամուլին եւ այս առթիւ ըսած է թէ Թուրքիա լաւ յարաբերութիւններ ունի իր դրացի բոլոր երկիրներուն հետ, բացի՝ Յունաստանէ: «Կը ցաւինք ատոր համար», կ'ըսէ թուրք նախարարը, յիշելով Աթաթիւրքի եւ Վենիզելոսի շրջանը երբ երկու երկիրները հաշտուած էին: Եւ եթէ այսօր կարելիութիւն չկայ համաձայնելու, ատոր միակ պատճառը՝ Յոյներու անչափելի փափաքներն են եղեր...:

## ԱՆԳԱՐԱ - ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԱՇԻՆՔ

ԱՉՔԵՐՆԻՍ ԼՈ՛ՅՍ...

— Օ —

Թուրքիա եւ Խորհ. Միութիւն բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշինք մը պիտի ստորագրեն գալ տարուան սկիզբը: Այս լուրը հաստատուած է Չաղլայանկիլի կողմէ, Փարիզ, վերոյիշեալ ճաշին ընթացքին: Դաշինքը պիտի ստորագրուի Մոսկուա, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետ Տէմիրէլի Մոսկուա այցելութեան առթիւ:

Ատլանտեան Ուխտի մէկ անդամին եւ Վարշաւայի Ուխտին ռահվիրային մերձեցումը լուրջ ազդարարութիւն մը կը նկատուի Թուրքիոյ կողմէ նորընտիր նախագահ Քարթըրի:

Իսկ մեզի համար ի՞նչ կը նշանակէ: Ոչ ուրիշ բան հաւանաբար քան հաստատումը այն հին իրողութեան, որ մեծերու հաշիւները փոքրերու կռնակին վըրայ կ'ըլլան: Եւ Թուրքիան, նոյնիսկ հիւլէական շրջանին, կը մնայ այն երանելի երկիրը, որու հետ կը սիրաբանին Ամերիկա, Եւրոպա եւ դժբախտաբար՝ Խորհ. Միութիւն:

Աչքերնիս լո՛յս...:

### Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը խիստ ազդարարութիւն մը ըրաւ եւ յայտնեց թէ եթէ արաբական խաղաղապահ ուժերը ձախողին, այն ատեն Լիբանանի մասնահատումը անխուսափելի կ'ըլլայ: Ժողովուրդին ուղղած իր առաջին պատգամին մէջ, Սարգիս ըսաւ. «Կը բաւէ թափուած արիւնը, կը բաւեն եղած քանդումները»:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ յեղափոխութեան 59րդ տարեդարձը մասնաւոր փայլ մը չէ ունեցած Մոսկուա: Տարուան նորութիւնը այն է որ Չինաստան շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է:

ՄԱԿԱՐԻՈՍ յայտարարեց Ազգաժողովին առաջ, որ Միացեալ Ազգերը պէտք է գործնական միջոցներ ձեռք առնեն որպէսզի Կիպրոսի վերաբերեալ իրենց բանաձեւերը գործադրուին: Մինչ կ'ընդդիմանայ թուրք անջատ Պետութեան մը ստեղծման:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ հիւսիս–արեւելքը երկրաշարժ եղած է (Խորասանի շրջան): 16 մեռեալ կայ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ արտաքսուեցաւ Թենիսի Տէյվիս բաժակէն, որովհետեւ մերժած է մրցիլ Չիլիի հետ:

Fonds A.R.A.M

## ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԻՆ ՄԱՀԸ

### ԸՆԿ. ՊԵՏՐՈՍ ՋՔՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

### ԱՌԻԹՈՎ

Հայը կը բանի, կը վաստակի, կը մահանայ հիւրընկալ երկինքներու տակ փակելով իր աչքերը, ուր կը պսպղայ կարօտը բռնագրաւուած հայրենի հողի: Գաղթական Հայը, մնացորդաց՝ Եղեռնի, դարձած էր զինուոր Թուրքիոյ դէմ կռուող բանակներու, կամաւոր՝ Հայկական Լեգէոններու, անիրաւուած ժողովուրդին հատուցումը շահելու համար:

Տարիներու թաւալումը յոյսերը վերածած էր խարկանքի, դառնութեան եւ կամ քաջարի յանձնառութեան՝ սփիւռք կոչուած անբնական կեանքը կազմակերպելու համար:

Եւ ընկ. Պետրոս Ջպուքճեաններ, անհամար բանակը լուռ աշխատաւորներու, տրամադրուած են, տարիներու ընթացքին, տալով իրենց կարելին, յաճախ նաեւ անկարելին, ապրեցնելու, շարունակելու համար կրակը, հասնող նորերու հոգիներուն մէջ: Այդ ըրած են Դաշնակցական մարդու անխառն հաւատքով, անընդհատ տոկունութեամբ:

Դաշնակցական ընկերոջ մը մահը, առանց տարիքի խտրութեան, «լեգէնդական» յուզումներու առիթ է. այդ կը դգայ դաշնակցականը, որովհետեւ մեկնողը կը թողու ժառանգ, բայց մնացողներէն կը փրցնէ եւ կը տանի բան մը. դառնութիւնը անաւարտ գործին, մղձաւանջը տեւող ճնշումներու:

Կը մեռնին Դաշնակցականները: Այս մահերը, ուր որ ալ պատահին, ինքնապաշտպանութեան դիրքերու վրայ, կրակի մկրտութեամբ կամ հիւանդանոցներու սպիտակ մթնոլորտին մէջ, ծառայութեան ճամբուն վրայ միացած ըլլալու ամուր զգացում մը կը տարածեն մնացողներուն վրայ: Կը մեռնի երիտասարդ դաշնակցականը, յառաջացեալ տարիքի վաստակած ընկերը, բայց կը փոխանցուի գործը՝ սերունդէ սերունդ: Մեկնողը հոգեկան անդորրութիւնն ունի՝ որովհետեւ կատարած է իր պարտքը, որովհետեւ գիտէ որ նորեր կան, նորեր պիտի գան, շարունակելու համար գործը:

Բայց երբ կը մեռնի դաշնակցականը, մնացողներս կը համակուինք ընդվզումի զգացումով: Ո՞ր արդարութիւնն է որ կը դատապարտէ անխառն հայութեամբ բաբախող սա մարդիկը յանձնուելու հողին՝ հիւրընկալ բայց օտար, փոխանակ հանգչելու մայր երկրի ծոցին, որուն համար ապրած են անոնք, զարկած են իրենց երակները: Իւրաքանչիւր մահ՝ հայրենիքէ դուրս, մեր անարդարուած ըլլալու պարագան է որ կը հրահրէ՝ մեզմէ իւրաքանչիւրի հոգիին մէջ:

Եւ երբ, գունագեղ գերեզմանատուներու կանաչին մէջ, հիններ ու նորեր կը հաւաքուին բաց փոսի մը առջեւ, կ'ուրուագծուի պատմութիւնը ժողովուրդին. գամբաններ՝ աշխարհի չորս ծագերուն. գամբաններ՝ բախտով վերապրած մարտիկներու, բանուորներու, ղեկավարներու, հայ գրի ու մշակոյթի աքսորական սպասարկուներու...

Մահը բնական վերջակէտն է կեանքին անոնց համար՝ որոնց կեանքն է բնական: Դաշնակցականի մահը բան մը կը փրցնէ մեզմէ, որովհետեւ կը գիտակցինք որ բոլոր մարդոց նման այս հաւատաւորներուն զլացուած է բնական կեանք ունենալու իրաւունքը:

Երիտասարդ ընկերներ կ'իյնան կրակի տակ: Երէց ընկերներ կ'անհետանան՝ անաւարտ գործի կսկիծով:

Մեկնող Դաշնակցականները կ'ապրին մնացողներու խանդավառութեամբ, անոնց գործով եւ յանդգնութիւններով:

Մահը վերջակէտ է այն ատեն միայն՝ երբ հերկողի ակօսը կանգ կ'առնէ մշակի մահով եւ չի գար զաւակը, ընկերը, գործակիցը՝ շարունակելու համար խոփի շարժումը՝ հողի կուրծքին:

Ակօսը պէտք է բանալ, շարունակել:

Այդպէս կը վերապրին մեկնողները:

ՎԱԶԳԷՆ

---

## ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ՝ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵՆԷՆ 20 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Դեռ հետքեր կը մնան Համաշխարհային Բ. պատերազմէն՝ Հունգարիոյ մայրաքաղաքին կողմնակի փողոցները: Սակայն ոչ մէկ հետք կը մնայ այն ապստամբութենէն, որ տեղի ունեցաւ 20 տարի առաջ:

Պարզ ցուցատախտակ մը զետեղուած է Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղիի շէնքին պատին: Վրան յիշատակուած են անունները կուսակցական վարիչներու, որոնք ժողովուրդին գնդակներուն զոհ գացած են 1956 Հոկտեմբեր 23ին: Արդարեւ, այդ օրն էր, որ հակախորհրդային ըմբոստութիւն մը ծայր տուած էր ուսանողներու եւ աշխատաւորներու ցոյցով մը: Ըմբոստներուն պահանջն էր՝ խորհրդային բանակներու մեկնումը Հունգարիայէն:

Եոզէֆ Ռինկ լայն պողոտան, ուր կարմիր բանակի հրասայլեր՝ դատապարտելի պաղարիւնութեամբ հարիւրաւոր ըմբոստներ սպաննած են 20 տարի առաջ, այսօր խանութներով խճողուած է: Հունգարացիք հպարտութեամբ մատնացոյց կ'ընեն զանոնք ընդգծելով, թէ ասոնք յարաբերական իմաստով բարգաւաճ տնտեսութեան մը ապացոյցներն են, համայնավար աշխարհի մէջ: «Յեղափոխական ոգին բոլորովին անհետացած է: Այլախոհներ չկան, թէեւ կան քանի մը գաղտնի հրատարակութիւններ», դիտել կու տայ հունգար մտաւորական մը:

«Բայց անշուշտ կ'աւելցնէ ուրիշ մը, խռովալից կացութիւն մըն ալ չկայ ներկայիս: Մեր ժողովուրդը չափէն աւելի տաքարիւն է, անհանդուրժող եւ, մեր պատմութեան ընթացքին, ինչպէս, օրինակ, պատահեցաւ 1956ին, բազմաթիւ արիւնալի ու ողբերգական էջեր արձանագրուած են նկարագրի այդ գիծին հետեւանքով»:

Արդիւնքը 1956ի համաժողովրդական ըմբոստութեան: Ներկայիս յարաբերական իմաստով ազատութիւն մը հաստատուած է երկրին մէջ: Ատելի Ռաքոզին (նախկին ստալինական մը) անհետացած է: «Այսուհանդերձ, հիմնական դասը 1956ի յեղափոխութեան այն է, որ գիշերուան մը մէջ կարելի չէ փոխել քաղաքական կացութիւն մը, որով պէտք է գիտնալ համախոհութեան եզր մը գտնել օրուան վիճակին հետ, այլ խօսքով՝ համակերպիլ ու պատշաճիլ»:

Հունգարիա միշտ պաշտօնապէս հաւատարիմ կը մնայ Մոսկուայի հակակշռին ենթակայ Վարշաւայի Ուխտին: Սակայն, 10 միլիոնէ քիչ մը աւելի բնակչութիւն ունեցող այս երկիրը, բազմաթիւ երեսներով, ամէնէն ազատախոհ երկիրն է դարձած Համայնավար աշխարհի մէջ:

Ասոր բացատրութիւնը պէտք է փնտռել Քատարի (Ա. քարտուղարը Համայնավար կուսակցութեան) քաղաքական ճարպիկութեան մէջ: Քատար, 63 տարեկան, իշխանութեան գլուխ անցած է 1956 Հոկտեմբերի ապստամբութեան ընթացքին եւ, ատոր ճանաբար, ժողովուրդին վստահութիւնը ապահոված է: Օգտագործելով իր հեղինակութիւնը եւ վայելած ժողովրդականութիւնը, ինչպէս նաեւ զօրավիգ կենալով Կրեմլինի արտաքին քաղաքականութեան բոլոր գիծերուն, յաջողած է ներքին ճակատի վրայ «դուռներ» բանալ:

«Հունգարիոյ հարիւրամեակներու պատմութեան մէջ առաջին իրապաշտ քաղաքագէտն է ան, դիտել կու տայ հունգար գրագէտ մը: Մտաւորական չէ, սակայն չափէն աւելի ճարպիկ է»:

Ի՞նչ պիտի պատահի, երբ Քատար հեռանայ քաղաքական բեմէն: Այս հարցումը միշտ ի զօրու է Հունգարիոյ մէջ:

Համաձայն արեւմտեան փորձառու դիւանագէտներու՝ Հունգարիոյ մէջ կիրարկուած ազատախոհ քաղաքականութիւնը աւելի արդիւնքն է Կրեմլինի ունեցած վստահութեան՝ Քատարի հանդէպ, քան թէ խորհրդային համակերպութեան՝ իր մականին տակ ունենալու այսպէս կոչուած «Կուլաշ համայնավարութիւն» մը: Շատեր համոզուած են, թէ Ռուսերը Քատարէ ետք պիտի չփորձեն սանձել ազատախոհութեան թափը Հունգարիոյ մէջ:

Հունգարացիներէն ոմանք այդքան ալ վստահ չեն, քանի դիտել կու տան, թէ արդէն իսկ նկատելի է խորհրդային ճնշումը Արեւելեան Եւրոպայի վրայ: Այս նոր ճնշումին նպատակն է տնտեսական թէ մշակութային գետնի վրայ Արեւելեան Եւրոպան խորհրդային մակարդակին հաւասարեցնել, որպէսզի բաղդատութեան պարագային աննպաստ դիրք չստեղծուի Ռուսերուն համար:

Համայնավար որեւէ մայրաքաղաքէ աւելի թերեւս Փեշտան է, որ կ'արտացոլէ այն հաւասարակշռութիւնը, որ կարելի է ստեղծել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, Համայնավար աշխարհի մէջ:

Օտար այցելուն կրնայ հանգիստ բազմիլ արեւմտեան դեր – արդիական ոճով կառուցուած Տունա Ինթերքոնթինենթալ պանդոկի դալար պատշգամը եւ Դանուբէն անդին տեսնել նոր հիւթընի մը շինութիւնը՝ Պուտայի գեղատեսիլ բլուրներուն վրայ:

Հունգարիոյ Ազգ. Դրամատան մէջ տընտեսական, ելմտական հարցերու անուանի մասնագէտներ կան՝ համեւրոպական իմաստով: Ոմանց մշակած տնտեսական բարեփոխութեանց ծրագիրներուն շնորհիւ Հունգարիա Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէն առաջինն է, ուր շուկայի պահանջն ու նիւթական շահը առաւել շեշտուած նկարագիր ստացած են:

Ռաքոզի պողոտային վրայ ճամբորդական պետական գրասենեակ մը խմբական ճամբորդութիւններ կը ծանուցանէ՝ Ճափոն, Նիւ Եորք կամ այլուր: Ասիկա արդէն մեծ տարբերութեան յատկանիշ է: Ամէն տարի շուրջ 10 միլիոն այցելուներ կը ժամանեն Հունգարիա: Մեծ մասը Արեւելքէն է, կան սակայն կարեւոր թիւով Արեւմտեան Գերմանացիներ, Աւստրիացիներ:

Շուրջ երեք միլիոն Հունգարներ ամէն տարի օտար երկիրներ կ'այցելեն, 300.000ը Արեւմուտք: Հունգարացի մը երկու տարին անգամ մը կրնայ արտասահման երթալ, եթէ դուրսէն մէկը հայթայթէ իր ճամբորդութեան տոմսը. իսկ երեք տարին մէկ կրնայ իր դրամով ճամբորդել: Անձ գլուխ 175 տոլար արժողութեամբ արեւմտեան տարադրամ ձեռք ձգելու իրաւունք ունի:

Պաշտօնապէս, աշխատող ձեռքերուն մօտ 2 տոկոսը միայն կրնայ փոքր անհատական ձեռնարկութիւններ վարել, ինչպէս, օրինակ, նորոգութեանց սահմանուած խանութներ, քանի որ պետութեան համար ասոնք ձեռնտու չեն: Սակայն քօղնտի աշխատանք կատարողներու թիւը մեծ է, յատկապէս բժիշկներու եւ արհեստաւորներու դասին մէջ: Դրամատուներու պաշտօնատարեր չեն ժխտեր, թէ աւելի քան տասը հազար հոգի 50.000 տոլարի համապատասխան գումարներ ի պահ դրած են դրամատուները:

Արեւմտեան օրաթերթեր եւ պարբերականներ կը գտնուին մեծ պանդոկները: Ճիշդ է, որ դուրսը չեն բաժնուիր, սակայն ասոնք բաւարար թիւով ըլլալով կարելիութիւն կը ստեղծեն հետաքըր-

---

## ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

### ԽԼԱԹԻ ՍԱՐԵՐՈՒՄ

— Դրանք թռչուն են, էֆենդի, ի՞նչպէս բռնենք: Ֆիդայոն սահման չունի: Հարիւր աշիրի միջով կ'անցնեն, հազար սարով կը գնան կը թառեն իրենց ուզած սարին: Վաղն էլ կը թռչեն կ'երթան ուրիշ սարեր: Թագաւորի ձեռքը երկար է, թող գնայ բռնի:

— Ուրեմն, դու չես ուզում Սերոբի խմբին տեղն ասել:

— Որ սպանէք էլ, չեմ ասի:

— Նեմրութի վրայ չէ՞ն:

— Որ Նեմրութի վրայ լինէին, կը թողնէ՞ին, որ դու եւ քո կարմիրգլուխ ասկեարները ինձ էսպէս տանջէք:

Խէչօն խօսում էր համարձակ, գրեթէ պոռալով, չիբուխն էլ բարկութիւնից գետնին թխկացնելով:

— Իսկ երբ Սերոբը Կուրտիկ էր, ի՞նչ ասաց գիւղացիներին:

— Սերոբն ասաց. «Սուլթանի երկրում առանց հացի մնացէք, առանց զէնքի մի մնացէք»:

— Էլ ի՞նչ ասաց:

— Յետոյ ասաց. «Ես բախտաւոր ընտանիքի զաւակ էի: Բայց պէտք է բախտաւորները երբեմն լան, որ թշուառները մխիթարուեն: Տեսէք, մեր չէն տունը ձեզ օրինակ, ես նախ մեր տունը՝ Խլաթայ Խէչէի մեծ օջախը քանդեցի, որ շատ մայրեր իրաւունք չունենան գիս անիծելու՝ ըսելով. «մեր տուն քանդողի տունը քանդուի»:

— Եւ դու չե՞ս ուզում այդ ապստամբի տեղը մեզ ասել:

— Ես նրա ասածը ասացի, բայց տեղը չգիտեմ:

— Շուտ ասա Սերոբի տեղը, թէ չէ քեզ կը խորովենք աւազների մէջ:

— Չեմ ասի:

Ղալիպի հրամանով ոստիկանները չինական Խէչոյի մազէ պարանը նորից ամուր ձգեցին եւ քարշ տալով տարան դէպի Շամիրամի աւազաթմբերը: Այստեղ դարձեալ չարչարեցին նրան եւ, վզից մի մեծ քար կապելով, թաղեցին աւազների մէջ: Միայն գլուխը դուրս մնաց: Ապա ուղտափշերի մի կոյտ դիզեցին չուրջը, չիբուխի կոթը մտցրին բերանը՝ դէ հիմա ծխիր, ասացին, եւ փշերը կրակ տալով՝ հեռացան:

Երբ նրանք իջան ձորը, ես աւազների միջով սողալով մօտեցայ ռանչպար Խէչոյին, կրակները ոտքով, ձեռքով մի կողմ հրեցի կապանքը քանդելով, քարը հեռացրի նրա կրծքից:

Շուտով տեսայ, թէ ինչպէս ծերունին աւազներից ելաւ եւ չիբուխը զայրացած ծխելով՝ իջաւ դէպի ձորը: Իսկ ես, Արաբոյի ծխատուփը ծոցիս մէջ, անվհատ շարունակեցի իմ վերելքը:

Վերջապէս մեծ դժուարութեամբ մագլցեցի Նեմրութի լանջերն ի վեր, իմ ետեւում թողնելով Շամիրամի աւազաբլուրները եւ Գողուռի փուշփուշների դաշտը:

### ՆԵՄՐՈՒԹԻ ՎՐԱՅ

Սողորդը Նեմրութ լերան բարձրադիր լանջին էր: Գտայ իմ որոնած տունը եւ դուռը ծեծեցի:

— Ո՞ւմ ես փնտռում, — հարցրին:

— Աղբիւր Սերոբին:

— Դու սար պիտի երթաս — ասացին: Ինքն էլ, Աղբիւր Սօսէն էլ սարն են: Տեսան, որ իմ ոտքը բոպիկ է, դէս-դէն ընկան, որ մի յարմար ոտնաման գըտնեն՝ չգտան: Սախլուած իմ ունեցածն էլ թողեցի այդտեղ, որ ազատ քայլեմ եւ տնից հաց առնելով՝ ընկայ ճամբայ:

Խեղճ հայրս ինչ իմանար, որ իր սոլկար որդին մի օր առանց ոտնամանի կը մնար:

Անցայ գերեզմանոցի մօտով, որ պատով բաժանուած էր գիւղից եւ շարժուեցի սարն ի վեր: Իմ բախտից ամբողջ լեռը ծածկուած էր գինարբուկի կապոյտ ծաղիկներով եւ թմբիչ կանաչով:

Սերոբ Աղբիւրին ես գտայ Նեմրութի սեքարոտ լանջին, մի ժայռի նստած: Սերոբն աւելի յաղթահասակ էր, քան Արաբօն եւ աւելի լաւ զինուած: Արաբոյի ունեցածը մի հասարակ բերդանկի էր, իսկ Սերոբի ձեռքին «մոսին» կար: Մէջքի շուրջը փաթթուած կաշուէ փամփշտակալները ուսերից իջնելով՝ լայն խաչկալ էին կազմել կրծքի վրայ: Դէմքը թուխ էր, երկու խոշոր աչքերով լուսաւորուած: Գլխին ոլորուած էր մոխրագոյն թաշկինակ՝ ծայրերն արձակ:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 15)

Fonds A.R.A.M

# ՔԻՒՐՏԵՐԸ Է. ՊՐԱՔԷԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Երեքշաբթի, Հոկտ. 26ին, Փլէյէլի ամբողջապէս լեցուն սրահին մէջ Էմմանուէլ Պրաքէ երրորդ անգամ ըլլալով կը ցուցադրէր իր գունաւոր ֆիլմը՝ Քիւրտերու մասին: Կը ներկայացնէր զանոնք որպէս 450.000 քառ. քմ.ի վրայ սփռուած 13 միլիոննոց ժողովուրդ մը՝ նոյն լեզուն խօսող, նոյն ցեղին պատկանող եւ նոյն կրօնքն ունեցող, որ սակայն հակառակ այս միատարրութեան, չունի իր անկախ երկիրը եւ կ'ապրի Իրանի, Իրաքի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, չորս մասի բաժնուած: Ասոր պատճառը բացատրելու համար Է. Պրաքէ կը ձեռնարկէ ընել Քիւրտերու պատմականը:

Քրիստոսէ ութ դար առաջ, Ասորեստանի Թագաւոր Նինարի Գ. իր ռազմիկները կ'ուղղարկէ իր տիրապետութեան տակ գտնուող քիւրտ ցեղախումբերու դէմ: Քիւրտերը կը հաւաքուին, կը կռուին Ասորեստանի դէմ, կը յաղթեն անոր, կը կործանեն մայրաքաղաք Նինուէն եւ կը հիմնեն Մարերու հզօր Կայսրութիւնը (Թող ներուի մեզի ըսել թէ պատմականօրէն շատ տարակուսելի է որ Մարերը մեզի ծանօթ Քիւրտերը եղած ըլլան...):

Դար մը յետոյ, Աստիակ, Մարերու վերջին Թագաւորը կը յաղթուի Մեծն Կիւրոսէ, որ կը հիմնէ Պարսկական Կայսրութիւնը:

Մարերը չհանդուրժելով ապրիլ իրենց նախկին հպատակներու տիրապետութեան տակ, կը քաշուին Զակրոսեան իրենց լեռները եւ վերստին կ'առնեն իրենց նախկին անունը՝ Քիւրտ, որ կը նշանակէ գայլ (քուրդ) կամ զօրաւոր:

Ահաւասիկ Քիւրտերու ծագումը, ըստ Էմմանուէլ Պրաքէի, որ լաւ մը կլլած ըլլալ կը թուի իր քիւրտ բարեկամներու պատմած հէքեաթը՝ իրենց ծագումին մասին...:

Շարունակելով, Պրաքէ կ'ըսէ թէ այդ թուականէն մինչեւ 1514 Քիւրտերը կ'ապրին որպէս միջնադարեան համայնք՝ իրենց աւատատէրերով, մարտիկներով եւ արհեստաւորներու, վաճառականներու, հողագործներու բազմութեամբ մը (այս տեղեկութիւնը զարմանալի թուեցաւ մեզի՝ Հայերուս, քանի որ մեր ամբողջ պատմութիւնը կը վկայէ այն յարձակումներու մասին, զորս կը գործէր Քիւրտը, որովհետեւ արհեստաւոր կամ երկրագործ չէր մինչեւ 1915, այսինքն՝ իր ճակտի արդար քրտինքով ապրող ժողովուրդ):

1514ին, Չալտըրանի ճակատամարտին, Սուլթան Սէլիմ յաղթելով Պարսից Իսմայէլ Շահին, կը գրաւէ անոր տիրապետութեան տակ գտնուող Քիւրտիստանի երեք չորրորդը: Քիւրտ աւատատէրերը այս անգամ Սուլթանին է որ հարկ կը վճարեն, իրենց ռազմիկները կը տրամադրեն: Սակայն Թուրքերը ունին կայսրութիւն հիմնելու փառամոլութիւնը, որուն իրագործումին համար դրամի պէտք կայ: Կը մտածեն որ քրտական նահանգները համեմատաբար աւելի բարգաւաճ են եւ կը սկսին աւելցնել հարկերը: Քիւրտերը կ'ըմբոստանան, կառավարութիւնը կը զսպէ զիրենք: Այս ըմբոստութիւն–զսպումները կը շարունակուին եւ հետզհետէ Քիւրտերու մէջ կը զօրանայ ինքնագիտակցութեան զգացումը: 1805ին տեղի կ'ունենայ առաջին մեծ քրտական ըմբոստութիւնը:

1805էն մինչեւ 1914 Քիւրտերը կը դառնան Օսմանեան Կայսրութեան «աչքի փուշը», (թէ ի՛նչ եզակի պաշտօններ վստահուեցան այդ «աչքի փուշ»ին Հայերու հանդէպ եւ թէ անոնք ի՛նչ բարեխղճութեամբ կատարեցին իրենց վստահուած գործերը, այս մասին բան չեն պատմած, անշուշտ, Քիւրտերը Է. Պրաքէին):

1914ին, Թուրքիա կը դառնայ Գերմանիոյ դաշնակիցը եւ մեծ պետութիւնները կ'որոշեն անդամահատել երկու դարէ ի վեր հոգեվարող Օսմանեան Կայսրութիւնը: Վրայ կը հասնի Զինադադարը: Քրտական Ազգ. Կոմիտէն կը պահանջէ Քիւրտիստանի անկախութիւնը, որ 1920ի Սեւրի դաշնագրով կը ճանչցուի՝ Անգլիական հոգատարութեան տակ:

Սակայն Մուսթաֆա Քէմալ կ'ընդվզի Օսմանեան Կայսրութեան անդամահատումին դէմ: Կը կազմակերպէ Թրքական հակայարձակումը: Կը յաղթէ Յոյներուն: Անգլիա եւ Ֆրանսա նեղը մնացած են, որովհետեւ ստորագրած են Սեւրի դաշնագիրը, որ կը ճանչնայ Քիւրտիստանի անկախութիւնը, սակայն ի վիճակի չեն գործադրել տալու զայն: Թուրքիա, իր յաջողութենէն անմիջապէս յետոյ կը պահանջէ որ իրեն վերադարձուին իր հողերը: 1923ին կը ստորագրուի Լոզանի դաշնագիրը, որ կը ջնջէ Սեւրը եւ որոշ իրաւասութիւններ միայն կը ճանչնայ Քիւրտերուն, որոնք այդ թուականին արդէն բաժնուած են չորս մասի:

Արդարեւ, 1917ին, երբ Անգլիացիները կը գրաւեն Միջագետքը, այնտեղ քարիւղ կը գտնեն, յատկապէս՝ Քէրքիւք եւ Մուսուլ: Անմիջապէս Անգլիական հոգատարութեան տակ կը ստեղծեն պետութիւն մը, զոր կը կոչեն Իրաք եւ Արաբ Շէյխ Ֆայսալը կը կարգեն Թագաւոր: 1923ին, երբ վերջ կը գտնէ Քիւրտիստանի անկախութիւնը, Անգլիացիները կը յաջողին պահել Իրաքը իր սկզբնական ձեւին մէջ եւ այսպէս, մէկ օրէն միւսը Քիւրտերը իրենք զիրենք կը գտնեն ենթակայ կառավարութեան մը, զոր չեն ընտրած, դէմ յանդիման կը գտնուին արաբական քաղաքակրթութեան, որ ոչինչ ունի հասարակաց՝ իրենցինին հետ:

Ֆրանսացիները կը բողոքեն, որովհետեւ կը տեսնեն թէ Անգլիացիները առիւծի բաժինը կը ստանան: Այն ատեն Անգլիացիք կը թելադրեն Ֆրանսացիներուն իրենց նման ընել. այսինքն ստեղծել Սուրիան՝ Ֆրանսական հոգատարութեան ներքեւ ու քրտական գօտիով մը: Եւ քանի որ քարիւղ չկայ այնտեղ, կը խոստանան Իրաքի քարիւղի 25 տոկոսը տալ իրենց: Այսպէս է որ կը ծնի Ֆրանսական Քարիւղի Ընկերութիւնը: Եւ այսպէս է որ Քիւրտիստան բաժնուած կ'ըլլայ չորս մասերու 1923ին:

Լոզանի դաշնագրէն 53 տարի յետոյ մտահոգիչ է, կ'ըսէ Պրաքէ, թէ ինչքա՛ն ատեն Քիւրտերը պիտի կարողանան դիմանալ եւ տեւել, որովհետեւ այն չորս երկիրներուն մէջ ուր անոնք կ'ապրին, քրտական լեզուն արգիլուած է: Եւ քանի որ լեզուն է հիմը որեւէ քաղաքակրթութեան, զայն ջնջելը համազօր է մահուան դատապարտելու տուեալ քաղաքակրթութիւնը, ուշ կամ կանուխ: 13 միլիոն Քիւրտերը կրնան մոռցուիլ կամաց կամաց՝ լռութեան մեղսակցութեամբ:

Ներկայ ձեռնարկը, ուրեմն, այդ լռութիւնը պատռել կը միտի եւ Է. Պրաքէ վերջացնելով պատմական մասը, կը ցուցադրէ քրտական կեանքը՝ նախ Թրքական Քիւրտիստանի մէջ, ուր 6 միլիոն Քիւրտեր կ'ապրին:

Իր շրջագայութիւնը կը սկսի Թունճէլիէն, որ փոքր գաւառակ մըն է: Կը տեսնուի գիւղական հրապարակին վրայ գտնուող թէյատուն մը, որուն մայթին վրայ հաւաքուած է արական բազմութիւն մը. համբիչ քաշող, թէյ խմող մարդիկ, կօշիկ ներկող երախաներ: Հակառակ Լոզանի դաշնագրի տրամադրութիւններուն, ոչ մէկ բարեկարգում եղած է այստեղ, Քիւրտերը տեղահանուած են, Քիւրտ բառը ջնջուած է, կ'ըսէ:

Թունճէլիէ յետոյ կառքը կ'անցնի քարքարուտ, անապատային տեղերէ: Նեմրութ լերան դաշտագետնին մէջ ոչինչ փոխուած է 21 դարէ ի վեր, կ'ըսէ Պրաքէ: Պաստառին վրայ կ'երեւի աճեւլիօրէն բեռնաւորուած իշուկ մը: Ճամբու ընթացքին կան արձաններ, հին Կոմակէնեան քաղաքակրթութեան մնացորդներ.– Զէվս, Ապոլոն, Հէրակլէս: Անդին մահմետական մը ծնրադրած կ'ընէ օրուան չորրորդ աղօթքը: Փոքրիկ գիւղ մը կ'երեւի Եփրատի ափին: Տաքէն ընկճուած տեղացիները իրենց մեծ եւ հասարակաց անկողինը կը փռեն տանիքը: Առաւօտեան Քիւրտ կիները կը հաւաքեն անկողինները, ծածկոցները, կը զբաղին հացի պատրաստութեամբ: Պրաքէ կ'ըսէ թէ քիւրտ կինը յարգանքը կը վայելէ այրերու, երեսը ծածկած չէ, ազատօրէն կ'ընտրէ իր ամուսինը եւ կը մասնակցի ընտանեկան ժողովներու:

Պաստառին վրայ կը տեսնուի հողագործական կեանք մը: Աւանդութեան համաձայն, կ'ըսէ Պրաքէ, Քիւրտ հայրը կը կտրէ իր մանչ նորածինին պորտը եւ զայն կը նետէ բացուած ակօսին մէջ, որպէսզի երախան իրեն նման հողագործ դառնայ:

Կառքը կը հասնի Տիարպաքըր (Տիգրանակերտ), Թրքական Քիւրտիստանի գըլխաւոր քաղաքը, ուր իւրաքանչիւրը տարին գոնէ անգամ մը կ'երթայ առուծախի, կամ բարեկամներ տեսնելու: Հինգ դռներով եւ 16 բերդ – աշտարակներով այս քաղաքէն բոլորը անցած են, կ'ըսէ Պրաքէ.– Սկիւթացիները, Հռովմէացիները, Արաբները, Մոնկոլները, Խաչակիրները եւ ուրիշներ (այդ ուրիշներուն մէջ ենք հաւանաբար մենք, ոչ իսկ յիշատակուող. խե՛ղճ Տիգրան Թագաւոր):

Պաստառին վրայ կ'երեւին չալակով կզմինար փոխադրող երախաներ՝ ցեխի, աղտոտութեան մէջ: Կ'երեւի նաեւ շուկան, իր տաքդեղի բուրգերով, իր լոլիկներով, իր ձմերուկներով:

Քաղաքէն դուրս կասկածելի անապատ է. կան միայն ոչխարներ եւ հովիւներ: Կան նաեւ... Ամերիկեան խարիսխները:

Տիգրանակերտէ յետոյ կ'ուղղուին դէպի Վան: Կը տեսնենք Վանայ ծովը իր կապոյտ կապոյտ ջուրերով: Քիչ յետոյ կ'երեւի վեհապանծ Արարատը, որ թունդ կը հանէ մեր սրտերը: Այս ինչ վեհութիւն է, այս ի՛նչ գեղեցկութիւն: Այսպէս երբեք, երբեք կարելի չէ տեսնել Երեւանի կողմէն, այս յստակութեամբ, այս մօտիկութեամբ: Ստորոտէն Քիւրտ մը կ'անցնի, անփութօրէն: Սակայն Արարատ գործած է իր հրաշքը եւ Էմմանուէլ Պրաքէ կը բարբառի. Արարատ լեռը մեզի կը յիշեցնէ ուրիշ ազգ մը, որ այստեղ կ'ապրէր Քիւրտերէն առաջ. Հայերը: Դեռ շատ բաներ կան որ զիրենք կը յիշեցնեն այստեղ, հակառակ որ իրենց հետքերը մեծ մասամբ ջնջուած են:

Ասկէ յետոյ կը ներկայացնէ Իրանի Քիւրտերը, չորս միլիոն, յատկապէս՝ Մահապատի Տէրվիշներու աղանդ մը: Անոնք ունին երկար մազեր եւ կը կրեն իրենց ազգային տարազները.– մոխրագոյն կամ գորշ պարեգօտ մը, տակէն լայն շալվարով: Հաւաքական աղօթքի պահուն են: Կ'աղօթեն ինքնամոռաց, օրօրուելով եւ լայն շրջանակ մը գծելով իրենց արձակ մազերով: Ցափշտակումի մէջ են: Կու գայ պահ մը, ուր ցաւին պէտք է տոկան, ցաւը արհամարհեն: Եւ ահա շեղբեր, շամփուրներ կը խօթեն իրենց այտի, դէմքի, կողի միսերուն: Եթէ պահը լաւ ընտրուած է, վէրքը չարիւնիր, այլապէս կը պատահին կուրացումներ, արկածներ:

Այսպէս վերջացաւ առաջին մասը ֆիլմին:

Երկրորդ մասը նուիրուած էր Իրաքի ըմբոստ Քիւրտերուն (երկուքուկէս միլիոն):

Պրաքէ կ'ըսէ թէ վաւերագրական հանգամանք ունի այս ֆիլմը, քանի որ նըկարահանուած է 1975 թուականի Փետրուար – Մարտ ամիսներուն, կռիւի գօտիին մէջ, ուր ինք գտնուած է Քիւրտերու կողքին: Մէկ կողմը Կառավարական կանոնաւոր եւ արդիական բանակը, միւս կողմը Զօր. Պարզանիի կամաւորները կան: Անապատի բնակչութեան մէկ միլիոնին 200.000ը կամաւոր ներկայացած է: Բժշկական քննութենէ յետոյ ընդունուած են միայն 60.000. զէնքը եւ սննդամթերքը կը պակսին աւելի թիւով կամաւորներ ընդունելու համար: Զէնք ստացողը կը մեկնի պայքարի: Կը տեսնուին ռմբակոծուող վայրեր: Կը ստեղծուի խուճապ, որմէ յետոյ սակայն վերստին դիրքերը կը գրաւեն, կը քօղարկեն տուները եւ ամէն ինչ որ սպիտակ է, պէթոն է: Թիկունքի կեանքը կը կազմակերպուի: Վարսավիրանոց, բացօթեայ վարժարան՝ ուր երախաները հողին նստած գրել–կարդալ կը սորվին, նաեւ՝ Քրտական Համալսարանի զանազան բաժանմունքներ կը բացուին: Կառավարութիւնը առաջին հերթին այս համալսարանը ռմբակոծած է: Պաստառին վրայ կ'երեւի Զօր. Պարզանի, որ բացատրութիւններ կու տայ: Է. Պրաքէ մեծ հիացումով կը ներկայացնէ զայն, ըսելով որ այս մեծ ազգասէրը ազգին սիրոյն պատրաստ է գործակցելու սատանային հետ իսկ: Եւ յաջողած է լեզու գտնել Իրանի հետ: Իր կամաւորները յաջողած են Իրաքէն ազատագրել հողաշերտ մը եւ ժողովուրդը ամէն կողմէ Իրանի ճամբով կու գայ հոն բնակիլ: Վերջաւորութեան սակայն Իրան եւ Իրաք կը համաձայնին եւ քրտական ապստամբութիւնը կը զըսպուի: Քիւրտերը ներկայիս Իրաքի մէջ ոչ թէ անկախութիւն, այլ ինքնավարութիւն կ'ուզեն, ինչպէս նաեւ իրենց քարիւղին 25 տոկոսը:

Ֆիլմը կը վերջանայ՝ Քիւրտերու հանդէպ զօրաւոր համակրանք մը ստեղծելով ներկաներու մօտ: Է. Պրաքէ յաջողած է Քիւրտերու մեծ բարեկամի իր դերին մէջ:

Հ. Գ.

Յ. Գ.— Դահլիճին կը ծախուէին Քիւրտերու մասին գիրքեր, պրակներ, ձայնապնակներ: Ցատկանշական էր Քիւրտ Ուսանողական Միութեան կողմէ պատրաստուած պրակ մը, Քիւրտիստանի քարտէսով, որ ամբողջովին կը ներգրաւէ պատմական Հայաստանի հողերը: Այժմու Հայաստանի սահմաններուն վրայ գծուած է Հայաստան:

---

քրուողներուն՝ ծանօթանալու Արեւմտեան անցուդարձներուն:

Ոստիկանական մեքենան միշտ կանգուն է, սակայն փոփոխութեանց ենթարկուած է: «Այլեւս գիշերները դուռ զարնելու եւ մարդիկ ձերբակալելու երեւոյթներ չկան», կ'ըսէ միջին տարիքի հունգարացի մը: Այսուհանդերձ, ասոր փրկագինն ալ կայ: «Հիմնական սահմաններ կան, որոնք պէտք չէ ոտնահարուին, որպէսզի կարելի ըլլայ պահպանել յարաբերական ազատութիւնը, դիտել կու տայ հունգարացի մը: Ընկերվարութիւնն ու արտաքին քաղաքականութիւնը խնդրոյ առարկայ պէտք չէ դառնել»:

Պաշտօնապէս՝ գրաքննութիւնը ջնջուած է, սակայն ամէն ոք գիտէ, թէ այդպիսի բան մը կայ: Օրինակ, եթէ մէկը ընդունուած կարգէն դուրս բան մը գրէ, տող մը արձանագրէ, միտք մը յայտնէ՝ գրաքննիչը աչքերը թարթելով կրնայ թելադրել, որ աւրես: Ցամենայն դէպս կը ստիպէ, որ ջնջես:

Լռելեայն ընդունուած կարգ ու սարքը հետեւեալն է.— Կրնաս խօսիլ որեւէ հարցի մասին, պայմանաւ որ չքննադատես համայնավարութիւնը կամ այս ու այն ձախողութեան պատասխանատու վարչակարգը նկատես:

Հունգարացիներէ շատեր դառն խօսքեր ունին նաեւ Ազատ Եւրոպայի ռատիոկայանին (Միւնիխ) մասին: Հունգարացի մը, որ համախոհ գտնուած է 1956ի ապստամբութեան, ամերիկացի լրագրող Մ. Կէթլէրի դիտել տուած է, թէ «Միւնիխի կայանին ձայնասփռումները այն տպաւորութիւնը ձգած են ապստամբներուն վրայ, որ Ամերիկա օգնութեան պիտի հասնի: Անհաւատալի անպատասխանատուութիւն մըն էր այս, որուն զոհ գացին 3.500 Հունգարներ՝ Կարմիր բանակի գնդակներուն թիրախ դառնալով»:

Թ. Ա. Թ.

---

## ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Ծննդաբերութեան քլինիքի մը սպասման սրահին մէջ զուիցերիացի մը, եղունգները կրծելով, կը սպասէր որ հասնէր իր կնոջը ծննդաբերութեան աւետիսը: Իր դիմացը նստած էր ուրիշ պարոն մը, պաղարիւն, որ հանդարտօրէն կը սպասէր նմանապէս իր կնոջը ծննդաբերութեան:

Յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ հիւանդապահուհին գլուխը երկարեց: Պահ մը նայեցաւ երկուքին եւ յետոյ միւսին դարձաւ.

— Մանչ մը ունեցաք, պարոն:

— Բայց, ներողութիւն, միջամտեց անհամբեր Զուիցերիացին, սխալմունք մը կայ, կարգը իմս էր:

ր

Fonds A.R.A.M

Տէր եւ Տիկին Ոսկան Ոսկանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Ոսկանեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 5ին, Նիս:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Նոյ. 10, ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Ժանթիյիի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյ. 14ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկեր – ընկերուհիներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերոջ՝ Պետրոս Ձպուքճեանի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին այրիին եւ զաւակներուն:

×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր ամբողջ մասնաճիւղերով խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի այրի Տիկին Պետրոս Ձպուքճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իր ամուսնոյն ընկեր Պետրոս Ձպուքճեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կ'ողբայ մասնաճիւղի վեթերան անդամ Պետրոս Ձպուքճեանի կորուստը եւ այս առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի այրի Տիկին Պետրոս Ձպուքճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Սալ տէ Ֆէթ, Ռիւ Վոլթէր, Շաբաթ, Նոյ. 13, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Պերճար Տէտէճեանի եւ Մարթէն Նուրկենի:

## ՇԱՎԻԼ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ՁՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պետրոս եւ Յովիկ Եղիազարեան, փոխան ծաղկեպսակի ընկ. Պետրոս Ձպուքճեանի մահուան առթիւ 100 Փր. կը նուիրեն Լիբանահայութեան ի նպաստ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Փր. «Յառաջ»ի:

×

Կրընոպլէն Տիկին Օնպաշեան ընկեր Պետրոս Ձպուքճեանի եւ Ղազարոս Գապաքճեանի մահերուն առթիւ 300 Փր. կը նուիրէ Լիբանահայութեան ի նպաստ: (Ստանալ «Յառաջ»էն:

## Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյ. 12) ժամը 21ին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամուհիները Նոյ. 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Dans le cadre des manifestations commémoratives du 70e anniversaire de L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

L'U. G. A. B. JEUNE présente

## l'Ensemble Instrumental de ROMANS

MERCREDI 10 NOVEMBRE à 20 h. 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet Paris 17e
métro : Malesherbes

*sous la direction de*
ALEXANDRE SIRANOSSIAN
*avec le concours de*
CHAKEE GORTZOUNIAN
(pianiste)
DANIEL NAZARIAN
(violoniste)

*Programme :*
B. BRITTEN — J.-S. BACH
G. TARTINI — G. JUNILLON
KOMITAS

Prix des Places de 15 F à 40 F
Location à la Salle
chez Durand, 4, Place de la Madeleine
et dans toutes les agences de théâtres
եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի մօտ, 118 Ռիւ տը Քուրսէլ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյ. 13, ժամը 21ին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀԸ

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն:

Կը նախագահէ.— ընկ. ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՈՅԵԱՆ
Կը խօսին.— ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (հայերէն)
ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԵՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժին: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

## ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբի, Կիրակի Նոյ. 14, ժամը 15ին Գասպար Իփէկեան ակումբը:

Պատուոյ նախագահութեամբ
Քաղաքապետ – երեսփոխան
ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ

Կը նախագահէ ընկերուհի ԱԼԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր
Մուտքը ազատ է:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 13 Novembre 1976 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran

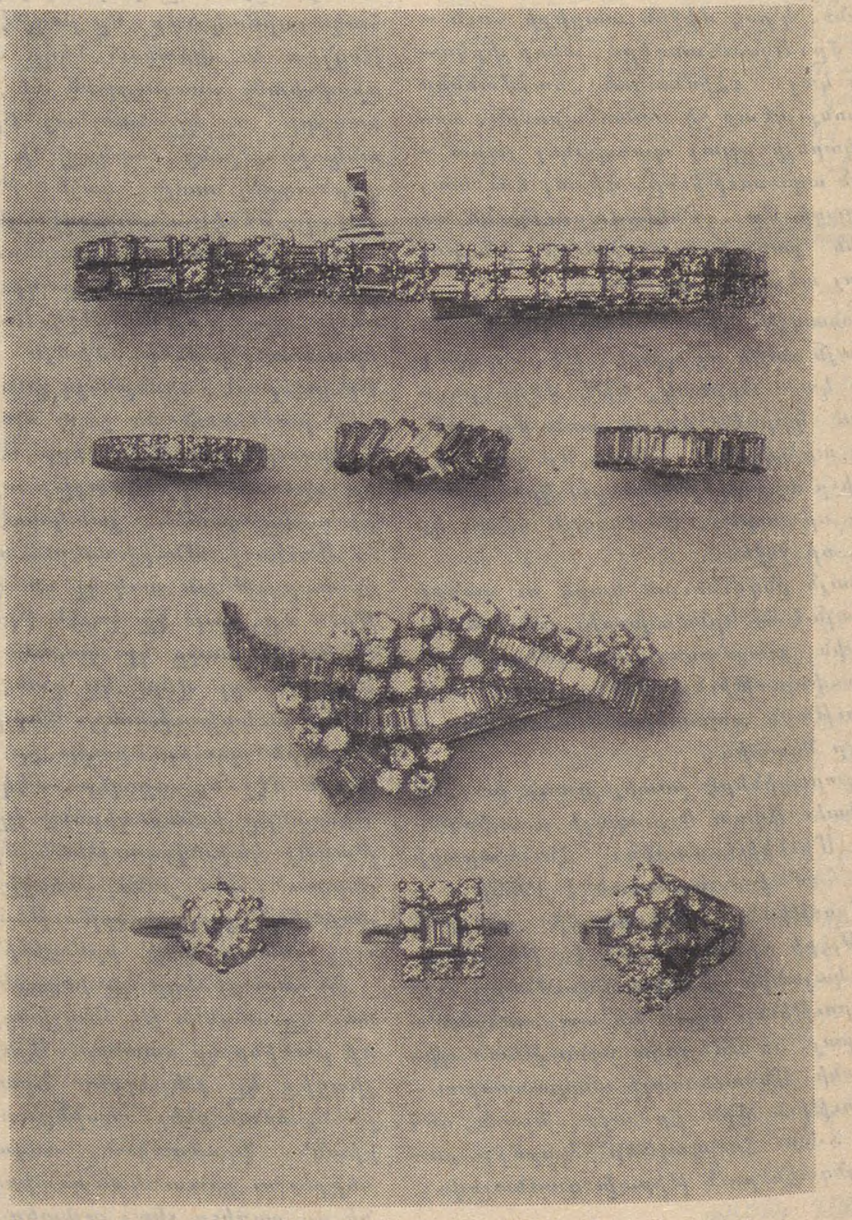
Deux orchestres : PARADOXE et le groupe SEVANE
et... la fameuse AMBIANCE ARMENIENNE des fêtes de Sevran

*BUFFET ORIENTAL .. BUVETTE*

Tenue correcte exigée Entrée 15 F moins de 20 ans 10 F

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Ձեր փառատօներուն համար



վստահելի հաստատութիւն մը

Edouard KHEDERIAN 66, rue Lafayette 75009 Paris tél. 770-11-63

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՎՕԱՄԵԱԿԸ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՑԱՅԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13, ՇԱԲԱԹ ԺԱՄԸ 20.30ԷՆ ԱՌԱՒՕՏ

HOTEL MÉRIDIEN

81, bd. Gouvion St. Cyr 75017 Paris
métro : Porte Maillot

*Sous la Présidence de :*

Monsieur EDWARD DJEREDJIAN
Consul Général des Etats-Unis d'Améri que à Bordeaux

Կը մասնակցին՝

JACQUES HELIAN
ԻՐ 14 ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՎ

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ ԵՒ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
իրենց նուագախումբերով

- COTILLONS -

Տոմսերը եւ սեղանները ապահովել կեդրոնականցիներու մօտ կամ հեռաձայնել

W. NAVASSARTIAN 985-36-53
N. PANOSSIAN 233-77-90
M. ANDONIAN 738-10-79 ou 927-30-54
B. DJEZVEDJIAN 236-54-48 poste 14
P. TERZIAN 202-87-20

*Tenue de soirée souhaitée*

Fonds A.R.A.M

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10
MERCREDI
10 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 Ֆ· Վեցամսեայ 90 Ֆ·
Արտասահման Տար· 200 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 20

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·721
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.721

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ԼԻԲԱՆԱՆ

## ԽԱՂԱՂԱՊԱՀ ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ

— Օ —

ՇԱՄՈՒՆ ԹԵՐԱՀԱՒԱՏ Է

Նախագահ Սարգիսեան եռք, ձախ պաշտպանելու Քամալ Ճոմպլաթ, իր կարգին կոչ ըրած է իր կուսակիցներուն, որ վանդարեն արաբական ուժերու գոր – ծունէութիւնը: Կը թուի թէ բոլորը ջանք կը թափեն, այս անգամ, փրկելու համար խաղաղութիւնը: Սարգիսի կոչը դրական ձեւով ընդունուած է կողմերու կողմէ բացի Շամունէն, որ հեգնանքով կ՚ըսէ.— «Աղուոր քարոզ մըն է բողոքական պատուելիի, Թող Աստուած կատարէ իր բարի մտադրութիւնները: Ոչ կրնամ հանդստացնել Լիբանանցիք, ոչ ալ խաղաղութիւն խոստանալ»: Ճէմայէլ, ընդհակառակն կ՚ըսէ թէ «արաբական այս ուժը մեր վերջին կարելիութիւնն է»:

Առ այժմ 6000 զինուոր կայ իբրեւ խաղաղապահ ուժ, որ պիտի տեղաւորուի Լիբանանեան հողամասին վրայ: Ասոնց մեծ մասը՝ սուրիացի, երեք ճակատի վրայ դիրք պիտի բռնէ: Առաջինը՝ որ յարդ քրիստոնեայ միլիսներու ձեռքն էր Այնթուրան կը կապէ Անթիլիասի եւ Թոյլ պէտք է տայ որ Պէյրութ – Տրիպոլիս ճամբան բացուի: Երկրորդը՝ Ալէյ – Այ – Թաթէ – Արամուն եւ Խալտէ կ՚անցնի Պաշուֆի շրջանէն, որ պաղեստինեան – յառաջդիմական հակակշռին տակ է եւ կը յանդի Պէյրութի հարաւը: Երրորդը, վերջապէս, կը հետեւի Պէյրութ – Դամասկոս միջազգային ուղիին, որ միաժամանակ սահմանային գիծն է երկու Լիբանաններու միջեւ (քրիստոնեայ եւ մահմետական) ու նաեւ Պէյրութի երկու գօտիներուն միջեւ (արեւելեան եւ արեւմտեան):

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է սպասել մինչեւ Նոյեմբեր 11ի իրիկունը, գաղափար մը կազմելու համար, քանի այն ատեն է որ լիբանանցի սպայ մը՝ Գնդ. Ահմէտ ալ Հաճ գլուխը պիտի անցնի խաղաղութեան ուժին եւ փոխարինէ եգիպտացի զօրավարը:

### Քանի մը տողով

ԺԱՆ-ՓՕԼ ՍԱՐԹՐ Երուսաղէմի համալսարանի տոքթոր Հօնորիս Քաուզա տիտղոսին արժանացաւ անցեալ օր եւ վկայականը յանձնուեցաւ իրեն Փարիզի իսրայէլեան դեսպանատունը: Այս առթիւ ըսաւ թէ քաղաքական նշանակութիւն ունի իր ընդունիլը (ցարդ ամէն պատիւ մերժած է մէջն ըլլալով Նոպէլը), քանի որ կը թարգմանէ բարեկամութիւնը զոր ունի Իսրայէլի նկատմամբ: Իրեն համար խաղաղութիւնը կրնայ վերահաստատուիլ միայն եթէ Իսրայէլցիք եւ Պաղեստինցիք միասին խօսին:

ՆԻԿՈԼԱՅԻՈՅ Ֆրանսայի դեսպանը արկածով սպաննուեցաւ անցի օր, որ – սորդութեան ատեն, իր մէկ լաւ բարե – կամին՝ Աւստրիոյ դեսպանին կողմէ:

ԻՏԱԼԻԱ կը փորձէ անկարելին կարելի դարձնել եւ միջին ճամբայ մը գտնել փրկելու համար երկիրը: Նախարարա – պետ Անտրէօթթի իր տեսակցութիւնները սկսաւ համայնավար պարագլուխ՝ Պեր – լինկուէրի հետ:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը Փարիզ պիտի գայ եւ պաշտօնական այցելութիւն մը կա – տարէ Նոյեմբեր 22էն 25:

## ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ· 26 Նոյ· 1)

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ· ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի Համայնավար կուսակ – ցութեան Կեդր· Կոմիտէն գումարած է լիակատար նիստ մը, որուն օրակարգի նիւթերը եղած են՝ Ա) Դաստիարակչա – կան աշխատանքի յետագայ զօրացման ուղղութեամբ Հանրապետութեան կու – սակցական կազմակերպութեան հարցերը՝ Խորհ· Միութեան Համայնավար կու – սակցութեան 25րդ համագումարի որո – շումներու լոյսին տակ, Բ) Խորհ· Միու – թեան Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարի որոշումներու գոր – ծադրութեան ուղղութեամբ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի 1976–1978 թուականներու աշխատանքի ծրագիրը եւ Գ) Կուսակցական գանազան կազմակերպութիւններու ժողովներուն մէջ եղած քննադատութիւններու եւ առաջարկներու գործադրութեան ուղղութեամբ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի կատարած աշխատանքները: Առաջին հարցին մասին խօսած է Հայաստանի Համայ – նավար կւսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի քարտուղար Կարէն Դալլաքեան: Ժողովին երկար ճառ մը արտասանած է կուսակցութեան Ա· քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան: Քննութեան ենթարկուած բոլոր հարցերուն առթիւ տրուած են հա – մապատասխան որոշումներ:

×

### ԳԻՐՔ՝ ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Նատալիա Գոնչար–Խանջեանի աշխատութիւնը «Ուիլեըմ Սարոյեանը եւ նրա պատմուածք – ները» խորագրով: Սարոյեան ցայժմ լոյս ընծայած է աւելի քան 40 գիրքեր, ո – րոնց մասին համաշխարհային մամուլին մէջ անդրադարձած են տասնեակ գրական քննադատներ: Երեւանի մէջ լոյս տեսած գիրքին հեղինակը այսպէս բացատրած է իր մտադրութիւնը. «... Սարոյեան ար – ժանի է հանգամանալից գրական վերլու – ծումի յատուկ առարկայ դառնալու. մենք քննութեան ենթարկած ենք Ուիլեըմ Սա – րոյեանի պատմուածքներու գեղարուես – տական առումով ամբողջական եւ ինք – նատիպ աշխարհը, ցոյց տալով իր տեղն ու նշանակութիւնը դարաշրջանի գրա – կանութեան մէջ»: Սարոյեանի գրակա – նութեան մէջ զգալի կերպով կ՚երեւայ իր հայկական կնիքը: Այդ մասին արտա – յայտուած է նաեւ Եղիշէ Չարենց: Ար – դարեւ, Սարոյեան Չարենցին հանդիպած է առաջին անգամ Խորհ· Միութիւն այ – ցելած ատեն: 1935ին երիտասարդ Սա – րոյեան Երեւանի մէջ կը ծանօթանար իր հայրենիքին, մայրենի լեզուով խօսող մարդոց: Ան կը մտերմանար Գուրգէն Մահարիին հետ: Մոսկուայի մէջ Չարենց ըսած է Ուիլեըմ Սարոյեանի՝ «Դուն անգլերէն կը գրես, բայց հայ գրող ես»: 1936ին, Սարոյեան Միացեալ Նահանգ – ներ վերադառնալով, իր նոր գիրքին վը – րայ հետեւեալ ձօնը կը դրէ. «Անգլերէն լեզուին, ամերիկեան հողին եւ հայ ո – գիին»: Սարոյեանի գործերուն մէջէն լաւագոյնը համարուած է «Անունս Արամ է» երկը, որու հերոսներէն շատերը Հա – յեր են:

×

### ԱԿՆԱԲՈՅԺՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Անդրկովկասի Հանրապետութիւններու ակնաբոյժներու առաջին համագումարը վերջ գտած է Սուխումի մէջ: Համագումարին մասնակցած են Հայաստանի, Վըրաստանի, Ազրբէջանի, ինչպէս նաեւ Պուլկարիոյ եւ Արեւելեան Գերմանիոյ բժիշկները: Համագումարի արդիւնքնե – րու մասին խօսելով, Խորհ· Միութեան Բժշկական Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ Մ· Կրասնով ըսած է. «Ակնաբոյժներու Սուխումի համագումարը ակնբախօրէն ցուցադրեց Անդրկովկասի բըժիշկներու յաջողութիւնները բժշկութեան այդ կարեւոր մարզէն ներս: Քննութեան ենթարկուեցաւ մասնաւորաբար կարեւոր հարցերէն մէկը՝ աչքի մանրավիրաբու – ժութիւնը»:

×

### ՅՈՎՀԱՆՆԱՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Աշտարակի մօտ գտնուող հին հայկ. ճարտարապետութեան լաւագոյն նմոյշնե – րէն մէկուն՝ Յովհաննավանքի եկեղե – ցական համոյթի վերակառուցման աշ – խատանքները սկսած են: Մօտ 800 տարի առաջ կառուցուած Յովհաննավանքը կը զարդարեն երկու եկեղեցիները, բերդա – պարիսպը եւ խաչքարերը: Յառաջիկայ տարիներուն պիտի վերականգնին փլու – զումի վտանգին ենթակայ ուրիշ կառոյց – ներ ալ:

×

### ԼԵՀ ՆԿԱՐՉՈՒՀԻԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ Բարեկամութեան եւ մշակութային կապի Հայկական Ընկերութեան տան մէջ բացուած է լեհ նկարչուհի Էլիզա Ստոկովսկայի գործերուն ցուցահանդէսը: Ցու – ցադրուած գործերուն մէջ արտայայ – տուած է նկարչուհիին սէրը հայ ժողո – վուրդի հանդէպ: Հայաստանի բնութիւ – նը, պատմական յուշարձանները ներկա – յացուած են գուրգուրանքով: Ցուցահան – դէսը այցելողները հետաքրքրութեամբ դիտած են «Գառնի–Գեղարդ», «Յովհան – նավանք», «Սեւանի կղզին», «Տաթեւի ձորը», «Զանգեզուր» նկարչական գոր – ծերը: Ստոկովսկայի Հայաստանը պատ – կերացնող նկարներու շարքը ցուցադր – ուած էր նաեւ Լոնտոնի մէջ, անցեալ տարի:

## ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ՉՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թաց աշուն մը: Բարակ անձրեւը կ՚իջնէ Փարիզի վրայ, մեռելոցի խոնաւ մթնոլորտ մը կը տիրէ: Ուրբաթ վաղ առաւօտեան, Փանթէնի գերեզմանատան առջեւ հաւաքուած սա բազմութիւնը եկած է թաղելու ընկ· Պետրոս Չպուք – ճեանը: Ներկաները շատ են բայց քիչ են երիտասարդները: Անոնք չեն հասկցած դեռ թէ Չպուքճեաններու մահը, ան – հատի մը մահը չէ: Անիկա կը հաստատէ վերջալոյսը ամբողջ սերունդի մը, որ հայկ· շունչ ու ոգի բերաւ այս ափերուն վրայ եւ իր ամուր հաւատքով ու նուիրումով հայկ· կեանք մը պահպանեց:

Անձրեւը միշտ կը մաղուի այս հսկայ գերեզմանատան վրայ: Դագաղի մը կը հետեւինք: Արմատախիլ սերունդի մը մէկ վերջին անդամներէն մէկուն դագաղին: Կորսուած փոս մը եւս: Փանթէն, Իվրի, Թիէ, Փէռ–Լաշէզ, Պանեօ, Մոնմորանսի թէ այլուր: Հոս–հոն ցրուած շիրիմ – ներ հայ տարագիր վաստակաւորներու:

Ընկ· Յովիկ Եղիազարեան, յուզումով կ՚ոգեկոչէ դաշնակցականին, հանրային գործիչին, նախկին ռազմիկին յիշատա – կը: Կ՚անդրադառնայ անոր կենսագրական գիծերուն, հանրային գործունէութեան Պոլսէն Կիլիկիա ապա՝ Լիբանան եւ Ֆրանսա: Քանի մը խօսք ալ կ՚ընէ ֆրան – սերէն, ի յարգանս նախկին նախարար Քասփերէթի, յիշելով որ ողբացեալը լաւ Հայ մըն էր եւ սատով իսկ կրցաւ ֆրան – սացի լաւ հայրենասէր մըն ալ ըլլալ եւ ծառայել ֆրանսական բանակին մէջ:

Ցանուն Հայ Նախկին Ռազմիկներու, Կամաւորներու եւ Դիմադրականներու Միութեան, նախագահը՝ Գէորգ Պագըրճեան յիշեց Պետրոս Չպուքճեանի գործունէութիւնը Միութենէն ներս, ուր ծառայեց իբրեւ քարտուղար եւ առանց հատուածական ոգիի: Նախկին նախարար Քասփէրէթ 9րդ Թաղամասի եւ Կոլիստ – ներու յարգանքի խօսքը բերաւ, շեշտը դնելով Չպուքճեանի գլխաւոր առաքինու – թեանց վրայ՝ բարութիւն, հաւատար – մութիւն: Անոր համար նոյնացած էին Ֆրանսա եւ անոր փրկարարը՝ տը Կօլ:

Կուսակցական մարմիններէ զատ, Աղ – քատախնամ, Եսաեան Սանուց Միութիւն, Կեդրոնական Սանուց Միութիւն, Նախ – կին Ռազմիկներու Միութիւն իրենց զոյգ դրօշակներով, Կապ· Խաչ, եւայլն եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը մատու – ցանելու:

Ընտանիքէն զատ ծաղկեպսակներ ղըր – կած էին 9րդ Թաղամասի «ընտրեալները», ֆրանսացի բարեկամներ, «Յառաջ»:

×

Անձրեւը միշտ կ՚իջնէ: Բազմութիւնը կը սկսի հեռանալ: Սփիւռքի մէջ փոս մը աւելցաւ: Սփիւռքի մէջ Հայ մը պակ – սեցաւ:

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻ ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵ – ՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Օրջոնիկիձէի մէջ (Հիւս· Օսեթիա) տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան մըր – ցումները վերջ գտած են: Պատանիներու միջեւ տեղի ունեցած խորհրդային ախո – յեանութեան այդ մրցումներուն մասնակ – ցած է նաեւ Հայաստանի հաւաքականը: Հայաստանի խումբը գրաւած է երրորդ տեղը: Իսկ անհատական մրցումներուն՝ Սամուէլ Մուրադեան (51 քիլօ) շահած է արծաթէ մետալ:

Fonds A.R.A.M

# ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

ԽՄԲ.— Լիբանանէն Հայերու արտագաղթը օրուան հրատապ հարցն է: Այս մասին քանիցս արտայայտած ենք «Ազդակ»ի խմբագրականները, «Յառաջ» ըսած է նաեւ իր խօսքը: Ստորեւ կը հրատարակենք Պէյրութի կաթողիկէ շաբաթաթերթ «Մասիս»ի խմբագրին յօդուածը եւ մեր յաջորդ թիւով, այդ յօդուածին առթիւ գրուած լիբանահայ արտագաղթողի մը նամակը «Մասիս»ի խմբագրութեան, ուր բառերը չեն ծամծմուիր եւ ուր կ'ըսուին ճշմարտութիւններ, գուցէ ոչ-հաճելի, ինչպէս բոլոր ճշմարտութիւնները:

## ...ԴԱՐՁԵԱ՞Լ ՈՒՇ ԵՆՔ

O

«Տեսանէ՞ք զի ոչինչ օգտիք, ահաւասիկ աշխարհ ամենայն զնաց» (Յովհ. ԺԲ. 19)

Ժամանակէ մը ի վեր, ազգային մարմինները, լրջօրէն մտահոգ, պայքար կը մղեն արտագաղթի դէմ: Կուսակցական զանազան օրգաններ, զանազան միջոցներով, մերթ ձաղկեցին գաղթողները, մերթ սպառնալիք տեղացուցին անոնց դէմ, մերթ խօսեցան անոնց՝ յանուն ազգային ու խղճի պարտականութեանց, մերթ չեչտեցին օրերու ճգնաժամային բնոյթը՝ ազգապահպանումի եւ Հայ Դատի հեռանկարներով, մերթ փառաբանեցին խմբուած մնալու անհրաժեշտութիւնը: Ցոյց տուին անոնց՝ Լիբանահայութեան առաջնահերթ դերը Սփիւռքահայ միւս գաղութներու նկատմամբ: Բայց գաղթողը գնաց:

Արտագաղթի դէմ չղթայազերծուած այս պայքարը հասաւ այն աստիճանի, որ՝ ճամբորդական ընկերութիւններ ըլլացան տոմսակ ծախել միայն երթի համար (թէեւ ոմանք այս ժեստին մէջ նշմարեցին չահագիտական կողմ մըն ալ...): Աւելին, լիբանանեան ինքնագիր եւ անձնաթուղթ հանողներու հակառակ կեցան:

Անօգո՛ւտ, տա՛սն անգամ ապարդի՛ւն...: Լիբանահայութիւնը ձիւնահալի նման հետզհետէ կը ցնդի, մողական անհետացումները յիշեցնող անճարարութեամբ, հակառակ օդի, ծովու եւ ցամաքի ճամբորդութեանց բոլոր դժուարութիւններուն: Այսօր, ազգային օրգաններն ալ սկսած են անձնաթուղթ բաշխել (*): Տարհամոզումի ձախողածութեան հրապարակային փաստը չէ՞ այդ:

×

Մեր ղեկավարութեան ջանքերը ապարդիւն դարձնող ազդակները շատ են: Անոնցմէ ոմանք տեղական ու ազգային պայմաններուն կապուած են, ոմանք ալ՝ մերձեցումի սխալներու: Արտագաղթը, Լիբանանի պէս երկրի մը համար, հայկական ըլլալէ առաջ՝ զուտ լիբանանեան երադարձութիւն մըն է: Արտագաղթը գոյութիւն ունեցած է Լիբանանի մէջ, Հայութեան հոս հաստատուելէն առաջ ու ետք: Իսկ Հայութեան համար՝ գաղթել՝ նշանակած է փախուստով փըրկուիլ: Ասիկա՝ գէթ ութ հարիւր տարիներու աւանդութիւն մըն է. կրնանք ըսել՝ պարտադրուած ժառանգականութիւն: Ամէն գաղթի պարագային, ղեկավար տարրերն եւ զարգացած դասակարգը առաջին փախուստ տուողներն եղած են: Մինչ ժողովուրդը մնացած է:

Այս օրերուն եւս, իրականութիւնը նոյնն է:

Ղեկավար տարրեր եւ մտաւորականութիւն, ցանցառ բացառութեամբ, Լիբանանէն դուրս կը գտնուին կամ ալ կը պատրաստուին առաջին առիթին փախչելու: Եթէ իրենք չեն փախած, իրենց զաւակները ճամբած են դէպի արտասահմանի ապահով վայրերը: «Նախ ապրիլ, ապա փիլիսոփայել», այնպէս չէ՞..: Այս տխուր իրականութեան գիտակցած է ժողովուրդը եւ գուցէ այս պատճառին համար եւս՝ ղեկավարներուն յուցմունքները ապարդիւն կը մնան, իսկ խմբագրականները՝ անհամոզկեկ:

Արտագաղթի դէմ մղուած պայքարը՝ որպէս նիզակ կը գործածէ, այնպիսի ազդակներ եւ առաջարկներ, որոնք առնչութիւն չունին աղէտի դրդապատճառներուն հետ: Պէտք է համաձայնինք, թէ արտագաղթը՝ հայրենասիրական ու ազգային նահանջ մը չէ այնքան, որքան բացարձակապէս տնտեսական հարց: Այդ տնտեսական հարցերը՝ զգացումներով չեն լուծուած ու չեն լուծուիր: Շատ չինիչ պիտի ըլլար, այս օրերուս, արտատպել եգիպտահայ եւ այլ գաղութներու օրաթերթերէն այն զանազան կոչերն ու խմբագրականները, որոնք հրապարակուեցան կասեցնելու համար այն օրերուն արտագաղթը: Ի՛նչ լուսաշող մտքեր, ի՛նչ հայրենաշունչ թռիչքներ: Եւ սակայն... «Ահաւասիկ ամբողջ աշխարհը գնաց»: Այսօր լիբանահայ ղեկավարութիւնը նոյն պարագաներուն առջեւ կը գտնուի ու կը թուի թէ նոյն կացութեան դիմաց՝ նոյն սխալները կը գործուին. տնտեսական լուծում պահանջող հարցին կը մերձենան գաղափարական հրամանակարգերով:

Ընտանիքի հայրն ու հացի կարօտ մայրը, գործազուրկ երիտասարդն ու իր ամէն ինչը հրոյ ճարակ արհեստաւորը՝ չարքայինական փաստարկութիններով չեն ղեկավարուիր, որքան ալ վաւերական ըլլան այդ փաստարկութիւնները: «Նախ ապրիլ, ապա փիլիսոփայել», այդպէս չէ՞:

Այս օրերուս՝ հացի, ջուրի եւ լոյսի պահանջներէն աւելի, կարիքը կը դգանք տնտեսական կուսակցութեան մը: Տընտեսական կուսակցութի՞ւն...: Զլուա՞ծ բան...: Հապա ի՞նչպէս որակել այդ ուժը, որ տնտեսական ուղեղ ունենայ եւ կուսակցական բազուկ:

Տնտեսական կուսակցութիւն մը՝ Արտագաղթի դէմ:

Հարցը՝ տնտեսական անկիւնէ դիտող մարդիկ:

Տնտեսական տագնապին՝ տնտեսական լուծումներ փորձող ջանքեր:

Տնտեսական կուսակցութիւն մը, որու կողքին մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, գէթ առժամաբար, գործեն որպէս գործադիր մարմին:

Լիբանանեան տասնըհինգ ամիսներու տագնապը նոր կենսունակութիւն դրոշմեց եւ նոր արդարացում մը բերաւ մեր քաղաքական կուսակցութիւններուն, որոնք ի ծնէ մարտական ըլլալով, երկար տարիներու ծանծաղումներէն յետոյ, վերագտան իրենց բուն կոչումն ու դերը, ապա մղելով զինեալ պաշտպանութեան եւ քաղաքական խոհեմ ու համերաշխ դիրքորոշումի: Մեր քաղաքական կուսակցութիւններու մարտական երկար փորձառութիւնը օգտակար հանդիսացաւ արագ եւ ազդեցիկ ձեւով դիմակալելու պատերազմական կացութիւնը: Սակայն ռազմական գետնի վրայ այս յաջողութիւնը, կարծէք, աւելի կը չեչտէ Արտագաղթի դէմ պայքարի ձախողանքը:

×

Գացողը գնաց ու տակաւին պիտի երթան, երբ պայմանները բարելաւուին: Բայց կան մարդիկ (եւ մեծամասնութիւն են) որոնք կը մնան: Այդ մնացողներուն մտածող կա՞յ:

Կա՛յ:

Նախապէս ականջէ ականջ փսփսուած, իսկ այժմ թերթերու մէջ հրատարակուած «Ազգային Խորհուրդ»ի մը ստեղծման ծանուցումը՝ մեզ գտաւ այս յօդուածի վերջաւորութեան: Կեցուցինք յօդուածը եւ հետաքրքրուեցանք Ազգային խորհուրդի ծրագիրներով: Որպէս անմիջական նախաձեռնութիւն՝ կատարուած է փողոցներու մաքրութիւն, հաստատուած է դատական քարտուղարութիւն, բացուած են դարմանական զանազան կեդրոններ: Ու կը խոստացուին ուրիշ շատ մը նախաձեռնութիւններ:

Եթէ միայն ասոնք եւ ասոնց նման են միւս ծրագիրները, շատեր պիտի հարցընեն, թէ ինչո՞ւ տասնըհինգ ամիս սպասեցիք անոնց ձեռնարկելու համար: Արդարեւ, առ այժմու առաջադրանքները՝ քաղաքապետարանի մը գործունէութեանց սահմանները չեն անցնիր: Արդ Պուրճ Համմուտ արդէն ունի քաղաքապետարան մը: Ինչո՞ւ անոր պարտականութիւնները կը ստանձնէ Ազգային խորհուրդը. արդեօք պարզապէս ձրի՞ ծառայելու համար:

×

Ետ ձեռք կ'առնենք մեր յօդուածին ընդհատուած թելիկը ու կ'ընդլայնենք կէս մնացած միտքերը:

Ազգային խորհուրդի այս եւ նման կարգադրութիւնները կրնան մխիթարել անոնք, որ հարկադրուած են (կամ որոշած) մնալ: Բայց կրնա՞ն համոզել գաղթողները չգաղթելու: Միտք մըն ալ անոնց համար մշակուելու է, մանաւանդ որ, երբ գաղթողները մնան, մնացողներուն վիճակն ալ կը բարելաւուի: Գիտենք թէ Ազգային խորհուրդը բաղկացած է շատ խոհական անձերէ եւ բեղուն միտքերէ, որոնք լծուած են գործի՝ ի սպաս գաղութիս վերակառուցման եւ ընդդէմ անոր տարրալուծումին: Անոնք իսկոյն համաձայն պիտի գտնուին մեզի հետ, եթէ ըսենք թէ պէտք է յոյս ներշնչել գաղթելու պատրաստուող արհեստաւորներուն կամ գործատէրերուն, ծանուցանելով թէ Տնտեսական փոնտ մը կը ստեղծուի, որ պատրաստ է ձեռք երկարելու անոնց, լայն փոխատուութեանց հիման վրայ, պայմանաւ որ Լիբանան մնան ու Լիբանանի մէջ վերսկսին իրենց վերականգնումը: Շատեր, ստոյգ է, վերսկսելու պարագային՝ պիտի նախընտրեն ուրիշ տեղ վերսկսիլ: Սակայն շատեր եւս, որոնք գնահատած են Լիբանանի անփոխարինելի առաւելութիւնները, որոնք ունին համահայկական տեսութիւններ և կը գիտակցին ազգապահպանումի հարցերով, պիտի մնան ու իրենց բախտը կրկին անգամ փորձեն Լիբանանի մէջ, եթէ գործէ Տնտեսական փոնտը:

Բայց ուստի՞ գոյացնել այս Տնտեսական փոնտը: Անշուշտ՝ ոչ Լիբանանէն եւ ոչ՝ արդէն սպառած եւ իր իւղով տապկուող ժողովուրդէն: Երբ կազմուին համարաբական, ամերիկեան եւ եւրոպական համաշխարհային նպաստամատոյց մարմինները մեր Լիբանանի վերակառուցման ի խնդիր այդ օրերու ակնկալութեամբ՝ մեր երեսփոխանական եւ քաղաքական մարմինները պատրաստ գտնուելու են Լիբանահայութեան բաժինը ապահովելու:

Այս փոնտերէն բացի, որոնք կրնան ուշանալ, Ազգային խորհուրդին ծանօթ ըլլալու են գերմանական, ֆրանսական, հոլանտական, զուիցերական, շուէտական, դանիական եւ այլ բարեսիրական մարմիններ, որոնք առանց փոփականութի՝ իրենց գործունէութեան ցանկին մէջ անցուցած են տարեկան բազմազան նպաստներ հայթայթել, աղէտեալներու եւ կարօտեալներու:

Ուստի սփիւռքի հայ մարդոց եւ կազմակերպութիւններու պաշտօն տրուելու է դիմում կատարելու այդ օտար նպաստամատոյց ընկերութիւններուն, բարե-

---

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

●

## ՆԵՄՐՈՒԹԻ ՎՐԱՅ

— Եկել ես ճնճղուկ տեսնելո՞ւ, — հարցըրեց Աղբիւրը, ոտից գլուխ չափելով իմ հասակը:

Այդ օրերին ճնճղուկ էին անուանում այն հայ շինականներին, որ ըմբոստանալով բռնութեան դէմ, բարձրանում էին սար, ի նկատի ունենալով նրանց թափառիկ, ոստոստուն կեանքը:

— Ոչ, եկել եմ ճնճղուկ դառնալու,— համարձակ պատասխանեցի ես եւ իմ ծոցից հանելով ծխախոտով լի տուփը՝ մեկնեցի նրան:

Սերոբը տուփը մօտեցրեց քթին:

— Կարմիր Ծառի թութուն է: Ծխո՞ւմ ես:

— Ոչ:

— Ապա ի՞նչ գործ ունի այս տուփը քեզ մօտ:

— Տուփը Արաբօն տուեց, իսկ ծխախոտը Կարմիր Ծառից վերցրի:

— Դու Արաբոյին տեսե՞լ ես:

— Ուղիղ մէկ տարի նրա մօտ եմ ծառայել, — հպարտութեամբ նկատեցի ես:

— Նրա ձիու անունը ի՞նչ էր:

— Տիլբոզ:

— Որ էդպէս է, տուփը քեզ մօտ պահիր, իսկ թութունը տուր ինձ:

Այս ասելով, Սերոբ Աղբիւրը ծխախոտը դատարկեց իր տոպրակին մէջ եւ տուփը վերադարձրեց ինձ:

— Դու դեռ շատ փոքր ես զէնք բանեցնելու համար, — ասաց Աղբիւրը, կամենալով ինձ ետ ուղարկել:

Ուզեցի ասել, որ ես հրացան գործածել գիտեմ, բայց յանկարծ իր զինափողին նայելով՝ ասաց.

— Կարո՞ղ ես ողնի բռնել:

— Ինչո՞ւ չէ, — ասացի, — դրանից էլ հեշտ բա՞ն:

— Դէ, գնայ ողնի բռնիր:

Ես անմիջապէս գնացի սար եւ մի քանի ողնի բռնելով, եկայ իր մօտ:

— Ապրես: Ինձ մէկն էր հարկաւոր, իսկ դու միանգամից մի քանիսը բերիր: Դէ, հիմա ողնու ճարպով մաքրիր իմ գինափողը:

Սերոբ Աղբիւրի հրացանի փողը երկար էր եւ օղակաւոր: Ես նրա ներկայութեամբ մշակեցի ողնիներից մէկին, հանեցի ճարպը եւ սկսեցի նրա զինափողը զգուշութեամբ մաքրել: Շատ եռանդուն էի աշխատում, եւ նրան դուր էր գալիս իմ պատրաստակամութիւնը:

Զէնքը մաքրելուց յետոյ Սերոբը դարձաւ ինձ:

— Կ'ուզե՞ս ինձ մօտ մնալ:

— Արաբոյից յետոյ իմ միակ փափաքն է ձեզ հետ լինել, — ասացի ես:

Ու ես մնացի Նեմրութի վրայ, Սերոբ Աղբիւրի մօտ:

Մինչեւ իմ Նեմրութ գալը այս ռանչպարը արդէն յայտնի էր դարձել բռնակալութեան դէմ մղած իր կռիւներով: Ինքը եւ իր կին Սօսէն տասնվեց զինուորներով փայլել էին մանաւանդ Բաբշէնի նշանաւոր ճակատամարտում և մտնել երգերի մէջ:

Ռանչպար Սերոբը ընտանիքով էր հալածական սուլթանից: «Իմա՞լ էնինք, սանդուխ չկայ, որ դնինք էլնինք երկինք՝ Աստծուն բողոքելու: Ուզենք, չուզենք՝ սարեր պիտի քաշուենք մեր նամուսն ու կեանքը պաշտպանելու յոյսով»՝ ասել էր Սօսէն ու ապաւինել Նեմրութին:

Սօսէին ես տեսայ յաջորդ օրը, արեւածագին, երբ Սերոբի հետ հասել էինք լեռնային մի գետակի: Դիմացի ափին ծածկոյթ զինուած տղամարդիկ երեւացին: Նրանք, ոտքերը քչտելով, ոտնամանները ուսերից կախ մտան ջուրը: Նրանցից մէկը իր ետեւից եկող մի երիտասարդ զինուորի ձեռքից բռնած, միւս ձեռքով զէնքը պահած, մաքառում էր ալիքների դէմ: Լեռնային պաղ ջուրը խփում էր ծնկներից բարձր: Ետեւից եկող զինուորը, գետակի մէջտեղ հասնելով, ստիպուած եղաւ վերնավարտիքի ծալքերը մի քիչ աւելի վեր բարձրացնել: Մէկ-երկուսը զինուորներից, այս բանը նկատելով, երեսները շուռ տուին, իսկ երիտասարդ զինուորի ձեռքից բռնած լեռնականը ուղղակի թեւով ծածկեց երեսը:

Ետեւից եկող զինուորը Սօսէն էր, արական զգեստով ծպտուած: Բոլորը թըրջուած դուրս եկան ջրից: Սօսէն առանձնացաւ եւ, տաբատի ծալքերը իր սրունքների կապոյտ երակներին իջեցնելով, սկսեց ոտնամանները հագնել: Տեսայ, թէ ինչպէս մի զինուոր Սերոբ Աղբիւրի կողքով անցնելիս խուլ արտնջաց.

— Ձեղա՛ւ, չեղա՛ւ, փաշա:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(16 – Շար.)

Fonds A.R.A.M

սիրական ծանօթ հաստատութիւններուն, որպէսզի տեղեկանան անոնցմէ պահանջուած պայմաններուն, վաւերաթուղթերուն, ապահովաթուղթերուն: Լիբանահայը, իրաւ է, կրնայ հայի կարիք չունենալ, բայց միայն պատառ մը հացի համար ալ՝ այլեւս Լիբանան չի մնար, եթէ յոյս չներշնչուի անոր թէ, քաղաքական անդորրութենէն ետք՝ տնտեսական վերելք մը ապահովուած է իրեն համար եւս:

Սակայն աւելին կայ: Սփիւռքահայութեան պէս Լիբանանն ալ ունի իր լիբանանեան Սփիւռքը: Լիբանանցիք իրենց Սփիւռքը գործի լծած են արդէն՝ հարկ եղած գումարները գոյացնելու համար, որպէսզի ստեղծուի տնտեսական ֆոնտ մը, զալիք վերաշինութեան օրերուն թիկունք կանգնելու համար այն քանդուած հաստատութիւններուն, որոնք գործաւոր կը պահէին եւ ժողովուրդին գործ կ'ապահովէին, եւ կամ որոնց գոյութիւնը հասարակաց օգտակարութիւն կը ներկայացնէր: Մեր Սփիւռքահայութիւնը եւս, իր խել ծոցէն գոյացած նպաստով՝ կանգնելու է Տնտեսական փոնտը: Ու այս ֆոնտը, ոչ թէ ծառայելու է օրապահիկի կարօտեալներու որպէս օժանդակութիւն, այլ փոխատուութեան հիման վրայ՝ օգնելու է հանրօգուտ շահաբեր ձեռնարկներու: Կարծեմ թէ նուազ դժուար է (քանի որ մատի վրայ կը հաշուուին) կազմել վնասուած արհեստանոցներու, քանդուած հանրօգուտ գործատեղիներու եւ հասարակաց օգուտի ապասարկութիւններու ցանկը, քան թէ չքաւոր անհատներու, տնազուրկ ընտանիքներու եւ հաշմանդամ հայորդիներու ցանկը:

×

Որքան ատեն որ Ազգային խորհուրդի անձնակազմը Պուրճ Համմուտի քաղաքապետարանի ընթացիկ գործերը պիտի տանձնէ (որ արդէն իսկ հսկայ գործ է), այդպիսի անձնակազմը կրնայ բաւարար նկատուիլ: Բայց եթէ համալիբանանեան տարածքով գործ պիտի տարուի, այս պարագային՝ դիմում կատարուելու է վաթսունամեակի Տօնակատարութենէն ծնած միասնական Մարմնին հերթական ժողովներու անդամներուն, որպէսզի իրենք ստանձնեն սոյն առաջարկներու իրագործումը:

Տակաւին անտեղեակ ենք Լիբանանի վիճակուած ճակատագրի անակնկալներէն. բաժանո՞ւմ թէ համադաշնակցային պետութիւններ: Հարցեր՝ որոնք մեզ կը մղեն ալ աւելի համալիբանանեան ծրագիր մշակելու: Ամէն պարագային՝ շատ աւելի անդին՝ քան քաղաքապետարանի մը նիւթական ու բարոյական սահմանները:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՌԱՆԵԱՆ
«Մասիս» Օգոստ. 29

(*) Յօդուածը գրուած է Յունիսի կէսերուն: Այսօր, սոյն գործողութիւնն ալ հասած է աւարտին:

# ՔԱՆԱՐԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ալժերիոյ ձայնասփիւռի կայանը, որ սփռումի մեծ տարողութիւն ունի, ամէն երեկոյ մէկ ժամուան յայտագիրով մը կոչ կ'ուղղէ Քանարեան կղզիներու բնակչութեան, որպէսզի յեղափոխութեան ճամբով թօթափէ սպանական լուծը:

Մաքուր, յղկուած սպաներէնով կատարուած ձայնասփռումներուն հեղինակն է Անթոնիօ Քուպիլօ, 46 տարեկան փաստաբան մը, որ հիմնադիրն ու մղիչ ուժը դարձած է Քանարեան կղզիներու անկախութիւնը ջատագովող շարժումին:

Համաձայն Քուպիլոյի՝ Ֆրանքոյի մահէն ետք շատեր կը բաժնեն իր տեսակէտներն ու ձգտումները: Դեկտեմբերէն ի վեր է, որ ձայնասփռումները կը կատարուին: Ալժերիա դժգոհ, որ Սպանիա իր գերիշխանութեան տակ եղող Սահարան յանձնեց Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ, թոյլ տուաւ ու նաեւ քաջալերեց Քուպիլոյի ձեռնարկը: Լիբիա եւս զօրավիգ կը կենայ այս վերջնոյն:

1968էն ի վեր, Ափրիկեան Միութեան կազմակերպութիւնը Քանարեան կղզիները կը նկատէ ափրիկեան հողամաս մը, որ դեռ օտար լուծի մը տակ կը գտնուի: Կազմակերպութիւնը, ըստ երեւոյթին, նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւն մը կ'ապահովէ շարժումին:

Քանարեան կղզիները բարդուած պատկեր մը կը ներկայացնեն: Սպանիայէն շուրջ 800 մղոն հեռու, իսկ Ափրիկէէն հազիւ 60 մղոն անդին տարածուող կղզիները զբօսաշրջիկութեան եռուն վայրեր դարձած են: Բնակչութեան թիւն է մէկ միլիոնէն քիչ մը աւելի: Կղզեխումբին գլխաւոր արտադրութիւններն են թարմ բանջարեղէններն ու պանանը. ասոնք մեծ քանակութեամբ կ'արտածուին:

Սպանիա՝ կղզեխումբին տէր դարձած է ԺԵ. դարուն: Տեղացիները գրեթէ ամբողջովին կորսնցուցած են իրենց լեզուն, որ մէկ ճիւղն է Հիւս Ափրիկէի Պէրպէրներու լեզուին:

Ա. Քուպիլօ լեզուին կորուստը կը վերագրէ «Սպանիոյ հինգ հարիւր տարուան նուաճումին եւ Մատրիտի ի գործ դրած մշակութային ցեղասպանութեան», քաղաքականութեան: «Մեր անկախութեան հռչակման օրէն իսկ Կուանչերէնը՝ Քանարեան կղզիներու բնակչութեան լեզուն, պիտի դառնայ ազգային լեզու», կը յայտարարէ Քուպիլօ: Ձայնասփռումներուն միջոցով կոչ կ'ուղղէ իր ազգակիցներուն, որպէսզի գործադուլներու դիմեն, սպանական ապրանքներ չգնեն եւ բողոքի ցոյցեր կատարեն: «Մենք կը մերժենք Սպանիոյ առաջարկած տեղական ինքնավարութիւնը եւ որոշած ենք ձեռք ձգել կատարեալ անկախութիւն»: Այս է հիմնական միտքը:

Ձայնասփռումներու ընթացքին Սպանիայէն դատ կ'ամբաստանուին նաեւ Մ. Նահանգներն ու Սպանիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը: Ըստ Քուպիլոյի Ուաշինկթըն կը ձգտի զինուորական մեծ կայան մը դարձնել Քանարեան կղզիները, որպէսզի «իշխէ Ափրիկէի վրայ»: Միւս կողմէ Սպանիոյ համայնավարները «եւրոպացի գաղթատէրերու հին մտայնութիւնը ունին», քանի զօրավիգ չեն կենար Քանարեան կղզիներու անկախութեան պայքարին:

Թ. Ա. Թ.

# ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ

## ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԴԵՂՕՐԱՅՔԻ ԿԱՐԻՔՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան(*) պարբերաթերթի Սեպտեմբերի թիւին մէջ, Լիբանահայ Բժիշկներու Միութեան նախագահ Տոքթ. Ա. Գրգեաշարեան՝ վերոգրեալ խորագրին տակ կոչ ուղղած է հայկ. կազմակերպութեանց՝ բժշկական եւ դեղօրայքի անմիջական օգնութիւն հասցնելու լիբանանահայ համայնքին, հետեւեալ տողերով պարզելով կացութիւնը:

Հակառակ լիբանահայ քաղաքական կուսակցութեանց բռնած դրական չէզոքութեան դիրքին՝ աւելի քան 19 ամիսէ ի վեր տեւող Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին, հայկական գաղութը շատ տառապեցաւ:

Հայ վիրաւորներու թիւը ճշգող յըստակ վիճակագրութիւններ չկան. վիրաւորներուն քանակը մեծ եղաւ յատկապէս Նապաայի կռիւներուն ընթացքին՝ Պուրճ Համմուտ հայկական թաղամասին կից: Զանազան հիւանդանոցներու եւ դարմանատուներու մէջ մահճակալներու պակասին պատճառով, Ս. Մ. Ս. հիւանդանոցը օգտագործուեցաւ իբրեւ հայ վիրաւորներու բուժման կեդրոն:

Ազատամարտ ակումբը (Էշրէֆիէ) հիմնեց արեան դրամատուն մը, որուն արգիւնքը դրուեցաւ բոլոր վիրաւորներու տրամադրութեան տակ, առանց յարանուանական խտրութեան. միւս կողմէ, նոր գնուած հիւանդակառք մը պէտք է օժտուի վերակենդանացման (ռէանիմասիոն) արդիական սարքաւորումով:

Հայկական բժշկական ուրիշ կեդրոններ ալ, ինչպէս՝ Ս. Պօղոս եւ Սանթա Մարիա Արկածներու Դարմանատունը Տորայի մէջ, իրենց մասնակցութիւնը բերին վիրաւորները խնամելու գործին. զուգահեռաբար՝ Հայ Օգնութեան Խաչի, Հ. Բ. Ը. Միութեան, Ճինիշեան եւ Գարակէօզեան Հիմնարկութիւններու եւ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ դարմանատուներն ալ մասնակցեցան վիրաւորներու բուժման աշխատանքին: Ձենք խօսիր տակաւին ուրիշ անձնական հիւանդանոցներու մէջ խնամուող վիրաւորերու մասին, որոնք ծանր կշռեցին Հայ Համայնքի պիւտճէին վրայ:

Հայկ. հիւանդանոցի մը չգոյութեան պատճառով, Լիբանահայ Բժիշկներու Միութիւնը, հակառակ իր անդամներու մեծ մասի արտասահման մեկնումին, կարեւոր դեր խաղաց բժշկական եւ վիրաբուժական մարզերէ ներս: Միայն Ս. Մ. Ս. եւ Ապուժաուտէ հիւանդանոցներուն մէջ հայ բժիշկները սիրայօժար կերպով վիրաբուժական զանազան գործողութիւններ կատարեցին՝ անօթային, մարմնուղղական եւ այլ մարզերէ ներս: Այս հիւանդներէն ոմանք պէտք ունին ատրիճանական դարմանումի, յաճախ մինչեւ երկու տարի, մասնաւորաբար անոնք որոնք ջղային տկարութիւններէ կը տառապին կամ անդամահատուած են:

Հետեւաբար, անդամահատուածներու եւ հաշմանդամներու, ինչպէս նաեւ սովորական հիւանդներու առջեւ դրուած նիւթական եւ ընկերային անձուկ պայմանները եւ պարտադիր անգործութիւնը ծանր խնդիրներ դրած են Հայ Համայնքի ղեկավարութեան առջեւ:

Հայկ. զանազան կազմակերպութիւններ իրենց նուիրատուութիւններով մասամբ գոհացում տուին շտապ կարիքներուն, սակայն ամէն մէկ երկրի հայկ. բժշկական կազմակերպութիւններու պարտականութիւնն է՝ նկատի ունենալով լիբանանեան հարցի ծանրութիւնն ու անոր հետեւանքով ստեղծուած պայմաններու լրջութիւնը, օգնել բժշկական – վիրաբուժական կարիքներուն գոհացում տալով, անշուշտ այդ առթիւ կազմուած օգնութեան յանձնախումբերուն հետ համագործակցաբար:

Անմիջականօրէն անհրաժեշտ են՝

- matériel de suture (fils de soie, catgut, mersilène, lin, acier monté sur aiguille atraumatique ou simple - tous les numéros) ;
- matériel d'ostéosynthèse ( plaques type Zimmer avec vis, clou plaque monobloc type Jewett) ;
- broches, clous de Steinmann, clous de Rush, clous de Kuntcher (un Set complet) ;
- du plâtre type Platrix ou Gypsona ;
- sondes diverses et matériel d'intubation trachéale, drains aspiratifs, drains intrathoracique, drains de Penrose ;
- prothèses de Moore ;
- plasma et antibiotiques, vitamines, corticoïdes.

Լիբանանեան տագնապը շատ երկար տեւեց. արդեօք հայկ. գաղութը պիտի կարենա՞յ վերագտնել իր երբեմնի ճառագայթումը: Մեր կարծիքով, հայկ. կազմակերպութիւններու մասնակցութենէն կախում ունի այս հարցումին պատասխանը:

(*) 11, Ave. de Verdun
94410 St. Maurice

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (214)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

## ԴԷՊԻ ՄԱՀ

Ահա Ալթիէրի այս դառն մտածումներով կը տառապէր, երբ եկան իրեն իմաց տալու որ Լէոնոր բարձր տաքութեան մէջ կը զառանցէր:

Ալթիէրի մէկէն ի մէկ ամէն բան մոռցաւ: Ամէն բանէ առաջ իր սիրելի կինը պատելու վրայ մտածեց: Անգամ մը որ կինը առողջանար, անկէ վերջ ընելիքին վրայ պիտի մտածէր:

Դէպի դեղին կորած, բայց ըստ երեւոյթին հանդարտ, առաջին անգամն ըլլալով կնոջը ննջասենեակը մտաւ:

Հոն տեսաւ որ Լէօնորի դէմքը կաս կարմիր եղած անկողինին վրայ տարածուած էր: Աչքերը գոց էին, ինքը անշարժացած էր, շրթունքները պրկուած գոցուած էին եւ երբեմն շունչ առնելու համար կը բացուէին միայն:

Ամուսինը այդ սենեակը առաջին անգամ տեսած ըլլալով հետաքրքրութեամբ չորս կողմը նայեցաւ հասկնալու համար թէ ի՞նչ տեսակ սենեակի մը մէջ կը բնակէր իր կինը...: Ան որքա՜ն մօտ էր իրեն, բայց որքա՜ն հեռու էր իր սիրտէն...: Մարմինները միեւնոյն տանիքին տակ կը բնակէին, բայց սիրտերը փարսախներով հեռու էին իրարմէ:

Լէօնորի սենեակը համեստ այլ շնորհալիօրէն կահաւորուած էր: Պարզ եւ սիրուն էր հոն ճաշակը: Գաղջ մթնոլորտի մը մէջ անոյշ հոտ մը մեղմ զինովութիւն մը կու տար ներս մտնողին:

Ալթիէրի սիրային երազով մը պաշարուեցաւ. բռունցքները սեղմուեցան, և ահա հեծկլտալով կնոջը մահճակալին մօտեցաւ: Երեք սենեկապանուհներ անաղմուկ կ'երթային կու գային սենեակին մէջ:

— Մեր բժիշկը կանչել տուէք, հրամայեց Ալթիէրի:

— Մարդ ղրկած ենք արդէն, Վսեմաշուք Տէր, պատասխանեց Լէօնորի սենեկապանուհին:

Ալթիէրի գլուխովը նշան մը ըրաւ, կնոջը մահճակալին քով նստաւ եւ վերմակներուն տակէն կախուած ձեռքը իր ձեռքերուն մէջ առաւ:

Առաջին անգամն էր որ այդ փափուկ ու քնքոյշ ձեռքը այսպէս կը սեղմէր:

Սարսռաց: Ուրախութենէ՞ն թէ ցաւէն: Յայտնի չէր:

Խորհրդաւոր լռութիւն մը տիրեց...:

Յանկարծ այս լռութիւնը ընդմիջուեցաւ Լէօնորի արտասանած քանի մը բառերով:

Զառանցել սկսած էր...:

Լէօնոր, այսպէս զառանցելով սկսաւ յստակ կերպով խօսիլ երբեմն հօրը եւ երբեմն ալ Ռոլանի հետ:

Ալթիէրի կատաղութենէն կը դողար:

Լէօնոր զառանցած միջոցին Ռոլանի հետ խօսած ատենը անկէ ներողութիւն կը խնդրէր, կ'ըսէր թէ իր սէրը անխախտ մնացած էր, կը պնդէր թէ իրմէն ուրիշ ոչ ոք պիտի կրնար սիրել աշխարհի մէջ թէ մինչեւ մահը իրեն հաւատարիմ պիտի մնար, թէ վերջապէս, ոչ մէկ ատեն անձնատուր պիտի ըլլար Ալթիէրիի:

Եւ յանկարծ Ռոլանի հետ խօսիլը դադրեցնելով, սկսաւ ամուսնոյն ուղղել իր խօսքը:

Արդեօք գիտակցաբա՞ր կը խօսէր թէ կը զառանցէր...: Ալթիէրի տարակուսիլ սկսաւ:

Անուններ թռան մանկամարդ կնոջ բերնէն...: Դաւադրութեան նախաբանն էր որ պիտի սկսէր Լէոնոր... ամբողջ գաղտնիքը հաւանաբար դուրս պիտի թափէր:

Ալթիէրի դէպի դեղին կորած եւ զայրացած, սենեկապանուհիներուն դառնալով մռնչեց.

— Ի՞նչ կեցեր էք հոդ, դուրս կորսուեցէք, չէ՞ք տեսներ որ Տիկինը անհանգիստ է... Ձեր հանած աղմուկով եւ անկարգութիւնով հիւանդանալուն պատճառ դարձաք, թշուառականնե՛ր...դուրս կորսուեցէ՛ք...:

Երեք սենեկապանուհիները ահ ու սարսափի մատնուած դուրս խոյացան, իսկ Ալթիէրի Լէօնորի ձայնը անլսելի դարձնելու համար շարունակեց իր պոռչտուքը...:

Երբ կնոջը հետ առանձին մնաց, վայրագ ակնարկ մը պտըտցուց շուրջը, հասկնալու համար որ մի գուցէ մէկը պահըտած ըլլար հոն, գնաց քովի սենեակը խուզարկեց:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյ. 14ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկեր – ընկերուհիներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի ջարդերուն 54րդ տարեդարձին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 14ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի։

Կէսօրէ ետք ժամը 1ին, Հոգեճաշ՝ Բիցցա – Ոսկեան ճաշարանին մէջ 139 ռիւ Սէն թ'Օնորէ մեթրօ Լուվր։

Ճաշագին՝ 50 ֆրանք։

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկ. Ա. Թորոսեանի 793 53 71 կամ Հ. Գույումճեանի՝ 790 21 99

## ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր խումբերով կ'ողբայ իր վեթերան ընկերոջ՝

ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ Տիկին Զպուքճեանի եւ ընտանիքին։

×

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Ա. Համբարձումեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ Տէսինի Հ. Յ. Դ. տան շինութեան։ Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խոզիկեանէ փոխան ծաղկեպսակի Տէսինի դպրոցին 50 ֆր.։

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ընկ. Նուպար Նիկողոսեան 100 ֆր. կը նուիրէ Լիբանանահայութեան (ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Փարիզի Էսսեան Սանուց Միութիւնը Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ 200 ֆր. կը նուիրէ Լիբանանի հայ աղէտեալներուն (ստանալ «Յառաջ»էն)։

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Սալ տէ Ֆէթ, Ռիւ Վոլթէռ, Շաբաթ, Նոյ. 13, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Պերճար Տէտէեանի եւ Մարթէն Նուրկենսի։

## ՇԱՎԻԼ

## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։


**A CEDER**

Quartier Opéra - Bourse
110 m2 Bail ou fond de fabrication maroquinerie, confection, bijouterie, fourrure et habitation.
Tél. : 742-56-00


## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

Ստորեւ մաս–մաս կու տանք ԿՐԸՆՈՊԼԻ ենթացանկը, որու ընդհանուր գումարը 37.585 յայտարարուած է ընդհ. ցանկին («Յառաջ», Հոկտ. 1, Ա. էջ) եկեղեցւոյ գումարին մէջ։

×

Բ.

Տէր եւ Տիկին Սթամպուլեան, Շալվարճեան, Ժ. Փ. Սթամպուլեան, Հր. Թովմասեան 200ական, Պ. Մանուկեան, Ն. Նազար, Ա. Աբրահամեան, Կ. Տիպիտապեան, այրի Տիկին Թովմասեան եւ Տանիէլ 150ական, այրի Տիկին Ա. Մութաֆեան, Պ. Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Տոզիկեան, Տիկին Ճերմակեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Կիւրիւնեան, Յ. Աւագեան, Մարկոսեան, Ն. Քիւրաճեան, Յ. Թաշճեան, Կէկիւլեան, Յ. Ճէրէճեան, Ե. Զարուկեան, Մ. Սթամպուլեան, Վ. Բաբախեան, Յ. Թորոսեան, Դ. Կիւրիւնեան, Յ. Երկանեան, Ս. Սխլեան, Տ. Պապիկեան 100ական։

(Շար.)

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍ – ՄԻՒԶԻՔԷՆ

Շաբաթ Նոյ. 13ին, առաւօտեան ժամը 9.30էն մինչեւ 10 Ֆրանս – Միւզիք կը ձայնասփռէ «Սիփան – Կոմիտաս» երգչախումբի վերջին սալերէն հատուածներ։ Յայտագիրը կը կոչուի՝ « Ensemble d'Amateurs » de François Werken

## ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Երկուշաբթի Նոյեմբեր 15ին Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՉՏԻԿԵԱՆ կը վերսկսի հայերէնի դասընթացքները ամէն Երկուշաբթի ժամը 20–22
10 bis rue Thouin Paris 6e
եւ ամէն Շաբաթ ժամը 15–17
5, av. Reille Paris 14e
YAN'S CLUB
կազմակերպուած Եան'ցի մշակութային կոմիտէին կողմէ
Մուտքը ազատ է բոլորին։


Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935


## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամահուհիները Նոյ. 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

## Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյ. 12) ժամը 21ին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը։

## ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյ. 13, ժամը 21ին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն։

Կը նախագահէ.— ընկ. ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՈՅԵԱՆ

Կը խօսին.— ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (հայերէն)

ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԵՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժին։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբի, Կիրակի Նոյ. 14, ժամը 15ին Գասպար Իփէկեան ակումբը։

Պատուոյ նախագահութեամբ Քաղաքապետ – երեսփոխան ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ

Կը նախագահէ ընկերուհի ԱԼԻՍ ԴԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

Մուտքը ազատ է։


*Restaurant*

**LA CAPPADOCE**

3. rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouverte midi et soir
avec son mini-spectacle
FERDI & NORAYR

Ամէն օր՝ ճէօնէր
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ.— մանթի, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ լահ–մաճուն, ՈՒՐԲԱԹ.— Սու–պէօրէկ

Il est nécessaire de réserver sa table pour le dîner.

*Fermé le Lundi*



ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE** organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 13 Novembre 1976 à 20 h. 30

Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : PARADOXE et le groupe SEVANE

et... la fameuse AMBIANCE ARMENIENNE des fêtes de Sevran

*BUFFET ORIENTAL .. BUVETTE*

Tenue correcte exigée Entrée 15 F moins de 20 ans 10 F


## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՅԱՑԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13, ՇԱԲԱԹ ԺԱՄԸ 20.30ԷՆ ԱՌԱՒՕՏ

**HOTEL MÉRIDIEN**

81, bd. Gouvion St. Cyr 75017 Paris

métro : Porte Maillot

*Sous la Présidence de :*

Monsieur EDWARD DJEREDJIAN

Consul Général des Etats-Unis d'Amérique à Bordeaux

Կը մասնակցին՝

JACQUES HELIAN

ԻՐ 14 ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՎ

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ ԵՒ ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

իրենց նուագախումբերով

**- COTILLONS -**

Տոմսերը եւ սեղանները ապահովել Կեդրոնականցիներու մօտ կամ հեռաձայնել

W. NAVASSARTIAN 985-36-53
N. PANOSSIAN 233-77-90
M. ANDONIAN 738-10-79 ou 927-30-54
B. DJEZVEDJIAN 236-54-48 poste 14
P. TERZIAN 202-87-20

*Tenue de soirée souhaitée*

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
11
JEUDI
11 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.722

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.722

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ՝ ՄԻՇՏ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

### ՄԱՄՈՒԼՆ ԱԼ ՖՈՐՏ ԿԸ ՓՆՏՌԷ...

— Օ —

Սկիզբէն Թուրքերը չէին ծածկած թէ կը մաղթէին Ֆորտի վերընտրութիւնը, քանի անիկա չանք չխնայեց նոյնիսկ Քոնկրէսի մեծամասնութեան դէմ, որպէսզի սիրտը չկոտրէ իր Թուրք բարեկամներուն: Հիմա «խուճապ» կայ եղեր Անգարա, ինչպէս կը գրէ Կիւնայտըն, որ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ.

«Ամերիկայի նախագահական ընտրութենէն ետք, Անգարայի մէջ գտնուեցան մարդիկ, որոնք ձեռըլտ Ֆորտի մէջ տեսան Թրքութեան կորուսեալ եւ անփոխարինելի բարեկամ մը, որ չատ ուժեղ կռուան մըն էր իրենց համար, իսկ Քարթըրը նկատեցին «Ֆրանքէնշթայն» մը: Այս ցաւը անտեղի է եւ ուր որ է սուգի պիտի մտնենք: Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատունը կարծես թէ մեռելի տուն է, կառավարական շարքերուն մէջ խուճապ մը կայ, եւ վարչապետ Տէմիրէլ օր մը առաջ թերեւս գուշակած էր հետեւանքը եւ ըսած.— Թուրքեւամերիկեան համաձայնութիւնը եթէ չվաւերացուի, նոր ճամբաներ պիտի գծենք:

— Տեսէք, — կ'ըսէ դիւանագէտ մը, — Պէրնի մէջ Հելլէնները ընդհատեցին բանակցութիւնները, իրենց կառավարութենէն հրահանգ ստանալու պատրուակին տակ: Հիմա պիտի խստանան եւ Քարթըրի պիտի ապաւինին:

Ուրիշներ ալ սապէս կը տրտնջան.— Դժուար, չատ դժուար: Կ'ուզէ՞ք որ մեզ Կիպրոսէն նետեն բռնի ուժով:

Ուրիշ մըն ալ կը հարցնէ.— Հիմա մենք ի՞նչ պիտի ընենք առանց Ֆորտի»:

Ցիչենք որ ընտրութենէն ետք Քարթըր առաջին առթիւ իսկ չեշտած է թէ պէտք է հիմնովին վերաքննել Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները եւ աւելցուցած է թէ իր նախորդը՝ Ֆորտ սխալ ճամբու հետեւած է եւ պատճառ եղած Կիպրոսի տագնապին:

Պէտք չէ անտեսել թէ Թուրքիոյ մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած է: Բախումները չեն պակսիր ձախ եւ աջ ուսանողներու միջեւ եւ առջի օր, կրկին մէկ մեռեալ եւ ինը վիրաւոր կար: Մեռեալը պարզ անցորդ մըն է: Միւս կողմէ անկարելի չի նկատուիր որ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունենան թէեւ ընդդիմութիւնը (Հալք) չատ կողմնակից չէ եւ աւելի նպաստաւոր կը գտնէ կացութեան փտումը: Ընդհակառակն, Տէմիրէլ եթէ տեսնէ թէ նպաստաւոր հով մը կը փչէ մինչեւ 1977 Հոկտեմբեր չի սպասեր: Կ'ըսուի թէ Տէմիրէլ կ'ուզէ նաեւ ետ առնել իր նախկին ընտրողներու մէկ մասը, որ նախընտրեց Միլլի Սէլամէթի քուէ տալ բայց այդ կուսակցութեան պարագլուխն ալ չատ միտք չունի նահանջելու, քանի իր դիրքը բաւական զօրաւոր է եւ կրնայ նոյնիսկ խզել ներկայ համախմբումը եւ մօտենալ աջէքին: Այս

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 26 Նոյ. 1)

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Էջմիածին քաղաքին մէջ իր դռները բացած է երկրորդ երաժշտական դպրոցը, ուր 60 երախաներ կը յաճախեն հետեւելու համար դաշնակի, ջութակի, փողային եւ ժողովրդական գործիքներու ճիւղերուն: Հայաստանի մէջ ներկայիս կը բանին 83 երաժշտական դպրոցներ՝ 23 հազար աշակերտներով: Կարգ մը դըպրոցներու մէջ աւարտական վկայականին հետ աշակերտները կը ստանան նաեւ երաժշտական կրթութեան եօթնամեակի վկայական: Մշակոյթի տուներու, չատ մը կիմնարկութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու առընթեր կան երաժշտական սրահներ եւ խմբակներ, որոնք ապահովուած են որակեալ մասնագէտներով:

×

### ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է

Ուկրանիոյ մէջ տեղի ունեցած «Հայկական Երաժշտութեան Շաբաթ»ը վերջ գտած է: Եօթը օրերու ընթացքին հնչած է հայ երգը՝ արտադրական ձեռնարկութիւններու, հանրային դաչտերու, ուսանողական լսարաններու եւ համերգի սրահներու մէջ: Հայաստանի եւ Ուկրանիոյ Երաժիշտներու Միութիւններու նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած «Հայկ. Երաժշտութեան Շաբաթ»ին հանդիսաւոր փակումը տեղի ունեցած է Կիեւի պետական համալսարանը: Այդ առթիւ Ուկրանիոյ Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան փոխ–նախագահը՝ Ա. Ֆիլիպէնկօ, ըսած է. «Եօթը օրուան ընթացքին հայ երաժիշտներն ու արուեստագէտ մեկնաբանները ուրախութեան եւ բերկրանքի պահեր պարգեւեցին մեզի: Այսօր մենք մեր բարեկամներուն կ'ըսենք

ցտեսութիւն, նորէն հանդիպելու պայմանով: Մեզմէ ով որ այցելած է Հայաստան, հիացած է հայ ժողովուրդի կառուցողական հանճարով»: Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան նախագահ Է. Միրզոյեանի չնորհակալութեան խօսքերէն ետք, տեղի ունեցած է համերգ մը՝ հայ երաժիշտներու եւ մեկնաբաններու մասնակցութեամբ:

«Հայկական Երաժշտութեան Շաբաթ»ի մասին արձագանգ եղած են Ուկրանիոյ մամուլը, հեռատեսիլը եւ ձայնասփիւռը: «Ռադեանսկայա Ուկրանիա» թերթը հրատարակած է Է. Միրզոյեանի «Բարեկամութեան մեղեդիները» ընդարձակ յօդուածը: «Պրաւդա Ուկրանիա» թերթը հրատարակած է Ն. Միխայլովի «Երաժշտական համագործակցութիւն, ժողովուրդներու եղբայրութիւն» մշակոյթներու եղբայրութիւն» խորագիրը կրող յօդուածը, որուն մէջ կը խօսուի ուկրանիական եւ հայկական երաժշտական կապերու մասին: Ցոյցուած մէջ բռնուած է նաեւ որ ուկրանիացի երաժիշտները իրենց գործերուն մէջ ընդգրկած են հայկական թեմաներ: Գ. Վերեովկա Հայաստանի մասին երգեր յօրինած է, Ա. Ստոգարենկօ յօրինած է «Հայկական էսքիզներ» քառեակը: Ալ. Իոսաչեւանի քերթուածին հիման վրայ Ե. Մէյտուս ռոմանս մը գրած է, իսկ Ե. Մէյտուս, Լ. Լեւիտովա եւ Ե. Ռոզենիսեվայա ռոմանսներ գրած են Սիլվա Կապուտիկեանի քերթուածներու հիման վրայ:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Նոյ. 2,–3–4)

### ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐԸ

Ուիլեըմ Սարոյեան, երրորդ անգամ ըլլալով, այցելած է Հայաստան, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի հրաւէրով: Այս անգամ իր այցելութիւնը յատկանշական եղած է քանի մը երեւոյթներով: Այսպէս, Սարոյեան ներկայ եղած է Գ. Սունդուկեանի Թատրոնին մէջ ներկայացուած «Իմ սիրտը լեռներում» թատերգ: Վարդան Աճէմեանի բեմադրութեամբ ներկայացումը մեծ յաջողութեամբ եղած է՝ ծափահարութեամբ, ի պատիւ՝ սրահին մէջ ներկայ գտնուող հեղինակին՝ Ուիլեըմ Սարոյեանի: Ներկայացման ընթացքին, սըրահի լուսերեան մէջ յանձն լուսան են Սարոյեան հասանելութիւն արտայայտող բազմաչափութիւններ: Հեղինակը յատկապէս սիրած է Անդրօ Բաղդասարեանի երաժշտութիւնը՝ Ռուպէր Պէօրեան բանաստեղծութիւններու հիման վրայ: Բեմադրութեան մեկնաբանութեան, Սարոյեան ըսած է. «Թող ապրի Հայոց Լոռը, Հայոց լեզուն, հայկական արուեստն ու հայ ազգը, որ կրցած է իմ փոքր ստեղծագործութիւնը, իմ սիրտը երազը վերածել այսպիսի մեծ բեմական գործի»: Սարոյեան հեռաքննութքիւնք է նաեւ իր կեանքին եւ գործերուն նուիրուած այն գիրքով, զոր գրած է Նաւասարդ Գոմշարեանները: Ան անդրադարձած է նաեւ թէ երիտասարդ երաժիշտ Հրաչեայ Մելիքեան օփերա մը գրած է իր մէկ գործերու թեմայով «Հէյ, դուն, մէջի ու մէջը» թատերախաղին վրայ: Սարոյեան Թատրոնի մէջ տեսած է դիտած է բեմադրած են

## ՖՈՒԹՊՈԼ
### ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՏՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

## ԱՐԱՐԱՏ - ԴԻՆԱՄՕ
(ՄՈՍԿՈՒԱ)

0 – 0

Նոյ. 9ին մրցումին, հակառակորդին դաշտին վրայ, Արարատ հաւասար մնաց Մոսկուայի Դինամոյին հետ՝ 0–0:

Վերջին խաղ մը կայ մնաց Արարատի, Շաբաթ օր, դասաւորման գլուխը գըտնուող Տորպետոյին (Մոսկուա) հետ:

_ _ _

ւան Գրիգորեանի պատրաստած «Իմ սիրտը լեռներում է» ժապաւէնը, թէեւ համաձայն չէ եղած բեմադրութեան մեկնաբանութեան:

×

Երեւան այցելութեան օրերուն Ուիլեըմ Սարոյեան այցելած է Մաթեւոսեան Սարեանի տուն–Թանգարանը, ժամանակակից արուեստի Թանգարան, ուր հիացած է Մինաս Աւետիսեանի գործերուն, գնահատած է Ցակոբ Ցակոբեանի եւ գեղանկարիչներու, ինչպէս նաեւ քանդակագործներու գործերը: Սարոյեան այցելած է նաեւ Սարդարապատի յուշարձանը, Գառնիի վերականգնուած տաճարը, Երեւանի Մատենադարանը եւայլն:

×

Հոկտ. 27ին Ուիլեըմ Սարոյեան ընդունուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կողմէ: Այս հանդիպում մըն ալ ունեցած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեանի հետ, ծանօթացած է «Օրհոն» տեսակի հեռադիտակներու թանգարան Ակադ. Գրիգոր Գուրզադեանին: Սարոյեանի ի պատիւ ընդունելութիւն մը տուած է Հայաստանի Գրողաց Միութեան նախագահ Բագրեն Սարգիսով ներկայացուած է Հայաստանի մէջ պետական գրական ստեղծումներով: Սարոյեան երեք ժամ տեւող հանդիպում մըն ալ ունեցած է Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ, ուր պատասխանած է գրողներու զանազան հարցումներուն, խօսելով իր գործերու ազդեցութեան մասին ըսած է անոնց ծանօթեան եւ պատմականութեան տարրներուն մասին հետաքրքրութիւն, պարզ մարդոց եւ Հայեր, Իտալացիներ եւայլն: Իր գրած ազդեցութեան մասին խօսելով յիշած է Անատոլ Ֆրանսը եւ կի դը Մոփասանի անունները: Սարոյեան խօսած է Հէմինկուէյի, Վոլքի, Սթայնպէկի, Մաքլ Աալէնի, ուրիշ գրողներու՝ Իրվին Շոուի, Վալիի եւ ուրիշ կարեւոր, ինչպէս նաեւ Զարեհի եւ զորավար Անդրանիկի հետ ունեցած հանդիպումներու մասին: Երբ հանդիպումի ընթացքին Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար՝ Վարդգէս Պետրոսեան, չնորհակալութեան խօսք արտասանած է Սարոյեանի, ուրախութիւն յայտնելով իր գրականութեան առթիւ, Սարոյեան պատասխանած է. «Ես ամէնէն հաւակնոտ մէկն եմ, բայց հաւակնոտ սիրով եւ հաւակնոտ սիրով»: Հայաստանի գրողները հրաւիրած են Ուիլեըմ Սարոյեանը դարձեալ այցելելու Հայաստան, իր ծննդեան 70–ամեակը նշելու համար:

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Նոյ. 11ին (Նոյեմբեր 12 Ուրբաթ թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Շաբաթ – Կիրակի Նոյ. 13–14:

_ _ _

### Բանի մը տողով

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂԱՊԱՀ ուժերը, քրիստոնեաներու համախմբումով, անդամակցեցան Պէյրութի եւ արուարձաններու քրիստոնեայ գօտիներուն մէջ: Ասոնք գլխաւորապէս Սուրիացի են:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ տուրքի նոր դժուարութիւններ ունի, քան մամուլին: Կ'ըսուի թէ Ազնաւուր 1972 եւ 1973ին թերացած է երեք միլիոն տուրք վճարել կարգ մը նկատումներով գրած հեղինակ իր յայտարարութեան մէջ:

Fonds A.R.A.M

# - ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ -

## ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԾՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ՝ ԻՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ

Ուշադրութենէ չվրիպեցաւ հաւանօրէն որ Սփիւռքեան գօտիներու ենթահողային պայմաններուն սեւեռող մեր վերջին երեք նշմարներուն մէջ (5, 6, 7), արագօրէն ակնարկելէ վերջ Միջին Արեւելեան գօտիներու հասարակաց դիմագծութեան, կեդրոնացած էինք բացառապէս Պոլսական եւ Իրանեան ածուներու պատկերին վրայ, Սուրիան ու Լիբանանը (իր անուններով) զետեղելու համար «Արաբական Աշխարհ» տարազով բնորոշելի ընդհանուր իրականութեան մէջ: Արդարեւ, մեր օրերու ընկերային, քաղաքական եւ աշխարհագրային պայմաններուն ու առհասարակ Միջին Արեւելքի հայ գրական հոլովոյթին հետեւող ոեւէ մարդու համար ժամանակավրէպ կրնայ նկատուիլ հայահոծ այդ երկու գօտիներու առանձնացումը Եգիպտոսի, Պաղեստինի եւ Իրաքի նման անհամեմատօրէն սահմանափակ շրջաններէ, ուր արտասահմանեան գրականութիւնը արժէքի հասած կարգ մը անուններ կը հաշուէ:

Կուտանք, նախ, 1920–1970 յիսնամեակի անուանական ընդհանուր պատկերը՝ Արաբական Աշխարհի մէջ գրական ամբողջական ընծայումի ինչպէս նաեւ կազմաւորումի եւ ստեղծագործական երկունքի իրենց ամէնէն եռուն շրջանը բոլորող արձակագիրներու եւ քերթողներու, անմիջապէս աւելցնելու համար կարգ մը ճշդումներ եւ հաստատումներ՝ իբրեւ էական պարզաբանումներ, պատկերացումի մեր կերպին մասին.

ՍՈՒՐԻԱ – ԼԻԲԱՆԱՆ

Լեւոն Շանթ – Սեդրոսեան, Նիկոլ Աղբալեան, Կարօ Սասունի — Վիգէն Գլակ, Հայր Վահան Յովհաննէսեան, Եդուարդ Տարօնեան, Վաչագ Վաչագեան, Արամ Սահակեան – Լութեր, Սեդա – Սիրանոյշ Զարիֆեան, Բիւզանդ Եղիայեան, Վահէ Վահեան – Սարգիս Ապտալեան, Արմէն Անոյշ – Մարաշլեան, Տիգրան Վարժապետեան, Անդրանիկ Ծառուկեան, Մուշեղ Իշխան – Ճենտերէճեան, Հուրի Իփէկեան, Եդուարդ Պօյաճեան, Սմբատ Փանոսեան, Հրաչ Բաջարենց, Հայր Եփրեմ Տէր–Ղազարեան, Անդրանիկ Ուրֆալեան, Յ. Գեղարդ – Յովհ. Գազանճեան, Արտակ Արք. Մանուկեան, Նուպար Զարխուտեան, Պօղոս Սնապեան, Շահանդուխտ, Արմեպիլ – Արմենակ Պիլեքճեան, Գրիգոր Շահինեան, Աշոտ Նուրեան – Նահապետ Զոլաքեան, Արմէն Դարեան – Ալֆոնս Ազգարեան, Ժիրայր Աթթարեան, Վահէ Օշական, Զարեհ Մելքոնեան, Գառնիկ Ազգարեան, Գէորգ Աճէմեան, Սիմոն Սիմոնեան, Յակոբ Նորունի, Յովսէփ Ճոեան, Սմբատ Տէրունեան, Լեւոն Վարդան, Հրանդ Գանգրունի, Թորոս Թորանեան, Գուսդի Միքայէլեան, Սարգիս Աշճեան, Ներսէս Վիրապեան–Արմէն Հանէսեան, Արամ Սեփէթճեան, Արշակ Գազանճեան, Սարգիս Կիրակոսեան, Մարտիրոս Գուշագճեան, Վ. Հաճեան, Մովսէս Պչագճեան, Պեպօ Սիմոնեան, Վարդան Զօրենց, Խոսրով Աստյեան, Յարութիւն Մաթեան, Գէորգ Աբելեան, Ագնիւ Գարալէքեան, Վեհանոյշ Թէքեան, Յակոբ Զոլաքեան, Յովհ. Այանեան, Սարգիս Վահագն, Վարուժան Պետիկեան, Արա Արծրունի, Սեբոբ Երէցեան, Արմէն Տօնոյեան, Կարօ Արմէնեան...

ԵԳԻՊՏՈՍ

Գուրգէն Մխիթարեան, Բենիամին Թաշեան – Վէմունի – Դարէն Ազատեան, Արսէն Երկաթ – Շամլեան, Սարգիս Սահակեան, Ժագ Յակոբեան, Գէորգ Զեքիճեան, Բիւզանդ Կռանեան, Արշամ Տատրեան, Բէգլար Նաւասարդեան, Սահակ Պալըգճեան, Հայկ Ժամկոչեան, Շահան Կառվարենց, Պարոյր Մասիկեան:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Եղիվարդ – Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան, Անել – Տոքթ. Կարապետ Կարապետեան, Վահրամ Մավեան:

ԻՐԱՔ

Լեւոն Գարմէն – Ստեփանեան:

Անուններու այս կուտակումը՝ դիւրահաճութեան կամ ծրխատուր վարկի փաստ պէտք չէ նկատուի: Ներածական մեր խօսքին մէջ ըսած ենք հիմնականը, ու թերեւս աւելորդ չըլլայ ընդգծել նաեւ հոս: Մեր արժեւորումները չեն որ քերթողի ու գրագէտի անձնագիր պիտի տան բոլոր անոնց, որ գրականութեան դաշտ կ'իջնեն եւ իրենց գործով գրականութեան արարքը փաստի կը վերածեն: Բոլո՞րս ալ գիտենք ժլատ ըլլալ եւ արդարօրէն զլանալ քերթողի պսակը, այս անուններէն ոմանց: Կրնանք բիրտ ըլլալ եւ մերժել նոյնիսկ գրականութիւն փորձելու անոնց իրաւունքը: Սակայն այն իրողութիւնը որ անոնք հատորով մը, հատորներով կամ առատօրէն բաշխուած քերթուածներով ներկայ են գրականութեան ածուներուն վրայ, կը հարկադրէ ամէն բանէ առաջ հաստատել իրենց այդ ներկայութիւնը:

Հիմա կրնանք ըսել նաեւ, անցողակի, որ մէկը կամ միւսը, քիչերը կամ շատերը այս անուններէն, իրենց գործին տարողութեամբ ու արժէքով հիմնովին տարբեր վերաբերում կը թելադրեն, չեն տակաւ որակի բծախնդրութեան: Յատկապէս լիբանանեան ածուի մէջ՝ ներկայութիւնները միայն արժէքի, տաղանդի կամ գոյութեան արդար իրաւունքի վրայ չեն հիմնուիր, այլեւ կը հարկադրուին՝ հրատարակչական միջոցներու անհամեմատօրէն թոյլատու կարելիութեան բերումով: Մեզմէ շատեր չեն անդրադառնար հաւանօրէն՝ որ տպագրական մեքենան հրէշի մը դերը կը կատարէ մեր օրերուն, ո ր ո վ հ ե տ ե ւ զանոնք զսպող բաղուկներու բացակայութիւնը ողբերգական համեմատութիւններու հասած է եւ ամէնէն խակակուռ բերքերն իսկ իբրեւ հասուն տաղանդի արդիւնք կը մեծարուին քիչ մը ամէն տեղ: — Այսպէս չէ՞ր 1920էն մինչեւ 1950ական տարիներու գրական աւանդութիւնները, բարքերն ու կեցուածքները: Պատասխանատուութեան եւ արժանապատուութեան իմացում մը կար, եւ քննադատութեան անողոք հակակշիռը ճակատ կը ստեղծէր կամ թումբ կը կազմէր՝ պատանեկան խանդավառութիւններու, տղայական հասկնալի յաւակնութեանց եւ «հեղինակ» հռչակուելու մարմաջին դէմ: 1950ական թուականներէն սկսեալ, անտիրութիւնը համատարած է ո՛չ միայն կեանքի առօրեայ մարզերուն, այլեւ գրական անդաստաններու մէջ. ընջուած է ամօթխածութեան ամէն զգացում, արժէքի գիտակցութեան ամէն անդրադարձում: Հատորով մը տեղ հասնելու, դիրք գրաւելու, անուն դառնալու գլխապտոյտը՝ կը շփոթուի տաղանդի եւ ներշնչումի հետ, արուեստի եւ գրականութեան հետ, ինչպէս տասնըչորս տարեկաններու աղջնեկ սրտփութերն ու տենչերը յաճախ շփոթուած են հասուն առնականութեան հետ:

Եթէ տուինք ներկայութիւններու մէկ մասին անուանային ցուցակը, կ'ուզենք որ յստակ ըլլայ բոլորին համար թէ պատկերը ներկայացնելու փոյթն է որ վարեց մեզ, ընդհանուր իրականութեան մը առարկայական լուսանկարը վերբերելու հետեւողականութիւնը, այլ երբեք անոնց գործին վաւերականութիւնը վկայագրելու ինքնախաբութիւն մը: Պիտի ուզենք ըսել, աւելի ուշ, թէ ի՛նչ բանի մէջ կը կայանայ նախ հայ գրականութեան ապա նաեւ անհատական մեր վերապահութեան պատճառը՝ հանդէպ ոմանց ներկայութեան իրաւունքին:

Երկրորդ՝ լրիւ չեն այս անունները: Ո՛չ ալ տարիքի, վաստակի եւ արժէքի հիմ մը մեկնակէտ ունին: Տողանցող արձակագիրներէ եւ քերթողներէ ոմանք, մեզի համար գիրքեր եւ անուններ են միայն: Տասը – քսան քերթուած ու նո՛յնքան մը արձակ էջեր՝ անշուշտ շա՛տ բան կրնան ըսել մեզի՝ գրողի մը ստեղծագործական, լեզուական, որակական եւ գրական որպիսութեան մասին, սակայն տակաւին բաւական չեն բացարձակ արժեւորումի կամ անտեսումի համար: Երբ սկսինք անջատ, մենագրային սեւեռումներու, կ'ըսենք մնացեալը: Կանխակալ տրամադրութիւններու, հայճեպ եզրակացութիւններու, ինչպէս բացարձակ կատաբելութեան չենք հաւատար:

Ընթերցողը պիտի հաստատէ թէ յիշատակուած անուններէ ոմանք... կէս ճամբան մնացած են արդէն: Կային երէկ ու չկան այսօր: Ըսած էինք մեր առաջին նշմարով իսկ, թէ խստաբիր ու դաժան ըլլալու, գրական մեր վերնական դիրքերէն մահավճռնե՛ր արձակելու աճապարանքը անտեղի է: Տարբե՛ր բան է քննադատութիւնը, ու բոլորովին տարբեր՝ բացարձակապաշտութիւնը: Գրականութիւնը ի՛նք կը ճշդէ արդէն ամէն մէկուն տեղը: Եթէ կը գտնէք անուններ, մեր ցանկերուն մէջ, որոնք մարած հրաբուխներ են արդէն, մի՛ վերագրէք անսահման ներողամտութեան կամ մանկամիտ հաւատքի: Շեշտեցինք՝ թէ մենք պատմութեան կը ծառայենք ու կ'ուզենք որ այդ պատմութիւնը ի՛նք սրբէ աւելորդը: Ի՛նք աւլէ ապարժէքը:

Երրորդ՝ յատկապէս նորերու եւ նորագոյններու անուանական յաջորդականութեան մէջ յաճախ ակներեւ է անոնց ազգաքատութեան եւ հարստութեան հակադրութիւնը: Ըսինք արդէն թէ արժէքի մեկնակէտ մը չենք ունեցած ցանկերու մէջ: Պէտք է ընդգծենք սակայն, որ անմիջական սերունդի (1960 – 1975) մաս կազմող նորագոյններուն մէջ ապահով արժէքներ կան, ու այս իրողութիւնը օրո՛չ լաւատեսութիւն կը ներշնչէ մեզի:

Չորրորդ՝ անուանացանկերու պատրաստութեան մէջ, Միջին Արեւելքէն այլուր փոխադրուած յայտնի ու նոր դէմքերէ ոմանք կ'երեւին «Արաբական Աշխարհ»ի մէջ: Ո՛ւր որ ալ կայք հաստատած ըլլան անոնք ներկայիս, իրենց հոգեկան աշխարհով, գրական կազմաւորումով եւ մտաւոր պատրաստութեամբ կը սերին Արեւելքէն՝ երբ նոյնիսկ Արեւմուտքը իր շօշափելի ներգործութիւնն է ունեցած արտայայտութեան անոնց կերպերուն եւ ախորժներուն վրայ: — Արտակ Արք. Մանուկեան մը Իրանի մէջ կ'ապրի. Իրանի մէջ «գիրք» գործաւ, սակայն կը շարունակէ հարազատ մնալ Միջին Արեւելքի լիբանանեան կլիմային: Սփիւռքեան գրականութեան ամէնէն վաւերական անուններէն Վահրամ Մավեան եւրոպացի է դարձած, սակայն իր արձակի հոգեխառնակը Լիբանանեան, Պաղեստինեան եւ արեւելեան Միջերկրականութիւնն է: Ժագ Յակոբեան Գալիֆորնիոյ մէջ կ'ապրի, սակայն Նոր Աշխարհի մէջ երկնուած իր գործերն անգամ թանձր ...

---

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

•

## ՆԵՄՐՈՒԹԻ ՎՐԱՅ

Խարտեաշ, գեղեցիկ կին էր Սօսէն, վայելուչ, ոլացիկ հասակով, վարդագոյն դէմքին՝ մի հպարտ ժպիտ: Բայց նա աւելի հպարտ ու գեղեցիկ էր հայդուկային զգեստի մէջ, մազերը՝ կրծքին եւ մէջքը՝ փամփուշտներով գօտեպինդ:

Սերոբ Աղբիւրը միացաւ իր «ճընճղուկներին» եւ խումբը շարժուեց:

Ոչ միայն Սօսէն, այլեւ Սերոբի երկու ռանչպար եղբայրները եւ մեծ որդին, սուլթանի բռնակալութիւնից փախչելով, նոյնպէս դեգերում էին լեռներում:

Սերոբի զինուորները լեռնցի եւ դաշտեցի գիւղացիներ էին: Մի քանիսի անունները առաջին օրէն նոյնիսկ սարսափ ազդեցին վրաս. Առիւծ Աւագ, Փալաբեխ Կարապետ, Զուլումաթ Օհաննէս, Կայծակ Անդրէաս, Լօլօ Հաճի, Կարկուտ Թաթէ:

Նեմրութի վրայ մնալով, ես դարձայ անբաժան Սերոբ Աղբիւրի «ճնճղուկներից»: Ոզնի էի բռնում սարերում, մաքրում – խւում էի նրանց զինափողերը, հովիւներից հաց ու կաթ էի բերում նրանց համար:

Այդ եօթ–ութ զինուորները միշտ միասին էին, եւ Սօսէն նրանց հետ էր: Նրանք երբեմն անյայտանում էին խումբով, եւ ես չգիտէի, թէ որ ուղղութեամբ գնացին եւ ինչով են զբաղուած:

Հայ շինականները յաճախ էին սար գալիս. «Սերոբ, հասնանցի Քրդերը մեր նախիրը տարան, օգնութեան հասիր: Սերոբ, Արաբօն չկայ, մեր տէրը դու ես, մեր գիւղի վարժապետին նորից բանտ տարան»:

Ու ամէն տեղ էր ռանչպար Սերոբը: Բոլորի սրտի ծարաւը կոտրում էր, դրա համար էլ անունը Աղբիւր Սերոբ էր:

Փետրուարեան մի ձիւնոտ օր, երբ մենք Սողորդում էինք, սուլթանի զօրքը յանկարծ պաշարեց գիւղը: Փնտռում էին հայդուկապետին եւ նրա խմբին: Սերոբը վերցրեց հրացանը եւ մէն–մենակ ելաւ գիւղից, որ կոտորածի պատճառ չդառնայ: Նա հագած էր լաքան եւ հանդիստ գնում էր ձիւների վրայով: Սուլթանի զինուորները չէին կարողանում ետեւից հասնել, որովհետեւ ձիերը մինչեւ գաւակները խրւում էին ձիւնի մէջ: Սերոբը երբեմն – երբեմն ետ էր դառնում եւ կրակում: Երեք ռումի ձիաւոր սպանուեցին: Նա բարձրացաւ Նեմրութ լեռը եւ աչքով ինձ էր որոնում, իսկ ես, մի կապոց հաշ շալակած, արդէն հասել էի լերան գագաթը եւ հանդիստ նստած սպասում էի նրան: Ոստիկանները կարծելով, թէ Սերոբը խեղդուած է Նեմրութի դաշտերի մէջ, թողել հեռացել էին գիւղից:

Սերոբ Աղբիւրը ինձ իր հետ առնելով, հասաւ լերան հրաբխաբերանը, որի լայնածաւալ խորքի մէջ տաք ջրեր կային՝ չէկ գոլորշիների ամպով ծածկուած:

Երբ ամէնքը, հայ, թուրք, քուրդ, համարել էին Սերոբին զոհ գնացած Նեմրութի ձիւներին, յանկարծ Խլաթի գիւղերում յայտնուեց Սողորդի հերոսը, եւ մարդիկ սկսեցին նրա շուրջը առասպելներ հիւսել, նրան կոչել Նեմրութի ասլան: Այդ անունը մտաւ քրդական երգերի մէջ եւ հասաւ սուլթանի ականջին:

Այդ նոյն տարուայ Սեպտեմբերին Սօսէն անհետացաւ: Բաղրեւանդի հայ գիւղացիները ըմբոստացել էին սուլթանի դէմ: Սօսէն բարձրացել էր Բաղրեւանդի լեռները եւ ղեկավարել շինականների ապստամբութիւնը:

Սակայն Սերոբի՝ կնոջ հետ սարերում թափառելը դուր չէր գալիս իր խմբի զինուորներին: Սօսէն քաջ էր, բայց քաջերի քաջին վայել չէ կնոջը խմբի հետ ման ածել՝ թէկուզ տղամարդու հագուստով:

Սօսէի պատճառով Սերոբից արդէն բաժանուել էին մի քանի զինուորներ, որոնցից մէկը իր հին զինուոր Անդրանիկն էր:

Բողոքողներից երեքը Սերոբի երեք ամենասիրած զինուորներն էին. մէկը Կայծակ Անդրիասն էր, Խլաթի Շամիրամ գիւղից: Սա միշտ խմբի առջեւից էր գնում եւ պատասխանատու էր նրա երթի համար: Սարսափազդու դէմք ունէր Անդրիասը, ոչխարենու մի ահագին գդակ գլխին եւ բեխը մինչեւ ականջները սրած:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(17 – Շար.)

Fonds A.R.A.M

# ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

Բ.

## ՉԻ ԲԱՒԵՐ «ՄԻ ԵՐԹԱՔ» ԸՍԵԼ...

Բաց նամակ, «Մասիս»ի սիւնակներէն, Հայ Մամուլին, հրատարակելու խնդրանքով:

— O —

Սիրելի «Մասիս»,

Դիպուածով («դասալիք»ի մը միջնորդութեամբ, որ երէկ հասաւ Աթէնք եւ այսօր ամերիկեան դեսպանատան դուռը պիտի տեսնէ) ձեռքս անցան Մասիսի 1976 Օգոստոս 29ի 1385–6–7 միացեալ թիւերը: Հաճոյքով կարդացի թերթը ծայրէ ծայր, այլ եւ կրկնակի հաճոյքով եւ բաղձանքով կարդացի Ա. Կռանեանի ստորագրութեամբ «... Դարձեա՞լ ուշ եմ» յօդուածը, նամանաւանդ խիզախ եւ արդարացի գրութիւնը, որուն ներշնչած ինքնավստահութիւնը (թէ այս նամակս տեղ կը հասնի) մղեց զիս այս տողերը գրելու:

Վերջին քանի մը ամիսներուն, Հայ Մամուլը քիչ մը ամէն կողմէ՝ արձագանգեց լիբանահայ մամուլի եւ ղեկավարութեան «խոլ արշաւին» մասին, Արտագաղթի դէմ, վարկաբեկիչ ածականներ գործածելով մեկնողներուն հասցէին, առանց լուծում մը հայթայթելու տիրող կացութեան եւ դժուարութիւններուն. ընդհակառակն, ամբողջացուց զանոնք եւ մեկնողներու ֆիզիքական ու տնտեսական դաժան պայմաններուն վրայ՝ աւելցուց բարոյական ապտակի պէս հոգեկան «բեռ» մըն ալ. եւ « ազգի դաւաճան », «ապերախտ », « դասալիք » եւ այլ անմարսելի ածականներ տուաւ անոնց որպէս ճամբու ընկեր...:

Մնացողները զգաստութեան հրաւիրող գրութիւն մը տակաւին կարդալու հաճոյքը չունեցայ ցարդ, եւ մէջս փափաք մը աճեցաւ քանի մը ճշմարտութիւններ գրելու այս ուղղութեամբ:

Թիւրիմացութիւններու առաջքն առնելու համար, ըսեմ թէ՝ նպատակս արտագաղթը քաջալերել չէ: Ոչ ալ կ'ուզեմ արդարացնել մեկնողները, որոնցմէ մէկն ալ ես եմ: Պարզապէս արդար չեմ գտներ, որ մնացողները (որոնցմէ չեմ գիտեր քանի՞ տոկոսը երթալու կարողութիւն ունէր ու չգնաց, քանի՞ տոկոսը հաշիւով մնացած է առ այժմ, քանի՞ տոկոսը... «զօրն ասեմ, զօրն խոստովանիմ») աժան հայրենասիրութեամբ մը եւ յանուն ազգապահպանումի եւ Հայ Դատի՝ քննադատեն Լիբանանը լքող Հայերը անխտիր:

×

Առաջին հերթին, պէտք է գիտնալ զանազանել եւ զատորոշել մեկնողներու միջեւ, եւ նշմարել թէ «Արտագաղթը Լիբանանի պէս երկրի մը համար, հայկական ըլլալէ առաջ՝ զուտ լիբանանեան իրադարձութիւն մըն է: Արտագաղթը գոյութիւն ունեցած է Լիբանանի մէջ՝ Հայութեան հաստատուելէն առաջ եւ ետք», եւ թէ կային եւ կան Հայ թէ արաբ ընտանիքներ, որոնք՝ այսպէս կամ այնպէս, այս տխուր դէպքերը պատահէին կամ ոչ, պիտի լքէին Լիբանանը: Վերջին աղիտալի իրադարձութիւնները եկան միայն արագացնելու դէպքերու ընթացքը, իսկ ծնած նոր կացութիւնը՝ շատերը այլապիսիներուն կարգին դասեց: Միւս կողմէ հարիւր առ հարիւր տոկոսով եսասէր, այպանելի ու չբացատրուող փախուստներ չպակսեցան: Այլ խօսքով, պէտք է զանազանութիւն դնել գաղթողներու միջեւ եւ նշմարել, թէ կան ո՛չ միայն արդարացուցիչ, այլ եւ պարտաւորիչ, ինչպէս նաեւ ժամանակաւոր եւ վերջապէս սխալ ու պախարակելի մեկնումներ:

«Պէտք է համաձայնինք, թէ արտագաղթը հայրենասիրական եւ ազգային նահանջ մը չէ այնքան, որքան բացարձակապէս տնտեսական հարց. արդ տնտեսական հարցերը զգացումներով չեն լուծուած ու չեն լուծուիր»: Ահաւասիկ Կռանեանի բանաձեւած մէկ ուրիշ ճշմարտութիւն մը: Մի՛ երթաք, ըսելը դիւրին է: Բայց մինչեւ օրս՝ չտեսայ մէկը կամ կազմակերպութիւն մը, որ ըսէր ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէսը...:

Ինչո՞ւ չերթայի (չերթային), երբ տարի մը ամբողջ անգործ տուկացի, առանց որ մէկը տէր կանգնէր ինծի (եւ ինծի պէսներուն), ի՞նչպէս մնայի (մնային), երբ ընտանիքիս օգտակար ըլլալէ զատ, որուն միակ նեցուկն եմ, պարզապէս բեռ մը պիտի աւելցնէի համայնքիս եւ ազգիս: Միւս կողմէ՝ մարտական ոչ մէկ ընդունակութիւն ունիմ. եւ երբ զիս ալ «պահակ» դրին ուրիշներու կողքին, ձեռքս տալով զէնք մը, զոր գործածել իսկ չէի գիտեր, պարզապէս սարսափեցայ, որովհետեւ այդ օրերուն ո՛չ սովեցնող կար, ոչ ալ մարզող:

Բարեբախտաբար, ոչ իրաւունք ունէինք, ոչ ալ պէտք եղաւ կրակել. այլապէս հաւանաբար ի պահանջեալ հարկին՝ զինակից ընկերներս ինձմէ եւ իմ նմաններէս աւելի վնաս տեսնէին, քան թշնամիէ...:

×

«Ղեկավար տարրեր եւ մտաւորականութիւն, ցանցառ բացառութեամբ, Լիբանանէն դուրս կը գտնուէին կամ ալ կը պատրաստուէին առաջին առիթին փախչելու: Եթէ իրենք չեն փախած, իրենց զաւակները ճամբած են արտասահմանի ապահով վայրերը: Նախ ապրիլ, ապա փիլիսոփայել, այնպէս չէ՞...: Այս տխուր իրականութեան գիտակցած է ժողովուրդը եւ դուցէ այս պատճառին համար եւս՝ ղեկավարներուն յուցմունքները ապարդիւն կը մնան, իսկ խմբագրականները՝ անհամոզկեկ» կը գրէ Ա. Կռանեան:

«Ուր հաց, հոն կաց» հայկական ասացուածքը եւ Ֆրանսացի իմաստասէրին «ժէկզիսթ քորփորէլ»ը կուգան իրաւունք տալու յօդուածաշարքին շարունակելու թէ «ընտանիքի հայրն ու հացի կարօտ մայրը, գործազուրկ երիտասարդն ու իր ամէն ինչը հրոյ ճարակ արհեստաւորը շարքայինական փաստարկութիւններով չեն ղեկավարուիր, որքան ալ վաւերական ըլլան այդ փաստարկութիւնները: Նախ ապրիլ, ապա փիլիսոփայել, այնպէս չէ՞...»:

Ու Ա. Կռանեան կ'եզրակացնէ. «Այս օրերուս՝ հացի, ջուրի եւ լոյսի պահանջներէն աւելի կարիքը կը զգանք տնտեսական կուսակցութեան մը: Տնտեսական կուսակցութի՞ւն...: Զլսուա՞ծ բան...: Հապա ի՞նչպէս որակել այդ ուժը, որ տնտեսական ուղեղ ունենայ եւ կուսակցական բազուկ»:

Եւ արդէն՝ մեր մատը վէրքին վրան է...: Եւ առանց ձրի քննադատութիւններ ընել ուզելու, հետեւեալ խորհրդածութիւնները թուղթին կը յանձնեմ:

Միջազգային օտար մամուլն ու իր մասնագէտները, որպէս դրդապատճառ Լիբանանի այս տխուր կացութեան, ի մէջ այլոց, հետեւեալ բացատրութիւնը կուտան իրենց ընթերցողներուն.— Լիբանան ոչ մէկ ատեն որպէս երկիր – հայրենիք գոյութիւն չէ ունեցած, եւ լիբանանցի ղեկավարները ու պարզ անհատը ոչ մէկ ատեն «էսփրի տը քլան»էն դուրս գալով՝ ընդհանրական լիբանանեան շահերը չեն գիտցած գերադասել իրենց անմիջական բայփայական շահերէն: Ըստ երեւոյթին, լիբանանեան այս տխուր իրականութիւնը, մենք եւս եւ դժբախտաբար առաւելագոյն կերպով իւրացուցած էինք:

Այլապէս ի՞նչպէս բացատրել մինչեւ օրս չգոյութիւնը այս «տնտեսական կուսակցութեան»: Ո՞ւր են հայկ դրամատուները, հայկ. հիւանդանոցները, հայկական անանուն ընկերութիւնները, կեդրոնական համազգային մաքի եւ լոյսի օճախները...:

Չկա՛ն...:

Փոխարէնը, կան գաղափարաբանութեամբ թէ հաշիւներով իրարու հակադրուող հայկ. կուսակցութիւններ, յարանուանական միութիւններ եւ ենթամիութիւններ, հայկական օթեակներ, մարզական եւ մշակութային « հովանաւորուած » թէ անկախ միութիւններ, հայրենակցական եւ թաղային միաւորներ, եւայլն...: Եւ այս բոլորին մէջ, այս բոլորէն վեր՝ առաւելագոյնը որ իրագործուած է ցարդ... պարբերական եւ ոչ կատարեալ գործակցութիւնն է. (երիտասարդական ուսանողական մակարդակի վրայ Ապրիլ 24է Ապրիլ 24. իսկ աւելի լայն մաշտաբով՝ Եղեռնի 50ամեակի և 60ամեակի ոգեկոչումի առթիւ):

Մեր այս անկազմակերպ գաղութը « երկրորդ Հայաստան » եւ Սփիւռքահայութեան « բաբախուն սիրտը » որակուեցաւ...: Աւա՜ղ, այդ «սրտի» անկայունութեան մեծագոյն փաստը՝ մեր այսօրուան տխուր իրականութիւնն է: Ի՞նչ ըրին մեր քոյր գաղութները իրենց «երկրորդ հայրենիքին», իրենց «բաբախուն սրտին» բեռը թեթեւցնելու համար. քանի մը ղրուշով նպաստեցին (ղրուշով՝ որովհետեւ ստացուած նպաստները մինչեւ այսօր, բաղդատած մէկ կողմէ օրուան պահանջին հետ, միւս կողմէ քոյր գաղութներու կարելիութեանց հետ, շատ չնչին են եւ աննշան): Եւ իրենց «խղճի պարտքը» կատարածի գոհունակութեամբ, շարունակեցին ու կը շարունակեն իրենց պարահանդէսներն ու դաշտահանդէսները... արտատպելով արտագաղթի դէմ լոյս տեսած լեղի եւ անոյշ բայց անիրապաշտ խօսքերը...:

×

Այս բոլորէն վերջ...

Երբ օրուան պահանջքին համաձայն՝ մեր քաղաքական դիրքորոշումը «դրական չէզոքութիւն» անուանել գիտենք, լաւ կ'ըլլար որ օրուան միեւնոյն պահանջէն ծնած սա արտագաղթին հանդէպ մեր դիրքը դարձեալ «դրական չէզոքութիւն» ըլլայ, նամանաւանդ երբ չունինք ոչ լուծում առաջարկելիք, ոչ ալ ուժ ու կարողութիւն կասեցնելու այս աղիտալի երթը...:

×

Նամակս կ'ուզեմ դրական շունչով աւարտել:

Մեկնողները առհասարակ հաճոյքով չէ որ ձգեցին իրենց հանդիստը ու ներդաշնակ կեանքը. մեծ տոկոսով դժբախտ են իրենց ընտրած նոր երդիքին տակ: Դիւրին լուծումը չէր իրենց ընտրած ճամբան, ուստի եւ ոչ ալ այպանելի: Շատ աւելի դիւրին էր, եւ հետեւաբար այպանելի այս պարագային, «մի երթաք» ըսելը եւ բաւարարուիլ այդքանով:

Զարիքէն պէտք է ծնի բարիքը:

Այս նեղ օրերու եղբայրակցութեան եւ գործակցութեան ոգին պէտք է գոյատեւէ գալիք լաւագոյն օրերուն մէջ ալ: Պէտք է գիտնանք միանալ եւ կազմակերպուիլ ոչ թէ Աւարայրի, Սարդարապատի եւ այս վերջին ու ծանր օրերուն մէջ միայն, այլ ամէն պարագայի համար: Փոխանակ իրարու միայն ցաւը բաժնելու (ինչ որ լաւ է, բայց ոչ բաւարար), պէտք է գիտնանք նաեւ իրարու ուրախակից ըլլալ եւ խնդակցիլ միասնաբար: Եւ այն ատեն կը ծնի, կը վերածնի Սփիւռքահայութիւնը, կազմակերպուած՝ զօրաւոր, իր ամբողջ վարչամեքենայով, որուն մէջ՝ ի մէջ այլոց իր ուրոյն եւ արժանի տեղը կ'ունենայ «տնտեսական ուղեղն ու կուսակցական բազուկը»: Այս բոլորը, փլանաւորուած եւ կազմակերպուած աշխատանքով: Եւ այն ատեն, հարկ չի մնար ոչ «մի երթաք» ըսելու, ոչ իսկ ետդարձի հրաւէրի... Մագնիսական ուժով՝ վերակազմեալ այս Լիբանահայութիւնը դէպի իրեն պիտի կոչէ բնականօրէն բոլոր մեկնողները (զիս առաջին հերթին)...:

Ցաւո՛վ, արիւնո՛վ ու տառապանքո՛վ ծնելու վրայ է վաղուան լիբանանեան իսկական հայրենիքը. ողջո՛յն Երկունքին:

Եւ ողջո՛յն, հազա՛ր ողջոյն այս ցաւէն ու տառապանքէն ծնելիք նոր Սփիւռքին. առողջ, կենսունակ, հզօր, իսկական վահան հայկականութեան եւ լաւագոյն զրաւականը Հայ Դատի արդար լուծումին:

ՍԵՐՈԲ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

1976 Սեպ. 20, Տուրդուքի (Յունաստան)

«ՄԱՍԻՍ» Հոկտ. 17

---

ձրօրէն Հին Աշխարհի խորհուրդներով կը խօսին...

Տարբե՛ր կէտեր ալ կը կարօտին հաշուեւորէն պարզաբանումի: Սակայն նախ ամբողջացնենք անուններու սա արագ մէկտեղումը, տալով պատկերը նաե՛ւ եւրոպական եւ արեւմտեան գրական առածներու:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(8)

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (215)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԴԷՊԻ ՄԱՀ

Ցետոյ գալով Լէօնորի քով նստաւ եւ սկսաւ անոր ըսածները մտիկ ընել:

Այո՛, Լօէնոր զառանցած միջոցին զաւակութեան վրայ կը խօսէր, մանրամասնութիւններ կու տար, որոնց միջոցին միշտ Ալթիէրիի անունը կ'արտասանէր:

Բայց ահա յանկարծ լռեց եւ թմրութեան մէջ ինկաւ:

Այս միջոցին դուռը զարնուեցաւ:

— Ո՞վ է ան, հարցուց Ալթիէրի տեղէն վեր ցատքելով եւ ձեռքը դաշոյնին տանելով:

— Բժիշկը, պատասխանեց դուրսէն ձայն մը:

Ալթիէրի շունչ առաւ:

— Խե՞նթ եմ, ի՛նչ եմ, մազ մնաց ինքզինքս պիտի մատնէի, մըլտաց դաւադիրը:

Եւ ինքզինքը հանդարտեցնել ջանալով գնաց դուռը բացաւ:

Ծերունի բժիշկը սենեակէն ներս մտաւ:

— Պարոն բժիշկ, տիկինը վար ինկած ըլլալով վրան տաքութիւն եկաւ, խօսք առաւ Ալթիէրի:

— Շատ լաւ, հիմա պատճառը կը հասկընանք, վսեմաշուք տէր, պատասխանեց բժիշկը:

Եւ մահճակալին մօտենալով բաւական երկար ատեն հիւանդը քննութենէ անցուց:

Ալթիէրի, դաշոյնը մերկացուցած կը սպասէր: Եթէ Լէօնոր բերնէն վտանգաւոր բառ մը փախցնելու ըլլար, Ալթիէրի առանց աջ ու ձախ նայելու դաշոյնը բժիշկին կոկորդը պիտի մխէր:

Բժիշկը վերջապէս գլուխը վերցուց եւ Ալթիէրին այդ վիճակին մէջ նշմարելով թոթովեց.

— Վսեմաշուք տէր, իրաւ որ բան մը չկրցայ հասկնալ...:

— Տոքթոր, գէշ վիճակի մէջ եմ, կարեւորութիւն մի տաք, ես ալ հիմա զառանցել պիտի սկսիմ, ըսաւ Ալթիէրի քրքիջ մը արձակելով: Կնոջս հիւանդութիւնը այնքան խռովեց զիս որ... ինչ ընելս չեմ գիտեր: Եկէք, եկէք որ կացութեան վրայ խորհրդակցինք:

Այս ըսելով դաշոյնը իր պատեանը դարձուց եւ ծերունին քաշկռտելով քովի սենեակը տարաւ:

Այլեւս ապահովուած էր...: Եթէ Լէօնոր բերնէն որեւէ բառ մը փախցնելու ըլլար, բժիշկը պիտի չկրնար բան մը լսել:

— Իրաւ որ, վսեմաշուք տէր, քիչ մը վախցուցիք զիս, խօսք առաւ հոն բժիշկը, տեսնելով որ Ալթիէրի իր սովորական ցուրտ նայուածքը կը ստանար:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ, տոքթոր, ըսաւ Ալթիէրի: Երբ մարդս մահացու անձկութեան մատնուի, երբեմն այսպէս յիմարական նոպաներ կ'ունենայ: Կը խընդրեմ, ըսէք, ի՞նչ վիճակի մէջ գտաք տիկինը:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

### Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Ս. Մալխասեան, իր ամուսնոյն Պօղոս Մալխասեանի մահուան վեցերորդ տարելիցին առթիւ, հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 100 ֆր. Պանեօ–Բաշանի Կապ. Խաչին, 100 ֆր. Փարիզի Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կայանի նոր շէնքին համար, 100 ֆր. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, (ստանալ «Յառաջէն»), 50 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

### ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Նոյ. 14ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկեր–ընկերուհիներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Զմիւռնիոյ եւ շրջաններու Հայրենակցական Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Իզմիրի ջարդերուն 54րդ տարեդարձին առթիւ, Կիրակի Նոյ. 14ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

Կէսօրէ ետք ժամը 1ին, հոգեճաշ՝ Բիւցա–Ոսկեան ճաշարանին մէջ 139 ռիւ Սէն թ'Օնորէ մեթրօ Լուվր:

Ճաշագին՝ 50 ֆրանք:

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Տիկ. Ա. Թորոսեանի 793 53 71 կամ Հ. Գույումճեանի՝ 790 21 99


# ՄԱՐՍԷՅԼ
## ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

14, Ռիւ Սէն – Պազիլ

Ուրբաթ, Նոյ. 19, ժամը 21ին

## ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ներկայ կ'ըլլան.—

**ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ**

**ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ**

Երկու բանաստեղծները կը ներկայացնէ՝

**ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ**

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է


## Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյ. 12) ժամը 21ին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը:

### Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(Այցելութեան առիթով)

Պ. Հրայր Նազարեան (Պէյրութէն) 20 տոլար, Պ. Յովիկ Նիկողոսեանէ 10 ֆր. Օր. Լուսին Պօղոսեանէ 50 ֆր.: Պ. Մ. Ներսէսեան 50 ֆր:

### ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Երեքշաբթի, Նոյ. 16ին, ժամը 20.30ին, Փերմանանս տէ գ'Ասիօթանը Սօսիալ, 23 Ռիւ տը Պելֆոր, Անիէռ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամուհիները Նոյ. 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկեր–ընկերուհի Ժիրայր Պապիկեանէ 100 ֆր. իրենց Թոռնիկին Րաֆֆիի ծննդեան ուրախ առթիւ:


## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
### ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Սալ տէ Ֆէթ, Ռիւ Վոլթէռ, Շաբաթ, Նոյ. 13, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ, մասնակցութեամբ՝ Պերճար Տէտէեանի եւ Մարթէն Եուրկենսի:


### ՇԱՎԻԼ
### Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:


Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935


## ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյ. 13, ժամը 21ին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն:

Կը նախագահէ.— ընկ. ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՈՅԵԱՆ

Կը խօսին.— ընկ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (հայերէն)

ընկ. ԱՐԱ ՊԻՊԵՐԵԱՆ (ֆրանսերէն)

Գեղարուեստական բաժին:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

### ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէին, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբի, Կիրակի Նոյ. 14, ժամը 15ին Գասպար Իփէկեան ակումբը:

Պատուոյ նախագահութեամբ

Քաղաքապետ – երեսփոխան

ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ

Կը նախագահէ ընկերուհի ԱԼԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

Մուտքը ազատ է:


# ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
# PIZZA OSKIAN

139, rue Saint-Honoré 75001 Paris
tél. 260 23 80

**ԲԱՑԱԾ Է ԻՐ ԴՌՆԵՐԸ**
**ՁԵՐ ՃԱՇԵՐՈՒՆ, ՆՇԱՆՏՈՒՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ**

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ





Bella Tarpinian

Directeur Artistique et Chef d'Orchestre
CONSTANTIN ORBELIAN

UN ENSEMBLE
DE 22 MUSICIENS
ET 9 CHANTEURS

BELLA TARPINIAN
ROUPEN MATEVOSSIAN
RAISSA MEGUERDITCHIAN
SIMON DERIAN
ZAROUHI DONIKIAN
DATEVIG HOVHANNESSIAN
EDGARD GARABETIAN
NATALIA SINELNIKOVA
CHAHEN AIROUMIAN

NICE : 13 novembre
*CASINO CLUB* 21 h.
MARSEILLE : 14 novembre
*OPERA* 14 h. 30 et 21 h.
LYON : 15 et 16 novembre
*SALLE RAMEAU* 20 h. 45
VALENCE : 17 novembre
*SALLE DES FETES* 20 h. 45
ALFORTVILLE : 23 novembre
*PALAIS DES SPORTS* 20 h. 45
ISSY-LES-Mx. : 24 novembre
*THEATRE MUNICIPAL* 20 h. 45
BAGNEUX : 26 novembre
*SALLE DES FETES* 20 h. 45
GARGES - les - GONESSE
Samedi 20 Novembre à 20 h. 30
Gymnase Jean - Jaurès

PARIS : 27 novembre
*THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES* 21h
PARIS : 28 novembre
*SALLE PLEYEL* 21 h.

*Location :*
ALFORTVILLE — Café Philippe
BAGNEUX — Garakian
23 Rue Haïg Tbirian
Papazian 26 Rue Marc Sagnier
ISSY - les - MOULINEAUX — Stépanian
23 Ave. Auguste Rodin, Meudon
Benlian 53 bis Bd. Rodin
ARNOUVILLE — Epicerie Nigoghossian
rue Henri Barbusse
PARIS — Bakerdjian, Sourenian, Librairie Palouyan, Traiteur Raffi, Epiceries : Chirak, Haïrabedian, Restaurants : Erévan, Arménia, Cappadoce



## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**GRANDE SOIRÉE DANSANTE** organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

Samedi 13 Novembre 1976 à 20 h. 30
Salle des Fêtes de Sevran

Deux orchestres : PARADOXE et le groupe SEVANE
et... la fameuse AMBIANCE ARMENIENNE des fêtes de Sevran

*BUFFET ORIENTAL* .. *BUVETTE*

Tenue correcte exigée Entrée 15 F moins de 20 ans 10 F



# ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 90ԱՄԵԱԿԸ
## ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՑԱՅԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
### ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13, ՇԱԲԱԹ ԺԱՄԸ 20.30ԷՆ ԱՌԱՒՕՏ
# HOTEL MÉRIDIEN

81, bd. Gouvion St. Cyr 75017 Paris
métro : Porte Maillot


Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.723
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.723

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՓԱ՜ՌՔ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

— Օ —

Տասնեւիններորդ դարու հայկական զարթօնքը գրականութեան ճամբով յանգեցաւ հայրենասիրական ոգիի արթնացումին եւ ազատութեան գաղափարականի ձեւակերպումին: Կեանքի կոչուեցան քաղաքական կուսակցութիւններ, նպատակ ունենալով թօթափել օտարի բռնակալ լուծը եւ ստեղծել սեփական ազատ Հայրենիք:

Անձնազոհ անշահախնդիր մտաւորականներ էին, որ 1890ին հիմը դրին Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ Կովկասի ոստանին՝ Թիֆլիզի մէջ, որ Արեւելեան Հայաստանի մեր եղբայրներուն մշակոյթի վառարանն էր, ինչպէս Պոլիսն էր Արեւմտահայութեան համար:

Իրմէ առաջ կազմուած յեղափոխական կուսակցութիւնները գործունէութեան փայլուն շրջանէ մը ետք պիտի դադրէին տիրական դեր կատարելէ հայ իրականութեան մէջ:

Ութսունեւվեց երկարաձիգ տարիներէ ի վեր պատնէշի վրայ է միշտ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ երեսուն տարի ապրեցաւ ու գործեց Երկրին մէջ, ժողովուրդի կողքին, բաժնելով անոր ուրախ ու տխուր օրերը: Հայրենասիրական ոգիով տոգորեց զայն:

Ու երբ ցեղասպանը արմատախիլ ընելէ ետք Թրքահայաստանի անպաշտպան Հայութիւնը, իր դերակշիռ բանակներով սահմանն անցած՝ կը սպառնար խսպառ ջնջել հայ անունը աշխարհի երեսէն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարները գիտցան համերաշխութեան ոգիով ի մի խմբել բոլոր տարրերը, առանց դաւանանքի խտրութեան, յանուն Հայրենիքի ազատութեան: 1918ի Մայիսեան բախտորոշ կռիւները Արարատեան դաշտին վրայ՝ յանգեցան Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան ստեղծումին:

Աւելի քան հինգուկէս տասնեակ տարիներէ ի վեր հեռացած հայրենի հողէն եւ տարագիր՝ ինչպէս արմատախիլ Հայութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր եւս, ինչպէս երէկ, կ'ապրի ժողովուրդի կողքին՝ իբրեւ առաջնորդ, ճամբայ ցոյց տալով անոր օտար հորիզոններու տակ: Իր քաղաքական կազմակերպութեամբ, իր մամուլով, իր երիտասարդական, մշակութային ու բարեսիրական միութիւններով, տեղ տեղ նաեւ իր դպրոցներով եւ ակումբներով կը ջանայ վառ ու կենդանի պահել հայրենասիրական ոգին նոր սերունդին մէջ:

Աննկուն պաշտպանն է Հայ Դատին, որ այսօր աւելի քան երբեք դարձած է օրակարգի հրատապ հարց սփիւռքի ազատատենչ ու հայրենաբաղձ զանգուածներուն համար:

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակով սկսած շարժումը աւելի լայն համեմատութիւններ ստացաւ վաթսունամեակին՝ քաղաքական երեք կուսակցութեանց համերաշխական դաշինքով:

Շատ աւելի յուսադրիչ ու քաջալերական էր այն երեւոյթը, որ վերջին տասնամեակներուն, օտար աստղերու տակ ծնած ու սնած մեր երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները կ'ապրին զարթօնքի շրջան մը: Վերադարձ մը կը կատարեն դէպի իրենց ծագումը: Կը զգան Հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը: Կ'ընդվզին իրենց հայրերու եւ ազգին հանդէպ գործուած անլուր ոճիրներուն դէմ: Երէցներու կողքին իրենց ինքնաբուխ նպաստը կը բերեն Հայ Դատի հետապնդման համար կատարուած ձեռնարկներուն:

Լիբանանի աննախընթաց ողբերգութիւնը առիթ ընծայեց անգամ մը եւս հաստատելու թէ Հայութիւնը, մանաւանդ հայ երիտասարդութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնէ իր շահերուն պաշտպանը: Ու հաւատքով ու վստահութեամբ կը բոլորուի անոր շուրջ: Ապացոյց՝ հայկական թաղերու ինքնապաշտպանութեան մէջ իր կատարած առաջնակարգ դերը:

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին հարիւրաւոր երկսեռ երիտասարդներ եկան ստուարացնելու իր շարքերը: Որովհետեւ տեսան թէ « անելիք » ունի Դաշնակցութիւնը:

Հայրենիքի երիտասարդութիւնը նաեւ հակառակ տիրող վարչաձեւին՝ տոգորուած է հայրենասիրական զգացումներով: Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ հարիւր հազարնոց թափօր մը Երեւանի պողոտաները կը դղրդացնէր պահանջելով «մեր հողե՛րը»:

Վերջին փաստը կուտայ Կոմկուսի Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար Կ. Լ. Դալլաքեան, որ Հոկտեմբեր 19ի իր Զեկուցումին մէջ քանիցս կ'ակնարկէ Դաշնակցութեան: Հայրենիքի երիտասարդութեան շարքերուն մէջ երեւան եկած ազգայնական շարժումը կը վերագրէ «դաշնակցական պարագլուխներուն եւ գաղափարախօսներուն... որոնք ձգտում են բոլոր հնարաւոր ուղիներն օգտագործել իրենց գաղափարախօսութիւնը մեր Հանրապետութեան մաքսանենգելու համար»: (Սով. Հայաստան, 1976 Հոկտ. 21):

Դաշնակցութիւնը հարազատ թարգմանն է հայ ազգի քաղաքական ու հողային բաղձանքներուն եւ պահանջներուն: Անոր գաղափարախօսութիւնը մշտալար պիտի մնայ՝ մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Փա՜ռք Դաշնակցութեան:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՁԱԽՈՂԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԷՏՏԷԼԻ ԴԷՄ

— Օ —

ՊԷՅՐՈՒԹ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՉԻ ՀԱՆԴԱՐՏԻՐ

Ռէյմոն Էտտէ թեթեւօրէն վիրաւորուած է միայն առջի օրուան իրեն դէմ եղած մահափորձէն: Արարքը գործուած է Հինգշաբթի օր երբ իր տունէն դուրս կ'ելլէր: Ըստ իրեն Սուրիացիներուն գործն է եւ այդ մասին իրեն եղած ուղղակի հարցումին կը պատասխանէ.– «Ես՝ զիրենք չեմ սիրեր, իրենք ալ զիս չեն սիրեր», եւ կ'աւելցնէ «Բոլոր քաղաքական դէմքերուն մէջ, միակն եմ որ կը խօսի Սուրիոյ դէմ»: Դեռ վերջերս Էտտէ կ'ամբաստանէր Սուրիան, որ կ'ուզէ Լիբանանը երկու Պետութեանց բաժնել՝ մէկ քրիստոնեայ մէկ մահմետական: Էտտէ ուրիշ պատասխանատու չերեւակայեր իսկ.— «Իսրայէ՞լ, ինչո՞ւ Իսրայէլ ինձմով զբաղի, Սէ. Ի. Ա՞ն, շատ դիւրին է»: Նախորդ ձախողած մահափորձին հեղինակն էր Փալանժիստ մը (Մայիս 25): Էտտէ կ'ըսէ թէ թիկնապահ չունի բայց տունը զէնք ունի ինչպէս բոլոր Լիբանանցիք: Իր վարորդը, որ վիրաւորուած է, ամերիկեան հիւանդանոց փոխադրուած է:

Այս «արկածին» առթիւ Էտտէ բազմիցս պատասխանած է հեռաձայնով իր լուրերը ուզողներուն (Սարգիս, Քարամէ) մինչ Արաֆաթ անձամբ եկած է քանի մը անգամ երեսները համբուրելու:

Սուրիական այն ուժերը, որոնք մաս կը կազմեն արաբական խաղաղապահ ուժերուն, Պէյրութ մտած են եւ կը տեղաւորուին թէեւ կարգ մը քրիստոնեաներ շատ գոհ չեն: Քաղաքին մէջ կռիւներն ու «կոյր ռմբակոծութիւնները» չեն դադրած: Ծայրայեղ աջերը, որոնց գլխաւորներն են Մայրիներու պահապանները, յայտնած են թէ որոշած են լեռ քաշուիլ շարունակելու համար կռուիլ, մինչեւ որ «հեռանայ վերջին Պաղեստինցին»:

### Բանի մը տողով

ԿԻՊՐՈՍԻ հարցը կը ծեծուի Ազգային Ժողովին առջեւ եւ Կիպրոսի Արտաքին նախարարը եւ ՄԱԿի Թուրք դեսպանը բաւական տուած–առած են: Թուրքը չուզեր ընդունիլ որ կղզիին բաժանումը իր նպատակն եղած ըլլայ ոչ ալ կ'ընդունի որ հազարաւոր Թուրքեր բերուած են Կիպրոս գրաւուած շրջանը թրքացնելու համար: Նոր եկողները այն Թուրքերն են եղեր, որոնք ժամանակին Կիպրոսէն Անատոլու գաղթեր են...:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11Ի յիշատակը ոգեկոչուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, բացառիկ հանդիսաւորութեամբ մէկտեղելով 1918ի, 1940–1944ի եւ Ալժերիոյ զոհերը: Մէկ գիւղ միայն չոգեկոչեց Զինադադարը՝ Պէօզվիլ O Փէն, Մանշի նահանգը, որուն բնակչութեան թիւը 42 է միայն եւ Մեռեալներու յուշարձան չունի վասնզի, այս երանելիները ոչ մէկ մեռեալ ունեցած են ո՛չ 1914ին, ոչ 1940ին, ոչ ալ Ալժերիա:

ՔԱԼՏԷՐ, աշխարհի ամէնէն ծանօթ եւ ինքնատիպ արձանագործը, որ ռահվիրան է «շարժական»ներու (մօպիլ) մեռաւ 78 տարեկանին: Իր ձեռքերով դպած է ամէն արուեստի եւ փորձած միաձուլել ճարտարագիտութիւն, բանաստեղծութիւն եւ ժամանակակից թեքնոլոժին:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ շատ խիստ ազդարարութիւն մը ըրին քարիւղ արտադրող երկիրներուն, յայտնելով թէ այլեւս ոչ մէկ յաւելում կ'ընդունին, իսկ հակառակ պարագային փոխադարձ սեղմումներ ձեռք կ'առնեն: Ուաշինկթըն կ'ուզէ տեսնուիլ ներածող եւրոպական Պետութեանց հետ, որպէսզի համախոհ շարժին: Փափուկ հարց մըն է, որ նեղը կը դնէ նաեւ Ֆրանսան:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը՝ Քալական Ռամպուլէի դղեակը տեսակցութիւն ունեցաւ Ժիսքարի հետ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՌ Եգիպտոս մեկնեցաւ: Իր առաջին պաշտօնական այցելութիւնն է:

ԱԹԷՆՔԻ կարգ մը թերթերու համաձայն Մակարիոս մահափորձէ մը ազատած է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ հասած լուրերու համաձայն վարչապետ Ռաբին գաղտնաբար ըսած է իսրայէլացի լրագրողներու թէ ՊԱԿը (Պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութիւն) որոշած է այլեւս Իսրայէլի վրայ յարձակում չընել լիբանանեան հողամասէն:

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութեան խնայողութեան ծրագիրը ցոյցերով եւ եղեռնափորձերով ընդունուեցաւ: Ամէն կողմ՝ ռումբ, քօքթէյլ Մոլոթով եւ պայթիւն:

Ի ՄՕՏՈՅ

## «ՅԱՌԱՋ»՝ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գրաշարական անակնկալ դժուարութիւններ ստիպեցին խմբագրութիւնս, որ արձակուրդներէն ետք շաբաթական 5 թիւ հրատարակէ: Այժմ, «Յառաջ»ի տպարանը վերագտած ըլլալով իր լրիւ կազմը, խմբագրութիւնս նոր ծրագիր մը մշակած է, որուն նպատակն է՝ քանակը փոխարինել որակով:

Այսպէս, Դեկտեմբերէն սկսեալ եւ ամէն ամսուան առաջին Կիրակին, թերթիս խմբագրութիւնը, գործակցութեամբ ձեռնհաս աշխատակիցներու, պիտի հրատարակէ սովորականէն տարբեր թիւ մը՝

« ՅԱՌԱՋ » ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

որ ինքնին կը բացատրէ արդէն բովանդակութիւնը:

Մեր ընթերցողները քաջ գիտեն թէ աւելի քան կէս դար է, «Յառաջ» երբեք դիւրութեան ճամբան չէ ընտրած, այս անգամ ալ ջանք չի խնայեր լաւագոյնը տալու համար իր հաւատարիմ համակիրներուն:

×

Հակառակ իր կրած ծանր յաւելումներուն՝ աշխատավարձի, ընկերային թէ այլ տուրքերու, թուղթի, առաքման եւ թղթատարական ծախքերու, « Յառաջ »ի վարչութիւնը անփոփոխ պահեց իր բաժանորդագրութեան սակը, 1974 Օգոստ. մէկէն ի վեր եւ պիտի ջանայ շարունակել զայն որոշ ժամանակ մը:

×

Առաքման ընկերութեան եւ թղթատարական սպասարկութեան տնօրէնութեան միջեւ եղած են նոր կարգադրութիւններ եւ ապահովութիւն տրուած է մեզի, որ որոշ շրջաններու ցրուումի անկանոնութիւնները դադրած պէտք է ըլլան Նոյեմբեր 9էն ի վեր, իբրեւ հետեւանք մեր բազմաթիւ եւ խիստ բողոքագիրներուն:

Կը խնդրենք մեր այն բաժանորդներէն, որոնք կը շարունակեն թերթը անկանոն ստանալ եւ յաճախ քանի մը թիւ միասին, որ ֆրանսերէն բողոքագիր նամակներ փութացնեն թերթիս վարչութեան:

Շնորհակալութեամբ

«ՅԱՌԱՋ»

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Նոյ. 2,–3–4)

### ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ուֆայի մէջ տեղի ունեցած է ձայնասփիւռ – բեմադրութիւններու միջ–հանրապետական փառատօնը: Դատական կազմը երրորդ տեղը եւ յիշատակի մրցանակը շնորհած է «Կիմակայարան» թատերախաղին, որուն հեղինակն է Հայաստանի Գրողներու Միութեան անդամ Ստեփան Վարդանեան, բեմադրիչը՝ Գրիգոր Ջալիկեան: Խաղարկութեան մասնակցած են Գ. Սունդուկեան Թատրոնի դերասանները:

Fonds A.R.A.M

ՓՌԽԱՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԻ

# ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

(1895 – 1976)

— O —

## Ա.

Ինչպէս գրեցինք, Նոյեմբեր 3ին աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր ընկեր Պետրոս Զպուքճեան Փարիզի Պօժոն հիւանդանոցին մէջ, ուր տարուած էր շաբաթ մը առաջ, իբրեւ հետեւանք անակնկալ հիւանդութեան մը: Կեանքը փրկելու յոյսով կատարուած ծանր վիրահատութիւն մը ապարդիւն էր անցած: Հապճեպով կազմակերպուած թաղման արարողութեան (Նոյ. 5ին) ներկայ եղան մեծ թիւով երկսեռ ընկերներ եւ բարեկամներ, հակառակ տխուր օդին: Շատեր թաղումէն ետք միայն պիտի տեղեկանային իր մահուան գոյժին: Ու պիտի ցաւէին, որ չկրցան ներկայացնել իրենց վերջին յարգանքը:

Երկրորդ անգամն է, որ յուղարկաւորութեան մը ներկայ կ՚ըլլայինք Փանթէնի գերեզմանատունը: Առաջինը 1928 Մայիսին էր, երբ դէպի իր վերջին հանգըստարանը կ՚ուղեկցէինք « Ամէնուն Տարեցոյցը »ներու անմոռանալի հեղինակ Թէոդիկին: Տարիներ առաջ, երբ Պանթէօ՝ Փարիզեան գերեզմանատան մէջ դամբարան մը կը յատկացուէր մտաւորականներուն, «Յառաջ»ի էջերէն հարցում ուղղեցինք առ որ անկ է՝ հասկնալու համար թէ ի՞նչ եղած է ողբացեալին գերեզմանը: Ու առաջարկեցինք այնտեղ փոխադրել դժբախտ մտաւորականին աճիւնները: Բարեգործականի քարտուղարը յայտնեց մեզի թէ յետ քննութեան ո՛չ մէկ հետք գտած են Թէոդիկի գերեզմանէն Փանթէնի մէջ: Յայտնի էր, որ որոշ տարիներ ետք ոսկորները նետուեր էին հասարակաց փոսին մէջ, իբրեւ անտէր:

×

Ողբացեալ Պետրոս Զպուքճեան ծնած էր 1895 Հոկտեմբեր 19ին Վոսփորի ափերուն վրայ: Կը պատկանէր ԺԹ. դարու մնացորդացին, որուն շարքերը կը նօսրանան հետզհետէ կեանքի բնական օրէնքով: Մաս կը կազմէր այն սերունդին, որուն վերապահուած էր դժբախտ ճակատագիր մը: Սերունդ՝ որ պիտի ճաշակէր կեանքի դառնութիւնները եւ հրաշքով պիտի փրկուէր Մեծ Եղեռնէն՝ առաջին աշխարհամարտի սեւ օրերուն:

Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքը հայ մշակոյթի վառարան մըն էր դարձած 1860ի Ազգային Սահմանադրութենէն ի վեր: Հակառակ համիտեան դաժան բռնակալութեան, հայկական վարժարաններ — մանկապարտէզէն սկսեալ մինչեւ միջնակարգ — ազգային ոգիով կը տոգորէին աշակերտները: Նախակրթութիւնը իր թաղի դպրոցին մէջ ստանալէ ետք, Զպուքճեան մտաւ Բերայի Էսաեան վարժարանը, ուր մեծանուն ուսուցիչներու շունչին տակ դաստիարակուեցաւ քանի մը տարի: Երկու տարի ալ իր ուսումը շարունակեց Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանին մէջ, տնկարան մը՝ ուկից դուրս կուգային կրթական մշակներ եւ հանրային գործիչներ: Հուսկ ուրեմն մտաւ Պոլսոյ Արուեստից վարժարանը, որուն շրջանը աւարտեց 1914ին: 19 տարեկան էր ու կը պատրաստուէր ՝կեանքի ասպարէզը նետուելու, երբ շատ չանցած պայթեցաւ մեծ պատերազմը: Ցօղս ցնդեցան փայլուն ապագայի մը համար իր փայփայած շողշողուն երազները:

Ինչպէս իր տարեկիցները, ինք եւս ենթակայ զինուորական ծառայութեան, ընդհանուր զօրաշարժին պատասխանելով մտաւ Պոլսոյ Պահեստի Սպայից վարժարանը, որուն կարճատեւ շրջանի վախճանին գործօն ծառայութեան կոչուեցաւ օսմանեան բանակին մէջ, իբրեւ սպայութեան թեկնածու (զապիթ նամզէտի): Պատերազմի առաջին տարիները Տիգրանակերտի շրջանին մէջ անցընելէ ետք, ղրկուեցաւ Պաղեստինի ճակատը, ուր 1917ի աշնան Երուսաղէմի գրաւման օրերուն գերի ինկաւ Անգլիացիներուն ձեռքը եւ տարուեցաւ Եգիպտոս:

Անգլիացիք Աղեքսանդրիոյ արուարձան Սիտի Պէշիրի մէջ գերանոց մը ունէին օսմանեան բանակի սպաներուն համար: Գերի ինկած հայ սպաներն ալ հոն կը ղրկուէին: Թարգմանները Հայեր էին ընդհանրապէս:

Իր գերութեան ընկերներէն հանգուցեալ Սարգիս Պօղոսեան կը յիշէ դրուագ մը Սիտի Պէշիրի գերանոցի կեանքէն: Երեք հայ ընկերներ կ՚որոշեն հրատարակել կիսամսեայ թերթ մը՝ Արաքս: Երեքն ալ պիտի գրէին յօդուածներ, լուրեր եւ երգիծական կտորներ: «Զպուքճեանն էր, որ այդ գրութիւնները պիտի ամփոփէր ութ էջնոց մեծածաւալ պրակի մը մէջ, իր ձեռագրով, որովհետեւ անոր գիրը ամէնէն գեղեցիկն էր եւ գրաշարի պաշտօնը կը կատարէր: Երբ լոյս տեսաւ առաջին թիւը, շրջեցաւ ձեռքէ ձեռք, բոլոր հայ սպաներուն փոխանցուելով եւ ապա վերադարձուեցաւ մեզի»:

Երեք թիւ հրատարակուելէ ետք դադրեր է Արաքս, որովհետեւ երեք ընկերներէն երկուքը, որոնց մէկը Զպուքճեան, ուրիշ երկու Հայերու հետ գերեվայրէն մեկներ են Կիպրոս, իբրեւ կամաւոր Արեւելեան Լեգէոնի: Թերթին երեք թիւերն ալ մնացեր են Զպուքճեանի մօտ: (Ս. Պօղոսեան, Թրքահայ սպայի մը օրագիրը, Բ. հատոր, Փարիզ, 1947, էջ 131–132):

Զպուքճեան Լեգէոն մտեր է 1918 Ապրիլի սկիզբները: Նոյն տարուան Սեպտեմբեր 18/19ի գիշերը կը սկսէր մարեշալ Ալէնպիի եգիպտական արշաւաբանակին ընդհանուր յարձակողականը թրքական բանակներուն դէմ՝ Պաղեստինի ճակատին վրայ: Մեր ողբացեալ ընկերը ֆրանսական դրօշի տակ կը մասնակցի այդ կռիւներուն, իբրեւ կամաւոր: Օսմանեան բանակներու շարաշար պարտութենէն եւ կազմալուծումէն ետք, Լեգէոնը յաղթական մուտք կը գործէ Կիլիկիա, որ իբր թէ պիտի դառնար հայկական ազգային օջախ, ինչպէս խոստացուած էր 1916ին:

« Հայկական » մկրտուած Արեւելեան Լեգէոնը կը լուծուի: Սակայն Զպուքճեան կը մնայ Ատանա, ընտանիք կը կազմէ հոն եւ իր մասնակցութիւնը կը բերէ ժամանակաւորապէս հայկական դարձած Կիլիկիոյ ազգային գործերուն: Շատ յիշատակներ ունէր Հայկական Լեգէոնէն եւ Կիլիկիայէն: Հաճոյքով կը կարդացուէին իր համով - հոտով գրութիւնները Յառաջի մէջ այդ օրերու անցուդարձերուն եւ ազգային դէմքերուն մասին: Տակաւին շատ գրելիքներ ունէր, սակայն անակնկալ մահը եկաւ վերջակէտ դնելու իր փոթորկալից կեանքին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

# ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Գրական հարցեր շօշափող երկու ժողովներ գումարուած են Հոկտեմբերին, Երեւան:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարութեան ընդլայնուած նիստին քննութեան առնուած է « Սովետական գրող » հրատարակչութեան 1978ի ծրագիրը: Յաջորդական կարգով ծրագիրը ներկայացուցած են հրատարակչութեան գլխաւոր խմբագիրը՝ Գ. Դեւրիկեան, գեղարուեստական գրականութեան բաժնի վարիչը՝ Մ. Գալշոյեան, ռուսերէն գրականութեան ճիւղի վարիչը՝ Ի. Կարումեան, Դ. Եսայեան (թարգմանական գրականութիւն), Ա. Ղուկասեան (մանկա-պատանեկան գրականութիւն), Վ. Վարդանեան (արուեստ) եւ Լ. Աստուածատրեան (երաժշտական գրականութիւն):

1978ին 150ամեակը պիտի յիշատակուի Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցումին: Այս կապակցութեամբ յատուկ ծրագիր մը մշակուած է գիրքերու հրատարակութեան համար: Ընդհանուր ձեւով վաւերացուած է ցանկը հրատարակելի գիրքերուն, թէեւ առաջարկներ եղած են, որպէսզի հարստացուի ցանկը՝ ուշադրութիւն դարձնելով սեռի բազմազանութեան վրայ:

Երկար խօսուած է առաջին գիրքերու հրատարակութեան շուրջ: Վերջին տարիներուն գրական ասպարէզ մուտք գործած են բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնց առաջին գիրքերը հասուն միտքի, ոճի, ստեղծագործութեան անուրանալի վկայութիւնները կազմած են: Հրատարակչութիւնը նոր անուններ յայտնաբերելու եւ զանոնք ընթերցողներուն ներկայացնելու գործին մէջ գնահատելի աշխատանք կատարած է: Ժողովականներուն բաղձանքը եղած է, որ այսուհետեւ եւս նոյն ուղեգիծը ի զօրու մնայ: Կէտ մը սակայն ուշադրութեանը յանձնուած է հրատարակչական մարմնին, այն է, թէ պէտք չէ աւելորդ աճապարանք ցոյց տալ հրատարակելով անյայտ, անանուն հեղինակներու գործեր: Այս տեսակէտէն բացառութիւն չի կազմեր նաեւ 1978ի ծրագիրը, « որտեղ տպագրութեան ներկայացուած 14–15 հեղինակների ճնշող մեծամասնութիւնը մամուլում տպագրել է ընդամէնը 1–2 լդարիկ շարք եւ անծանօթ է ինչպէս լայն ընթերցողներին, այնպէս էլ գրականութեան մասնագէտների համար: Այդ պատճառով նրանցից շատերին առանձին գրքերով ներկայացնելը օրինաչափ եւ անհրաժեշտ երեւոյթ չէ »:

Դիտողութեան արժանացած է այն իրողութիւնը, որ հրատարակելի գիրքերուն մէջ մեծ թիւ կը կազմեն իրենց խօսքով ոչ պրոֆեսիոնալ գրողները: Անշուշտ, դիտել տուած են քննադատները, տարօրինակ երեւոյթ չէ, որ գիրքերու հեղինակներ դառնան ճարտարագէտներ, բժիշկներ, լրագրողներ եւ մանկավարժներ, սակայն հրատարակչութիւնը նախ եւ առաջ պէտք է մտահոգուի պրոֆեսիոնալ գրագէտներու ստեղծագործութիւնները հրատարակելու աշխատանքով, քանի այդ է հրատարակչութեան կոչումը:

Քննադատութեան ենթարկուած է վերհրատարակութեան քաղաքականութիւնը: Արդարեւ, նկատուած է, որ վերհրատարակուած հատորներու ծաւալը ոչ միայն նուազելու միտում ցոյց չի տար, այլեւ՝ ընդհակառակն, կ՚աւելնայ: Կարգ մը թիւեր ցայտուն կը դարձնեն այս երեւոյթը: Այսպէս՝ 1972ին վերհրատարակուած է 55,55 մամուլ չափածոյ եւ 74,2 մամուլ արձակ ստեղծագործութիւն: Այս թիւերը համապատասխան կարգով գրեթէ կրկնապատկուած են այս տարուան վերջին ինը ամիսներուն՝ կազմելով 76,8 եւ 190,9 մամուլ: Պարզ է, որ ժողովականները չեն ժխտած օգտակարութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը վերհրատարակութեան արժէքաւոր ստեղծագործութիւններու: Խօսքը այն մասին է, որ ինչպէս ցոյց կուտան իրողութիւնները, շատ յաճախ կրկին ու կրկին կը հրատարակուին այնպիսի երկեր, որոնք արուեստի տեսակէտով կաղ ըլլալով այլեւս որեւէ հետաքրքրութիւն կամ արժէք չեն ներկայացներ ընթերցողին հա–

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ՆԵՄՐՈՒԹԻ ՎՐԱՅ

Միւսը Լօլօ Հաջին էր կամ Հաճի Գեւօն, որ մասնակցել էր Խանասարի եւ Բարչէնի կռիւներին եւ հաւատարիմ թիկնապահն էր Սերոբի: Երրորդը Կարկուտ Թաթէն էր, Սասունի Փեթար գիւղից: Սա մանուկ հասակից էր զէնք վերցրել՝ իր հօր կողքին մասնակցելով սասունցի իշխան Գրքոյի եւ իշխան Պետոյի գլխաւորութեամբ մղած հերոսական կռիւներին:

Անհանգիստ զինուոր էր Թաթէն, սաստիկ արագաշարժ ու անհամբեր: Կռիւը չսկսած, սա միշտ առաջինն էր պայթեցնում գնդակը: Հրացանը չոկում էր ու բլթակը քաշում:

Մի օր սա առանց հրամանի նետուեց մի ժայռի ետեւ եւ փակաղակը արագութեամբ բացում ու փակում էր չխկոցով:

— Էդ ի՞նչ կ՚ենես, Թաթէ, — հարցրեց Սերոբ Աղբիւրը՝ հեռուից մօտենալով:

— Գիւլեքի սիրտն ու փուշը կը ջոկեմ, փաշա, — պատասխանեց Թաթէն եւ բեխը խածնելով՝ բլթակը նորից քաշեց:

Սերոբը բարկացաւ, փակաղակը ձեռքից առաւ եւ սպառնաց, որ եթէ շարունակի խախտել կարգապահութիւնը եւ առանց հրամանի կրակել՝ կը հեռացուի խմբից:

— Ջեղա՛ւ, չեղա՛ւ, փաշա, — այս խօսքերը յաճախ էին կրկնում կայծակ Անդրիասը, Լօլօ Հաջին եւ Կարկուտ Թաթէն, երբ լեռնային յորդ գետակներն անցնելիս ստիպուած էին լինում հերթով բռնել Սօսէի դաստակից:

Ու մի օր նրանք ասացին Սերոբին.

— Սօսէին ուղարկիր Սասուն, իսկ դու մնա Նեմրութի վրայ:

— Ջուր անցնելու ժամանակ նա ի՞նչ իրաւունք ունի մեր ներկայութեամբ ալկլորանալու: Մեղք է նրա ոտքերին նայելը:

— Սօսէի պատճառով մի օր կարող է փորձանք գալ մեր գլխին:

Սերոբի հոգին Բարչէն էր, իսկ սիրտը՝ Սասունը:

Սասնոյ Գէլի գիւղում նա Տէր Քաջ անունով մի հին բարեկամ ունէր:

Տեսաւ, որ իր զինուորների խօսքը արդար էր, վերցրեց Սօսէին ու տարաւ Գէլի:

Ինձ էլ հետը տարաւ:

Գէլին կամ Գէլիեղուզանը ձորի մէջ էր եւ գետակով բաժանուած երկու մասի: Այդ գիւղը շատ թաղեր ունէր եւ ամէն թաղը՝ մի անուն: Գիւղի ետեւը Անդոկ սարն էր: Բոլոր տները շինուած էին Անդոկի թեք լանջին, ամէն մէկը՝ մի ժայռի վրայ ու մի թաղի մէջ: Գլխաւոր թաղերն էին՝ Տաղվընիկ, Հարսնեգոմեր:

Տէր Քաջի տունը «գիւղի» մէջ էր:

Ծեծեց Տէր Քաջի դուռը եւ ասաց. «Սօսէին քեզ մօտ պահիր, իսկ ինձ լուսաւորցին դիր ճանապարհ»:

Տէր Քաջն ասաց. «Եկ, դու էլ մնա Սասուն: Էսքան ժամանակ Խլաթ եղար, մի քանի տարի էլ մեզ մօտ ապրիր»:

Խութեցիք ընկան ոտքը, ասացին.

— Արաբօն չկայ, եկ, տէր կանգնիր Արաբոյի երկրին:

Ու Սերոբի մի գիշերը դարձաւ շաբաթ, շաբաթը՝ ամիս:

Տեսնելով, որ Նեմրութի Ասլանը ուշանում է, իր զինուորներն էլ եկան Սասուն:

Սերոբը մի որդի ունէր Խլաթում, Յակոբ եւ երկու եղբայր՝ Մխօ եւ Զաքար: Երեքն էլ հայդուկ էին:

Նրանք էլ եկան Սասուն:

## ԿՐԱԿՈՑ ԳԷԼԻ ԳԻՒՂՈՒՄ

Արաբոյի մահից յետոյ Սասունում իր քաջագործութիւններով անուն էր հանել Գէորգ անունով մի անվեհեր երիտասարդ:

Գէորգը Սասնոյ Բսանք գաւառի Մըկթինք գիւղից էր: Արաբոյի եւ Սերոբ Աղբիւրի հին զինուորներից մէկը:

Սրա հայրը յայտնի որսորդ էր: Որդուն տուել էր Առաքելոց վանք, որ քահանայ դառնայ: Մի օր որդին վանքից գալիս է տուն: Տեսնում է պատից մի չախմախլի հրացան կախուած եւ տակը՝ թախտին՝ մի հսկայ քնած, սեւ աբան հագին, երեսով դէպի պատը:

— Կայ-չկայ, սա իմ հայրն է, — ասում է Գէորգը, աչքը պահած պատից կախուած զէնքին:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(18 – Շար.)

Fonds A.R.A.M

մար: Ժողովին եզրակացութիւնն այն եղած է, որ «այդ ոչնչով չարդարացուող վերահրատարակութիւնները, որ տպագրւում են մեծ տպաքանակով եւ խլում ընդհանուր մամուլի առիւծի բաժինը, բացասաբար են անդրադառնում գրական կենդանի պրոցեսի վրայ եւ ծանր բեռ ու հագս դառնում հրատարակութեան ուսերին»:

Ժողովականներ նկատել տուած են, թէ առ այժմ մատներու վրայ կարելի է հաշուել վաւերագրական բնոյթի քիչ թէ շատ արժէքաւոր նմոյշները, այսինքն այնպիսի ստեղծագործութիւններ, որոնք կը պատկերացնեն առօրեայ կեանքը, օրինակ՝ Արփի – Սեւանի շինարարութիւնը, հայկական հիւլէակայանի կառուցումը եւայլն:

Շեշտուած է թատերական գործերու հրատարակութեան անհրաժեշտութիւնը: Լոյս տեսած ու բեմադրուած թատերախաղերու կողքին կան նաեւ շատ ուրիշներ, որոնց հրատարակումը կարեւոր նպաստ կը բերէ թատերական արուեստին: Այս ուղղութեամբ առաջարկուած է թատերախաղերու յատուկ մատենաշար մը ստեղծել:

Գրականութեան ճիւղին աշխատանքները առաւել արդիւնաւէտ դարձնելու նպատակով առաջարկուած է հաստատել բանաստեղծութեան եւ արձակի առանձին բաժիններ:

Հրատարակչականը վերջին տարիներուն նկատելի կերպով ուշադրութիւն դարձուցած է գրա–քննադատական բնոյթի աշխատութիւններու հրատարակութեան գործին՝ աւելի յաճախ լոյս ընծայելով աւագ եւ երիտասարդ քննադատներու ուսումնասիրութիւններ: Գնահատելի գտնելով հանդերձ երեւոյթը, ժողովականներ պահանջած են, որ խմբագրութիւնները խստապահանջ գտնուին հեղինակներու եւ նիւթերու ընտրութեան առթիւ:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական հաւաքոյթին ընդհ. ժողովը, գումարուած նոյնպէս Հոկտեմբերին, լսած է Միութեան վարչութեան քարտուղար Պերճ Զէյթունցեանի զեկուցումը կարգ մը աշխատանքներու մասին, որոնք ծրագրով նշանակուած են ապագայի համար: Թուենք քանի մը հիմնական կէտերը:

— Այս ամիս տեղի պիտի ունենայ «Քննադատութիւնը եւ գրական հոլովոյթը» նիւթին շուրջ համաժողով մը Երեւանի մէջ՝ եուկոսլաւ, հայ եւ Խորհ. Միութենէն ժամանած քննադատներու միջեւ:

— Մինչեւ տարեվերջ պիտի յիշատակուի Շուշանիկ Կուրղինեանի ծննդեան 100-ամեակը:

— Նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին, որպէսզի արժանավայել շուքով յիշատակուին Դ. Դեմիրճեանի ծննդեան 100ամեակը եւ Չարենցի 80ամեակը յառաջիկայ տարի:

— Գրողներու Միութեան վարչութիւնը յառաջիկային յատուկ նիստերու ընթացքին քննութեան պիտի առնէ գրականութեան եւ չարժարուեստին փոխադարձ կապերու, Հայաստանի ժամանակակից թատերգութեան, Սփիւռքի հայ գրականութեան այժմու վիճակն ու անոր զարգացման հեռանկարներու հարցերը եւայլն:

Ժ. Մ.

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

## ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ

o

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Նոյեմբեր 1: Տօն Ամենայն Սրբոց: Օր յիշատակի եւ օր ամփոփումի: Տարուան միակ օրը որ հաւանաբար գերեզմանատուներուն մէջ կը գտնուին աւելի մեծ թիւով ողջեր քան մեռելներ: Բայց մեր նպատակը դրուցել չէ այս մասին, այլ պարզապէս ըսել որ ստուար բազմութիւն մը, որուն մէջ մեծ թիւով երիտասարդներ, ներկա՛յ պատասխանած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շաւարշ Միսաքեան խումբի հրաւէրին: Այցելել դամբարանը հայ մտքի, գրչի, գաղափարի երկու ախոյեաններուն՝ Միքայէլ Վարանդեան եւ Շաւարշ Նարդունի, որ մեր պատմութեան փոթորիկը մէկտեղած է դանոնք հոս, Մարսէյլ քաղաքի Սէն–Փիէռ գերեզմանատան ընդարձակութեանը մէջ:

Ծշգուած ժամուն, Թափօրը ծանր քայլերով յառաջացաւ դէպի շիրիմը ուր զետեղուեցան երկու ծաղկեպսակներ յանուն Հ. Յք Դ Շ. Միսաքեան խումբին եւ յանուն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի:

Մէկ վայրկեան լռութենէ եւ ամփոփումէ յետոյ, խօսք առաւ ընկ. Կարօ Յովսէփեան որ նախ համառօտ կերպով անդրադարձաւ Միքայէլ Վարանդեանի եւ Շաւարշ Նարդունիի կենսագրականներուն վրայ ընդգծելով անոնց գործը եւ վաստակը ու ապա ըսաւ. «Այս պահուս մեր մտածումներն ու հայեացքը կ'երթան դէպի այդ աննման փաղանգը, «արի արանց» հերոսներուն, որոնք բարձրացան անմահութեան սանդուխներէն վեր եւ որոնցմէ տասնեակներու անունները գոց եղած են, երգի վերածուած են բայց հազարեակներ, հազարեակներ կը մնան անյայտ եւ առանց շիրիմի»: Յետոյ, ընկ. Կարօ Յովսէփեան վեր առաւ նուիրումը անոնց որոնք առանց ընկրկելու, անսակարկ իրենց արեան կաթիլներով արծարծեցին կրակը, Հ. Յ. Դ. դրօշին տակ յանուն հայրենիքի ազատութեան, եւ իր խօսքի աւարտին ըսաւ. «Վա՛յ այն ժողովուրդներուն, որ չեն գիտեր յարգել իրենց մեռելները: Մեռելները՝ կենդանի մասունքներ են որ ուժ եւ հաւատք կը կաթեցնեն հրաժարած եւ ժանգոտած հոգիներուն մէջ: Իրենց դամբարանները պէտք է դառնան ներշնչարաններ ապրող եւ գալիք սերունդներուն համար, որպէսզի աւելի հաստատ քայլերով երթանք դէպի մեր հիմնադիրներու, մեր ռահվիրաներու, մեր անանուն եւ անուանի հայդուկներու, համեստ բայց հաւատաւոր ընկերներուն երազը, դէպի հայրենիք՝ Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ»:

Յետոյ, գերեզմանատան լռութեան մէջ սեղմուած կուրծքերէ դուրս ելաւ «Մշակ բանուոր»ը:

Կոկիկ, պարզ, լուրջ եւ տպաւորիչ արարողութիւն մը:

Ահաւասիկ գեղեցիկ նախաձեռնութիւն մը որ պէտք է դառնայ սովորութիւն եւ մեր ժողովուրդը միշտ առաւել գիտակցութեամբ փարի նման աւանդութիւններուն:

Վերջակէտ մը դնելէ առաջ այս թղթակցութեան, ըսենք որ կը բացակայէր մեր առասպելական «ճաչ hովիւն»՝ քահանային «hոգւոց»ը. մեր հովիւը իր յորդող սքեմով, երկար եւ պատկառելի ճերմակ մօրուքով, սեւ եւ կլոր փակեղով, Մաշտոցն ի ձեռին կ'առաջնորդէր իր հօտը, կը բաժնէր իր ժողովուրդին տաք ու պաղ օրերը, բայց, բայց... ինչպէս առակը կ'ըսէ՝ «Երէկուան ճշմարտութիւնը անպայման այսօրուանը չէ»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ տեղի ունեցած է հայկ. միջնադարեան բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթ մը, նախաձեռնութեամբ՝ դերասան Թոնի Զաքարեանի: Երեկոյթին բացումը ըրած է Սարգիս Սելեան, անդրադառնալով Միջին դարու հայ գրականութեան արժէքին ու կարեւորութեան, համաշխարհային գրականութեան մէջ անոր գրաւած տեղին եւ միջնադարեան բանաստեղծներուն — գուսաններ, աշուղներ — հակիրճ ակնարկ մըն ալ նետելով Հայաստանի պատմութեան վրայ: Զայնագրուած քանի մը աշուղական երգերու ունկնդրութենէն ետք, կարդացուած են քանի մը բանաստեղծութիւններ՝ «Հայ քնարերգութիւն» հատորէն, որ լոյս տեսած էր 1922ին, ռումաներէնի թարգմանուած՝ Փրոֆ. Գրիգոր Աւագեանի կողմէ: Հայ եւ ռումանացի դերասաններ արտասանած են բանաստեղծութիւններ՝ Յովհաննէս Երզնկացիի, Մկրտիչ Նաղաշի, Յովհ. Թլկուրանցիի, Գրիգոր Աղթամարցիի, Նահապետ Քուչակի, Երեմիա Քէօմիւրճեանի եւ Նաղաշ Յովնաթանի երկերէն, նաեւ հատուած մը «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութենէն: Ներկայացման բեմադրութիւնը՝ բեմադիր Միրզա Ուրամի:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի վարչութիւնը, օգտուելով Հայաստանի արուեստագէտ Տիկին Թագուհի Յակոբեանի Մոնրէալ ներկայութենէն, արտասանական երեկոյթ մը կազմակերպած է Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, որուն ներկայ եղած են ստուար թիւով Հայեր: Թագուհի Յակոբեան արտասանած է Դանիէլ Վարուժանէն, Թէքէեանէն, Պետրոս Դուրեանէն, Մ. Մեծարենցէն, Մ. Զարիֆեանէն, Պարոյր Սեւակէն, Յ. Շիրազէն, Թումանեանէն եւ Չարենցէն հատընտիր բանաստեղծութիւններ:

ՆԻՒ ՃԸՐԶԻԻ մէջ Հոկտ. 3ին տեղի ունեցած է պաշտօնական բացումը դաշտին առաջին ամէնօրեայ հայկական վարժարանին՝ Նիւ Ճըրզիի Հայ Դպրոցի: Կրթական Խորհուրդի ատենապետ՝ Վահագն Յովնանեան, բացման խօսքը արտասանելով ըսած է. «Մեր սիրտերը այրեցին, բայց դեռ սիրել գիտենք... Մեր արինը կոտրեցին, բայց դեռ երգել գիտենք... Մեր գրիչը կոտրեցին, բայց դեռ գիր, գրականութիւն եւ մշակոյթ ունինք»: Ապա, դպրոցին երիտասարդ տնօրէնը Անդրանիկ Գպիրեան, հայերէն եւ անգլերէն շեշտած է կարեւորութիւնը ամէնօրեայ հայ դպրոցին: Գարեգին Արք. Սարգիսեան բովանդակալից ճառ մը խօսած է՝ «Դպրոցը հայ ոգիի սնուցման վառարանն է» բնաբանով: Այնուհետեւ կտրուած է բացումը յատկանշող սպիտակ ժապաւէնը եւ բացուած են դռները հայ դպրոցին:

ՍԹԱՆԹԸՆ քաղաքի (Վիրճինիա) Մէյրի Պոլտուին քոլէժի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտ. 17ին, Հայ Ազգային Մարմնի ներկայացուցիչները, Հ. Յ. Դ.ի, ՀՕՄի, ՀԵԴի, ՀՄԸՄի եւ Համազգայինի անդամները, հանդիսաւոր արարողութիւններով յարգած են յիշատակը նախագահ Թամըս Վուտրօ Ուիլսընի՝ յայտնելով Հայութեան երախտագիտութեան զգացումները: Հայ Ազգային Մարմինը այս առիթով պատրաստած է Յիշատակագիր մը արուեստագէտ Մինաս Մինասեանի գծագրութեամբ, Ուիլսընեան Հայաստանի քարտէսը եւ բանաձեւում մը որով կը յայտնուէր Հայ Ազգային Մարմնի եւ Հայութեան երախտագիտութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ — ԳԵՂԱՐԴ, ուսուբահայ տարեգիրք, Ա. տարի 1975, խմբագրեց՝ Հայկ Պալիկեան, հրատարակութիւն Հ. Բ. Ը. Մ.ի մատենագիտական յանձնախումբի, Հալէպ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (216)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԴԷՊԻ ՄԱՀ

— Տիկինին կեանքը վտանգի մէջ է... պէտք է գիշեր ցերեկ վրան հսկել... քովը միշտ մարդ գտնուելու է եւ հաւատարիմ մէկը... խօսք առաւ բժիշկը:

— Ես անձամբ կը հսկեմ:

— Լաւագոյն միջոցն է, վսեմաշուք տէր:

Իփոկրատի բարի աշակերտը կարգ մը պատուէրներ տալէ յետոյ ըսելով որ յաջորդ առաւօտուն դարձեալ պիտի գար, մեկնելու պատրաստուեցաւ:

— Պարոն, բժիշկ, աւելի լաւ է որ մինչեւ տիկինին ապաքինիլը պալատին մէջ հաստատուիք, ըսաւ Ալթիէրի: Ես պէտք եղած հրամանները անմիջապէս պիտի տամ որ ձեզի յարմար յարկաբաժին մը պատրաստեն:

Ծերունին խոնարհութիւն մը ընելով քովի սենեակը քաշուեցաւ:

Բայց դուրս ելած միջոցին մտահոգութեամբ Ալթիէրիի մէջքի դաշոյնին նայելով սա մտածումը ունեցաւ.

Այս մարդը ինչո՞ւ զիս սպաննել ուզեց: Արդեօք իրա՞ւ խելագարման նոպայ մը ունեցաւ:

Ալթիէրի կնոջը սենեակը մտնելէ առաջ զինուոր մը կանչելով ցած ձայնով ըսաւ անոր.

— Սա բժիշկը տեսա՞ր:

— Այո, տէր իմ:

— Մինչեւ որ ես հրաման չտամ, այդ մարդը հոսկէ դուրս ելլելու չէ, հասկցա՞ր:

Սպասաւոր – զինուորը անմիջապէս երկու պահակ կեցնել տուաւ բժիշկին դրան առջեւ:

Ալթիէրի իր կինը իր ձեռքովը խնամել սկսաւ: Թոյլ չտուաւ որ Լէոնորի ննջասենեակէն ներս իրմէ ուրիշ մարդ մտնէ:

Այսպէս հինգ օր անցաւ: Վեցերորդ օրը Լէոնոր իր տառապանքը զգալ սկսաւ: Գիտակցութեան եկած էր:

Բայց աչքերը միշտ գոց կը պահէր:

Այդպէս, աչքերը գոց, գործած ոճիրին տողանցքը ընել սկսաւ:

Որքան որ մեծ եղած էր Ռոլանի սէրը իրեն հանդէպ, իր սէրը Ռոլանի հանդէպ երբեք չէր ունեցած նոյն մեծութիւնը: Ռոլան իրեն հաւատարիմ մնացած էր, մինչդեռ ինքը անոր դէմ դաւաճանած էր: Քանի որ անոր վրայ տարակուսած էր, կը նշանակէր թէ զայն ի բոլոր սրտէ չէր սիրած: Այո՛, պառնիկի մը խօսքին հաւատալով, խմբէրիայի պէս անպատիւ կնոջ մը զրպարտութեան ականջ կախելով տարակուսած էր Ռոլանի սիրոյն վրայ:

Նշանախօսութեան գիշերը երբ Էմբէրիա կը յայտարարէր թէ Ռոլան իր սիրահարն էր եւ թէ զինքը Տավիա կոմսէն նախանձած ըլլալու համար էր որ զայն սպաննած էր, ինքը, Լէոնոր, եթէ Ռոլանը ճշմարիտ ու մեծ սիրով մը սիրած ըլլար, այդ պոռնիկին երեսն ի վեր սապէս պոռացած պիտի ըլլար.

— Սո՛ւտ ես, Ռոլանը իմս է, ան ինծ ուրիշ ոչ ոք կրնայ սիրել եւ ինծ ուրիշ ոչ մէկ կին կը նախանձի:

Ան իմս է, ինչպէս որ ես ալ անո՛րն եմ:

Երբ պառաւ Սիլվիա կոմսուհին սանդուխներէն վար վազած միջոցին զինքը կանչած էր, ինքը, Լէոնոր, պէտք էր անոր հետ երթար, պէտք էր պոռար.

— Վաղե՛նք, Ռոլանի հետ մեռնինք երկուքս ալ, որովհետեւ ան եւ ես մինոյն անձն ենք եւ չենք կրնար իրարմէ բաժնուիլ:

Երբ իր հայրը երդում ըրած էր իրեն թէ Ռոլան Վենետիկէն փախած էր, ինքը Լէոնոր, պէտք էր սա պատասխանը տար հօրը.

— Սո՛ւտ ես, որովհետեւ երբ որ Ռոլան ազատ ըլլայ, ինծ ուրիշ ոչ ոքի քով պիտի ապաստանի...:

Եւ երբ որ իր հայրը իրեն ըսած էր թէ Ռոլան փախած միջոցին մեռած էր, ինքը, Լէոնոր, պէտք էր պոռար.

— Սո՛ւտ ես, որովհետեւ ան միայն իմ քովս, իմ բազուկներուս մէջ կրնայ հոգին աւանդել:

Ինչո՞ւ մինչեւ Սուրբ Մարկոս եկեղեցին գացած եւ Ալթիէրիի հետ ամուսնացած էր... ինչո՞ւ այս վերջին ոճիրը գործելու տեղ չէր պոռացած հօրը երեսին.

— Ալթիէրիի հետ չեմ ամուսնանար, որովհետեւ ես Ռոլանի հետ ամուսնացած եմ: Եթէ Ռոլանի հետ չկարենամ ամուսնանալ կը նախընտրեմ գերեզմանիս հարսը ըլլալ:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

*ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ՉՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ*

Պ. Ստեփան Էլճիրէկօֆ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Կ. Ա. Մեհեան 200 Ֆր. կը նուիրեն Լիբանահայութեան (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեան 250 Ֆր. կը նուիրեն Լիբանահայութեան (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան ընկ. Պետրոս Չպուքճեանի մահուան տխուր առթիւ՝ կը նուիրեն 100 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Այրի Տիկին Հայկ Զրուանդեան եւ Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց 100ական Ֆր. Լիբանահայութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Թորոս Իսկէնտէրեան իրենց քեռայրին Պետրոս Չպուքճեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրեն Լիբանահայերուն: Նոյն առթիւ եւ նոյն նպատակին՝ Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան 40 Ֆր. (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ոմն, նոյն առթիւ 100 Ֆր. նուիրած է Անարատ Յղութեան քոյրերուն:

## Թատերական ներկայացում

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կազմակերպուած Լիոնի հայկական թատերախումբին կողմէ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 28 ժամը 15ին

«Սիկալ» սրահին մէջ 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Յանձնախումբին:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Նոյեմբեր 20, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Երեքշաբթի, Նոյ. 16ին, ժամը 20.30ին, Ֆերմանանս տէ գ'Ախիսթանք Սոսիալ, 23 Ռիւ տը Պելֆոր, Անիէռ:

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

### ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

Ստորեւ մաս-մաս կու տանք ԿՐԸՆՈԲԼԻ ենթացանկը, որու ընդհանուր գումարը 37.585 յայտարարուած է ընդհ. ցանկին («Յառաջ», Հոկտ. 1, Ա. էջ) եկեղեցւոյ գումարին մէջ:

×

Գ.

Տէր եւ Տիկին՝ Տ. Ալիքեան, Ա. Սիմոնեան, Վ. Պէրպէրեան, Գ. Սթամպուլեան, այրի Տիկին Ա. Յովնանեան, Մ. Թագւորեան, Պ. Գարախանեան, Տէր եւ Տիկին Փոնարճեան, Ս. Եկաւեան, Էլիզ եւ Թագուհի Պարիկեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Պէկեան, Ա. Քղէլեան, փոքրիկներ Փասքալ եւ Ալեքսան Կիւրիւնեան, Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան, Կ. Թորոսեան, Մ. Փիլաւճեան, Կ. Մառանճեան, Գ. Ջավուշեան, Կ. Աղնակեան 100ական:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

**A CEDER**

Quartier Opéra - Bourse
110 m2 Bail ou fond de fabrication maroquinerie, confection, bijouterie, fourrure et habitation.
Tél. : 742-56-00

## ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընկերահամակրական ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի Դեկտեմբեր 5 ժամը 13ին: Բիցցա - Ոսկեան ճաշարանին մէջ, 139, Ռիւ Սէն Թ'Օնորէ, մէթրօ Լուվր:

Ջերմ մթնոլորտ:

Ճաշացին՝ ճաշացուցակի գիներով:

Նախապէս արձանագրուիլ հեռախօսելով հետեւեալ ընկերուհիներուն:

ԱՐՍԼԱՆԿԻՒԼԵԱՆ 734-70-19
ՍԱՆՈՍԵԱՆ 645-13-52
ՀՐԱՉԵԱՆ 878-67-38

## ՄԱՐՍԷՅԼ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

14, Ռիւ Սէն - Պազիլ

Ուրբաթ, Նոյ. 19, ժամը 21ին

## ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ներկայ կ'ըլլան.—

**ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ**

**ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ**

Երկու բանաստեղծները կը ներկայացնէ՝

**ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ**

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

*Savez-vous que vous trouverez à :*

**AIR FRANCE**

AGENCE DES INVALIDES

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 550-32-30 — poste 46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

*մի՛ վարանիք*

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր

ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

## CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE

Organisé par l'Union des Etudiants Arméniens d'Europe

du 29 Déc. 1976 au 2 Janvier 77 inclus

Frais d'inscription : 35 F.
Frais de séjour : 125 F.
Frais de voyage (non compris)

Pour bénéficier du billet collectif s'inscrire avant le 30 Novembre 1976

*Pour tous renseignements et inscriptions s'adresser à la Permanence de l'U.E.A.E.*

Maison de la Culture Arménienne, de PARIS — 17, Rue Bleue Paris 9e

Tél : 824-63-89

Permanence les : Mercredi de 18 à 20 h.
Vendredi de 18 à 20 h.
Samedi de 14 à 18 h.

*ARMÉNIE 1976*

***Départs chaque mois :***

**du 22 Décembre au 3 Janvier 1977**

**à partir de 2680 fr.**

*Réduction Spéciale :*

Aux personnes agées de 60 ans et plus, et aux familles de 4 personnes au moins, s'incrivant ensemble.

*Renseignements et Inscriptions*

A PARIS

**mondotours**

2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

A LYON

Varoujan Sarkissian

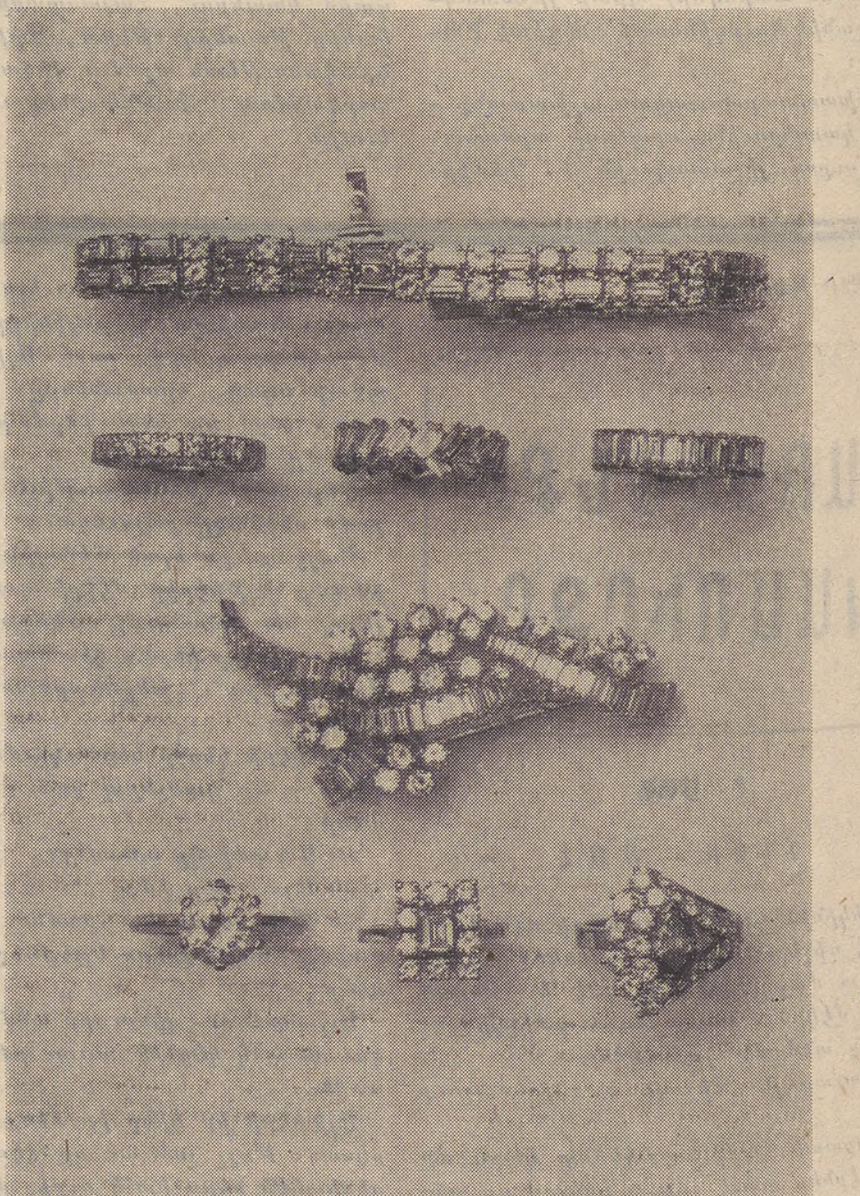
**sevan voyages**

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66

*Licence Voyages : A. 721.*

## ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Ձեր զարդեղէններուն համար



վստահելի հաստատութիւն մը

Edouard KHEDERIAN 66, rue Lafay ette 75009 Paris tél. 770-11-63

Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16
MARDI
16 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.724
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.724

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

### ՖՐԱՆՍԱ

**ՄԱՍՆԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ**
**ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՁԱՅՆ ԿԸ ՇԱՀԻՆ Ի ՀԵՃՈՒԿՍ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ**

— O —

Մասնակի եօթը ընտրութիւն տեղի ունեցաւ Կիրակի օր: Մէկը միայն երկրորդ շրջանն էր եւ հոն պայքարը շատ սուր էր: Ամէն ինչ կախում ունէր նախորդ Կիրակիի ձեռնպահներէն: Հոս, Հօթ-Լուառի մէջ ընկերվարականը յաղթեց եւ գրաւեց անկախ-հանրապետականին աթոռը: Լուի Լըրան կ'ընտրուէր ուրեմն ձայներու 50,20 առ հարիւրով (27.208 ձայն) մինչ անկախ-հանրապետականը կը ստանար 26.957 ձայն: Երկու այլ վայրերու մէջ, առաջին շրջանին իսկ ընտրութիւնը կը յաջողէր մինչ չորս ուրիշ շրջաններ համեմատականի կը մնային: Ընտրուողներուն ամէնէն «փայլուն» դիրքը կը գրաւէ Փարիզի 5րդ Թաղամասին մէջ Իւ. Տէ. Լռ.ի թեկնածուն ձայներու 54,4 առ հարիւրով մինչ Շիրաք կ'ընտրուի Քոռէզի իր շրջանին մէջ, 53,66 առ հարիւրով, ինչ որ սակայն զգալի յառաջդիմութիւն մըն է բաղդատմամբ 1973ին:

Այս երեք ընտրութիւններէն դուրս, համեմատականի մնացած են Իվըլինի մէջ, որ նաեւ միակ շրջանն է ուր համայնավար թեկնածուն գլուխը կը հասնի, ձայներու 26,05 համեմատութեամբ, Ռոնի մէջ, ուր գալ Կիրակի դէմ առ դէմ են անկախ հանրապետական մը եւ ընկերվարական մը, Ալիէ, ուր մեծամասնութեան պառակտումը նպաստեց ընկերվարական թեկնածուին եւ վերջապէս Ժիրոնտ, ուր Աչիլ-Ֆուլտ ցանկին գլուխն է:

Այս մասնակի ընտրութիւնը «բան մը չի նշանակեր» այն կուսակցութեանց համար որոնք դիրք կը կորսնցնեն, բայց այդ նոյն կուսակցութիւնները պատրաստ են ըսելու որ «շատ բան կը նշանակէ» երբ դիրք կ'ամրապնդեն: Ամէն պարագայի մէջ քանի մը շատ յստակ կէտեր կան՝ Ձախը կը յառաջդիմէ, բայց համայնավարները ձայն կը կորսնցնեն ամէն տեղ բացի Իվըլինէ եւ այդ ձայները կ'առնեն ընկերվարականները: Ասիկա ցոյց կու տայ նաեւ որ օրէ օր Ընկերվարական կուսակցութիւնը հող կը շահի եւ աւելի կը տեղաւորուի ժողովուրդին ծոցը: Կասկած չկայ որ ժողովուրդը դժգոհ է եւ այդ դժգոհութիւնը ո՞ւր պիտի արտայայտուի եթէ ոչ ընտրութեան ատեն: Համայնավարները գիտակից են անշուշտ թէ կը նահանջեն, բայց ամէն բան ըսելու ձեւը կայ, մանաւանդ երբ խօսքը պարտութեան կը վերաբերի, ու այս ընտրութիւններուն արդիւնքը կը թարգմանուի Իւմանիթէի մէջ հետեւեալ խորագրով՝ «Աջի նահանջ, Համայնավար կուսակցութիւնը՝ անհաւասար արդիւնք, յառաջդիմութիւն Իվըլինի մէջ»:

×

**ՄԱՐԵՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ**

Վերսայլի «աճուրդով վաճառք»ի սրահը բաւական աղմկալից օր մը անցուցած է Կիրակի, երբ ծախու կը հանուէին մարեշալ Փէթէնի անձնական առարկաները: Դիմադրականներ եւ երիտասարդներ ցոյցեր կ'ընէին, մէկը չէր ընդունէր որ վաճառը վարող գնահատ-պաշտօնեան որ Փէթէնի մառեշալ ըսուի, երկուքն ալ իրենց տեսակէտին վրայ կը յամառէին մինչեւ ծայրը, մինչ պաշտօնեան կը փորձէր կիրքերը հանդարտեցնել ըսելով. «Նոյն յարգանքով պիտի վաճառէի Սթալինի իրերը» եւ հանդիսական մը կը թելադրէր ցուցարարին երթալ «կիրակնօր-եայ-Իւմանիթէ» ծախել...: Փէթէնի հաւատարիմներ ալ (Վերտէօնի ռազմիկները, բոլորն ալ չեն մեռած) մրցուած են որ «Ֆրանսայի մառեշալի» մը անձնական իրերը կը ծախուէին «նոյնիսկ դրամի պէտք ունենալը չարդարացներ» կ'ըսէ մէկը: Ի վերջոյ եղածը կը ծախուի եւ 1919ի քեփին 7000 Փր.ի կը գնուի...:

### ԿԻՊՐՈՍ

**ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԸ**

— O —

Թուրքիա մերժած է առջի օր ՄԱԿի Ազգաժողովին բանաձեւը որ կը հրահանգէ Թուրքիոյ իր զօրքերը քաշել Կիպրոսէն:

Արտաքին նախարար Չաղլայանկիլ ըսաւ որ բանաձեւը ընդունելի չէ, որովհետեւ Կիպրոսի թուրք-կիպրական կողմը ձայն չունէր արտայայտուելու համար Ազգաժողովին մէջ: Այսինքն, մարդիկը չեն ընդունիր որ Կիպրոսի կառավարութեան ներկայացուցիչը իրենց ալ ներկայացուցիչն ըլլայ: Ուրբաթ գիշեր, Ազգաժողովը ուրեմն կ'ուզէր ստիպողաբար երկու բանաձեւերու քուէարկութիւնը, որ նախ պահանջէ օտար զօրքերու մեկնումը Կիպրոսէն, գաղթականներու տուն վերադառնալը եւ բանակցութիւններ երկու կողմերուն միջեւ:

Անգարա չընդունիր եւ սովոր ալ չէ զիջում ընելու: Ինչո՞ւ ընէ երբ ինչ որ ալ ընէ զինքը անհանգստացնող չկայ...:

### ԼԻԲԱՆԱՆ

**ԽԱՂԱՂԱՊԱՀ ԶՕՐՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹ ՄՏԱՒ**

— O —

Անգամ մը եւս պատնէշները կը վերցուին ու յոյսը կը ծնի: Այս անգամ, արդեօ՞ք իրաւ է...:

Պայման դրուած էր որ Պէյրութ մտնող խաղաղապահ ուժը միայն Սուրիացիներէ կազմուած չըլլայ եւ արդարեւ 4000 Սուրիացիի կողքին կան 2300 Սաուտցի, Սուտանցի եւ Լիբիացի:

Խաղաղեցումի աշխատանքներն ալ սկսած են եւ ժողովուրդը արտօնուած է այլեւս օգտագործելու մայրուղիները եւ կառուղին:

### ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

## ԺԱՆ ԿԱՊԷՆ ՄԵՌԱԾ

— O —

Երկուշաբթի առտու կը հաղորդուէր անսպասելի մահը ֆրանսական շարժանկարի «Մեծին»՝ Ժան Կապէնի: Ռէմիւէն զատ, ոչ ոք իրեն չափ տիրապետած է ֆրանսական սինեմային մէջ, ուր 30ական թուականներու Փեփէ լը Մոքոյէն սկսեալ մինչեւ Տոմինիչին, մնաց «հըսկայ մը»:

Իր ֆիլմերը բոլորին ծանօթ են եւ Լա կռանտ իլլիւզիոնէն մինչեւ Լօն սէնժ ան հիվէր, իր մարմնաւորած բոլոր տիպարները դրոշմուած կը մնան ժողովուրդին սրտին ու մտքին մէջ: Մեծ պարոնն էր ֆրանսական շարժանկարին:

Ձոհ կ'երթար Երկուշաբթի առտու ժամը 6ին, սրտի տագնապի մը, որուն համար 48 ժամ առաջ փոխադրուած էր Նէօյիի ամերիկեան հիւանդանոցը: 72 տարեկան էր:

Քառնէ, Տիւվիվիէ, Պէքէրէ եւ Ֆրանսայի բոլոր մեծ բեմադիրներէն զատ, քանիցս դարձուցած է Աշոտ Մալաքեանի (Անրի Վերնէօյ) հետ եւ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ էր միայն, որ հեռատեսիլէն կրկին կը տրուէր «Կապիկ մը ձմրան մէջ», ուր ան որ «ուրիշ Կապէն» մըն է՝ Ժան-Փօլ Պելմոնտօ դէմ առ դէմ էր անոր, որուն արուեստը եւ տաղանդը ֆիլմերու ընդմէջէն դեռ կրնայ սերունդներ խանդավառել:

Երկուշաբթի իրիկուն, հեռատեսիլը փոխելով իր յայտագիրը կը ներկայացնէր Աշոտ Մալաքեանի «Նախագահը», ի յարգանս մեծ Կապէնի:

## ԱՐԱՐԱՏ
## ՅԱՂԹԵՑ ԱԽՈՅԵԱՆ ՏՈՐՊԵԴՈՅԻ
**1 – 0**

Շաբաթ օր, իր դաշտին վրայ Երեւանի Արարատը յաղթեց Մոսկուայի Տորպեդոյին 0ի դէմ 1 կէտով: Խորհրդային ախոյեանութեան 39րդ շրջանի այս վերջին հանդիպումն էր զոր Արարատ կ'ունենար Նոյ. 13ին Հրազդան մարզադաշտին վրայ:

Դասաւորման գլուխն է Մոսկուայի Տորպեդօն 20 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Կիեւի Դինամօն՝ 18 կէտով եւ Թիֆլիզի Դինամօն՝ 17 կէտով: Արարատ 14րդ տեղը կը գրաւէ 14 կէտով:

## Քանի մը տողով

ՊՈԼՍՈՅ համալսարանը փակուեցաւ ցընոր տնօրինութիւն իբրեւ հետեւանք այն արիւնալի բախումներուն, որոնք պատահած են ձախ եւ աջ ուսանողներու միջեւ: Այս առթիւ համալսարանի վարչական Խորհուրդի զեկոյցը կը շեշտէ. «Ուսման ապահովութիւնը եւ ազատութիւնը անհետացած են համալսարանական բոլոր հաստատութիւններէն»:

ԳԱՐԱՄԱՆԼԻՍ հիւրն էր Ժիսքարի, Կիրակի օր, բայց հանդիպումը անհատական բնոյթ ունէր:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 5էն 11)

**ԱՐԱՐԱՏ-ԴԻՆԱՄՕ ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԱՂԸ (*)**

Ոտնագնդակի Խորհ. Միութեան 39րդ ախոյենութեան մրցումներու շարքին, Նոյ. 9ին, «Արարատ» Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցաւ տեղւոյն «Դինամօ»յին հետ: Խաղին արդիւնքը ճակատագրական նշանակութիւն ունէր Երեւանցիներուն համար, որովհետեւ պարտութեան պարագային դուրս կը մնային բարձրագոյն լիկայէն: Առաջին կիսախաղին «Արարատ»ի պաշտպանները, Արամ Փարսադանեանի ղեկավարութեամբ, կասեցուցած են Դինամօյականներու բազմաթիւ գրոհները, իսկ երկրորդ կիսախաղին Արարատցիներ՝ Արկադի Անդրէասեանի ղեկավարութեամբ, բազմաթիւ վտանգաւոր պահեր ստեղծած են, սակայն կարելի չէ եղած արդիւնքի հասնիլ:

(*) Այս խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Նոյ. 11ի թիւով:

×

**Ս. ԿՈՆԴԱԽՉԵԱՆ**
**ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ**

Օրջոնիկիձէի մէջ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան Խորհ. Միութեան պատանեկան ախոյենութեան մրցումները վերջ գտած են: Ախոյեան հանդիսացած է Սուրէն Կոնդախչեան 195 քիլօ բարձրացնելով (երկամարտ): Սուրէն Կոնդախչեան, որ արժանացած է նաեւ ոսկէ մետալի եւ մարզանքի վարպետի կոչումի 18 տարեկան է եւ կ'ապրի Աբխազիոյ Սոխում շրջանի Թաւխսուփլերա գիւղը:

×

**«ՊՐԱՒԴԱ» ԹԵՐԹԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ**

«Պրաւդա» հրատարակչութիւնը եւ մըշակոյթի բանուորներու արհեստակցական միութեան կեդր. կոմիտէն՝ 1976ի Գ. եռամսեակին ձեռք ձգուած արդիւնքներու եւ «Պրաւդա» թերթի լաւագոյն տպագրութեան համար, մրցանակով պարգեւատրած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի հրատարակչութիւնն ու տպարանը: Ներկայիս, «Պրաւդա» թերթը կը տպուի Խորհ. Միութեան 43 քաղաքներուն մէջ:

×

**ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄ**

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի կենսաբանութեան հիմնարկութեան գիտնականներէն Սեներիկ Հայրապետեան գերմանիկներու կենսաբանութեան միջազգային ընկերութեան անդամ ընտրուած է: Ընկերութիւնը հիմնուած է վերջերս, Միացեալ Նահանգներու մէջ գումարուած կենսաբաններու միջազգային ընկերութեան համաժողովին մէջ: Ընկերութեան նպատակն է ուսումնասիրել կենսաբանական մասնիկներու բնագիտական-տարրալուծական յատկութիւնները: Երիտասարդ գիտնականը հրաւիրուած է նաեւ զեկուցում մը կարդալու բնախօսներու միջազգային 27րդ համագումարի «Սաթելիթ» սիմպոզիոմին, որ տեղի պիտի ունենայ 1977 Յուլիսին, Մոնթէ-Քարլոյի մէջ:

Fonds A.R.A.M

ՓՈԽԱՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԻ

# ՊԵՏՐՈՍ ՉՊՈՒՔՃԵԱՆ

(1895 – 1976)

(Բ. եւ վերջ)

1921ի վերջաւորութեան Կիլիկիոյ պարպումը Ֆրանսացիներուն կողմէ եւ Թուրքերուն յանձնումը իր ընտանիքն ալ պաղթական դարձուց շուրջ հարիւր հազար Հայերուն պէս, որոնցմէ շատեր անապատէն ճողոպրած բեկորներ էին:

Քանի մը տարի Լաթաքիա (Սուրիա) մնալէ ետք, ընտանեօք կը փոխադրուի սուրիական Տրիպոլիս (Լիբանան): Այս երկու քաղաքներուն մէջ ալ մեր ողբացեալ ընկերը գործօն մասնակցութիւն կը բերէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական աշխատանքներուն, կը դառնայ հոգաբարձու դպրոցներու, կը կազմակերպէ թատերական ներկայացումներ, սիրայօժար կ'օժանդակէ ազգային ու հանրային ամէն կարգի ձեռնարկներու, կատարեալ նուիրուածութեամբ:

Վերջին աշխարհամարտին նախ իբրեւ յիսնապետ, յետոյ իբրեւ տեղակալ եւ պատուակալ հարիւրապետ կը ծառայէ Ֆրանսական Ազատ Ուժերու (տը Կօլի կողմնակիցներ) շարքերուն մէջ, իբրեւ մասնագէտ ամրաշինական ճարտարագիտութեան: Իր ծառայութեանց համար ֆրանսական իշխանութիւնները անցեալ տարի զինքը մեծարեցին պատուոյ արծաթ շքանշանով:

Պատերազմէն ետք զինուորական ծառայութենէ արձակուելով ընտանեօք եկաւ Փարիզ, ուր իր վերջին հանգրուանը պիտի ըլլար եւ ուր ամբողջ երեսուն տարի, մինչեւ իր վերջին շունչը պիտի նուիրուէր հանրային գործի: Բնաւորութեամբ համեստ ու ընկերասէր, գործունէութեամբ պատրաստակամ ու անշահախնդիր, հայրենանուէր ազգային գործիչի տիպար մըն էր, որ կը վազէր ամէն կողմ, կը հասնէր բոլորին: Ինքնութեան թուղթի, աշխատանքի դժուարութիւն ունեցող հայրենակիցներուն կ'օգնէր՝ շնորհիւ պետական շրջանակներու մօտ իր ստեղծած բարեկամական յարաբերութեանց: Ու այս բոլորը՝ առանց դոյզն վարձատրութեան: Հանրային ծառայութեան նուիրուելու ոգին բնածին էր իր մէջ: Ներկայ էր ամէն տեղ, ուր որ ազգային գործ մը կար կատարելիք: Յօժարակամ իր գործօն մասնակցութիւնը կը բերէր մշակութային, բարեսիրական, քաղաքական, երիտասարդական զանազան կազմակերպութեանց:

Փարիզ հաստատուելու օրէն սկսեալ հոգեւին նուիրուեցաւ իր սիրած կուսակցութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն շարքերը մտած էր շատ կանուխէն, երիտասարդ տարիքէն: Տարիներով անդամ Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէին, յաճախ վարեց անոր գործավար – քարտուղարի պատասխանատու պաշտօնը՝ ձեռնհասօրէն:

Ամբողջ քան տարի նուիրուեցաւ Հայ Մշակոյթի Տան, որ 1956ի իր աւերակ վիճակէն հասաւ այսօրուան ներկայանալի դիրքին: Այդ շէնքի ամէն մէկ մասնիկը՝ գետնայարկէն մինչեւ չորրորդ յարկ՝ իր խնամքին ու հոգածութեան դրոշմը կը կրէ: Սիրտ հատցուց Տան իրաւական վիճակը կանոնաւորելու եւ պետական օրէնքներուն պատշաճեցնելու օրինական դիմումները կատարելու համար: Իբրեւ մասնագէտ շինութեանց՝ ձեռնհասօրէն հսկեց շէնքի նորոգութեան աշխատանքներուն վրայ: Ձեռնարկուներուն, ճարտարապետին ու կալուածատիրոջ հետ տեւական կապ պահեց՝ Տան վերաբերեալ ամէն կարգի գործերու կարգադրութեան համար:

Նոյնպէս արդիւնաւէտ աշխատանք տարաւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի Կազդուրման Կայանի շէնքին նորոգութեան համար: Քանիցս ճամբորդեց մինչեւ Ժիւրա, տաժանելի պայմաններու տակ: Հսկեց աշխատանքներուն վրայ, զոհելով իր հանգիստն ու ժամանակը:

Իբրեւ կամաւոր Հայկական Լեգէոնի, անդամակցեցաւ Հայ Նախկին Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութեան, որուն քարտուղարի պաշտօնը կը վարէր վերջին տարիներուն:

Իբրեւ նախկին աշակերտ, էսաեան Սանուց Միութեան կազմութեան եւ բարգաւաճման համար արդիւնաւէտ աշխատանք տարաւ, իբրեւ Միութեան փոխ – նախագահ, չանտեսելով նոյնպէս կեդրոնականցիները: Անդամ էր Փարիզի Աղքատախնամին, որուն Տեղեկատու պարբերականին՝ Կեանք եւ Յոյս, խմբագրութիւնն էր ստանձնած:

Քսան տարիէ ի վեր հաւատարիմ աշխատակիցն էր Յառաջի: Կը վազէր ամէն տեղ, ուր հանդէս մը կամ հանրային հաւաքոյթ մը կը կազմակերպուէր, նկարագրութիւնը հասցնելու համար իր սիրած թերթին: Իր բարձր հասակը յատկանշող գրական ծածկանունով մը մկրտեց Շաւարշ Միսաքեան զինքը, որ այնուհետեւ Պ(ետրոս) Պարթեւ կը ստորագրէր իր նկարագրական գրութիւնները:

Կորսնցուց առաջին կինը, որ չորս զաւակ պարգեւած էր իրեն: 1956ին նոր ընտանիք կազմեց՝ ամուսնանալով Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանի նկարչութեան ուսուցչուհի Օր. Կիւլէնիա Աշճեանի հետ՝ Կիլիկեցի, ծնած Մէրսին: Գաղափարակից իր ամուսնոյն, ընկերուհի Կիւլէնիա, զոր բարեկամներ «Ժիւլիէթ» կը կոչեն, երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին սիրայօժար գործօն մասնակցութիւն բերաւ անոր հանրային գործերուն՝ թեթեւցնելով անոր բեռը: Եղաւ հոգածու կին մը, բարի հրեշտակ մը, որ սիրով յանձն առաւ ամէն զոհողութիւն՝ զգալի չդարձնելու համար կեանքի դառնութիւնները: Բարոյապէս քաջալերեց, ու նաեւ սփոփեց, մխիթարեց զինքը ամէն առթիւ: Գուրգուրաց իր ամուսնոյն առողջութեան վրայ: Իրենց հայկական հիւրասիրութեան տիպար բոյնը բաց էր հեռուներէն եկող հայրենակիցներու եւ ընկերներու առջեւ:

Իր մահով Հայութիւնը կը կորսնցնէ մէկը իր զաւակներէն, որ ամբողջ կեանքը նուիրեց ազգի ծառայութեան: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ իր հաւատաւոր մէկ ընկերը: Եւ Յառաջ՝ իր անկեղծ ու անձնուէր մէկ բարեկամը:

Ունայն է աշխարհ: Մարդու բարի գործերն են անմահ: Ողբացեալ Չպուքճեան բարութեան մարմնացումն իսկ էր: Անմոռաց պիտի մնայ իր յիշատակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

# ՇԱՀԵԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկութեան նախաձեռնութեամբ լոյս տեսած է Յ. Անասեանի «Հայկական մատենագիտութիւն, Ե.–ԺԹ դդ.» շահեկան աշխատութեան երկրորդ հատորը:

Գիրքին հրատարակութեան առթիւ, Կարօ Սուքիասեան, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու, «Մեծարժէք գիրք» մը խորագիրին տակ, «Սով. Դպրոց» շաբաթաթերթին մէջ գրախօսականով մը Հայաստանի ուսուցիչներու ուշադրութեան յանձնած է հատորին բովանդակութիւնը: Կը ներկայացնենք զայն արեւմտահայերէն:

×

Աշխատութիւնը կ'ընդգրկէ հայերէն գրաւոր ամբողջ մշակոյթը՝ հինգերորդէն մինչեւ տասնեւութերորդ դարը, մէջն ըլլալով գրաւոր յիշատակարաններուն մասին ռուսերէն եւ այլ լեզուներով գրուած բոլոր ուսումնասիրութիւնները: Նիւթերը տարբեր բովանդակութիւն ունին՝ պատմութիւն, Հայոց լեզու, աշխարհագրութիւն, բնագիտութիւն, գրականութիւն, ուսողագիտութիւն եւայլն:

Այսօրուան մեր ուսուցիչը, որ անշուշտ, երբեք չի կրնար սահմանափակուիլ դասանիւթերու սահմաններուն մէջ, անհրաժեշտութիւնը կը զգայ օգտուելու հանրագիտարաններէ եւ կողմնակի գրականութենէ, ինչպէս նաեւ «Հայկական մատենագիտութիւն» գիրքէն: Ասիկա չափազանց հետաքրքրական է իր նիւթերուն բազմազանութեամբն ու հարուստ տեղեկութիւններովը: Աշխատութիւնը ուրիշ առանձնայատկութիւն մըն ալ ունի. այսպէս՝ պատկերացուած են օտար անուանի հեղինակներու ստեղծագործութիւններուն արձագանգները հայ իրականութեան մէջ: Օրինակ, պատմութեան ուսուցիչը Արիստոտէլի մասին աշակերտներուն տեղեկութիւններ տալու ժամանակ, ընդհանուր միտքեր յայտնելէ զատ կրնայ նաեւ «Հայկական մատենագիտութեան» շնորհիւ գիտնալ, թէ Արիստոտէլի շուրջ հետաքրքրութիւնը ե՞րբ ծայր տուած է Հայաստանի մէջ, թարգմանութիւնները որո՞նք կատարած են, ի՞նչ արժէք կը ներկայացնեն միջազգային գրականութեան մէջ հայերէն թարգմանութիւնները եւ Արիստոտէլի հայկական մեկնաբանութիւնները:

Թուաբանութեան ուսուցիչը կրնայ տեղեկանալ եւ աշակերտներուն ներկայացնել ԺԴ. դարու հայ ուսողագէտ Նիկողայոս Արտաւազդ Զմիւռնացին: Այս վերջինէն պահպանուած թուաբանական աշխատութիւններէն առաջինը կը վերաբերի թուաբանական չորս գործողութիւններուն բացատրութեանը, իսկ երկրորդը նուիրուած է կոտորակներու բաժանումին եւ բազմապատկումին, ինչպէս նաեւ քառակուսի արմատ հանելու կանոններուն: Ուշագրաւ է, որ Նիկողայոս Արտաւազդ գրած է նաեւ քերականական երկ մը իր զաւկին՝ Պօղոս Արտաւազդի նուիրուած: Կը կարծենք, թէ Հայոց լեզուի եւ Թուաբանութեան ուսուցիչներուն ու աշակերտներուն համար հետաքրքրական է գիտնալ, որ աշխարհաբարով Թուաբանութեան առաջին գիրքը լոյս տեսած է 1675ին:

Միջին դարերու պատմութեան դասընթացքին մէջ ներկայացուած է ԺԲ. դարու արաբ իմաստասէր եւ բժշկապետ Իպն–Ռուշտի: Միջնադարու հայ գիտնականներուն, ինչպէս օրինակ, Գրիգոր Տաթեւացիին եւ ուրիշներու, ծանօթ հեղինակութիւն մը եղած է Իպն–Ռուշտի, հայկական անուանումով՝ Աւերիոս: Անոր աշխատութիւնները հայերէն թարգմանած է Ղուկաս Խարբերդցի: Անհրաժեշտ է դիտել տալ, թէ մինչեւ Ի. դար Խորհ. Միութեան մաս կազմող ոչ մէկ ժողովուրդի լեզուով Աւերիոս թարգմանուած էր, բացի հայերէնէն:

«Հայկական մատենագիտութիւնը» մանրամասն տեղեկութիւններ կը պարունակէ ԺԸ. դարու մանկավարժ, գիտնական եւ տաղերգու Բաղդասար Դպիրի մասին: Դպրոցական դասագիրքերուն մէջ ան ներկայացուած է միայն իբրեւ տաղերգու: Հետաքրքրութիւնը առաւել ակնյայտնի կը դառնայ, երբ իմանան, որ Բաղդասար Դպիր մեր տպագրութեան եռանդուն գործիչներէն եղած է: Հմուտ մանկավարժ՝ խմբագրած ու հրատարակած է քերականութեան եւ տրամաբանութեան նուիրուած դասագիրքեր, ինչպէս նաեւ մեր մատենագիրներէն Յովհան Մամիկոնեանի, Դաւիթ Անյաղթի, Գրիգոր Տաթեւացիի եւ ուրիշներու աշխատութիւնները:

Հայ բառարանագրութիւնը, սկսեալ Ե. դարէն, զարգացման երկար ուղի մը կտրած է: Յատկապէս հին ձեռագիրներուն մէջ այդ նիւթերը շատ են: Յ. Անասեան բառարանագրական այդ նիւթերը ընդգծած է ու միաժամանակ ուսանելի հե-

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ԿՐԱԿՈՑ ԳԷԼԻ ԳԻՒՂՈՒՄ

Արթնացնում է հսկային ու ասում.—

— Ես չորս տարի կարդացի վանքում: Ինձ մի թուանք տուր, գնամ միանամ Արաբոյի խմբին:

— Կորիր, լակոտ, դու ո՛ւր, Արաբոն ո՛ւր: Զէնքը քո բանը չի, — սաստում է հայրը եւ պահանջում, որ որդին վերադառնայ վանք եւ Մաշտոց ու շարական կարդայ:

Գէորգը խռոված է փախչում է տնից: Գիւղամիջով անցնելիս, տեսնում է բազբանցի 2 քուրդ իրենց եկեղեցու ծառերից սաստկօրէն վայր են թափում ընկոյզները: Գէորգը յարձակւում է նրանց վրայ, եւ սկսւում է ուժեղ ծեծկռտուք: Վախեցած գիւղացիները օգնութեան չեն հասնում, եւ Գէորգը, մի լաւ ծեծ կերած, գլուխը կապած հեռանում է գիւղից:

Բասենի հայ գիւղացիների պանդխտութեան վայրը գլխաւորապէս Հալէպն էր, որտեղ նրանք աշխատում էին հացի փռերում եւ ջրաղացներում: Այդ երկրի մէջ Արաբները Սասունցիներին ուրիշ Հայերից տարբերելու համար սուսանի էին անուանում:

Գէորգը գտնում է դէպի Դամասկոս գնացող մէկ – երկու բազրկան եւ նրանց հետ գնում Հալէպ:

Բազրկանները քաղաքի դռներին հասնելով՝ ասում են.

— Հալէպ որ կ'ասեն՝ սա է, մենք գնացինք:

Գէորգը անծանօթ քաղաքի դրանը շուար կանգնած, չի իմանում ինչ անի:

Մտածում է, որ, երեւի, Արաբօն էլ Հալէպ մշակութեան գնալիս առաջին օրը այդպէս շուար կանգնած է եղել անծանօթ քաղաքի դրանը:

Տափարակ կտուրների միջից մի գմբէթ է երեւում:

— Էդ եկեղեցու անունը ի՞նչ է, — հարցնում է մի Արաբի:

— Սուրբ Քառասնից Մանկանց:

— Ո՞վ է շինել:

— Մի Սուսանի:

— Շինողը ո՞ղջ է:

— Իր շինածը կայ, ինքը չկայ: Հազար տարուայ եկեղեցի է: Դամասկոսի մեծ խալիֆը, — շարունակում է ծերունի Արաբը, — մի օր Դամասկոսից գալիս է Հալէպ: Ոչ ոք չի դիմաւորում նրան բացի մի կաշեգործ Սասունցուց:

Խալիֆը յուզուած հարցնում է Սասունցուն.

— Ի՞նչ բարիք ես ուզում, որ քեզ անեմ:

— Ես Սասունի Բասնաց գաւառի Գոմք գիւղից եմ, մեծդ խալիֆ, — ասում է կաշեգործը: — Մեր գիւղում Քառասուն Մանուկ անունով մի եկեղեցի կար: Եթէ ուզում ես ինձ բարիք անել, մի կտոր հող տուր ինձ, որ դրա նման մի եկեղեցի շինեմ Հալէպում ապրող Սասունցոց համար:

— Ի՞նչքան հող ես ուզում, — հարցնում է խալիֆը:

Սասունցու թեւատակին մի եզան կաշի է լինում: Պարզում է գետնին եւ ասում.

Էս եզան փոստի չափ:

— Արածիդ համեմատ քո ուզածը շատ քիչ է, — նկատում է խալիֆը եւ եզան կաշին վերցնելով սրեմում է ծայրէ ծայր եւ նրա թելերի բռնած տարածութեան չափով հող է տալիս Սասունցուն քաղաքի կենտրոնում:

Եւ Սասունցին շինում է իր եկեղեցին:

Առաւօտեան ժամկոչը զանգակները քաշելիս տեսնում է մի կապած գլուխ տղայի՝ իրենց վանքի շեմքին պառկած:

— Ո՞վ ես, — հարցնում է ժամկոչը՝ քնածին արթնացնելով:

— Ես Բասնաց Գէորգն եմ:

— Ղարիբ ես, ուրեմն:

— Ղարիբ եմ ու գլուխս կոտրած:

Հալէպի Հայերը գալիս են աղօթքի: Մէկ–երկուսը ճանաչում են Գէորգի ծնողներին եւ հարցնում, թէ ինչի՞ համար է եկել:

— Եկել եմ, որ մի քիչ փող վաստակեմ, մի հրացան առնեմ ու երթամ Սասունն ազատեմ սուլթանի լծից, — ասում է Գէորգը եւ պատմում իր գլխին պատահած դէպքը:

Սասունցի մի քանի հացթուխ եւ ջրաղացպան մտածում են, որ իրենք մի բան չդարձան, գոնէ այդ ծուռ տղայից մի բան դուրս գայ: Փող են հաւաքում եւ Գէորգի համար մի հրացան առնելով, նրան Հալէպից ճանապարհ դնում դէպի Սասուն:

— Դէ, գնա ազատիր Հայոց ազգին:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 19)

Fonds A.R.A.M

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ԱՊԱԳԱՅ ՀԱՅԱԳԷՏ ՄՈՆՂՈԼՈՒՀԻՆԵՐԸ

Տարի մըն է որ Երեւանի մէջ հայագիտութեան դասընթացքի կը հետեւին երկու Մոնղոլուհիներ։ Տարի մը հետեւելէ ետք օտար ուսանողներու համար հաստատուած նախապատրաստական դասընթացքին, այս տարի անոնք ընդունուած են համալսարանի բանասիրական ճիւղի առաջին դասարանը։ Մոնղոլ ուսանողուհիներէն մին յայտնած է որ իր երկիրը կը գտնուին ԺԳ. դարու հայկական ձեռագիրներ, որոնք տեղեկութիւններ կը պարունակեն Մոնղոլիոյ եւ Մոնղոլներու մասին։ Այդ ձեռագիրներուն մէջ եղած մանրամասնութիւնները շատ հետաքրքրած են մոնղոլ պատմաբանները, սակայն հայերէնի մասնագէտներու պակասը անկարելի դարձուցած է հետազօտութիւնը։ Այս առթիւ մոնղոլ ուսանողուհիները ըսած են. «Ուրախ ենք որ այս հարցի լուծման անհրաժեշտութիւնը հնարաւորութիւն ընծայեց մեզի Հայաստան գալու, ծանօթանալու այս հնամեայ երկրին։ Առաջին հայերէն բառը զոր սորվեցանք «շնորհակալութիւնն» էր։ Մարդիկ հոս այնքան հիւրասէր են, որ բնական մղումով ստիպուած ես երախտագիտութեան զգացումը բնորոշող արտայայտութիւններ փնտռել։ Մինչեւ հիմա մեզի համար Երեւանի համալսարանը ընդունուիլը պարզապէս կը նշանակէր որեւէ մասնագիտութիւն ձեռք ձգել։ Սակայն շատ շուտ սիրեցինք ձեր երկիրը, իմացանք որ հայ ժողովուրդը հազարամեակներու պատմութիւն եւ հարուստ մշակոյթ ունի։ Մեզի համար առայժմ անոնց կենդանի վկայութիւնը պատմական յուշարձաններն են, որոնք հիացում կը պատճառեն։ Հիմա հասկնալի է որ հայերէնի մասնագէտ դառնալը սովորական զբաղում մը չէ»։ Մոնղոլ ուսանողուհիներու խնդրանքին ընդառաջելով համալսարանի տնօրէնութիւնը յաւելեալ մասնագէտներ տրամադրած է գրաբարը եւ արդի հայերէնը ուսուցանելու համար։ Մոնղոլուհիները կը յուսան որ կարճ ժամանակուան մէջ հայերէնի գիտութեամբ կը հասնին իրենց դասընկերներու մակարդակին։

×

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՐԱՆՍՖՈՐՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ ՊԱՆԿԼԱՏԷՇԻ ՄԷՋ

Ելեկտրական սարքաւորումներու համամիութենական գիտական – հետազօտական հիմնարկութեան Երեւանի մասնաճիւղը պատրաստած եւ Պանկլատէշ ղրկած է թրանսֆորմաթէօրներ։ Այդ մեքենաներուն մէկ մասը պիտի գործածուի Պանկլատէշի ժողովրդական տնտեսութեան մէջ, միւս մասն ալ իբրեւ նմոյշ՝ պիտի ծառայէ Տաքքայի մէջ Խորհ. Միութեան օգնութեամբ կառուցուած գործատան մէջ թրանսֆորմաթէօրներու արտադրութեան։

×

## ՆՈՐ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւանի «Հայելեկտրամեքենայ» հիմնարկութիւնը սկսած է նոր թրանսֆորմաթէօրներու արտադրութիւնը։ Նախորդներու հետ բաղդատելով այս նորերը ունին տարածական պտըտող մագնիսային հաղորդակ մը որ կը կրճատէ պարապ շրջաններ եւ ելեկտրուժի խնայողութիւն կ'ընէ։ Մինչեւ տարեվերջ հիմնարկութիւնը 600 թրանսֆորմաթէօր պիտի ղրկէ Խորհ. Միութեան ձեռնարկութիւններուն։ Այսպէսով Հայաստանի մեծագոյն հիմնարկութիւններէն մին հանդիսացող այս հաստատութիւնը այս տարուան սկիզբէն ի վեր չորրորդ նոր տեսակի արտադրութիւնն է որ դուրս կը հանէ։

×

## ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է երաժշտական կարգ մը նոր գիրքեր, որոնց կարգին՝ երաժիշտ Ջ. Ասատրեանի՝ Պարոյր Սեւակի քերթուածներու հիման վրայ գրած երգերու հաւաքածոն, որուն մէջ տեղ գտած են «Մխայնակ ծառը», «Քո անունը», «Ձեռքերը» եւայլն։ Հրատարակուած են նաեւ Է. Յովհաննիսեանի թաւջութակի համար գրած սոնաթները, Ս. Յովհաննիսեանի Թիւ 2 քառեակը, Ց. Մելիքեանի «Հէքեաթների աշխարհում» եւ Ծ. Համբարձումեանի դաշնակի համար գրած պարեղանակները։

տեւութիւններ կատարած է. ասոնք չափազանց օգտակար են Հայոց լեզուի ուսուցիչներուն համար։ Ուշագրաւ են հայկական այբբենարաններու վերաբերեալ տեղեկութիւնները։ Ասոնց հնութիւնը կը հասնի մինչեւ Ե. դար։

Տպագիր առաջին այբբենարանը Աբգար Թոքատեցիի 1567ին հրատարակածն է։

«Հայկական մատենագիտութիւն» աշխատութեան շնորհիւ բազմաթիւ արժէքաւոր նիւթեր ի յայտ կուգան աշխարհագրական բովանդակութեամբ՝ արձանագրուած մեր հին ձեռագիրներուն մէջ։ «Հայկական մատենագրութեան» մէջ գոյութիւն ունի թարգմանական եւ ինքնուրոյն առակներու մեծ թիւ մը։ Առակներ յունարէնէ թարգմանուած են դեռ Ե.-Զ. դարէն սկսեալ։

«Հայկական մատենագիտութիւն» հատորները՝ շնորհիւ իրենց հարուստ նիւթերուն, չափազանց օգտակար կրնան դառնալ իրենց գիտելիքները հանապազ հարստացնող մեր ուսուցիչներուն համար։

Կ. Ս.

# ԳԵՂՋՈՒԹԷ ԳԵՂՋՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ պոլսահայ Մէկ մշակութային միութիւնը, օգտուելով Հայաստանի գիտնական Տիգրան Գրմոյեանի Մոնրէալ այցելութենէն, դասախօսական երեկոյթ մը կազմակերպած է իր սրահին մէջ։ Դասախօսութեան նիւթը եղած է՝ Սեւանը երէկ, այսօր եւ վաղը։ Միութեան անունով Ժիրայր Այվատեան, ներկայացուցած է օրուան դասախօսը։ Տիգրան Գրմոյեան ծնած է Կարին. փոքր տարիքէն փոխադրուած է Պոլիս, ուր Սկիւտարի Ներսէսեան – Եփրեմեան վարժարանին մէջ ստացած է իր նախակրթութիւնը եւ ապա աւարտած է Կեդրոնական վարժարանը, Պետրոս Ատրունիի տնօրէնութեան օրով։ 1939ին մեկնած է Միացեալ Նահանգներ, ուր վկայուած է իբր բնագէտ տարրաբան, մագիստրոսութեան տիտղոսով։ Այնուհետեւ ան հաստատուած է Հայաստան, ուր, քիմիական գիտութիւններու դոկտորան անցընելէ ետք, երկար տարիներ աշխատած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի քիմիական բաժնին մէջ։ Տիգրան Գրմոյեան տասը տարիէ ի վեր Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան քիմիական ամբիոնի դոցենտն է։ Դասախօսը խօսելով իր նիւթին մասին, նախ նկարագրած է Հայաստանի աշխարհագրական կազմութիւնը, կլիման եւ գետերը, որոնք ամառը կը չորնան։ Երեւան կը գտնուի հազար մեթր բարձրութեան վրայ, Սեւանը՝ երկու հազար։ Այս հազար մեթրի տարբերութիւնը թոյլ կուտայ շատ քիչ ջուր ունեցող գետակներէ օգտուելու եւ ստանալու ուժ։ Մեծ քանակութեամբ ուժ ստանալու համար անհրաժեշտ է ջուրի մեծ պահեստ։ Այդ պահեստը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Սեւանը։ Դասախօսը, ներկայացնելէ ետք Սեւանի անցեալը, անդրադառնալով ներկայ վիճակին, ըսած է. «Նկատի ունենալով որ մէկ քառակուսի մեթրէն, 24 ժամուան ընթացքին, մօտ մէկ քառորդ խորանարդ մեթր ջուր կը գոլորշիանայ, հետեւաբար 24 ժամուան ընթացքին Սեւանէն կը գոլորշիանայ մօտաւորապէս 75 միլիառ խորանարդ մեթր ջուր։ Ասիկա կը նշանակէ որ Սեւանը պիտի չորնայ։ Բայց Սեւանի մէջ կը հոսին գետեր, կը տեղան անձրեւներ եւ այդ բոլորը այնպիսի հաւասարակշռութիւն կը պահէ, որ Սեւանը մինչեւ ելեկտրակայանի կառուցումը ունէր որոշ մակարդակ մը։ Ելեկտրակայանին կառուցումը պատճառ եղաւ, որ Սեւանի մակարդակը իջնէ, ինչ որ մտահոգութիւն պատճառեց ամբողջ Հայաստանի բնակչութեան եւ գիտնականներուն եւ ծագեցաւ այսօրուան Սեւանի հարցին լուծման խնդիրը։ Այս առթիւ Տիգրան Գրմոյեան չորս առաջարկներ ներկայացուցած է իբրեւ լուծում. Նախ՝ պէտք է շատ գետեր թափին Սեւանի մէջ, երկրորդ՝ պէտք է Սեւանի վրայ շատ անձրեւ տեղայ, երրորդ՝ պէտք է Սեւանէն աւելի քիչ քանակութեամբ ջուր շոգիանայ (այս առթիւ է որ սկսած է 50 քիլոմեթր փապուղիի կառուցումը) եւ չորրորդ՝ Սեւանի ջուրերու գոլորշիացումը դանդաղեցնել։ Խօսելով Սեւանի ապագայի մասին, դասախօսը դիտել տուած է որ ամբողջ Հայութեան պարտականութիւնն է փրկել Սեւանը։ Դասախօսութենէն ետք եղած են հարցումներ, որոնց տրուած են գոհացուցիչ պատասխաններ։

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի «Պետրոս Ադամեան» թատերախումբը, բեմադրութեամբ Արփինէ Շալճեանի, ներկայացուցած է Շիրվանզադէի «Արմենուհի»ն, 600 թատերասէր հանրութեան ներկայութեան։ Ներկայացումը յաջող անցած է եւ գնահատուած՝ ներկաներուն կողմէ։

# ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

## ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիի Հայ Ազգային Միութեան վարչութիւնը գեղեցիկ մտածումը ունեցած էր ճաշ մը կազմակերպելու՝ երբորդ տարիքի հայրենակիցներու համար։ Ճաշը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 25ին Հայոց եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Ժամը 12ին արդէն բոլոր սեղանները գրաւուած էին եւ վարչութեան անդամները, անթերի սպասարկութեամբ մը, գոհացում կուտային ներկաներուն, մինչ մերթ ընդ մերթ երգերն ու արտասանութիւնները հայկական տաք մթնոլորտ մը կը ստեղծէին։

Վարչութեան նախագահը՝ Արիս Խաչատուրեան, խօսք առնելով պարզեց ութ ամսուան ընթացքին կատարուած աշխատանքներուն արդիւնքները եւ յոյս յայտնեց, որ յառաջիկային նոյն եռանդով կը շարունակուի գործը՝ եկեղեցին եւ դպրոցը նախանձելի վիճակի մը հասցնելու համար։ Ներկաները ծափահարութեամբ գնահատեցին հին եւ նոր վարչութեան կատարած աշխատանքները։ Տեղւոյն վրայ կատարուած հանգանակութենէն գոյացաւ 5300 փրանք։

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ նաեւ հայկական երեկոյթ մը, որուն մուտքը ազատ էր։ Հայրենակիցներ փութացած էին լեցնելու սրահը։ Առատ եւ ճոխ պիւֆէ մը պատրաստուած էր։ Նուագախումբը՝ հայկական եւ եւրոպական նուագներով, մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէր։ Ժողովուրդը ուշ ատեն ցրուեցաւ, նման հանդէսներ յաճախ կազմակերպուած տեսնելու մաղթանքով։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

---

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (217)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

## ԴԷՊԻ ՄԱՀ

Այո, այսպէս մտածելու եւ այսպէս պոռալու էր զինք խաբողներուն երեսին, այսպէս գոցելու էր իր կուսութիւնը դաշոյնահարել ուզող շահամոլներու եւ փառամոլներու խմբակին բերանը։

Հոս փակագիծի մէջ պէտք է ըսենք թէ մտածելու եւ դատելու այս եղանակը մեր կողմէ չէ յօրինուած, մենք միշտ փաստերու վրայ է որ կը խօսինք։ Լէօնորի խոստովանութիւնը եղող պատմական նամակ մը անցած է մեր ձեռքը, ուր վէպին հերոսուհին իր զգացումները փոխանակած է մագաղաթին, եւ վէպիս այս մասը բնագրին հաւատարիմ մէկ արտատպումն է։

Ահա այսպէս, Լէօնոր այնպէս կը կարծէր թէ ինք ոճիր մը գործած էր, եւ այդ ոճիրն ալ ուրիշ բան չէր այլ Ռոլանի սիրոյն վրայ տարակուսիլը։

Ռոլանը չէր մեռած։ Ռոլան Վենետիկէն չէր փախած։ Ռոլան վեց տարի նկուղներու մէջ ապրած էր։

Ինչո՞ւ չէր մեռած, անշուշտ իրեն համար. ինչո՞ւ Վենետիկէն չէր փախած, անշուշտ իրեն համար, ինչո՞ւ վեց տարի կրցած էր ապրիլ գերեզմանային նկուղներու մէջ, անշուշտ իրեն համար։

Բայց եթէ Ռոլան զինք սիրած ըլլար, Օլիվօլօ կղզին մէջ դէմ դիմաց ելած ատենին իր հետը պիտի չխօսէ՞ր...։ Ինչո՞ւ Ռոլան որեւէ բառ չէր արտասանած այն օրը, ինչո՞ւ իր վիզը չէր փաթթուած։

Չէ՞ մի որ ինքը առաջուան պէս գեղեցիկ էր, չէ՞ մի որ իր աղջկնութեան թարմութիւնը պահած էր դեռ, չէ՞ մի որ նոյն սիրովը կը սիրէր զայն, չէ՞ մի որ սիրային նոյն վայրին մէջ կը գտնուէին, հոն ուր ամբողջ տարիներ ապրած էին միասին ուռենիներու շուրջը, հովանուտ սօսին սիրալիր մրմունջէն օրօրուելով։

Պարապ տե՞ղը գացած էր ուրեմն այն օրը հոն։

Այո՛, որովհետեւ Ռոլան անդրդուելի մնացած էր. Ռոլան անողոք ու անկարեկիր եղած էր։

Իրաւունք ունէր սակայն... Ռոլան իրեն հաւատարիմ մնացած էր, մինչդեռ ինքը, ինքը դաւաճանած էր, դաւաճանած էր Տասներու Խորհուրդին առջեւ, դաւաճանած էր սուրբ խորանին առջեւ։

Ուրեմն ամէն բան լմնցած էր... որեւէ յոյս չկար։ Այլեւս զայն պիտի չտեսնէր...։

Մնաս բարով սէրին եւ մնաս բարով ուրեմն նաեւ կեանքին...։

Մեռնելէն ուրիշ ոչ մէկ ապաստան կը մնար իրեն։

Ահա՛ այն ինչ որ կը մտածէր Լէօնոր զառանցանքէն ազատելէ յետոյ։

Եւ երբ այսպէս յուսահատութենէն ընկճուած վիճակի մը մէջ աչքերը փակելով յաւիտենական գիշերուան գալուն կը սպասէր, ահա քովէն մրմունջ մը լսեց տարտամ կերպով։

Ո՞վ էր այսպէս իր քովը խօսողը։

Սկսաւ մտիկ ընել եւ ինքզինքը իր մահճակալին վրայ զգալով զարմացաւ։

Սենեակին մէջ ուժաթափ գետին փռուած ըլլալը միտքը ինկաւ։ Կ'երեւի թէ իր սենեկապանուհիները զինք անկողին փոխադրած էին։ Բայց անկէ ի վեր որքա՞ն ատեն անցած էր։ Ժա՞մ մը, օ՞ր մը։

Մտիկ ընել սկսաւ։

Եկող ձայները ցած էին բայց որոշ։ Այր մարդու ձայներ էին։

Անմիջապէս ճանչցաւ այդ ձայները եւ ատանց արթնցած եւ ուշքի եկած ըլլալը յայտնի ընելու սկսաւ մտիկ ընել։

Տանտօլօ եւ Ալթիէրի ի՞նչ գործ ունէին հոդ, ի՞նչ ընելու եկած էին իր ննջասենեակը։ Պահ մը անանկ կարծեց թէ հայրն ու ամուսինը զինք մեռած կը կարծէին։

— Այսօր վեցերորդ օրն է, կ'ըսէր Ալթիէրի։ Հինգ օրէ ի վեր անձկութեան մատնուած հոս կը լուցնեմ...։

— Քիչ մը առաջ ըսիր որ այս առտու խօսեցաւ, ճի՞շդ է. շարունակեց Տանտօլօ։

— Այո՛, խօսեցաւ եւ եթէ դարձեալ զառանցել սկսի, նորէն խօսիլ պիտի սկսի... զաւադրութիւնը երեւան հանեց եւ անուններ փախցուց բերնէն...

— Իմ անո՞ւնս ալ տուաւ։

— Ո՛չ, ամէնուն անունը տուաւ բայց քուկդ չտուաւ։

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նազարէթ Տալաքիւրէ-եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տալաքիւրէեան, Պր. Էտուար Տալաքիւրէեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տալաքիւրէեան, Պր. Ժան Տալաքիւրէեան, այրի Տիկին Այնաճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սէքոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գրիգորեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Տալաքիւրէեան եւ զաւակները պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին տաբախտ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ՝ Կիրակի Նոյ. 21 Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ մէջ, 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ:

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն ի գիտութիւն:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

### ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ՋՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Ժ. Զպուքճեանի ընկերուհիները փոխան ծաղկեպսակի Լիբանահայերուն կը նուիրեն 50ական ֆր.— Տիկիններ Մ. Գըլըճեան, Ա. Թորոսեան, Ն. Իսկէնտէրեան, Հ. Խաչիկեան, Համիփեսանեան, Ն. Հէլվաճեան, Ն. Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Վարպետեան, նաեւ 50 ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Պրիւսէլէն Տիկին Անի Քորսաք 100 ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանին փոխան ծաղկեպսակի Պետրոս Ջպուքճեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր այրիին եւ ընտանեկան պարագաներուն, Տէր եւ Տիկին Կարօ Պահ-չէճեան 100 ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին Պետրոս Ջպուքճեանի մահուան առթիւ ցաւակցութիւն յայտնելով իր այրիին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

## ՅՈՒՇԱՔԱՐԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ

Մարսէյլի Ֆրանսահայ նախկին Ռազմիկ-ներու եւ Դիմադրականներու ճակատի մարտիկներու Բարեկամական Միութիւնը կը հաղորդէ որ Շաբաթ, Նոյ. 20, ժամը 18·30ին հանդիսաւոր զետեղում կը կատարուի կրանիթեայ յուշաքարի Մարսէյլի Մոպիլճերու յուշարձանին շրջագծին ներս ի յիշատակ Մարսէյլի գրաւման շրջանին եւ ազատագրման զոհ գացած ընկերներուն:

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վիէնէն Տիկին Վարդուհի Ռստիկեան իր ամուսնոյն Նշան Ռստիկեանի մահուան տարելիցին առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, գաւաթ մը թէյի շուրջ, Կիրակի Նոյ. 21 ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ, 40 Ռիւ Վիքթոր Ցոժիէ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի խառն ժողովը այս Հինգշաբթի, Նոյ. 18, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Նոյեմբեր 20, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Երեքշաբթի, Նոյ. 16ին, ժամը 20·30ին, Փերմանանս տէ գ'Ասիսթանս Սոսիալ, 23 Ռիւ տը Պելֆոր, Անիէռ:

## ՀԱՅԵՐԷՆ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

### ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կը ցուցադրուի ԵՐԱԶԻ ՃԱՄԲՈՎ հայերէն երգախառն ժապաւէնը, Նոյեմբեր 20, ժամը 15·30ին Սինեմա-Մանտրէնի մէջ:

Տոմսերը կը ծախուին վարչութեան անդամներուն քով ինչպէս նաեւ Գալուստեանի, Ալթունեանի եւ Թորոսեանի վաճառատուները:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՎԱԼԱՆՍ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Նոյ. 21, հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եկեղեցւոյ օծման 23րդ տարեդարձին առթիւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ ծառայած հոգեւորականներու թէ աշխարհականներու ի յիշատակ:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի դըպրաց դասուն կողմէ ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ,
14, Ռիւ Սէն – Պազիլ

Ուրբաթ, Նոյ. 19, ժամը 21ին

**ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ**

Ներկայ կ'ըլլան.—

**ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ**
**ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ**

Երկու բանաստեղծները կը ներկայացնէ՝

**ԿԱՐՕ ՓՈԼԱՏԵԱՆ**

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## Nor-Seround Lyon

Organise une opération
PORTES OUVERTES
Samedi, 20 Nov. de 14 à 19 h.
Dimanche, 21 Nov. de 10 à 18 h.
au Foyer de l'Eglise Arménienne
295, *Rue Boileau*
Tous les Arméniens sont invités.
Samedi 20 Nov. Surprise-Partie à 21 h.
dans le même Foyer

## Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբին ժողովը Հինգշաբթի, Նոյ. 18 ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին:

## ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընկերահամակրական ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի Դեկտեմբեր 5 ժամը 13ին: Բիցցա – Ոսկեան ճաշարանին մէջ, 139, Ռիւ Սէն Թ'Օնորէ, մէթրօ Լուվր:

Ջերմ մթնոլորտ:

Ճաշացին՝ ճաշացուցակի գիներով:

Նախապէս արձանագրուիլ հեռախօսելով հետեւեալ ընկերուհիներուն:

ԱՐՍԼԱՆԿԻՒԼԵԱՆ 734-70-19
ՍԱՆՈՍԵԱՆ 645-13-52
ՀՐԱԶԵԱՆ 878-67-38

ENSEIGNEMENT
DE LA LANGUE ARMENIENNE
A L'UNIVERSITE JEAN-MOULIN
INSTITUT des LANGUES
74, rue Pasteur Lyon 7e
tél. 69 - 24 93 poste 703

| | |
|---|---|
| Niveau 1 (débutants) | Mercredi de 18 à 19 h. 30 |
| Niveau 2 | Jeudi de 18 à 19 h. 30 |
| Niveau 3 | Samedi de 10 à 12 h. |

*Les cours ont débuté le 27 octobre*

*L'inscription est ouverte aux candidats bacheliers ou NON, au secrétariat de l'Institut.*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
MARSEILLE
12-14, Rue St. Bazile
*Exposition de sérigraphies par*
MIVELLA APRAHAMIAN
L'exposition est ouverte tous les jours
jusqu'au 5 Décembre

ENTREE LIBRE

## Հ. Յ. Դ. 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
## *GRANDE SOIRÉE DANSANTE*

SAMEDI 27 NOVEMBRE 1976 DE 18 HEURES A L'AUBE
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
AV. GEORGE V PARIS

ORCHESTRE DEDEDJIAN
Attractions - Bar - Buffet

**JACQUES CHELELEKIAN vous propose des**

*VOYAGES en ARMENIE*

**NOEL EN ARMENIE**

DU 24 DECEMBRE AU 6 JANVIER

**2750 F.**

*Comprenant*

Transport aérien — Pension complète — Hôtel 1ère classe — Visites et excursions — Service accompagnateur, guide.

*Renseignements et Inscriptions*

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière
13001 - MARSEILLE
tél. (91) 50. 89. 12

Madeleine BENNEYAN
HAVAS - VOYAGES
12, bd. Général De-Gaulle
26000 - VALENCE
tél. (75) 43. 06. 06

**Date limite d'inscription un mois et demi avant le départ.**

*Licence n° 97*

Prix calculés à la date du 31 Oct. 1975, susceptibles de modifications en cas d'augmentation du cours des changes ou du transport

**RESTAURANT EREVAN**

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e
Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ծիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:
ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Fonds A.R.A.M

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17
MERCREDI
17 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F

րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.725

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

52e ANNÉE — N° 13.725

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

### ՖՐԱՆՍԱ

#### ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Եղանակի գրական մրցանակներու բաշխումը սկսաւ, ըստ աւանդութեան Երկուշաբթի օր Կոնքուռ եւ Րընոտօ մրցանակներով: Առաջինին արժանացաւ «անարժան» նկատուած մը՝ Փաթրիք Կրենվիլ իր «Լէ Ֆլանպօյան» վէպին համար: Գործ մը որուն ձեռագիրը երկու անգամ յաջորդաբար մերժուած է Կալիմարի կողմէ եւ որուն երկրորդ շարադրութիւնը ընդունուած է Սէօյի կողմէ: Նիւթը կը վերաբերի Ափրիկէի եւ կեդրոնացած է վայրենի եւ փոթորկոտ մենատէրի մը վրայ, որ տեսակ մը Ամին Տատա է: Աւելի համոզիչ գործ մը կը նկատուի Միշէլ Անրիի «Սէրը, աչքը գոց»ը զոր հրատարակած է Կալիմար: Փիլիսոփայական նիւթ մըն է, շատ այժմէական քանի դէպքը կ'անցնի անորոշ ատեն մը, երեւակայական քաղաքի մը մէջ որ կ'ապրի իր անկումը: Բիւզանդիոն եւ Հռոմ երբ հասան բարգաւաճման գագաթնակէտին, դիտէին որ մահուան դատապարտուած են, ինչպէս բոլոր քաղաքակրթութիւնները, որոնք գերագոյն երջանկութեան հասած են, այսինքն այլեւս անկարողութեան:

Երկու հեղինակներն ալ դասախօս են. Կրենվիլ, 29 տարեկան, գրականութիւն կը դասաւանդէ (աւարտաճառին նիւթը եղած է Տոնժիւանիզմը Մոնթերլանի մօտ) եւ վերջին հինգ տարիներու ընթացքին երեք վէպ հրատարակած է: Անրի, փիլիսոփայութեան դասախօս է, ծնած է 1922ին, Հնդկաչին եւ Ֆրանսա եկած 1929ին:

#### ԿԱՊԷՆԻ ՄԱՀԸ

Երկուշաբթի օրուան ֆրանսական լուրերը առաւելաբար կը կեդրոնանային գրականութեան եւ սինեմային վրայ եւ մամուլը անգամ մը եւս ցոյց տուաւ թէ «զգայացունց»ի ի սէր ոչ բառերը կը կշռուին, ոչ ալ մանաւանդ ածականները: Երբ մէկը մեռնի, մանաւանդ Կապէնի նման մեծ մը, կը մոռցուին նախորդ մեռած մեծերը, կը մոռցուին նաեւ կարգի մը ողջ մեծերը (թէեւ շատ չէ մնացած), ու իւրաքանչիւրը կը փորձէ միւսէն աւելի բան մը ըսել: Այսպէս Կապէն կը նկատուի «Կապէն, փառաւորը» (Ֆիկառօ), «Քաղքենի սինեմային պապը» (Քոթիտիէն), Նահապետը, «Նուիրագործուած հրէշը», «ամէնէն մեծը», եւայլն, եւայլն: Ֆրանս - Սուար մոռցած է արդէն թէ ֆրանսական շարժանկարը Ռեմիւ մը ունեցած է ու մոռցուած են նաեւ Ժուվէ, Հարի Պոռ, Ֆրէնէ:

Կապէնի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի Փէռ - Լաշէզ ուր ըստ փափաքին մարմինը պիտի հրկիզուի եւ աճիւնները ցանուին ծովուն վրայ, Ֆինիսթէռի բացը: Ծովափին նախկին սպայ Կապէն ուզած է հոն «թաղուիլ»:

### ՔԱՆԱՏԱ

#### ԱՆԿԱԽԱՊԱՇՏՆԵՐԸ ԿԸ ՑԱՂԹԵՆ

Քէպէք նահանգի ընտրութիւնները անակնկալ եւ ջախջախիչ յաղթանակը ապահովեցին անջատողական կուսակցութեան: Տարիներու ընթացքին տը Կոլի «կեցցէ՛ ազատ Քէպէքը» հող չահած է եւ անկարելի չի նկատուիր այսօր նախատեսել նոյնիսկ անկախութիւնը: Նահանգը եօթը միլիոն բնակիչ ունի, որուն վեց միլիոնը ֆրանսախօս է:

Լէվէք, պարագլուխը յաղթական կուսակցութեան, խիստ յուզուած ելոյթ մը ունեցած է եւ խոստացած թէ երկու տարիէն հանրաքուէ մը պիտի ըլլայ եւ ժողովուրդը պիտի ըսէ թէ կ'ուզէ՞ անկախ ըլլալ: Ամէն պարագայի մէջ, կը յիշուի թէ քէպէքական կուսակցութեան յաղթանակը անպայման անջատողական շարժումին յաղթանակը չէ, քանի ընտրապայքարի թէմաները տնտեսական եւ ընկերային հարցերն էին:

### ԼԻԲԱՆԱՆ

#### ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՑԱՂԹԷ

Ինթերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն մէջ, Քրաֆթ կը վերլուծէ լիբանանեան տագնապը եւ կը հասնի այն եզրակացութեան թէ ի վերջոյ, անգամ մը համար, տրամաբանութիւնը յաղթեց եւ Լիբանանի պատերազմը վերջ գտաւ բնական համախմբումովը Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Սաուտի Արաբիոյ եւ նաեւ Յորդանանի:

Արդարեւ Երկուշաբթի գիշեր Պէյրութ կրցած է քնանալ, սուրիական խաղաղապահ ուժերու պահպանութեան տակ: Թէեւ «արաբական ուժ»ի անունին տակ է բայց եւ այնպէս Պէյրութ Սուրիայինն է, 250 հրասայլեր եւ 8000 զինուոր Պէյրութի բերած են «Փաքս Սիրիանա»ն:

Կը թուի թէ այս անգամ կարելի է յոյս ունենալ թէ լիբանանեան մղձաւանջին վերջաւորութիւնը սկսած է:

## ԹՐՔԱԳԱՏՈՒՄ

### ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՑ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻԻՆ

### ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔ

Ահա թէ ինչե՛ր կը գրեն թուրք թերթերը Քարթըրի ընտրութեան առթիւ:

#### ՀՐԱՄՄԵՑԷՔ ԱՆԳԱՐԱ, ՅԱՐԳԵԼԻ ՄԻՍԹԸՐ...

Կիւնայտըն մէջ Թէոման Էրէլ կը գրէ.— Քարթըր իր ընտրական պայքարի ատեն ձրի խոստումներ չռայլեց առատօրէն, այժմ հոգեբանական ճնշում մը կը բանեցնեն իր վրայ, որպէսզի յարգէ ու գործադրէ այդ խոստումները: Մեր մեծապատիւը երկու օրը հեղ մը կը կրկնէ.

— Ցոյներուն խօսք տուած եմ եւ վրճռակամ պիտի ըլլամ, պիտի հղրժեմ գայն: Աղէկ յիշեցի, չեմ մոռնար...

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Քարթըր երբ ձեռնարկէ իր նախագահական պաշտօնին, նախապատուութիւն պիտի տայ եղեր Կիպրոսի եւ Եգէականի խնդիրներուն, եւ Քիսինկէրի յաջորդը անմիջապէս պիտի ղրկէ եղեր Անգարա, Աթէնք եւ Կիպրոս...

Ամա՛ն, Մր. Քարթըր չեղլես մոռնաս, չուտով ղրկէ մարդդ, որ ապահովաբար յիսուննոց հանճարեղ մանուկ մըն է նորէն: Թող գայ Անգարա եւ տեսնէ գըլխուն գալիքը: Տեսնէ թէ քանի բաժնեկից կայ Ազգայնական Ճակատին մէջ, թող ընտրէ որը որ կ'ուզէ: Վարչապետ Տէմիրէլ, որ մէկ կողմէ կ'ըսէր թէ «խարիսխները փակեցի» եւ կը դատապարտէր զինարգելը, այժմ Թուրքի բարեկամ կը հռչակէ Ճերըլտ Ֆորտը: Բոլոր նախարարները չուզեցին երթալ խորհրդային յեղափոխութեան տարեդարձին, խորհելով որ Մր. Քարթըր կրնայ վշտանալ, եւ լոկ ղրկեցին Պաշպուղ Թիւրքէշը, Թունդ Թշնամի համայնավարներուն...:

Խորամանկներուն խորամանկը, Քիսինկէր, անգամ մը Անգարա եկած էր, եւ ի զո՛ւր փորձեց խօսակից մը գտնել: Ձենք գիտեր թէ նորը ո՞վ պիտի ըլլայ, բայց անպատճառ կը սպասենք անոր: Դժուարագոյն խնդիրներու հետ դէմ յանդիման պիտի գայ: Պիտի առաջարկէ որ Մր. Տէմիրէլ հասկացողութիւն եւ զիջողութիւն ցոյց տայ, ՆԱԹՕի կամ Կիպրոսի հաշւոյն, եւ Տէմիրէլ պիտի պատասխանէ իրեն.— Մենք ամէն ատեն հասկացողութիւն ցոյց կուտանք, Միսթըր, բայց դուք սա զինարգելը վերցուցէք ամէն բանէ առաջ, ա՛յդ է կարեւորը:

— Աղէկ, բայց եթէ Կիպրոսի մասին համաձայնութիւն չգոյանայ, չենք կըրնար զինարգելը վերցնել: Այդ պարագային հանրային կարծիքը կը զայրացնենք:

— Ձերինը հանրային կարծիք է, հապա՞ մերինը ինչ է: Ի՞նչպէս կրնամ զիջողութիւն ընել Կիպրոսի մասին, երբ դուք վերցուցած չէք զինարգելը...

Այդ պարագային ի՞նչ պիտի ընէք, յարգելի Քարթըր:

#### ԱՄԻՍԷ ՄԸ ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Անցեալ օր (Նոյ. 9) հաղորդած էինք որ ի մօտոյ կը ստորագրուի Թուրքեւ-խորհրդային դաշինք մը: Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.—

Անգարա.— Արտաքին նախարար Իհսան Սապրի Չաղլայանկիլ հաղորդեց թէ Թուրքիոյ յանձնուած է նախագիծը այն քաղաքական համաձայնագրին, որ պիտի ստորագրուի Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ: Թուրքիա իր տեսակէտը եւ փոխադարձ առաջարկները հաղորդած է Մոսկուայի, Անգարայի խորհրդային դեսպանատան միջոցաւ:

Այս առթիւ Չաղլայանկիլ շեշտեց թէ՝ «Սովետներուն հետ կնքելի բարեկամական, բարիդրացնութեան եւ շինարար գործակցութեան դաշնագիրը պիտի չվըրտանգէ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները Օթանի հետ:

— Յարգելի Կոսիգին, — ըսաւ Չաղլայանկիլ, — երբ Թուրքիա այցելեց, յայտնեց թէ յարմարագոյն պիտի ըլլար Թուրքիոյ հետ կնքել բարեկամական յարաբերութեանց դաշնագիր մը: Այս մասին մենք ալ համամտութիւն յայտնած էինք: Մեր այս հաւանութենէն ետք, մեր մեծ դրացին մեզի յանձնեց իր տեսակէտները բովանդակող նախագիծ մը, զոր ուսումնասիրեցինք եւ ճշդեցինք մեր փոխադարձ տեսակէտները: Այժմ մեր աշխատանքները առաջ պիտի տանինք, դաշնագիրը վերջնական կերպով եւ լրիւ պատրաստելու եւ յարմար թուականի մը ստորագրելու համար: Այս պարագան պատճառ մը չէ որ Թուրքիա հրաժարի Օթանէն: Իբրեւ օրինակ ձեզի պիտի կըրնամ յիշել Արեւմտեան Գերմանիան, որ Օթանի անդամ ըլլալով հանդերձ, դաշնագիր կնքած է Խորհ. Միութեան հետ: Հետեւաբար, երբ մենք բարիդրացնութեան մեր յարաբերութիւնները կ'ամրապնդենք Մոսկուայի հետ, չեմ խորհիր թէ վնասենք Օթանի հետ մեր ունեցած կապերուն:

× Անգարայի մէջ ստորագրուեցաւ նոյնպէս ուժանիւթերու գնման համաձայնագիր մը Խորհ. Միութեան հետ:

## Քանի մը տողով

ԲՐԵԺՆԵՒ Թիթոյի այցելեց եւ այս առթիւ ըսաւ թէ արեւմտեանները «պատմութիւններ կը պատմեն վատթարացնելու համար խորհրդային – եուկոսլաւ յարաբերութիւնները»: Ըստ երեւոյթին Թիթօ Մոսկուայի հետ ոչ մէկ տարակարծութիւն ունեցած է...: Բաժակաճառին մէջ, Բրեժնեւ շեշտած է նաեւ թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները հիմնուած են «ամբողջական հաւասարութեան, փոխադարձ յարգանքի եւ վստահութեան եւ բացարձակ ոչ-միջամտութեան վրայ ներքին գործերու մէջ»:

ՊԱՌ վերադարձաւ Եգիպտոսէն: Այս այցելութեան առթիւ հրատարակուած միացեալ զեկոյցը մասնաւոր նորութիւն մը չի բերեր: Առեւտրական գետնի վըրայ, երեք համաձայնագիր ստորագրուած են: Ֆրանսա Եգիպտոսի երկրորդ հայթայթիչն է: Երեք կէտերը կը վերաբերին Գահիրէի Փապուղիին, Չայն-Հեռատեսիլին եւ Սուէզի տակ փապուղիին:

ԱՄԵՐԻԿԱ իր վէթօն դրաւ Վիէթնամի ՄԱԿի անդամակցութեան դէմ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յանկարծակի կերպով ետ կանչած են Կիպրոսի իրենց դեսպանը, խորհրդակցութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործազուրկներու թիւը կը չատնայ: Հոկտեմբերին մէկ միլիոն 400 հազար էր ըստ Սէ. Ժէ. Թէ.ին, մինչ Աշխատանքի Նախարարութիւնը 1.025.300 կը նկատէ եւ նախարարն ալ ընդունելով հանդերձ թէ աւելի է քան անցեալ տարի նոյն ամսուն, կը խօսի « եղանակային » կացութեան մասին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ փոխ վարչապետը հրապարակային հանդիսութեան մը ատեն ծաղրանքով մերժած է «խորհրդային հաշտութեան կեղծիքը» ինչ որ պատճառ եղած է որ խորհրդային դեսպանը ձգէ երթայ: Սեփկա կը պատահէր ճաշի մը ընթացքին որ տրուած էր մառեշալ Պոքասայի ի պատիւ:

Fonds A.R.A.M

# «ՀԻԱՆԱԼԻ Է, ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ Է...»

Երրորդ օրն էր, ինչ Ուիլեըմ Սարոյեանը Հայաստանում էր։

Հոկտեմբերեան էինք մեկնում, ու ես ճանապարհին հարց տուի.

— Ձեր վերջին՝ 1960 թուականի այցելութիւնից յետոյ ի՞նչ փոփոխութիւններ նկատեցիք Հայաստանում։

Երկար լռեց։

— Ամերիկա պատուական բարեկամ մը ունիմ՝ Համբարձում Քելէկեան, նշանաւոր ոսկրաբոյժ է, գրականութեամբ ալ կը գրաղի... Հա, ըսենք, դուն անոր լաւ կը ճանչնաս...

Թուաց, թէ հարցս այնքան է սովորական, այնքան պարզունակ, որ չըր ․ ջանցել ուզեց։

— Օր մը Համբարձում Քելէկեան ըսաւ ինծի, այս ամերիկացի ժողովուրդին մէջ դուն Հայերը կրնա՞ս զանազանել... Ոչ, ըսի, Ցոյներ, Սպանացիներ, Իտալացիներ, ուրիշ ազգեր ալ կան, որ Հայերուն նման են, ի՞նչպէս զանազանեմ... Ես կրնա՛մ, ըսաւ։ Ի՞նչպէս... Աչքերէն, ըսաւ, աչքերէն կը զանազանեմ։ Հայու աչքերը տխուր են, մելամաղձոտ... ճիշդ կ՚ըսէր մարդը, այդպէս է... Հիմա հարց կուտաս ինծի՝ ի՞նչ փոփոխութիւն նկատեցի... Ամէնէն մեծ փոփոխութիւնն ան է, որ Հայուն աչքերուն մէջ պակսած է այդ տխրութիւն, այդ մելամաղձութիւն շատ է պակսած ... Հիմա առողջ, զօրաւոր, ուրախ ազգ մը կը տեսնեմ։ Եւ այդ հիանալի է...

Հիանալի է...

Զարմանալի է...

Այս նախադասութիւնները յաճախակի էն հնչում մեծ գրողի շուրթերից։ Հընչում էն ամէնուր՝ Երեւանի փողոցներում, գործարաններում, թանգարաններում, հին ու նոր յուշարձանների մօտ։ Երբ Սունդուկեանի անուան թատրոնում, դիտում էր իր «Իմ սիրտը լեռներում է» դրամայի բեմադրութիւնը, բամբ ձայնով, բայց մանկան անմիջականութեամբ յաճախ էր արտասանում այդ բառերը։ Յետոյ ասաց.

— Վարդան Աճէմեան մեծ տաղանդ է, իմ պզտիկ երազէն մեծ, լման բեմադրութիւն մը շինած է, հաւնեցայ, հիանալի է...։

Հիացմունքը գագաթնակէտին է հասնում, երբ մանուկների է հանդիպում։

Կը յիշե՞ս, այն երախաներ, որ Գեղարդ տեսանք, ի՛նչ հիանալի երախաներ, բոլորը առողջ, ամուր, գըւարթ... Երբ այն կարմիր գլուխով աղջըկան հարցուցի, թէ անունն ի՞նչ է, այնպէս պոռաց «Լա՛-ո՛ւրա», որ քէֆս եկաւ։ Հապա այն տղան՝ Սամուէլը, ի՛նչ հիանալի աչքեր ունէր...։

Արտաշատի դպրոցներից մէկի աշակերտներն էին, էքսկուրսիայի էին եկել։ Իմանալով, որ մեծ գրողը Գեղարդում է, խմբուել էին հնաւուրց վանքի բակում, եւ երբ Սարոյեանը երեւաց, ծափերով դիմաւորեցին նրան։ Յետոյ ոգջոյնի խօսքեր ասացին, մանկական պարզ, անպաճոյճ խօսքեր, յուշանուէրներ տուեցին, պիոներական փողկապ կապեցին վզին...։

Եւ այդ ամէնը այնքան գեղեցիկ էր, այնքան անմիջական, որ չէր կարող մեծ հիացողի, մեծ զարմացողի շուրթերից չպոկել նրա սիրած բառերը. «Հիանալի է, զարմանալի է...»։

Գեղարդի ճանապարհին մտածում էի, թէ ինչ պիտի ասի վիմափոր վանքի պատին քանդակուած նշանաւոր առիծների դէմ կանգնելիս... Երբ մտանք այդ վիմափորը, ու աչքն ընկաւ առիծներին, մի վայրկեան կարկամեց, եւ քչուեց ու ճչաց.

— Այս ի՛նչ զօրաւոր է...

Դիտեց, երկար դիտեց ու ասաց.

— Հիմա ա՛յս է, որ կ՚ուզեն ըլլալ աշխարհի շատ մը արուեստագէտներ ու չեն կրնար...

Գառնիի վերականգնուած տաճարի դէմ կանգնեց լուռ ու ինքնասոյզ։ Դիտեց ամէն ինչ ու յետոյ ասաց.

— Ամէն մարդ արիւնի եւ հոգիի ժառանգութիւն մը ունի, որ իր ուղեղին մէջ կը պահուի։ Ազգերն ալ ունին այդ ժառանգութիւն։ Մեր ազգային ժառանգութիւն Մատենադարանին մէջ է, Գեղարդի ու Գառնիի մէջ է... Ես տեսայ, թէ ինչ ապահով կը պահէք այդ ժառանգութիւն։ Այս տաճարն ալ ահա վերականգնած էք։ Ահռելի աշխատանք։ Հիանալի է...

Գառնիում ասացի, որ այստեղ մօտիկ մի գիտական ինստիտուտ կայ, որի գործը տիեզերքի հետ է։ Ասացի, որ ինստիտուտի դիրեկտորը նշանաւոր գիտնական է, երկրի արհեստական արբանեակներում նրա պատրաստած հեռադիտակներն են օգտագործւում։

— Ի՛նչ կ՚ըսես, շատ կ՚ուզեմ տեսնել այդ մարդ։

Ինստիտուտի դիրեկտորի՝ ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից - անդամ Գրիգոր Գուրզադեանի հետ շատ երկար զրոյց արաւ, հարցեր տուեց տիեզերական առեղծուածների մասին, ուշադրութիւն դարձած լսեց, յետոյ գրասեղանին տեսնելով Նարեկացու «Մատեան»ը, ասաց.

— Քու գործ նման է Նարեկացիի գործին, ան ալ կ՚ուզէր հասնիլ անհասանելիին ու կը տառապէր։

Յետոյ յաճախ էր յիշում Գուրզադեանին։

— Ի՛նչ զօրաւոր, ի՛նչ երիտասարդ միտք ունի այդ մարդ, ի՛նչ հիանալի է, որ ատանկ միտքեր ունինք... Եթէ չունենայինք, ազգը լման պիտի չըլլար...

Երեւան ժամանելու հէնց առաջին օրուանից ասել էր, որ շատ է ուզում գորգի գործարան տեսնել։

— Բայց մեքենայով չէ, ձեռքով, այդ կ՚ուզեմ տեսնել։

Սկզբում չհասկացայ, թէ ինչու յատկապէս գորգի գործարան է ուզում տեսնել։ Դա պարզուեց յետոյ, երբ այցելեցինք Երեւանի գորգագործական ֆաբրիկա։ Գորգագործ կանանց աշխատանքը շատ ուշադիր դիտելուց յետոյ ասաց.

— Շատ ուզեցի գորգի գործարան տեսնել, եւ գիտէ՞ք ինչու... Ամերիկա Հայեր յայտնի են որպէս գորգի վաճառականներ։ Ուզեցի աչքովս տեսնել, որ Հայեր ոչ միայն գորգ կը վաճառեն, այլ եւ իրենք գորգ կը շինեն... Ձեր գորգերը հիանալի են։ Բայց մէկ խորհուրդ կ՚ուզէի տալ. կ՚ուզէի ձեր գորգերուն մէջ աւելի շատ տեսնել պայծառ գոյներ, կարմիր գոյներ, Մարտիրոս Սարեանի, Մինաս Աւետիսեանի գոյներ...։

Գալու օրուանից ասել էր, որ շատ է ուզում տեսնել Մինաս Աւետիսեանի գործերը։ Դիտել էր ու ասաց.

— Աշխարհի մէջ անոր պէս նկարիչ քիչ կայ, եթէ ըսեմ չկայ, հաւատացէք ... Ի՛նչ զօրաւոր է, հայկական է, հին է ու բոլորովին նոր... Զարմանալի է...

Յակոբ Յակոբեանի կտաւները դիտելիս, հիանում էր նրա վարպետութեամբ, ու երբ նկարիչը ցոյց էր տալիս իր այն կտաւները, ուր պայծառ գոյներն էին գերիշխում, ասաց.

— Ահա հիմա մօտեցար մեզի...

Ամէն ինչից զգացւում է, որ բարձր է գնահատում յատկապէս հայ ժողովրդի կենսասիրութիւնը, լաւատեսութիւնը։

— Հայը իր բոլոր դժբախտութիւններու մէջ կատակ կը սիրէ, կոմիկը կը սիրէ։ Զարդէն փախած Հայեր Ֆրեզնոյի մէջ պզտիկ ուրախութիւններու վրայ անանկ կը ծիծաղէին, անանկ կը պոռային որ ամբողջ փողոց, ամբողջ թաղ կը բռնէր, տեղացիներ կը զարմանային...

Վիկտոր Համբարձումեանի հին բարեկամն է ու հին բարեկամի ջերմութեամբ երկար զրոյց ունեցաւ հետը։ Աստղերից, տիեզերքից յետոյ Հայոց լեզուին անցան։ Երբ Վիկտոր Համբարձումեանն ասաց, որ թէեւ ինքը մի քանի լեզուի է տիրապետում, բայց ոչ մի լեզուով այնքան ճշգրիտ չի կարողանում ձեւակերպել աստղագիտութեան հարցերը, որքան Հայոց լեզուով, մանկան անմիջականութեամբ հպարտացաւ։

— Ես մեր լեզուի հարստութիւն զգացի, երբ ինծի համար Նարեկացի կարդացին... Ես կ՚ուզեմ այդ հարստութիւնը իմ անգլերէնի մէջ փոխադրել...։

Բիւրականի նոր աստղադիտակը հիացրեց նրան, ու երբ ասացին, որ նման աստղադիտակ ամբողջ Եւրոպայում չկայ, դարձեալ հպարտացաւ։

Թող ընթերցողն ինձ ների, այս կցկտուր ու հապճեպ տպաւորութիւնների համար։ Առ այժմ հնարաւորութիւն չունեմ ամէն ինչի մասին մանրամասն պատմել։ Բայց արժէր պատմել ժամացոյցի գործարանում, Սարեանի տուն - թանգարանում, Մատենադարանում, գրողների տանը, պետական համալսարանում, Յովհաննէս Զարդարեանի արուեստանոցում, մնջախաղի թատրոնում նրա ունեցած հանդիպումների մասին, որոնցից իւրաքանչիւրն իմաստութիւն, սրամտութիւն, մեծ հոգու ու մեծ սրտի մի-մի աքանչելի հրավառութիւն էր... Սակայն չեմ կարող ինձ զսպել ու չպատմել հիացմունքի ու ոգեւորութեան այն պոռթկումի մասին, որ Սարոյեանն ունեցաւ Ուջան գիւղում։

Մի խումբ երիտասարդներ շրջապատեցին մեզ ու խնդրեցին գնալ իրենց տուն։

— Երթանք, — ասաց Սարոյեանը։

Տան շէմքին աղ ու հացով նրան ընդառաջ ելաւ տանտիրուհին ու հրաւիրեց ներս։

Ներսում մի հսկայական սեղան էր բացուած, որ տնքում էր գիւղի բարիքներով ծանրաբեռ։

Դարձաւ մեզ.

— Դո՞ւք էք ըսեր, որ պատրաստեն այս...

— Ոչ, — ասացինք, — չենք ճանաչում այս մարդկանց։

— Հապա ի՞նչպէս...

Բացատրեցի.

— Յիշո՞ւմ էք, գնացինք համալսարան...

— Այո...

— Այս երիտասարդներն այնտեղ էին։ Յետոյ գնացինք Սարդարապատ...

— Այո...

— Այս երիտասարդներն այնտեղ էին, մեր ետեւից եկել էին ու ինձ հարցրին, թէ կարո՞ղ է պատահել, որ այցելենք Ուջան, ասացի՝ կարող է...

— Հասկցայ, հասկցայ... Գեղեցիկ է, հիանալի է, զարմանալի...

Եւ պարեցին գիւղի տղաները, աղջիկները, կանայք... Ու նրանց հետ պարեց Սարոյեանը։ Պարեց, իր խօսքով ասած, «վայրենի», ինքնամոռաց... Երգեցին գիւղի տղաները, աղջիկները, կանայք, ու նրանց հետ որոտաց Սարոյեանը...

— Այս տղաները, ասացի, — բանուորներ, փիլոլոգներ չեն, ֆիզիկներ են...

— Զարմանալի, զարմանալի է, — ասաց։

Եւ այսպէս ամէնուրեք անպակաս էն «Հիանալին» ու «Զարմանալին»...

Եւ միայն մէկ անգամ Սարոյեանը մթնեց։ Գրողների տանն էր, ներկաներից մէկը հարց տուեց.

— Ինչո՞ւ է մեծ գրողը այսքան ուշ այցելում է հայրենիք...

Հարցը տրուած էր մի գրողի, մի մարդու, որը դեռեւս 1935 թուականին, երբ իր առաջին գիրքն էր տպել եւ ստացել առաջին հոնորարը, այդ դրամով ճանապարհորդել էր ոչ այլ տեղ, քան Հա -

# ՌԱՆՁՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ԿՐԱԿՈՑ ԳԷԼԻ ԳԻԻՂՈՒՄ

Մի ծեր հացթուխ երկմտում է.

— Էս տղան, — ասում է նա, — Սասունից ճղուած գլխով եկաւ Հալէպ։ Ընկոյզի համար երկու Քրդից ծեծուած մարդը ի՞նչպէս կարող է մի ամբողջ ազգ ազատել սուլթանի լծից։

— Իսկ դու կը հաւատայի՞ր, որ գոմքեցի մի խեղճ ու կրակ կաշեգործ ընկնէր Հալէպ եւ մէն-մենակ մի եկեղեցի շինէր քաղաքի կենտրոնում։ Մինչեւ մարդու գլուխը չճղուի, նա ազգի ցաւը չի հասկանայ, — առարկում է նրան երկրորդ հացթուխը։

— Կորիճ տղայ է երեւում, թող երթայ, իր բախտը փորձի, — վրայ է բերում մի երրորդ պանդուխտ Սասունցի։

Գէորգի հայրն ու մայրը սպասում են մի շաբաթ, երկու շաբաթ՝ որդին չկայ։

— Վա՛յ, մեր խեղճ տղան կորաւ, — ասում են ու գլխներին տալիս։

Գէորգը մի քանի հօրեղբայր ունէր։ Սրանք կասկածում են, թէ, երեւի, Հալէպ է գնացել։ Որոշում են, որ իրենցից մէկը գնայ Հալէպ, տղային գտնի, բերի։

— Ես բարի լուսոյ քաղցրիկ Քրիստոս Աստուած, — ասում է մեծ հօրեղբայրը եւ բռնում Հալէպի ճամբան։ Ու դեռ հօրեղբայրը Հալէպ չհասած, Գէորգը զինուած մտնում է Սասուն։ Ճանապարհին որսում է մի քարայծ եւ ուսին դրած գալիս տուն։ Տո՛ւն, ինչ տո՛ւն, որձաքարից շինուած մի բերդ։ Որսը գնում է ցած եւ մեկնում թախտին՝ երեսով դէպի պատը։

Հայրը մտնում է ներս, տեսնում է անծանօթ մարդուն թախտին քնած, գլխավերեւում՝ հրացան, կողքին՝ մի սպաննուած քարայծ։

— Կայ-չկայ, սա իմ տղան է, — ասում է հայրը եւ արթնացնում քնած երիտասարդին։

— Վատ հարեւանը մարդուս գործիքի տէր կը դարձնի, — ասում է Գէորգը եւ հրացանը առնելով, նոյն օրը գնում, միանում է Արաբոյի խմբին։

Արաբոյից յետոյ զինուորն է դառնում Սերոբ Աղբիւրի։ Կռիւներից մէկում սպանում է սուլթանի ազդեցիկ չաւուշներից մէկին եւ շուտով յայտնի դառնում Գէորգ Չաւուշ անունով։

Միջահասակից քիչ ցածր էր Գէորգը, թուխ ու թիկնեղ եւ աչքերը բոցավառ։ Վարսերը սեւ գանգուր էին, յօնքերը՝ խիտ ու գեղագծուած։ Արաբօն ինձ շատ էր պատմել նրա մասին, բայց տեսած չկայի։ Իսկ Սերոբն ասում էր, որ նա մեծ համբաւ է ձեռք բերել քրդական աշիրէթների մէջ եւ այնպէս վարժ է խօսում քրդերէն, որ դժուար է նրան տարբերել Քրդից։

Սասունում աղջիկ փախցնելը խստօրէն արգելուած էր (օրէնքով), որպէսզի հայ գիւղերի համերաշխութիւնը չքայքայուի։

— Ձեր մօրուքները կնտել կը տանք, եթէ աղջիկ փախցնողին պսակէք, — զգուշացրել էին Սասունցիք իրենց քահանաներին։

Երբ Սերոբ Աղբիւրը Տէր Քաջի տանն էր, լուր եկաւ, որ Գէորգ Չաւուշի հօրեղբայրներից մէկը կին է փախցրել Սասնոյ Աղբիկ գիւղից։ Գիւղացիները փախցնողին հետապնդելով, բռնել - բերել էին Նեմրութի Ասլանի մօտ, որ նա դատն անի։ Նրան բերեցին այն ժամանակ, երբ ես Սերոբ Աղբիւրի զէնքերն էի մաքրում։

Հաստակուռ մարդ էր, մեծ բեխերով եւ գոմշէնէ տրեխներով։

— Ո՞ւմ համար էիր փախցնում այդ կնոջը, — հարցրեց Սերոբը։

— Ինձ համար, — համարձակ պատասխանեց հօրեղբայրը։

— Ո՞րտեղ տեսար առաջին անգամ նրան։

— Առաքելոց վանքում։

— Ո՞ր գիւղից էր եւ ինչո՞ւ էր գնացել վանք։

— Դաշտի գիւղերից էր, բայց հարս էր տրուած Սասուն։ Էրիկը տասը տարի է, ինչ պանդխտութեան է գնացել եւ ոչ մի օգնութիւն ցոյց չի տալիս իրեն։ Խեղճ կինը դիմել էր Մշոյ Առաջնորդարանին, որ ինքը նեղութեան մէջ է։ Առաջնորդարանը նամակ էր գրել վանքի վանահայր Յովհաննէս վարդապետին, որ նրան ընդունի, պայմանով, որ աշխատի իբրեւ հաւաքարար եւ օգտուի վանքի հացից։

— Դու ի՞նչ էիր անում վանքում։

— Ես վանքում տնտես էի։

— Այդ կնոջը գիւղի՞ց փախցրիր, թէ վանքից։

— Գիւղից։

— Ո՞րտեղ է գտնւում այդ գիւղը։

— Ծովասարի վրայ։

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(20 - Շար.)

Fonds A.R.A.M

# ԼԵՀ «ԳԱՐՈՒՆԸ»՝ 1956 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

Օ

1956 Հոկտեմբեր 21ին Գոմուլկա առաջին քարտուղար կ'ընտրուէր Լեհաստանի միացեալ բանուորութեան (Համայնավար) կուսակցութեան: Խորհրդային ղեկավարները՝ փորձելէ ետք արգիլել Գոմուլկայի ընտրութիւնը, հարկադրաբար տեղի կուտան ժողովուրդի մը յամառ կամքին առջեւ: Լեհերը այս ձեւով յաղթանակ մը կ'արձանագրեն, քանի Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէն առաջինը կ'ըլլան, որ իրենց «գարունը» կ'ունենան: Իրենց նոր առաջնորդը առանց այլ եւ այլի կը դատապարտէ սխալներն ու ոճիրները, որոնք գործուած էին յանուն ընկերվարութեան՝ ստալինեան շրջանին: Կը խոստանայ միշտ ճշմարտութիւններն ըսել իր համաքաղաքացիներուն: Լեհերը կը հաւատան, թէ վերջնականապէս գտած են իրենց ազգային հերոսը, որու շնորհիւ նոր էջ մը կը բացուի իրենց պատմութեան մէջ:

Լեհ «գարունը» յեղափոխութիւն մըն էր յեղափոխութեան մէջ: Մեծ յեղաշրջումի մը ազդանշանները արդէն ամիսներէ ի վեր ի յայտ կուգային: Ապաստալինացումը Վարշաւայի մէջ Մոսկուայէն առաջ սկսած էր: Մտաւորականութիւնը չէր սպասած Խրուշչեւի գաղտնի տեղեկագրին՝ կարդացուած Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 20րդ համագումարին՝ 1956 Փետրուար, որպէսզի հրապարակաւ խնդրոյ առարկայ դարձնէր Ստալինի եւ անոր աշակերտներուն կառավարման եղանակը:

Բողոքի շարժումը աննախընթաց տարողութիւն կը ստանար 1956 Յունիս 28ին, երբ յիսուն հազար բանուորներ Պոզնանի մէջ կը դադրեցնէին իրենց աշխատանքը, կ'իջնէին փողոց եւ կը յարձակէին ձայնասփիւռի կայանին ու կեդրոնական ոստիկանատան վրայ՝ բանտէն դուրս հանելով բանտարկեալները: Այդ օրերուն միջազգային տօնավաճառ մը տեղի կ'ունենար Պոզնանի մէջ, իսկ քաղաքը պատերազմի դաշտի կերպարանք կը ստանար: Ապահովութեան ուժերը երկար-բարակ չեն մտածեր կրակելու եւ 53 հոգի սպաննելու համար: 323 խռովարարներ կը ձերբակալուին:

Սկիզբները՝ իշխանութիւնները նրբութիւններու հետամուտ չեն ըլլար: Իրենց համար խռովութիւնները խուլիկաններու գործեր էին՝ դրդուած դուրսէն գաղթաւէր ուժերու կողմէ: Սիրիանկիեւիչ, որ վարչապետ էր, ճակատ կը յարդարէ վերոյիշեալ տարրերուն դէմ: Ամիս մը ետք ապահովաբար կը գզջայ իր այս քայլին համար: Առաջին քարտուղարը՝ Օչաբ, կ'ընդունի արդարեւ, թէ անհեթեթ պիտի ըլլար խօսիլ դրդիչներու եւ օտար գործակալներու մասին: Պէտք էր փնտռել խոր ցաւին պատճառը եւ բարեփոխումներու ճամբով դարմանել զայն: Ու որպէսզի ցոյց տայ բարեփոխման կամքը՝ խորհրդանշական ժեստ մը կը կատարէ. Գոմուլկա, նախկին ընդհ. քարտուղարը, որ բանտարկուած էր ստալինեան շրջանին եւ ետքէն վերապատուըուած՝ կուսակցութեան շարքերը կ'ընդունուի վերստին:

Բայց ի՞նչ դիրք բռնել Պոզնանի ցոյցերէն ետք ձերբակալուած անձերուն դէմ: Քանի իշխանութիւնները կը հերքէին դրդութեան վարկածը կարելի չէր զանոնք դատել իբրեւ ընկերվարութեան թշնամիներ: Միւս կողմէ կարելի չէր նաեւ զանոնք արձակել առանց ձեւականութիւնները յարգելու: Դատավարութիւններ տեղի կ'ունենան, բայց այնպիսի ձեւով, որ ուղղակի ապշեցուցիչ էր Լեհերուն համար, քանի տարիներէ ի վեր նման բան չէին տեսած: Ամբաստանեալները ինքզինքնին կը պաշտպանեն եւ կ'ունենան մոլեգին ջատագովներ: Հանրութիւնը ուշի ուշով կը հետեւի դատավարութեանց փուլերուն: Ասոնք երթալով ի նպաստ ամբաստանեալներուն նկարագիրը կը ստանան: Վերջին հաշուով վարչակարգն էր, որ ամբաստանեալի վիճակին կը մատնուէր: Այլեւս ուշ էր կերքերը հանդարտեցնելու սահմանուած քաղաքականութեան գործադրութիւնը: Գրգիչ մթնոլորտը համընդհանուր կը դառնայ. մէկ կողմ ժողովուրդն է, որ կը պահանջէ հիմնական վերիվայրում, միւս կողմ այնպիսիներ, որոնք կ'ուզեն սանձել ապաստալինացման թափը:

Այս ճգնաժամային օրերուն Օչաբ նժարը կը հակէ: Այն, որուն համար Ստալին ըսած էր, թէ «պողպատեայ ակռաներով բոլշեւիկ» մըն է՝ կը մերժէ զսպիչ միջոցներու դիմել: Աւելին, առաջին քարտուղարի իր պաշտօնը կը յանձնէ Գոմուլկայի, որ իր հակաստալինեան անցեալին համար կրնար վարչակարգին շուրջ համախմբել ժողովրդական զանգուածները: Մոսկուա այս ձեւով չէր մտածեր: Կրեմլինի վարիչներուն համար անհանդուրժելի էր մէկու մը վերադարձը դէպի քաղաքական ասպարէզ, եւ այն ալ ամբոխին ճնշումին տակ, որ կը նկատուէր «ազգայնական համայնավար». մէկը, որ նոյնիսկ դէմ եղած էր գիւղատնտեսութեան համայնացման:

Կրեմլինի վարիչները կ'որոշեն իրենց կամքը պարտադրել: Ռուսական ուժերը, որոնք Լեհաստան կը գտնուէին, կը սկսին շարժիլ: Կեդր. Կոմիտէի նիստին խորհրդային չորս ղեկավարներ՝ Մոլոտով, Միկոյեան, Կագանովիչ եւ Խրուշչեւ, ընկերակցութեամբ 14 զօրավարներու, առանց հրաւէրի նիստին կը ներկայանան: Իրենց յոյսը կը դնեն այսպէս կոչուած «նատոլինեան» խմբակին վրայ, որ կ'ուզէ հին կարգ ու կանոնի պահպանումը՝ առանց պայմանի հաւատարիմ մնալով Մոսկուայի:

Միւս կողմը Կեդր. Կոմիտէի կազմին մեծամասնութիւն էր, որ համոզումով թէ պայմաններու հարկադրանքով, կ'ուզէր բարեփոխութիւնը եւ վճռած էր այս անգամ տեղի չտալ օտար ճնշումի տակ: Այս երկրորդ ուժը կրնար խնդրոյ առարկայ դառնալ, եթէ գործատուներու բանուորներն ինքնաբերաբար ինքզինքնին զօրակոչի ենթարկած չըլլային եւ թէ կարեւոր թիւով զինուորականներ իրենց կամքը յայտնած չըլլային՝ պաշտպանելու անկախութիւնը: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռոկոսովսկի, որ խորհրդային մարեչալ մըն էր եւ լեհ համազգեստ կը կրէր քանի մը տարուան համար, որպէսզի հրամայէ լեհ բանակներուն, այսպէս կոչուած «պարապութեան» վրայ կ'իշխէր: Ճիշդ է, որ ռուսական ուժերը կրնային սանձել ըմբոստ Լեհերը՝ քաղաքացի թէ զինուորական, սակայն գոնէ այս անգամ խորհրդային ղեկավարները վախցան զայթակղութենէ, որ կրնար յառաջ գալ բուռն բախումի մը հետեւանքով: Գոմուլկա ի վերջոյ կրնար փրկել ընկերվարութիւնը: Թող փորձէ իր բախտը: Խրուշչեւ, որ Վարշաւա ժամանած օրը հայհոյած էր Գոմուլկային՝ առաջինը կ'ըլլայ շնորհաւորելու համար առաջին քարտուղարը:

Վարշաւա ցնծութեան մէջ է: Լեհերը դեռ չեն ըմբռներ, թէ ինչ երկդիմի կացութիւն մը ստեղծուած է իրենց համար: Գոմուլկա կը մարմնացնէր իրենց յոյսերը: Անոր արժանաւոր կեցուածքը Կրեմլինի վարիչներուն դէմ՝ կը բուժէր իրենց տասը տարուան նուաստացումի վէրքը Ռուսերուն առջեւ: Գոմուլկա թոյլ կուտայ, որ բռնի համայնացած գիւղացիները ազատ աշխատին: Համաձայնութիւն կը կնքէ կաթողիկէ եկեղեցիին հետ: Եւ, 1957 Յունուար 20ին, հանրաքուէով մը (միակը թերեւս, որ իր իսկական դիմագիծով կը ներկայանայ համայնավար վարչակարգի տակ) վաւերացնել կուտայ ժողովուրդին կողմէ իր քաղաքականութիւնը կամ աւելի ճիշդ, այն ինչ որ մնացած էր անկէ:

Եւ սակայն ազգային հերոսը հին գրասեղանի առջեւ կը նստէր: Կ'ուզէ վերահաստատել կազմալուծման հոլովոյթին դատապարտուած կուսակցութիւնը, որուն դէմ ցցուած էր ժողովուրդը: «Լեհերու լեզուով» կը խօսէր, սակայն «պետական տրամաբանութեամբ»կը սախէր, որ երթալով աւելի շոյէ իր մեծ դրացին: Այսպէս է, օրինակ, որ երբ ռուսական հրասայլերը Փեշտայի վրայ կը յարձակէին՝ իր ժողովուրդին ակնկալած վրդովումը չի յայտներ Ռուսերուն դէմ: 1958էն սկսեալ դիրք կը ճշդէ անոնց դէմ, որոնք ախոյեանները եղած էին իր իշխանութեան գլուխ գալուն: Պիտի չուշանար հակամարտութիւնը իր եւ կաթողիկէ եկեղեցիին միջեւ: 1960ի սկիզբները ոչինչ կը մնար կամ՝ ոչ շատ մեծ բան, լեհ ժողովուրդին տածած յոյսէն: Մտաւորականութիւնը կը տեսնէ, թէ Գոմուլկա, բաղդատմամբ 1955–56ի տարիներուն, նուազ ազատ է շարժելու, եւ անկախութեան պաշտպանը դարձած է լաւագոյն բարեկամը Խորհ. Միութեան:

1956ի Հոկտեմբերի դղրդումը, այնուամենայնիւ, մնայուն արդիւնքներ կուտայ: Ըմբոստները թէ՛ պարտուած, թէ՛ յաղթած էին: Ցոյց տուած էին, թէ նոյնիսկ համայնավար երկրի մը մէջ ժողովուրդը կրնայ տապալել իշխանութիւնը: Անոնց յաջորդները 1970ին կրկնեցին փորձը, ապա՝ 1976ին սախպեցին, որ իշխանութիւնը նահանջէ: Ցոյց տուին միանգամ ընդմիշտ, որ ընկերվարական երկիրներու մէջ եւս ժողովուրդը իր տենչերն ունի: Այլ մանաւանդ սորվեցուցին իրենց առաջնորդներուն, թէ կրնան վտանգաւոր դառնալ, եթէ երբեք աննկատ ձգուին:

Թ. Ա. Թ.

---

յաստան... Այն գրողին, որի մորմոքող կարօտը նրան տարել էր դէպի իր ծննդավայր Բիթլիսի աւերակները, ուր նա իր հօրը ճանաչող Քրդերի օգնութեամբ գտել էր հայրենի տունը եւ երկա՛ր, երկա՛ր մենակ մնացել նրա աւերակների մէջ: Այն գրողին, որ ահա երրորդ անգամ է, ինչ Հայաստանում է եւ Ուջանի գիւղական յարկի տակ որոտաց, թէ այսօր իր կեանքի լաւագոյն օրն է...

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

---

## ՊՈՒՏՄ ԺՊԻՏ

Եւ վեցերորդ օրը Տէրը ստեղծեց Զուիցերիան, ամբողջ իր լեռներովը, դաշտերովը եւ կովերովը: Եւ Տէրը հարցուց Զուիցերացիին.

— Ի՞նչ կրնամ ընել քեզի համար:

Եւ Զուիցերացին պատասխանեց.

— Կաթ ունենալ կ'ուզեմ, շատ կաթ ունենալ կ'ուզեմ:

— Լաւ, ըսաւ Տէրը:

Միջոց մը վերջ, երբ հոնկէ կ'անցնէր, Տէրը հարցուց Զուիցերացիին.

— Ի՞նչպէս է, լա՞ւ է գոնէ քու կաթը:

— Լաւագոյնն է, Տէր, պատասխանեց Զուիցերացին: Աշխարհի վրայ աւելի լաւը չկայ: Համը նայեցէք անգամ մը:

Տէրը բաժակ մը կաթ ըմպեց եւ ըսաւ.

— Շատ լաւ է իսկապէս: Գոհ եմ: Արդեօք ուրիշ բան մըն ալ կ'ուզե՞ս ինծմէ:

— Այո, Տէր իմ, պատասխանեց Զուիցերացին, մէկ Ֆրանք եւ յիսուն սանթիմ: Բաժակ մը կաթին փոխարժէքը:

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (218)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

### ԴԷՊԻ ՄԱՀ

— Կ'երեւի թէ չի գիտեր որ դուն ալ մեր մէջն ես, շարունակեց Ալթիէրի լռութիւնը խզելով: Եւ թերեւս զառանցած միջոցին իսկ չուզեր քեզ մատնել...:

— Ըսել է ամէն բան ըսա՞ւ... եւ անունս չտուա՞ւ:

— Այո՛...:

— Բայց եթէ ըսածները լսելու ըլլան՝ կորսուած ենք, կորսուա՛ծ..:

—Այո՛, երբ որ մենք բռնուինք, դո՛ւն ալ մեր հետը պիտի բռնուիս...:

Լռութիւն մը եւս տիրեց:

— Ընդհանրապէս իրիկունները եւ գիշերները զառանցել կը սկսի, շարունակեց Ալթիէրի լռութիւնը խզելով: Հիմա հանդիստ մը քնանալու վրայ է: Ա՛խ սա զառանցած գիշերները, եթէ քանի մը գիշեր եւս այդպէս մեր բոլոր գաղտնիքները երեւան հանելով զառանցելու ըլլայ, ճշմարիտ Աստուած վախէս եւ սարսափէս խելքիս պիտի գայ...: Այսօր հինգ գիշեր եղաւ, մինչեւ առտու, դաշոյնը ձեռքս իր մահճակալին քովէն գոնէ դուռ վազելով եւ ականջներս սրելով մտիկ կ'ընեմ որ զինքը լսող մը գտած պարագային դաշոյնս կուրծքը խոթեմ գաղտնիքս գաղտնի պահելու համար...: Ալ չկրցայ տանիլ այս կեանքը եւ պարտաւորուեցայ ձեզ կանչել:

— Ես քու տեղդ կը հսկեմ, գնա՛ քիչ մը հանգչէ, ըսաւ Տանտոլօ աշխուժով: Երբոր քունս գայ, քեզ կ'արթնցնեմ:

— Ըսածս չկրցա՞ր հասկնալ, հանգչելու մասին չէ որ կը խօսիմ, կակազեց Ալթիէրի խեղդուկ ձայնով մը:

— Հապա՞:

— Պէտք չէ որ զառանցած միջոցին ըսածները մէկը լսէ:

— Այո՛, իրաւունք ունիս, պէտք չէ որ մէկը լսէ, կրկնեց Տանտոլօ ձեռքը ճակտին դնելով: Եթէ տանկ դժբախտութիւն մը պատահի, մեզի համար մահ է, մա՛հ...: Սուրբ Մարկոս հրապարակին վրայ պիտի գլխատուինք... եւ կամ... մեզ ալ Հառաչանքի կամուրջէն անցնելով նկուղները պիտի նետեն...

– Լռէ՛, լռէ՛, այդ անունը բնաւ բերանդ մի՛ առներ հոս, մռնչեց Ալթիէրի Լէօնորի ձեռքը սեղմելով: Եթէ աղջիկդ արթննայ ու այդ անունը լսէ, մեր դէմը ցցուելով մեր երեսին պիտի չպոռա՞յ թէ իր նշանածը մենք էինք հոն նետել տուողը:

Եւ երկուքը մէկէն դողալով Լէօնորի նայեցան:

— Կը քնանայ, կմկմաց Տանտոլօ:

— Այո, կը քնանայ եւ թերեւս այդ քունովն է որ մեզ կը սպաննէ: Գաղտնիքնիս երեւան չհանելու միայն մէկ միջոց կայ...:

— Ո՞ր միջոցը, թոթովեց Տանտոլօ որուն մազերը ցցուեցան:

— Գիտե՞ս թէ աղջիկդ որքան կը սիրեմ:

— Լռէ՛, լռէ՛, տանկ բաներու վրայ խօսելուատենը չէ:

— Ահա այդ սէրն է որ զիս յուսահատութեան կը մատնէ...: Ես զինքը կը սիրեմ, բայց ինքը զիս կ'ատէ, կ'արհամարհէ եւ կ'անիծէ...: Պէտք է ես...:

— Ի՞նչ...

— Այո, պէտք է ես մեռնիմ...:

— Ի՞նչ խօսք է այդ...:

— Կամ ան...:

— Բայց ի՞նչ կ'ըսես... խելքի՞դ եկաւ:

— Այո, պէտք է մեր երկուքէն մին մեռնի...:

— Լռէ՛, լռէ՛, մռնչեց Լէոնորի հայրը:

— Ոչ, պիտի չլռեմ, որովհետեւ ես քեզ այս բանին համար էր որ կանչել տուի...: Չե՞ս գիտեր որ աղջկանդ հետ ամուսնացած օրէս ի վեր իրարմէ զատ, իրարմէ հեռու կ'ապրինք: Ինչո՞ւ զայն ինծի կնութեան տուիր քանի որ գիտէիր թէ ան զիս չէր սիրեր...: Դուն ես իմ դժբախտութեանս պատճառը: Եթէ զայն խենթի մը պէս սիրած չըլլայի, մինչեւ հիմա սպաննած պիտի ըլլայի զինքը...: Այլեւս կը բաւէ, հասկցա՞ր, այլեւս չեմ կրնար հանդուրժել: Կը բաւէ հինգ օրէ ի վեր քաշածս...: Հինգ օր է որ ամէն անգամ զառանցելուն իր նշանածը կը կանչէ, կ'աղաչէ, կը պաղատի, ներողութիւն կը խնդրէ անկէ, կ'ըսէ թէ իրմէ ուրիշ ոչ ոք կը սիրէ...: Այս բառերէն, այս խօսքերէն ամէն մէկը դաշոյնի հարուածի մը պէս իմ սիրտս կը մխուի: Ասոնք չէին բաւեր, ահա սարքած դաւադրութիւններս ալ երեւան հանել կը սպառնայ, զիս կախաղան հանել կ'ուզէ: Ալ կը բաւէ, չեմ կրնար այսպէս ամէն օր ահ ու սարսափի մէջ ապրիլ, կնոջ մը քմահաճոյքէն կախուած չեմ կրնար մնալ, ոչ ես եւ ոչ ալ դուն: Երբ օր մը մեզմէ վրէժ առնել ուզէ, ըսէ, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը...: Ըսէ, կ'ուզե՞ս կախաղան բարձրանալ, կ'ուզե՞ս դահիճին յանձնել գլուխդ...:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Փոսպիւլիւքեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Նիկողոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նիկողոսեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, այս Կիրակի, Նոյ. 21, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին իրենց ծնողաց

ՍՈՂՈՄՈՆ և ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Մարգէն Պուռնազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժաք Պուռնազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարկոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թուֆայեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Գոհար Տիմիճեան, Պր. Գրիգոր Հէքիմեան, Պր. Գէորգ Սէրէթճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյ. 21ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց հօր եւ մօր, կեսրայրին եւ զոքանչին, քեռայրին եւ քրոջ՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊՈՒՌՆԱՁԵԱՆԻ

եւ իր կնոջ

ՄԱՐԻԶԱ ՊՈՒՌՆԱՁԵԱՆԻ

(ծնեալ Հէքիմեան)

իրենց մահուան քառասունքին առթիւ:

Այս եւ Ս. Աստուածածնայ ընծայման տօնին առթիւ կը պատարագէ Դաւիթ Եպսկ. Սահակեան, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն իր բոլոր ընկեր – ընկերուհիներով կ'ողբայ իր վեթերան ընկերոջ Պետրոս Զպուքճեանի մահը եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Գեղանոյշ Ֆէլլահեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Այանեան, Օրիորդներ Օտէթ եւ Ժօէլ Ֆէլլահեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Նոյ. 21 Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՖԷԼԼԱՀԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Նազարէթ Տալաքիւբէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տալաքիւբէքեան, Պր. Էտուար Տալաքիւբէքեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տալաքիւբէքեան, Պր. Ժան Տալաքիւբէքեան, այրի Տիկին Այնաճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սէքոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գրիգորեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Տալաքիւբէքեան եւ զաւակները պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին տաբախտ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ՝ Կիրակի Նոյ. 21 Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ մէջ, 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ:

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն ի գիտութիւն:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

### ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Սէրէնկիւլեան ընտանիքը կը նուիրէ 500 Ֆր. Լիբանանահայերուն ի նպաստ (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Կարօ Քէշիշեան իրենց քեռայրին Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ 100ական Ֆր. կը նուիրեն Անաբատ Ցղութեան Քոյրերուն և Յառաջին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

14, Ռիւ Սէն – Պազիլ

Ուրբաթ, Նոյ. 19, ժամը 21ին

**ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ**

Ներկայ կ'ըլլան.—

**ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ**

**ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ**

Երկու բանաստեղծները կը ներկայացնէ՝

**ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ**

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## Nor-Seround Lyon

Organise une opération

PORTES OUVERTES

Samedi, 20 Nov. de 14 à 19 h.

Dimanche, 21 Nov. de 10 à 18 h.

au Foyer de l'Eglise Arménienne

295, *Rue Boileau*

Tous les Arméniens sont invités.

Samedi 20 Nov. Surprise-Partie à 21 h. dans le même Foyer

LE SEMINAIRE DE

Mme ANAHIT TER-MINASSIAN

« Mouvements nationaux et sociaux au Caucase, fin 19ème, début 20ème » a repris le Mardi 16 Novembre (un mardi sur deux, soit le 30 Nov., le 14 Décembre) MAISON DES SCIENCES DE L'HOMME

54, Bd. Raspail, Paris, 8ème étage

## ՀԱՅԵՐԷՆ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

### ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կը ցուցադրուի ԵՐԱԶԻ ՃԱՄԲՈՎ հայերէն երգախառն ժապաւէնը, Նոյեմբեր 20, ժամը 15.30ին Սինեմա–Մանտրէնի մէջ:

Տոմսերը կը ծախուին վարչութեան անդամներուն քով ինչպէս նաեւ Գալուստեանի, Ալթունեանի եւ Թորոսեանի վաճառատուները:

Imprimé sur les Presses

DU JOURNAL «HARATCH»

83,rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

## ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 10

Ընկ. Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առիթով կ'ըլլան հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— ընկերներ Կարպիս Յակոբեան, Արա Պիպէրեան, Օննիկ Ալթունեան, Ժիրայր Գումրուեան, Անրի Փափազեան, Յակոբ Սազճեան, Յակոբ Պալեան 100ական:

## Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբին ժողովը Հինգշաբթի, Նոյ. 18 ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 19) ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԱՐՍԷԼ – ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 19) ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, գաւաթ մը թէյի շուրջ, Կիրակի Նոյ. 21 ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ, 40 Ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի խառն ժողովը այս Հինգշաբթի, Նոյ. 18, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Նոյեմբեր 20, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

## ՎԱԼԱՆՍ

### Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Նոյ. 21, հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եկեղեցւոյ օծման 23րդ տարեդարձին առթիւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ ծառայած հոգեւորականներու թէ աշխարհականներու ի յիշատակ:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի դըպրաց դասուն կողմէ ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի:




Directeur Artistique et Chef d'Orchestre
CONSTANTIN ORBELIAN

## UN ENSEMBLE DE 22 MUSICIENS ET 9 CHANTEURS

BELLA TARPINIAN

ROUPEN MATEVOSSIAN

RAISSA MEGUERDITCHIAN

SIMON DERIAN

ZAROUHI DONIKIAN

DATEVIG HOVHANNESSIAN

EDGARD GARABETIAN

NATALIA SINELNIKOVA

CHAHEN AIROUMIAN

VALENCE : 17 novembre
*SALLE DES FETES* 20 h. 45

ALFORTVILLE : 23 novembre
*PALAIS DES SPORTS* 20 h. 45

ISSY-LES-Mx. : 24 novembre
*THEATRE MUNICIPAL* 20 h. 45

BAGNEUX : 26 novembre
*SALLE DES FETES* 20 h. 45

GARGES - les - GONESSE
Samedi 20 Novembre à 20 h. 30
Gymnase Jean - Jaurès

PARIS : 27 novembre
*THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES* 21h

PARIS : 28 novembre
*SALLE PLEYEL* 21 h.

*Location :*

ALFORTVILLE — Café Philippe

BAGNEUX — Garakian
23 Rue Haïg Tbirian
Papazian 26 Rue Marc Sagnier

ISSY - les - MOULINEAUX — Stépanian
23 Ave. Auguste Rodin, Meudon
Benlian 53 bis Bd. Rodin

ARNOUVILLE — Epicerie Nigoghossian
rue Henri Barbusse

PARIS — Bakerdjian, Sourenian, Librairie Palouyan, Traiteur Raffi, Epiceries : Chirak, Haïrabedian, Restaurants : Erévan, Arménia, Cappadoce

## LES VENDREDIS DE LA QUATRA

INVITATION

LE VENDREDI 19 NOVEMBRE à 21 H.

*RECITAL DE HARPE*

**SUSANNA MILDONIAN**

*HAENDEL — FAURE — KHATCHATURIAN*

*PESCETTI — SCHUMANN — GANATCHIAN*

**MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16**

**PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30**

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
18
JEUDI
18 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.726

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.726

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— O —

Յառաջի Հոկտեմբեր 27ի թիւով հրատարակեցինք Կեդրոնական Սանուց Միութեան Թախանձագին կոչը՝ ուղղուած Ֆրանսայի Հայութեան եւ սփիւռքի կեդրոնականցիներուն: Նպատակն էր «Անհապաղ հիմնել, հարստացնելու համար գաղութը արդիական ցերեկօթիկ վարժարանով մը, մանկապարտէզէն սկսելով, Փարիզի կեդրոնը»:

Առաջին ակնարկով շատ յանդուգն, թուելու համար անիրագործելի պիտի կարծուի նման ծրագիր մը, իրենց բառով «վիթխարի ձեռնարկ մը»: Սակայն կը թուի թէ կոչին հեղինակները լաւատես են եւ կը յուսան յաջողիլ՝ հակառակ «դըժուարանցանելի խոչընդոտներ»ու, մասնաւորաբար նիւթական եւ կազմակերպչական մարզերու մէջ:

Ըսենք անմիջապէս, որ բոլորովին համաձայն ենք ծրագրին եւ սրտանց կը մաղթենք, որ կատարեալ յաջողութեամբ պսակուի «վիթխարի ձեռնարկը»: Շնորհաւորութեան արժանի են Կեդրոնականցիները իրենց հայրենասիրական մտահոգութեան համար: Ղալաթիոյ պատմական Կեդրոնական վարժարանի ականաւոր դաստիարակներուն ներարկած ազգայնական ոգին է, որ յանկարծ կը վերարթննայ իրենց մէջ: Ու քանի որ ճամբայ ելլեն «կամենալը կարենալ է» նշանաբանով, կը սիրենք հաւատալ, որ անպայման պիտի յաջողին:

Քանիցս շեշտած ենք հայկական ամէնօրեայ վարժարաններու անհրաժեշտութիւնը մեր գաղութին մէջ, մանկապարտէզէն սկսեալ: Շատ հասկնալի է մանկապարտէզի կարեւորութիւնը. բացատրութեան չի կարօտիր: Մանկապարտէզին մէջ է, որ փոքրիկին միտքը կը կազմուի: Այնտեղ է, որ անիկա կը սկսի լեզուն հեգել, կարդալու եւ գրելու վարժուիլ: Առաջին քայլերը կ'առնէ՝ նախակրթարան մտնելէ առաջ:

Անվերապահ գնահատանքի խօսք ունինք մեր զոյգ վարժարաններուն՝ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեանի եւ Ռէնսիի Դըպրոցասիրացին համար, որոնք տարիներէ ի վեր նախախնամական դեր կը կատարեն Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ՝ յաւերժացնելու համար մեծասքանչը: Սակայն անոնք աշակերտ կ'ընդունին ինը տարեկանէն սկսեալ: Իսկ ինը տարեկանը արդէն առնուազն երեք տարի տեղական թաղային վարժարան յաճախած ըլլալով, մայրենի լեզու դարձուցած կ'ըլլայ Ֆրանսերէնը, — լաւագոյն պարագային ենթադրելով նոյնիսկ, որ տան մէջ ծնողքը հայերէն կը խօսի:

Կեդրոնականցիներու ծրագրածը հիմնական կէտերու մէջ կը տարբերի մեր զոյգ վարժարաններէն: Նախ՝ պիտի ըլլայ ցերեկօթիկ, յետոյ՝ երկսեռ, մանաւանդ Մանկապարտէզէն սկսեալ:

Ֆրանսական օրէնքները չեն արգիլեր ազգային վարժարաններու ստեղծումը: Կը բաւէ գործադրել Կրթական նախարարութեան ծրագիրը: Ատոր վրայ աւելցնելով հայկականը:

Շատ մեծ են անշուշտ դժուարութիւնները եւ բազմատեսակ: Զենք անդիտանար:

Անհրաժեշտ է գտնել նախ շէնք մը՝ օժտուած արդիական բոլոր յարմարութիւններով՝ նախընտրաբար Փարիզի կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ: Ապահովել աշակերտներու դպրոց երթեւեկը: Պաշտօնի կոչել ձեռնհաս ուսուցիչ — ուսուցչուհիներ: Նախ սկսիլ համեստ ծրագրով — Մանկապարտէզով: Ու հետզհետէ բանալ նախակրթարանի եւ միջնակարգի բաժինները:

Տարակոյս չկայ, որ ամէնէն կարեւորը նիւթականն է: Մեծ գումարներ անհրաժեշտ են նման ծրագիր մը իրագործելու համար: Հարկ չկայ շեշտելու, որ նախաձեռնողները կը կարօտին Ֆրանսայի հայ գաղութի մեր հայրենակիցներու լումաներուն: Առատաձեռնօրէն:

Կը թուի թէ այս կէտին մէջ լաւատես են անոնք: Արդէն իսկ հիմնադրամին կորիզը դրած են մէկ միլիոն հին ֆրանքով: Նոյեմբեր 13ի իրենց յոբելեանական ցայգահանդէսին հասոյթն ալ կը յատկացնեն այդ նպատակին:

Ֆրանսայի Հայը գաղթական չէ այլեւս: Ի վիճակի է նիւթական զոհողութիւններ ընելու, մանաւանդ երբ ձեռնարկը խօսի իր սրտին:

Գնահատելով Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախաձեռնութիւնը, կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները զօրավիգ կանգնիլ անոր ազգօգուտ ծրագրի իրագործման:

Կը յուսանք, որ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնն ու Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իրենց անվերապահ աջակցութիւնը պիտի չխնայեն ձեռնարկի յաջողութեան:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

## ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ

— O —

60 ՀԱԶԱՐ ՄԵՌԵԱԼ,
200 ՀԱԶԱՐ ՎԻՐԱՒՈՐ
ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ 700 ՀԱԶԱՐ ԱՂԷՏԵԱԼ

Յանուն ինչի՞: Արդարեւ 19 ամիս կռուեցան, գազանացած մարդկութիւն մը, կողոպտեց, թալանի տուաւ, սպաննեց, անդամահատեց, քաղաք մը քանդեց ու այսօր Ժընեւի մէջ, նախարար Թուէնի կուտայ հաշուեկշիռ մը՝ 60 հազար մեռեալ, 200 հազար վիրաւոր եւ մէկ միլիոն 700 հազար աղէտեալ եւ հարցումը կը ծագի ինքնաբերաբար՝ յանուն ինչի՞:

Ի՞նչ արդիւնքի հասնելու համար էր որ հազարաւորներ մեռան, հարիւր հազարաւորներ հաշմանդամ պիտի մնան, հազարաւորներ տուն–տեղ չունին, հազարաւորներ աշխատանք չունին, ու հազարաւոր տղաք ու աղջիկներ մանկութիւն չունեցան: Այսօր, Լիբանանցիք այսքան զոհ տալով ոչ մէկ հարց լուծած են ու եթէ խաղաղութիւն կը տիրէ, վերջապէս, ատիկա կը պարտին «դրաւող զօրք»ի մը, որ եկած է արաբական խաղաղապահ ուժերու պիտակին տակ եւ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ սուրիական բանակը: Ընդհանրապէս կ'ընդունուին իբրեւ ազատարարներ եւ բնական է որ 19 ամսուան խելագարութենէ մը ետք, ով որ ալ խաղաղութիւն բերէ միայն ազատարար կրնայ նկատուիլ:

Հիմա Սարգիս պիտի ձեռնարկէ վերաշինութեան եւ պզտիկ գործ չէ: Ամէնէն առաջ պիտի վերաբացուի, հաւանաբար Ուրբաթ, Պէյրութի օդակայանը որ փակուած էր հինգ ամիսէ: Պետական բոլոր պաշտօնեաները պէտք է իրենց պաշտօնին գլուխն ըլլան Նոյեմբեր 26էն առաջ, հակառակ պարագային կարգապահական միջոցներ ձեռք կ'առնուին իրենց դէմ:

Պէյրութ կը փորձէ վերակենդանանալ թէեւ պարպուած իր բնակչութեան կէսէն (կէս միլիոն): Ճէմայէլ եւ Շամուն սուրիանպաստ յայտարարութիւններ կ'ընեն շեշտելով թէ առանց սուրիական զօրքին մուտքին խռովութիւնները չէին դադրեր: Դժգոհ է սակայն Էտէն որ միշտ արտայայտուած է սուրիական միջամտութեան դէմ եւ որու համար «Լիբանան սուրիական հոգատարութեան տակ կը գտնուի»: Ճիշդ է որ Ֆրանսական հոգատարութենէն ետք (1943), առաջին անգամն է որ օտար զօրքեր Լիբանան կը գտնուին:

Լեզուներն ալ կամաց – կամաց կը փոխուին եւ ժամէ ժամ դաւաճանները «նորէն վսեմութիւն» կը դառնան եւ պահպանողական ճայնասփիւռին համար ալ Ծոմպլաթ յանկարծ երեսփոխան մը կ'ըլլայ մինչ ցարդ յառաջդիմական դաւաճան մըն էր:

Եթէ շարունակուի այս խաղաղութիւնը, երկար ամիսներ պէտք են որպէսզի երկիրը վերականգնի բայց հաւանաբար ամէնէն առաջ կը վերականգնի Փիւնիկեցիներու առեւտուրը, որ ի դէպ, երբեք չկեցաւ, նոյնիսկ ամէնէն սեւ օրերուն:

## Քանի մը տողով

ՔԷՊԷՔԻ ընտրութիւնները ինչպէս գրած էինք երէկ, տակնուվրայ ըրին նախորդ մեծամասնութիւնը: Ազատականներու աթոռներուն թիւը 96էն իջաւ 27ի մինչ Լըվէքի անկախապաշտներու կուսակցութիւնը, որ եօթը աթոռ ունէր կը հասնէր 66ի: Ժողովին անդամներու ընդհ. թիւը 110 է: Անշուշտ այս յաղթանակը, ինչպէս ընդհանրապէս բոլոր յաղթանակները, շատ վտանգաւոր է եւ պէտք չէ մոռնալ թէ Լըվէք նախ եւ առաջ պէտք է վերականգնէ տնտեսութիւնը: Գալով անկախութեան, ժամանակ կայ...:

ՊՈԼՍՈՅ ոճրային ատեանը մահուան դատապարտեց այն երկու Պաղեստինցիները, որոնք ահաբեկչական արարք մը գործած էին Եշիլքէօյի օդակայանը Իսրայելեան օդանաւի մը դէմ եւ ուր չորս հոգի մեռած էին եւ 22 հոգի վիրաւորուած:

ԱՆՏՐԷ ՄԱԼՐՕ հիւանդանոց փոխադրուած է առջի օր: 75 տարեկան ֆրանսացի գրագէտը թոքատապէ կը տառապի: Ծանր հիւանդ կը նկատուի նաեւ Լիոնի քաղաքապետը՝ Լուի Փրատէլ, որ կրկին հիւանդանոց փոխադրուած է:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ սակը կը բարձրանայ եւ կը դառնայ 243 Ֆր. գունաւորին համար եւ 162 սեւ–ճերմակին:

ՉԻԼԻ 300 քաղաքական բանտարկեալ ազատ արձակած է եւ տրամադրութիւն կը յայտնէ ազատ արձակելու Համայնավար կուսակցութեան նախկին ընդհ. քարտուղարը՝ Քորվալան եթէ Մոսկուա ալ ազատ արձակէ Վլատիմիր Բուկովսկին:

ԺԻՍՔԱՐ կ'ուզէ որ մասնաւոր տետրակ մը ստեղծուի, փոքր խնայողներուն համար մինչեւ 1978 Յունուար մէկ եւ այդ գումարները թէեւ փոքր շահաբաժին պիտի բերեն բայց կախում պիտի ունենան ապրուստի գիներէն եւ ուրեմն երաշխաւորուած արժեզրկման դէմ:

## ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 15)

### «ԱՐԱՐԱՏ» – «ՏՈՐՊԵԴՕ» ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԱՂԸ (*)

Ոտնագնդակի Խորհ. Միութեան 39րդ ախոյենութեան մրցումներու շարքին՝ «Արարատ» իր վերջին հանդիպումը ունեցաւ Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի հետ, Նոյ. 13ին Երեւանի մէջ: Այս մրցումներուն «Արարատ»ի կազմը բաղկացած էր առաւելապէս երիտասարդ եւ անփորձ խաղացողներէ, ինչ որ պատճառ եղաւ որ «Արարատ» չկարենար պատուաւոր տեղ գրաւել 39րդ ախոյենութեան դասաւորման մէջ: Սակայն վերջին երկու մրցումներուն, երբ «Արարատ»ի մասնակցութիւնը Խորհ. Միութեան Բարձրագոյն Լիկայի՝ վտանգի տակ էր, Երեւանցիները վճռակամ դաշտ իջան եւ «լինել – չլինելու» պայքար մղեցին՝ հաւասար արդիւնք ձեռք բերելով Մոսկուայի Դինամոյի հետ եւ 0ի դէմ 1 կէտով յաղթելով Մոսկուայի Տորպեդոյին, որ ախոյեանն է Խորհ. Միութեան: Խաղի սկիզբէն իսկ Ղազարեան վտանգաւոր պահեր ստեղծած է, ապա Գէորգեան, Անդրէասեան, Մինասեան թափանցած են Մոսկուացիներու պաշտպանութեան գիծէն ներս, սակայն բերդապահը՝ Զարապին, կրցած է փրկել իր բերդը ստոյգ վտանգներէ: 25րդ վայրկեանին Նազար Պետրոսեան ձախ կողմէն մօտեցաւ բերդին եւ զօրաւոր հարուած մը տուաւ, սակայն ապարդիւն: «Տորպեդօ»ի բերդը վտանգի ենթարկած են նաեւ Անդրէասեան, Բոնդարենկօ, Քերոբեան, բայց Զարապին ուղղակի հրաշքներ գործած է, ետ մղելով «Արարատ»ի բոլոր յարձակումները: Սակայն այս բոլորը հասունցուցած է կոլը: Արդարեւ, 51րդ վայրկեանին «Արարատ»ի պաշտպանը՝ Մովսիսեան, յառաջացած է դէպի հակառակորդի բերդը եւ գնդակը փոխանցած Ղազարեանի, որ իր կարգին փոխանցած է Նազար Պետրոսեանի եւ... կոլ: Ու այսպէս «Արարատ» իր վերջին խաղը պատուաւոր յաղթանակով մը աւարտելով 1977ին կը մնայ Բարձրագոյն Լիկայի մէջ:

(*) Այս խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Նոյ. 16ի թիւով:

×

### ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԿԱՐԻՆԷ ՕՀԱՆԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Իտալիոյ Վերչելլի քաղաքը տեղի ունեցած դաշնակահարներու միջազգային մրցումներուն առաջնութիւն շահած է Կարինէ Օհանեան: Մրցումներուն մասնակցած են 16 երկիրներու 65 արուեստագէտներ: Մրցանակաբաշխութենէն անմիջապէս ետք Կարինէ Օհանեան հրաւիրուած է յառաջիկայ տարի տասը համերգ տալու Հռոմ, Միլան եւ Իտալիոյ այլ քաղաքները: Կարինէ Օհանեան ծնած է Երեւան, ուսումը առած է Սայաթ Նովա դպրոցը, ապա աւարտած է Չայկովսկի երաժշտանոցի տասնամեայ ընթացքը: Այս տարի ան աւարտած է Մոսկուայի Չայկովսկի երաժշտանոցի ծանօթ փրոֆեսէօր Լեւ Վլասենկոյի դասարանը: Երիտասարդ դաշնակահարուհին յաճախ նուագահանդէսներ տուած է Մոսկուայի, Երեւանի եւ այլ քաղաքներու մէջ:

Fonds A.R.A.M

# - ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ -
## ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
## ԱՑՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԵՒՐՈՊԱ, — ՊԱԼՔԱՆՆԵՐ, ՖՐԱՆՍԱ, ԻՏԱԼԻԱ

Սփիւռքեան գրականութեան մինչեւ 1940ական թուականներու գրական – իմացական պատմութեան մէջ տիրական անուններու եւ գործերու հոգեյատակը փնտռելու, զանոնք բնութագրելու ամէն փորձ՝ կը հարկադրէ սեւեռել տուեալ գաղութի ընկերային կազմաւորումի հոլովոյթին, որովհետեւ կամաւոր թէ հարկադրական գաղթականութիւնը դարերու մեր ճակատագիրն է եղած, եւ, ինչպէս անցեալի, նաեւ ժամանակակից թուականներու պանդխտական, փախստական եւ աքսորական տեղաշարժները իրենց ուղղակի կամ անուղղակի անդրադարձը ունեցած են սփիւռքեան մէկն մի գօտիի ո՛չ միայն աշխարհագրային ու թուական, այլեւ հոգեկան ու մտաւոր պատկերին վրայ։

Եւրոպական երկիրներու 1920 – 1970 յիսնամեակի գրական հոլովոյթին խուզարկու ուեւէ գրիչ, պարտադրանքին տակ է մասնաւորաբար 1890 – 1920 երեսնամեակի աստանդական մեր կեանքի տարեգրութիւնները ի մտի ունենալու։ Համիտեան հարստահարութիւններէն և կոտորածներէն մինչեւ Մեծ Եղեռն, ապա նաեւ 1919–1923 տարիներու «միլլի» – քեմալական շարժում՝ իրենց ուղղակի ներգործութիւնը ունեցած են Պալքաններու (Յունաստան, Պուլկարիա եւ Ռումանիա), Ֆրանսայի, Իտալիոյ, ինչպէս նաեւ նուազ կամ առաւել հոծութեամբ արեւմտեան հայկական գաղութներու ընկերային – իմացական կազմութեան վրայ։ Դիտելի է, արդարեւ, որ Պոլսէն եւ արեւմտեան Թուրքիոյ գաւառային բոյներէն խորշակահար բազմութիւններ՝ դէպի Եւրոպա կը տանին — առհաւական հասարակաց իմացումներէ, աւանդութիւններէ եւ ընկերային ըմբռնումներէ անկախ — տարբեր բարքեր, տարբեր ծառաներ եւ տրամադրութիւններ, տարբեր աշխարհայեցք։ Ժառանգականութեան, անհատական հակումներու եւ հետաքրքրութեանց, յատկապէս մտաւոր պահանջներու տարբեր չափ ու որակ կայ արեւելեան երկիրներու եւ արեւմտեան կեդրոններու մէջ իրենց նոր երդիքները հիւսող հայ գաղթականութիւններու մօտ։ Եթէ սուգը, որբութիւնն ու զրկանքը միութեան զիծեր են յետ Եղեռնեան ազգ սերունդին մօտ, երկրորդ սերունդը կը տարբերի արդէն արեւելեան եւ արեւմտեան գաղութահայ իրականութեանց մէջ։ Միջին Արեւելեան ճակատներու վրայ հայապահպանութիւնը կրօնք մըն է, անխախտելիութեան սպառնալիքն անդրադարձը կը պահէ իր ուժը մինչեւ 1950ական տարիներ՝ առաւելաբար արտի զարկի մը լծելով քերթուածն ու արձակը, յուշն ու վիպագրային փորձերը, մինչ եւրոպական գօտիներու եւ յատկապէս Ֆրանսայի մէջ՝ երէցները թէ նորերը մտքի հակակշռին տակ կը պահեն Աղէտին կոտտանքը, իրենց խռովքներն ու հայ – րենապաշտական տրամադրութիւնները։ Նկատի ունի՛նք անշուշտ շրջապատին, ընկերային եւ իմացական հոսանքներու ներգործութիւնը. սակայն արեւմտեան գաղթականութիւններու յարաբերականօրէն արագ և բարձրորակ թեւումը սրտէն դէպի միտք՝ լոկ ենթահողային այլուրութեան մը արդիւնք չէ, այլեւ ու մանաւանդ նախասփիւռքեան ոստանական կենցաղի, բարքերու եւ գրական կաղմաւորումի հետեւութիւն։

1920ական տարիներուն դէպի Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Իտալիա եւ Ֆրանսա ապաստանող սերունդը՝ առաւելապէս պոլսական – արեւմտեան պատրաստութիւն ունեցող երէցներու եւ անոնց շունչին տակ հասակ առնող նորերու փաղանգն է, ընկալչական շատ աւելի չէզոքացած տրամադրութիւններով՝ դէմ յանդիման արեւմտեան մտքին։ Անոնցմէ շատերը 1870 – 1890ական տարիներու ծնունդ են, հետեւաբար դէպի Պալքաններ եւ Ֆրանսա իրենց գաղթէն առաջ վաւերականութեան հասած անուններ. իրենց ապրումի աշխարհով, զգացման եւ մտածման կարելիութիւններով արեւմտահայ գրականութեան ամէնէն ծաղկուն, ամէնէն բարձրորակ եւ ստեղծագործական առումով առատահունձք շրջանին (1905–1915) պատկանող դէմքեր։ Պոլսէն Փարիզ կամ Արեւմուտք փոխադրութիւնը, այդ սերունդին համար, խռացում մըն է Հայութեան իմացապէս կենսունակ աւազանէն, սակայն խուճապ, արմատազերծում կամ անջատում չէ գրական այն աւանդութիւններէն՝ որոնց ճամբով անոնք 1840ական թուականներէն իսկ եղբայրացած էին արդէն Արեւմուտքի զգացական եւ մտածական կլիմային, պահելով հանդերձ իրենց ինքնութիւնը, — քանզի մինչեւ երեսուն տարուան անջրպետով մը հեռու՝ ֆրանսական գրական շարժումներէն, սակայն հաղո՛րդ՝ թէ նոր ժամանակներու արձակն ու քերթողութիւնը դէպի ո՛ւր կը հոսին, խորքի ու ձեւի ի՛նչ յեղումներու կ՚ենթարկուին, ինչո՛վ կըրնան նպաստ մը դառնալ պատուաստումի եւ վերանորոգումի։

Հարկ է, թերեւս, անցողակի մատնանշել Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պալքանեան գօտիներու 1920 – 1970 յիսնամեակի գրական հոլովոյթին ազերսուող քանի մը կէտեր, նախ քան անուններու եւ գործերու սեւեռող որեւէ հաստատում.

Ա.— 1915ի ընդհանուր ցրումէն ետք, արեւմտահայ մտաւոր վաստակի եւ գրականութեան տիրական անուններէն շատեր խմբուած են Ֆրանսա՝ որ յետ Եղեռնեան մշակութային կեանքի ոստանն է, մինչեւ Երկրորդ Աշխարհամարտ։ Սերունդներու գծով ժամանակագրային բաժանումի որեւէ փորձ՝ 1920 – 1940 եւ 1940էն մինչեւ մեր օրերու տեւողութեան մէջ, կը հարկադրէ ճշդել թէ տասնէ աւելի անուններ ստեղծագործական չրխ կամ մանկի թափին մէջ են արդէն, երբ խորշակը զիրենք Փարիզ կը նետէ Պոլսէն կամ գաւառէն. միւսները, որոշ աւիշ ծծած ըլլալով հանդերձ նո՛յն հողէն, իրենց յայտնութիւնը կ՚արժեւորեն նոր միջավայրին մէջ, շատ աւելի յայտուն դրոշմովը նոր ինքնութեան ազատագրումի, — ինքնատպութեա՛ն մը՝ առանց որուն ոչինչ պիտի կարենային բարդել եղածին վրայ եւ պիտի դատապարտէին արձագանգն ու կրկնութիւնը ըլլալու նախորդող սերունդին։ 1920ական տարիներուն իր նորութիւնը վկայագրելու կոչուած փաղանգը (Վազգէն Շուշանեան, Շահան Շահնուր, Նիկողոս Սարաֆեան, Բիւզանդ Թօփալեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Շաւարշ Նարդունի՝ սաբօքն հանդերձ) հաւասար անհատականութեամբ պսակումի չհասցուց հինէն իր ազատագրումը. քիչեր միայն «սփիւռքեան» վերադիրէն ակնկալելի նորութեան եւ որակի բարձրութեան հասան. սակայն տեղն է ըսելու՝ թէ այդ քիչերը կրցան արժանաւորապէս վկայագրել Հայկական Արտասահմանը, իր խռովքներով եւ վերափոխումի զրեթէ յեղափոխաչունչ կարգախօսով։ Սուգին, որբութեան, արցունքին եւ զրկանքին մանկունակ տարազումը չէ առանց գործը. Եղեռնապատումին ու անկէ թելադրուող վրդովանքին պատմութիւնը չէ. այլ Հայուն հաւատաքննական փորձն ու ճիգը, դէպի նոր կեանք, նոր աշխարհայեցք, նոր փիլիսոփայութիւն, ապրումի եւ ստեղծագործական երկունքի նոր սահմաններ։

Բ.— Իրենց աշխարհագրային պատկանելիութեան, գործի արժէքին ու տարողութեան, քերթուածին կամ արձակին որակական կշիռով՝ նոյն գծին վրայ չեն զար Ֆրանսայի, Պալքաններու, Իտալիոյ եւ առհասարակ եւրոպական ոստաններու մէջ ստեղծագործող անուններ։ Յունաստանը, Պուլկարիան եւ Ռումանիան՝ 1940ական թուականներէն աւելին զրեթէ չեն շնչեր։ Ինչ որ բերած էր Աղէտը այդ գաղութներուն՝ չքացած է այսօր, երկրորդ աշխարհամարտէն ետք ստեղծուած պայմաններու բերումով։ Իտալիան — եթէ նկատի չունենանք Վենետիկը — շիջեցաւ Արամայիս Սրապեանի մահով։ Ֆրանսան մատի վրայ համրուող քանի մը արժէքներով միայն կը փրկէ իր երբեմնի վարկը։ Կուտանք անուններու պատկերը՝ մտաւոր ամբողջականութեամբ, 1920էն մինչեւ ներկայ։

ՖՐԱՆՍԱ

Արշակ Չօպանեան, Վահան Թէքէեան, Յակոբ Օշական, Մաննիկ Պէրպէրեան, Ահարոն (Տատուրեան), Մերուժան Պարսամեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Հրաչ Զարդարեան, Էլէն Բիւզանդ, Ղեւոնդ Մելոյեան, Փայլակ Սանասար, Հրաչ Սարգիսեան, Շաւարշ Նարդունի, Վահրամ Թաթուլ, Նշան Պէշիկթաշլեան, Նիկողոս Սարաֆեան, Վազգէն Շուշանեան, Բիւզանդ Թօփալեան, Շահան Շահնուր, Գրիգոր Ճիլմէճեան, Զարեհ Որբունի, Յարութիւն Ֆրէնկեան, Գեղամ Ֆէնէրճեան, Յարութիւն Աղայեան (Ուստաուր), Պետրոս Զարոյեան, Ռափայէլ Զարդարեան, Պերճուհի Բարսեղեան, Հրանդ Բալուեան, Փայլակ Միքայէլեան, Մարի Աթմաճեան, Ա. Սեմա, Յարութիւն Կոստանեան, Կարօ Փօլատեան, Սարգիս Քէչեան (Զանգու), Ջուլալ Գազանճեան, Կարիկ Պասմաճեան, Աւ. Ալէքսանեան, Գր. Համբարձումեան, Ա. Սոփոկլեան, Ծատուր Պէրպէրեան եւ ուրիշներ։

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐ

Գէորգ Կաուվարենց, Մանուկ Մանուկեան, Անտոն Կալէլ, Վազգէն Եսայեան, Սօս Վանի (Կարապետ Յովհաննէսեան, Կարօ Մեհեան, Արմէն Սեւան (Յովհ. Տեվէճեան), Օննիկ Մխիթարեան, Օննիկ Զարմունի (Փանիկեան), Գէորգ Գեղարքունի, Յ. Ճ. Սիրունի...։

ԻՏԱԼԻԱ

Հրանդ Նազարեանց, Արամայիս Սրապեան, Հ. Եղիա Փեչիկեան, Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, Հ. Վահան Յովհաննէսեան։

1.— Որակի բծախնդրութիւն մը՝ պիտի չարտօնէր թերեւս որ կուշտ կուշտի, թեւ թեւի քալէին այստեղ շարքի բերուած անուններէ ոմանք։ Աւելի՛ն, նման բծախնդրութեան մը վճռահատումով՝ որոշ անուններ պէտք է իրենց աթոռները

---

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՑ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

ԿՐԱԿՈՑ ԳԷԼԻ ԳԻՒՂՈՒՄ

— Աղբիկցիները ձեզ ո՞րտեղ բռնեցին։

— Բսանաց ճանապարհին։

— Այդ կինը ամուսին ունի, դու ի՞նչ իրաւունքով փախցրիր նրան։ Չէ՞ որ դու ծեր ես, իսկ նա՝ ջահէլ։

— Մեր երկիր հազար բան կը պատահի, փաշա, թող դա էլ լինի հազար ու մէկը, — պատասխանեց Սասունցին։

— Շիտակ խօսիր, դու այդ կնոջը քե՞զ համար փախցրիր, թէ Գէորգի։

— Ինձ համար փախցրի, փաշա։

— Մի՞թէ չգիտէիր, որ Սասունում կին փախցնելը օրէնքով արգելուած է։

— Գիտէի, բայց եղաւ...

Մարդուն մի կողմ տարան, կնոջը ներս բերին։

— Դու այդ մարդու հետ ինչո՞ւ փախար, — հարցրեց փաշան։ — Ո՞ւմ համար կ՚երթայիր՝ նրա՞, թէ ուրիշի։

— Ես այդ մարդու հետ կ՚երթայի իրեն համար։ Երկու ես տասը տարի ղուրբաթ է գնացել ու ես մնացել եմ վանքի սեղանին։

Երկրորդ օրը նորից հարցաքննութեան բերեցին։ Աղբիկցիները յամառօրէն դատաստան էին պահանջում։ Սերոբը կանչեց գիւղի ռէսին, գէլեցի մի քանի իշխանների եւ Տէր Քաջին։ Նրանք գլուխ տուին երկրի մեծին ու միաձայն ասին նրան.

— Դրանց դատաստանը դու մեզ յանձնիր, փաշա։

Այդ ժամանակ եկան ասացին, թէ Գէորգ Չաւուշը Տաղվրնիկ է հասել։ Սերոբը իր զինուորներից երկուսին ուղարկեց, որ նրան իր մօտ կանչեն։

Երկար գիւղ էր Գէլին եւ Թաղերը՝ իրարից շատ հեռու։ Թաղից Թաղ մարդ կանչելու համար պէտք է պոռային։

Դէպի Ծովասար իջնող մի սար կար Անդոկի մօտ, անունը՝ Խտան։ Զինուորները եկան Խտանայ կածը եւ պոռացին.

— Գէորգ Չաւուշ, Տէր Քաջի տուն արի...

— Քո հօրեղբայրը կին է փախցրել Աղբիկ գիւղից...

Գէորգ Չաւուշը վերցրեց հրացանը եւ, Խտամայ կածը անցնելով, եկաւ իր հայդուկապետի մօտ։

Տէր Քաջի տանը շատ մարդիկ կային՝ մեծամեծ իշխաններ, քահանայ եւ ռամիկ...

Սօսէն էլ ներկայ էր։

Բարեւ տուեց բոլորին եւ հրացանը ուսից կախելով՝ նստեց։

Եւ Նեմրութի Սերոբը դիմեց նրան՝ ասելով.

— Ի՞նչպէս է, որ դու՝ ամենահին զինուորը այս երկրի, ուր օրէնք է դրուած, որ Սասունցին իրաւունք չունի աղջիկ փախցնելու, թոյլ ես տուել, որ քո հօրեղբայրը կինարմատ փախցնի Սասնոյ աշխարհից։

— Իմ հօրեղբայրը այդ յանցանքը կատարել է ինձանից ծածուկ, — ասաց նա։ — Դու ես երկրի մեծը եւ դատն ու դատաստանը քո ձեռքին է, ինչպէս ուզում ես, այնպէս էլ վճռիր։

— Եթէ դատն ու դատաստանը իմ ձեռքին է ուրեմն այս գործը որ քեզ եմ յանձնում, Արաբոյի հին զինուորիդ, որ այժմ իմ զինուորն է։ Գնա եւ ինքդ դատիր, — ասաց Աղբիւր Սերոբը եւ նոյնպէս ոտքի ելաւ։

— Ի՞նձ ես յանձնում։

— Այո, քեզ։

Գէորգ Չաւուշը առանց պատասխանի զէնքը վերցնելով՝ գլխահակ հեռացաւ Տէր Քաջի տնից։

Ես հետաքրքրութիւնից գնացի նրա ետեւից դէպի այն մարագը, ուր փակուած էին Գէորգի հօրեղբայրը եւ աղբիկցի կինը։

Մոլեգին էր Գէորգը եւ անկշռադատ։ Նրա ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած էր։ Կանգնեց չէմքին եւ Հալէպից բերուած հրացանը ուղղեց հօրեղբօր կրծքին։ Երկրորդ գնդակով սպանեց աղբիկցի կնոջը եւ, հրացանը վիզը գցելով, մըռայլադէմ հեռացաւ դէպի Շուշնամերկի անտառները։

Գէորգը այլեւս չվերադարձաւ Սերոբի խումբը։

Ես այդ ժամանակ ընդամէնը տասնեւեօթ տարեկան էի։

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(21 – Շար.)

Fonds A.R.A.M

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷ ԱՌԱՋ

# ՔԱՐԹԸՐ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Միացեալ Նահանգներու Հայ Ազգային Մարմինը, նախագահական ընտրապայքարի շրջանին, շփում ունեցած է Դեմոկրատ թեկնածու Ճիմի Քարթըրի ընտրապայքարի յանձնախումբին հետ՝ որուն տրամադրութեան տակ դրած է զանազան տեղեկութիւններ, հայ ժողովուրդը յուզող հարցերու մասին եւ խնդրած Քարթըրի տեսակէտները՝ այդ առընչութեամբ։

Ճիմի Քարթըր հետեւեալ պատասխանը տուած է Հայ Ազգային Մարմնի խնդրանքին. «Հայաստանի երեք հազարամեայ պատմութիւնը, գերակշիռ ուժերու դէմ գոյամարտներու, բռնութեան դէմ ծառայումի եւ յաղթութեան, ու մարդկային աչալուր տառապանքներու տարեգրութիւն մըն է։ ... Մօտաւորապէս մէկուկէս միլիոն մարդ ջարդուեցաւ 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան ընթացքին։ Սակայն, հակառակ այն իրողութեան որ պատմութեան այդ ողբերգութիւնը տակաւին չէ սրբագրուած, հայերը, ո՛ւր որ ալ գտնուին, կը շարունակեն պահել իրենց մշակոյթը եւ ազատութեան անմար սէրը։ Այսօր, պատմական Հայաստանի փոքրիկ մէկ մասը կը մնայ Խորհ. Միութեան մէջ՝ իբրեւ հայկական Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւն, մինչդեռ մնացեալ հողամասը մաս կը կազմէ Թուրքիոյ։ Ես խոր համակրանքով կ՚ապրիմ հայ ժողովուրդի դժնդակ կացութիւնը եւ կը մերժեմ անոր բաղձանքը՝ իր հայրենիքը դարձեալ ազատ տեսնելու։ Աւելի՛ն, ես ուժգնօրէն զօրավիգ կը կանգնիմ Ցեղասպանութեան Միջազգային Դաշնագրի վաւերացման տեսակէտին։ Եկած է ժամանակը որ աշխարհ ընդունի թէ ցեղասպանութիւնը՝ իբրեւ երկրի մը ազգային քաղաքականութիւն, ոճի՛ր է մարդկութեան հանդէպ՝ եւ պէտք է դատապարտուի»։ Ապա իր կարծիքներու արտայայտութիւնը Քարթըր աւարտած է ըսելով՝ «Իբրեւ առաջնորդը Դեմոկրատ Կուսակցութեան – կուսակցութեան Վուտրօ Ուիլսընի՝ որ այդ տարիներուն խոր սրտակցութիւն ցոյց տուաւ հայ ժողովուրդին, երբ անոնք կ՚ենթարկուէին դաժան անարդարութեան մը պիտի ջանամ ապահովել կարելիութիւնները հայ ժողովուրդի ձայնը լսելի դարձնելու»։

Իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հայ Ազգային Մարմնի ներկայացուցիչները անձամբ տեսակցութիւն մը ունեցած են Ճիմի Քարթըրի հետ։ Տեսակցութեան ընթացքին Հայ Ազգային Մարմնի ներկայացուցիչը շնորհակալութիւն յայտնած է Քարթըրի, իր եւ իր ընտրապայքարի անձնակազմին կողմէ Ամերիկահայութեան եւ հայկական ցեղասպանութեան շուրջ յայտնուած տեսակէտներուն համար։ Հ. Յ. Դ.ի ներկայացուցիչը պարզած է Հայկական Հարցին պատմութիւնը եւ չեչտած հայ ժողովուրդի վրդովումը՝ «Թուրքերու կողմէ Հայերու վրայ ի գործ դրուած ցեղասպանութեան ճշմարտութիւնը ծածկելու» Արտաքին նախարարութեան փորձերուն հանդէպ։ Քարթըր ըսած է թէ լաւատեղեակ չէ հայկական մտահոգութիւններուն այն չափով որ ինք կը փափաքի, եւ պատրաստակամութիւն յայտնած է լսելու եւ ծանօթանալու։ Քարթըր նաեւ խոստացած է որ ընտրուելու պարագային՝ իր վարչութիւնը մատչելի պիտի դարձնէ բոլորին, ամերիկեան քաղաքականութիւնը աւելի մօտեցնելու համար ժողովուրդի ցանկութիւններուն։ Տեսակցութեան վերջաւորութեան Քարթըր վստահեցուցած է հայ ներկայացուցիչները, թէ ընտրութենէն ետք աւելի երկար հանդիպում մը պիտի ունենայ իրենց հետ՝ արտաքին քաղաքականութեան իր խորհրդականներուն մասնակցութեամբ, քննելու համար Ամերիկահայութիւնը չահագրգռող հարցերը։

---

պիշէին ուրիշներու, որոնք չեն յիշատակուած։ — Շաւարշ Միսաքեան մերժեց միշտ գրագէտի ու քերթողի պատմուճանը, խոժոռելով մեր կողմէ իր անունի յիշատակութեան արարքին հանդէպ. սակայն մենք կը շարունակենք անհատապէս դաւանիլ այն համոզումին՝ թէ հրապարակագիր Միսաքեանը նախ գրագէտ էր, ապա խմբագիր։

2.— Նկատելի է որ շրջանէ շրջան յիշատակուող անուններէ ոմանք, իրենց աշխարհագրական պատկանելիութեամբ հոն չեն՝ ուր մենք զետեղած ենք զիրենք։ Քիչ մը ամէն տեղ են, կամ տեսողութեան տեսակէտով տարբեր սահմաններու մէջ կրնային տեղ գրաւել։ Խնդիր չէ։ Իր ատենին կը պարզենք թէ ինչո՛ւ։

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(9)

---

ԺՊԻՏ

— Սիրելիս, հինգ տարիէ ի վեր ամուսնացած ենք եւ բան մը կայ որ չէի գիտեր։ Այսօր ակնթարթը ըսաւ ինծի։ Երեւակայէ անգամ մը, ես տալթոնական եմ եղեր։

— Սիրելիս, հինգ տարիէ ի վեր ամուսնացած ենք եւ ուրիշ բան մըն ալ կայ որ չես գիտեր։ Ես սեւամորթուհի եմ։

---

# ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՏՕՆԸ

## ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

— o —

Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութեան, Նախկին Ռազմիկներու, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու անդամներէն 55 հոգի, անմոռանալի երեք օր եւս անցուցին Մանչի ափերուն, Ամենայն Սրբոց տօնին առիթով։

Շաբաթ, Հոկտ. 30ին, Կարմիր Խաչուհիներու սովորական հիւրասիրութեան վարժուած եւ նման ուխտագնացութիւններու ընթացքին կայանին հայաբոյր մթնոլորտին մէջ բարեկամացած հայորդիներու խումբը, ծովեզերեայ պտոյտէ մը վերջ, ժամը 13ին կը տեղաւորուէր, այս անգամ պարտէզին գորգինաներով եւ Տիկիններ Ճիհանեանի եւ Նաւասարդեանի յղացումով զարդարուած սեղաններու շուրջ։

Երեկոյեան ընթրիքին էր որ պիտի սկսէին երեք օրուան տօնակատարութիւնները Տիկին Մարտիկեանի, Պարոններ, Մ. Մավեանի, Վ. Մոստիչեանի, Գ. Պագըրճեանի, Տ. Պալեանի եւ Մ. Փէհեաեանի էջմիածնական եւ երեւանեան թարմ եւ սքանչելի տպաւորութիւններով, Տիկիններ Անդրէասեանի, Բալուեանի, Փոսթաճեանի, Կիւլիսթանի, Ծանիկեանի եւ Մարկոսեանի, Պարոններ, Ս. Երանեանի, Ա. Խտըրեանի, Մ. Ճիհանեանի, Ս. Ակոբոֆի, Տ. Ոսկերիչեանի, Ա. Տէր–Յարութիւնեանի եւ Լ. Տօնիկեանի հայրենասիրական ելոյթներով, մեներգներով եւ խմբերգներով, արտասանութիւններով եւ զուարթախոհ մանրավէպերով։

Կիրակի օրուան Նորմանտիի տեսարժան վայրերու այցելութիւններէն եւ կէսօրուան խրախճանութիւններէն ետք, երեկոյթը նուիրուած էր Գ. Պագըրճեանի, Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ Արժանիքի ազգային կարգի ասպետ կարգուելուն առիթով։ Խմբովին երգուած Տէրունական աղօթքէն ետք, մեծարանքի հաւաքոյթը կը բանար Գրիգորիս Վրդ. Բունիաթեան թուելով արժանիքները Գ. Պագըրճեանի։ Հարկ պիտի ըլլար թուել բոլոր ներկաներուն անունները որոնք բաժակաճառերով համակրալիր արտայայտութիւններ կ՚ունենային հայրենասէր Հայուն հանդէպ եւ կը գնահատէին անոր ազգասիրական անձնուէր գործունէութիւնը, մանկութենէն մինչեւ ներկան, չմոռնալով իր համեստափայլ կողակիցը։ Իր կարգին, Գ. Պագըրճեան շնորհակալութիւն կը յայտնէր բոլոր ներկաներուն եւ գեղեցիկ խօսքերով կը փառաբանէր տալու հաճոյքը։

Հայկական եւ եւրոպական պարերով, առաւօտեան ժամը 2ին, պարտադրաբար վերջ կը գտնէին Կիրակի օրուան խրախճանութիւնները, վերսկսելու համար Երկուշաբթի ցերեկին։

Երեք օրուան ընթացքին սեղանապետի պաշտօնը ձեռնհասօրէն կը կատարէին Լ. Տօնիկեան եւ Տ. Պալեան։

×

Երկուշաբթի առաւօտեան ծովեզերեայ պտոյտէ մը ետք, կարգը եկած էր խոնարհելու համաշխարհային Բ. պատերազմի Նորմանտիի ցամաքահանման զոհուած Ամերիկայի հայ զինուորներու շիրիմներուն վրայ, առաջին անգամ ըլլալով մասնակցութեամբը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր ներկայացուցիչին։

Իսկապէս յուզիչ էր մթնոլորտը երբ Գրիգորիս Վրդ. Բունիաթեանի առաջնորդութեամբ, ներկաները բոլորն ալ վերացած ազդեցութեանը տակը դրախտանման գերեզմանին, երկիւղածութեամբ եւ ներդաշնակութեամբ կ՚երգէին Ի վերին Երուսաղէմը, քահանայք եւ ժողովուրդը, Հայ Մերը եւն.։ Գերեզմանատան օտար այցելուները եւս, հետաքրքրութենէ մղուած կը հետեւէին մեր եկեղեցական հոգեպարար երաժշտութեան։

Երազային պիտի դառնային նաեւ աշնանային այս հայկ. քաղցր օրերը։

Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

---

# ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՍԷ (Պուլկարիա) քաղաքի պետական թատրոնին մէջ, Հոկտ. 24ին, Փլովտիւի «Երեւան» թատերախումբը ներկայացուցած է Ա. Արաքսմանեանի «Փիղը պարում է» կատակերգութիւնը։ Ներկայ գտնուող գեղարուեստասէր հանրութիւնը իր գնահատանքը եւ գոհունակութիւնը յայտնած է բեմադիր Վ. Մարուքեանի, խումբի բոլոր դերասաններուն՝ իրենց ճկուն եւ վարժ խաղարկութեան համար։

---

ԺՊԻՏ

Գոնիացի սեւամորթ մը ընկերութեան մը շէնքէն ներս կը մտնէ եւ տնօրէնի ներկայանալով գործ կը խնդրէ։

— Ո՞ր ճիւղին վրայ աշխատիլ կ՚ուզէք, կը հարցնէ տնօրէնը։

Սեւամորթը յանկարծ կը զայրանայ.

— Ինծի նայեցէք, կը պոռայ, քիչ մը աւելի ուշադրութիւն ըրէք ձեր խօսքերուն։ Մենք ալ Եւրոպացիներուն նման աթոռներու վրայ նստած աշխատիլ գիտենք։ Սեւամորթ ըսելով կապիկ չենք։

---



# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

## ԴԷՊԻ ՄԱՀ

— Աղջիկս, ո՛հ, աղջիկս, մրմնջեց Տանտոլօ։

Եւ աղջիկը ազատելու փորձ մը ընելով թոթովեց.

— Բայց կրնայ ըլլալ որ այլեւս այդ բաներուն վրայ չխօսի։ Երբոր առողջանայ, զինքը կը համոզես որ լռէ...։ Ո՛հ, վստահ եմ, վստահ եմ որ աղջիկս պիտի լռէ, Աստուծոյ սիրոյն իր առողջանալուն սպասենք։

Այս միջոցին Լէօնոր չարժում մը ըրաւ։ Երկու մարդիկը լռելով անոր նայեցան։

Լէօնոր անոնց դարձաւ, աչքերը բացաւ։

Երկու մարդիկը իրարու երես նայելով սառեցան մնացին։

Երկուքն ալ եղելութիւնը հասկցան։ Լէօնոր պահ մը առաջ արթուն էր եւ իրենց խօսակցութիւնը ծայրէ ծայր լսած էր։ Մանկամարդ կնոջ խմաստալից նայուածքէն ամէն բան յայտնի էր։

Իրեն համար մեռնելու ժամը եկած էր.. պիտի մեռնէր՝ քանի որ հայրն ու ամուսինը զինքը սպաննելու պատրաստուած էին, պիտի մեռնէր՝ քանի որ ինքն ալ իր մեռնիլը կ՚ուզէր...։

Ոտքի ելաւ եւ ձայնը վճռական դարձնելու համար իր բոլոր ուժերը ի մի հաւաքելով գոչեց.

— Կը սխալիք, հայր, պիտի չլռեմ այլ ընդհակառակն պիտի խօսիմ...։ Ոտքի ելլելուս պէս ձեր երկուքն ալ արդարութեան պիտի յանձնեմ...։

Եւ տեսնելով որ անոնք ապշահար կը լռէին, աւելցուց։

— Օրիվօլօ կղզիին մէջ կնքած ուխտերնիս խզեցէք, ձեր աւելի ներկայութեամբը այս սենեակը պղծելով զիս ազատ կը կացուցանէք այժմ ըրած երդումէս. այլեւս պիտի չլռեմ, պիտի խօսիմ։

Ալթիէրի երկիւղալի նայուածքով մը Լէօնորի վրայ ծռեցաւ։ Յանկարծ, չես գիտեր ինչ զարմանալի անդրադարձումով մը, այդ մարդուն մէջ սէրը ատելութեան փոխուեցաւ։ Քանի մը բառ արտասանել ուզեց, թերեւս անարգական խօսք մը, բայց ձայնը կոկորդին մէջ մարեցաւ։

Ապա, դանդաղօրէն ձեռքը դաշոյնին տարաւ եւ զէնքը վեր բարձրացնելով զարնելիք տեղը փնտռեց։

Լէօնոր արհամարհական ժպիտով մը մահը աչքը առաւ, ուղղակի դաշոյնին նայեցաւ։ Ալթիէրիի դանակը մթնշաղին մէջ կը փայլէր։

Յանկարծ ընդհանուր հրամանատարին բազուկը վար իջաւ։

Բայց դաշոյնը փոխանակ Լէօնորի կոկորդը մխուելու, մանկամարդ կնոջ դէմքէն քանի մը մատ անդին գնաց մտաւ բարձին մէջ։ Ալթիէրի անդին հրուեցաւ մէկու մը կողմէ եւ դաշոյնը բարձին մխուած մնաց։

Տանտոլօն էր դայն անդին հրողը որ այժմ աղջկանը տեղը բռնած, եղերական դէմքով մը փեսին նայելով կը մռնչէր.

— Թող պիտի չտամ որ աղջիկս սպաննես։

— Դո՞ւն անդին հրեցիր զիս, հա՞, դո՛ւն, գոռաց Ալթիէրիի ըսածն ու ըրածը առանց գիտնալու։

— Այո՛, ե՛ս հրեցի։

— Ուրեմն դուն ալ պիտի մեռնիս, գոռաց Ալթիէրի։

Եւ շունչ մը առնելով ինքզինքը հաւաքեց։

Ինքնապաշտպանութեան բնազդը, որ կ՚իշխէր շղթայազերծ եղող զայրացումին վրայ, առանց աղմուկի գործել թելադրեց իրեն։

Տանտոլոյի նայեցաւ։ Բնաւ դայն այս աստիճան վայրագ դէմքով մը չէր տեսած։ Այդ տկար ու վախկոտ մարդը որ ամէն վայրկեան վարանման մէջ կ՚ապրէր, բոլորովին փոխուած էր այս անգամ։

Սարսափելի երեւոյթ մը առած էր։ Տանտոլօներու նախնիքներուն հերոսական հոգին, մեծագործ եւ հզօր հին դուքսերու քնացող ուժը յանկարծ արթնցաւ իր մէջ։

Անոնցմէ աւելի յանդուգն անոնցմէ աւելի՛ անվախ պէտք էր ըլլար ինք, այո, աւելի անվախ ու աւելի քաջ, որովհետեւ հայր ալ էր։

Քանի Տանտոլօ Ալթիէրիի վրայ կը քալէր, Լէօնորի փեսան այնքան աւելի կը տկարանար, այնքան աւելի վախ զգալ կը սկսէր։

— Թշուառակա՛ն, մեր գլուխը դահիճի՞ն յանձնել է միտքդ, գոռաց ընդհանուր հրամանատարը։ Տխմա՛ր արարած, գլխատուելու մի՞տք ունիս։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Ռոզի Պօղոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եղնիկ Տօնապետեան եւ զաւակները, Տիկին Քարմէն Հերնանտէզ, ընտանիքը եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, խաղընկերոջ եւ բարեկամին՝

ՄԱՍԻՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փարիզ Նոյ. 14ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Նոյ. 18 ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահագն Աբուլեան եւ զաւակները խոր վշտով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՔՐՈՒՇԵԼՆԻՑԿԻԻ

(ծնեալ Յասմիկ Աբուլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նիւ Եորք, Նոյ. 11ին եւ անոր յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի Նոյ. 21, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Քիրպիթեան – Գալուստեան եւ ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Նոյ. 21) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին եւ ազգականին»

ԿՐԵԿՈՒԱՐ ՔԻՊՐԻԹԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Լուի Սեսիյոն եւ աղջիկը, Տիկ. Անտրէ Կօշկարեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյ. 21, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, 295 Ռիւ Պուալօ իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ՆՇԱՆ ԿՕՇԿԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Շաբաթ Նոյ. 20ին ժամը 10ին Մոնմորանսիի հանգստեան տան մատրան մէջ 44–50, Ավընիւ Շառլ տը Կոլ, Մոնմորանսի, Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգիներուն համար: Օրուան պատարագիչ՝ Հայր Գրիգորիս վարդապետ Բունիաթեան, որ յաւարտ պաշտօնի կ'այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ'աղօթէ շիրիմներուն վրայ:

Կը հրաւիրուին պատսպարեալներու ազգականներն ու հայ հասարակութիւնը:

×

Տէր եւ Տիկին Մարդէն Պուռնազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պուռնազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարկոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թուֆայեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Գոհար Տիմիճեան, Պր. Գրիգոր Հէքիմեան, Պր. Գէորգ Սէրէթճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյ. 21ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց հօր եւ մօր, կեսրայրին եւ զոքանչին, քեռայրին եւ քրոջ՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊՈՒՌՆԱԶԵԱՆԻ

եւ իր կնոջ

ՄԱՐԻՋԱ ՊՈՒՌՆԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ Հէքիմեան)

իրենց մահուան քառասունքին առթիւ:

Այս եւ Ս. Աստուածածնայ ընծայման տօնին առթիւ կը պատարագէ Դաւիթ Եպսկ. Սահակեան, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆլազի:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ոսկան Ոսկանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Ոսկանեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց իրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Զպուքճեանի եւ ընտանիքին ընկեր Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ:

×

Տէսինի Հ. Յ. Դ. կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մ. Համբարձումեանի, իր զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, ընկ. Մանուկ Համբարձումեանի մահուան առթիւ:

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

### ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

Ստորեւ մաս–մաս կու տանք ԿՐԸՆՈՊԼԻ ենթացանկը, որու ընդհանուր գումարը 37.585 յայտարարուած է ընդհ. ցանկին («Յառաջ», Հոկտ. 1, Ա. էջ) եկեղեցւոյ գումարին մէջ:

×

Դ. եւ վերջին մաս

Տէր եւ Տիկին Հալաճեան 70, Տէր եւ Տիկին Վ. Խաչատուրեան (Ռընամ), Տէր եւ Տիկին Գ. Զերքէզեան, այրի Տիկին Մարտիրոսեան, այրի Տիկին Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Արշ. Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Սարգիսեան, Ժիլ եւ Քրիսթիան, Տէր եւ Տիկին Ալլամիշեան, Տէր եւ Տիկին Սարափոնեան, Տէր եւ Տիկին Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Թովմասեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Սէտէֆեան, այրի Տիկին Տ. Աւագեան, այրի Տիկիններ՝ Ճէլալեան, Տողրամաճեան, Պաստրմաճեան, Մինասեան, Գ. Յակոբեան, Հ. Սիմոնեան, Փ. Խանճեան, Ռ. Պատիկեան, Յ. Կարապետեան, Մ. Մառանճեան, Բ. Տիպիտապեան, Ժ. Խաչիկեան, Մ. Թիւֆէնքճեան, Օր. Հերմին Ասլանեան, այրի Տիկին Յ. Գույումճեան 50ական, Պ. Գօլէն, Տէր եւ Տիկին Կ. Պուրճագեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Արթինեան 30ական, այրի Տիկին Թէրզեան, Տէր եւ Տիկին Պատիկեան 20ական, Ռոզէթ Պատիկեան, Ռ. Ճերմակեան, Պ. Գլարէ, Պ. Օննիկ Կարապետեան եւ Պ. Արթին Ասլանեան 10ական:



ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

14, Ռիւ Սէն – Պազիլ

Ուրբաթ, Նոյ. 19, ժամը 21ին

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ներկայ կ'ըլլան.—

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Երկու բանաստեղծները կը ներկայացնէ՝

ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է





Nor-Seround Lyon

Organise une opération

PORTES OUVERTES

Samedi, 20 Nov. de 14 à 19 h.

Dimanche, 21 Nov. de 10 à 18 h.

au Foyer de l'Eglise Arménienne

295, *Rue Boileau*

Tous les Arméniens sont invités.

Samedi 20 Nov. Surprise-Partie à 21 h.

dans le même Foyer





Հ. Բ. Ը. Մ.

UGAB-JEUNES — UGAB-JEUNES

կը ներկայացնէ

ՀԱՅՐ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Exposition d'œuvres récentes du 18 au 27 Novembre Centre culturel A. Manoogian, 118 rue de Courcelles

PARIS 75017

Vernissage : Jeudi, 18 Nov. 1976 à 18 h. 30

COCKTAIL



## ՀԱՅԵՐԷՆ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

### ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան, կը ցուցադրուի ԵՐԱԶԻ ՃԱՄԲՈՎ հայերէն երգախառն ժապաւէնը, Նոյեմբեր 20, ժամը 15.30ին Սինեմա–Մանտրէնի մէջ:

Տոմսերը կը ծախուին վարչութեան անդամներուն քով ինչպէս նաեւ Գալուստեանի, Ալթունեանի եւ Թորոսեանի վաճառատուները:



Հ. Յ. Դ. 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

*GRANDE SOIRÉE DANSANTE*

SAMEDI 27 NOVEMBRE 1976 DE 18 HEURES A L'AUBE

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

AV. GEORGE V PARIS

ORCHESTRE DEDEDJIAN

Attractions - Bar - Buffet





CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE

Organisé par l'Union des Etudiants Arméniens d'Europe

du 29 Déc. 1976 au 2 Janvier 77 inclus

Frais d'inscription : 35 F.

Frais de séjour : 125 F.

Frais de voyage (non compris)

Pour bénéficier du billet collectif s'inscrire avant le 30 Novembre 1976

*Pour tous renseignements et inscriptions s'adresser à la Permanence de l'U.E.A.E.*

Maison de la Culture Arménienne, de PARIS — 17, Rue Bleue Paris 9e

Tél : 824-63-89

Permanence les : Mercredi de 18 à 20 h.

Vendredi de 18 à 20 h.

Samedi de 14 à 18 h.



## Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբին ժողովը Հինգշաբթի, Նոյ. 18 ժամը 20.30ին սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 19) ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՍԱՐՍԷԼ – ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 19) ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, գաւաթ մը թէյի շուրջ, Կիրակի Նոյ. 21 ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ, 40 Ռիւ Վիքթոր Ցոժիէ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի եւ Նոր Սերունդի խառն ժողովը այս Հինգշաբթի, Նոյ. 18, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Նոյեմբեր 20, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ:

## ՎԱԼԱՆՍ

## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Նոյ. 21, հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եկեղեցւոյ օծման 23րդ տարեդարձին առթիւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ ծառայած հոգեւորականներու թէ աշխարհականներու ի յիշատակ:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի դըպրաց դասուն կողմէ ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի:

## ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայրենական պատերազմէն ետք Ֆրանսա անցած եւ վերջերս Մարսէյլ տեսնուած՝ Աշոտ Մնացականի Խաչատրեան, ծնած 1922ին Միկոյեանի շրջան, հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Կզօ, քոյրերը՝ Տիգրանոյշ, Սիրանոյշ, Աղաւնի:

Լուր ունեցողներէն գրել՝

Mme S. Margoyan
Le Mazarin
3, Rue Docteur Frappaz
69100 Villeurbanne

×

Տիկին Լուսածին, հայրը՝ Յովհաննէս Խողեան, Պէյրութէն Մարսէյլ եկած, կը փնտռէ իր զարմուհին Տիկին Նատին Յովսէփ Խողեան, ծնած 1935 Յունուար 31, Ֆրանսացի մօրմէ: Հայրը ամուրի եղած շրջանին, ապրած է Մարսէյլ, Սալէն տը Ժիրօ: Զինուոր գացած ու վերադարձած է, ունէր նաեւ ուրիշ եղբայր մը՝ Պօղոս: Տիկին Նատին որ Փարիզ կ'ապրի եօթը տարի առաջ նամակ գրած է Հալէպի Աւաջնորդարանին իր հարազատները գտնելու նպատակով: Այն ատեն անոնք Պէյրութ էին:

Լուր ունեցողներէն գրել՝

Madame L. Tachdjian
c/° Ghazarian
15, Bd. Vincent Ortusi
LA ROSIERE
13012 MARSEILLE

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
19
VENDREDI
19 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.727

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.727

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԿԸ

Երբ խօսք կ'ըլլայ սփիւռքի հայաշատ կեդրոններուն մէջ ամէնօրեայ դպրոց – ներ բանալու մասին, անմիջապէս աչքի առջեւ կուգայ Ամերիկայի Հայերու օրինակը:

Անցեալ դարու կէսերէն սկսեալ մեծ թիւով Հայեր հաստատուեցան Եանքիներու երկիրը, ո՛չ միայն կեանքի ապահովութեան, այլեւ աշխատելու եւ իրենց վաստակով օգնելու համար երկիր մնացած իրենց ընտանիքներուն:

Ներկայ դարուն աւելի ստուարացաւ ամերիկահայ գաղութը, իբրեւ հետեւանք Թուրքիոյ քրիստոնեաներու գին – ատրագրութեան օրէնքին, մանաւանդ Եղեռնական ցեղասպանութեան:

Գրեթէ մէկ դար Ամերիկայի Հայերը առատաձեռնօրէն օժանդակեցին նախ Թուրքիոյ, յետոյ Միջին Արեւելքի մեր վարժարաններուն: Սակայն չմտածեցին դպրոց բանալ իրենց խօսք զաւակներու ազգային դաստիարակութեան համար:

Տարիները սահեցան: Սերունդներ փոխուեցան: Զաւակները սկսան չհասկնալ իրենց ծնողքին լեզուն: Թոռները բոլորովին ձուլման, օտարացման ճամբան բռնեցին:

Դժնակը ոսկորին էր հասած, երբ վերահաս վտանգէն սարսափահար, հետզհետէ զարթօնքի նշաններ երեւան եկան: Ըմբռնումը խսկական աղէտի պիտի յանգէր: Ամերիկեան հսկայ հալոցին մէջ ընդմիշտ պիտի կլլանուէին նոր սերունդներու տղաքն ու աղջիկները:

Հայերէնի միօրեայ կամ շաբաթը քանի մը ժամուան դասընթացքները դարման չէին վիրենք տանջող ցաւին:

Սրտցաւ Հայ մը՝ Մ. Գ. Ֆէրահեան՝ իր հարստութիւնը կտակեց ազգին, որպէս հիմնադրամ ամէնօրեայ դպրոցի մը բացման:

Միջին Արեւելքէն Քալիֆորնիա գաղթած հայ մտաւորական մը՝ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան՝ յանդգնութիւնն ունեցաւ հիմը դնելու հայկական ամէնօրեայ վարժարանի մը՝ Լոս Անճելըսի մօտիկ մէկ արուարձանին մէջ:

Օրինակը վարակիչ դարձաւ: Ուրիշներ հետեւեցան առաջին փորձին, երբ տեսան անոր անակնկալ ու բացառիկ յաջողութիւնը: Բարի նախանձ, որ մեծապէս կը սատարէ Ամերիկայի հայ նոր սերունդի ազգապահպանման:

Ներկայիս, առնուազն տասը ամէնօրեայ վարժարաններ կեանքի կոչուած են Խաղաղական ովկէանոսի ափերէն մինչեւ Ատլանտեան: Բնական օրէնքով լոյսը արեւելքէն կը ծագի եւ կը տարածուի դէպի արեւմուտք: Այս պարագային լոյսը ծագեցաւ արեւմուտքէն — Քալիֆորնիա — եւ հետզհետէ հասաւ մինչեւ արեւելք (Պոսթըն, Նիւ Ճըրզի, Մոնրէալ): Սակայն ջահը բռնկցնողն եղաւ արեւելքէն արեւմուտք գացած Հայ մը:

Ձեռքի տակ չունինք լրիւ վիճակագրութիւն մը՝ ճշգրիտ թիւեր տալու համար: Վերջին անգամ Ուաշինկթընի «Ամերիկայի Ձայնը»ի ամէնօրեայ հայկական բաժինը Նոյեմբեր 13ին յայտարարեց, որ ներկայիս Ամերիկայի (Մ. Նահանգներ եւ Քանատա) հայկական տասը ամէնօրեայ վարժարաններուն մէջ կ'ուսանին 2.268 աշակերտ – աշակերտուհիներ: Ու աւելցուց թէ ուսումնական նոր տարեշրջանին անոնց թիւը աւելցած է 40 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Դպրոցներէն հինգը կը գտնուին Լոս Անճելըսի շրջանին մէջ, երկուքը միջնակարգ — Մեսրոպեան եւ Ֆէրահեան: Այնտեղ է նաեւ Ալեք Փիլիպպոս վարժարանը, որ հետզհետէ վերելք կ'արձանագրէ:

Ամէնօրեայ երկու վարժարաններ կան Տիթրոյթի մէջ — Հայ Օգնութեան Միութեանն ու Հ. Բ. Ը. Միութեանը: Այս վերջինը Պոսթընի մէջ ունի Մանկապարտէզ – նախակրթարան մը: Հայ Քոյրերը Ֆիլատելֆիոյ մէջ ունին ամէնօրեայ դըպրոց մը: Քանատայի Հայերն ալ Մոնրէալի մէջ ունին իրենց ամէնօրեան:

Դպրոցաշինութիւնը աւելի մեծ զարկ ստացաւ ներկայ տարուան ընթացքին:

Սեպտեմբեր 12ին Լա Վըրնի (Քալիֆորնիա) մէջ բացուեցաւ Միացեալ Նահանգներու առաջին հայկական քոլէճը՝ 29 երկսեռ աշակերտներով: Տնօրէնն է Տր. Եղիա Պապիկեան, ուսուցիչներէն յիշենք Արա Աւագեանը:

Հոկտեմբեր 3ին Պըրկըն Քաունթիի (Նիւ Ճըրզի) մէջ պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ գաղութի առաջին ամէնօրեայ վարժարանին (Րիճֆիլտի Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ), նախագահութեամբ Գարեգին Արք. Սարգիսեանի: Երիտասարդ տնօրէնն է Անդրանիկ Գզիրեան:

Քաջալերական ու յուսադրիչ երեւոյթներ են ասոնք: Պերճախօս փաստեր, որոնք իբրեւ օրինակ պէտք է ծառայեն Ֆրանսայի հայ գաղութի մեր հայրենակիցներուն: Մերոնք Ամերիկայի Հայերէն նուազ հայրենասէրներ չեն: Ինչո՞ւ անոնցմէ ետ պիտի մնան:

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը հրապարակ դրաւ գաղափարն ու ծրագիրը, — ամէնօրեայ ցերեկօթիկ վարժարան մը բանալ Փարիզի մէջ, Մանկապարտէզէն սկսեալ, յաւերժացնելու համար Պոլսոյ Կեդրոնականին յիշատակը եւ անոր նման ուսկեղարեան մեծաքանչի 36 ջահերը տեղաւորելու «հայապահպանման այնպիսի փառաւոր ուսման վառարանի մը մէջ, որ պիտի ըլլայ գաղութին վերածնունդի անշէջ կրակը եւ պիտի բոցավառէ Սէնի ափերուն հասակ նետած մեր զաւակներուն հայրենասիրական զգացումները»:

Ամերիկայի Հայերու օրինակը առաջնորդ ու քաջալեր Կեդրոնականի արժանաւոր սաներուն:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

7 ՄԵՌԵԱԼ

Պաղեստինցի չորս ահաբեկիչներ յաջողած են, գոնէ քանի մը ժամ, պատանդ բռնել Ամմանի Ժորտան – Էնթերքոնթինանթալ շքեղ պանդոկին 500 յաճախորդները: Պանդոկը կը գտնուի ճիշդ ամերիկեան դեսպանատան դիմացը: Առաւօտեան 9,30ին էր որ ահաբեկիչները պանդոկ կը խուժէին, քիչ ետք արդէն յորդանանեան յատուկ զօրքերը պանդոկը կը շրջապատէին եւ զինեալ ուժեր ներս կը մտնէին: Ահաբեկիչները չորրորդ յարկ կը բարձրանային եւ կը յայտնէին թէ գիր մը ունին յանձնելիք յորդանանեան հրամանատարին, պանդոկին մէկ յաճախորդի միջոցաւ, ուր կը դատապարտէին Ռիատի եւ Գահիրէի որոշումները, այսինքն կ'ամբաստանէին արաբ պարագլուխները, որ Ռիատի եւ Գահիրէի մէջ վաւերացուցին սուրիական միջամտութիւնը Լիբանանի մէջ: Ժամը 14էն քիչ առաջ, յորդանանեան ուժերը յարձակման կ'անցնին ամէն կողմէ, նոր ուժեր կը հասնին թռանով եւ կ'իջնեն պանդոկին տանիքին վրայ: Կարճ կը տեւէ բախումը բայց եօթը մեռեալ կայ.— երեք ահաբեկիչ, պանդոկին երկու պաշտօնեաները եւ երկու զինուոր: Չորրորդ ահաբեկիչը ծանրօրէն վիրաւորուած է: Ահաբեկիչները յայտարարած են նախապէս թէ կը պատկանին «Սեւ Յունիս» խմբակին (Յունիսին է որ սուրիական զօրքը Լիբանան մտաւ), այսինքն այն նոյն խմբակին, որ Սեպտեմբերին ահաբեկում մը կատարեց Դամասկոս եւ որու հեղինակները հրապարակաւ կախաղան հանուեցան:

## Քանի մը տող

ՊԷՅՐՈՒԹ կը փորձէ վերստանալ իր կենդանի դիմագիծը բայց բախումներ պատահած են առջի օր պաղեստինեան երկու ճակատներու միջեւ: Հաւանական կը նկատուի որ Սարգիս արաբական մայրաքաղաքները այցելէ ի մօտոյ: Նախ տեղեակ պիտի պահէ արաբ ղեկավարները Լիբանանի կացութեան մասին, խաղաղապահ ուժերու տեղաւորումէն ետք, ապա խորհրդակցի Լիբանանի տնտեսական կացութեան մասին եւ զայն վերականգնելու Արաբներու օժանդակութեամբ եւ վերջապէս հարաւի (Իսրայէլի սահման) կացութիւնն ալ պիտի քննեն միասնաբար:

ԿԱՊԷՆԻ յուղարկաւորութիւնը չկրցաւ անշուշտ պահել արժանավայել վեհութիւն մը, քանի այդ հազարաւոր ներկաներուն մէջ կան շատեր որոնք ձեւով մը սինեմա եկած են, դերասան տեսնելու եկած են եւ ոչ թէ յարգանքի տուրք մը բերելու մեծ դերասանի մը: Ու պատահեցաւ անխուսափելին՝ հրմշտուք, մարիլ–մարմրիլ, չիրմներ ոտնակոխել եւ ամէն ինչ վերջացնել հաւաքական հիսթէրիի մը մէջ: Սինեմայի իր բարեկամներն ու ընկերները նախընտրած էին նոյն առաւօտը իրենց յարգանքը մատուցանել ամերիկեան հիւանդանոցը: Ասոնց կարգին՝ Աշոտ Մալաքեան, Ալէն Տըլոն, Պելմոնտօ եւայլն: Հրկիզումէն ետք, Կապէնի աճիւնները պիտի ցանուին Պրէսթի բացը, ծովուն վրայ:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ աշխարհի բաժակին զտումի երթի մրցումներուն Ֆրանսա յաղթեց Իրլանտայի 2–0, Իտալիա յաղթեց Անգլիոյ 2–0, Սկովտիա յաղթեց Կալլէսի 1–0 բայց ամէնէն անսպասելին կը նկատուի Արեւելեան Գերմանիա – Թուրքիա հանդիպումը, քանի Տրէզտի մէջ, Թուրքերը յաջողած են հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգել 1–1, երկու կէտերն ալ նշանակուած են փենալթիի վրայ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ իր ազգութենէն զրկեց երգիչ մը, համայնավար շարքային, որ սակայն իր յօրինած երգերուն բառերով չէր վարաներ ճաղկել մենատիրութիւնը: Դատապարտած էր նաեւ Պերլինի պատը: Իմաննիթէ անգամ վրդոված է Արեւելեան Պերլինի այս որոշումէն եւ կը խորագրէ «Երգի մը համար...»:

ՇԻՐԱՔ «զգայացունց» մուտք մը գործեց Ազգ. Ժողով առջի օր, իբրեւ նորընտիր եւ վերընտրուած երեսփոխան, գուցէ նաեւ իբրեւ Ժիսքարի «գլուխ բռնող»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

### ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՈՐՈՒՄ

Ոտնագնդակի Խորհ. Միութեան 39րդ ախոյենութեան ընդհ. դասաւորման պատկերը.

| | ԽՈՒՄԲ | ԿԷՏ |
|---|---|---|
| 1. | Տորպեդօ | 20 |
| 2. | Դինամօ Կիեւ | 18 |
| 3. | Դինամօ Թիֆլիս | 17 |
| 4. | Կարպադներ | 17 |
| 5. | Զէնիթ | 16 |
| 6. | Դինամօ Մոսկուա | 16 |
| 7. | ԲԿՍԱ | 15 |
| 8. | Լոկոմոտիւ | 15 |
| 9. | Զերնոմորեց | 15 |
| 10. | Շախտիոր | 14 |
| 11. | Կրիլիա Սովետով | 14 |
| 12. | Զարիա | 14 |
| 13. | Դնեպր | 14 |
| 14. | Արարատ | 14 |
| 15. | Սպարտակ | 13 |
| 16. | Դինամօ Մինսկ | 8 |

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 15)

### « ՏԷՅԼԻ ՈՒՈՐԼՏ » ԹԵՐԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկեան Համայնավար պաշտօնաթերթի՝ «Տէյլի Ուորլտ»ի մէջ, Թղթակից Ճորճ Մորիս յօդուած մը ստորագրած է, անդրադառնալով Հայաստանէն ունեցած իր տպաւորութիւններուն եւ կ'ըսէ ի մէջ այլոց.— «Հայաստան Խորհ. Միութեան ամէնէն գեղեցիկ Հանրապետութիւններէն է. ժողովուրդը հպարտ է իր բազմադարեան պատմութեամբ եւ օրէ օր ձեռք ձգած նուաճումներով՝ գիտութեան եւ արդիւնաբերութեան մարզերէն ներս: Հոս կը խօսին ձեզի Երեւանի 2760ամեայ պատմութիւնը, Բիւրականի աստղադիտարանի նոր դիտակը, որ իր տեսակին մէջ աշխարհի ամէնէն մեծերէն է, մշակութային ինքնատիպ օճախները եւ կարգ մը արդիական գործատուներ»: Յօդուածագիրը վիճակագրական տուեալներով տուած է նաեւ պատկերը Հայաստանի մէջ արձանագրուած յաջողութիւններու եւ նուաճումներու՝ գիտութեան, արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, շինարարութեան, առողջապահութեան եւ այլ մարզերէ ներս: Ճորճ Մորիս իր յօդուածը վերջացուցած է ըսելով. «Հիմա կրցայ հասկնալ, թէ ինչու ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած Հայերը՝ իբրեւ զբօսաշրջիկ այցելելով Հայաստան, կ'ըսեն՝ մենք կ'ապրինք հայրենիքէն հեռու, բայց մեր սիրտը հոն է»:

×

### ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Մոսկուայի կեդրոնական ցուցադրութեան սրահին մէջ կազմակերպուած «Երկրի ջահելութիւնը» համամիութենական գեղարուեստական ցուցահանդէսի մրցանակներուն արժանացած են քանդակագործ Արա Շիրազ եւ գեղանկարիչ Եուրի Բարայեան: Ցուցահանդէսին մասնակցած ուրիշ արուեստագէտներ ալ՝ Վ. Պետրոսեան, Ա. Յակոբեան, Ֆ. Միրզոյեան, Կ. Խաչատրեան, իրենց ներկայացուցած պատմական եւ ժամանակակից նիւթերով նկարներու եւ քանդակներու, բնանկարներու եւ դիմանկարներու համար, արժանացած են Կոմերիտմիութեան համամիութենական Կեդր. Կոմիտէի վկայականներու:

Fonds A.R.A.M

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

## ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս, լիսէներու եւ վարժարաններու աշակերտութեան ուղղուած «Թերմինալ» ամսագիրը արդիւնքները կուտար հարցաքննութեան մը, կատարուած ճիշդ դպրոցական վերամուտի օրը աշակերտներու քաղաքական եւ տնտեսական ծանօթութիւններու կապակցութեամբ:

Երկրորդական վարժարաններու, լիսէներու երկրորդ շրջանին (երկրորդ դասարանէն աւարտական) պատկանող 150 աշակերտներ պատասխանած են իրենց ներկայացուած հարցարանին: Այս աշակերտները կը բնակին փարիզեան շրջանը եւ եղած ընտրութիւնը բնականօրէն բոլորովին պատահական է:

Ահաւասիկ կարգ մը պատասխաններ որոնք շատ հետաքրքրական են եւ կ'արժէ վերլուծել:

— Աշակերտներու միայն 7 առ հարիւրը գիտեն երեսփոխաններու թիւը: Տրուած թիւերը, պատասխանները կ'երթան 30էն մինչեւ 2600 (...)

— Աշակերտներու միայն 27 առ հարիւրը կը ճանչնան Ֆրանսական նահանգներու ճշգրիտ թիւը: Հեռու ենք այն շրջանէն ուր իւրաքանչիւր փոքրիկ Ֆրանսացի գոց գիտէր, նախակրթարանէն իսկ, իր երկրին նահանգներուն անունները համապատասխան նահանգապետարաններով (փրեֆէքթիւր) եւ ենթանահանգապետարաններով (սու-փրեֆէքթիւր):

— Նոյնպէս Ֆրանսական շրջաններու (ռէժիոն) թիւը տեղի կուտայ 75 առ հարիւրին կողմէ արտասովոր գնահատումներու:

— Իսկ ինչ կը վերաբերի ծերակուտականներուն, անոնց թիւին եւ ընտրութեան եղանակին, գրեթէ բոլորին կողմէ անծանօթ են:

— 13 առ հարիւրը միայն գիտեն յառաջիկայ քաղաքապետական, երեսփոխանական, նախագահական ընտրութիւններու թուականը (տարին):

— Երկուքի վրայ մէկ աշակերտ կրնայ նշել Ֆրանսական երեք ամէնէն կարեւոր բանուորական սենտիքաներու ընդհանուր քարտուղարներու անունները:

— Իսկ 18 առ հարիւրը միայն կրնան թուել Հասարակաց Շուկայի մաս կազմող երկիրներու անունները, եւայլն:

Այս քանի մը օրինակները կ'ապացուցանեն կարեւորագոյն եղելութիւն մը այսինքն այն կրաւորականութիւնը, որ ցոյց կուտայ վարժարաններու եւ լիսէներու աշակերտութիւնը հասարակ եւ առօրեայ տեղեկութիւններու հանդէպ, տեղեկութիւններ որոնք լայնօրէն կը սփռուին մամուլով, ձայնասփիւռով, հեռատեսիլով եւ այլ միջոցներով: Ուստի, այս թիւերը մտածել կուտան որ քաղաքականացման ձգտող, քաղաքականութիւն հոլովող երիտասարդութիւնը (դպրոցական հաստատութիւններու մէջ) մանաւանդ 1968էն ի վեր դեռ շատ հեռու է քաղաքական կեանքէն ու անոր դերատարներէն, ազգային կամ միջազգային գետնի վրայ: Թուցէ համալսարաններու մէջ ի մասնաւորի գրականութեան, իրաւաբանութեան եւ մարդկային գիտութիւններու ֆաքիւլթէներու ամփիթատրոններուն մէջ քաղաքականութեան ներթափանցումները աւելի զգալի ըլլան: Բայց հոս քաղաքականութիւնը յաճախ կը կորսուի փիլիսոփայական յղացքներու մէջ: Վերադառնալով մեր երկրորդական հաստատութիւններու աշակերտութեան, լսենք որ դպրոցը պէտք է բացուած ըլլայ արտաքին եւ արդի աշխարհին վրայ, ինչ որ բարենորոգման նպատակակէտերէն մէկն է: Պատմութիւնը պէտք չէ ուսուցանել որպէս առանձին նիւթ, այլ միշտ զուգահեռ աշխարհագրութեան, քաղաքացիական կրթութեան եւ տնտեսական գիտութիւններու հետ: Այս նիւթերուն ներթափանցումները անհրաժեշտ են: Չմոռնանք որ կան չափահաս աշակերտներ, որոնք քուէարկելու իրաւունքը ունին:

Սակայն պէտք չէ մնալ յոռետես հաստատութեան մը վրայ: Արդարեւ, աշակերտներու մեծամասնութիւնը աւելի մօտէն կը հետեւի տնտեսական կեանքին:

Օրինակի համար, գիտեն զանազան ղըրամներու օրուան արժէքը, ինչպէս նաեւ նուազագոյն սակի գումարը, Ընկերային Ապահովութեան կառոյցը, նոյնպէս թոշակաւորի մը, բանուորի մը, ուսուցչի մը կամ բժիշկի մը մօտաւոր եկամուտը:

Նոյնպէս հետաքրքրական, երիտասարդներու 30 առ հարիւրը ծանծրոյթ կը զգան կիրակիները, իսկ 20 առ հարիւրը միայն երկուշաբթիները:

Շեշտենք նաեւ որ աշակերտներու 74 առ հարիւրը կը նախընտրեն հետեւիլ դասընթացքներու առաւօտները միայն (վեց օր) եւ կէսօրէ վերջերը (հինգ օր) կիրարկել մարզական յայտագիր մը:

Եզրակացութեան համար լսենք որ եթէ այս հարցախոյզի արդիւնքներէն ոմանք մտահոգիչ են, նոյնիսկ ապշեցուցիչ, պէտք չէ քարը նետել աշակերտներուն: Հաստատ չէ որ նոյն հարցախոյզը կատարուած չափահասներու մօտ տայ աւելի գոհացուցիչ արդիւնքներ:

Ի վերջոյ, մէկ իրականութիւն կայ եւ մէկ ուղի՝ նախ դպրոցը եւ ապա ընկերային զանազան կառոյցներն ու ենթակառոյցները, պէտք է ձգտին անչափահասին եւ չափահասին տալ քաղաքական եւ տնտեսական դաստիարակութիւն: Քաղաքականութիւն եւ տնտեսութիւն միշտ զուգահեռ կը յառաջանան եւ կը ղեկավարեն այս աշխարհը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԷՍՏՐԱՏԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

O

### ՃԱԶԸ ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Նիսի եւ Քոթ տ'Ազիւրի Հայերը հաճելի առանձնաշնորհումը ունեցան վայելելու Հայաստանի պետական էստրատային Նուագախումբին առաջին ելոյթը Ֆրանսայի մէջ. ելոյթ որ եղաւ ուրախութիւն անակնկալ եւ խնջոյք ցնծութեան:

Ամէն ոք գիտէր թէ Հայաստանի մէջ լաւագոյնս զարգացած են դասական եւ ժողովրդական երաժշտութիւն, օփերա եւ պալէ, սակայն հայկական ճազի մասին աղօտ գաղափար մը միայն ունէինք ցարդ: Հաճելի եղաւ ուստի անակնկալը, երբ առաջին իսկ պահէն դէմ յանդիման գտնուեցանք եւրոպական իմաստով կազմակերպուած եւ կատարելագործուած բարձրորակ ճազի նուագախումբի մը, բաղկացած վարժ, խանդավառ եւ կրակոտ էնսթրիւմանթիսթներէ, գեղաձայն երգիչներէ եւ երիտասարդ շնորհազեղ երգչուհիներէ:

Կարելի է ըսել թէ եւրոպականէ աւելի ներշնչուած ըլլալ կը թուէին ամերիկեան ճազի վերջին քառորդ դարու մոտէլներէն, հասկնալի յապաղումով մը անշուշտ, առ ի զգուշութիւն յառաջապահապաշտ ձգտումներէ: Նկատելով որ կը վերադառնային Միացեալ Նահանգներու մէջ յաղթական շրջապտոյտէ մը, հետաքրքրական պիտի ըլլար հարկաւ այս մասին լսել կարծիքը Պէնի Կուտմանի, Հէրրի Ճէյմսի եւ Քէյ Քայզէրի հայ հայրենակիցներուն, որոնք ունկնդրեցին զիրենք:

Նուագախումբը մեծ մասամբ բաղկացած է փողային գործիքներէ, որոնց կ'ընկերանան թմբուկներու եւ ծնծղաներու պաթըրին, եւ ելեկտրական երգեհոն ու կիթառներ: Նուագողները մեծ մասամբ գեղադէմ երիտասարդներ են, հագուած՝ արդիական անթերի վայելչութեամբ:

Ու կը նուագեն խանդավառութեամբ, հուրով եւ ուժգնութեամբ որ յանուն կը բազմապատկուի աւա՜ղ, անհակակշիռ սոնորիզասիոնի մը անհարկի միջամտութեամբ:

Վարիչն է վաստակաւոր արտիստ Կոստանդին Օրբելեան, որ երգահան է միանգամայն եւ հեղինակը՝ նուագուած գործերէն կարեւոր մէկ մասին: Ակներեւ է թէ ջիղոտ եւ զուսպ ղեկավարութեամբ մը կրցած է կատարելագործել խումբը, որուն իւրաքանչիւր անդամը կը գործադրէ իր բաժինը անսայթաք:

Տալու համար քանի մը անուններ, յիշենք. Թովմաս Մաթաթեան՝ ելեկտր. երգեհոն, Սամուէլ Արզարեան՝ թրոմփէթ, Լեւոն Դուլիթեան՝ թրոմպոն, Ռաֆայէլ Ղազարեան՝ սաքսօ, Աղեքսանդր Զաքարեան՝ քլարինէթ եւ սաքսօ, եւ մանաւանդ Ռոպէր Եուճեան որ թմբուկներու եւ ծնծղաներու խաղով կ'ապշեցնէ բոլորը:

Օրուան վրոէթները սակայն, երգիչներն են անկասկած, եւ երգչուհիները մանաւանդ, որոնք կ'երգեն ընդհանուր առմամբ հայերէն լեզուով, ճազի համար յատկապէս գրուած մելամաղձոտ սիրային մեղեդիներ կամ ժողովրդական ու հայրենասիրական երգեր: Միջանկեալ կ'երգեն նաեւ ռուսերէն, անգլերէն կամ ֆրանսերէն, ուզելով հասկցնել թէ պատրաստուած են դիմագրաւել այլազգի ունկնդիրներ ալ:

Այս աստղերը կը կոչուին Պէլլա Դարբինեան, Ռախսա Մկրտիչեան, Տաթեւիկ Յովհաննիսեան, Ռուբէն Մաթէոսեան, Շահէն Ալրումեան, Խորէն Կարապետեան եւ Սիմոն Տէրեան: (Ջեն երեւիր ուրիշ երկու երգչուհիներ, թէեւ ծանուցուած՝ յայտագրին մէջ):

Կ'երգեն մերօրեայ եւրոպական երգիչներու յատուկ շարժումներով եւ բեմական արուեստի վարժութեամբ: Ու ապացոյցը կուտան թէ հայերէն պարզունակ բառերով իսկ կարելի է ճազի երաժշտութիւն երգել: Բառական մասը համեստ է շատ, քանի որ բուն ֆանտազեղծութիւնը կը բացակայի: Այս մարզին մէջ ալ անշուշտ պէտք կայ արդիականացումի, նոր բառերու, նոր միտքերու:

Այսուհանդերձ մեղեդիները գեղեցիկ են, մեկնաբանութիւնը՝ բեմական եւ ձայները՝ հաղորդական: Ակներեւ է տաղանդը երգահաններուն եւ մեկնաբաններուն: Իրենց այս առաջին ելոյթով արժանացրեցին բացառիկ յաջողութիւն մը: Քոթ տ'Ազիւրի Հայութիւնը հայկական ճազ լսած կամ տեսած չէր երբեք եւ ոտքընդոստ ծափահարեց, անզուսպ խանդավառութեամբ:

Ոմանք թերեւս ափսոսացին որ «Կռունկ» կամ «Մայր Արաքսի» չլսեցին: Բայց գոհունակութիւնը ընդհանուր էր եւ ներկաներուն դէմքը ուրախութեամբ կը ճառագայթէր: Գոհ էին մանաւանդ երիտասարդները, որոնց առիթը ընծայուեցաւ վերջապէս առողջ եւ արդիական երաժշտութիւն մը լսելու, առանց ողբասացութեան:

Վանուշ Խանամիրեանի կողմէ գլխաւորուած Հայաստանի Պետական Պարախումբէն վերջ, որ Ապրիլին Ֆրանսա գալով ցոյց տուաւ թէ ֆոլքլորի մարզին մէջ մերիններն ալ գրեթէ հասարած են Մոիսէվի կատարելութեան, Կոստանդին Օրբէլեանի ճազի խումբը կուգայ նոր եւ պայծառ հորիզոններ բանալ հայ ժողովրդական երաժշտութեան առջեւ, երաժշտութիւն որ գիւրաւ կը թափանցէ զանգուածներու սրտէն ներս հոն ստեղ –

---

## ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

•

### ՇԱՊԻՆԱՆԴ

Այդ կրակոցի յաջորդ օրը Սերոբ Աղբիւրն ինձ մի կոտրած հրացանի կոթ տուեց, որ տանեմ նորոգելու:

— Վարպետ Շապինին կը տաս, — ասաց ու ձեռքով ցոյց տուեց իմ գնալիք տեղը՝ Տալուորիկի ուղղութեամբ:

— Է, — ասացի ինքս ինձ, — եթէ Խլաթից հասել եմ մինչեւ Գէլի, ուրեմն, կարող եմ նաեւ Տալուորիկ գնալ: Մարդ ինչքան շուտ աշխարհ տեսնի, այնքան լաւ:

Ու բռնեցի Տալուորիկի ճամբան:

Խտանայ կածը շուռ էի գալիս, երբ մէկը իմ թիկունքից գոռաց:

Նայեցի տեսնեմ՝ մի ջրտուքվոր է:

— Դէպի ո՞ւր:

— Տալուորիկ կ'երթամ, — ասացի:

— Այ ծուռ, — ասաց, — քո գնալիք տեղը Տաղվրնիկն է եւ ոչ թէ Տալուորիկը:

Հասկացայ, որ սխալ եմ եկել եւ ետ դառնալով, քայլերս ուղղեցի դէպի Տաղվրնիկ: Երանի նրանց, որոնք շուտ են ուղղում իրենց սխալ ճամբան:

Տաղվրնիկը Գէլու թաղերից մէկն էր: Այն տունը, ուր պէտք է գնայի, թառած էր մի բարձրիկ ժայռի: Հաստ պատերով տուն էր, ճակատով դէպի հարաւ:

Շէմքի մօտ նստած էր մի տղամարդ՝ մի ձեռքը նեցուկ արած գլխին, միւսով ծխամորճը պահած: Ոտքերը խոշոր էին, մեծ տրեխներով: Կորացած մէջքը եւ զօրաւոր թիկունքը հսկայի տեսք էին տալիս նրան: Կարծեցի, թէ իմ ոտնաձայնից ուշքի կը գայ, բայց տեղից չշարժուեց: Երեւի քնած էր:

Համարձակ մօտեցայ շէմքին: Դուռը մի փեղկանի էր, ընկուզենու երեք հաստ տախտակներից շինուած:

Հրեցի եւ ներս մտայ:

Փողանը մութ էր: Ամբողջ երկայնքով վառելափայտ էր դարսուած. մեծ-մեծ կոճղեր եւ չորացած ծառեր: Թեքուեցի դէպի ձախ եւ մտայ տան գլխաւոր մասը, ուր թուեկն էր՝ օջախը: Ամբարը եւ մառանը մնացին աջ թեւի վրայ: Թուեկը պատի մէջ էր, կիսաղեղի ձեւով եւ բուխարիկով միացած երդիքին: Սալաքարը դեռ տաք էր, երեւի կրակը նոր էր հանգել: Կողքին դաթաներով լի մի տաշտակ կար՝ ընկուզենու կանաչ տերեւներով ծածկուած: Քանի որ սասունցու տուն եմ մտել եւ նոր թխած հաց կայ, եկ դրանցից մէկը ուտեմ: Իմ ասելն ու տաշտակից մի դաթայ վերցնելը մէկ եղաւ: Բայց յանկարծ վարանեցի: Զլինի՞ թէ սխալ տուն եմ մտել: Արագ նետուեցի՝ դէպի փողանը, որ դուրս գամ: Դիպայ մի սիւնի, եւ մի բան վայր ընկաւ: Ծրագն էր: Ինչ արած, որ անծանօթ տանը մի դաթայ եմ կերել կամ մի հողէ ճրագ եմ շուռ տուել մութի մէջ: Սասունցու տունը միշտ բաց է, իսկ սիրտն այնքան ճրագներ ունի, որ կարող է ամբողջ աշխարհը լուսաւորել: Ձեռքս տարայ դէպի սողնակը, որ դուռը բանամ: Մի խուլ թըխկոց դիպաւ ականջիս: Պատի մէջ բացուեց մի դուռ, որը ինձ տարաւ դէպի մի ընդարձակ աչք. ախոռն էր: Գլուխս ներս մտցրի:

Մի մարդ՝ ախոռի վերին անկիւնում նստած, ինչ-որ բան էր շինում: Գոմը մութ էր, եւ ես նրան տեսնում էի կիսատուերի միջով: Ինձ օգնում էր արեւի շողքը, որ թեքութեամբ իջել էր նեղլիկ հրաքից: Ցատակը սալած էր անտաշ քարերով: Թացութիւնից այդ սալաքարերը տեղ-տեղ փայլում էին, մանաւանդ մսուրի մօտ, ուր մի այլ մարդ էր նըստած՝ արեւի շողքը ճակատին:

— Խստեղ ո՞վ կայ հրացանի կոթ շինող, — հարցրի ես, մսուրի կողմից զգուշութեամբ մի քանի քայլ յառաջանալով:

— Բեր, վարպետ Շապինը կը շինի, — ձայն տուեց գոմի կիսատուերում զբաղուած մարդը առանց գլուխը բարձրացնելու:

Անծանօթ արհեստաւորը բռնում էր տակը փռած մի թաղիքի վրայ: Ձեռքին եղածը մի հին փակաղակ էր, որ նա նորոգելով՝ աշխատում էր տեղը գցել: Թիկնեղ տղամարդ էր, ճակատը՝ լայն, փոքր ինչ կլոր դէմքով, բեխը՝ շէկ եւ սրածայր ոլորած: Գլխի սեւ մազերի միջից սպիտակին էր տալիս մի լուսնաձեւ ճաղատ: Կողքին մի սնտուկ կար, փոքրիկ գաւը վրան, իսկ մէջքի ետեւը՝ թամբաձեւ մի կոճղ, որ հիւսնի գործածողն էր յիշեցնում:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(22 – Շար.)

Fonds A.R.A.M

# Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 20ԱՄԵԱԿԸ

Գալուստ Ս. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը իր քսանամեակին առթիւ շահեկան նկատած է առանձին ալպոմով մը ներկայացնել Հիմնարկութեան հայանպաստ օժանդակութիւնները այդ քսան տարիներու վրայ երկարող շրջանի ընթացքին։

Հատորը (անգլերէն) կը բացուի Հիմնարկութեան նախագահ Ժոզէ տէ Ազերետօ Փերտիկանի յառաջաբանով, որուն մէջ ան կ'անդրադառնայ «Պ. 5 առ հարիւր»ի համբաւին եւ միաժամանակ ունեցած յարգանքին ու հիացումին՝ դէպի իր նախնիքը։ Ապա ութ էջերու մէջ կը ներկայացուի Հայկական Բաժնի քսանամեայ գործունէութիւնը, ըստ հետեւեալի.

## ԿՐԹԱԿԱՆ

Այս մարզին վրայ է, որ Հիմնարկութեան հայկական բաժինը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է։ Այսպէս, Կիւլպէնկեան Փոնտէն օգտուած են սփիւռքի 265 հայկական վարժարանները յաճախող 4500 աշակերտներ, որոնց իբրեւ կրթաթոշակ վճարուած է՝ 1959–1976 տարիներուն, երեք միլիոն ինը հարիւր հազար տոլար։ 26 երկիրներու 169 համալսարաններու մէջ տարբեր ճիւղերու հետեւող 3500 հայ ուսանողներու իբրեւ կրթաթոշակ վճարուած է վեց միլիոն 80 հազար տոլար (1957–1976)։ Նոյն մարզէն ներս Հիմնարկութիւնը օժանդակած է նաեւ հայկական վարժարաններու։ Այսպէս, 18 երկիրներու 220 հայկ. հաստատութիւններու յատկացուած է երեք միլիոն տոլար՝ դասարաններու կահաւորման, գրադարաններու բացման կամ ճոխացման, տարրալուծարաններու, լսողա – տեսողական, լուսապատկերներու, շարժանկարի, ձայներիզի եւ արդիական եղանակով դասաւանդման կարելիութիւն ստեղծող բոլոր միջոցներու անհրաժեշտ սարքաւորումներու համար։ Հայ ուսուցիչներու համար ալ մանկավարժական դասընթացքներու հետեւելու առիթ արուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։

## ԳԻՏԱԿԱՆ

Տրուած ըլլալով որ սփիւռքի մէջ հայկական գիտական կեդրոններ գոյութիւն չունին, Հիմնարկութեան օժանդակութիւնը այս մարզէն ներս սահմանափակ եղած է։ Այսպէս, Հիմնարկութիւնը Հայաստանի չորս գլխաւոր մատենադարաններուն՝ պետական Համալսարանի, Ակադեմիայի, Մաշտոց եւ Միասնիկեան, 205 հազար տոլար յատկացուցած է արտասահմանէն գիրքեր գնելու։ Գիտական կալուածէն ներս Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նպաստէն ամէնէն շատ օգտուողը եղած է Երեւանի պետական Համալսարանը, որու զանազան ճիւղերը գիտական նոր սարքաւորումներով օժտուած են։

## ԱՐՈՒԵՍՏ

Այս կալուածէն ներս Հիմնարկութիւնը առաջնորդուած է իր հիմնադրի՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի արուեստի հանդէպ ունեցած հետաքրքրութենէն եւ հայկական յուշարձաններու նկատմամբ ցոյց տուած հիացումէն եւ գուրգուրանքէն։ Այսպէս, իր հիմնադրին իսկ փափաքով, Հիմնարկութիւնը 400 հազար տոլար յատկացուցած է Էջմիածնի տաճարի նորոգութեան, 100 հազար տոլար Երուսաղէմի Ս. Գեթսեմանի նորոգութեան։ Հիմնարկութիւնը յատկացումներ ըրած է նաեւ Հայաստանի պատմական յուշարձաններու նորոգութեան։

1969ին Գալուստ Կիւլպէնկեանի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութիւնները կը զուգադիպէին Կոմիտասի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեանց։ Այս զոյգ տարեդարձները նշելու համար Հիմնարկութիւնը 250 հազար տոլար յատկացուցած է Երեւանի մէջ կառուցանելու համար արդիական համերգի սրահ եւ թանգարան մը՝ Կոմիտաս անունով։

## ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ

Կրթական ասպարէզին չափ կարեւորութիւն ունեցած է բարեսիրական մարզը Հիմնարկութեան համար։ Այսպէս, Հիմնարկութիւնը նիւթական կարեւոր յատկացումներ ըրած է Ֆրանսայի եւ Յունաստանի ծերանոցներուն, Լիբանանի, Յունաստանի եւ Երուսաղէմի բարեսիրական հաստատութիւններուն, հիւանդանոցները բժշկական սարքաւորումներով օժտելու համար։ Այս կարգին յիշենք Լիբանանի Ազունիէ գիւղի հայկական Բուժարանը, որուն 106·800 տոլար յատկացուցած է հետազօտութեան կեդրոն մը հիմնելու համար։

Հատորին մնացեալ էջերուն մէջ տեղ գտած են բազմաթիւ նկարները այն հաստատութիւններուն՝ Հայաստանի եւ սփիւռքի, որոնց կառուցման, կահաւորման, նորոգութեան կամ որեւէ տեսակէտէ նիւթական յատկացումներ կատարուած են Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան կողմէ։

1956–1976 քսանամեակին, Հիմնարկութեան Հայկական Բաժինը մօտ 23 միլիոն տոլար յատկացուցած է հայկ. կրթական, գիտական, արուեստի, բարեսիրական եւ այլ նպատակներու։

Հ. Ա.

---

ծելով հրճուանք եւ դուրս վանելով թախիծ ու տրտմութիւն։

Կ'արժէ տեսնել եւ լսել Օրբէլեանի խումբը, վարակուելու համար այդ կենսաբար զգացումէն։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

---

Յ. Գ.— Մեղք որ սալեր չէին բերած, ապէսզի տեւական յիշատակ մը մնար այս համերգէն։ Նման գեղեցիկ սալեր կան Հայաստանի մէջ եւ ատոնցմէ ունիմ հատ մը, որուն վրայ կը նուագեն ու կ'երգեն գրեթէ միեւնոյն արուեստագէտները, Հայաստանի «Ռատիօ – Թէլէվիզիոնի էսդրատային Անսամբլ»ի անուան տակ, ղեկավարութեամբ՝ Մելիք Մավիսագալեանի։ Բարձրորակ սալ մըն է, զերծ՝ անհաշկանդ սնոբիզմախոնի մը խափանարար ճռայքներէն։ Որքա՜ն տաք, գրաւիչ եւ հաղորդական է հոդ մեծծոյի ձայնը Գելլա Դարբինեանի ու Ռախսա Մկրտիչեանի, եւ որքա՜ն յստակ ու պայծառ կ'երգէ թէնոռ Ռուբէն Մաթէոսեան։

Տ. Հ.

---

## ԴՐՍԷՆ ՆԵՐՍ ԴՐՍԷՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեան Հոկտ. 29ին Ամսթերտամ գացած է։ Կայարանը Հայեր եւ Հոլանտացիներ խռնուած են դիմաւորելու համար Պատրիարքը, որուն կ'ընկերանային քաւաղանակիր հայր Խաժակ Պարսամեան եւ հայր Վիգէն Հայկազեան, Անգլիայէն։ Հոկտ. 30ին, Շնորհք Պատրիարք սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցած է Հոլանտայի կաթողիկէներու առաջնորդին՝ Կարդինալ Վան Վիլէպրոտի հետ, Ութրէխթի մէջ։ Մտերմիկ տեսակցութեան ընթացքին Պատրիարքը խօսած է Ամսթերտամի մէջ գտնուող հին հայկական եկեղեցւոյ մասին։ Կարդինալ Վան Վիլէպրոտ ըսած է. «Ամսթերտամի հայկական եկեղեցին շատ հին է եւ պատմական արժէք ունի, բայց երբ ԺԸ. դարու վերջերը այլեւս Հայեր չէին մնացած Հոլանտայի մէջ, ան դադրած է եկեղեցի ըլլալէ, եւ նոյն շէնքը, այսօր, առանց արտաքին երեւոյթը փոխած ըլլալու, վերածուած է հոլանտական դպրոցի, սակայն հիմա որ Հոլանտայի մէջ կրկին Հայեր կան, եւ ես՝ որքան որ Ամսթերտամ իմ սահմաններէս դուրս է, պիտի հետաքրքրուիմ այս խնդրով անձնապէս, որպէսզի կարելիութիւնը ստեղծենք այդ եկեղեցին դարձեալ Հայոց վերադարձնելու»։ Հոկտ. 31ին, Կիրակի օր, Ամսփորթի Ըդզանդ պողոտայի հոլանտական կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին ներկայ եղած է Շնորհք Պատրիարք։ Ներկայ եղած են նաեւ բազմաթիւ հոգեւոր առաջնորդներ եւ հոլանտացի հիւրեր։ Պատարագի ընթացքին Շնորհք Պատրիարք քարոզով մը պարզած է Հոլանտա իր այցելութեան նպատակը, Թուրքիոյ զաւառներէն Պոլիս հասնող Հայերու բնակութեան, դաստիարակութեան հարցը եւ որուն կարգադրութիւնը նիւթական եւ բարոյական լայն զոհողութիւններու կը կարօտի։ Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, ապա, ներկաները հաւաքուած են Ամսփորթի մէջ նոր հիմնուած Հայ Տունը, ուր տեղի ունեցած է ճաշ մը ի պատիւ Պատրիարքին։ Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ կատարուած է հանգանակութիւն մը, որմէ գոյացած է կոկիկ գումար մը։

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ՆԿԱՐԻՉ ՀՐԱՉ ԹԱՇՃԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքի Հայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը ամերիկահայ նկարիչ Հրաչ Թաշճեանի հետ։ Մարտիրոս Սարեան տուն – թանգարանի տնօրէնը՝ Շահէն Խաչատրեան, ներկայացնելով հիւր նկարիչը՝ ըսած է. «Երբ Հրաչ Թաշճեան 1968ին առաջին անգամ այցելեց Հայաստան, հայերէն չէր գիտեր եւ քիչ ծանօթ էր հայկական գեղանկարչութեան։ Սակայն քանի մը անգամ Հայաստան այցելելով ան մտերմական կապեր հաստատեց յատկապէս Մինաս Աւետիսեանի հետ, սորվեցաւ մայրենի լեզուն եւ ծանօթացաւ հայ նկարիչներու գործերուն»։ Հրաչ Թաշճեան հիմնադիրներէն է Ամերիկահայ Նկարիչներու Միութեան եւ եղած է անոր առաջին նախագահը։ Վերջին տարիներուն այս միութեան շուրջ համախմբուած են մօտ 50 նկարիչներ։ Միութեան կեդրոնատեղին կը գտնուի Պոսթըն, ուր կը կազմակերպուին ամերիկահայ նկարիչներու ցուցահանդէսներ։ Այս միութեան ջանքերով էր որ 1975 Մայիսին, Հարվարտ համալսարանին մէջ բացուեցաւ Մինաս Աւետիսեանի յետ մահու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուեցան շուրջ 50 գործեր։

### ԼԻՒՍԻ ԻՇԽԱՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամերիկահայ դաշնակահարուհի Լիւսի Իշխանեան Հայաստանի մէջ դաշնակի նուագահանդէսներ տուած է, յայտագրի վրայ ունենալով Պէթհովէնի, Տըպիւսիի եւ Լիսթի գործերը։ Դաշնակահարուհիի մեկնաբանական արուեստը գնահատութեան արժանացած է տեղւոյն երաժշտագէտներուն կողմէ։ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան նախագահ Էդուարդ Միրզոյեան ներկայացուցած է Լիւսի Իշխանեանը ներկաներուն, անդրադառնալով անոր գործունէութեան եւ շրջապտոյտներուն՝ զանազան երկիրներու մէջ։

---

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (220)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

## Բ. ՄԱՍ

### ԴԷՊԻ ՄԱՀ

— Ո՜հ, թող մեռնիմ, թող դահիճին յանձնուիմ, թող գլխատեն զիս, թող անունս անիծուի, թող բանտ նետուիմ, առանց ամէնքին ալ կրնամ հանդուրժել, ամէնքին ալ, բայց այս վատութիւնը, այս որդեսպանութիւնը չեմ կրնար գործել, գոչեց Տանտոլօ հեծկլտալ սկսելով։ Վատ էի, վախկոտ էի, ամբողջ կեանքիս մէջ վատութեան դէմ պայքարեցայ, աղջիկս քեզի ծախեցի, երանի թէ ինքզինքս ծախած ըլլայի, հոգիս ծախեցի քեզի, հոգիս, դուն գնեցիր զիս, խղճմտանքները գնող դժոխային արարած, դուն գնեցիր...։

Է՜հ, ալ այս անգամ ըրածիս վրայ անդրադարձայ, այժմ ինքզինքիս տէրն եմ։ Քու տուած տիտղոսդ քեզի թող ըլլայ, չեմ ուզեր... ոչ տիտղոս կ'ուզեմ, ոչ փառք, ոչ իշխանութիւն, ոչ ալ հարստութիւն, ա՛ռ, տուած պալատդ ալ քեզի թող ըլլայ, կահ կարասիներդ ալ, պերճանքդ ալ...։ Ես այլեւս գիտեմ թէ ինչ պէտք է ինծի... ինծի պէտք եղածը աղջիկս է...։

Ալթիէրի քայլ մը առաւ։ Տանտոլօ իր դաշոյնը քաշելով ըսաւ.

— Խորհուրդ կուտամ քեզի որ աղջըկանս չմօտենաս, եթէ չես ուզեր դահիճի պաշտօն կատարել տալ ինծի, տեղդ կեցիր։

— Կամ դուն կը մեռնիս եւ կամ ես, մռնչեց Ալթիէրի։ Մի անգամ ընդմիշտ մաքրել կ'ուզեմ այս հաշիւը։

Եւ փրփրած, Տանտոլոյի վրայ նետուեցաւ։

Կռիւը արագ եւ անձայն եղաւ։ Քանի մը խեղդուկ մռնչիւններ եւ սուրերու իրարու զարնուելու ձայները լսուեցան միայն։

Ալթիէրի յանկարծ ուժէն զարնուելով գետին տապալեցաւ եւ իր վրայ դառնալով Լէոնորի մահճակալին առջեւ հասաւ ուր փորձեց կնոջը ձեռքէն բռնել։ Բայց Տանտոլօ ոտքի հարուածով մը զայն անդին հրեց։

Վէրքը ծանր էր, դաշոյնը ուսին վարի մասէն մտնելով կռնակէն դուրս ելած էր։

Ալթիէրի անշարժութեան մատնուեցաւ, բայց գիտակցութիւնը չկորսնցուց։

Աչքերը խոշոր խոշոր բացած, հոգեւարքի մը պէս ընդհատ ընդհատ շունչ առնելով, կատաղութենէն, մահացու ցաւէն եւ երկիւղէն դէմքը գեղ–դեղին եղած, տկար նայուածքով մը սկսաւ անցուդարձը դիտել։

Տանտոլօ Ալթիէրին անդին հրելէ յետոյ Լէոնորի դարձաւ, առանց բերանը բանալու աղջկանը առջեւ ծունկի եկաւ, ձեռքը բռնեց եւ շրթունքները անոր ձեռքին վրայ դնելով սկսաւ հեծկլտալ։

Լէոնոր հօրը վրայ ծռելով փսփսաց.

— Ո՜հ, հայր իմ...

— Ներեցի՞ր, աղջիկս, ներեցի՞ր, գոչեց Տանտոլօ ուրախութենէն փղձկելով։

— Ո՜հ, այժմ հայրս դտայ, ճշմարիտ հայրս, գոչեց Լէոնոր։

Եւ դէմքին վրայ պարծանքի ճառագայթ մը փայլիլ սկսաւ։

. . . . . . . . . . . . . .

— Դուն այլեւս հոս պիտի չմնաս, աղջիկս, ըսաւ Տանտոլօ ոտքի ելլելով։ Քեզ Օլիվոլօ կղզիի տուներնիս պիտի տանիմ, ձեռքովս պիտի խնամեմ եւ պիտի առողջացնեմ քեզ։ Հոն մեր առաջուան կեանքը ապրիլ պիտի սկսինք, երկուքս մինակ։ Կեցիր, հիմա հրաման պիտի տամ որ ամէն բան պատրաստեն... բարեբախտաբար տուներնուս մէջ ամէն բան չէ փոխուած...։

— Հայրիկ, մոռցա՞ր որ այդ տունը այլեւս մերը չէ, ըսաւ Լէոնոր գլուխը թօթվելով։

Տանտոլօ զգետնուած մնաց։ Օլիվոլօ կղզիի տան Ռոլանի ծախած ըլլալը մոռցած էր։

— Այո, տուներնիս ծախուած է, փսփսաց ան։

— Օտարի մը ծախուած է, աւելցուց Լէոնոր աշխուժիւ։

— Վնաս չունի, ուրիշ տուն մը կը վարձենք, շարունակեց Տանտոլօ։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

### Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արուժ Էթմէքճեան Մեսելոյի առթիւ իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Էթմէքճեանի յիշատակին 150 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

### ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Շաբաթ Նոյ. 20ին ժամը 10ին Մոնմորանսիի հանգստեան տան մատրան մէջ 44–50, Ավընիւ Շառլ տը Կօլ, Մոնմորանսի, Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգիներուն համար։ Օրուան պատարագիչ՝ Հայր Գրիգորիս վարդապետ Բունիաթեան, որ յաւարտ պաշտօնի կ'այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ'աղօթէ շիրիմներուն վրայ։

Կը հրաւիրուին պատսպարեալներու ազգականներն ու հայ հասարակութիւնը։

### ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Հայկազ Քէսէրեան (Քաշան) կը նուիրեն Լիբանանի աղէտեալներուն 500 Փր. եւ «Յառաջ»ի 100 Փր։
Պ. Ներսէս Մխճեան (Քաշան) կը նուիրէ Լիբանանի աղէտեալներուն 200 Փր.։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։


ՍԻՐԵԼԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻ ԵՒ ՀԱՄԱԿԻՐ,
պատրաստուէ՛
« ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ »ՈՒՆ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։



ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

PIZZA OSKIAN

139, rue Saint-Honoré 75001 Paris
tél. 260 23 80

ԲԱՑԱԾ Է ԻՐ ԴՌՆԵՐԸ
ՁԵՐ ՃԱՇԵՐՈՒՆ, ՆՇԱՆՏՈՒՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ
ԽՐԱԽՃԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ


### Թատերական ներկայացում

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կազմակերպուած Լիոնի հայկական թատերախումբին կողմէ։
Կիրակի, Նոյեմբեր 28 ժամը 15ին «Սիկալ» սրահին մէջ 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ.
Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Ցանձնախումբին։


Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935


### Nor-Seround Lyon

Organise une opération
PORTES OUVERTES
Samedi, 20 Nov. de 14 à 19 h.
Dimanche, 21 Nov. de 10 à 18 h.
au Foyer de l'Eglise Arménienne
295, Rue Boileau
Tous les Arméniens sont invités.
Samedi 20 Nov. Surprise-Partie à 21 h.
dans le même Foyer

### ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի առաւօտները ժամը 10էն 12, կարող ուսուցչուհիի մը դասաւանդութեամբ, Մշակոյթի Տունը՝ 17 Ռիւ Պլէօ
Մեթրօ Քադէ։

### ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որբ. Ստեփան Քարապաճաքեանի եղբայրը, կը բնակի Վալէ տը Շըվրէօզ։
Դիմել Աղքատախնամի գրասենեակը՝
878–02–99

## Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 19) ժամը 20.30ին Հայ Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՍԱՐՍԷԼ – ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 19) ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

### ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ծնողաց ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 19) ժամը 21ին Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 Ռիւ տը Մատրիտ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, գաւաթ մը թէյի շուրջ, Կիրակի Նոյ. 21 ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ, 40 Ռիւ Վիքթոր Ցոժիէ։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Նոյեմբեր 20, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քադէ։

### ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայրենական պատերազմէն ետք Ֆրանսա անցած եւ վերջերս Մարսէյլ տեսնուած՝ Աշոտ Մնացականի Խաչատրեան, ծնած 1922ին Միկոյեանի շրջան, հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Կզօ, քոյրերը՝ Տիգրանոյշ, Սիրանոյշ, Աղաւնի։
Լուր ունեցողներէն գրել՝

Mme S. Margoyan
Le Mazarin
3, Rue Docteur Frappaz
69100 Villeurbanne


Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouverte midi et soir
avec son mini-spectacle
FERDI & NORAYR

Ամէն օր՝ ճաշ
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ.— մանթի, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ լահ-մաճուն,
ՈՒՐԲԱԹ.— Սու-պէօրէկ

Il est nécessaire de réserver sa table pour le dîner.
*Fermé le Lundi*



**OPTIMA Tours**
*vous propose un voyage en ARMÉNIE pour votre Fin d'Année*

PREPAREZ VOTRE REVEILLON EN ARMENIE
Départ le 22 Décembre 1976
Retour le 3 Janvier 1977
Logement en première classe — pension complète
Excursions quotidiennes

Nous consulter :
**Sonia Coumryantz**
6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67
Organisation technique : licence A 300





Edgar Garabedian

Directeur Artistique et Chef d'Orchestre
CONSTANTIN ORBELIAN

UN ENSEMBLE
DE 22 MUSICIENS
ET 9 CHANTEURS

BELLA TARPINIAN
ROUPEN MATEVOSSIAN
RAISSA MEGUERDITCHIAN
SIMON DERIAN
ZAROUHI DONIKIAN
DATEVIG HOVHANNESSIAN
EDGARD GARABETIAN
NATALIA SINELNIKOVA
CHAHEN AIROUMIAN

ALFORTVILLE : 23 novembre
*PALAIS DES SPORTS* 20 h. 45
ISSY-LES-Mx. : 24 novembre
*THEATRE MUNICIPAL* 20 h. 45
BAGNEUX : 26 novembre
*SALLE DES FETES* 20 h. 45
GARGES - les - GONESSE
Samedi 20 Novembre à 20 h. 30
Gymnase Jean - Jaurès
PARIS : 27 novembre
*THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES* 21h
PARIS : 28 novembre
*SALLE PLEYEL* 21 h.

*Location :*
ALFORTVILLE — Café Philippe
BAGNEUX — Garakian
23 Rue Haïg Tbirian
Papazian 26 Rue Marc Sagnier
ISSY - les - MOULINEAUX — Stépanian
23 Ave. Auguste Rodin, Meudon
Benlian 53 bis Bd. Rodin
ARNOUVILLE — Epicerie Nigoghossian
rue Henri Barbusse
PARIS — Bakerdjian, Sourenian, Librairie Palouyan, Traiteur Raffi, Epiceries : Chirak, Haïrabedian, Restaurants : Erévan, Arménia, Cappadoce
BOIS COLOMBES ET COLOMBES
D. Djizmedjian 781-09-72
Gueuvchenian 781-60-09


Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.728
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.728

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ԼԻԲԱՆԱՆ

## ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ ՉԷ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ

Մինչ Պէյրութ կը փորձէ բնականոն կեանքի վերադառնալ, Լիբանանի հիւսիսն ու հարաւը չեն հանդարտած եւ նոյնիսկ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, մանաւորաբար իսրայէլեան սահմանին մօտ: Քէֆթայէյը (Փալանժ) գրաւած է Քաֆար Քիլա գիւղը, որ Իսրայէլէն մէկ քիլոմեթր է կատաղի կռիւներէ ետք Պաղեստինցիներուն դէմ: Նոյնքան սաստիկ կռիւներ կան Տրիպոլիսի շուրջ մինչ հին Պէյրութի գօտիին մէջ պիւլտոզէրներ «կ'ալեն» քաղաքը: Ուրբաթ օր առաջին օդանաւը, հինգ ամիս ետք, կը մեկնէր դէպի Փարիզ եւ Խռ-Ֆրանս ու Միտըլ – Իսթ – Էոլայնզ կը վերսկսէին իրենց թըռիչքները:

X Իսրայէլացի զինուորական թղթակիցները, որոնք սահմանէն վերադարձած են, կ'ըսեն թէ Իսրայէլի բանակը ծղթատարական սպասարկութիւն մը ստեղծած է Լիբանանցիներու համար, որպէսզի արտասահմանէն նամակ ստանան, նոյն աղբիւրներու համաձայն 440 Լիբանանցի Իսրայէլ կ'աշխատին:

X Մոնտի միջոցաւ, Փարիզէն անցած ատեն, Լիբանանի Տեղեկատուութեան եւ Թուրիզմի նախարարը՝ Թուէնի, կոչ մը կ'ընէ միջազգային օժանդակութեան: «Երկիր մը կայ վերաշինելու, ժողովուրդ մը՝ դարմանելու, Պետութիւն մը եւ տնտեսութիւն մը՝ վերականգնելու» կ'ըսէ նախարարը: Օգնութեան պէտք ունեցողներու ցանկերուն վրայ մէկ միլիոն 700 հազար Լիբանանցի կայ, այսինքն, կ'ըսէ Թուէնի 1.700.000 Լիբանանցի կայ՝ անօթի:

## Բանի մը տողով

ՃԱՐՏԱՐՈՒԵՍՏԻ նախարար եւ Տօվիլի քաղաքապետ Միշէլ տ'Օրնանոյի թեկնածութիւնը Փարիզի քաղաքապետի պաշտօնին կը պառակտէ մեծամասնութիւնը: Ռ. Տէ. Խռ.ը բացէ ի բաց դէմ է եւ Փարիզի իր դաշնակցութիւնը «ոչ» ըսաւ:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ Սէ. Ժէ. Թէ. եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. սենտիքաները գործադուլի հրահանգ ունէին Ուրբաթ, բողոքելու համար Պառ ծրագրին դէմ եւ շատ տեղ բաշխում չեղաւ:

ՄԱՆ ՌԷՅ ամերիկացի լուսանկարիչ եւ գերիրապաշտ նկարիչ, որ վերջին տարիներէն կը նկատուէր, մեռաւ 86 տարեկանին, Փարիզ, քունին մէջ, ինչ որ մահերէն ամէնէն անոյշը կարելի է նկատել:

ՆԱՅՐՈՊԻԻ մէջ Իւնեսքոյի ընդհ. ժողովը 73 ձայնով (6 դէմ եւ 30 ձեռնպահ) դատապարտեց Իսրայէլի կրթական եւ մշակութային գործունէութիւնը արաբական գրաւուած հողերուն վրայ: Նախքան քուէարկութիւնը բաւական վէճեր եղած են: Փորթուկալ, Քենիա եւ Աւստրալիա բարեփոխում մը առաջարկած են եւ «դատապարտել»ու տեղ ուզած են «ցաւիլ» բայց Խորհ. Միութիւն, արաբ եւ ափրիկեցի մերժած են:

ՖՐԱՆՔՕՅԻ մահուան տարելիցի օրն իսկ, «որոշ Սպանիա» մը մեռած կարելի է նկատել այլեւս: Արդարեւ Քորթէսը (Սպանիոյ Խորհրդարան) 59ի դէմ (13 ձեռնպահ) 425 ձայնով քուէարկեց սահմանադրական բարեփոխումը, որ ժողովրդապետութիւնը կը վերահաստատէ Սպանիոյ մէջ: Այս քուէարկութիւնը կը նախատեսէ քորթէսներու ջնջումը (նշանակովի էին) եւ երկու ժողովներու ընտրութիւնը հանրաքուէով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրը 15 միլիառի բաց մը արձանագրած է տասը ամսուան ընթացքին: Մեղաւորը կը նկատուի, ըստ կառավարութեան, քարիւղը...: Ամէնէն գէշ արդիւնքն ունի Հոկտեմբերը 4712 միլիոն բացով: Միւս կողմէ ֆրանքը կրկին գէշ վիճակի մէջ է եւ Հինգշաբթի տոլարը 5 ֆրանքի բարձրացած էր:

## Ըստ ֆրանսական ոստիկանութեան, Հայեր սպաննեն են Փարիզի թուրք դեսպանը...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Նոյեմբեր 16 թուականով.

«Անգարա.— Ֆրանսական Ապահովութեան շրջանակներէն կը հաղորդուի թէ Փարիզի Թուրք մեծ դեսպանը, Իսմայիլ Էրէզ, սպաննուած է «Հայկ. Ջարդի Վրէժ» անունը կրող մարտիկներու կողմէ: Ֆրանսական ոստիկանութիւնը այս իմաստով կը հրապարակէ իր քննութեանց արդիւնքը, եւ կ'աւելցնէ թէ 1976 Մայիս 27ին, Հայկական Տան մը մէջ պատահած պայթումներն ալ դաւադրական նպատակ ունէին, ընդդէմ Թուրք դեսպանատան»:

«Փարիզի Ապահովութեան Տնօրէնութեան պատասխանատուներէն ոստիկանական քննիչներ Տիւրան եւ Տիէմ հարցաքննութեան վերջին փուլին մասին մանրամասն տեղեկութիւն տուին:

«Թուրքիոյ Փարիզի մեծ դեսպան Էրէզի 1975 Հոկտ. 24ին սպանութեան դէպքին մասին նոր ապացոյցներ վերջերս երեւան հանուած էին: 1976 Մայիս 27ի երեկոյին Փարիզի «Հայկական տուն» յորջորջեալ մշակութային կեդրոնին մէջ պայթում մը պատահելով մէկ հոգի մեռած, մէկ հոգի ալ վիրաւորուած էր: Դէպքէն յետոյ ձեռք անցած Թուրցիկները մեծապէս կը նմանէին մեծ դեսպան Էրէզի սպանութեան օրը ցրուած Թուցիկներուն:

«Փարիզի Ապահովութեան Տնօրէնութեան քննիչ Տիւրան այս մասին լուսաբանութիւն մը տալով ըսաւ.

1976 Մայիս 27 Թուականին Փարիզի Հայկական Տան մէջ պայթում մը պատահեցաւ: Պայթումին հետեւանքով ռումբը պատրաստած Հայը մեռաւ: Այս փոքրամասնութիւնը իրեն թիրախ ընտրած է Փարիզի Թուրք պաշտօնական հաստատութիւնները: Պայթումին վայրը խուզարկելով «Հայկական Ջարդին արդարութեան քոմանտօներ» ստորագրութեամբ Թռուցիկներ գտանք: Ասոնք Թուրքիոյ մեծ դեսպանին սպանութենէն յետոյ Եւրոպայի մեծ դեսպանատուները ղրկուած Թռուցիկը տպագրած տպարանին մէջ տպագրուած են:

«Այս նպատակաւ Իտալիոյ մէջ քննութիւններ կատարեցինք: Պ. Տիէմ տպարանին մէջ ուշագրաւ ապացոյցներ ձեռք անցուց: Ապա Տիէմ հետեւեալ լուսաբանութիւնը տուաւ.

«Մեր քննութիւններէն հասկցանք որ երկու դէպքերուն ընթացքին նոյն ճամբան որդեգրուած է: Այդ նմանութիւններն են: Երկու Թռուցիկներն ալ նախապէս պատրաստած էին: Թուականը վերջին պահուն աւելցուած եւ Թռուցիկը մահափորձը կատարուելէ անմիջապէս յետոյ ղրկուած: Մեր ուշադրութիւնը գրաւած ուրիշ կէտ մըն ալ Թռուցիկին չափերն էին: Ասոնք Ֆրանսայի մէջ չեն գործածուիր: Մեր Իտալիա երթալուն ուրիշ մէկ պատճառն ալ այս Թռուցիկներուն շատ լաւորակ ֆիլիկրանաւոր Թուղթի վրայ տպագրուած եւ այս Թուղթերն ալ Հիւս. Իտալիոյ Սապրիօնայի Միլեանի ընկերութեան արտադրութիւնը ըլլալն էր: Այս Թուղթին չափը միայն Իտալիոյ մէջ կը գործածուի: Տեղեկացանք որ ասոնցմէ 110 հազար հատ 1974ին Լիբանան ղրկուած է: Զկրցանք տեղեկանալ որ այս Թռուցիկները ո՛ւր տպագրուած են»:

## ՏԽՐՈՒՆԻ.-

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Նոյ. 3ին մեռած է ընկ. Ժիրայր Ալահայտոյեան: Ողբացեալը ծնած էր 1928ին: Տասնեակ տարիներ կուսակցական եւ միութենական գործերուն մէջ ցոյց տուած է կազմակերպչական, ծառայութեան անսակարկ ոգի եւ պարտականութեան խոր գիտակցութիւն: Ընկ. Ալահայտոյեան վերջին տարիներուն Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի անդամ էր: Թաղումը կատարուած է Նոյեմբեր 5ին:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյ. 15)

### ՀԵՆՐԻԽ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ ՍՊԱՆԵՐԷՆ

Պարսելոնայի մէջ՝ «Մարտինէս Ռոկա» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Հենրիխ Գասպարեանի «Շախմատային էթիւտներ» աշխատութիւնը, սպաներէն: Ասկէ առաջ ալ, հեղինակի «Հրաշքը է–թիւտներում» գիրքը, Տիւսէլտորֆի մէջ տպագրուած էր: Յաժմ, ճատրակի խաղերու ուսումնասիրութիւններու նուիրուած տասը աշխատութիւններ հրատարակուած են Հենրիխ Գասպարեանի գրիչով:

×

### «ԱՐԶՆԻ» ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԻ 50ԱՄԵԱԿԸ

«Արզնի» առողջարանը, իր հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձին առթիւ, պարգեւատրուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուագրով: 1925ին կառուցուած լողանքի փոքր շէնքին փոխարէն այսօր Արզնիի մէջ բարձրացած են բազմայարկ շէնքեր եւ ուր կը բանին չորս բուժարաններ: Հոն բուժուելու կ'երթան ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներէն եկած մարդիկ: Արզնի ներկայիս դարձած է Խորհ. Միութեան սրտաբանական լաւագոյն առողջարաններէն մին: Առողջարանը ընդլայնելու ծրագիրներ մշակուած են յառաջիկայ հնգամեակին: Պիտի կառուցուին 400 տեղնոց նոր համադրոյթ մը, 260 տեղնոց առողջարան մը եւայլն:

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նորին Սրբութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ս. թ. Հոկտեմբերի 22–25ը հովուապետական այցելութիւն տուեց Շիրակի թեմին:

Հայրապետին ուղեկցում էին Մայր Աթոռի դիւանապետ Գերշ. Տ. Արսէն Եպս. Բերբէրեանը, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան միաբան Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գաբիկեանը եւ դաւազանակիր Տ. Մուշեղ վարդապետ Սարգսեանը:

Ուրբաթ օրը, Հոկտեմբերի 22ի երեկոյեան Հայրապետը իր շքախմբով ժամանեց Կիրովական, որտեղ Նրան դիմաւորեցին եւ բարի գալուստ մաղթեցին՝ թեմակալ առաջնորդ Տ. Նարեկ Եպս. Շաքարեանը, քահանայից դասը, տեղի քաղաքային իշխանութիւնները եւ Հայաստանի կրօնական գործերի Խորհրդի նախագահի տեղակալ Պ. Անդրանիկ Համբարթեանը, որն այնուհետեւ ընկերակցեց Հայոց Հայրապետին Նրա ուղեւորութեան ամբողջ ընթացքում:

Կիրովականում կարճ կանգառից յետոյ, Նորին Սրբութիւնը ճանապարհուեց դէպի Ստեփանաւան քաղաքը, որտեղ բարի գալստեան խօսքերով ջերմօրէն դիմաւորուեց տեղի եկեղեցական վարչութեան անդամների եւ քաղաքագլուխ Տիկին Մագիկ Բաբայեանի ու Նրա աշխատակիցների կողմից:

Շաբաթ օրը, Հոկտեմբերի 23ին Հայրապետական շքախումբը հաւատացեալների խուռներամ բազմութեան ներկայութեամբ «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց Ս. Սարգիս եկեղեցին, ուր ողջոյնի խօսք արտասանեց թեմակալ առաջնորդը: Ապա Հայրապետը հանդէս եկաւ հոգեշունչ քարոզով: Նոյն օրը Ստեփանաւանի քաղաքապետութիւնը հացկերոյթ կազմակերպեց ի պատիւ Հայրապետի:

Երեկոյեան Նորին Սրբութիւնը իր շքախմբով մեկնեց Լենինական:

Սուրբ Աստուածածին եկեղեցում բազմամարդ խանդավառ մթնոլորտում Նորին Սրբութիւնը ընդունուեց հանդիսաւոր «Հրաշափառ»ով եւ թեմի առաջնորդ Տ. Նարեկ եպիսկոպոսի որդիական սիրոյ ջերմ խօսքով, որից յետոյ Հայոց Հայրապետը բաշխեց բոլորին իր օրհնութիւնները:

Կիրակի օրը, Հոկտեմբերի 24ի առաւօտեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պատարագեց եւ քարոզեց Ս. Աստուածածին եկեղեցում: Պատարագից յետոյ ի պատիւ Հայրապետի, Սրբազան առաջնորդի եւ Թեմական Խորհրդի կողմից տրուեց պաշտօնական հացկերոյթ, որին ներկայ եղան Լենինականի քաղաքագլուխ Պր. Էմիլ Կիրակոսեանը, նրա տեղակալը եւ այլ պաշտօնական անձինք: Ապա քաղաքագլուխը Հայրապետին առաջնորդեց Աւետիք Իսահակեանի տուն – թանգարանը եւ հայրենական պատերազմում զոհուածների յիշատակին կառուցուած հոյակերտ յուշարձանը:

Երկուշաբթի օրը, Հոկտեմբերի 25ին, առաւօտեան ժամը 10ին Նորին Սրբութիւնը այցելութիւն տուեց քաղաքապետարան, ուր տեղի ունեցաւ ջերմ ընդունելութիւն: Նոյն օրը ժամը 12ին, Հայոց Հայրապետը Ս. Աստուածածին եկեղեցում իր խոր գոհունակութիւնը յայտնեց թեմակալ առաջնորդին, իր օրհնութիւնները բաշխեց հոգեւոր դասին, թեմական եւ եկեղեցական վարչութեանց ու խուռներամ հաւատացեալներին եւ մեկնեց դէպի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

1976 Նոյ. 2,
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Fonds A.R.A.M

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

# ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

(Գ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ԱՐԾԱՐԾԱԾ ՀԱՐՑԵՐԸ)

Խորհ. Միութեան «Իններորդ գումարման Գերագոյն Սովետի հինգերորդ սեսիան» Հոկտեմբեր 27–28ին, օրակարգի երկու գլխաւոր հարցեր ունեցաւ: Առաջինը՝ 10րդ հնգամեայ (1976–80) ծրագրին վաւերացումն էր: Երկրորդը՝ յառաջիկայ տարեշրջանի տնտեսութեան ծրագրին եւ անոր համապատասխան սահմանուած պիւտճէի քննարկումն ու վաւերացումը:

Վերջին նիստին Հայաստանի երեսփոխանի հանգամանքով խօսք առած ու մեր երկրին համար կարեւոր նկատուող քանի մը հարցեր արծարծած է Գ. Մարտիրոսեան, նկատի առնելով, որ անոնց լուծումը առաւելաբար կախում ունի կեդրոնի նախարարութիւններէն ու մարմիններէն (*):

Շինարարութիւնը, հակառակ իր ակնյայտնի թափին, տկար ճիւղը կը մնայ Հայաստանի տնտեսութեան մէջ: Գործատուներու, կրթական յարկերու, բնակարաններու եւ այլ յարակից ճիւղերու ծրագիրները տեւական կերպով չեն իրականացուիր: Նախորդ՝ 9րդ հնգամեակին, օրինակ, շահագործման չէին յանձնուած 371.000 քառակուսի մեթր ընդհանուր մակերեսով տուներ. հնգամեայ ծրագիրով նախատեսուած 162.000 աշակերտական տեղնոց դպրոցի փոխարէն 150 հազար 700 տեղով նախակրթարաններ շինուած էին, 41.500 գրասեղանի տեղով մանկապարտէզի փոխարէն՝ 29.500 եւն.: Որակի եւ դանդաղ կառուցումի հարցերն ալ միշտ մտահոգիչ են: Հինգ յարկանի շէնքեր յաճախ կը կառուցուին 4–5 տարուան ընթացքին. ձեռնարկութիւններ կան, ինչպէս Երեւանի «Մասիս» բանուածքները, նոյն քաղաքի մետաղեայ իրերու գործատուները, որոնք 8–9 տարիէ ի վեր դեռ կառուցուելու վրայ են:

Իրաց այս կացութեան առաջին եւ ամէնէն հիմնական պատճառը՝ ըստ Կ. Դեմիրճեանի «Հանրապետութեան մինիստրութիւնների եւ գերատեսչութիւնների, շինարարական ու մոնտաժային կազմակերպութիւնների, առանձին կուսակցական ու սովետական մարմինների ղեկավարների անպատասխանատու վերաբերմունքն է կապիտալ շինարարութեան եւ օբիեկտների գործարկման պետական պլանների կատարումն ապահովելու նկատմամբ, ինչպէս նաեւ նրանց անտնտեսավարութիւնը եւ յատկացուած ռեսուրսների ոչ–ռացիոնալ օգտագործումը (**):

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, սխալ պիտի ըլլար ձախողութեան ամբողջ մեղքը բարդել Հայաստանի վրայ: Իրողութիւնն այն է, որ շինարարութեան գլխաւոր նիւթերը կուգան Խորհ. Միութեան այլ եւ այլ վայրերէ շատ անկանոն ձեւով ու անհամապատասխան քանակով, յաճախ նաեւ անգործածելի որակով: Այս իմաստով երբեմն արտայայտուած են Հայաստանի մէջ պատասխանատուութեան կանչուած մարմինները: Այս հարցն է, որ երեսփոխան Գ. Մարտիրոսեան արծարծած է Գերագոյն Խորհուրդի նիստին՝ խնդրելով միջամտութիւնն ու օժանդակութիւնը Խորհ. Միութեան շինարարութեան նախարար Ա. Տոկարեւի:

«Կապիտալ շինարարութիւնը, գիտել տուած է հայ երեսփոխանը ի մէջ այլոց, կարիք է զգում առաւել հիմնաւոր պլանաւորման եւ նիւթերի, առարկաների ու սարքաւորումների կայուն ապահովման: Անցած հնգամեակում Հայկական ՍՍՀ սիստեմատիկաբար աւելի պակաս անտառանիւթ էր ստանում, քան նրա համար նախատեսուած էր ըստ ֆոնդերի: Ընթացիկ տարում Հանրապետութեան սպառողները պակաս են ստացել աւելի քան 50.000 խորանարդ մեթր շինափայտ, Հանրապետութեան մինիստրների սովետին ենթակայ ձեռնարկութիւններին շինափայտի մատակարարմանն ինն ամսուայ պլանը կատարուել է 70 տոկոսով: Խափանումներ են թոյլ տրւում մետաղի, նաւթաքիմիայի եւ այլ նիւթերի առանձին տեսակների մատակարարման գործում: ... Բարելաւում է պահանջում կառոյցները սարքաւորումներով կոմպլեքսաւորելու գործի կազմակերպումը»:

Հարկ չկայ ներկայ պարագային թուելու մատակարարման անկանոնութեանց պատճառները, որոնք կը բխին խորհրդային տնտեսութեան տկարութիւններէն եւ յատկապէս, փոխադրութեան անկազմակերպ վիճակէն: Սակայն անհրաժեշտ է ճշդել, որ Հայաստանի պատկան մարմինները շատ գնահատելի առաջադրութիւն մը հրապարակ դրած են՝ գործադրելի եւ իրականացնելի ներկայ հնգամեակին: Կ. Դեմիրճեան, Կեդր. Կոմիտէի 1975 Յուլիս 30ի նիստին, անդրադառնալով շինարարութեան մարզէն ներս նկատուող թերիներուն, գիտել տուած էր, թէ «... Պէտք է ապահովել շին–մոնտաժային աշխատանքների աճի համեմատ շինարարական ինդուստրիայի կարողութիւնների առաւել արագ զարգացում, նկատի ունենալով շինարարութեան առաջաւոր ձեւերի, առաջին հերթին, հաւաքովի տնաշինութեան (փրէֆապրիքէ) արագ զարգացումը»:

Արդ գիծերով ներկայացնենք առաջադրուած քանի մը թիւեր: Մեծ ծաւալի շինութիւնները աւելցնել շուրջ հինգ անգամ: Այս նպատակով կը նախատեսուի կառուցանել գործատուներ, որոնց տարողութիւնը պիտի հասնի 540.000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ բնակելի տուներ հաստատելու: Պողպատեայ իրերու արտադրութիւնը աւելցնել 1,6 անգամ, ալիւմինիումի համաձուլուածքներէ պատրաստուող իրերունը 5, այսպէս կոչուած հաւաքովի երկաթպեթոնի արտադրութիւնը 1,5, պատրաստ լուսամուտներու եւ դուռներու արտադրութիւնը 2, բնակարաններու տախտակամածներունը 1,3 անգամ եւայլն: Նախատեսուած է շինարարութեան աշխատանքի մեքենայացումը, որ ներկայիս 26 տոկոս է՝ բարձրացնել 35ի: Աւելին՝ ծրագրուած է Հայաստանի քարերով (տուֆ, ֆելզիտ եւայլն) շինութիւններու, ինչպէս նաեւ լցանիւթերու՝ խիճի եւ աւազի արտադրութեանց քանակը բարձրացնել այնպիսի աստիճանի մը, որ կարելի ըլլայ զանոնք նոյնիսկ արտածել Խորհ. Միութեան այլ շրջանները:

Ինչպէս կը տեսնուի, առաջադրութիւնը գնահատելի է, քանի կը ձգտի Հայաստանի մէջ իսկ ապահովել շինարարութեան հարկ եղած նիւթերը՝ համապատասխան արդի ճարտարապետութեան եւ կառուցման պահանջներուն: Հայաստանի պատկան մարմինները հրապարակաւ չեն ըսեր, բայց թիւերը ցոյց կուտան, թէ իրենց նպատակն է, հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, շինարարութեան մարզէն ներս կախում չունենալ Խորհ. Միութեան այլ շրջաններէն, այլ խօսքով՝ ինքնաբաւ դառնալ: Աւելորդ է ըսել, թէ ասիկա շատ օրինակելի ձըգտում մըն է, որ անկասկած մեծ նպաստ պիտի ըլլայ Հայաստանի համար:

1960ին էր, որ Ղարադաղ – Աղստաֆ – Երեւան կազուղիի հաստատումով բնական կազը մուտք գործեց Հայաստան: 1970ին ալ բացումը կատարուեցաւ Պարսկաստան – Խորհ. Միութիւն կազուղիին: Այս ձեւով ներկայիս Հայաստան բնական կազի երկու աղբիւրներ ունի. առաջինը՝ Ատրբէջան, երկրորդը՝ Պարսկաստան: Բնական կազի սպառումը կրկնապատկուեցաւ վերջին հինգ տարիներուն: Միայն 1975ին կազ մատակարարուեցաւ յաւելեալ 28.700 բնակարանի, 12.500ը գիւղերը:

Գ. Մարտիրոսեան առաջին անգամ ըլլալով հրապարակով կազի մատակարարման անկանոնութիւններու մասին խօսած է Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանին: Արդարեւ գիտել տուած է, թէ «վերջին ժամանակներս, յատկապէս անցեալ ու ընթացիկ տարում, Հանրապետութիւնում 29 անգամ, ընդհանուր տեւողութեամբ մօտաւորապէս 200 օր, մտցուեցին գազի սահմանափակումներ, իսկ 4 անգամ ամբողջովին դադրեցուեց գազի մատակարարումը: Դա զգալի վնաս է հասցնում»: Հայ երեսփոխանը խնդրած է Խորհ. Միութեան կազի արդիւնաբերութեան նախարարութենէն՝ կանոնաւոր կերպով Հայաստանի ապահովել անհրաժեշտ քանակութեամբ կազ: «Գըլխաւորը, ըստ երեւոյթին, այն է, որ պայմաններ ստեղծուեն Հանրապետութեան պահանջմունքներն ապահովելու, անհրաժեշտութեան դէպքում միմիանց փոխարինող տարբեր աղբիւրներից»:

Խօսքը բնական կազի մասին ըլլալով աւելցնենք, թէ ներկայ հնգամեակին համար կարեւոր առաջադրութիւններ հրապարակ դրուած են: Մինչեւ 1980 կազ պիտի ստանան Հայաստանի հարաւային շրջանները, իսկ որպէսզի Երեւանի բնակիչները եւ ձեռնարկութիւնները ձմրան ամիսներուն անխափան կազ ստանան՝ որոշուած է մայրաքաղաքին մօտերը 200 միլիոն խորանարդ մեթր տարողութեամբ կազապահեստներ հիմնել:

Այս ծրագրին իրականացումն ալ մեծ օգտակարութիւն պիտի ունենայ Հայաստանի համար:

Գ. Մարտիրոսեան իբրեւ «ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի Ազգութիւնների սովետի տրանսպորտի ու կապի յանձնաժողով»ի նախագահ, մատնանշած է խորհրդային երկաթուղիի անկազմակերպ բնոյթը, որու հետեւանքով երկրին կարգ մը շրջաններու տնտեսութեան զարգացումը կա՛մ դանդաղած, կա՛մ կեցած է: «1976 թուականի ինն ամսում պակաս է բեռնուել 43 միլիոն տոննա բեռ, այդ թւում մեծ քանակութեամբ ածուխ, անտառանիւթ, հանքային պարարտանիւթ, շինանիւթ եւ այլ բաներ»: Պատկերացնելու համար գոյութիւն ունեցող վիճակը մէջբերենք քանի մը տող Գ. Մարտիրոսեանի մատնանշումներէն. «Ընթացիկ տարում չի կրճատւում վագոնի շրջապտոյտի ժամանակը, նուազել է նրա արտադրողականութիւնը, շարունակւում են վագոնների մեծ պարապուրդները (պարապ երթեւեկը) մերձատար ուղիներում եւ կայարաններում լուրջ թերութիւններ կան լոկոմոտիվային համակազմի նորոգումն ու շահագործումը կազմակերպելու գործում»:

Դժբախտաբար, Հայաստանի մէջ եւս պատկերը նոյնն է ընդհանուր առմամբ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Սով. Հայաստան», Հոկտ. 30:
(**) «Լենինեան ուղիով», 1975 Օգոստ.

## ԼԵՒՈՆ ՍԱՅԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՌԱՋԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ԵՐԳԱՀԱՆԴԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ (Նոյ. 2–21)

Նոյեմբեր 2ին տեղի ունեցաւ Փարիզի «Փալէ տէ Քոնկրէ»ի «Կապոյտ սրահ»ին մէջ, բացումը միջազգային, իր տեսակին մէջ առաջին, փառատօնին երգահանդի (օփերա) ժապաւէններու, նախագահու-

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ՇԱՊԻՆԱՆԴ

Վարպետ Շապինը գարահիսարցի էր: Տակաւին պատանի՝ փախել էր իր ծննդավայրից եւ երկար թափառումներից յետոյ եկել Սասուն: Լսել էի, որ նա հիւսնի որդի էր եւ Սասունում գլխաւորապէս իր հօր արհեստն էր բանեցնում: Միաժամանակ հրացանի կոթ շինող էր եւ հրացէնի կոտրած մասերը վարպետօրէն նորոգող: Ու այժմ աչքով տեսնում էի նրա ձեռքի գործը:

— Փաչէն տուեց, — ասացի ես եւ հրացանի խզակոթը տոպրակից հանելով՝ մեկնեցի նրան:

— Փաչէն ո՞վ է:

— Նեմրութի Սերոբը:

— Բոլորը փաշա են դարձել: Զլինի՞ թէ դու էլ ես ուզում փաշա դառնալ, — ասաց նա՝ փակաղակը ձեռքին հարցական նայելով ինձ:

— Ոչ, ես մի հասարակ ընտանիքի զաւակ եմ:

— Արհեստ ունե՞ս:

— Սոլկար եմ, — ասացի:

— Լաւ արհեստ է եւ կեանքում շատ պէտք կը գայ: Իսկ կարդալ գիտե՞ս:

— Գիտեմ, — ասաց:

— Իմ ոտնամանը ծակուել է, կարո՞ղ ես կարել, — հարցրեց նա:

— Կարող եմ, բայց ձեռքիս գործիք չունեմ:

— Ես ունեմ, տղաս: Դու նստիր քովս եւ իմ կօշիկը նորոգիր, մինչեւ ես քո փաշի հրացանի կոթը շինեմ: — Ասաց եւ կօշիկը ոտքից հանեց: Մէջը աւազ էր, թափ տուեց եւ յանձնեց ինձ: Ես հասկացայ, որ նա աւելի շուտ ինձ փորձելու համար այդ առաջարկը արեց, քան թէ լրջօրէն ուզում էր, որ ես իր ոտնամանը կարեմ: Զինուորական մի մեծ պայուսակ ունէր մօտը: Գործիքները հանեց եւ ես, իր կողքին նստելով, սկսեցի նորոգել իր ոտնամանը:

Մենք աշխատում էինք միասին: Վարպետ Շապինը փակաղակը տեղն էր դցել եւ զբաղուած էր Սերոբ Աղբիւրի հրացանի կոթը շինելով, իսկ ես եռանդով նորոգում էի նրա ոտնամանը: Լուռ էինք աշխատում եւ կարծես իրար հետ մրցելով: Երբ վերջացրի, նա կօշիկը հագաւ եւ ձեռքը ուսիս դնելով՝ ասաց.

— Աֆերիմ, տղաս, լաւ կար ունես: Իմ ձախ ոտքը աւազներից ազատեցիր: Այ, ես եկել եմ Տարօն հրացանի կոթ ու փակաղակ եմ շինում, երբեմն էլ՝ դուռ ու լուսամուտ: Դատաւորի գործ էլ եմ անում, գիւղացիների ներքին վէճերը մաքրելով: Ինչ արած, պէտք է: Եւ որտե՞ղ եմ նստած՝ ախոռում: Զատոյի գոմն է: Վերջերս մի անբուժելի ոսկրացաւ է բռնել ինձ: Տիրամօր քամի են ասում: Ամէն օր ձեռնափայտը ձեռքիս իջնում եմ ձորը, պառկում արեւից տաքացած աւազի մէջ, որ ցաւերս մեղմանան: Մի քիչ էլ սա է օգնում: — Նա թեքուեց սնտուկի վրայ եւ դաւը մօտեցրեց բերանին: Օղի էր: Մի կում խմեց:

Ապա պատմեց, թէ ինչպէս Սերոբ Աղբիւրը սկզբում իրեն օգնել էր Սարիղամիշում, բայց յետագայում, երբ ինքը եկել էր Խլաթ՝ նրա զինուորը դառնալու, Սերոբը իրեն զէնք չի տուել եւ չի ցանկացել պահել իր մօտ:

Ես ուզում էի նրան հարցնել Գէորգ Չաւուշի սարսափելի արարքի մասին, բայց չհամարձակուեցի: Ինձ թուաց, թէ ինքը տեղեակ էր այդ սպանութեանը եւ գաղտնի էր պահում ինձանից:

— Ասում են երէկ մարդ են սպանել Գելիում: Ճի՞շդ է, — հարցրեց նա՝ դիմելով ինձ:

— Ճիշդ է, — ասացի: — Բստնաց Գէորգը սպանել է իր հօրեղբօրը:

— Զիմացա՞ր թէ պատճառն ինչ է:

— Մի կին է փախցրել Աղբիկ գիւղից:

— Կնո՞ջն էլ է սպանել:

— Այո:

— Ծուռ են էդ Սասունցիք, — քթի տակ ծիծաղեց վարպետ Շապինը եւ լռեց, հաւանօրէն չուզենալով այդ մասին խօսել: — Երկու թուչուն կայ, որ Սասունցիները շատ կը սիրեն՝ կաքաւ եւ արծիւ: Կաքաւին իրենց հաւերի հետ կը պահեն, իսկ արծուին՝ տանիքների վրայ: Իրենց ուտելիքը չաղգամ է եւ մածնահատիկ, իսկ մտածելիքը՝ աստուածներից բարձր: Տեսնենք Մուշ Իմոն մեզ ի՞նչ լուր կը բերի Եւրոպայից: Ազգի գործով թուղթ է տարել Թագաւորներին:

Ուզում էի հարցնել, թէ ո՞վ է Մուշ Իմոն, երբ վարպետը վերջին աշխատանքը հիւսնի գործասեղանի վրայ աւարտելով, դարձաւ ինձ.

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 23)

Fonds A.R.A.M

թեամբ աշխարհահռչակ թենոր Մարիօ տէլ Մոնաքոյի, յղացուած ու կազմակերպուած, հայ շրջանակին ոչ այնքան ծանօթ, բայց օտար գեղարուեստական շրջանակի մէջ արդէն իսկ ուշադրաւ, Լեւոն Սանոսեանէ, արուեստի աշխարհին մէջ ծանօթ Լեւոն Սայեան անունով:

1966ին է որ Լեւոն Սայեան մուտք կը գործէ գեղարուեստի շրջանակներէն ներս իբր բեմադիր մեր տաղանդաւոր եւ միջազգային համբաւի տէր Շարլ Ազնաւուրին: Հանդիպումը Ազնաւուրի եւ Լեւոնի միջեւ կ'ըլլայ բոլորովին պատահական: Իսկոյն երկուքին միջեւ կը ծագի փոխադարձ համակրանք եւ ջերմ մտերմութիւն: Այդ օրէն սկսեալ Լեւոն Սանոսեան ոչ միայն կ'ըլլայ բեմադիրը Ազնաւուրին, այլ նաեւ անոր սեփական քարտուղարը, շրջապտոյտներու պատասխանատուն եւ մատակարարը, մէկ խօսքով Ազնաւուրի վստահելի անձը, ինչպէս ինքը Ազնաւուր կը յայտարարէ Ֆրանսական հեռատեսիլէն պատասխանելով Տընիզ Կլավէրի հարցումներուն. «Լեւոն ամէն բան է ինծի համար երբ պիտի երգեմ, տոմսակներու վաճառումէն սկսեալ մինչեւ իմ բեմ ելլելս եւ միքրօն ձեռք առնելս ինքն է որ ամէն ինչ կը կազմակերպէ»:

1972ին Լեւոն Սանոսեան հրապարակ կ'իջնէ իբրեւ քնարերգակ երգիչ եւ Ռընէ Տօրիա սոփրանոյի հետ կ'արձանագրէ իր առաջին երգապնակները ուր իբրեւ թենոր կ'երգէ Ռիկոլէթթօ, Ֆաուստ եւ Քարմէն:

Նոյն տարին Ազնաւուր զինք կը ներկայացնէ Ֆրանսական հեռատեսիլէն, Կի Լիւքսի պատրաստած սփռումներէն մէկուն մէջ իբր քնարերգակ երգիչ, գնահատելով իր բեմադիրին նորայայտ այս տաղանդը եւ միաժամանակ իրեն բնական սրամտութեամբ կը բացատրէ թէ շատ աւելի դժուար է քնարերգակ երգիչին պարագան քան ժողովրդական երգիչինը. անոնք ամէն օր պէտք է աշխատին իրենց ձայնին վրայ պահելու համար զայն ճշգրիտ վիճակի մէջ, մանաւանդ որ ժողովուրդը շատ խստապահանջ է անոնց հանդէպ, մինչդեռ մեր պարագային այս հարցերը եւ ոչ իսկ կը նկատուին: Նոյն այդ սփռումին օրը Կի Լիւքս կը յայտարարէ. «Կը ցաւինք որ Շարլ կը կորսնցնէ այս ձեւով իր բեմադիրը, բայց մենք ատոր փոխարէն կը շահինք նոր երգիչ մը:

Լեւոն Սանոսեան յաջորդաբար ելոյթներ կ'ունենայ Տընիզ Կլավէրի պատրաստած Տիսքօրամայի մէջ, Տանիէլ Ժիլպէրի Միտի–Փրըմիէռէն, Թէլէ – Մոնթէ Քարլոյէն, Մարսէյլի գաւառական հեռատեսիլի բաժինէն:

1973ին Լեւոն Սանոսեան կը յաջողի տասը տարուան երկար բացակայութենէ ետք Ֆրանսա հրաւիրել տաղանդաւոր երգիչ (թենոր) Մարիօ տէլ Մոնաքօն (որուն ներկայիս բացարձակ պատասխանատուն ներկայացուցիչն է միջազգային գետնի վրայ) եւ Սալ Փլէյէլի մէջ հոծ բազմութեան մը դիմաց տեղի կ'ունենայ երգահանդէսը, ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն, եւ յաջորդաբար թէ՛ Մարսէյլ եւ թէ Պըզանսոնի օփերաներուն մէջ կը կրկնուի նոյն երգահանդէսը: 1974ին միշտ Լեւոն Սանոսեանի ձեռնարկով, Մարիօ տէլ Մոնաքօ կ'երգէ Ֆրանսական հեռատեսիլէն «Կռան Էշիքիէ»ի մէջ:

Դասական երգախաղի այս մեծ սիրահարը ցոյց տուած է նաեւ դերասանական յատկութիւններ եւ իր մասնակցութիւնը բերած Լը պօ մոնաքր, Լը Թան տէ լու, Լա փատ տէ լիոն, Լէ զ'էնթրիւ ժապաւէններուն, երբեմն Ազնաւուրը փոխարինելով եւ երբեմն ալ մասնակի առանձին դերով:

Զորս տարիէ ի վեր Լեւոն Սանոսեան կը կազմակերպէ «Կալա»յի երեկոյթներ Մարսէյլի օփերային մէջ ի նպաստ ոսկրախտէ եւ կամ այլ մանկական կաթուածէ տառապող փոքրիկներու: Կը յաջողի միշտ նոյն փոքրիկներուն համար կազմակերպել նաեւ երգահանդէս մը մէկ ամսուան տեւողութեամբ, անուանի երգիչ Լէօ Ֆեռէի հետ, Փարիզի Օփերա Քոմիքի մէջ:

Լեւոն Սանոսեան տակաւին աշխատող մըն է. արուեստի սիրահար եւ մարդասէր: Ներկայիս կ'աշխատի բոլորովին առանձին: Ազնաւուր կը մնայ միշտ իր ամէնէն մեծ բարեկամը, որուն հանդէպ իր հիացումը խոր է եւ զեղուն փոխադարձ համակրանքով եւ սիրով, հիմնուած ազգակցութեան գիտակցութեան վրայ:

Կը ծրագրէ հաստատել երգապնակի արտադրութեան կեդրոն մը միջազգային չափանիշներով եւ պրպտել նորահաս սերունդով, քաջալերելով նորայայտ ազգային եւ օտար տաղանդները թէ՛ արդի եւ թէ դասական երգի ասպարէզներուն մէջ:

Լեւոն Սանոսեանի կազմակերպած ներկայ այս փառատօնը մշակոյթի ու գեղարուեստի մեծագոյն նուաճումներէն մին կարելի է նկատել: Առաջին անգամ ըլլալով մեծանուն երգիչներ եւ երգչուհիներ, երգի անցեալի տիտաններ խըմբուած եօթներորդ արուեստի մոգական ազդեցութեան տակ, դիւրամատչելի կը դարձնեն մեզի անցեալի գլուխ գործոցներու ունկնդրութիւնը, ճաշակելով իսկական երգը եւ երգելու արուեստը իրենց հմայքին մէջ. Պենիամինօ Ճիլի, Մարիօ տէլ Մոնաքօ, Թիթօ Կոպպի, Րէնաթօ Քարէզզի, Րէնաթա Թէպալտի, Աննա Մոֆֆօ եւ դեռ ուրիշներ հոն են իրենց գրաւիչ ձայներով, ընդամէնը 22 երգախաղ, ամբողջ պատմութիւնը իտալական երգախաղին:

Լեւոն Սանոսեան դասական երգախաղի այս «խենթ սիրահարը», ինչպէս զինքը որակեց փառատօնի բացման խօսնակը, ծրագրած է երկրէ երկիր շրջագայել տալ ժապաւէններու այս ցուցահանդէսը, արժեքաւորելով իսկական երաժշտութիւնը իր դասական առումով եւ անոր արդի մեկնաբանութիւններով:

Հ. ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

# ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Օ

«Սայփրըս Մէյլ» օրաթերթի վերջին թիւերէն մէկը խճողուած էր ծանուցումներով՝ ոմանք արաբերէն. Կիպրոսէն Լիբանան երթուդարձ կատարող նաւերու անուններն ու թուականները ճշդուած էին: Այլ ծանուցումներ Լիբանանցիներու կը տեղեկացնէին, թէ այսինչ կամ այնինչ ճաշարանը, պանդոկը, գրասենեակը, սափրիչը իրենց տրամադրութեան տակ է: Առաջին էջին վրայ թերթը կը հաղորդէր, թէ Լիբանանցի մը ձերբակալուած է թմրեցուցիչ պարունակող ձեռքի պայուսակով մը եւ թէ ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է:

Հազարաւոր Լիբանանցիներ Կիպրոս խուժած են: Թափը այժմ դանդաղած է, քանի արաբ Պետութիւններու կարգադրութեանց շնորհիւ կռիւները դադրած են կամ ըսենք՝ նուազած: Այսուհանդերձ, «Սայփրըս Մէյլ»ի համաձայն՝ Լիբանանցիները իրենց թիւով ազդեցութեան մըթնոլորտ մը ստեղծած են 650.000 բնակչութիւն ունեցող կղզիին մէջ:

Շատեր Լիբանանցիներէն մեծահարուստներ են եւ իրենց տրամադրութեան տակ գտնուող օտար տարադրամին շնորհիւ գիներու յաւելում մը պարտադրած են անուղղակի կերպով պանդոկներուն, ճաշարաններուն եւ հողերու ու տուներու: Լիմասոլի եւ Լառնաքայի նաւահանգիստները խճողուած են Լիբանան դացող–եկող ճամբորդատար եւ բեռնատար նաւերով:

Ընդհանրապէս Լիբանանցին դիւրութեամբ ձեռքը գրպանը կը դնէ եւ անհաշիւ կը ծախսէ: Այս երեւոյթը տարօրինակ կը թուի Կիպրացիին, երբ կը մտածէ, թէ Լիբանան արեան մէջ կը լողայ: Այս եւ այլ պատճառներով հակամարտութիւններ կը ստեղծուին տեղացիին եւ եկուորին միջեւ:

Տարօրինակն այն է, որ մահմետական թէ քրիստոնեայ՝ Լիբանանցին դիմացինին հետ լեզու կը գտնէ: Սրճարաններու, ճաշարաններու կամ պանդոկներու մէջ մահմետական եւ քրիստոնեայ Լիբանանցիներ քով–քովի նստած սիրալիր կ'ուտեն, կը խմեն, կը խօսակցին: Շատեր դիտել կուտան, թէ պայքարը իրենց միջեւ չէ, այլ՝ Պաղեստինցիներու եւ Լիբանանցիներու: –

Արտագաղթը Լիբանանէն սկսած է, երբ Պէյրութի օդակայանը փակուած է, իսկ Դամասկոսի ճամբան վտանգաւոր դարձած է: Առաջին առթիւ քրիստոնեաներ են, որ երկրէն հեռացած են: Պատճառները բազմաթիւ են՝ առեւտուրի հեռանկար, ընտանիքներու պաշտպան հանդիսանալ կամ զինակոչէ փախուստ տալ: Բոլորն ալ կղզիին յունական գօտին ապաստանած են:

Սեպտեմբերին Լիբանանցիներու թիւը Կիպրոսի մէջ 15.000ի հասած էր: Կառավարութիւնը սահմանափակած է Լիբանանցիներու կայք հաստատելու ժամանակամիջոցը՝ վիզան 30 օրուան համար տալով միայն: «Չենք ուզեր, որ մարդիկ գաղթեն Կիպրոս, դիտել տուած է պաշտօնատար մը, արդէն կղզերնակներուն գործ չենք կրնար հայթայթել»:

Քանատա եւ Աւստրալիա երկու երկիրներ են, որոնք տրամադիր են Լիբանանցիներ ընդունելու: Յատուկ գրասենեակներ հաստատած են: Մայիսէն ի վեր 4.500 դիմումնագիր ընդունած են, երբ անցեալ տարի անոնց թիւը 1.462 եղած է:

Լիբանանցիներէն շատեր առեւտրական կապեր ունին ամբողջ Եւրոպայի հետ, ինչպէս նաեւ Մերձ. Արեւելքի հետ: Կիպրոս հաղորդակցութեան տեսակէտով իտէալ վայր մըն է անոնց համար:

Նիւթական կարեւոր շահ ապահովող ճիւղ մը դարձած է ապրանքներու փոխադրութիւնը դէպի Լիբանան: Յաճախ փոքր նաւերով է, որ կը փոխադրուին ապրանքները թէ՛ քրիստոնեայ, թէ մահմետական շրջանները:

Կիպրոս նաեւ զէնքի հայթայթման կարեւոր առանցք մը դարձած է Լիբանանցիներուն համար:

Թ. Ա. Թ.

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ԷԼԵԿՏՐՈՆԻԿ ԺԱՄԱՑՈՅՑ

Կիրովականի «Գուգարք» պանդոկի շէնքի ճակատին դրուած է էլեկտրոնիք ժամացոյց մը, զոր պատրաստած են «Աւտոմատիկա» հետազօտական հիմնարկութեան ճարտարագէտները: Ժամացոյցը սլաքներ չունի, ժամերը ցոյց կը տրուին ելեկտրական լապտերներու միջոցով: Ժամացոյցը կը լարուի ինքնաշխատ կերպով՝ լոյսի եւ ճառագայթի ազդանշաններու միջոցով: Ներկայիս մասնագէտներու խումբը ձեռնարկած է նոյն տեսակի երկու ժամացոյցներու պատրաստութեան, որոնք պիտի զարդարեն Ուկրանիոյ Լիպեցկ քաղաքի մետաղագործութեան գործատունը: Այդ երկուքը աւելի մեծ պիտի ըլլան քան Կիրովականի ժամացոյցը: Ժամանակի թուանշանները պիտի ունենան 1,20 մեթր երկարութիւն, ինչ որ կարելիութիւն կուտայ քանի մը քիլոմեթրէն տեսնելու ժամացոյցը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (221)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԴԷՊԻ ՄԱՀ

— Հայր իմ, մի մոռնար որ Տանտոլոներու աղջիկը չի կրնար իր ամուսնոյն տունը ձգելով փախչիլ, պատասխանեց Լէոնոր վճռական շեշտով մը: Ատիկա պատիւ չի բերեր մեր անունին: Այլեւս իմ մասիս որեւէ վախ պէտք չէ ունենաս: Քիչ մը առաջ մեռնիլ որոշած էի, նայց հիմա այլեւս պէտք է ապրիմ: Հրամանատար Ալթիէրին կրնայ վստահ ըլլալ որ իր գաղտնիքը երբեւան պիտի չհանեմ … Բայց պէտք է գիտնալ նաեւ թէ ուրիշ անգամ այս սենեակէն ներս մտնելուն այլեւս պիտի չըռնեմ ուխտս…: Իսկ եթէ ինծի որեւէ դժբախտութիւն պատահի, դուք պիտի մատնէք զինքը… Կ'ընդունի՞ք այս պայմաններս, հրամանատար Ալթիէրի:

— Կ'ընդունիմ, մըլտաց ընդհանուր հրամանատարը խեղդուկ ձայնով մը:

— Կ'աւելցնեմ նաեւ որ հայրս ուզած ատենը հոս մտնելու ազատ ըլլալու է… գիշեր թէ ցերեկ…:

— Աւելորդ է, աղջիկս, աւելորդ է, ընդմիջեց Տանտոլօ: Քանի որ չես հաւանիր այս տունէն դուրս ելլել, ես հոս պիտի մնամ, քու քովդ: Քովի սենեակը պիտի բնակիմ ասկէ ետք եւ այն մարդը որ քու սենեակէդ ներս մտնել ուզէ, իմ անկենդան մարմինիս վրայէն կոխելով է միայն որ պիտի կրնայ մտնել:

Ալթիէրի գլխու նշանով մը հասկցուց որ այս կարգադրութեան իր հաւանութիւնը կը յայտնէր: Եւ կորովի ճիգով մը ոտքի ելլելով ծանր, ծանր, գնաց սենեակին դուռը բացաւ եւ առանց բարեւ տալու դուրս ելաւ:

Լէոնոր որ կիսովին վեր բարձրացած էր այս ահռելի տեսարանին բոլոր փուլերը տեսնելու համար, բարձերուն վրայ իյնալով մարեցաւ:

## ԱՒԱԳ ՍԱԴԱՅԷԼԻՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

Հիմա պէտք է Ռոլանի վերադառնանք: Գիտենք արդէն թէ ան Լէոնորի հետ արտակարգ տեսակցութիւն մը ունենալէ յետոյ Սքալապրինոյի հրաման տուաւ քանի մը հրահանգներ տանիլ իր լեռնաբնակ հրոսապետներուն, որմէ յետոյ անմիջապէս մեկնած էր Վենետիկէն:

Ռոլան ինքն իրենը առարկելով թէ ժամը Մէտիչիսի հետ տեսակցութիւն մը անհրաժեշտ էր զայն Ֆոսքարիէ բաժնելու համար, դէպի Աւագ Սադայէլին բանակը ճամբայ ելած էր:

Բայց իրականութեան մէջ Վենետիկէն էր որ կը փախչէր:

Արդեօք ձերբակալուելէ՞ կը վախնար: Արդեօք դարձեալ Հառաչանքի Կամուրջին նկուղները նետուելէ՞ կը վախնար:

Ոչ, Ռոլան մահէն չէր վախնար:

Ռոլան կը փախչէր Վենետիկէն անոր համար որ ան այլեւս անտանելի դարձած էր, անոր համար որ հաւանաբար օր մը նորէն Լէոնորի դէմը ելլէր, անոր համար որ կը վախնար իր սէրին ատելութեան փոխուելէն: Ռոլան միայն ինքզինքէն կը վախնար:

Ի՞նչ, այս բոլորէն ետքը դեռ կը սիրե՞մ զինքը, կը հառաչէր ան հսկայաթիւ նոճիներուն տակէն մութին մէջ իր ճամբան շարունակելով: Իմ բանտարկուելէս յետոյ գիտնալով հանդերձ որ ես նկուղներուն մէջ արիւն արցունք կուլայի իրեն համար, ինքը ամուսնացաւ ուրիշի մը հետ, դաւաճանեց իր ուխտին եւ իր սէրին… եւ դեռ կը սիրե՛մ զինքը…: Ո՜հ, ի՞նչ կեղատա տիղմէ շինուած է ուրեմն սա սէրը: Այն գիշեր երբ ես ահ ու դողի մէջ կ'ապրէի, երբ ես մահուանս կը սպասէի ի՞նչ ըրաւ ինքը, ինչո՞ւ սիրային բառ մը չարտասանեց, ինչո՞ւ ցաւ չյայտնեց ինծի դէմ դաւաճանած ըլլալուն համար, ինչո՞ւ զղջում չյայտնեց: Ի՞նչ ըրաւ, ըրաւ այն ինչ որ պիտի ընէր ոեւէ օտարական կին մը հալածուող փախստականի մը…: Եթէ իմ տեղս ուրիշ մէկը ըլլար բռնուելու վտանգին մէջ գտնուողը, չէ՞ մի որ զայն եւս պիտի ազատէր…: Ի՞նչ է ուրեմն օտարականի մը եւ իմ միջեւ գտնուող տարբերութիւնը իրեն համար…:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Յակոբ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Գուզուեան եւ զաւակները, Պ. Ժերար Տէօվլէթեան, Տէօվլէթեան, Գուզուեան, Սանոյեան եւ Աճէմեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 18ին իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Նոյ. 22, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տէօյ-լա-Պառի գերեզմանատունը ժամը 15.45ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

---

Այրի Տիկին Մարի Եսայեան, Օր. Աղաւնի Վարժապետեան, այրի Տիկին Տիգրանուհի Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարժապետեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՈՍԿԻԱՆ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

դառն մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 17ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի Նոյ. 23 ժամը 14ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

---

## ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ողբ. Ստեփան Քարապաճաքեանի եղբայրը, կը բնակի Վալէ տը Շըվրէօզ:
Դիմել Աղքատախնամի գրասենեակը՝
878-02-99

---

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

### ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Եափքարտաշեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ: Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը 200 Ֆր. կը նուիրէ, ի նպաստ Լիբանահայութեան, Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Պրիւքսէլէն Օրիորդներ Նուարդ Սալեան եւ Այտա Մաթոսեան 100ական Ֆր. կը նուիրեն Լիբանանի հայ աղէտեալներուն ի նպաստ, փոխան ծաղկեպսակի, Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն): Անվերսէն Հրաչ Պաղտասարեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Լիբանանի հայ աղէտեալներուն փոխան ծաղկեպսակի Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն): Տիկին Մարի Գորգիկեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանի փոխան ծաղկեպսակի, Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Արա Պարթեւեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

×

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Տիւյմէճեան եւ ընկերուհի Գարտինէ Աղապապեան 50ական Ֆր. նուիրած են Փարիզի Մշակոյթի Տան Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ:

---

## ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայրենական պատերազմէն ետք Ֆրանսա անցած եւ վերջերս Մարսէյլ տեսնուած՝ Աշոտ Մնացականի Խաչատրեան, ծնած 1922ին Միկոյեանի շրջան, հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Կզօ, քոյրերը՝ Տիգրանոյշ, Սիրանոյշ, Աղաւնի:
Լուր ունեցողներէն գրել՝

Mme S. Margoyan
Le Mazarin
3, Rue Docteur Frappaz
69100 Villeurbanne

---

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՆՏՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէն կ'ողբայ վեթերան ընկեր Պետրոս Զպուքճեանի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին այրիին եւ զաւակներուն:

×

Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի դատակազմը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր անդամներէն՝ Տիկին Պետրոս Զպուքճեանի իր ամուսնոյն Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ:

×

ԼՈՆՏՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Յակոբեան խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Զպուքճեան ընտանիքին ընկեր Պետրոս Զպուքճեանի մահուան առթիւ:

---

## ՆՈՒԷՐ

Փոքր Ասիոյ աղէտին 54րդ տարեդարձին եւ հայրենակից Ղազարոս Գապազճեանի մահուան առիթով, Իզմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութիւնը 500 Ֆր. նուիրած է Լիբանանի հայ աղէտեալներուն:

Փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Նըւարդ Մաղազաճեան եւ որդին՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մաղազաճեան 100, ոմն՝ 100, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Սարեան 50, Վահրամ Ոսկանեան 20 Ֆր. կը նուիրեն Իզմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութեան, Ղազարոս Գապազճեանի մահուան առիթով:

---


Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
UGAB-JEUNES — UGAB-JEUNES
Présente
à l'occasion de l'inauguration de son Ciné - Club
Le serpent
en présence de
HENRI VERNEUIL
le Vendredi 26 Novembre à 21 h.,
Salle Chaillot-Galliera
28, Ave. George V — PARIS


## ՆՈՒԷՐ

Կրընոպլէն Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւրաճեան իրենց զաւակներուն կառքի արկածէ ազատելուն առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրեն Լիբանահայերուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:


Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935



CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE
Organisé par l'Union des Etudiants Arméniens d'Europe
du 29 Déc. 1976 au 2 Janvier 77 inclus
Frais d'inscription : 35 F.
Frais de séjour : 125 F.
Frais de voyage (non compris)
Pour bénéficier du billet collectif s'inscrire avant le 30 Novembre 1976
*Pour tous renseignements et inscriptions s'adresser à la Permanence de l'U.E.A.E.*
Maison de la Culture Arménienne, de PARIS — 17, Rue Bleue Paris 9e
Tél : 824-63-89
Permanence les : Mercredi de 18 à 20 h.
Vendredi de 18 à 20 h.
Samedi de 14 à 18 h.



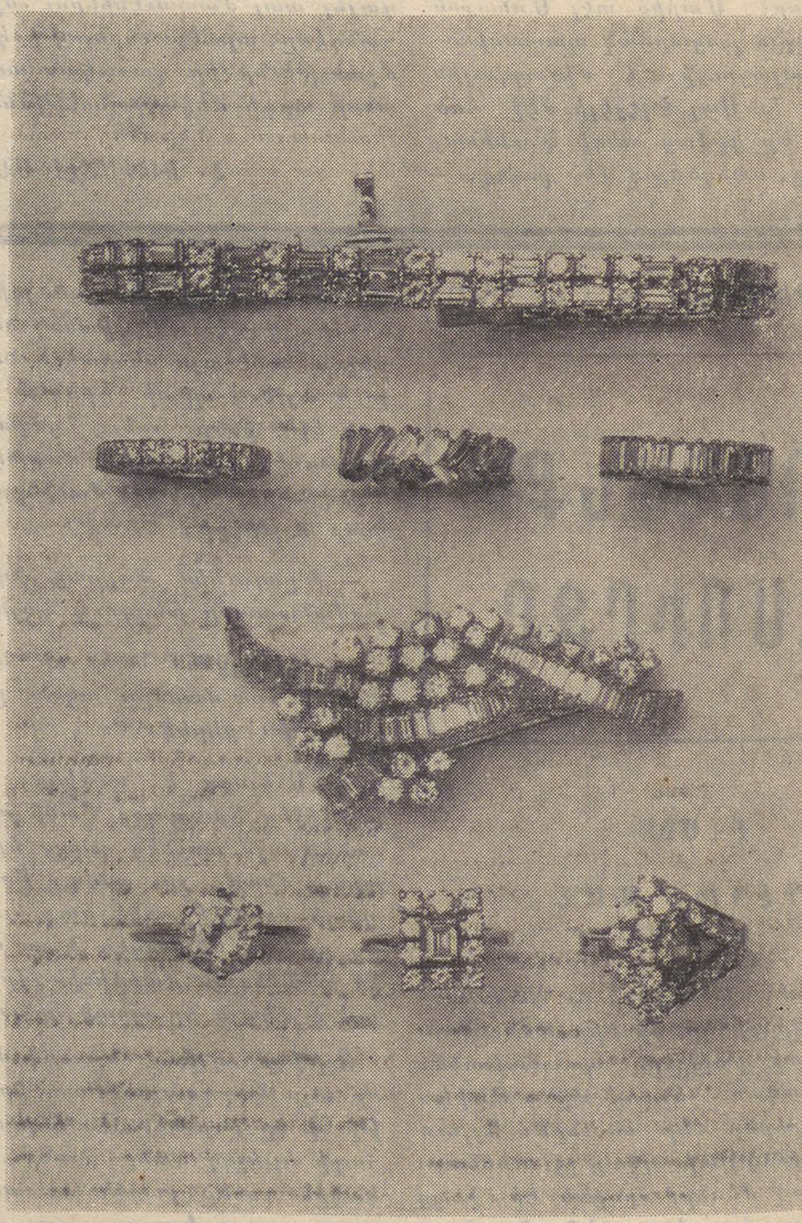
Հ. Յ. Դ. 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
GRANDE SOIRÉE DANSANTE
SAMEDI 27 NOVEMBRE 1976 DE 18 HEURES A L'AUBE
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
AV. GEORGE V PARIS
ORCHESTRE DEDEDJIAN
Attractions - Bar - Buffet



ARMÉNIE 1976
*Départs chaque mois :*
du 22 Décembre au 3 Janvier 1977
à partir de 2680 fr.
*Réduction Spéciale :*
Aux personnes agées de 60 ans et plus, et aux familles de 4 personnes au moins, s'incrivant ensemble.
*Renseignements et Inscriptions*
A PARIS
mondotours
2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64
A LYON
Varoujan Sarkissian
sevan voyages
50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
*Licence Voyages : A. 721.*



ԽԸՏԸՐԵԱՆ
Ձեր զարդեղէններուն համար


վստահելի հաստատութիւն մը
Edouard KHEDERIAN 66, rue Lafayette 75009 Paris tél. 770-11-63


Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
MARDI
23 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F

52ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.729

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.729

# ԱՊՐԻԼ ՄԵՐ ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԽՄԲ. — Քանի մը ամիս առաջ (Օգոստ. 13) Լիբանանի Հանրապետութեան նախկին նախագահ Շառլ Հէլու շահեկան յօդուած մը հրատարակած էր Մոնտի մէջ, զոր տուած էինք թարգմանաբար (զա՛րկ, բայց լսէ): Հէլու, կրկին Մոնտի մէջ, ստորագրած է հետեւեալ նոյնքան շահեկան յօդուածը.—

«Լաւ է ընդունիլ ժամ մը խաղաղութիւն» կ'ըսէ Ժիրոտոյի մէկ հերոսը: Ժամ մը խաղաղութիւն, ժամ մը մոռացութիւն, ժամ մը յոյս, տրամադիր ենք բոլորն ալ ընդունելու, այդ ժամերը, այդ վայրկեանները որոնք մեզ կը հեռացնեն մեր ողբերգութեան սարսափելիութենէն:

Բայց կը մնանք — կարելի՞ է մեզ այպանել — յստակատես եւ սիրտը սեղմուած: Գիտենք թէ ի՛նչ գինով, մանաւանդ ի՛նչ հոգատարութիւնով կը վճարենք այս խեղճ դադարը: Գիտենք նաեւ թէ ինչ որ կը պատահի մեզ մօտ, դեռ խաղաղութիւնը չէ, «խաղաղութեան արաբական ուժ»ն է, ինչ որ բոլորովին տարբեր բան է, ինչ որ կրնայ նոյնիսկ օր մը, խաղաղութեան ճիշդ հակառակն ըլլալ: Որովհետեւ արաբական այս զօրագունդերը լիբանանցի նախագահին հրամանատարութեան տակ դրուած, չեն դադրիր ենթակայ մնալէ իրենց կառավարութեանց հրահանգներուն եւ իրենց ձգտումներուն: Կախում ունին նաեւ այն կառավարութիւններէն որոնք իրենց նիւթականը կ'ապահովեն: Կը բաւէ որ այս կառավարութիւնները վաղը, մէկը միւսին կամ մեզի հետ տարակարծիք ըլլան, Լիբանանի պատերազմին կամ խաղաղութեան հարցերուն կամ Միջին Արեւելքի խաղաղութեան կամ պատերազմի կենսական հարցին շուրջ եւ այն ատեն կրկին կը մտնուինք բախումներու որոնք կը դնեն կ'անցնին մեր երկիրը — Լիբանանեան – պաղեստինեան բախում, արաբ–արաբի բախում, արաբ–իսրայէլեան բախում:

Ասոնք են մեր ներկայ հեռանկարները: Լիբանանցիները, որոնք հաւանեցան կամ համակերպեցան Ռիատի եւ Գահիրէի վեհաժողովներուն, ուրիշ ելք չունէին քան՝ նուազագոյն չարիքը: Ներկայի մղձաւանջէն, հաւանաբար իրաւունք ունեցան նախընտրելու ենթադրական վտանգները, յետագայ վտանգները: Ռիատ եւ Գահիրէ, պետութեան արաբ ղեկավարները անմիջականին միայն մտածեցին: Ի՞նչպէս պիտի կրնային, տեւական ձեւով, ամէն մէկը իր երկիրը պատսպարել այն վտանգներէն, որոնք կը սպառնան ամբողջ շրջանին վրայ: Որովհետեւ իսրայէլ-արաբական պայքարը կրօնական եւ ցեղային իր երեւոյթներով, որ քիչ տեղ կը թողու բանակցութեամբ լուծումի մը, ամբողջ շրջանը կը յանձնէ բռնութեան, բռնութեան մը, որ երբեմն արտաքին պատերազմի, երբեմն ներքին բախումներու, յեղաշրջումներու, պետական հարուածներու կերպարանքը կ'առնէ, ինչպէս տեսանք վերջին 25 տարիներուն:

Այլուր, աւելի հեռու, Անթիլներու մէջ, խառնուած բնակչութիւններուն կը սորվեցնեն ապրիլ իրենց Սուֆրիէռին հետ: Նոյն երկար ատեն, մեզի կ'իյնայ Միջին Արեւելքի մէջ ապրիլ սորվիլ մեր հրաբուխներուն հետ:

Երբեմն կը խորհէինք, որ պիտի խնայէին մեր Լիբանանին: Ի՛նչ սխալ: Ահաւասիկ որ դեռ մեզ պատասխանատու կը նկատեն անոր ժայթքումներուն, նոյնիսկ մեզ կ'ամբաստանեն որ մենք իսկ ենք մեր դժբախտութեան ձեռնարկուները:

Այս պատերազմը զոր կրեցինք, քաղաքական եւ զինուորական կրկնակ մակարդակի վրայ, յամառօրէն կը կոչեն դեռ «քաղաքացիական պատերազմ», երբ 20ամիս ան զօրաշարժի ենթարկեց մեր հողամասին վրայ աւելի շատ ոչ-լիբանանցի ռազմիկներ, եկած բոլոր հորիզոններէն, քան լիբանանցի ռազմիկ, երբ, բացայայտօրէն, հետեւանքներէն մէկն է պաղեստինցի ժողովուրդին արմատախիլ վիճակին, հայրենիքի մը կարօտ, պաղեստինեան ողբերգութեան երեսներէն մին, այսօր եղած՝ լիբանանեան ողբերգութիւն:

Այս պատերազմին արինալի դէպքերու քրոնիկագրութեան մէջ, անիրաւօրէն վարժութիւն դարձաւ, արտասահմանի մէջ, «պահպանողական»,«աջ» (քրիստոնեայ աջ, քրիստոնեայ պահպանողական) մկրտել մարդիկ որոնք գլխաւորաբար յանցանքն ունէին պահպանել ուզել իրենց օճախներն ու իրենց ազատութիւնները, հղաղրեցան զիրենք դէմ առ դէմ դնելու թէ՛ «յառաջդիմականութեան» թէ՛ յառաջդիմութեան, մինչ իրենք են որեւէ յառաջդիմութեան հարազատ ներկայացուցիչները, համոզուած կերտողները:

Շա՞տ պահանջել է արդեօք, աւելի հասկացողութիւն, փափաքելի աւելի արդարութիւն բնակչութեան մը հանդէպ, որ այնքան փաստեր տուաւ աշխարհի վրայ իր լայնատեսութեան եւ հաւատարմութեան իր բարեկամութիւններուն:

Հասկցուիլ, սիրուած զգալ, տարրական փափաք, աւելի հրամայական նոյնիսկ քան օգնութիւն կամ օժանդակութիւն ստանալ: Վասնզի երկու անգամ մեռնիլ է այլակերպուած մեռնիլը:

Լիբանան՝ բարեկամութեան, ազատութեան, հիւրասիրութեան երկիր, այսօր «պաշտպանուած» զինուորներու կողմէ, որ քուրդ չեն, «կաթի եւ մեղրի երկիր» զոր մարգարէները կ'երգէին, այսօր մոխիրներով ծածկուած, զոհ քու իսկ ընդունակութիւններուդ, հանդուրժողութեան եւ ազնուութեան երկիր, քարուքանդ, որովհետեւ շատ եղբայրական, շատ մարդկային եղաւ անմարդկային աշխարհի մը մէջ: Անոնք որ քեզ հալածեցին խօսքով թէ գործով, անոնք որոնք քեզի կռնակ դարձուցին, պիտի հասկնան ոչ շատ ուշ թէ ի՛նչ կորսնցուցին քե՛զ կորսնցնելով:

Վասնզի չկայ երկիր մը, մօտ թէ հեռու, որ օր մը վնասը չկրէ հոս պատահած քանդումի ձեռնարկին, մշակոյթներու եւ յարանուանութեանց հանդիպումի այս կեդրոնին, գաղափարներու ազատ – փոխանակութեան այս կեդրոնին, մարդոց եւ ցամաքներու միջեւ նետուած այս կամուրջին:

Դէմ դնելով, ինչպէս որ կրնանք մեր ողբերգութեան, իր դադարի եւ վերսրսկումի շրջաններով, գիտենք որ անոր յանգումը մեր սահմաններէն դուրս պիտի պայթի: Մենք ոչ մէկ մխիթարութիւն կը քաղենք: Մենք մեզի համար, պիտի փնտռենք տեւելու պատճառ մը եւ եղանակ մը: Դէմ պիտի դնենք մեր այսօրուան տագնապին, ինչպէս բոլոր անոնց զորս ունեցանք դարերու ընթացքին, ջանալով արժանի ըլլալ այն արդար փոխվրէժներուն զորս պատմութիւնը կուտայ միշտ զոհերուն, փոխ-վրէժներուն զորս միշտ տուած է մեզի: Ճակատագրի հեգնանք, խաղաղութեան ուժը Պէյրութ մըտաւ Նոյ. 22էն քանի մը օր առաջ, թուական մը, որ 33 տարի առաջ, մեզի համար անկախութեան տօնը եղաւ:

Լիբանան, գեղեցիկ երկիրս, կրակի եւ արեան մէջ, Նոյեմբերի առաջին օրերու խոկումին մէջ, աղօթեցինք քեզի եւ քու վերածնունդիդ մեռած զաւակներուդ համար: Հիմա, կ'աղօթենք վերապրողներուն համար, մեզի համար, որպէսզի մեր հաւատքը չտկարանայ, որպէսզի մեր յոյսը մնայ եւ քաջութեամբ ստանձնենք ներկան, որպէս մարդիկ, որ ապագայէն կուգան:

Շ. Հ.

# ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ԼԻԲԱՆԱՆ

### ՍՈՒՐԻԱՑԻՔ ՏՐԻՊՈԼԻՍ ԵՒ ՍԱՅՏԱ ՄՏԱՆ

Արաբ խաղաղապահ ուժերը, առաւելաբար սուրիական, Պէյրութէն ետք, կը շարունակեն գրաւել երկրին գլխաւոր կէտերը եւ Շաբաթ օր մտան Տրիպոլիս եւ Սայտա, հիւսիսի եւ հարաւի երկու նաւահանգիստները, 220 հրասայլով եւ 11 զօրաբաժինով:

Որոշուած է նաեւ որ խաղաղապահ ուժերը հաւաքեն բոլոր ծանր զէնքերը եւ նոյնիսկ համարաբական հրամանատարութիւնը յայտարարած է թէ «ոեւէ զինեալ մարդ պիտի ձերբակալուի եւ այն վայրերը ուրկէ կրակ բացուի պիտի ռմբակոծուին»:

Ուրեմն ներկայիս սպասողական վիճակ մըն է եւ Լիբանան կամաց – կամաց կը տեղաւորուի խաղաղութեան մէջ: Վերականգնումը սակայն դիւրին չէ: Մէկ միլիոն 700.000 աղէտեալ կայ, 200 հազար վիրաւոր կամ հաշմանդամ: Աշխարհի միջազգային մարմինները կը պատրաստուին անշուշտ օգնութեան հասնելու Կարմիր Խաչ, Քարիթաս կը քննեն կացութիւնը: Բայց ամէն ոք լաւատես չէ ապագային նկատմամբ եւ Ֆիկառօի թղթակիցը կը խորհի թէ Լիբանան նոր փոթորիկի մը սպառնալիքին տակ կը մնայ:

## ՖՐԱՆՍԱ

### ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ «ԿԸ ՏՈԿԱՅ» ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԶՕՐԱՆԱՆ

Երեսփոխանական մասնակի ընտրութեանց համեմատականի մնացած շրջանները իրենց լուծումը գտան Կիրակի օր: Նշմարելի է որ հոն ուր ընկերվարական թեկնածու մը կայ, մեծամասնութեան թեկնածուն կը պարտուի: Այսպէս Ռոնի 10րդ ընտրաշրջանի մէջ ընկերվարական Փուլթիսու ընտրուեցաւ ձայներու 53,34 առ հարիւրով եւ առաւ նախկին ենթանախարար (անկախ – հանրապետական) Տիւքրէի աթոռը, այլ խօսքով ժիսքարտական մեծամասնութիւնը աթոռ մը կորսնցուց: Միւս երեք շրջաններուն մէջ, մեծամասնութեան թեկնածուները, երկու տեղ իրենց դիմաց ունէին համայնավար թեկնածու մը եւ տեղ մըն ալ ձախ–արմատական մը: Այսպէս, Աշիլ–Ֆուլդ, որ ներկայիս կեդրոն դեմոկրատ կը ներկայանայ, յաղթեց 51,3 առ հարիւրով, Ժիրոնտի 5րդ ընտրաշրջանին մէջ: Յաղթեցին նաեւ անկախ – հանրապետական Տէսթրեմօ Իվըլինի 5րդ շրջանը, բայց ծայրը ծայրին քանի 17.592 ձայն առաւ մինչ համայնավար թեկնածուն ալ 17.135 ձայն կը ստանար: Ալիէի չորրորդ շրջանը կ'ընտրուէր արմատական Փերոնէ ընդդէմ համայնավար Մարսիյէի:

Ընդհանուր պատկերը կը հաստատէ ինչ որ կը պարզուէր արդէն նախորդ Կիրակին: Այսինքն մեծամասնութիւնը կը նահանջէ, ընդդիմութիւնը կը զօրանայ, գլխաւորաբար կը յառաջդիմէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի հեռատիպը Նոյ. 17 թուականով կը հաղորդէ որ Երեւանի մէջ մեռած է բանաստեղծ Գեղամ Սարեան:

Բուն անունով Գեղամ Բաղդասարեան, ողբացեալը ծնած էր Թաւրիզ 1902ին եւ նախնական կրթութիւնը առած տեղւոյն Արամեան վարժարանը, ապա ուսումը շարունակած Թեմական Կեդրոնական դպրոցը: 1922ին Գեղամ Սարեան ներգաղթած է Հայաստան եւ վարած ուսուցչական պաշտօն, ապա աշխատած է «Ավանգարդ», «Մաճկալ» եւ «Բանուոր» թերթերուն մէջ: Գեղամ Սարեանի առաջին գիրքը՝ «Շիրակի հարսանիքը» պոէմը, լոյս տեսած է 1925ին: Այնուհետեւ յաջորդաբար հրատարակուած են իր բազմաթիւ երկերը՝ «Երկիր խորհրդային» (1930), «Երկաթէ ոտնաձայներ» (1933), «Միջօրէ (1935), «Բալլադներ» (1944), «Հայրենիք» (1945), «Բանաստեղծութիւններ» (1947), «Հրաշալի սերունդ» (1950), «Քրիզանթէմ» (1968), «Մտերիմ էջեր» (1972), «Ընտիր երկեր» (1974) եւ շատ ուրիշներ:

## Քանի մը տողով

ԱՆՐԻ ՄԱՍՕ, նախկին տնօրէն Փարի-Փրէսի, ապա Ֆրանս-Սուարի եւ երկար տարիներ նախագահը Փարիզեան Մամուլի սենտիքային, զոհ գնաց սրտի տագնապի մը, 73 տարեկանին: Վերջերս իրեն ի պատիւ ճաշ մը տրուած էր Ռից, հանգստեան կոչուելուն առթիւ:

ՊՈԼՍՈՅ օճրային Ատեանը ցկեանս բանտարկութեան վերածեց մահավճիռը զոր նախապէս տուած էր պաղեստինցի երկու ահաբեկիչներուն, որոնք Էշիւքէօյի օդակայանը իսրայելեան օդանաւի մը վրայ յարձակած էին:

ՍԹՈՔՀՈԼՄԷՆ Ռօյթէր կը հաղորդէ որ շուէտական իշխանութիւնները յայտարարած են թէ կը կասեցնեն Թուրք Ասորիներու Շուէտ գաղթելու թափը բայց անոնցմէ 2000 հոգի, որոնք ապօրինի մըտած են, մնալու արտօնութիւն կը ստանան: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին վարչապետը ըսած է թէ անմարդկային պիտի ըլլար արդէն հոս գտնուող Թուրք Ասորիները ետ ղրկել, բայց չենք կրնար ապօրինի ներգաղթ ունենալ»: Ռօյթըր կ'աւելցնէ «Ասորիները քրիստոնեայ փոքրամասնութիւն մըն են, ցրուած միջերկրականեան բազմաթիւ երկիրներու մէջ»:

Fonds A.R.A.M

# «ՀԱՄԱՐԿՈՒՄ»Ի (intégration) ՄԱՍԻՆ

Բարեկամիս՝ ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆԻ

Ա.

Ընթացիկ է մեր մէջ մտածելակերպը, որ կը վերագրէ, նոյնիսկ կը յանձնարարէ հայ սփիւռքին՝ միակեդրոն կառոյց. առոր կ'ընկերանան գերագնահատում մը, որուն կ'արժանանան մեր «արեւելեան» գաղութները, եւ ստորագնահատում մը, վիճակող՝ «արեւմտեան» գաղութներուն: Ուրիշ տեղ փորձած եմ ցոյց տալ, որ Միջին Արեւելեան գաղութներու հայախօսութիւնը եւ անոնց իրագործել կարծած «հայապահպանում»ը շատ քիչ վաւերականութիւն ունին (բառը կը գործածեմ մարդկայինի և ազգայինի — մերժելով այս երկուքի հակադրումին կեղծիքը — ստեղծագործական արժէքին յղուելով), եւ որ, միւս կողմէ, Եւրոպա-ամերիկեան գաղութներու երեւութական «հայա... կորուստ»ը կարելի է դարմանել ընդհանուր քաղաքականացման բարիքով (մեկնակէտին՝ ոչ-հայկական, ի՛նչ փոյթ), որ ներկայ է այդ գաղութներու յառաջապահ երիտասարդութեան մօտ: Արեւելքի մէջ տիրող կէս-անգիտակից որոճացումը Աւանդութեան եւ Արեւմուտքի մէջ տիրող գիտակցութիւնը, այժմէականութեամբ լի բայց պարապ՝ Աւանդութենէ — երկուքն ալ կոչ կ'ընեն տարբեր բայց համադէր երկու «մանկավարժութիւն»ներու, որոնք, երկուքն ալ, կը բնորոշեմ համարկումի (էնթէկրասիոն) թերեւս երկդիմի բայց ենթադրութիւններով հարուստ եզրով: Այս գրութիւնը պիտի փորձէ ցոյց տալ, որ ինչպէս 1915էն առաջ, հիմա ալ, յիսուն տարուան յետ-եղեռնեան փակագիծէ մը ետք, համարկումը այն վայրն է, ուր անհատական – մարդկային եւ ազգային (անգամ մը եւս մերժելով այս երկուքի արուեստական հակադրումը) մեր Իրագործումը կրնայ տեղադրուիլ, պէ՛տք է տեղադրուի:

## 1·— ՀԱՄԱՐԿՈՒՄ ԵՒ ՁՈՒԼՈՒՄ

Նախ պէտք է վերցնել շփոթը, որ կը տիրէ համարկումի եւ ձուլումի միջեւ: Այս շփոթը, որ կը կայանայ նոյնացումին մէջ համարկումի եւ ձուլումի (էնթէկրասիոն եւ ասիմիլասիոն)՝ «հայապահպանում»ի գաղափարաբանութեան թունաւոր նուէրներէն մէկն է մեզի, եւ կրնայ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ, նոյնացնել համարկումը ձուլումին հետ, եւ ձուլումին հետ մերժել զայն՝ մէկ դուռ բաց կը ձգէ մեզի, աւելի ճիշդ՝ մէկ անել – յուսահատական՝ որովհետեւ անկարելի պահպանում մը, ինքնամեկուսացման գնով: Արդ, ձուլումը կ'ենթադրէ կրաւորական կեցուածք, եւ յաճախ բռնի պարտադրուած արժէքներու եւ հիմնարկութիւններու հետ միեզր (ունիֆորմասիոնել) առնչութիւն մը: Համարկումի կեցուածքը, ընդհակառակն, կը յատկանշուի իր գործօնութեամբ, բազմեզրութեամբ եւ, արժէքներու ու հիմնարկութիւններու դէմ՝ իր ստեղծագործական առնչութեամբ: Կ'ենթադրէ ազատութիւն եւ ընտրութիւն: Պատմական, ընկերաբանական կամ ազգաբանական դիտողութիւններու ացնելէ իսկ առաջ, արդէն յղացային (քոնսեփթիւէլ) մակարդակին, «համարկում» բառը կը յայտնաբերէ այդ բազմեզրութիւնը, այդ հարստութիւնը: Մեկնակէտին, ան կը նշանակէ անշուշտ անհատի մը կամ փոքրամասնութեան մը մասնակցութիւնը՝ աւելի լայն Ամբողջի մը. այս իմաստով փափաքելի է գործածել հայերէնի մէջ՝ «արժէքի մը համարկուիլ» արտայայտութիւնը: Բայց բայը ունի նաեւ ներգործական ձեւ, եւ այս երկրորդ իմաստով կրնանք ըսել՝ «արժէք մը համարկել սեփական Ամբողջին»: Այս կրկնակ կապը «ես»ի եւ «ուրիշ»ի միջեւ՝ երկուքի փոխադարձ հարստացումի տրամախօսական (տիալեքթիք) առնչութիւն մըն է:

Իմաստային այս քանի մը դիտողութիւնները լրացնելու համար, պէտք է աւելցնել որ «ձուլում» բառը աւելի կը գործածուի ենթակառուցային (էնֆրաստրիւքթիւրէլ) մակարդակներու վրայ — կենսաբանական, տնտեսական: Վերնակառուցային (սիւփերսթրիւքթիւրէլ) մակարդակներուն (մշակութային, քաղաքական) կը վերապահենք «համարկում» բառը, մանաւանդ եթէ փոխանակումը հաւասարակշռուած է, եւ ուժերը՝ հաւասար: Իսկ եթէ երկու կողմերէն մէկը զօրաւոր է ու ինքզինք պարտադրող, վերնակառոյցներու պարագային ալ կը գործածենք «ձուլում»ը, ինչպէս հայկական «արեւմտեան» ընթացիկ իրականութեան մէջ: Բացայայտ կը դառնայ, որ փաստօրէն բնոյթի տարբերութիւն մը կայ համարկումի եւ ձուլումի միջեւ, եւ ո՛չ միայն աստիճանի: Միւս կողմէ կ'երեւի սակայն, որ տնտեսական «ձուլում» մը անպայմանօրէն չի նշանակեր մշակութային եւ քաղաքական ձուլում (Մարքսի յաջորդները երանգաւորած են ենթակառոյց – վերնակառոյց փոխյարաբերութիւնները եւ սորվեցուցած մեզի՝ որ յարաբերական բայց նկատելի անկախութեան լուսանցք մը կայ ենթա — եւ վերնախաւերուն միջեւ):

## 2·— ՆԱԽԱ-ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՀԱՄԱՐԿՈՒՄԸ

Հաւանաբար օգտակար ըլլայ ակնարկ մը նետել սփիւռքեան իրականութեան ետին գծագրուող պատմական խորքին վրայ: Սովորութիւն է ըսել, որ Հայոց պատմութիւնը հազարամեայ պայքար մը եղած է յանուն ազգային պահպանումի: Ըսուածը ճիշդ է, պայմանաւ որ չխաբուինք «պահպանում» բառի թակարդէն: Որովհետեւ այս պահպանումին համար ի գործ դրուած միջոցները — քրիստոնէացում, այբուբենի ստեղծում, թարգմանութիւններ, նկատելի արեւմտացում՝ Կիլիկեան շրջանին եւայլն — բոլորն ալ փաստեր են Հայութեան համարկման կարողութեան, նաեւ այս վերջինի անհրաժեշտութեան եւ բեղնաւորման: Երբեք պէտք չէ արհամարհել մեր նախնիքներու կեանքը եւ մտածումը յեղաշրջող այս յաջորդական յեղափոխութիւններու պահանջած պատշաճեցման հսկայ ճիգը, ինչպէս նաեւ անոնց դիմակալած պահպանողական արգելքները: Անշուշտ այս բոլորը տեղի ունեցած են անկախ կամ կիսանկախ ազգ – Պետութեան մը ծիրին մէջ. անշուշտ սփիւռք – ժողովուրդի մը դիմակալած համարկումի հարցերը կը տարբերին: Ատոր համար, նախընտրելի է անմիջապէս խօսիլ ԺԹ. դարու վերածնունդին մասին, ուր ականատես կ'ըլլանք արտա-հայրենական («գաւառ»ի 2–3 միլիոն Հայութիւնը մինչեւ ԺԹ. դարու կէսը դուրս է փորձառութենէն) եւ գրեթէ սփիւռքեան համարկումի շատ հետաքրքրական փորձի մը:

ԺԹ. դարու վերածնունդը՝ համարկումի փո՞րձ: Զգայթակղինք այս բնորոշումէն: Եւ անդրադառնանք, որ առանց եւրոպական բանասիրութեան ոգիի եւ ոճի նպաստին՝ Մխիթարեաններու գործը անըմբռնելի պիտի ըլլար: Առանց եւրոպական լեզուներու, մշակոյթներու եւ գրականութիւններու, հարիւրաւոր այլատեսակ գործերու թարգմանութեան — արեւմտահայ մամուլը եւ արեւմտահայերէնը անկարելի պիտի ըլլային: Առանց եւրոպական 1789ին եւ 1848ին՝ 1863ի Ազգ. Սահմանադրութեան հրաշքը անըմբռնելի պիտի ըլլար: Ժամանակաշրջանի տիրապետող դէմքերը, Օտեանները, Ոսկանները, Ռուսինեանները, Նարպէյները, սփիւռքի Հայու այս նախատիպերը՝ արեւմտեան արժէքներու բարձրօրէն համարկեալ անձնաւորութիւններ էին (հոս պիտի չխօսիմ օսմանեան «արժէք»ներու թէական համարկումի մը մասին. այդ տեսակի համարկում մը գոյութիւն ունեցած է միայն առօրեայի մակարդակին, կամ անհատական որոշ պարագաներու մէջ — կարգ մը ամիրաներ, Օտեան մը, աւելի ուշ Զօհրապ մը, Նորատունկեան մը եւայլն): Վերյիշեալ սերունդն է, որ 1848ին Փարիզ իր ներկայութեամբ, ծնունդ կուտայ մինչ այդ անգոյ հայկական ժողովրդավարական աւանդութեան:

Սխալ չհասկցուիմ. հարցը չի վերաբերիր ստորագնահատելու հայկական «սեփական» արժէքները, որոնք անկասկած որ գոյութիւն ունին. այո՛, սակայն ոչ իբր «զուտ» հայկական արժէք: «Զուտ» նկատուած ազգային արժէքը ինքնին նախընթաց ժամանակաշրջանի համարկեալ արժէք է, տուեալ վայրկեանի մը «սեփական» նկատուած եւ ոչ սեփականի կենդանի, շարժուն, տիալեքթիք համադրումէն ծնած: Իսկ, ասկէ անդին, «զտութեան», «սեփականութեան» առասպելները... առասպել են միայն:

Համարկումի աւելի ցայտուն օրինակ մը՝ ԺԹ. դարու արեւելահայ կեանքը: Նոյն բարդ շարժումն է որ Թիֆլիսի, Պաքուի, Մոսկուայի եւ այլ համայնքներու մէջ ծնունդ պիտի տայ, ԺԹ. դարու աւարտին, ազգային – ընկերային ազատագրութեան յեղափոխական շարժումներուն, ղեկավարուած՝ Ք. Միքայէլեանի պէս նարոտնիկներու եւ Ս. Զօրեանի պէս մարքսիստներու կողմէ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, համարկումի տիպար շարժում, յարած է ընկերվարական միջազգայնական վարդապետութեան մը, անոր ձեւին տալով հայկական ներկային բովանդակութիւնը, պատշաճելով անոր բայց միանգամայն զայն պատշաճեցնելով հայկական իրականութեան: Ընկերային պայքար տեսնելով ռուսական եւ պարսկական «սփիւռք»ներուն մէջ, եւ ազգային – ազատագրական պայքար սեփական հողի վրայ (առանց սակայն անջատելու երկուքը իրարմէ): Միւս կողմէ, հայկական ծագումով սոցիալ – դեմոկրատները, որոնք մերժած էին ազգային ուրոյնութեան մը գոյութիւնը, երկար ատեն խորթ մնացած են հայ զանգուածներուն: Հոլահարին միւս ծայրը կը գտնենք Արմենականները, օրինակ, որոնք, ընկերային – մարդկային ընդհանուր գաղափարաբանութենէ զուրկ, զուտ ազգային – տեղական մտահոգութիւններով տարուած խմբաւորում՝ երբեք չեն կրցած նահանգի մը սահմանները գանցել, համահայկական ունկնդրութիւն վայելել: Անգամ մը եւս, համարկումը կը տեսնենք, կրկնակ շարժում է, համադրումն է տուեալ վայրկեանի մը «սեփական» նկատուածին եւ ոչ-սեփականին միջեւ, «ուրիշ»ին պատշաճիլ է եւ «ուրիշ»ը իրեն պատշաճեցնել՝ աւելի պարզ սահմանումով:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

(Շար. 1)

---

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

### ՇԱՊԻՆԱՆԴ

— Առ, Սերոբ փաշի հրացանի կոթը պատրաստ է: — Եւ խզակոթը մի կոշտ տուարաթերթով սրբելով՝ կոխեց տոպրակի մէջ: — Քո փաշէն կնոջը ման է բերում իր հետ, մի բան, որ թոյլատրելի չէ հայդուկի օրէնքով, իսկ Գէորգ Չաւուշի հօրեղբօրը մեղադրում է կին փախցնելու մէջ: Գաղափարին նուիրուած մարդը պէտք է ամէն կողմից կատարեալ լինի, — ասաց հրացանի կոթ շինողը եւ նայեց հօրթուկի կողմը՝ որոշելու, թէ օրուայ որ ժամն է:

Արեւի շողքը հօրթի ճակատից թռել էր մսուրի պատին:

— Ջրի աւազը հիմա տաքացած կը լինի, — ասաց նա, դարձաւ շրջուեց դէպի ձախակողմը եւ սնտուկի վրայից գաւը վերցնելով՝ դրեց բերանին:

— Ո՞վ կար դրանը, երբ ներս մտար:

— Մեծ տրեխներով մի տղամարդ:

— Նա քեզ նկատե՞ց:

— Ոչ, քնած էր:

— Լսիր, տղաս, — ասաց վարպետ Շապինը՝ դատարկ գաւը սնտուկին իջեցնելով: — Փաշան եթէ իմ մասին հարցնի, ասա, որ ես այս գիշեր Շենիկ պիտի երթամ: Իսկ դու իմացիր իմ իսկական անունը: Իմ մկրտութեան անունը Անդրանիկ է եւ ինձ այստեղ ղոնդաքչի Անդրանիկ են ասում: Իսկ մի քանի հին Սասունցիներ անուանում են վարպետ Շապին կամ կարճ՝ Շապինանդ, այսինքն Շապինդարահիսարցի Անդրանիկ: Ասկէ ետքը դու էլ այդ անունով ճանաչիր ինձ:

— Շապինանդ, — հնչեցրին իմ շուրթերը խաւարի մէջ: Ես վերցրի իմ տոպրակը, մնաս բարով ասացի նրան եւ անաղմուկ դուրս ելայ մութ գոմից, դիմելով դէպի Տէր Քաջի տունը, ուր Աղբիւր Սերոբն էր:

### ՋՐՈՒՈՐՆ ՈՒ ԱԼԻԱՆՑԻՔ

Մի երիտասարդ լեռնցի թիակը ուսին քայլում էր Խտանայ կածով: Նոյն ջրուորն էր, որ դոռալով ցոյց էր տուել ինձ Տաղվընիկի ճամբան: Գդակը թեք դրած, գալիս էր լեռնային առուի հետ: Հագած էր մաշուած ոտնաման, դրդեայ կարմրաւուն տաբատ՝ ճոթերը մինչեւ ծնկները քշտած, կուրծքը՝ մազոտ ու բաց եւ կրծքի մազերը՝ խառնուած, խճճուած արայի սեւ մազերին:

Ես ներքեւից եկայ, նա վերեւից իջաւ, եւ մենք իր նորածիլ գարու արտի եզրին հանդիպեցինք իրար:

— Անունդ բարի:

— Ֆադէ:

— Քո գործը ի՞նչ է էս սարի վրայ, Ֆադէ քեռի, — հարցրի:

— Իմ գործը աշխարհ ջրելն է, — ասաց նա, — եւ մոլորուածներին շիտակ ճամբայ ցոյց տալը:

— Աշխարհն ինչո՞վ ես ջրում:

— Էս բահով:

Մաչէ արան հանեց, ծալեց, դրեց մի ժայռի ու նստեց վրան՝ նեղթաթ բահը երկու ձեռքով ծնկների վրայ սեղմած:

Ֆադէն Տալուորիկի վերին գիւղերից էր: Սուլթանը հրաման էր արձակել, որ Սասունի մէջ զօրանոցներ շինուեն: Զօրանոցներից մէկի հիմքը դրել էին Ֆադէի շաղգամի արտի մէջ: Զայրացել էր Տալուորիկցին եւ գիշերով բոլոր քարերը շալակելով՝ տարել, թափել էր ձորը: Առաւօտեան քարերը նորից ետ էին բերուել, մի մասն էլ պարտադրաբար Ֆադէի կանակին դնելով եւ զօրանոցը մինչեւ ձիւն դնելը շինուել էր:

Ու ջրուոր Ֆադէն, անիծելով զօրք ու զօրական, բահը ուսին դրած փախել էր Տալուորիկից՝ ապաւինելով Խտանայ կածին: Ընտրել էր մի յարմար տեղ այդ սարի վրայ, որ ո՛չ զօրք տեսնի, ո՛չ զօրական: Շաղգամի փոխարէն գարի էր ցանել եւ իր արտի ջրտուքով էր զբաղուած:

Զօրանոցների հանդիսաւոր բացմանը Տալուորիկ է գալիս Բաղէշի կուսակալը: Բոլոր Սասունցիները զարդարուած եւ զէնք ու զրահ կապած՝ շտապում են նրան դիմաւորելու:

Միայն Ֆադէն է բացակայ:

— Ո՞րտեղ է Թագաւորի հրամանին դիմադրած ըմբոստ գիւղացին, — հարցնում է կուսակալը: Գտէք, բերէք ինձ մօտ:

Ֆադէն ոտքերը քշտած եւ բահը ուսին սարից իջնելով, համարձակ գալիս, կանգնում է կուսակալի առաջ:

— Արար-աշխարհ իմ պատուին զրահ է կապել, դու ինչո՞ւ ես բահով եկել, — սպառնում է փաշան:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 24)

Fonds A.R.A.M

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

# ՆԿԱՐԻՉ՝ Մ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

## ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԲԱՑՈՒՄԸ

### ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԸՆԴՀ. ՀԻՒՊԱՏՈՍԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) .— Մարսէյլի Մշակոյթի Տունը կը շարունակէ հաւատարմօրէն եւ անշեղ իր գեղարուեստական եւ մշակութային առաքելութիւնը։

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 5ին, նկարիչ Միսաք Աբրահամեան կոկիկ եւ ընտիր բաղմութեան մը ներկայութեան, բազկացած մեծամասնութեամբ օտարներէ, կատարեց բացումը իր ցուցահանդէսին։

Արուեստագէտուհին ներկայացուց իր «սերիկրաֆի»ները որոնք յատուկ ձեւ մը, արտայայտութիւն մըն են նկարչութեան։ «Սերիկրաֆի»ն գոյներու տպագրութեան եղանակ մըն է, աշխատուած հիւսուածեղէնի պաստառի մը միջոցաւ։

Միսաք Աբրահամեան Լիբանանահայուհի է, հաստատուած Լոնտոն 1970էն ի վեր։ Աւարտած է Պէյրութի Գեղարուեստից կաճառը եւ դասընթացքներու հետեւած է Փրնեւի, Քաղաքալանքայի, Լոնտոնի գեղարուեստից դպրոցներու մէջ։ Բազմաթիւ ցուցահանդէսներ տուած է յատկապէս Անգլիա՝ Լոնտոն, Ուէմպլըտոն, Միթչամ, մասնակցած է 1976ին Մերթոնի փառատօնին։

Իր ներկայացուցած ստեղծագործութիւններուն նիւթերը ներշնչուած են առաւելապէս Լիբանանի եւ Անգլիոյ տեսարաններէն եւ կեանքէն։ Սակայն արուեստագէտուհին այս առթիւ նկարած է հայկական բուն տարազներու շարք մը (աւելի Վասպուրականի շրջանէն) որոնք իր ցուցադրութեան ամէնէն յաջող պատկերներէն են։

Մ. Աբրահամեանի ցուցադրած գործերէն կ'արտացոլէ ուժգին կեանքի մը արտայայտութիւնը ուր նկարիչը գոյներու խաղով, ներդաշնակութեամբ կամ հակադրութեամբ, կրցած է տալ իմաստ մը իւրաքանչիւր պատկերին։

Գեղարուեստի եւ յատկապէս նկարչութեան հակում ունեցողները ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք որ աչքի հաճոյքին համար կը սիրեն դիտել նկարներ, կ'արժէ որ անպայման այցելեն Մ. Աբրահամեանի ցուցադրութիւնը, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ, որ պիտի շարունակուի ամէն օր մինչեւ Դեկտ. 5 (մուտքը ազատ է)։

×

Այս առթիւ հրաւիրեալներու կարգին կը գտնուէին Տէր եւ Տիկին Ֆարիտ Սամահա՝ Լիբանանի ընդհ. հիւպատոսը (Մարսէյլ)։

Մշակոյթի Տան ներկայացուցչի բարի գալուստի եւ Լիբանանի ու Հայերու եղբայրական կապերու ընդգծումէն եւ Լիբանանի վերելքի մաղթանքներէն վերջ խօսք առաւ ընդհ. հիւպատոսը որ նախ վեր առաւ Մ. Աբրահամեանի անհատականութիւնը, ծիրքերը որպէս արուեստագէտուհի սնած լիբանանեան, ֆրանսական եւ հայկական մշակոյթով։ Ապա Ֆարիտ Սամահա ըսաւ.

«Որպէս Լիբանանի ընդհ. հիւպատոս, կրկնակի ուրախութիւն մը կը զգամ այս երեկոյ։ Նախ ներկայ ըլլալու Մշակոյթի Տան մէջ որ կը նկատեմ որպէս հայ ժողովուրդի ստեղծագործ ոգիին, յամառ ջանքերուն, զօրաւոր կամքի եւ տոկունութեան հոյակապ պսակումը։ Այս Տունը փոքրիկ մշակութային եւ գեղարուեստական Հայաստան մըն է ֆրանսական այս մեծ քաղաքին մէջ։ Երկրորդ, առիթը կը ներկայանայ ինծի, Մ. Աբրահամեանի անձին ընդմէջէն, մեծարել Լիբանանի Հայերը որ այնքան կը սիրեն երկիրս, եւ լիբանանեան ժողովուրդին հետ, մէկ ուժ կազմելով, կը սատարեն երկրի բարգաւաճման, կը մասնակցին անվերապահ ընկերային, քաղաքական եւ մշակութային կեանքին։ Հայերու վաստակը եւ դերը մեծ էր երէկուան Լիբանանի մէջ։ Այո՛, կ'ըսեմ երէկուան Լիբանանը որովհետեւ այսօր ուրիշ Լիբանան մըն է որուն մասին չեմ ուզեր խօսիլ։ Սակայն դիտելով Մ. Աբրահամեանի իւղաներկները որոնք կը պատկերացնեն լիբանանեան գեղեցիկ լեռնագիւղեր եւ մանաւանդ դիտելով «Կործանում եւ յոյս լիբանական 76» կոչուած իւղաներկը, կը վերադառնամ դէպի լաւատեսութեան եւ կ'ըսեմ որ նոր Լիբանանը պիտի վերածնի շնորհիւ մարտնչող երիտասարդութեան, շնորհիւ տեւական արժէքներուն, շնորհիւ իր մշակոյթին...»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, կը փափաքի տեղեկատուութիւն մը ընել իր ազգակիցներուն, որոնք բնաւ չեն զլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել, իր բարենպատակ, մանաւանդ բարեբեր կրթանուէր ձեռնարկներուն։

Միութիւնս հիմնուած է 1913 թուականներուն Պ. Արամ Ճէվահիրճեանի կողմէ, որ կոչ ընելով փարիզաբնակ հայ տիկիններու, կը գտնէ խանդավառ ընդունելութիւն։

Առաջին նիստին իսկ կ'ընտրուի դիւանը .— պատուոյ նախագահուհի Տիկին Ն. Գափամաճեան, փոխ-նախագահուհի իշխանուհի Հ. Մելքոն, անդամուհիներ՝ Տիկիններ Ներսէսեան, Թընկըր եւ Ճէվահիրճեան։

Իր կազմութենէն տարի մը վերջ կը ծագի համաշխարհային ընդհ. պատերազմը, սփռելով ամէն կողմ թշուառութիւն, կարօտութիւն, սով եւ արհաւիրք հայ ժողովուրդին համար։

Գործունէութեան ընդարձակ դաշտ մը կը բացուի նորածիլ Հայ Տիկնանց Միութեան առջեւ։

Արհաւիրքի տարիներու ընթացքին, Միութիւնս կը կազմէ չորս մասնաճիւղեր .— Որբերու Օգնութեան մասնաճիւղ, Ուսանողներու Օգնութեան մասնաճիւղ, Գաղթականաց Օգնութեան մասնաճիւղ, Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան մասնաճիւղ։

Փարիզի հայ գաղութը՝ յանձին այս Միութեան, կը գտնէ լուրջ կազմակերպութիւն մը, որ արդարեւ հաւատարիմ թարգմանը կը հանդիսանայ իր բարեսիրական զգացումներուն։

Որբերու Օգնութեան Մարմինը եւ Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմինը, իրենց գործունէութիւնը կը շարունակեն մինչեւ այսօր։

Պարտք կը համարինք յիշատակել Տէր եւ Տիկին Արամ Ճէվահիրճեան, եւ նորոգ հանգուցեալ Տիկին Հէրիքա Ներսէսեան, որոնք հոգիի բարձր անձնուիրութեամբ, բերած են իրենց գործակցութիւնը, իրենց կեանքի վերջին օրերուն իսկ։

Որբերու Օգնութեան Մարմնի նպատակն է, իր պաշտպանութեան տակ առնել բախտազուրկ մանուկներ, եւ տալ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, Դըպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի, Մխիթարեան Հայրերու եւ Անարատ Յղութեան քոյրերու մօտ։

Շնորհիւ իր տարեկան պարահանդէսին, դրօշմաթուղթերուն եւ զանազան նուիրատուութիւններու կ'ապահովէ իր պատսպարեալներուն ծախքերը։

Միութիւնս հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները, իր ազգակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալ սան-սանուհիներու երախտագիտական զգացումներուն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
(կնիք)

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան հրատարակութեան կը պատրաստէ «Հին Հայաստանի երաժշտութեան տեսութիւնը» աշխատութիւնը, որուն ծանօթագրութիւններ բաժնին մէջ ցոյց պիտի տրուի հետազօտութեան կառուցուածքը։ Յատուկ գլուխներ պիտի լուսաբանեն հին հայկական երաժշտական տեսութեան կառուցուածքը, պիտի վերլուծեն Դ.-Ժ. դարերու երաժշտական կոթողները։ Աշխատութիւնը պատրաստելու համար օգտագործուած են 110 ձեռագիրներ։ Ինչպէս ծանօթ է, աշխարհի վրայ 25 հազար հայերէն ձեռագիրներ կան։ Տասը հազար ձեռագիր գիրքեր եւ 2500 պատառիկներ կան Երեւանի Մատենադարանը, նոյնքան ալ՝ սփիւռքի մէջ, Վենետիկ, Երուսաղէմ, Լոնտոն, Պէյրութ, Վիէննա, Իրան։ Երեւանի Մատենադարանի փոխ-տնօրէնը՝ Բաբկէն Չուգասզեան, խօսելով ձեռագիրներու հաւաքման, դասաւորման, պահպանման եւ անոնց հանդէպ մարդոց ցոյց տուած հետաքրքրութեան մասին՝ ըսած է. «Ունինք երեք բաժին՝ մատենագիտութեան, մինչեւ ԺԲ. դարուն պատկանող ձեռագիրներու ուսումնասիրութեան եւ հրապարակման, եւ ԺԳ.-ԺԸ. դարերու ձեռագիրներու եւ դիւանային փաստաթուղթերու ուսումնասիրութեան։ Ներկայիս կազմելու վրայ ենք բազմահատոր անուանացանկ մը, ուր պիտի հաւաքուի եւ նկարագրուի Մատենադարանի ֆոնտը։

×

### Ա. ԹԱԴՈՍԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ՝ նկարչի տան մէջ բացուած է քանատահայ նկարիչ Արման Թադոսեանի գործերուն ցուցահանդէսը։ Քանատայի Գեղարուեստի Ակադեմիայի անդամ Արման Թադոսեանի գործերը ցուցադրուած են Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ։ 1973էն ի վեր ան գեղանկարչութիւն կը դասաւանդէ Մոնրէալի Քոնքորտիա համալսարանը։ Արման Թադոսեան Երեւանի ցուցահանդէսին ներկայացուցած է 75 գործեր՝ բնանկար, դիմանկար, նաթիւրմորթ եւ շարադրանքներ։

×

### ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Երեւանի մէջ՝ յարկերու եւ ծածքերու բարձրացման եղանակով շէնքերու նախագծման եւ շինարարութեան հարցերուն նուիրուած համամիութենական երկրորդ համաժողովը վերջ գտած է։ Համաժողովին մասնակցած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Կիեւի, Ռիգայի, Վիլնիւսի, Տաշքենդի եւ այլ քաղաքներու շինարարական մասնագէտներ։ Վերջին տարիներուն, Հայաստանի մէջ նոր եղանակով կառուցուած են 180 հազար քառակուսի մեթր ընդհանուր տարածութեամբ բազմայարկ շէնքեր։ Ներկայիս շինարարութեան ընթացքի մէջ են գրեթէ 300 հազար քառակուսի մեթր ընդհանուր մակերեսով շէնքեր։ Բարձրացման եղանակը արդիւնաւէտ է նաեւ բուժական-առողջապահական, հանրային եւ արդիւնաբերական շէնքերու կառուցման ժամանակ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (222)

# ՀԱՒԱՏԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԱՒԱԳ ՍԱԴԱՅԷԼԻՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

Եւ ձին խթանելով առաջ սուրաց։

Ձին բաւական ատեն քառասմբակ արշաւելէ յետոյ իր գնացքը դանդաղեցուց։

Ռոլան դառն խորհրդածութեանց մէջ թաղուեցաւ։

Իր բարկութիւնը եւ տխրութիւնը երկու օր տեւեց։

Յետոյ, կամաց կամաց, յուսահատական եւ սիրային մտածմունքներուն յաջորդեց վրէժառութեան մտածումը։

Ռոլան սկսաւ մտածել Ֆուքարիի վրայ։ Իր դժբախտութեան գլխաւոր պատճառը Ֆուքարին եղած էր։ Հօրը աչքերուն կուրնալուն ահռելի տեսարանը աչքերուն առջեւ բերաւ։

— Ինծի համար ոչ մէկ նորութիւն կայ, փափաքս ան։ Լէոնորը ինծի համար գոյութիւն ունենալէ դադրած էր եւ այժմ ալ գոյութիւն պիտի չունենայ։ Բայց ինչ որ գոյութիւն ունի, ան ալ դժոխային Ֆուքարին է, այսինքն Ֆուքարիի փառամոլութիւնը, եւ եթէ մտադրածը ընելու թոյլ տամ, հայրս չարչարող ճիւաղը Իտալիոյ տէրը պիտի դառնայ...։ Բայց թոյլ պիտի չտամ... Գալով միւսներուն... յետոյ անոնց գործն ալ կը կարգադրենք...։

Այդ վայրկեանէն սկսեալ իր տրամաբանական բոլոր ուժերը կեդրոնացուց ընտանձնած առաքելութեան վրայ, որ էր ամէն միջոցներով եւ ի պահանջել հարկին մինչեւ իսկ բռնի ուժով արգիլել դուքս Ֆուքարիի եւ ժան տը Մետիչիի միջեւ գոյանալիք համաձայնութիւն մը։

Պէտք եղած տեղեկութիւնները քաղեց ան։

Արդէն ամէն ոք մտահոգութեամբ համբաւոր զօրավարին ռազմագիտական շարժումին կը հետեւէր այդ օրերուն իր յառաջխաղացութեան, գրողներուն եւ նահանջներուն չչուկները բովանդակ Իտալիոյ մէջ կայծակի արագութեամբ կը տարածուէին։

Պատմութեանս այդ շրջանին Աւագ Սադայէլը Կովերնոլոյի բերդը բանակած էր։

Ան իր բանակին մէջ գողերու եւ բանտէն փախած մարդասպաններու հոյլ մը կը պահէր, որոնք մոլեռանդօրէն կը հիանային իրենց պետին վրայ։

Ժան Մետիչիս որեւէ պատերազմական ծրագիր չունէր... իր նպատակը անորոշ էր, անորոշ ու տարտամ... Ըստ երեւոյթին, այդ պատերազմասէր մարդը պատերազմելու կիրքով էր որ կը կռուէր, մարդ սպաննելու, թալանելու եւ առեւանգելու նպատակով։

Ան իր այս ծրագրով շատ կը նմանէր միւս կարգ մը աշխարհակալներուն։

Պատմաբաններէ մէկ քանին զայն «անխորժելի պատերազմիկ» կոչեցին։

Բայց այդ «անխորժելի պատերազմիկ»էն ամէն ոք երկինքէն իջած պատուհասի մը պէս կը վախնար։

Պատահած է որ ան առանց աչքը թարթելու երկու երեք հազար քաղաքացիներ մէկ հարուածով սուրէ անցընել տայ եւ ինքն ալ այդ սրտաճմլիկ ու աղեխարշ տեսարանին առջեւ ոտքի կեցած քրքիջ արձակէ։

Եւ հաւանաբար ան խնդալով էր որ իր գրաւած քաղաքները թալանելու եւ շէնքերն ու բնակիչները հրկիզելու հրամաններ կ'արձակէր։

Եւ իր զինուորները ահա ատոր համար է որ զինքը կը պաշտէին։

Ռոլան գիշերը Աւագ Սադայէլին բանակատեղին հասաւ։

Ժան տը Մետիչիս, որ յաջորդ օրը իր յառաջապահ գունդը շարժման մէջ պիտի դնէր, նոյն գիշերը կերուխումի արձակուրդ տուած էր եւ բանակատեղին ցնծութեան մէջ էր։

Հազարաւոր բերաններ «Կեցցէ՛ Աւագ Սադայէլը» կը պոռային։

Օդը ցուրտ էր։ Ծառերուն ընդմէջէն կծու հով մը կը փչէր։ Ամէն կողմ կրակ վառած էին։

Ամէն կողմ ցնծութիւն կը տիրէր եւ շրջակայ գիւղերէն դիւրամատոյց գեղուհիներ վազած եկած էին իրենց հեշտաբոյր մարմնովը մասնակցելու այդ ցնծատօնին։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆետի եւ զաւակները, այրի Տիկին Թագուհի Թելլալեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Սրբուհի Ալեքսանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մերամէթճեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԻՆԷ ՍՐԱՊԵԱՆԻ
(ծնեալ Քիւչիւքեան, Էտիրնեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 18ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Նոյ. 23, ժամը 14·15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քոլոմպի նոր գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեանի։

---

Այրի Տիկին Արտաշ Թէքնէճեան, Տէր եւ Տիկին Նորայր Մեքտէրեան և զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լուի Պուշար եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Թեքնէճեան եւ զաւակները Ժորժ եւ Ռոժէ Պուշար ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ԱՐՏԱՇ ԹԵՔՆԷՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 19ին, 86 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Նոյ. 23, ժամը 10ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

---

## ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայրենական պատերազմէն ետք Ֆրանսա անցած եւ վերջերս Մարսէյլ տեսնուած՝ Աշոտ Մնացականի Խաչատրեան, ծնած 1922ին Միկոյեանի շրջան, հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Կզօ, քոյրերը՝ Տիգրանոյշ, Սիրանոյշ, Աղաւնի։

Լուր ունեցողներէն գրել՝

Mme S. Margoyan
Le Mazarin
3, Rue Docteur Frappaz
69100 Villeurbanne

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Բերթիք Համբարեանի մահուան տխուր առիթով Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Համբարեան, Սերոբ Թամարեան ընտանիք (Երեւան), Քօթանեան եւ Պետեան ընտանիքները (Վիրոֆլէ) իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոք իրենց ներկայութեամբ յարգեցին հանգուցեալին յիշատակը։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ խիստ մտերմութեան մէջ։

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Բերթիք Համբարեանի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ Կիրակի Նոյ. 28։

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն։

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Յ. Համբարեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ» օրաթերթին։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ ուսանողաց Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Լիոնէն, այրի Տիկին Արփի Կարապետեանէ 400 Ֆ. նուէրը, իր ամուսնոյն Մուշեղ Կարապետեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

Նաեւ հետեւեալ նուէրները.— Տիկին Գոհար Ժոֆրէ (Լիոն) 200, Պր. Ն. Սանճեան (Լիոն) 200, Ջիւրիւքտիչեան ընտ. (Լօզան), Պր. Աղպատեան Սիմոն, Տիկին Գէորգեան 100ական, Տիկ. Պօղեան (Լիոն) 50, Պր. Պ. Քիւրքճեան 50, Պր. Կ. Հօտաղեան 40 Ֆր.։

## Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տունը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
UGAB-JEUNES — UGAB-JEUNES
Présente
à l'occasion de l'inauguration de son
Ciné - Club
*Le serpent*
en présence de
HENRI VERNEUIL
le Vendredi 26 Novembre à 21 h.,
Salle Chaillot-Galliera
28, Ave. George V — PARIS

## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

«Հայ Համարակութիւն Սէն Շամոնի» երիտասարդաց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյ. 27, Շաբաթ երեկոյեան Սէն Շամոնի Սալ տէ Ֆէթի տաքուկ սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուի հայ համարակութիւնը։

## Հ. Յ. Դ.
## ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

### ա. Հարցազրոյց

Նիւթ՝ ՀԱՅ ՅԵՂ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Համադրող՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ ընկ. ընկ. Լեւոն Տէր-Մինասեան, Յակոբ Պալեան, Յակոբ Սագնեան եւ Կարապետ Փափազեան

Ուրբաթ, Նոյ. 26 երեկոյեան ժամը 20·30ին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 Ռիւ տը Մատրիտ։

Կազմակերպութիւն՝ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի։

Բ. ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նոյ. 27 Շաբաթ ժամը 20էն սկսեալ, պանդոկ Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ։

Գ. ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Նիւթ՝ Հայ Դատ։ Մասնակցողներու անունները եւ Թուականը կը յայտարարուին յետագային։

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։

Կազմակերպութիւն՝

Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի։

Դ. Հ.Յ.Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Թուականը կը յայտարարուի յետագային

Կազմակերպութիւն՝

Հ. Յ. Դ. Թէհլիրեան խումբի։

Ե. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺԱՊԱԻԷՆԻ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վայրը եւ Թուականը կը յայտարարուին յետագային։

## ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի առաւօտները ժամը 10էն 12, կարող ուսուցչուհիի մը դասաւանդութեամբ, Մշակոյթի Տունը՝ 17 Ռիւ Պլէօ Մեթրօ Քատէ։

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ժորժ Ե. սրահներուն մէջ, Կիրակի, Մարտ 13ին։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire · N° 55935

*VIENT DE PARAITRE*

**haïastan**

Mensuel, de 32 pages dont 8 en couleurs
+ 4 pages en arménien

EN VENTE : Librairie H. Palouyan, 9 Rue de Trévise, 75009 Paris
Librairie H. Samuelian, 51, Rue Mr. le Prince, 75006 Paris
Maison de la Culture Arménienne (Rez-de chaussée) 17, Rue Bleue, 75009 Paris
Librairie le Petit Prince, 121 Bd St. Michel, 75005 Paris

Abonnement : un an (11 numéros) 50 F.
HAIASTAN
17, Rue Bleue, 75009 Paris
Compte CCP Paris 19691-25

*Lisez et faite connaître HAIASTAN*



Raissa Meguerditchian

Directeur Artistique et Chef d'Orchestre
CONSTANTIN ORBELIAN

UN ENSEMBLE
DE 22 MUSICIENS
ET 9 CHANTEURS

BELLA TARPINIAN
ROUPEN MATEVOSSIAN
RAISSA MEGUERDITCHIAN
SIMON DERIAN
ZAROUHI DONIKIAN
DATEVIG HOVHANNESSIAN
EDGARD GARABETIAN
NATALIA SINELNIKOVA
CHAHEN AIROUMIAN

ISSY-LES-Mx. : 24 novembre
THEATRE MUNICIPAL 20 h. 45

BAGNEUX : 26 novembre
SALLE DES FETES 20 h. 45

PARIS : 27 novembre
THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES 21h

PARIS : 28 novembre
SALLE PLEYEL 21 h.

*Location :*
BAGNEUX — Garakian
23 Rue Haïg Tbirian
Papazian 26 Rue Marc Sagnier
ISSY - les - MOULINEAUX — Stépanian
23 Ave. Auguste Rodin, Meudon
Benlian 53 bis Bd. Rodin
PARIS — Bakerdjian, Sourenian, Librairie Palouyan, Traiteur Raffi, Epiceries : Chirak, Haïrabedian, Restaurants : Erévan, Arménia, Cappadoce
BOIS COLOMBES ET COLOMBES
D. Djizmedjian 781-09-72
Gueuvchenian 781-60-09

**A CEDER**

Quartier Opéra - Bourse
110 m2 Bail ou fond de fabrication maroquinerie, confection, bijouterie, fourrure et habitation.
Tél. : 742-56-00

**OPTIMA Tours**

*vous propose un voyage en ARMÉNIE*
*pour votre Fin d'Année*

PREPAREZ VOTRE REVEILLON EN ARMENIE

Départ le 22 Décembre 1976
Retour le 3 Janvier 1977
Logement en première classe — pension complète
Excursions quotidiennes

Nous consulter :

**Sonia Coumryantz**

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67

Organisation technique : licence A 300

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24
MERCREDI
24 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար· 170 Ֆ· | Վեցամսեայ | 90 Ֆ· |
| Արտասահման | Տար· 200 Ֆ· | Հատը | 1 Ֆ· 20 |

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·730

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.730

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԵՒ ՎԱՂՈՒԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԸ

Սուրիական զէնքերու եւ զինուորներու «հովանաւորութեան» տակ, Լիբանան կը սկսի մտածել վաղուան մասին: Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ վաղը եւ մանաւանդ ի՞նչպէս: Արդարեւ, Նախագահ Սարգիս, անկախութեան 33րդ տարեդարձին առթիւ իր արտասանած ճառին մէջ գոհացած է ընդհանուր խօսքեր ընելով: Շեշտը դրած է ապահովութեան վերահաստատման վրայ «որու աւելի պէտք ունինք քան հանապազօրեայ հացին»: Բոլորը անշուշտ համաձայն են ասոր բայց կուսակցութիւններն ու կուսակցութիւնները ուրիշ բաներու ալ կը սպասէին, այսինքն ի՞նչպէս պիտի կազմուի վաղուան կառավարութիւնը: Ի վերջոյ, այս ռազմիկները, գուցէ կ'ուզեն հասկնալ թէ ինչո՞ւ 19 ամիս կռուեցան եւ երկիր մը քանդեցին: Բայց խորքին մէջ կռուողը երբեք չէ գիտցած թէ ինչո՞ւ կը կռուի (եթէ գիտնայ, թերեւս մերժէ կռուիլ), կռուիլ տուողներն են որ գիտեն թէ ի՛նչ շահեր կան խնդրոյ առարկայ, որոնք հաւանաբար ոչ մէկ կապ ունին ժողովուրդի մը բարօրութեան հետ: Ուրեմն ձախ եւ աջ, որ երէկ դէմ առ դէմ երկիր մը քանդեցին, ձեռք-ձեռքի երկիր մը պիտի վերաշինեն: Քրիստոնեայ քաղաքագործերը անկախութիւնը ողեկոչած են Թէլ-էլ-Զաաթարի քանդուած գաղթակայաններին առջեւ, ձեւով մը յիշեցնելու համար թէ իրենք կան եւ ամէն ինչ այնքան ալ պարզ չէ: Ճէմայէլ, անդրադառնալով Սարգիսի ճառին, ըսած է որ «դժուար է քրիստոնեաներուն հրաժարիլ իրենց ձեռք ձգածէն եթէ երկու տարիէն այն նոյն վիճակին մէջ պիտի գտնեն իրենք զիրենք քան անցեալին»:

× Նոր – Ֆրանս վերսկսաւ իր թռիչքները դէպի Պէյրութ Երկուշաբթի օր: Առաջին օդանաւը յիսուն հոգի կը փոխադրէր:

× Իսրայէլ սկսաւ զօրք ղրկել Լիբանանեան սահմանը ամրապնդելու համար զիրքերը:

ՖՐԱՆՍԱ

### ՀԱՍԱՆ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Մարոքի Թագաւորը Կռան – Թրիանոն կը բնակի եւ իրեն տրուած է Լուդովիկոս ԺԴ·ի ննջասենեակը բայց անկողինը Նափոլէոնինն է: Իրմէ առաջ ալ նոյն պատիւին արժանացած են Պարսից Շահը, Նիքսըն, Բրեժնեւ եւ Էլիզապէթ Թագուհին:

Թագաւորը հասաւ Երկուշաբթի կէսօրէ ետք եւ Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ փոխանակած են բարի գալուստի սիրալիր խօսքեր, ուր «սիրելի բարեկամ»ը ցոյց տուած է որոշ մտերմութիւն մը:

Երեքշաբթի օր, Հասան աւանդական ծաղկեպսակը կը դնէր Ցաղթական Կամարի անծանօթ զինուորի շիրիմին, ապա անգամ մը եւս գլուխ-գլխի տեսակցութիւն մը կ'ունենար Ժիսքարի հետ: Իրիկունը ճաշ մը կը տրուէր իրեն ի պատիւ Վերսայլի պալատին Հայելիներու սրահը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

### ԱՆՏՐԷ ՄԱԼՐՕ ՄԵՌԱՒ

Կը սպասուէր արդէն Երկուշաբթիէն ի վեր: Եւ Երեքշաբթի ժամը 10·10 անց, յատուկ փլաշ մը կը յայտնէր Մալրոյի մահը:

Ան՝ որ իր դրոշմը դրաւ ոչ միայն դարուս Ֆրանսական գրականութեան այլեւ ֆրանսական երիտասարդութեան վրայ, ծնած էր 1901ին Փարիզ: 20ական Թուականներուն շատ մօտ էր գերիրապաշտ շրջանակներու եւ մտերիմ՝ Մաքս Ժաքոպի: Ապա իր հետաքրքրութիւնները զինքը կը տանին Ծայրագոյն Արեւելք (իր առաջին կնոջ՝ Քլարայի հետ), ուր ականատես կ'ըլլայ չին համայնավար յեղափոխութեան ձախողութեան: Վերադարձին կը գրէ «Լա Թանթասիոն տը լ'Օքսիտան» (1926), ապա յաջորդաբար՝ Լէ Քոնքերան (1928), Լա վուա ռոյալ (1930) եւ վերջապէս Լա քոնտիսիոն իւմէնը, որ 1933ին կը ստանայ Կոնքուռ մրցանակը: Համայնավարութեան մօտ, 1936ին կամաւոր է Սպանիոյ Հանրապետականներու կողքին եւ 1937ին է որ լոյս կը տեսնէ իր կարեւոր գործը՝ Յոյսը, որ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենար:

Մալրօ կը ծանրանայ նաեւ արուեստի վրայ, որու փիլիսոփայութեան կը նուիրէ երրեակ շարք մը՝ «Երեւակայական Թանգարանը», «Գեղարուեստական ստեղծագործութիւնը», «Բացարձակին մանրուքը» (1947–1948–1950):

Ազատագրումէն ասդին (դիմադրական ալ եղած է) մտերիմ է տը Կոլին, որու Մշակութային Նախարարը կ'ըլլայ 1958էն 1969: Անդրադառնալով այս կէտին, Լիպերասիոն Երեքշաբթի առտու ցաւ կը յայտնէր որ Մալրոյի պատմութիւնը չէր դադրած ազատագրութեան: 1968ին կը սկսէր իր «Հակայուշերը» որու շարունակութիւնը լոյս կը տեսնէ յետ մահու: Երբ երեք տարի առաջ, ծանրօրէն հիւանդացած էր, ձեւով մը «գացած – եկած» Լազար (Ղազարոս) մը կը գրէր բացատրելու համար ապրած այդ «երթը»: Տը Կոլի մահէն ետք, լոյս կը տեսնէր իր «Կաղնիները զորս կը տապալեն»ը: Արտակարգ զարգացման տէր, Մալրօ ընթացիկէն դուրս գրագէտ մըն էր ու նաեւ ընթացիկէն դուրս մարդ մը, որու մտածումը միշտ աւելի արագ գացած է քան գրիչը: 1969էն ի վեր, աւելի ընկճուած էր: Այդ աշնան կը կորսնցնէր կեանքի իր վերջին ընկերուհին՝ Լուիզ տը Վիլմօրէն, որու տունը կ'ապրէր միշտ, Վէռիէռ: Գրագիտուհիին եղբայրը կը պատմէր Երեքշաբթի թէ Մալրօ ծրագիր չունէր առաջին անգամ ըլլալով եւ երբ իրեն առաջարկած էր վէպ մը գրել, պատասխանած էր «Ձեմ կրնար, որովհետեւ այլեւս ի վիճակի չեմ սիրոյ մասին խօսելու»:

Մալրօ Անրի Մոնտոր հիւանդանոցը փոխադրուած էր պրոնշիթի համար եւ վիճակը գոհացուցիչ էր երբ յանկարծ թոքային ամպոլի մը, Կիրակի օր, անխուսափելի կը դարձնէր մօտալուտ վախճանը:

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍ

Փարիզի եւ Պեռնի յոյնթրքական խօսակցութիւնները վերջ գտան եւ կը թուի թէ կողմերը ջանք չեն խնայած ելք մը գտնելու համար, թէեւ համաձայնելու պատճառներ ալ չկան: Ծեծուած հարցերն էին Եգէականի ծովային սահմանները, Եգէականի օդային սահմանները եւ անշուշտ՝ Կիպրոս: Որոշուած է որ փորձագէտները տեսնուին, քննեն, ուսումնասիրեն: Յոյները կը խորհին որ ասիկա պատճառ է որ Թուրքերը այլեւս հետախուզական նաւ չղրկեն յունական ջուրերուն կողմը: Միւս կողմէ Աթէնք եւ Անգարա կ'ուսումնասիրեն նաեւ հաւանական միացեալ հետազօտութիւն մը քարիւղային հարստութիւններու: Օդային սահմաններու մասին համաձայնութիւն չկայ: Գալով Կիպրոսի, Թուրքիա չի ծածկեր որ տարակարծութիւններ ունի Տէնքթաշի հետ եւ արգելք կը հանդիսանայ որ այս վերջինը «Թուրք կիպրական Դաշնակցային Պետութեան» անկախութիւնը հռչակէ, բայց եւ այնպէս հարցը չի լուծուիր: Անգարա կը նախընտրէ քաշքշել մինչեւ 77ի աշնան Թրքական երեսփոխանական ընտրութիւնները:

ԵՐԵՒԱՆ (հեռատիպ, Նոյ· 14–18)

#### ՍՐՏԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած սրտաբաններու առաջին համամիութենական սեմինարը վերջ գտած է: Մասնակցած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Նովոսիբիրսկի, Օդեսայի, Խարկովի եւ միութենական հանրապետութիւններու մայրաքաղաքներու մասնագէտներ, բնախօսներ, սրտաբաններ եւ սիրտի վիրաբոյժներ: Երեք տարի առաջ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած էր սրտաբանութեան հարցերուն նուիրուած երկրորդ միջազգային գիտական ժողովը: Այդ օրերուն նախատեսուած էր կազմակերպել Խորհ· Միութեան մասնագէտներու հանդիպումներ: Այդ հանդիպումներէն առաջինն է որ գումարուած է Երեւանի մէջ: Սեմինարի վերջին նիստին ընտրուած է սրտաբաններու համամիութենական մնայուն կոմիտէ մը, որուն նախագահ ընտրուած է Փրոֆ· Զաւէն Դոլաբջեան: Որոշուած է նման հանդիպումներ կազմակերպել երեք տարին անգամ մը: Յաջորդ Սեմինարը տեղի կ'ունենայ Կիեւի մէջ:

#### ՁԵՐՆՈԳՈՐՑԻ ՀԻՒՐԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստան կը գտնուի Ձերնոգորիոյ (Հարաւսլաւիա) արհեստակցական միութիւններու կեդր· Խորհուրդի պատուիրակութիւնը, ղեկավարութեամբ Խորհուրդի Նախագահ Էմին Դոբաջիչի: Հիւրերը այցելած են ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը Մաշտոց Մատենադարանը եւ Երեւանի տեսարժան վայրերը: Հայաստանի արհեստակցական միութիւններու Խորհուրդի Նախագահը՝ Լեւոն Սահակեան, ընդունած է Ձերնոգորիոյ պատուիրակութիւնը եւ բարեկամական հանդիպումի ընթացքին խօսած է անոր հետ՝ Հայաստանի մէջ արձանագրուած նուաճումներու մասին: Հիւրերը գացած են նաեւ Լենինական: Տեսնուած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի բիւրոյի անդամ, կուսակցութեան Լենինականի քաղաքային կոմիտէի Ա· քարտուղար Ռոպէր Արզումանեանի հետ:

×

#### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԸ

«Գիտելիք» ընկերութեան Լենինականի կազմակերպութեան առընթեր հիմնուած է ութերորդ ժողովրդական համալսարանը, որ պիտի զբաղի արտադրութեան արուեստագիտական հարցերով: Ժողովրդական համալսարանները առիթ կուտան մարդոց մասնագիտանալու գիտութեան եւ մշակոյթի զիրենք հետաքրքրող մարզերուն մէջ: Հայաստանի մէջ, ներկայիս, կը բանին 435 ժողովրդական համալսարաններ, որոնց մէջ կ'ուսանին 165 հազար հոգի: Նման համալսարաններ բացուած են Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Աբովեանի, Հրազդանի, Զարենցաւանի, Ղափանի, Քաջարանի, Ալավերդիի արդիւնաբերական մեծ ձեռնարկութիւններու եւ հիմնարկութիւններու մէջ:

×

#### ՆԿԱՐԻՉ Ս· ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհրդային երեք նկարիչներու կարգին, կերպարուեստի մարզէն ներս, Խորհրդային Միութեան պետական մրցանակին արժանացած է գեղանկարիչ Սարգիս Մուրադեան՝ «Լուսաբացից առաջ» եւ «Խաղաղ երկնքի տակ» գործերուն համար: Իր 50ամեակի սեմին գտնուող հայ նկարիչը ցայժմ արտադրած է 500էն աւելի գեղանկարչական գործեր, նկարազարդած է գիրքեր, ստեղծագործած է դիմանկարներ եւ բնանկարներ:

×

#### ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

«Ռոսիա» շարժանկարի սրճարանին մէջ բացուած է սիրող նկարիչ ուսանողներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 45 գործեր: Ջանադրան նիւթերով եւ քնարական շունչով նկարուած գործերուն մէջէն ուշադրութիւն գրաւած են՝ Երեւանի պետական համալսարանի երկրաբանական ճիւղի ուսանող, Դաւիթ Ջրբաշեանի «Մառ», «Անկում», «Լուսնեակ գիշեր» կտաւները: Հետաքրքրութեամբ դիտուած են նաեւ Վահէ Խաչատրեանի «Աչքեր», «Անաւարտ երգ», Է· Աւագեանի, Հ· Աղէկեանի, Ա· Թաթուլեանի, Մ· Սաղաթէլեանի նկարները:

### Քանի մը տողով

ԲՐԵԺՆԵՒ Պուքրէշ գնաց: Տասը տարի է առաջին անգամն է որ խորհրդային թիւ մէկը «բարեկամական այցելութիւն» մը կը կատարէ Ռումանիա:

Fonds A.R.A.M

# «ՀԱՄԱՐԿՈՒՄ»Ի (intégration) ՄԱՍԻՆ

Բարեկամիս՝ ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆԻ

Բ.

3.— ՀԱՄԱՐԿՈՒՄԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄԸ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ — 1915 ԹՈՒԱԿԱՆԸ.—

Համարկումով վերստեղծուող ազգային արժէքներու և հիմնարկութիւններու զարգացման այս ընթացքը, աստիճանաբար աւելի քաղաքականացող՝ Արեւելահայութեան մօտ (1918ին Պետութեան մը ըստեղծման յանգելու համար), Արեւմտահայութեան պարագային 1870ական թըւականներէն սկսեալ հակառակ ուղղութիւն պիտի առնայ: Ապտիւլ Համիտ Բ.ի գահակալութիւնը, օսմանեան կայսրութեան քաղաքական կացութեան վատթարացումը եւ հայկական հարցի երեւման պատրուակը պիտի տան ազդանշանը ճնշումի մը, որ պիտի աւելնայ 80ական թուականներուն, յանգելու համար, 1895-1896ին, առաջին մեծ ջարդերուն եւ մըտաւորականութեան ժամանակաւոր արտագաղթին դէպի եւրոպական կեդրոններ — Ժընեւ, Փարիզ, Լոնտոն, Սոֆիա...: Շարժումը, ուրեմն, որ սկիզբը անվերապահօրէն ընկերա-քաղաքական էր, ճնշումին տակ կը ներմղուի, կը մահի եւ կը վերածուի վսեմացած (սիւպլիմէ), ցրուած, անհատականացած գրական շարժումի: 1896ի եւ 1908ի միջեւ, լռութիւն եւ ամայութիւն կը տիրեն այն Պոլսին մէջ, ուր 1863ին, հազիւ 40 տարի առաջ, Ազգ. Սահմանադրութիւնը կարելի եղած էր: Նոյնիսկ 1908ի եւ 1915ի միջեւ, մեծ փոթորիկէն նախորդող կարճատեւ խաղաղութեան ընթացքին, եւ հակառակ մայրաքաղաքի, արեւմտեան Անատոլուի եւ Կիլիկիոյ գաղութներու մակերեսային մէկ քաղաքականացումին (այս գաղութներէն վերապրողները պիտի կազմեն յետ-եղեռնեան սփիւռքը) Արեւմտահայութիւնը առհասարակ փակ պիտի մնայ քաղաքական-գաղափարական իրականութիւններու (այս հաստատումին դէմ ընդվզելէ առաջ կ'արժէ աչքէ անցընել մեր յեղափոխական գրականութիւնը 1908էն 1915 (*), ինչպէս նաեւ շրջանի մեր արեւմտահայ քաղաքական մամուլը...): Եւ ցեղասպանութիւնը, 1915ին, իբրեւ այս վիճակը իր ծայրագոյն սահմանին պիտի հասցնէ — մտաւորականութեան բնաջնջում, գիւղացիներու ջարդ, կիներու, երախաներու եւ ծերերու տեղահանութիւն եւ բնաջնջում: 1918ին, ապագայ սփիւռքը այրիներու եւ որբերու ամբոխ մըն է, առանց՝ քանի մը վերապրող մտաւորականներ: 1921–22ին, ասոնց վրայ կու գան աւելնալու Պոլսոյ եւ Իզմիրի բնակչութեան մէկ կարեւոր մասը, ինչպէս նաեւ խորհրդային դարձած Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքական նախկին ղեկավարութիւնը:

Նախ եկեղեցիին շուրջ է — այս հիմնարկութեան՝ որուն ազգը դիմած էր իր պատմութեան ամէնէն մութ շրջաններուն — որ կը կազմուի սփիւռքի հայ իւրաքանչիւր գաղութի կեանքը: Յետոյ բարեսիրական կազմակերպութիւններն են, հայրենակցական միութիւնները, դպրոցները, եւ վերջապէս մամուլն ու քաղաքական կուսակցութիւնները, — որ երեւան կու գան: Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը հոս է որ կարեւոր դեր կը ստանձնէ:

Բայց պէտք չէ խաբուիլ երեւոյթներէն: Ոչինչ «առաջուան» պէս է: 1930ի սփիւռքը, Սուրիայէն մինչեւ Ֆրանսա, եւ Միացեալ Նահանգներէն մինչեւ Արժանթին, նաւաբեկեալներու գաղութ մը կը կազմէ, զգետնուած ֆիզիքական ու մտաւոր այն ահաւոր արիւնահոսութենէն որ կրած է: Անհատական թէ հաւաքական տնտեսական հիմերէ զուրկ, մտաւոր եւ հոգեկան կենդանի իր ուժերէն հաշմուած, դէմ առ դէմ «օտար» տիեզերքի մը, որ չի ճանչնար ալ, որ իրեն «դաւաճանած» է եւ որ «կը սպառնայ» զինք կլանել (դահիճին սարսափը՝ փոխադրուած՝ այն «ուրիշ»ին վրայ, որ դեռ երէկ դրական արժէքներու հայթայթիչ էր) — այս սփիւռքը՝ ինքնապաշտպանական ջղագարային (նեւրոթիք) հակազդեցութեամբ մը նախնականութեան փուլի վերադարձած (ռեկրէսիոն – ֆիքսասիոն), կը ծամծմէ, կը կրկնէ Աւանդութիւնը, կառչած անոր: Այս վերջինն ալ, ինքնին՝ պտուղը անցած ժամանակաշրջանի մը համարկումի արժէքներու, պարպուած իր բովանդակութենէն, հասած ծայրագոյն աղքատութեան մը վիճակին, շրջուելով դարձած է ոչ-արժէք:

Եւ, այս գաղութը կազմող անհատներու կենսա-տնտեսական գործունէութեան առջեւ (գործունէութիւն՝ որ կը շարունակուի այսուհանդերձ, նոյնիսկ համապատասխան վերնակառոյցներու չգոյութեան) — այս ինքնակրկնում-պահպանումը ծնունդ կու տայ, ուղղակիօրէն եւ ճակատագրականօրէն, իր հակադիրին, իր հարազատին՝ Ձուլումին: Ու, հակառակ իր ֆիզիքական վերապրումին, 1930ի սփիւռքը կը շարունակէ ուրեմն մահանալ ինքնա-ոչնչացման այս երկու ձեւերուն ընդմէջէն՝ որոնք են սոսկական պահպանումը եւ ձուլումը, իր գոյութեան այս երկու հում տուեալները, զորս ի վիճակի չէ զանցելու նոր արժէքներու ըստեղծման մէջ, ուրիշ բառով՝ համարկումի՝ էնթէկրասիոնի մէջ:

4.— ՍՓԻՒՌՔԸ ԵՒ ԻՐ ՕՏԱՐՈՒՄԸ (ԱԼԻԷՆԱՍԻՈՆ).—

1930ական թուականներու այս պատկերը շատ մութ եւ յոռետես թուի թերեւս անոնց, որոնք ապրած են այդ շրջանը: Դիտել պիտի տրուի, մանաւանդ, ինչպէս եղած է բանավէճի մը մէջ քանի մը տարի առաջ, որ 30ական թիւերու սկիզբին հայկական սփիւռքի գոյութիւնը իրողութիւն մըն էր: Եւ ասոր իբր փաստ պիտի բերուին, խառնիխուռն, եկեղեցական հիմնարկութիւնը, Միջին Արեւելքի մէջ միշտ կիրարկուող Ազգ. Սահմանադրութիւնը, երեք քաղաքական կուսակցութիւնները, մշակութային միութիւնները, դպրոցական ցանցը, երկոտասնեակ մը օրաթերթեր, տասնեակ մը պարբերականներ եւայլն, եւայլն: Բայց այս բոլորը հաստատելը պիտի նշանակէր մոռնալ որ վերնակառուցային այս «կազմակերպութիւն»ը կը պարփակէր մէկ փոքր մասը աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած գաղութներուն, պիտի նշանակէր, մանաւանդ, վերեւի քանակական սխալ գնահատումէն անդին, չանդրադառնալ, որ բոլոր յիշեալ հիմնարկութիւնները, եւ զանոնք կրող արժէքները, ինչպէս ըսի, բո՛ւն սփիւռքային պայմաններու ծնունդ չեն, այլ մնացորդները՝ այլուր եւ այլ ժամանակի մէջ հաւաքուած հարստութիւններու: Պիտի պատասխանուի՝ որ ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ: Եթէ այդպէս է, թող թոյլ տրուի ըսել ինծի, որ 1930ի Սփիւռքը, արդէն զուրկ՝ սեփական ենթակառոյցներէ (տնտեսական ձուլումը ըլլալով դրեթէ անխուսափելի՝ հայկական ամբողջական ընկերութեան, Պետութեան եւ Հայրենականութեան պակասի բերումով), տէր՝ միմիայն ժամանակավրէպ վերնակառոյցներու — մշակոյթ, քաղաքականութիւն, — 1930ի այս սփիւռքը, ուրեմն, գոյութիւն ունի պարզապէս իբր հում իրողութիւն, եւ ոչ իբր կառուցեալ, կազմակերպեալ հաւաքականութիւն: Ան կը քաշքշէ օտարեալ (ալիէնէ) գոյութիւն մը — պահպանումի եւ ձուլումի զոյգ բեւեռներուն, հում տուեալներուն միջեւ, որոնք, արտաբեւեռումով (էքսթրափոլասիոն) կը վերածուին պահպանողականութեան եւ աշխարհաքաղաքացիական արմատազրկութեան գաղափարաբանութիւններու:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

(Շար. – 2)

---

(*) Մասնաւորաբար Մ. Վարանդեանի «Վերածնուող հայրենիքը եւ մեր դերը» հատորը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

# ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ Կ'ԱՄՈՒՍՆԱՆԱՄ

Ուրախ, ուրախ ամուսնանանք... Ասացուածք մըն է, որ ի զօրու չէ Խորհ. Միութեան մէջ, եթէ նկատի առնենք տեղւոյն մամուլին վերջին շաբաթներու գրութիւնները: «Լիտերատուրնայա գազեթա»ն (Գրական թերթ»), «Մոսկովսկի Կոմսոմոլ»ը ահազանգ կը հնչեցնեն հաստատելով, թէ ամուսնութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ շատ դժուար կացութիւններ կը ստեղծէ նորապսակներուն համար: Անշուշտ, ասիկա չի նշանակեր, թէ երիտասարդները որոշած են ամուրի մնալ, այլ այն թէ՝ հարսանեկան պատրաստութիւնները անել վիճակներ կը ստեղծեն նորապսակ ամոլներուն համար:

Օգնութիւն՝ կ'ամուսնանամ ամիսէ մը եւ դեռ չեմ յաջողած կօշիկ, զգեստ եւ ամուսնական մատանի գտնել... Այսպիսի էս-Օ-էս-ներ յաճախ տեղ կը գտնեն թերթերու մէջ: Կացութիւնը պարզելու մտօք «Մոսկովսկի Կոմսոմոլ»ը կ'որոշէ քննութեան ձեռնարկել:

Թերթին աշխատակիցները արտասովոր յայտնութիւններ կը կատարեն: Մոսկուա, որ ութ միլիոն բնակիչ ունի, ամուսնացողներու հանդերձանքը ապահովող մասնագիտականացած երկու խանութ կը հաշուէ միայն: Այս երկուքն են միայն, որ կրնան նորապսակներուն հայթայթել զգեստ, հարսանեկան հագուստ, հրաւիրագիր, ամուսնական մատանի...: Արդիւնքն այն է, որ համաձայն թերթին աշխատանքներուն, տասնեակ, յաճախ հարիւր մեթր երկարութեամբ պոչեր կը կազմուին ամէն օր այս խանութներուն առջեւ: Աւելին՝ մուտքի արտօնագիրներ կը պահանջուին:

Այսուհանդերձ, շարքի կեցածներէն շատեր կը յաջողին մուտք գործել... եւ շատ բան չեն գտներ գնելու: Կոմսոմոլի աշխատակիցներուն հաստատումով զգեստներուն կարուձեւերը քանի մը տարուան հնութիւն կը բուրեն եւ յաճախ միայն մեծ չափի են: Նոյնը նաեւ կօշիկներուն համար: Կարճ խօսքով՝ ցուցադրուած իրերուն երեք քառորդը կարելի չէ ծախել...:

Խորհրդային լրագրողները այլ անակնկալի առջեւ ալ գտնուած են: Ամուսնական տրամադրելի մատանիները միայն երկու տրամագիծով են՝ յարմար կա՛մ հսկաներու եւ կամ գզուկներու: Նորապսակներուն կը մնայ վարձել մատանիներ՝ արարողութեան համար:

Այս կարգադրութիւնները ընելով մարդ կրնայ մտածել, թէ այլեւս վերջ գտած են մղձաւանջները: Ոչ, կ'ըսէ «Գրական թերթ»ը, ընդհակառակն նոր դժուարութիւններ ծայր կու տան, քանի ամուսնական գրասենեակները քիչ են: Երեք ամուսնական գրասենեակ կայ Մոսկուա, որով

---

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ

ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ՋՐՈՒՈՐՆ ՈՒ ԱԼԻԱՆՑԻՔ

— Արար-աշխարհի զէնքն ու զրահը թող զուրպան էղնեն իմ բահին պոչին, փաշա: Էս բահն է պատճառը եւ ստեղծողը բոլոր զէնքերի: Ինչքան էլ թուր ու թվանքները գոռան, վերջը պիտի խոնարհուեն բահի առաջ: Ուրեմն, ես քեզ աւելի մեծ պատիւ եմ արել, որ բահով եմ ներկայացել եւ ոչ թէ զէնք ու զրահ կապած:

— Դու ինչ-որ բանի մասին մտածում ես:

— Գլուխդ ողջ մնայ, փաշա, մտածում եմ, թէ վաղը միւս օր, որ էս զորանոցը քանդուի, էսքան քար ու կիրը ո՞վ պիտի թափի իմ շաղգամի արտից:

— Սուլթանի զորանոցին քանդուել չկայ:

— Շատ բան է քանդուել, սա էլ կը քանդուի: Գնա քո սուլթանին ասա, որ Ֆաղէի շաղգամի ծիլը իր զորանոցի հիմքից զօրաւոր է:

— Շաղգամի ծի՞լը:

— Դու էղպէս ասա սուլթանին: Եւ աւելացրու նմանապէս, որ աշխարհը ջրաղաց է, եւ երկուսիս աղունն էլ մի օր կ'աղացուի:

— Աղունն ի՞նչ բան է:

— Երբ սուլթանը ինձ նման գարու արտ ցանի Խտանայ կածին, իր քաղածը շալակով տանի խութեցի Միրոյի ջաղաց, էն ժամանակ կ'իմանայ, թէ աղունն ինչ բան է, — ասում է եւ շուռ գալով, դէպի լեռ է բարձրանում Ֆաղէն, որոշելով այլեւս Տալուորիկ չիջնել, մինչեւ իր շաղգամանոցում շինուած զորանոցը չքանդուի:

Առողջ, ուժեղ մարդ էր Ֆաղէն: Միշտ իր մեծապատիւ բահի հետ էր, մազէ սեւ աբան հագին, տարատի ճոթերը մինչեւ ծնկները կամ ծնկներ վեր քշտած, ջրի ընթացքի հետ վար իջնելիս կամ լեռն ի վեր բարձրանալիս:

Ֆաղէի գլխաւոր հոգսը մայր վտակն էր, որ թնդալով իջնում էր լեռներից եւ մի քանի առուների բաժանուած՝ գալարապտոյտ թռչում անդունդներին կախուած քարափների վրայով: Բարձունքին կանգնած, նա դիտում էր, թէ ինչպէս աղմկալի այդ ջրերը սպիտակ այծերի պէս իրար հեծնելով, նետւում էին ահռելի ձորը: Ահա նկատեց՝ առուներից մէկի կողը քանդուել է հեղեղից: Իջաւ, նորոգեց ու բարձրացաւ:

Խտանայ կածի արեւոտ լանջին փայլում է մի կապուտակ լճակ: Այդ Ֆաղէի գարու արտն է: Մի բարակ ջուր, մայր առուից երակուելով, դէմ է առել կորաթմբին: Կռացաւ Ֆաղէն եւ բահի չեղբը այդ ջրի կոկորդին զարկելով՝ նրան մի քանի մանր ճիւղերի բաժանած, հաւասար ուղղութեամբ տարաւ դէպի իր արտի խորքը:

Այդ բարձրութեան վրայ մարդկանց քիչ էր հանդիպում Ֆաղէն: Անցորդները մեծ մասամբ ծանօթ լեռնականներ էին: Գիտէր, թէ այս կամ այն ճանապարհով գընացողը ուր է գնում եւ ինչ բեռ ունի շալակին, չիտակ ճամբո՞վ է գնում, թէ սխալ: Մոլորուածներին բահի պոչով կամ հեռուից գոռալով ցոյց էր տալիս ուղիղ ճանապարհը:

Նրան հարցնում էին.

— Ե՞րբ ես իջնելու սարից:

— Երբ սուլթանի զորանոցը քանդուի, — պատասխանում էր Տալուորիկցին:

Տարին բոլոր Ֆաղէն ապրում էր բացօթեայ: Նա ծածկի տակ էր մտնում միայն այն ժամանակ, երբ ձիւնը խփում էր իր անկողնին: Իսկ ի՞նչ էր նրա անկողինը՝ մի թաղիք՝ իբրեւ ներքնակ եւ մի կարպետ՝ իբրեւ վերմակ: Դեկտեմբերի ցըրտին բահի ծայրով կոտրում էր գետակի բարակ սառոյցը, մտնում մէջը լողալու եւ կողինքը շալակած, բահը թեւատակին գնում, պատսպարւում էր մօտակայ ջրաղացներից մէկում: Իր սիրած տեղը խութեցի Միրոյի աղօրիքն էր՝ դիմացի սարալանջին կամ Թամոյի հռչակաւոր ջրաղացը՝ ծովասարի վրայ: Գարնանը նա շալակում էր կողինքը եւ բահը թեւատակին բարձրանում սար:

Ջրաղացաքարերի աղմուկը ձորերի մէջ եւ Սասնոյ գահավէժ ջրերի որոտը բարձր լեռներում՝ սա էր Տալուորիկցի Ֆաղէի բովանդակ աշխարհը: Իսկ ինչե՞ր ասես նա չէր տեսնում այդ լեռների բարձրութեան վրայ: Նոյնիսկ գիտէր, թէ ինչ է կատարւում բարձրաթռիչ արծուի հետ, երբ նա վայր է ընկնում երկնքից:

Մեր զրոյցի ժամանակ Ֆաղէն յանկարծ թռաւ տեղից.

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(25 – Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

### ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՏԷՍԻՆ.— Մահուան անողոք մանգաղը կը շարունակէ հնձել հին սերունդի վերջին ներկայացուցիչները: Մանաւանդ աչխանային այս մռայլ եղանակը կը հարթէ մահուան ուղին: Ահա մէկը եւս կը պակսի Տէսինի գաղութէն: Նոյեմբեր 13ի Շաբաթ օր, մաղուող անձրեւի մը տակ հողին յանձնեցինք հայրենակից Յովսէփ Մալոյեանը:

Հանգուցեալը կը պատկանէր այն անձնուրաց սերունդին որ իր մարմնոյն վրայ կրելով Թուրք ու քիւրտ բռնակալներու արիւնալի գաղանութիւնները, զէն ի ձեռին ուզեց պաշտպանել իր անիրաւուած, ճնշուած, թալանուած ու պարբերական կոտորածներու ենթակայ իր ազգակիցները: Ամոքել անոնց ցաւերը, սպեղանի բերել անոնց վէրքերուն ու փրկել պատիւը կոյս աղջիկներու:

Տարօն աշխարհի զաւակ, Յովսէփ Մալոյեան ծնած էր 1895ին, Խնուսի Զէվիրմէ գիւղը: Ինչպէս իրենց գերդաստանի այրերէն չատեր, ինքն ալ իր պատանեկան հասակէն բարձրացաւ սար, սատարացնելու համար շարքերը յանդուգն ֆետայիներու, որոնք պիտի հանդիսանային ազգային զարթօնքնի ու ազատագրական շարժումներու ռահվիրաները:

Արդար զտայ, քաղելով իր յուշերէն տալ հատուածներ իր կեանքէն:1917ին երբ ռուսական յեղափոխութիւնը ծայր տուած էր, հայ խմբապետներ կը շրջին գիւղերը կամաւորներ զինուորագրելու: Մալոյեան եւս կը միանայ զինեալ խումբերու: Իր կրակի մկրտութիւնը տեղի կ'ունենայ Քիւրտերու դէմ մղուած կռիւով մը: Ապա, զինքը կը գտնենք Կարնոյ շուրջ մղուած յախուռն կռիւներու ընթացքին:

Խնուսցի Փիճօ Աբրօ, որ հրամանատարն էր Կարնոյ ճակատին, 50 ձիաւորներ՝ որոնց մաս կը կազմէր Մալոյեան, կը ղրկէ Ջիլանի Քիւրտերուն դէմ: Կը գրաւուին քրտական գիւղեր: Յետոյ զինեալ խումբը կ'անցնի Թալին: 1918ին Հայաստանի Հանրապետութեան սկզբնաւորութեան, Թալինի շրջանը կը բնակէին Թուրքեր ու Թաթարներ, որոնք ապաւինած նախկին բերդերու, կատարեալ պատուհաս դարձեր էին նորաստեղծ կառավարութեան:

Այդ օրերուն, Զօր. Անդրանիկ իր ուժերով կուգայ Ելենովքա: Մալոյեան իր զինակից ընկերներուն հետ կը միանայ Անդրանիկի: Կ'ուղղուին դէպի Պարսկաստան ու շուտով կը հասնին Ջուլֆա: Իրենց կ'ընկերանար նաեւ Զօր. Սմբատ: Խոյի առջեւ կը ջարդեն Ալի Իհսանի Թրք. բանակը որ Վասպուրականցի զինեալ խումբեր կը հետապնդէր:

1919ին, Անդրանիկի եւ Սմբատի միջեւ վէճ մը կը ծագի որու հետեւանքով իրենց զինեալ ուժերուն բաժանումը տեղի կ'ունենայ: Զօր. Սմբատ իր խումբերով կը վերադառնայ Երեւան. մինչդեռ Անդրանիկ ժամանակ մը Զանգեզուր կը մնայ եւ Թրքական վոհմակներու դէմ կարգ մը բախումներ ունենալէ ետք կ'անցնի Էջմիածին, ուր իր խումբերը զինաթափ կ'ըլլան ու ինք կը մեկնի արտասահման:

Իսկ Յովսէփ Մալոյեանը կը գտնենք Կարսի մէջ Զօր. Սեպուհի վաշտերուն միացած, որոնք քանի մը ամիս ետք կը փոխադրուին Ալեքսանդրապոլ եւ ձմրան ցուրտին կը կռուին Թրքական բանակներու դէմ:

1920ին Մալոյեան Խնուսցիներու հեծեալ խումբին հետ կը վերադառնայ Կարս, Զօր. Յովսէփեանի հրամանատարութեան ենթակայ: Խմբապետ Փիլոս եւս հոդ էր: Կռիւներ կը մղուին Թուրք եւ քիւրտ ուժերու դէմ: Կարս էին նաեւ Գնդ. Մազմանեան եւ Հայ Գնդունի: Սակայն, Կարսի ողբերգութիւնը կը սկսի: Դասալիք հայ զինուորներ կը մերժեն կռուիլ: Գնդ. Մազմանեան անձնասպան կ'ըլլայ չհանդուրժելով զինուորներու անհնազանդութեան: Եւ Թշնամին կը գրաւէ Կարսը: Մաս մը զինուորներ կը փախչին ու կը հասնին Ալեքսանդրապոլ: Յովսէփ Մալոյեան եւս կ'ազատի, բայց բարոյապէս ընկճուած այլեւս կը թողու իր զինուորական գործունէութիւնը ու կը մեկնի Պոլիս, ուր կ'ամուսնանայ պարկեշտ Հայուհիի մը հետ ու կը կազմէ յաջող ընտանիք մը: Քէմալական շարժումին հետեւանքով իր ընտանիքով կ'անցնի Յունաստան եւ 1925ին վերջնապէս կը հաստատուի Ֆրանսա:

Յովսէփ Մալոյեան կատարեալ բարեպաշտ մըն էր: Նաեւ համեստ ու մաքուր նկարագրի տէր: Կանուխէն մտած էր Դաշնակցութեան շարքերը եւ մինչեւ իր մահը մնաց նոյն հաւատաւորը կառչած իր գաղափարներուն:

Մեկնեցաւ այս անիրաւ աշխարհէն թախիծը իր սրտին:

Յարգա՛նք իր թարմ յիշատակին:

ՅԱԿՈԲ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

---

խմողումները անխուսափելի կը դառնան ամէն առեն: Հարցը այն չէ, թէ զոյգեր կը հրաւիրուին այս կամ այն օրը, այս կամ այն ժամուն ներկայանալու եւ վերջին պահուն իրենց կ'ըսուի, թէ տեղ չըլլալուն համար հարսանեկան արարողութիւնը յետաձգուած է: Այլ այն, որ համաձայն «Գրական Թերթ»ի մէջ հրատարակուած բազմաթիւ նամակներուն, նորապսակներ ճամբու կը դրուին՝ ժամեր սպասելէ ետք գրասենեակներու մուտքին առջեւ:

Թերթին աշխատակիցները հարցափորձ կատարած են գիտնալու համար, թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնուին բրաց այս կացութիւնը բարելաւելու համար: Պատասխանուած է իրենց, թէ նոր շէնքերու շինութիւնը աւարտելու վրայ է: Քննիչ մը զացած է տեսնելու այդ շէնքերէն մէկը... հազիւ նոր վերջ գտած է հիմնաքարի զետեղումը: Հսկիչ ճարտարապետը պատասխանած է, թէ ամուսնական գրասենեակը ծրագրով նախապատուութիւն ունեցող կառոյց մը չէ...

Մինչ այդ եւ.–Օ.–եւ.ը կը շարունակուի:

Մենք ալ շնորհաւորենք նորապսակները, որ օրինակելի համբերութեամբ Բըրեժնեւի ճառերը կը կարդան «Պրաւդա»ի մէջ, նոյնքան օրինակելի համբերատարութեամբ ժամեր շարքի կը կենան եւ առանց իրենց ուզածը գտնելու՝ համբերութեամբ տուն կը վերադառնան...:

Թ. Ա. Թ.

---

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի դատակազմը կը ցաւի յայտնելու թէ առժամապէս դադրեցուցած է իր գործունէութիւնը, իբրեւ հետեւանք այն շարաշուք դէպքերուն, որոնք տեղի կ'ունենային Լիբանանի մէջ: Ուրախեաւ հոն է որ կը տպուէին մրցանակի արժանացած իր գործերը, նաեւ, շատ անգամ, անկէ է որ կուգային մրցանակին մասնակցող երիտասարդ գրողներու գործերը:

Հ. Ս. Գրական Մրցանակի դատակազմը կը յուսայ եւ կը մաղթէ որ շուտով վերսկսի բնականոն կեանքը ամենուրեք եւ ինք շարունակէ քաջալերել գրողները, յատկացնելու իր եօթերորդ մրցանակը:

Ցիշենք թէ ցարդ լոյս ընծայած է Քարլ Պրէֆէնի «Առեւծարքային Հայոց Տըր–դատէս» վէպը, Յովհ. Գազանճեանի «Պատմութիւն հայ գրականութեան» աշխատութիւնը, Ե. Զարենցի «Ընտիր քերթուածներու փունջը», թարգմանութեամբ Լիւք Անտրէ Մարսէլի եւ Կ. Փօլատեանի, Յ. Ճ. Սիրունիի «Նիքոլա Եորկայի հետ» մենագրութիւնը, Կ. Մեհեանի «Ալեծուփ ջուրեր»ը պատմուածքներու հատորը եւ Եր. Հայրապետեանի «Անմահների երթ»ը թատերգութիւնը:

Արդ, դատակազմը կոչ կ'ընէ բոլոր գրողներուն, յատկապէս երիտասարդներու որ իրենց գրական ստեղծագործութիւններով (վէպ, թատերգութիւն, պատմուածք, եւայլն) մեզի դիմեն, առ ի քննութիւն, մեզի ուղարկելով իրենց ձեռագիրները:

ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ
ԴԱՏԱԿԱԶՄ

Jury du Prix Littéraire
HAIG SERENGULIAN
17, Rue Bleue — 75009 Paris

---

## ՎԱՌՆԱՅԻ ՋԱՔԸՐՈՎԱ ՓՈՂՈՑԸ

Վառնայի մէջ, «Երեւան» ակումբին մօտ փողոց մը կայ, որ կը կոչուի «Զաքըրովա»: Պուլկարիոյ «Երեւան» շաբաթաթերթի Վառնայի ընթերցողները նամակ գրած են խմբագրութեան հարցընելով թէ ո՞վ է Զաքըր Գրիգոր Մկրտիչեան, որու անունով կոչուած է քաղաքի կեդրոնական փողոցներէն մին: Նամակին պատասխանած է Կ. Հայրապետեան՝ տալով հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Գրիգոր Խաճի Մկրտիչեան ապրած է Վառնայի մէջ՝ Պուլկարիոյ ազատագրութենէն իսկ առաջ: Ան ծնած է Վառնա, ծննդեան եւ մահուան թուականը անծանօթ է: Գրիգոր Մկրտիչեան քաղաքին մէջ ծանօթ եղած է Զաքըր անունով: Ան զբաղած է ազգային գործերով եւ թրքական լուծի ժամանակ՝ Վառնայի մէջ, վարած է Միլլէթ Մէճլիսի պաշտօնը, այսինքն եղած է քաղաքի հայ փոքրամասնութեան պատասխանատուն: Զաքըր Պուլկարիոյ ազատագրութենէն առաջ սերտ կապեր ունեցած է պուլկար վերածնունդի գործիչներուն հետ եւ յատկապէս մասնակցած է պուլկար եկեղեցւոյ ինքնուրոյնութեան համար տարուող պայքարին: Պայքար մը՝ որ ժամանակին կը կազմէր պուլկար – ազատագրական շարժման մէկ տարրը: Վառնայի ազատագրումէն ետք ստեղծուած է տեղական իշխանութեան վարչութիւնը, որոնցմէ մէկն էր Զաքըր Գրիգոր Մկրտիչեան:

1898 Սեպտ. 14ին, Վառնայի Համայնական Խորհուրդը որոշած է Զաքըրի ապրած փողոցը կոչել « Զաքըրովա » փողոց (ժամանակին յատուկ մականունը կը ստանար հոլովական «ա» վերջաւորութիւնը) ի պատիւ Գրիգոր Մկրտիչեանի մատուցած ծառայութիւններուն՝ Պուլկարիոյ եւ պուլկար ժողովուրդին: 1930ական թուականներուն « Զաքըրովա » փողոցը անուանափոխուած եւ կոչուած է « Զամենխոֆ » (լեհ գիտնական մը, որ ստեղծած է էսփերանթօ լեզուն): Աւելի ուշ, փողոցը ստացած է ուրիշ անուն մը՝ «Վոտէն»:

1975ին, Վառնայի քաղաքային Խորհուրդը որոշած է վերականգնել «Վոտէն» փողոցի սկզբնական անունը եւ վերակոչած է զայն «Զաքըրովա»: Այսպէսով, քաղաքային Խորհուրդը տուած է արժանի պատիւը Գրիգոր Մկրտիչեանի ծառայութիւններուն, յարգելով նոյն ատեն քաղաքի համայնական Խորհուրդի 1898ի որոշումը:

---

### ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՆԴՈՒՈՂ ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ, Գրիգոր Պըլտեան, Փարիզ 1976:

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (223)

## ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

### Բ. ՄԱՍ

### ԱԽԱԳ ՍԱԴԱՅԷԼԻՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

Առջի գիշերուընէ գիւղերուն վրայ հետզօտիչ խումբեր արձակուած էին որոնք ճոխ աւարով մը վերադարձած էին, եւ այժմ հաւեղէններն ու ըմպելիները զետնի կանաչներուն վրայ սողոմ – գոմորեան տեսարան մը կը պարզէին:

Ոմանք շամփուրը մխած ամբողջական ոչխարի մը կոկորդէն, կրակին վրայ կը խորովէին, ոմանք գինիի տակառներ կը գլտորէին, ուրիշներ անուշեղէններ կը պատրաստէին:

Հեռուն, հոս ու հոն, տեղ–տեղ, գիւղացիներ կամ աղքատիկ կիներ կը տեսնուէին որոնք թալանուած ըլլալով կ'ողբային եւ մազերնին կը փեթթէին:

Մեծ կաղնիի մը տակը թալանարարներու խումբ մը, խորոված ամբողջ աչխար մը առած առջեւնին եւ քովընտի անկուած գինիի տակառ մը, կ'ուտէին, կը խմէին ու դիւրամատոյց գեղանի կիներու հետ կը պառկէին:

Պատերազմէն առաջ կատարուած կերուխումի ու ցոփակեցութեան ցնծատօնն է ան: Արիւնի հոտէն առաջ գինիի բարկ հոտը պէտք էր խփէր պատերազմիկներու ռնգունքը:

Հայհոյանքներ, երգումներ, խեղդուկ երգեր, թուղթ կամ տապալուլունք (զառ) խաղացողներու կողմէ արձակուած հայհուչներ, կին մը իրարու ձեռքէ յափըշտակելու համար արձակուած վայրագ մռնչիւններ. ահա ինչ որ լսեց եւ տեսաւ Ռոլան զարշանքով այն միջոցին երբ հոնկէ կ'անցնէր:

Զինուորներուն մօտենալով ըսաւ որ զօրավարի հետ տեսնուիլ կ'ուզէ:

Աւագ Սադայէլը բանակատեղիին կեդրոնը իր սեփական վրանին մէջն էր, շրջապատուած մի քանի տեղեկալներէ:

Վրանը ընդարձակ էր, դրան առջեւ կըրակ կը վառէր եւ կրակին առջեւ տասներկու ձիաւորներ անշարժ կեցած հսկողութիւն կը կատարէին:

Վրանին մէջ մեծ սեղան մը դրուած էր որուն բոլորտիքը շարուած էին ժան տը Մէտիչիս եւ իր սպաները:

Նուագածուներ, վինով եւ սրինգով պարապ տեղը կը ջանային բանակէն եկող աղմուկը խեղդել:

Ժան տը Մէտիչիս կ'ուտէր, կը խմէր եւ կոկորդալիր կը խնդար, եւ եթէ զօրավարական համազգեստը կրած չըլլար, Ռոլան բնաւ պիտի չկրնար զանազանել զայն իր թալանարար խումբին զինուորներէն:

Աւագ Սադայէլը երբ Ռոլանը դէմը տեսաւ, յօնքերը պոստեց:

Այդ փոչեկից ձիաւորը, որուն խոժոռ դէմքը զինքը շրջապատող ցնծութեան բոլորովին ներհակ պատկեր մը կը ներկայացնէր, հաւանաբար իրեն համար աղէտալի լուր մը բերած էր:

Աւագ Սադայէլին մէկ նշանին վրայ բոլոր ներկաները յանկարծ լռեցին:

— Ո՞վ ես դուն, հարցուց ժան տը Մէտիչիս:

— Ես Քանտիանօ դուքսին որդին եմ, Ռոլան Քանտիանօն եւ Վենետիկէն կուգամ, պատասխանեց Ռոլան: Ինչպէս որ իմացած էք արդէն, հայրս տօնախմբութեան մը միջոցին անիրաւօրէն ձերբակալելով աչքերը կուրցուցին:

Հանդարտօրէն արտասանուած այս բառերը խուլ մրմունջով մը ընդունուեցան:

Քանտիանօներու գլխուն եկած փորձանքը ամէնէն իմացուած էր. Իտալիոյ մէջ առասպելի մը հանգամանքը ստացած էր ան, իսկ գալով Ռոլանի եղերական չահատակութեանց, նշանուած գիշերը ձերբակալուելու դէպքին եւ նկուղը նետուելուն, հազար ու մէկ գիշերներու սիրային առասպելներուն չունչն առած էր:

— Բայց ես այնպէս կը կարծէի թէ դուք դեռ բանտն էիք, ըսաւ ժան տը Մէտիչիս:

— Բանտ մտնողը երբ կամքի ուժ ունենայ, կրնայ բանտէն ելլել, մինչեւ անգամ եթէ այդ բանտին անունը Հառաչանքի Կամուրջ ըլլայ:

— Ուրեմն հիմա իմ հետս խօսի՞լ կ'ուզէք:

— Այո, եթէ կը բարեհաճիք:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՊԱՏԱՐԱԳ

ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՋԱՊԱՐԵԱՆ

ժողովրդապետ Լիոնի Կաթողիկէ Հայոց կը ծանուցանէ թէ կիրակնօրեայ պատարագը՝ Նոյեմբեր ամսոյն սկիզբէն ի վեր կը մատուցուի Ֆրանչիսկեան Մայրա-պետներու մատուռը առաւօտեան ժամը 10ին:

Հասցէ .— 87, Ռիւ Թրանշէ, 69006 Լիոն
Հեռ. (78) 47-28-65

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. Դաշտ կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Յովսէփ Մալոյեանի, իր զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարա-գաներուն ընկեր Յովսէփ Մալոյեանի մահուան առթիւ:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնոր-հակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նը-ւէրները զանազան առիթներով .—

Ճըմճեանի հոգեհանգիստի առթիւ այրի Տիկին Ճէրաճեան 20 ֆր., Պր. Հայկ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրտօղ-լեան 10ական, Պալթայեանի հոգեհան-գստեան առթիւ Տիկին Պալթայեան 100, Պր. Սիմոն Զարիկեան 20, Ղազար Պօ-ղոսեանի մահուան առթիւ Շալճեան ըն-տանիք 500, Տիկին Սիրանոյ Կարապետ-եան 20, Տիկին Վարդուհի Ղազարեան 15:

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ի նպաստ իր դպրոցին, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Նշան Քիւրէճեանէ 150 ֆր., իրենց զաւակներուն ունեցած կառքի ծանր ար-կածէն ապաքինած տուն վերադարձին առիթով:

Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յակոբեանէ 100 ֆր. իրենց զաւկին Պր. Յակոբ Յակոբ-եանի ընդ Օր. Ռուբինա Տէրպալեանի նշանախօսութեան ուրախ առիթով:

## ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Վալանսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէի կողմէ
կը նախագահէ
ԸՆԿ. ՀՐԱՅՐ ԽԱԶԻԿԵԱՆ
կը խօսին՝
ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ (հայերէն)
եւ ԸՆԿ. Ք. ԳԱՐԱՕՂԼԱՆԵԱՆ (ֆրանս.)
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Նոյ. 27 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ .— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմի-տէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրա-ւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, այս Ուրբաթ Նոյ. 26 երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ըն-կերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

## Հ. Յ. Դ.

### ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

**ա. Հարցազրոյց**

Նիւթ՝ ՀԱՅ ՅԵՂ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Համադրող՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ ընկ. ընկ. Լեւոն Տէր-Մինասեան, Յակոբ Պալեան, Յակոբ Սագ-ճեան եւ Կարապետ Փափազեան

Ուրբաթ, Նոյ. 26 երեկոյեան ժամը 20.30ին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 Ռիւ տը Մատրիտ:

Կազմակերպութիւն՝ Հ. Յ. Դ. Ս. Մի-նասեան ենթակոմիտէի:

**Բ. ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ**

Նոյ. 27 Շաբաթ ժամը 20էն սկսեալ, պանդոկ Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ:

## Հ. Յ. Դ. 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

# GRANDE SOIRÉE DANSANTE

SAMEDI 27 NOVEMBRE 1976 DE 18 HEURES A L'AUBE
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
AV. GEORGE V PARIS

**Attractions - Bar - Buffet**
**ORCHESTRE DEDEDJIAN**
MARTIN YOURGENS
BEDIK et SON ENSEMBLE
Entrée réduite aux étudiants sur présentation de leur carte

## Հ. Բ. Ը. Մ.

UGAB-JEUNES — UGAB-JEUNES

Կը ներկայացնէ
ՀԱՅՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Exposition d'œuvres récentes du 18 au 27 Novembre Centre culturel A. Manoogian, 118 rue de Courcelles PARIS 75017
Vernissage : Jeudi, 18 Nov. 1976 à 18 h. 30
COCKTAIL

## ՇԱՎԻԼ

### Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

## Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
UGAB-JEUNES — UGAB-JEUNES
Présente
à l'occasion de l'inauguration de son Ciné - Club
**Le serpent**
en présence de
**HENRI VERNEUIL**
le Vendredi 26 Novembre à 21 h.,
Salle Chaillot-Galliera
28, Ave. George V — PARIS

## ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

**Թատերական ներկայացում**

### ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կազմակերպուած Լիոնի հայկական թա-տերախումբին կողմէ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 28 ժամը 15ին «Սիկալ» սրահին մէջ 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Յանձնախումբին:

## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

« Հայ Համարակութիւն Սէն Շամոնի » երիտասարդաց Միութեան տարեկան պա-րահանդէսը Նոյ. 27, Շաբաթ երեկոյեան Սէն Շամոնի Սալ տէ Ֆէթի տաքուկ սրա-հին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուի հայ համարակու-թիւնը:

## ՉՄՐԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԱՒՍՏՐԻԱ

Դեկտ. 26էն Յունուար 3

Մեկնում լիւքս օթօքառով դէպի Նօ-ֆելս: Ամէն տեսակ զբօսանք, դահուկ, պտոյտներ Լիխթընշթայն եւ Զուիցերիա: Հանգստաւէտ պանդոկ, խնամուած ճաշ: 595 Ֆր. եւ 20 Ֆր. արձանագրութեան համար: Կանխավճար 100 Ֆր.:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 PARIS
*Association sans but lucratif régie par la loi du 1-7-1901*
ԼԵՒՈՆ ՃԷՔՐԵԱՆ
Ընդհանուր Պատուիրակ




## ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԻԹՈՎ, ԳՆԵՑԷՔ ԵՒ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ ՁԵԶԻ ՍԻՐԵԼԻ ԱՆՁԵՐՈՒՆ

խիստ բծախնդրութեամբ պատրաստուած
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ վերջին զոյգ երգապնակները, ղեկավարութեամբ Կարպիս Ափրիկեանի, մէկ ալպոմի մէջ

# «ՎԱՐՊԵՏՆ ՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏԸ»

*« Le Maître et son Disciple »*
stereo 33 tours. S. K. 3000 Komitas Messe
S. K. 5000 Ganatchian, œuvres
ԳԻՆ՝ 110 ՖՐ.

Դիմել ՓԱՐԻԶ — Երգչախումբի անդամներուն մօտ, Երեքշաբթի իրիկունները ժամը 20էն 22, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ — Հեռ. 824-63-89
LIBRAIRIE ORIENTALE — H. SAMUELLIAN
51, Rue Monsieur - le - Prince PARIS 6e — Tél. : 326-88-65
Mme PALOYAN — 9, Rue de Trévise, PARIS 9e — Tél. : 523-24-97
*ARNOUVILLE* — Mr. NIGOGHOSSIAN 121 Rue Henri Barbusse, 95400 Arnouville-les-Gonesse, — Tél. : 985-04-46
*LYON* — EGLISE ARMENIENNE
295, Rue Boileau, 69003 LYON — Tél. : 60-47-18
Mr. JULES MARDIROSSIAN
48, Rue du Repos, 69003 LYON — Tél. : 72-25-91
SEVAN VOYAGES
50, Cours de la Liberté, 69003 LYON — Tél. 60-13-66
MARSEILLE
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
12, Rue St. Basile, 13 MARSEILLE — Tél. : 50-15-09
*VALENCE*
TISSUS ANDRE SEMERDJIN
53, Rue Mavier de Montjau, 26 VALENCE

LE SEMINAIRE DE
Mme ANAHIT TER-MINASSIAN
« Mouvements nationaux et sociaux au Caucase, fin 19ème, début 20ème » a repris le Mardi 16 Novembre (un mardi sur deux, soit le 30 Nov., le 14 Décembre)
MAISON DES SCIENCES DE L'HOMME
54, Bd. Raspail, Paris, 8ème étage

## ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Միջին տարիքի Տիկին կամ Օրիորդ կը, Փարիզի մէջ ընտանիքի մը մօտ (2 հոգի) սպասարկելու համար, գոհացուցիչ պայ-մաններով: Հանգստաւէտ բնակարան եւ սնունդ ապահովուած: Դիմել Աղքատա-խնամի գրասենեակը 878-02-99:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

# ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Դեկտ. 5 ժամը 17էն կէս գիշեր,
Dans les Salons de l'Hôtel George V, 31 Ave. George V, Paris 8e
Նախագահութեամբ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան
Djan Tatlan, vedette de Radio et du Cabaret Tsarévitch
Մուտք 30 ֆրանք — ուսանողներու 10 ֆրանք

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25
JEUDI
25 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

LE NUMERO 1,20 F

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.731

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.731

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

— O —

1943 Նոյեմբեր 22 :

Պատմական թուական մը Լիբանանի տարեգրութեանց մէջ :

Այդ օրն է, որ մայրիներու երկիրը վերջնապէս թօթափելով օտարի լուծը, կը տիրանար անկախութեան :

Այս շաբաթ համեմատաբար խաղաղ մթնոլորտի մէջ տօնեց անոր 33րդ տարեդարձը :

Ժառանգորդ Փիւնիկէի, վաղեմի օր – ւան քաղաքակրթութեան, որ հնարած է առաջին այբուբենը, որուն առեւտրական նաւերը Միջերկրականի նաւահանգիստ – ները կը բանէին կկոցի պէս, Լիբանան հպարտ է իր երկրի անցեալ մշակոյթով : Փիւնիկեցիք առեւտրական գաղութներ հաստատած էին Կիպրոսի, Մալթայի, Սարտենիոյ, Սպանիոյ եւ Հիւսիսային Ափրիկէի, մասնաւորապէս Կարքեդոնի մէջ : Ասորեստան, Եգիպտոս, Մեծն Աղեքսանդր եւ յաջորդները, Հռոմայեցիք, Բիւզանդիոն, Արաբները, Խաչակիրները, հուսկ ուրեմն Օսմանցիները տիրեցին երկրին :

Առաջին աշխարհամարտը թրքական լուծէն ազատագրեց Լիբանանը, որ ամբողջ քառորդ դար՝ 1918էն 1943՝ են – թարկուեցաւ Ֆրանսայի հոգատարու – թեան : Հանգրուան մը՝ դէպի անկախութիւն :

Լիբանան եւ Սուրիա՝ դարերով տա – ռապած օսմանեան անարգ բռնակալու – թեան տակ՝ իրենց հիւրընկալ ծոցին մէջ եղբայրօրէն պատսպարեցին բախտակից հայերը, որոնք 1921ի վախճանին Կիլի – կիայէն արմատախիլ՝ կրկին գաղթական էին դարձած :

Աւելի քան կէս դարէ ի վեր Հայերը ապահով ապաստան մը գտած Լիբանանի ապառ երկնքին տակ, իբրեւ երկրին քաղաքացիներ, հաւատարմօրէն կը ծառա – յեն իրենց երկրորդ հայրենիքին, իրենց անսակարկ ու թանկագին նպաստը բերելով անոր վերաշինութեան ու վերելքին :

Տասնեակ տարիներու ընթացքին Հա – յերը Միջերկրականի այդ խաղաղ ափերուն վրայ ազատ թռիչք տուին նախա – ձեռնութեան իրենց բնածին ոգիին : Ու «փոքրիկ Հայաստան» մը ստեղծեցին այնտեղ : Աճեցան ու բարգաւաճեցան : Նա – խանձելի դիրքեր գրաւեցին :

Լիբանանի քաղաքացի դառնալը լաւագոյն միջոցը կը նկատուէր ապահովութեան եւ կեանքի ապահովութեան : Նոյնիսկ ա – նոնց համար, որ Եւրոպայի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ կ'ապրէին : Օրինակները պակաս չեն :

Ահա՛ այսպիսի տեսլար երկրի մը վրայ է, որ պայթեցաւ ամենէն փոթորիկ մը, որ ամբողջ քսան ամիս անդուլ կատա – ղութեամբ եւ ամէն օր ասուիճան մը ա – ւելի սաստկացող ուժգնութեամբ քարու – քանդ պիտի ընէր հարիւրաւոր տարիներու մարդկային տաժանագին աշխատանքով եւ միլիառներու զոհողութեամբ կուտակուած անհաշուելի ամէն կարգի հարստութիւններ : Երկուստեք սպաննուածներու թիւը 60.000, վիրաւորներունը 200 հազար կը հաշուուի : Վերջնական հաշ – ուեկշիռը թերեւս աւելի ծանր ըլլայ :

Լիբանան զերծ էր մնացած 1948էն 1973 Միջին Արեւելքը արիւնալի ռազմա – դաշտի վերածող արաբեւիսրայէլեան չորս պատերազմներէն : Դեռ աւելին : Իր հողին վրայ ապաստան էր տուած հարիւր հազարաւոր Պաղեստինցիներու, որոնք յաջորդական պատերազմներու հետեւան – քով իրենց հայրենի բոյները լքելով փախուստի դիմած էին : Ներկայիս Լիբա – նանի հողին վրայ ապաստանած պաղեստինցի գաղթականներու թիւը կէս միլիոնէն աւելի է :

Ու մինչ Սուրիա, Իրաք եւ Յորդանան կ'արգիլէին «ֆէտայի»ներու կազմակեր – պութիւնը իրենց սահմաններէն ներս, Լիբանանի մէջ Պաղեստինցիները ազատ համարձակ կը զինուէին արդիական զէնքերով եւ «Պետութեան մէջ Պետութիւն» կազմած՝ կը յանդգնէին իրենց կամքը պարտադրել տեղացիներուն : Աւելի դիւրին եւ շահաւոր էր անշուշտ իրենց զէնքի ուժը ցոյց տալ տեղացի խաղաղ բնակչութեան, քան թէ կազմակերպուած ուժերով ծրագրուած յարձակումներ կատարել Իսրայէլի վրայ, ինչ որ իրենց բուն կոչումն ու առաքելութիւնն էր :

Գաղթականներու խուժումը արդէն իսկ խախտած էր Լիբանանի ազգագրական հաւասարակշռութիւնը, ի նպաստ իսլամ տարրին : Այս իրականութիւնը անընդու – նելի էր քրիստոնեաներուն համար, որոնք դարերէ ի վեր եղբայրաբար կ'ապրէին տեղացի իսլամներուն հետ :

Պաղեստինցիները ուրիշ փորձանքներ ալ պիտի բերէին ազատութեան ու խաղաղութեան ովասիս Լիբանանի գլխուն :

Կատարեալ ողբերգութիւն :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

— O —

Իսրայէլի կառավարութիւնը արտա – կարգ նիստ գումարած է առջի օր մինչ Ուաշինկթընի մէջ Քիսինկէր կը տեսնուէր Միացեալ Նահանգներու Իսրայէլի դես – պանին հետ եւ Իսրայէլի ամերիկեան դեսպանն ալ կը տեսնուէր վարչապետ Ռապինի հետ : Այս իրարանցումը բնական հետեւանքն էր Լիբանանի սահմանային վիճակին : Արդարեւ Իսրայէլ վերջին շըր – ջանին բարիդրացնութեան կացութիւն մը ստեղծած է, գլխաւորաբար քրիստոնեայ Լիբանանցիներու հետ : Երեք բուժարան հաստատած է հարաւ – Լիբանանի բնակչութեան համար եւ 500 Լիբանանցի ալ աշխատանք գտած են Իսրայէլ եւ պարզ է որ Թել–Աւիւ չուզեր որ խաղաղու – թեան վերահաստատումը պատճառ ըլլայ նախկին կացութեան ալ վերահաստատ – ման : Այսինքն սահմանը կրկին բոյնը դառնայ պաղեստինեան հայդուկային ու – ժերու : Իսրայէլ այդ առընչութեամբ իբրեւ գէշ նշան նկատած է ռոքէթի մը իյնալը իսրայէլեան Նահարիա գիւղին վըրայ : Ամէն պարագայի մէջ, նոր ուժեր ղրկելով հանդերձ, Իսրայէլ կը զգուշացնէ մանաւանդ Սուրիան եւ կ'ուզէ հասկցնել Դամասկոսի որ պատրաստ է հակազդելու, եթէ մանաւանդ սուրիական «խաղաղապահ» ուժերը դէպի հարաւ իջնեն :

Ճիշդ է որ այսօր Լիբանանի մէջ սուրիական խաղաղութիւն կը տիրէ եւ շատ խիստ հսկողութիւն կայ երկու դոտինե – րուն մէջ. այսպէս Տանի Շամուն (Քամիլ Շամունի տղան) որ պետն է գլխաւոր քաղաքազօրքերէն մէկուն, քննութեան ենթարկուած է Նոյ. 20ին Սուրիացինե – րու կողմէ, որովհետեւ իր թիկնապահը զէնք կրելու արտօնագիր չունէր : Պէշիր Ճէմայէլն ալ (քրիստոնեայ միւս պարա – գլուխին տղան) բաւական բարկացած է երբ Սուրիացիք իրմէ ուզած են իր պինեալ մարդոց ցանկը, որպէսզի որոշուի թէ ա – նոնցմէ քանի՞ն իրաւունք պիտի ունենան զէնք կրելու :

Ի հարկէ բոլոր Լիբանանցիք գոհ չեն սուրիական այս հոգատարութենէն, բայց կարելի չէ ուրանալ թէ խաղաղութիւն կը տիրէ եւ մարդիկ կը քնանան, նոյնիսկ եթէ Նոյ. 22ի անկախութեան տօնին տարեդարձը ոմանց համար «միջանկախու – թեան» տօնն էր մինչ ուրիշ մը սեւ շըրջանով ցուցատախտակի մը վրայ կը գրէր «1943՝ անկախութիւնը խաբկանք էր, 1976՝ ե՞րբ անկախութիւնը պիտի գայ» :

### Թուրքիա իր ուսումնական ճգնով

— O —

Կացութիւնը շատ ծանր է Թուրքիոյ ուսումնական շրջանակներու մէջ : Պոլսոյ համալսարանը միշտ փակ է ցնոր տնօրինութիւն եւ Անգարայի համալսարանէն կախում ունեցող կարգ մը դասընթացք – ներ ալ դադրած են : Վերամուտէն ի վեր վեց մեռեալ եւ 294 վիրաւոր կայ ուսանողական բախումներու հետեւանքով եւ ուսումնական դասի 658 անդամներ միացեալ յայտարարութեան մը մէջ չեն ծածկած իրենց մտահոգութիւնը եւ անանց անուն տալու կ'այպանեն նաեւ քաղաքական դէմքերը, որ կը հրահրեն կողմերը : Կը կարծուի որ խօսքը ծայրաջեղ–աջ նախկին Գնդ. Թիւրքէշի մարդոց կը վերաբերի : Դեռ կը խօսուի նաեւ ծանր գայթակղութեան մը մասին, որ կը վերաբերի Ուսուցիչներու Նորմալ Վարժարաններու մուտքի քննութեանց : Ըստ մամուլին, աւելի քան 25 հազար թեկնածու ընդունուած են «ընտրուելէ» ետք քննութեանց յանձնախումբերու կողմէ, կազմուած Թիւրքէշի կողմնակիցներէն :

Կրթական նախարարը ստիպուած եղած է այս քննութիւնները ջնջել :

### Քանի մը տողով

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԹ, Ֆրանսա – հպատակ փորձագէտ Ֆրանքեւխորհրդա – յին Առեւտրական Գրասենեակին, ար – տաքսուած է Խորհ. Միութենէն : Մանթաշեֆ հեռաձայնով յայտնած է թէ «խորհրդային իշխանութիւնները ամբաստանած են զինքը որ հակախորհրդային գործունէութիւն ունի, եւ գիրք ու թռուցիկ ցրուած է իբրեւ նպատակ ունենալով տապալել խորհրդային կառավարու – թիւնը» :

ՄԱԼՐՕՅԻ մահը մեծ արձագանգ գտած է Ֆրանսա եւ արտասահման : Ֆրանսական իւրաքանչիւր թերթ 3–4 էջ կը նուիրէ գրագէտին, որուն համար կը թուի թէ ֆրանսական բառամթերքը աղքատ կու – գայ : Յուղարկաւորութիւնը կատարուե – ցաւ Զորեքշաբթի առտու Վէրիէռի դըղեակը, մտերիմ շրջանակի մէջ եւ թաղ – ուեցաւ Լուիզ տը Վիլմորէնի կողքին : Պաշտօնական յարգանքը պիտի ընծայուի Շաբաթ օր : Հաւանաբար դամբանականը խօսի Ֆրանսուազ Ժիրու, որ իբրեւ Մշակոյթի նախարար յաջորդեց Մալրոյի ⋯ :

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ Սահմանադրութեան բարեփոխման հանրաքուէն պիտի կատարուի Դեկտեմբեր 15ին :

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ (հեռատիպ, Նոյ. 14–18)

### ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ ԽՈՐՀ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Ինչպէս լսուած էր առենին, Գէորգ Էմինի «Դար, հող, սէր» բանաստեղծու – թիւններու հատորը ներկայացուած էր Խորհ. Միութեան պետական մրցանակին : Բանաստեղծը արժանացած է այդ մրցանակին եւ լուրը առած է Մոսկուայի մէջ, ուր կը գտնուէր Հարաւ – Սլաւիա կատարած ճամբորդութենէն վերադարձին : Գէորգ Էմին լուրը առնելուն պէս, այդ առթիւ հետեւեալը ըսած է Արմէնփրէսի թղթակցին.– Ձեզ ծածկեր այն ուրախութիւնը զոր կը զգամ՝ Խորհ. Միութեան պետական մրցանակին արժանանալուս համար : Այդ պարգեւին ես կը նայիմ իբրեւ փաստ մը՝ հայ գրականութեան ծառայութիւններու ճանաչման : Համոզուած եմ, որ բանաստեղծի մը համար կարեւորը հաւատարմութիւնն է ժողովուրդին ծառայելու գործին հանդէպ : Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ այն բանաստեղծնե – րուն, որոնք ռուսերէն թարգմանեցին իմ բանաստեղծութիւններս եւ այլ լրագրող – ներուն, որոնք ներկայացուցին գիրքս ընթերցող հանրութեան : Խանդավառու – թեանս ընկերացող առաջին զգացումը որ ունիմ՝ մտահոգութեան եւ պատասխանատուութեան զգացումն է, որ այս պարգեւատրումը կը դնէ իմ ուսերուն : Տակաւին չեմ գրած այն, ինչ որ կրնայի : Պատուաւոր այս մրցանակը պէտք է արդարացնել նոր բանաստեղծութիւններով եւ աշխատանքներով : Երեւան վերադարձիս առաջին գործս պիտի ըլլայ լեհական բանաստեղծութեան ծաղկաքաղը «Սովետական գրող» հրատարակչութեան յանձնել : Այս տարուան վերջաւորութեան պիտի փորձեմ աւարտել իմ նոր բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն : Հաւանաբար «Հրապարակախօսական յօդուածներ» վեր – նագրին տակ հրատարակեմ Միացեալ Նահանգներ, Ֆրանսա, Պուլկարիա, Հարաւ – Սլաւիա կատարած ճամբորդութիւննե – րուս ընթացքին ունեցած տպաւորութիւն–

×

### ՀԱՅ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Մոլոդայա Գվարդիա» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Մենք երիտասարդ ենք» հաւաքածոն, որուն մէջ տեղ գտած են Խորհ. Միու – թեան 15 ազգերէ 44 գրողներու պատ – մուածքները : Հայ երիտասարդ արձակագիրներէն Գրիգոր Ջանիկեանի «Անվերջ մեռնող եւ տուն վերադարձող մարդիկ» պատմուածքն է որ առնուած է հաւաքածոյին մէջ : Հեղինակը ընթերցողներուն ներկայացուցած է Գէորգ Էմին : Գրիգոր Ջանիկեանի այս պատմուածքը թարգ – մանուած եւ հրատարակուած է նաեւ Էստոնիա, Լիտվիա եւ Ուկրանիա :

×

### ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Հայաստանի բարձրագոյն կրթութեան մեծ օճախներէն մէկն է Երեւանի բժըշկական հիմնարկութիւնը, ուր կ'ուսանին նաեւ սփիւռքի հայ բազմաթիւ երիտա – սարդներ՝ Եգիպտոսէն, Սուտանէն, Ֆրանսայէն, Յորդանանէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Կիպրոսէն եւ Եթովպիայէն :

Fonds A.R.A.M

# - ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ -

## ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

## ԱՓՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

### ԱՄԵՐԻԿԱ — Ւ ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ ԱՆԴԻՆ···

Ինչպէս սփիւռքեան գրեթէ բոլոր գօտիներուն՝ մա՛նաւանդ ամերիկեան իրականութեան մէջ երկարաձգուող հայ գրականութիւնը «տարաբոյս ծաղիկ» է առհասարակ. գաղթական, եկուոր, երբեմնի ոստանական կամ գաւառիկ հողերուն աւիշով ընձիւղած տունկ է, պոկուած՝ Հայրենիքէն: Իր այս նկարագրով ալ՝ քիչ անգամ վկայութիւնն է նոր միջավայրերու մեր կեանքին: Իրարմէ նուազ կամ առաւել չափով, գաղութահայ ածուներու մէջ իրագործուած վաստակը տեւականացումն է նախասփիւռքեան աւանդութիւններու, քնարերգական ծարաւի՝ այսինքն բնութեան գոյներուն, ձայներուն ու խորհուրդներուն հետ եղբայրացումի, հօրենական օջախներու մէջ հասունցած կարօտներու, չիկնոտ սէրերու, հայրենապաշտիկ յածումներու: Մասնակի չափով, որոշ անուններու եւ գործերու մէջ միայն իր արդարացումը կը գտնէ սփիւռքեան որակումը, ինչպէս «ֆրանսահայ» կամ «ամերիկահայ» վերադիրը, «յետ պատերազմեան» կամ «նոր» յորջորջումը: Չենք անտեսեր, արձակին թէ քերթուածին մէջ, տարագիր հայ մարդուն մտորումները. չենք ժխտեր մասնաւորաբար Ֆրանսահայ գրականութեան կիսադարեան հունձքին մշակութային եւ իմացական առանձնայատկութիւնը, որ անկախաբար մեր գրողներէ ոմանց անձնական տաղանդէն, կը վկայէ նաեւ ազդեցութիւններու ու պատուաստումի փաստին մասին: Կ'ուզենք ընդգծել, ընդհակառակն, որ Շահնուրի, Շուշանեանի Հրաչ Զարդարեանի, Սարաֆեանի ու Թօփալեանի նման դէմքերու մօտ՝ սփիւռքեան նկարագիրը պատուաբեր նուաճումներու հասած է: Մասնաւորաբար Շահնուր եւ Զարդարեան նաե՛ւ «ֆրանսահայ»ու վերադիրը կ'արժեւորեն վիպական իրենց գործերով: — Ամերիկայի մէջ՝ Արամ Հայկազի հիւմըրը հայկական թախիծին եւ ամերիկեան հեգնութեան խառնուրդն է, երբ մանաւանդ տեղական բարքերուն կ'ակնարկէ: Յակոբ Կարապենց եւ Ա. Արփինէ, թանձրօրէն Հայ մնալով հանդերձ, ամերիկահայ իրականութեան հայոց տիպարներ ունին, առնուազն անտարբեր չեն հանդէպ միջավայրին: Ասոնք, այս բոլորը, իրաւունք չեն տար սակայն մեզի՝ բացարձակ եւ ընդհանուր հաստատումով մը վկայելու թէ սփիւռքեան մեր յիսնամեայ գրականութիւնը կրցած է շրջափոխութիւն մը ըլլալ կամ դառնալ շունչը ժամանակին: Բացառութիւն մըն է, ինչպէս նշած ենք այլուր, Իրանահայ գրականութիւնը, որ սակայն «սփիւռքեան» ծագում չունի՝ աշխարհագրականօրէն ըսփիւռ ըլլալով հանդերձ: Հինգ հարիւր տարուան անցեալ մը ունի եւ այդ հինգ դարերու ընթացքին յամառօրէն — չըսելու համար մոլեռանդօրէն հայ կը մնայ՝ բառին տոհմական առումով:

Սեւեռեցէ՛ք «ամերիկահայ ածու»ի անուններուն ու գործերուն, այդ վերադիրով կնքել հայ եւ հայալեզու գրականութեան «եկուոր»ութիւնը հաստատելու համար աներկբայօրէն: Համաստեղ (Համբարձում Կելէնեան), Արամ Հայկազ, Բենիամին Նուրիկեան, Եղիա Գասպարեան, Վահէ Հայկ, Յովհ. Աւագեան, Վահրամ Սոֆեան, Յակոբ Անտոնեան, Յակոբ Ասատուրեան, Լութֆի Մինաս, Ա. Արփինէ, Յակոբ Կարապենց: (Կրնաք թերեւս աւելցնել յանո՛ւն «գրականութեան» ասոնց կողքին տողանցող ոտանաւորի վաճառորդներ ալ՝ Կարապե՛տ Սիտալներու եւ Յակոբ Գույումճեաններու դասը): Եւ վերջապէս, պարտաւոր էք չմոռնալ սփիւռքեան այլ գօտիներէ խորշակահար հիներու թէ նորերու յիշատակութիւնը, նկատելով որ 1960ական եւ 1970ական տասնամեակները եւս կ'իյնան մեր տեսութեան ժամանակագրային սահմաններուն մէջ, — Ժագ Յակոբեան տաղանդաշատ քերթողը (Եգիպտոսէն), Ալիս Կիրակոսեան նորաշունչ քերթողուհին (Վահագն Դաւթեանի կողմէ հայերէնի թարգմանուած իր տաղերու փունջով), Զաւէն Սիւրմէլեան վաւերական դրագէտն ու արժանաւոր բանաստեղծը (քերթողական առջինեկով, «Լոյս Զըւարթ» 1924, Փարիզ), ու տակաւին՝ Անոյշ Գրիգորեան, Ժիրայր Ղարիպեան (Դ. Ժիրայր), Ալիս Օտեան եւ ուրիշներ:

Կը ճշդենք: Տարիքի, գործերու տարողութեան, տաղանդի, որակի ու արժէքի մեր դատումները դեր չունին անուններու այս տողանցքին մէջ: Արժեւորումի տեղը հոս չէ, ո՛չ ալ բեմը՝ ուրկէ պէտք է արձակուի մէկուն կամ միւսին գոյութեան իրաւունքը հաստատող կամ ժխտող անհատական վճիռը: Մենք ի՛նչ որ ալ մտածենք, գրականութիւնը ի՛նք պիտի սահմանէ մէն մի գրողի ապրելու կամ կորսուելու ճակատագիրը:

«Ամերիկահայ» վերադիրը ինչո՞վ կ'արդարանայ այս ցանկին վրայ, երբ անոնք, գրեթէ առանց բացառութեան, իրենց հետ ու իրենց գործերուն մէջ 1900ական թուականներու առաջին տասնամեակներու մեր հոգեխառնութիւնը գրի կը բերեն, անպիտակ «հայ»ութիւնը ունին՝ մտածական, զգացական, յուշագրային թէ պատմողական ստեղծումներու մէջ: Ըսի՛նք արդէն՝ թէ որոշ անուններ միայն, մասնակի ու պարագայական չափով մը, ո՛չ միայն արեւելք են, հայրենի հող, ծննդավայր կամ հօրենական երդիք, այլեւ Սփիւռք ու Ամերիկա: Բացարձակ մեծամասնութիւնը Խարբերդ է, Շապին Գարահիսար, Կէյվէ, Կապադովկիա, Թալրիզ, Պաղտատ կամ Պոլիս . .

Կրնայի՞նք ակնկալել որ Ամերիկան հայագիր սերունդ տար: Կրնա՞նք ակնկալել որ անգլերէնով ստեղծագործող Ամերիկահայը՝ հայ գրականութեան պատկանելիութիւն մը յաւակնի: — Հարցումն իսկ հեգնանք ըլլալ կը թուի: Քանի՛ աւելի չափահաս ու երիտասարդ հայ գրողներ կան ամերիկեան եւ քանատական իրականութեան մէջ (Ուիլեըմ Սարոյեանէն ու Զաւէն – Լեւոն Սիւրմէլեանէն մինչեւ Մայքըլ Քէյսի), — Արչի Մինասեան, Դաւիթ Խտըրեան, Հելէն Փիլիպոսեան, Հերըլտ Պոնդ, Շանթ Պասմաճեան, Տայանա Տէր–Յովհաննէսեան, Լորն Շիրինեան, Վիվիան Քիւրքճեան, Փիթըր Մանուէլեան, Ալան Յովհաննէս, Վոհն Գույումճեան, Մարի Աւագեան, Ճոն Վարդուկեան, Հերրի Քէյխէեան... որոնց «Հայ»ութիւնը տարակոյսի չի տակար, եթէ նոյնիսկ իրենք անգիտանան կամ չընդունին զայն: Անոնցմէ ոմանք, օտարալեզու իրենց ստեղծումներուն մէջ երբեմն նոյնքան ու աւելի՛ «Հայ» են՝ քան հայագիր իրենց եղբայրները: Սակայն հայ գրականութիւն կամ ամերիկահայ գրականութիւն՝ եկուոր երէցներու թէ նորեկ կրտսերներու մեկնումին հետ դատապարտուած է դառնալու հին ախտի պատմութիւն:

Կը կարծէ՞ք, կրնա՞ք յուսալ որ պատկերը տարբեր կարենայ ըլլալ Ֆրանսայի մէջ՝ ուր եւս, սփիւռքեան գրականութիւնը, 1920ական թուականներէն մինչեւ 1950ական տարիներ «Ֆրանսահայ»ութեան վերադիրը իբրեւ չափիկ կրելէ ետք... կ'ընկլուզի՛ արդէն:

Եղերաշունչ դառնալու մասնաւոր փաստ չունինք, եւ յոռետեսութիւնն ալ կ'ընդունինք իրատեսութեան սահմաններու մէջ, շօշափելով իրականութիւնը եւ հիմնուելով առարկայական տուեալներու վրայ: Սփիւռքեան գրականութեան յիսնամեայ հոլովոյթին սեւեռող որեւէ փորձ, յամին 1976, չի կրնար գոհանալ լոկ իրագործումներու շուրջ դեգերելով, այլեւ կը մղուի նախատեսելու մօտաւոր հաւանականութիւնները՝ շատ աւելի ցայտուն դարձնելու համար ենթահողային պայմաններու էութիւնը եւ անոնց անխուսափելի անդրադարձը: Մենք մեզ օրօրելու արարքը կրնանք ներելի գտնել թերեւս, սակայն կեանքը եւ ինքնապարտադիր իրականութիւնները անողոք են. սիրտ չունին: Յիսուն տարի, քառասուն տարի, նոյնիսկ քսան տարի առաջ տակաւին կրնայի՛նք յուսալ որ «գաղութահայ գրականութիւնը» անյոյս ապագայ մը չէ. սակայն, այսօր, այդ հաւատքը քաջութիւն նկատելու կամ լաւատեսութիւն որակելու համարձակութիւնը չունինք, գոնէ անձնապէս: Տարբեր ազդակներու եւ ներգործութեանց բերումով՝ Հայկական Սփիւռքը լեզուական ամլացումի աննախընթաց շրջան մը կ'ապրի մասնաւորաբար Արեւմուտքի մէջ, նաե՛ւ սփիւռքեան այլ ճակատներու վրայ, բացառութեամբ թերեւս քանի մը շրջաններու: Բայց ամէնէն վառ ու վարդագոյն հորիզոնն իսկ չունի երաշխիքը ապագային: Յիսուն տարի ետք, իրերու ներկայ ընթացքով, մենք կրնանք տակաւին հայախօս ըլլալ, որոշ կեդրոններու մէջ հայագիր ալ մնալ, սակայն խնդրական է հայ գրականութեան ապահովութիւնը: Պատճառը լոկ լեզուին կորուստը չէ, — ըլլալով հանդերձ աղէտին հիմնական ազդակը: Հարկ կա՞յ ըսելու թէ չկայ հայ գրականութիւն՝ առանց հայ լեզուի: Հարկ կա՞յ մանաւանդ հիմնաւորելու մեր այն մտահոգութիւնը, որ, ժամանակի ընթացքին, ոչ շատ ուշ ապագայի մը, նոյնիսկ երբեմնի հայկական փեթակներուն մէջ գրական լեզուն կրնայ ծիւրիլ՝ երբ արդէն իսկ ձեւ սկսած է առնել հոգեկան ու իմացական հաղորդակցութեան խզում մը, գրողին եւ իր հասարակութեան միջեւ:

Մեկնակէտը Ամերիկան է կամ Ֆրանսան, ուր տեղածին սերունդները ո՛չ հնարաւորութիւնը ունին ո՛չ ալ պահանջը կը զգան Մայրենիքը ընկալելու: Ափսոսանքը դարման չէ, ու ամէնէն գերմարդկային ճիգն իսկ բաւական չէ՝ հասնող պատանութիւնը իր լեզուին, իր մայրական բարբառին ճամբով գրականութեան բերելու: Պայքարինք թէ մաքառինք՝ անօգուտ է, առնուազն գրականութեան համար: Արեւմտեան այդ երկու աշխարհներուն մէջ, հայ գրին հետ ապահովաբար վրայ պիտի տանք նաեւ հայ խօսքը. եւ եթէ կարենայի՛նք հաւատալ թէ գէթ կարելի է... ոգին պահել՝ դարձեալ երջանիկ պիտի ըլլայինք: Շատե՛ր կը յաւակնին ոգի պահել՝ առանց լեզուի. մենք չենք ստորագրեր նման վըստահութիւն մը, տակաւին յուսալով հանդերձ, որ գոնէ մէկ–երկու սերունդ կարելի է Հայութեան ծառայութեան մէջ գտնել...

Ողբալին՝ ճակատագրին բաժինը չէ: Մեծ ցաւ է, սակայն իրաւունք չի տար մեզի կամաւոր դասալքութեան մը փաստը տեսնելու ողբերգութեան մէջ: Ի՞նչ ըսել հապա Հայութեամբ եռուն գաղութներու մէջ՝ հայախօս եւ հայագիր մեծամասնութեան մը կողմէ հայ գրին ու գրականութեան հանդէպ ի յայտ բերուած գի-

---

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

### ՋՐՈՒՈՐՆ ՈՒ ԱԼԻԱՆՑԻՔ

— Էդ ո՞վ կտրեց իմ առուի ջուրը, — ասաց, — Թքեց ափի մէջ եւ բահը բռնած՝ շտապեց լեռն ի վեր: Շուտով վերադարձաւ մի ահագին բազէ ձեռքին: Արծիւն ու բազէն կռուել էին օդում: Բազէն պարտուած ընկել էր առուի մէջ, խափանելով ջրի ընթացքը:

— Իսկ պատահե՞լ է, որ վերեւից արծիւ ընկնի:

— Մի անգամ ընկաւ, — ասաց Ֆադէն: — Ուժեղ փոթորկից լեռնային մի կչկուռ (արծիւ) ընկաւ դիմացի քարափին: Գնացի դիտելու: Օ, ինչ զարհուրելի բան է, երբ ընկնողը արծիւ է: Թեւերը ջարդուած էին: Նախ՝ անգղները հանեցին աչքերը՝ կտուցները նրա գագաթին զարկելով: Յետոյ նապաստակները հաւաքուելով՝ նրան քարշ տուեցին մի ժայռի տակ: Նապաստակներից յետոյ դաշտային խոշոր մըկները բարձրացան նրա թեւերին: Իսկ երբ վերջին անգամ գնացի անթիւ մրջիւն ու ժժմունք տարածուել էին մարմնի վրայ:

Այդ քարափի կողմից, ուր արծիւն էր ընկել, մի խումբ լեռնականներ երեւացին:

— Է, հէ՛յ, Ալիանցիք, էդ ո՞ւր կ'երթաք, — գոռաց ջրուոր Ֆադէն՝ բահը բարձրացնելով:

— Կ'երթանք Շապինանդին զինաթափ անելու, — պատասխանեցին Ալիանցիք միաբերան:

— Խեղճ Շապինանդը ձեզ ի՞նչ է արել, որ կ'երթաք նրա վրայ: Ի՞նչ էք ուզում հիւանդ քամոտ մարդուց, որի ամբողջ փափաքը մի բարկ թոնիր է կամ մի քանի բուռ տաք աւազ մեր ձորերի մէջ:

Նրանցից մէկը հեռուից բացատրեց, որ Սասնայ մեծերի եւ նրա խմբի մէջ վէճ է ծագել: Մուշից մարդ է եկել երկու կողմերը հաշտեցնելու, բայց Շապինանդը չի ուզում զիջել: Տաղվընիկի մի կիսամութ գոմում նստած, նա զէնք է շինում իր զինուորների համար:

— Մօտ եկէք, ձեզ մի բան ասեմ, — խօսեց Ֆադէն:

Ալիանցիք վազելով հրջապատեցին մեզ:

— Իմ բահն է զօրաւո՞ր, թէ Շապինանդի զէնքը:

— Քո բահը, — ասացին:

— Ուրեմն, դուք ինձ պիտի զինաթափ անէք եւ ոչ թէ Շապինանդին:

Տեսան, որ խելառ բան է ասում, շտապեցին հեռնալ:

— Կացէք, մի բան ասեմ:

Խումբը կանգ առաւ:

— Մի տարի էս սարի վրայ էնքան ձիւն եկաւ, որ եթէ ճնճղուկը պառկէր մէջքի վրայ եւ ոտները տնկէր վերեւ՝ կը հասնէր Աստծուն: Խելքս փչեց, բահս առնեմ, ելնեմ նստեմ էդ ձիւների վրայ: Հագայ իմ արան եւ բահը ձեռքիս ելայ նստեցի Աստծոյ չոքերի տակ: Հանեցի քիսես, որ մի ճղարա քաշեմ: Մէկ էլ էն տեսնեմ, որ ձէնս Տալուորիկի ձորից է գալիս: Դու մի ասա, գլորուել, ընկել եմ անդունդ՝ բահս մոռացած երկնքում: Գարնանը Խտանայ կածի ձիւներ հալուեցին ու իմ բահը թրմփ ընկաւ ցած: Էսպէս է աշխարհի բանը: Մի օր սարի վրայ ես, մէկ էլ տեսար՝ ձէնդ անդունդից եկաւ: Մի քիչ առաջ էս դել հաւքը (բազէ) օդի մէջ կռւում էր կչկուռի հետ: Կչկուռը յաղթեց, եւ դել հաւքը վերեւից ընկնելով՝ քանդեց իմ առուն: Ես բահի պոչով նրան հրեցի մի կողմ եւ ջուրը գընաց: Հիմա դո՞ւք էք ուզում մայր առուի ջուրը կտրել:

— Մե՞նք, — զարմացան Ալիանցիք:

— Որովհետեւ դուք աւելի անմիտ էք, քան դել հաւքը: Դուք կռուի էք ելել կըչկուռի դէմ: Էնպիսի մի ժամանակ, երբ Մոսէ Իմոն դեռ չի վերադարձել խառալների երկրից, երբ Գէորգ Չաւուշը, Սեբուհի խմբից խռոված, իր վիշտն է ողբում Շուշնամերկի անտառներում, դուք գնում էք Անդրանիկի զէնքերը խլելու:

— Մենք մենակ չենք, Շէնիկցիներն էլ են մեզ հետ:

— Նրանք ձեզանից պակաս անմիտ չեն: Դուք ուզում էք ազգի մայր առուն քանդել: Բայց վայ ձեզ, եթէ վերեւից ընկաք: Բոլորիդ էս բահիս պոչով մի կողմ կը շպրտեմ ու ջուրը նորից անխափան կ'երթայ:

— Էս ջրտուքվարը կատարեալ խենթ է, — ասացին Ալիանցիք ու հեռացան:

— Խենթը դուք էք, մէկ էլ էն ընկնաւոր սուլթանը, որ իմ շաղգամի արտի մէջ զօրանոց էր շինել, — գոռաց Տալուորիկցին, իր ձեռքի դելհաւքը բարկութեամբ շպրտելով նրանց ետեւից:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 26)

Fonds A.R.A.M

# «ՀԱՄԱՐԿՈՒՄ»Ի (intégration) ՄԱՍԻՆ

Բարեկամիս՝ ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆԻ

Գ.

—ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ԿԱՆՈՆԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵՆ.—

Անշուշտ վերապահումներ պէտք է բերել այս հաստատումներուն: Կամ, աւելի ճիշդ, պէտք է տեսնել թէ ինչպէս երէկի ստեղծողներ — անհատ–գրագէտը կամ հաւաքականութիւն – յեղափոխական կուսակցութիւնը — վարուած են վերը նկարագրուած 1930ի սփիւռքեան պայմաններուն մէջ: Ասիկա՝ փակագիծի մը չափ համեստ սահմաններուն մէջ:

Գրական շարժումը, վերապրող գրագէտներու գործին մէջ, կը շարունակէ համարկումի արժէքներու ստեղծումը, որ սկսած էր Կ. Պոլսոյ գրականութեան մէջ նախորդ դարու կէսերուն: Բայց Օշական, Շանթ, Զարեան, Թէքէեան, Ահարոն՝ կը զանցեն սփիւռքը, չեն պատկանիր անոր: Ուրիշներ, ինչպէս Համաստեղ, ժամանակագրականօրէն սփիւռքին պատկանելով հանդերձ, փաստօրէն նախասփիւռքեան են եւ միայն Աւանդութիւնը կը կրկնեն: Պէտք է սպասել «փարիզեան դպրոց»էն քանի մը ընտրեալներու՝ Սարաֆեան, Որբունի եւ որոշ չափով Շահնուր, որպէսզի նոր արժէքներ գան համարկուելու իր ինքնակրկնումին մէջ խեղդուած Աւանդի մը, եւ չեփորելու, նախակարապետի իրենց դերին մէջ, կարելի վերածնունդ մը:

Ստեղծագործ անհատի կացութենէն աւելի՛ եւս դժուարին եղած է վիճակը մեր քաղաքական կուսակցութիւններուն, եւ ի մասնաւորի Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Իր ղեկավար կազմը, դեռ երէկ՝ առաջնորդ ազգային – ընկերային ազատագրական պայքարի մը, դարբին ազգային անկախութեան, հարկադրուած եղած է լքելու Արեւելեան Հայաստանի (Երեւան, Թիֆլիս, Պաքու) իր քաղաքականացեալ եւ կազմակերպ շարքերը ամբողջատիրական վարչաձեւի մը ձեռքը եւ եկած է լծուելու՝ սփիւռքի « չափահաս որբեր »ը դաստիարակելու քաղաքականօրէն սահմանափակ ու ապերախտ աշխատանքին: Եւ եթէ յաջողած է, անվիճելիօրէն, անոնց ներշնչել որոշ քաղաքական գիտակցութիւն, ինքն ալ իր կարգին, անխուսափելիօրէն եւ շատ կարեւոր չափով, կրած է նոր պայմաններու ազդեցութիւնը: Եթէ, իր ղեկավարութեան մակարդակին (առանց հաշուի առնելու Յ. Քաջազնունիի պէս «դասալիք»ները, եւ սկզբնական հակախորհրդայնութենէն դէպի հակաընկերվարութիւն սահող Դարբինեանները), կուսակցութիւնը կը մնայ ախոյեանը քաղաքական եւ ընկերային յառաջապահ արժէքներու, — իր զանգուածներու մակարդակին, մանաւանդ, ան կը կրէ կնիքը գաղափարաբանական պահպանողականութեան եւ ապաքաղաքականացումի, որոնք կը յատկանշեն, ինչպէս տեսանք, սփիւռքի հայ զանգուածները:

Պատմութեան ստեղծիչ իր կենդանի ուժերը կ'անցնին այդ պատմութեան լուսանցքին, դադրելով մասնակցելէ անոր ընթացքին (հայ – քրտական գործակցութիւնը, 1930ի շուրջ, բացառութիւն մըն է, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասնակցութիւնը ընկերվար Միջազգայնականին, միշտ այդ 1930էն ասդին, կը ստանայ աւելի ու աւելի ձեւական բնոյթ): Համաշխարհային ընկերա – քաղաքական արժէքներու իր համարկումը, իր մասնակցութիւնը անոնց ստեղծումին, որոնք փաստեր էին մինչեւ 1920 (1918էն 1920՝ սեփական Պետութեան սահմաններուն մէջ)՝ տեղ կուտան այլեւս սովորական պահպանումի մտասեւեռման: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այսուհանդերձ, որքան ալ սահմանափակուած սփիւռքի անձուկ կարելիութիւններով, չի դադրիր ըլլալէ, միշտ այդ թուականներուն, Հայ Դատի առանձնաշնորհեալ պաշտպանը (ուրիշ պաշտպաններու բացակայութեան...) եւ ազգային անկախութեան գաղափարին միակ ջատագովը:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

(Շար. – 3)

---

տակցուա'ծ, հաշուուած, աստիճանաբար [illegible] ձեռնթափութեան, որ առանձնութեան եւ լքումի կը դատապարտէ հայ գիրքն ու գրողը: Մինչեւ երէկ՝ կրնայինք արգահատիլ խեղճերուն վրայ ու մոռնալ: Այսօր, մղձաւանջի մը չափ ծանր է անդրադարձումը: Եւ ոչ ոք կրնայ համոզել մեզ թէ վաղը կրնայ աւելի մխիթարական ըլլալ իրականութիւնը: Քաղքենիացումը շարիք ու աղէտ կրնայինք նկատել, եթէ համոզուած ըլլայինք թէ անձնակեդրոն ու ինքնագոհ Հայը առնուազն սեփական մշակոյթի եւ սեփական գրականութեան մը տարրական պահանջը կրնայ ունենալ: Տասնամեակէ տասնամեակ՝ նաեւ ա՛յդ յոյսը... ցնորքի մը բնոյթը կը ստանայ: Ու կրնա՞ք հաւատալ թէ անոնց խնդրանքի կարելի է մատուցում ակնկալել հայ գրողէն: Կրնա՞ք նախատեսել հետեւանքը ոչ շատ հեռու ապագայի մը հեռանկարներուն...

Հարցումներն ու հաստատումները կը թողունք իրենց այս շէշտին մէջ, ու կուզենք դիտել տալ թէ անոնց մռայլութեան կամ եղերականութեան տակ պէտք չէ որեւէ «նոպայ» փնտռել: Որեւէ ժամանակաշրջանէ աւելի՝ ներկան անողոք է: Եւ հակառակ մեր այն հաւատքին, թէ այսօր ալ արժէքներ ունինք եւ տաղանդներ կը հասնին սփիւռքեան ածուներու մէջ, մղուած ենք հայալեզու հայ գրականութեան ապագան մշօրէն վտանգուած տեսնելու:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(10)

---

# ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

## ՇԻՐԻՄԻ ԱՅՑ ԵՒ ԲԱԶՄԱՁԱՅՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

— O —

Կեդրոնականի 90ամեակին առիթով, Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան խնդրանքով, Կիրակի, Նոյ. 7ին, Փարիզի Հայոց մայր եկեղեցիին մէջ, նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, մասնակցութեամբ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ նախկին Կեդրոնականցի Արա Պարթեւեանի, բազմաձայն պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն տեղի ունեցաւ ոգեկոչելու համար յիշատակը, Կեդրոնականի հիմնադիր Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանի, ինչպէս նաեւ բոլոր այն կրթական վարիչներուն, դաստիարակներուն եւ սաներուն որոնք առյաւէտ բաժնուած են այս աշխարհէն:

Տօնական օրերու երեւոյթը կը պարզէր եկեղեցին որ լեցուած էր Կեդրոնականցիներով եւ Արեւմտահայութեան մշակոյթի գլխաւոր օրրանը մօտէն ճանչցող հաւատացեալներով:

Եկեղեցական երաժշտութեամբ վերացած ներկաները ըմբոշխնեցին հոգեպարար քարոզը առաջնորդ Սրբազանին, որ բնաբան ունենալով հոգին եւ միտքը, փառաբանեց Պերլինի Վեհաժողովէն յուսախաբ վերադարձող եւ ազգին փրկութիւնը հայ մտքի զարգացման մէջ տեսնող, երջանկայիշատակ Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանէն սկսեալ բոլոր այն բարերարները որոնք եկեղեցի եւ դպրոց կառուցանեցին:

Սերովբէ Արք. գեղեցիկ խօսքերով պանծացնելէ վերջ նաեւ Կեդրոնականը եւ Կեդրոնականցին, լուսեղէն անդրադառնալով Կեդրոնական Սանուց Միութեան կոչին, մաղթեց որ Ֆրանսայի հայ գաղութը օժտուի եթէ ոչ Կեդրոնական վարժարանով մը, գոնէ դպրոցներու ցանցով մը հայաշատ կեդրոններու մէջ:

Մենք, բարձր գնահատելով հանդերձ կրթանուէր ջանքերը մեր Հայրապետական Պատուիրակին եւ բոլորովին համաձայն իր դպրոցաշինութեան մաղթանքին «հայաշատ կեդրոններու մէջ», կը խորհինք որ Սերովբէ Արք. կատարելապէս չէ ճանչցած Կեդրոնականցիները որոնք Նոյ. 7ին ներշնչուելէ յետոյ իր «Հոգիի եւ մտքի –ապրումներով», իրենց սիրելի վարժարանին գրասեղաններէն իսկ իրենց մէջ բիւրեղացած հոգելոյս Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանի գաղափարականով, առաջնորդութեամբ Գիւտ Եպս. Նաղդաշեանի եւ ընկերակցութեամբ Կեդրոնականի նախկին միակ կին տնօրէնուհի Էլիզ Այվազեանի, ծաղկեպսակով մը գացին խոնարհիլ Արշակ Չօպանեանի եւ Փարիզի հայ մտաւորականներու դամբարանին առջեւ եւ յետ շիրիմօրհնէքի կարդացին հետեւեալ տողերը.

«Սիրելի Չօպանեան, երբ 22 տարի առաջ, 1954 Յունիս 8ին դէպի անմահութիւն խոյացար սուգի մատնելով բովանդակ Հայութիւնը, գուշակած ըլլալու էիր արդէն որ անմահութեանդ խորանին երկրպագուները ամէնէն առաջ պիտի ըլլային հայ մտաւորականները, բնականաբար նաեւ Կեդրոնականցիներ անոնց մէջ:

«Չեմ կարծեր սակայն որ երազած ըլլայիր, օր մը զգալ շունչը քեզմէ սերունդներով հեռու համեստ Կեդրոնականցիներու, որոնք այսօր եկած են ուխտելու հողակոյտիդ առջեւ, քալելու համար Մեսրոպեան ջահերով լուսազարդուած այն ճամբէն զոր գծեցիր դուն եւ հետեւեցար անոր ամբողջ էութեանդ ընթացքին, հայրենիքի պայծառ իրականութեան արեւին տակ:

«Մենք այսօր պիտի չյիշենք քու հայրենասիրական ապրումներդ, երախտագէտ հայ ժողովուրդը բազմիցս կատարած է այդ պարտականութիւնը: Այսօր եկած ենք երդուելու քու եւ անդրաշխարհեան մտաւորական ընկերներուդ դամբարանին առջեւ, արթնցնելու համար Հայուն պատասխանատուութեան զգացումը եւ ուրանալու դասալքութիւնը որ տարասփիւռ հայ կեանքի զարգացման գլխաւոր խոչընդոտը կը հանդիսանայ:

«Սիրելի Չօպանեան, Ֆրանսահայութեան եւ սփիւռքի Կեդրոնականցիներուն ուղղուած մեր թախանձագին կոչը, դանդաղեցնելու նպատակով աւազախրումը կամ սպիտակ ջարդը մեր գաղթօճախին, լայն արձագանգ գտած է արդէն հայ մշակոյթին հաղորդակից հասարակութեան մօտ:

«Յոյսի նշոյլ մը սկսած է պլպլալ արդէն դպրոցաշինութեան հորիզոնին վրայ: Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը, ապաւինելով մեր հայ գրի ու մագաղաթի գոյատեւման նախանձախնդիր հաւատաւորներու աջակցութեան, քու խնկելի յիշատակիդ առջեւ կը խոստանայ այդ նշոյլը դարձնել լուսեղէն անլռելի զանգակատուն մը ուր մրմունջէն եւ թոթովէն անլռելի լեզուները Հայկեան մեր մանկիկներուն:

«Անթառամ մնայ յիշատակդ»:

Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (224)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԱՒԱԳ ՍԱԴԱՅԷԼԻՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

— Բարի եկաք, հազար բարով, վրանս եւ սեղանս ձերն է, ըսաւ Աւագ Սադայէլը: Ես Քանտիանօն կը ճանչնամ. շատ բարի մարդ մըն էր, բայց իր ժողովուրդը խաղաղ կառավարելու կերպը լաւ չէր գիտեր. սակայն մարդ մըն էր որ առիթը ներկայացած պարագային գիտէր ծառայութիւն մատուցանել: Ասկէ տասը տարի առաջ կարծեմ թէ ինծի օգտակար եղած է: Բարի գալուստ կը մաղթեմ ուրեմն իր զաւկին...:

Այս ըսելով, Ժան տը Մէտիչիս իր քովը տեղ մը ցոյց տուաւ Ռոլանի:

Ռոլան նստաւ եւ իրեն համար լեցուած գինիին գաւաթը Աւագ Սադայէլի դաւաթին զարկաւ: Բայց ասիկա քաղաքավարական ձեւակերպութիւն մըն էր. Ռոլան ոչ գինին խմեց եւ ոչ ալ աղանդերներուն դպաւ:

Ամէկալից խօսակցութիւնները եւ խընդուքի ժխորը դարձեալ լեցուցին ընդարձակ վրանը:

Ժան տը Մէտիչիս գաղտագողի իր հիւրը կը զննէր եւ անոր առնական գեղեցկութեան եւ ճկունութեան վրայ կը հիանար:

— Եթէ Քանտիանօներու թագը վերստին ձեռք անցընելու համար յոյսը իմ վրաս դրած է, մեծապէս կը սխալի, մտածեց Ժան տը Մէտիչիս: Ցուքարին մեծ ուժ մըն է, չեմ կրնար զայն ինծի հակառակորդ ընել: Բայց եթէ ուզէ իմ բանակիս ծառայել եւ կամ իմ օգնականս ըլլալ, այս գիշեր իսկ զինքը իմ սպարապետս պիտի ընեմ:

Այսպէս մտածելով, մէկ կողմէն զայն կը հարցափորձէր, բանտին մէջ մնացած օրերուն պատմութիւնը ընել կուտար անոր, ինչպէս ձերբակալուած ըլլալը եւ փախչելուն մանրամասնութիւնները ուշի ուշով ու հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր:

Ռոլան հակիրճ պատասխաններ կուտար. երկու բառով ամէն հարցումի կը պատասխանէր:

Վերջապէս Աւագ Սադայէլը յայտարարեց իր սպասկոյտին թէ քաշուելու ժամը եկած էր, եւ որոշեց առաջարկել Ռոլանի որ իր բանակին մէջ ծառայէ, մտածեց նաեւ կարեւոր պաշտօն մը յանձնել անոր:

Սպաները, սպասաւորները եւ նուագածուները անմիջապէս վրանէն դուրս ելան: Կարգապահութիւնը կատարեալ էր:

— Ահա առանձին մնացինք, հիմա կրնանք ազատօրէն խօսիլ, խօսք առաւ Աւագ Սադայէլը: Ի՞նչ պիտի ըսէք ինծի: Նախ եւ առաջ սա ձեզի ըսեմ թէ ես պատերազմասէր մարդ մըն եմ, նոր պատերազմի մը պիտի սկսիմ որ եթէ չեմ սխալիր շատ երկար պիտի տեւէ: Այդ պատճառաւ, կը ցաւիմ որ Վենետիկի գործին մէջ ձեզի որեւէ կերպով պիտի չկրնամ օգնել:

Ռոլան գլուխը ցնցելով արհամարհական ժպիտ մը ունեցաւ:

— Անհոգ եղէք, ես իմ բոլոր գործերս իմ ձեռքովս կը տեսնեմ, ըսաւ Ռոլան: Ես չեմ ուզեր որ ուրիշները զիս դքսութեան պալատէն ներս առաջնորդեն, այլ կ'ուզեմ իմ կամքովս ինքս մտնել հոնկէ ներս:

— Աստուած վկայ ես ձենէ շատ ախորժեցայ, Քանտիանօ... պիտի չպահեմ ձենէ նաեւ որ եթէ հաւանիք իմ բանակիս մէջ ծառայել, մեծ պատիւներու պիտի արժանանաք:

— Ես իմ անձէս ուրիշ ոչ ոքի կը հնազանդիմ, պարոն զօրավար, ըսաւ Ռոլան: Բայց շնորհակալ եմ որ վեհանձնօրէն վարուեցաք հետս եւ ինծի ձեր բանակին հրամանատարութիւնը առաջարկեցիք:

— Ուրեմն ինէ ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց Ժան տը Մէտիչիս:

Ռոլան պահ մը մտածելէ յետոյ սապէս խօսք առաւ.

— Ժան տը Մէտիչիս, դուք պատերազմի մարդ էք, բայց դիւանագէտ չէք: Ձենէ կը վախնան անոր համար որ բանակ մը ունիք ձեր հրամանին տակ: Դուք աւելի լաւ կ'ընէք եթէ բնաւ դիւանագիտութիւն չընէք, այլ միշտ միեւնոյն զօրավարը մնաք: Եթէ դաւադրութեանց եւ դիւանագէտներու սադրանքներուն խառնուիք, գիտցած եղէք որ ձեր վարկն ու արժանիքը պիտի կորսնցնէք:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

Տէր եւ Տիկին Արամ Երանոսեան, Արմէն եւ Շուշան Երանոսեան, այրի Տիկին Արուսեակ Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետիկեան եւ աղջիկը Իգապէլ, Օր. Զապէլ Երանոսեան – Շեխիկեան, այրի Տիկին Համեստուհի Սահակեան զաւակներն ու թոռները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, քեռայրին, հօրեղբօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ՎԱՀԱՆ ԵՐԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Սեբաստացի)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Նոյ. 26, ժամը 14ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին:

Ըստ հանգուցեալին փափաքին՝ ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Յառաջ. — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

## "ՅԱՌԱՋ"
## կը նուիրեն

Պ. Լեւոն Տօնիկեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Նուրիճանեան ընտանիքին Սէն-Միռ լ'էքոլ:

×

Տիկին Մարկոսեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Թաճեանի (Սէնթ Պրիս):

## ՊԱՏԱՐԱԳ

ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՃԱՊԳԱՐԵԱՆ

ժողովրդապետ Լիոնի Կաթողիկէ Հայոց կը ծանուցանէ թէ կիրակնօրեայ պատարագը՝ Նոյեմբեր ամսոյն սկիզբէն ի վեր կը մատուցուի Ֆրանչիսկեան Մայրապետներու մատուռը առաւօտեան ժամը 10ին:

Հասցէ.— 87, Ռիւ Թրանշէ, 69006 Լիոն
Հեռ. (78) 47-28-65

## ՇԱՎԻԼ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Վալանսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէի կողմէ

Կը նախագահէ
ԸՆԿ. ՀՐԱՅՐ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝
ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ (հայերէն)
եւ ԸՆԿ. Ք. ԳԱՐԱՕՂԼԱՆԵԱՆ (ֆրանս.)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոյ. 27 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԵԼԼԱԴԱՆ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ENTRE OPERA ET TRINITE
LA MAISON DE LA GRECE
AUX 4 MARCHES
AU 1er ETAGE
restaurant gastronomique grec
DEJEUNERS. DINERS
RECEPTIONS
AU REZ DE CHAUSSEE
Tous les soirs
DINERS DANSANTS
avec spectacle




accueil. qualité. prix
50. RUE CHAUSSEE D'ANTIN. (9e) 280 69 40. f.dim.

Հ. Յ. Դ. 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
GRANDE SOIRÉE DANSANTE
SAMEDI 27 NOVEMBRE 1976 DE 18 HEURES A L'AUBE
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
AV. GEORGE V PARIS
Attractions - Bar - Buffet
ORCHESTRE DEDEDJIAN
MARTIN YOURGENS
BEDIK et SON ENSEMBLE
Entrée réduite aux étudiants sur présentation de leur carte

## ՆՈՒԷՐ

Պ. Շաւարշ Հազարապետեան 20 ֆր. կը նուիրէ Ազգատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեան 50 ֆր. նուիրած են Կապ. Խաչի կայանին, իրենց ծնողաց յիշատակին:

## Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, այս Ուրբաթ Նոյ. 26 երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

## Հ. Յ. Դ.
## ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ա. Հարցազրոյց

Նիւթ՝ ՀԱՅ ՅԵՂ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Համադրող՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ ընկ. ընկ. Լեւոն Տէր-Մինասեան, Յակոբ Պալեան, Յակոբ Սագճեան եւ Կարապետ Փափազեան

Ուրբաթ, Նոյ. 26 երեկոյեան ժամը 20.30ին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 9 Ռիւ տը Մաշրիտ:

Կազմակերպութիւն՝ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի:

Բ. ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նոյ. 27 Շաբաթ ժամը 20էն սկսեալ, պանդոկ Ժորժ Ե.ի սրահներուն մէջ:




BAGNEUX : 26 novembre
SALLE DES FETES 20 h. 45
PARIS : 27 novembre
THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES 21h
PARIS : 28 novembre
SALLE PLEYEL 21 h.

Directeur Artistique et Chef d'Orchestre
CONSTANTIN ORBELIAN

UN ENSEMBLE
DE 22 MUSICIENS
ET 9 CHANTEURS

BELLA TARPINIAN
ROUPEN MATEVOSSIAN
RAISSA MEGUERDITCHIAN
SIMON DERIAN
ZAROUHI DONIKIAN
DATEVIG HOVHANNESSIAN
EDGARD GARABETIAN
NATALIA SINELNIKOVA
CHAHEN AIROUMIAN

Location :

BAGNEUX — Garakian
23 Rue Haïg Tbirian
Papazian 26 Rue Marc Sagnier

PARIS — Bakerdjian, Sourenian, Librairie Palouyan, Traiteur Raffi, Epiceries : Chirak, Haïrabedian, Restaurants : Erévan, Arménia, Cappadoce

BOIS COLOMBES ET COLOMBES
D. Djizmedjian 781-09-72
Gueuvchenian 781-60-09

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ազգատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Տէր եւ Տիկին Վրոյր Զիթունիէ 200 ֆր. ողբ. Տիկին Մելինէ Աճէմեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 2000 ֆր. վարժարանին գրադարանին սարքաւորման համար, Պ. Արթին Գալայճեան 500 ֆր.:

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
UGAB-JEUNES — UGAB-JEUNES
Présente
à l'occasion de l'inauguration de son
Ciné - Club
Le serpent
en présence de
HENRI VERNEUIL
le Vendredi 26 Novembre à 21 h.,
Salle Chaillot-Galliera
28, Ave. George V — PARIS

## Թատերական ցերեկոյթ
## ՃԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կազմակերպուած Լիոնի հայկական թատերախումբին կողմէ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 28 ժամը 15ին «Սիկալ» սրահին մէջ 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Յանձնախումբին:

## ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

« Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի » երիտասարդաց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Նոյ. 27, Շաբաթ երեկոյեան Սէն Շամոնի Սալ տէ Ֆէթի տաքուկ սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
26
VENDREDI
26 NOVEMBRE
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·732

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար· 170 Ֆ· | Վեցամսեայ | 90 Ֆ· |
| Արտասահման | Տար· 200 Ֆ· | Հատը | 1 Ֆ· 20 |

52e ANNÉE — N° 13.732

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԳԱՂԹԱԿԱ՞Ն ԹԷ ՏԷՐ-ՏԻՐԱԿԱՆ

— O —

Մինչ Հայերը սկիզբէն եւ եթ Լիբանանը նկատեցին իրենց երկրորդ հայրենիքը եւ նուիրուեցան շինարար աշխատանքի, իրենց սեփական միջոցներով, առանց միջազգային կազմակերպութեանց նիւթական աջակցութեան, ընդհակառակն պաղեստինցի գաղթականները առաջին օրերէն իսկ վայելեցին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Նպաստամատոյցին (Ունրուա) լայն օժանդակութիւնը եւ կը շարունակեն վայելել:

Միջազգային այս մարմինը 1948էն սկսեալ Լիբանանի հարաւակողմը յատուկ գաղթակայաններ հաստատեց, բնակարան, դպրոց եւ հիւանդանոց յատկացուց եւ ապրուստ ապահովեց Պաղեստինցիներուն, միլիոնաւոր տոլարներ ծախսելով:

Գաղթականները ազատ ու խաղաղ պայմաններու տակ, առանց նիւթականի հոգ ունենալու, աճեցան ու բազմացան: Արաբ-իսրայելեան յաջորդական պատերազմները՝ 1956ին, 1967ին և 1973ին՝ կրկնապատկեցին, թերեւս եռապատկեցին անոնց թիւը:

Աւելի քան երեք տասնեակ տարիներու ընթացքին Լիբանանի գաղթակայաններուն մէջ ծնած երիտասարդներէն շատեր վերջին տարիներուն մտան «ֆէտայի»ներու շարքերը, նպատակ ունենալով վերագրաւել իրենց կորսուած հայրենիքը: Հայրենասիրական գովելի գաղափար, զոր շատ լաւ կը հասկնանք մենք ու կը գնահատենք: Մեր Հայրենի հողերն ալ բռնագրաւուած են եւ այդ կէտին վրայ բախտակից կը նկատուինք Պաղեստինցիներուն:

Չկրցան միակ կազմակերպութեան մը շուրջ համախմբել բոլոր հայրենասէրները, իբրեւ հետեւանք գաղափարական կամ անհատական տարակարծութեանց: Ի վերջոյ Եասըր Արաֆաթի կազմակերպութիւնն է, որ ինքզինքը պարտադրեց ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ, իբրեւ պաշտօնական ներկայացուցիչ պաղեստինցի գաղթականներու:

Ֆէտայիները չկրցան ուշագրաւ ահաբեկչական արարքներ գլուխ հանել Իսրայէլի դէմ՝ Լիբանանի սահմանագլուխին կամ Այսրյորդանանի եւ Պաղեստինի գրաւեալ հողերուն վրայ: Հրեաները մէկի դէմ տասնապատիկ փոխ-վրէժի դիմեցին Լիբանանի հարաւակողմի գաղթակայաններուն դէմ:

Արտասահմանի մէջ օդանաւերու գրաւման եւ պատանդներ առնելու զանազան փորձերն ալ սպասուած արդիւնքը չտուին: Ընդհակառակն փոխանակ օտարներուն սիրցնելու պաղեստինեան արդար դատը՝ յաճախ հակակրութիւն ստեղծեցին իրենց շուրջ:

Յորդանանի մէջ Ֆէտայիները ուզեցին տէր-տիրական դառնալ երկրին, ուր մեծամասնութիւն կը կազմեն Պաղեստինցիները — բնիկ թէ գաղթական: Ու երբ շփացանցութիւններու դիմեցին եւ բաժակը յորդեցաւ, Հիւսէյն թագաւոր 1970ի «Սեւ Սեպտեմբեր»ով հաշուեյարդարի ենթարկեց Ֆէտայիները իր երկրին մէջ:

Սուրիա իր հողին վրայ կեանքի կոչեց «Սայքա» (շանթ, կայծակ) կոչուած կազմակերպութիւն մը՝ պաղեստինցի գաղթականներէ, բոլորովին կարգապահ, սուրիացի սպաներու հրամանատարութեան տակ: Անոնք ո՛չ մէկ կերպով կրնային միջամտել երկրի ներքին գործերուն: Հլու հպատակ՝ ենթակայ են սուրիական բանակին: Անոնցմէ մաս մը ներկայիս «կանաչ գդակաւոր»ներու շարքն են Լիբանանի մէջ:

Ֆէտայիներուն համար միայն Լիբանանը կը մնար իբրեւ գործունէութեան ազատ դաշտ: Մայրիներու երկրին մէջ զինուորական ծառայութիւնը պարտադիր չէ: Բանակը կը բաղկանայ միայն կամաւորներէ, որոնք մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ:

Այս պարագան օգտագործելով, Պաղեստինցիները սկսան չափազանցուած, անմարսելի յաւակնութիւններ սնուցանել երկրին մէջ: Ֆէտայիի հագուստով ու սպառազինուած՝ ուզեցին ահուսարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել Պէյրութի թաղերուն ու արուարձաններուն մէջ:

Դեռ աւելին: Զինակցեցան Լիբանանի ձախակողմեան, համայնավար խմբակներուն եւ Ճումպլաթի « ընկերվարական » Տիւրզիներուն հետ: Տարակոյս չկայ, որ անոնք կը քաջալերուէին դուրսէն, արտաքին, օտար ուժերէ, որոնք շահեր ունէին Մերձաւոր Արեւելքը մշտնջենական խռովայոյզ վիճակի մէջ պահելու: Ու, ինչո՞ւ չէ, եթէ կարելի ըլլայ, Լիբանանի մէջ եւս համայնավարական վարչաձեւ հաստատելու:

Ֆէտայիներու յուցարարական ելոյթները յորդեցուցին բաժակը: Բամմանայի ծանօթ դէպքը բռնկցուց հրդեհը, որ քսան ամսուան մէջ աւերակոյտի պիտի վերածէր չքեղ ու հարուստ մայրաքաղաքը, իր հոյակապ արդիական պանդոկներով, իր գոց ու բաց շուկաներու անհամար ճոխ խանութներով, բոլոր հարստութիւններով եւ ամէն ինչով:

Գաղթակա՞ն էին Պաղեստինցիները Լիբանանի մէջ՝ թէ տէր-տիրական:

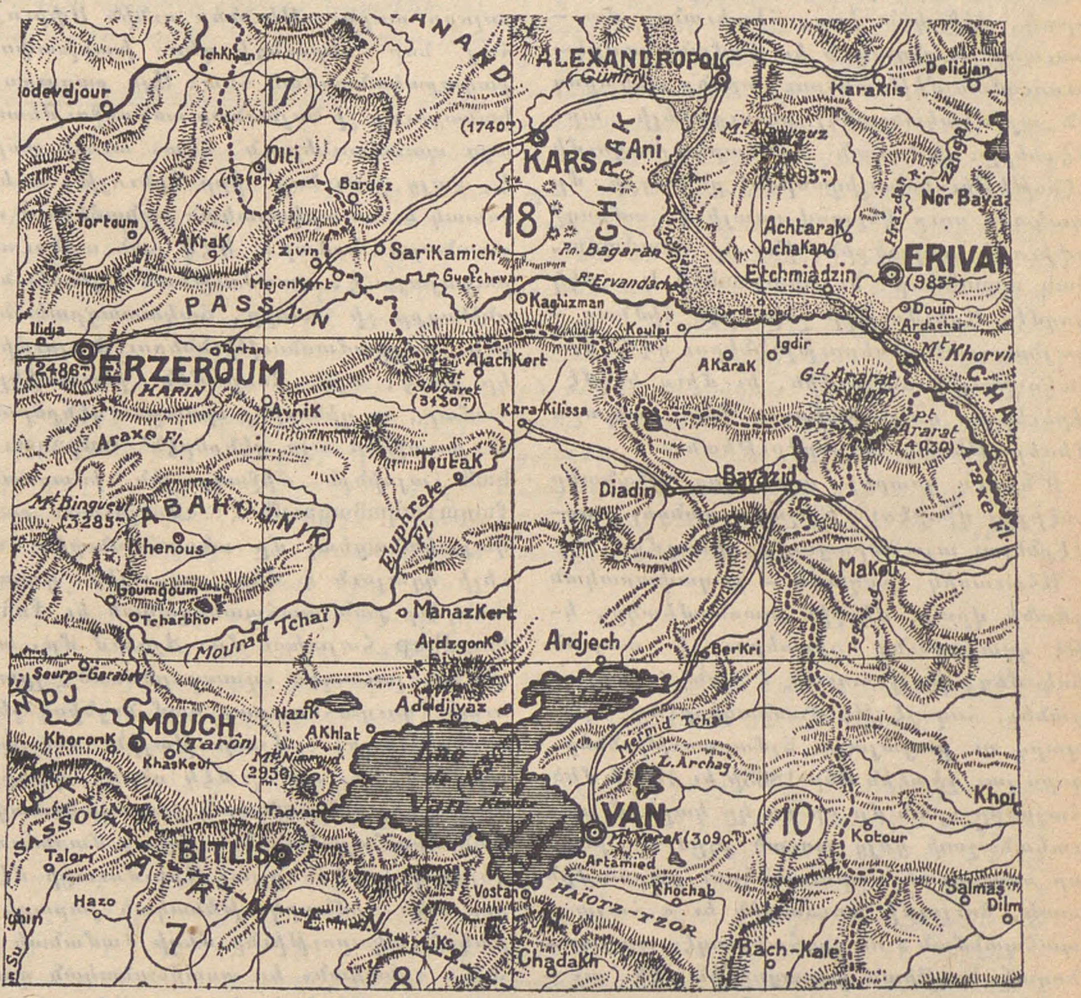
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

# ԾԱՆՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՎԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

## 3000 ՄԵՌԵԱԼ

### ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ ՆԱԵՒ ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ

Ամէնէն ծանր երկրաշարժներէն մէկն է որ ցնցեց Չորեքշաբթի օր արեւելեան նահանգները, Վանայ ամբողջ գաւառը եւ ցնցումներ եղած են նաեւ Երեւան եւ Լենինական: Այս շարժը ամէնէն զօրաւորը կը նկատուի Թուրքիոյ հողին վրայ 1939ի Երզնկայի շարժէն ի վեր, որ 45 հազար մեռեալ պատճառած էր: Ֆրանսական ժամով 13·25ին էր Չորեքշաբթի (կամ 14·25 տեղւոյն ժամով) որ Պոլսոյ Քանտիլլիի դիտարանը կ'արձանագրէր երկրաշարժը, որու կեդրոնը կը գտնուէր 1300 քիլոմեթր դէպի արեւելք, գօտիի մը մէջ, ուր Թրքական խորհրդային եւ պարսկական սահմանները կը ճիւղաւորուին, այլ խօսքով ոչ ուրիշ տեղ քան հայկական հողերու վրայ: Ուժը 7,3 աստիճան էր Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ (որ 9 աստիճան ունի) եւ Թիֆլիզի դիտարանը կը հաղորդէր նաեւ թէ ցնցումները զգալի եղած էին խորհրդային Կովկաս եւ գլխաւորաբար Երեւան եւ Լենինական: Այս մասին սակայն Փարիզի Թասի գրասենեակը Հինգշաբթի առտու մանրամասնութիւններ չէր ստացած: Կը պարզուէր սակայն որ, ըստ առաջին տեղեկութեանց, որոնք լրիւ չեն, թէ շարժը տարածուած է 500 քիլոմեթր գծի մը վրայ եւ աւլած-տարած 15 գիւղեր: Տեւած է տասնեւհինգ երկվայրկեան: Շրջանը, ուրու կը տիրէ Արարատ, 2000 մեթր բարձրութեան վրայ




է տեղ-տեղ եւ յաճախ ենթակայ ցնցումներու: Ամէնէն վնասուած գիւղերը Վանայ շրջանը կը գտնուին եւ ենթանահանգապետարանէն որ քարտէզէն ջնջուած կը նկատուի քանի քանդուած է 95 առ հարիւր համեմատութեամբ: Մուրատիյէ ամէնէն շատ զոհ տուող քաղաքն է, բայց շատ վնասուած են նաեւ Թայ եւ Չալտիրան: Անգարա կը փորձէ օգնութեան փութալ բայց հաղորդակցութիւնները կտրըւած են եւ սաստիկ կը ձիւնէ: Շարժի ենթակայ շրջանը գերոյէն վար 10 աստիճան էր Չորեքշաբթի օր մինչ Հինգշաբթի աղէտեալները տեղատարափ ձիւնի տակ էին: Կարմիր Մահիկը հազար վրաններ եւ 2000 վերմակ կը ղրկէր զինուորական օդանաւերով բայց ասոնք միայն մինչեւ Էրզրում կրնային երթալ (400 քիլոմեթր աղէտեալ շրջանէն), ուրկէ պիտի փորձուէր հասցնել Վան: Դեռ կարելի չէր եղած զոհերու թիւ մը տալ բայց 3000 հոգիի մասին կը խօսուէր առաջին առթիւ: Վնաս կրած են նաեւ Էրճիս, Տիատին: Ընդհանուր ձեւով Վանայ լճի հիւսիսային վայրերն են որ քարուքանդ եղած են:

Թուրքիոյ համար, այս շարժը աւելի զօրաւոր կը նկատուի քան 1939 Դեկտեմբեր 27ի շարժը, որ աւեր գործած էր Սեբաստիա, Ամասիա, Երզնկա, Թոքատ, Սամսոն, Օրտու: Այն ատեն արդէն Երզնկան հիմնայատակ կործանած էր եւ 12 քաղաք ու 80 գիւղեր՝ աւերակ:

Վարչապետ Տէմիրէլ չէր ծածկեր որ ստացուած կիսկատար լուրերը շատ դէշ են բայց զոհի կամ վնասի թիւ չէր տար մինչ Պաշտպանութեան նախարարը Ֆերիտ Մելէն որ աղէտեալ շրջանէն է կ'ըսէր թէ նուազագոյն 3000 մեռեալ կայ: Վանի կառավարիչ եւ շրջանի երեսփոխան Պուրհան Ելմազ կ'ըսէր թէ Մուրատիյէի շէնքերուն 95 առ հարիւրը փլած են, քաղաքը 51 հազար բնակիչ ունի: Ելմազ կ'ըսէ նաեւ թէ ելեկտրականութիւն չկայ, սաստիկ կը ձիւնէ եւ վրանի ու հացի կարիք կայ, Ինքերնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն կ'ըսէր սակայն թէ ըստ իր աղբիւրներուն, Խորհ· Միութիւն (այսինքն Հայաստան) եղած ցնցումները մեծ վնասներ չեն պատճառած:

× Տարւոյս սկիզբէն ի վեր շարժերու հետեւանքով 150 հազար հոգի մեռած է եւ այս թիւն ալ մօտաւոր է քանի ո՞վ կրնար գիտնալ թէ քանի հոգի մեռաւ Չինաստան:

## Քանի մը տողով

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ (ՄԱԿ) 90 ձայնով (16ի դէմ) բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը յանձնարարէ Իսրայէլի պարպել իր գրաւած հողերը որպէսզի հոն ստեղծուի պաղեստինեան Պետութիւն մը: Այս հողերը պէտք է պարպուին Յունիս մէկէն առաջ: Ֆրանսա ձեռնպահ մնացած է ինչպէս Եւրոպական Համարակապետութեան միւս երկիրները, Միացեալ Նահանգները դէմ քուէարկած են: Իսրայէլ մերժած է անշուշտ այս որոշումը եւ ՄԱԿի մօտ դեսպանը «ահաւոր» որակած է այդ որոշումը: Մնաց որ Ապահովութեան Խորհուրդ թէ Ազգաժողով բաւական բանաձեւեր ունին իրենց դարակներուն մէջ, որոնք ոչ ոք կը խորհի գործադրել եւ ստիպող ալ չկայ... այնպէս որ Իսրայէլ շատ «յուզուելու» պատճառ պէտք չէ ունենայ:

Fonds A.R.A.M

# «ՀԱՄԱՐԿՈՒՄ»Ի (intégration) ՄԱՍԻՆ

Թարգմանից՝ ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆԻ

(Դ. եւ վերջին մաս)

6.— ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ԵՒ ՀԱՄԱՐԿՈՒՄ.—

Կարելի՞ է ըսել, որ այսօր, կէս դար անց, փոխուած են այս սկզբնական պայմանները:

Սփիւռքի Հայութեան տնտեսական ձուլումը բնակութեան երկիրներուն մէջ այսօր փաստ մըն է: Իր կարեւոր մէկ թիւին, թերեւս կարեւոր մեծամասնութեան մը (Սփիւռքը վիճակագրութիւն չի ճանչնար..) պարագային, մանաւանդ Արեւմուտքի մէջ, ենթակառուցային այս ձուլումին կ՚ընկերանայ մշակութային ձուլում մը (լեզու, ուրիշ արժէքներ): Որոշ գաղութներու մէջ, եկեղեցին՝ այնքան անկայուն, ժամանակավրէպ ու պահպանողական այդ հիմնարկութիւնը, միակ կապը կը մնայ Հայերու միջեւ, աշխարհականութեան եթէ ոչ անաստուածութեան այս դարուն:

Միւս կողմէ, մշակութային «պահպանում»ը Արեւելքի մէջ, հակառակ լեզուի գործածման եւ դպրոցականացման աստիճանական տարածման, կը մնայ, իր որակ, միջակէն վար, հետեւանք՝ մանաւանդ աւանդական եւ ժամանակավրէպ ուսուցման մեթոտներու, որոնք անկարող են այժմէականացնել ուսուցանելի արժէքները: Ուժական հիմնարկայնացումի (էնթիթիւսիոնալիզասիոն) ընթացքի մը պակասը սուր կերպով զգալի է ամբողջ սփիւռքի տարածքին, ինչ որ միաժամանակ պատճառը եւ հետեւանքն է, մէկ կողմէ, Արեւմուտքի չէզոքէն հիմնարկայնացուած ընկերութիւններու դէմ՝ մշակութային ձուլումին, եւ միւս կողմէ՝ Արեւելքի գաղութներու մեկուսապաշտ մեռելութեան, անշարժութեան:

Ի՞նչպէս կոտրել այս գոց շրջանակը (սէրքըլ վիսիէօ). ի՞նչպէս զանցել արժէքներու այս ծերացումը, փտումը:

Անհասանելի, քաղաքա-գաղափարական դետնի վրայ, վերջին տասնամեակը, եթէ զգայացունց գիւտերու չէ տարած իսկ մեզ, թոյլ տուած է գոնէ վերադտնել, հոդ չէ թէ մասնակիօրէն, որոշ պարզ ու բացայայտ ճշմարտութիւններ, զորս լաւ գիտէին մեր 1863ի եւ 1890ի մեծ Հայրերը (բան մը որ ես կը կարծեմ բաւականաչափ ցոյց տուած ըլլալ), բայց որ ստացուած հարուածներու սարսումին տակ, ձուլումի խուճապին եւ «հայապահպանման» ու ընդհանրապէս պահպանողականութեան քարացումին մէջ՝ աչքէ կորսնցուցած էինք: Այս ճշմարտութիւններէն հիմնականը հետեւեալն է.— Համաշխարհային յառաջդիմական սարժէքներուն քաղաքական – գաղափարաբանական համարկումով համարկուած սերունդ մը կորսուած սերունդ մը չէ Հայութեան ու հայեցիութեան համար. ընդհակառակն: Բաւական միամիտ բան պիտի ըլլար հաւատալ որ Եղեռնի յիսնամեակ մը կամ վաթսունամեակ մը, մոգական ազդեցութեամբ կրնան քաղաքականացնել ամբողջութեամբ սփիւռքեան երիտասարդութիւն մը: Աւելի մօտէն պէտք է քննել հարցը. այդ պարագային պիտի անդրադառնանք որ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի «ազգային փոքրամասնութիւն»ներու շարժումները միջազգային ուսանողական շարժում մը, յեղափոխական կարողականութեամբ օժտուած ժողովուրդի մը ներկայութիւնը Միջին Արեւելքի մէջ, «ազգութենական (նասիոնալիթէք) խլրտումներով լեցուն Երրորդ Աշխարհ (Թիէր մոնտ) մը, եւ ընդհանրապէս՝ կազմակերպուած Պետութիւններու ճնշումին բռնի ուժով հակադրելու կամեցողութիւնը փոքրամասնութիւններու մօտ—պիտի անդրադառնայինք որ այս բոլորը առընչութիւններ ունին Սփիւռքի հայ նոր սերունդի դեռ խարխափուն քաղաքականացման հետ: Այս քաղաքականացումը չի նոյնանար ամբողջութեամբ այդ պատճառներուն հետ. աւելի բարդ է, բայց շատ նոր՝ իբր երեւոյթ, աւելի յստակ եւ առարկայական բանաձեւում մը ստանալու համար: Մէկ բան առնուազն բացայայտ է, պատմութեան «բնական» ընթացքը չի տանիր, ճակատագրականօրէն, փոքրամասնութիւններու ձուլումին. կը բաւէ, այդ ձուլումէն խուսափելու համար, որ զինուինք պատշաճ զէնքերով, եւ առաջինը այս զէնքերէն՝ ամբողջական (այսինքն միջազգային իմաստով) քաղաքականացումն է: «Ձուլուած» քաղաքականացեալ մը անսահմանօրէն աւելի զգայուն է մեր ազգային դատին հանդէպ քան պահպանողական եւ քոնֆորմիսթ հայախօս մը: Ճշգրտում մը. այս զէնքը, լաւապէս օգտագործուած, լրացուած (զուգահեռաբար կամ նոյնիսկ յետադայաբար)՝ մշակութային «հայացում»ով մը, որ ոչ մէկ գնով պէտք է հակադրել ամբողջական քաղաքականացման հրամայականին, կրնայ մանաւա՛ն կերպով գործօն ըլլալ Արեւմուտքի մէջ, ուր մեր հիմնարկութենական յարաբերական տկարութիւնը մեզի ժամանակ չի ձգեր «բնական» եւ աստիճանական դաստիարակութեան մը համար: Ամբողջական քաղաքականացումը եւ հայեցիութիւնը պէ՛տք էր կարենայինք դարձնել հաւասարազօր դաշնակիցներ:

7.— ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԻՋԵՒ.—

Այս հաստատումները, որոնց մէջ չեմ ուզեր չափազանցուած լաւատեսութիւն դնել (երբեք պէտք չէ մոռքէ հանել այն իրական պայմանները, որոնց մէջ կ՚ընթանայ մեր կեանքը), չեն արդարացներ սակայն մէկ ուրիշ տրամաբանութիւն, որ որոշ մտքեր — այսուհանդերձ մշակեալ — կը կատարեն, ոչ առանց նրբադատութեան, եւ որ կարելի է ամփոփել հետեւեալ բանաձեւին մէջ.— «Իրենց մշակոյթով եւ պատմութեամբ, Հայերը արեւմտեան ժողովուրդ մը կը կազմեն: Եթէ պիտի վերապրին եւ նոր արժէքներ ստեղծեն, կրնան ատիկա լաւ կերպով ընել Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ: Գործ չունին Երրորդ Աշխարհի երկիրներուն եւ անոնց «մանկական հիւանդութիւններուն» հետ, Միջին Արեւելքի «քաւարան»ին եւ անոր աճման տագնապներուն հետ»:

Ո՛չ: Կարելի չէ ընդունիլ նման տրամաբանութիւն: Նախ եւ առաջ, ան վարկածային է (կը սկսի «եթէ»ով): Ապա ան ընտրապաշտ է (էլիթիսթ) եւ դասակարգօրէն «մշակութային»: Ան՝ այդ տրամաբանութիւնը՝ կ՚անտեսէ ներկայ՝ Խորհրդային Հայաստանը (որուն մասին հոս միայն ակնարկութիւն մը կ՚ընեմ մեթոտաբանական մտահոգութեամբ, տեղ չունիմ աւելին)՝ կենսական կորիզ, որ կ՚իմաստաւորէ մեր կարողական (փոթանսիէլ) ազգային-ազատագրական պայքարը, ան կ՚անտեսէ նաեւ այդ կարողական պայքա՛րն իսկ: Սփիւռքի հայ ժողովուրդը (նոյնը կարելի է ըսել, կարեւոր չափով, եւ հակառակ որոշ ձեւական վերապահումներու, խորհրդային Հայութեան մասին), ազգային հիմնարկութիւններու իր փնտռտուքով, աւելի Երրորդ Աշխարհին կը պատկանի քան Արեւմուտքին: Զխաբուինք Արեւմուտքի մէջ մեր կատարած անհատական իրագործումներու կրկներեւոյթէն: Միջին Արեւելքի երկիրներուն մէջ Հայութեան ապրած ու ապրելիք համարկային (էնթէկրաթիֆ) հոլովոյթը կրնայ տաժանելի, երբեմն տառապալի բնոյթ ստանալ, ինչպէս այսօր՝ Լիբանանի մէջ: Բայց այդ հոլովոյթը էական կարեւորութիւն ունի: Ան միայն կրնայ արտօնել արմատաւորումը, քաղաքականացումը, ազգային արժէքներու եւ հիմնարկութիւններու վերստեղծումը, բաւարար ժամանակամիջոցի մը շնորհումով, շրջապատի տարրերուն եւ շրջանի յառաջապահ ուժերուն հետ հաւասարէ հաւասար, նպաստաւոր առընչութեամբ մը (ափոր տը ֆորս ֆավորապլը): Այս իմաստով կարելի է ըսել որ Միջին Արեւելքէն դէպի Արեւմուտք Հայութեան զանգուածային արտագաղթը կը դառնայ ազգային աղէտ: Եւ ոչ թէ, ինչպէս ոմանք պիտի ըւէին, միամիտ չափազանցումով, որովհետեւ այս կամ այն գաղութը, այս կամ այն երկիրը Սփիւռքի «մայրաքաղաքն» է:

×

Եթէ, մինչեւ այսօր, այս համարկումը յաջողած կը գտնենք միայն շատ սահմանափակ գործօն փոքրամասնութեան մը ծիրին մէջ կամ առանձին անհատներու պարագային, ատիկա իր անհետեւանութեան կամ ձախողութեան փաստը չի բերեր: Ընդհակառակն մասնակի այս արդիւնքը ձեռք բերուած է հակառակ վերոյիշեալ սկզբունքներէն թելադրուած կազմակերպեալ դաստիարակութեան մը գրեթէ բացարձակ չգոյութեան, հակառակ՝ Հայն ու ոչ-Հայը հակադրող, «սեփական»ն ու «օտար»ը, «ես»ը եւ «ուրիշ»ը իրարու դէմ հանող հայապահպանման սպաննող, ջլատող գաղափարաբանութեան, ծնունդ առած 1915ով, եւ որուն խորթ է համարկման՝ այս յօդուածով սահմանուած բնական, ազգայնօրէն եւ մարդկայնօրէն առողջ սկզբունքը: Բայց ձեռք բերուածը անշուշտ բացարձակապէս անբաւարար կը մնայ: Պէտք է տարածել քաղաքական-գաղափարաբանական յառաջապահ այս գիտակցութիւնը եւ ստանձնումի (անկաժըման) այս ոգին շատ աւելի լայն աստիճանաչափի վրայ: Այն ատեն է որ Սփիւռքը պիտի անցնի, իրողական հում գոյութենէ մը արժէքային գոյութեան մը եւ, դուրս գալով իր Նախապատմութենէն, մուտք գործէ իր Պատմութեան մէջ:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

## ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

ԽՄԲ.— Գ. Աւագեանի «Հայկական ՍՍՀ բնակչութիւնը» գիրքէն քաղելով կուտանք հայ բնակչութեան տեղաբաշխումը Վրաստանի մէջ, ըստ վիճակագրական տուեալներու (1975):

Խորհրդային Միութեան մէջ Վրաստան երկրորդ հայաշատ երկիրը կը հանդիսանայ: Ըստ Պ. Աբելեանի տուեալներուն, 1913ին Վրաստանի մէջ կ՚ապրէին 351.800 Հայեր, 1916ին՝ 454.500, 1922-1923 թուականներու՝ 264.100 եւ 1926ի մարդահամարի տուեալներով՝ 307.900 Հայեր: 1916ին Հայերու թիւին յաւելումը կը բացատրուի արեւմտահայ գաղթականներու հոսանքով:

1970ի մարդահամարի տուեալներով Վրաստանի մէջ կ՚ապրին 452.000 Հայեր. այս թիւը կը կազմէ Հանրապետութեան բնակչութեան 9,7 տոկոսը: Հայերը Վրացիներէն ետք երկրորդ տեղը կը գրա-

## ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

•

### ՋՐՈՒՈՐՆ ՈՒ ԱԼԻԽԱՆՑԻՔ

Արդէն ուշ էր: Ես իրաւունք չունէի այդքան դանդաղել ճանապարհներին: Ձագէին թողնելով իր գարու արտի եւ սաւոյի կողքին, արագ վերցրի իմ տոպրակը եւ շտապեցի դէպի այն թաղը, որտեղից դուրս էի եկել Աղբիւր Սերոբի պատուէրը կատարելու:

### ԻՆՉՈ՞Ւ ԳՆԱՑԻ ԲԱՂԷՇ

Սակայն բախտը չժպտաց ինձ:

Շուտով լուր ստացուեց, որ Ալխանցի երիտասարդները, Շէնիկցոց հետ միաբանելով, խուժել են Ցալուորիկ եւ Անդրանիկին զինաթափ անելով, փախցրել Սիմ լերան կողմերը:

Մուշի մէջ իշխում էր ոստիկանապետ Հիւսնի էֆէնդին, իսկ Սասունում ցեղապետ էր Բշարէ Խալիլ աղան: Եւ ճիշդ այն միջոցին, երբ Անդրանիկը զինաթափուած էր, սուլթանից հրաման եկաւ, ողջ թէ մեռած, ձեռք գցել Սերոբ Աղբիւրին:

Սասնոյ Գեղաշէն գիւղում Աւէ անունով մի իշխան կար: Աւէն ռէս էր իրենց գիւղում: Տեսնելով, որ քաջութեամբ անկարող են Նեմրութի հերոսին յաղթել, Հիւսնի էֆէնդին եւ Բշարէ Խալիլը որոշեցին Աւէի միջոցով Սերոբին թունաւորել: Այդ գործի համար Հիւսնին ռէս Աւէին խոստացաւ մի կճուճ ոսկի:

Իմացաւ Աւէն, որ Սերոբ Աղբիւրը, Խլաթից Գէլի գալով, իր զինուորներին դրել է թաղերի մէջ, իսկ ինքը եւ Սօսէն ապրում են Տէր Քաջի լերան գոմում:

Աւէն մի քանի անգամ տեսութեան գնաց Սերոբին ծանօթ իշխանների հետ եւ ամէն անգամ ջորին բարձած ուտելիք տարաւ նրա համար, մինչեւ որ Սերոբ Աղբիւրի եւ Տէր Քաջի կատարեալ վստահութիւնը շահեց:

Վերջապէս Մուշից եկաւ թունաւորելու հրամանը: Աւէն դարձեալ այցելութեան գնաց Սերոբ Աղբիւրին, բայց այս անգամ ուտելիքը թունաւորուած էր: Հիւսնի թոյնը մի այնպիսի բաղադրութիւն ունէր, որ անմիջապէս չէր մեռցնում, այլ ենթակային երեք-չորս օրով պահում էր կիսադդայ վիճակում՝ անկարող շարժուելու:

Սերոբը միամտօրէն կերաւ ռէսի բերած պանիրը եւ ծխախոտը քաշեց. երբ ամէն ինչ կարգադրուած էր, Աւէն լուր ուղարկեց Խալիլ աղային, որ Սերոբը թոյնը ընդունել է, ապա գնաց Մուշ եւ ոստիկանապետի խոստացած մի կճուճ ոսկին առնելով՝ յայտնեց, թէ գործը կարող է շարժուել: Խալիլն իր հերթին այդ մասին շտապ յայտնեց Բաղէշ: Նոյն գիշերը սուլթանի զօրքը Բաղէշից շարժուեց դէպի Բռնաշէն, լուրը տարածելով, թէ Սասնոյ ըմբոստ Քրդերին ճնշելու կ՚երթայ:

Հրամանատարը Աղա բէկն էր:

Միաժամանակ Խալիլի գլխաւորութեամբ Գէլու վրայ շարժուեցին Խուլբի եւ Խիանքի զինուած Քրդերը: Սուլթանի զօրքը հինգ հարիւր ասկեար էր, աշիրէթը՝ հազար հինգ հարիւր:

Գէլին պաշարուեց 1899ի Հոկտեմբերին, երբ ամբողջ գիւղը քնած էր: Լերան գոմի մէջ քնած էր նաեւ Սերոբ Աղբիւրը՝ գլուխը դրած իր հրացանի նոր չինուած խպակոթին:

Սօսէն առաւօտ շուտ դուրբինն առաւ, ելաւ դուրս: Նայեց տեսաւ Թուխ Մանուկ եկեղեցու մօտով զօրք է գալիս:

— Փաշա, — ասաց Սօսէն, — ասկեարն ելաւ ժամու դուռ:

Սերոբը չէմք ելաւ: Դուրբինն առաւ, նայեց, բայց աչքերը ծանր էին, չկարողացաւ ջոկել: Եւ դարձաւ, որ մօսինը վերցնի՝ ոտքերը փոթ եղան, վայր ընկաւ: Ձեռքը տարաւ դէպի գլուխը՝ մազերը մնացին բռան մէջ:

— Վայ ինձ, Գեղաշէնի ռէս Աւէն թոյն է խառնել իմ հացին, — գոռաց Սերոբն ու գլխին զարկեց: Ու գշջաց, որ իր գիշերը շարաթ դարձաւ ու շաբաթը ամիս դարձաւ Սասունում:

Նրա գոռոցից ու անսպասելի հրաձգութիւնից գիւղը զարթնեց:

Զարթնեց նաեւ Տէր Քաջը:

Թուխ Մանուկ եկեղեցու մօտով սեւ զօրքը սուրաց դէպի Սերոբի պահուած լերան կողմը:

Սօսէն բռնեց Սերոբի թեւից, որ բարձրացնի, բայց ծանրութիւնից երկուսն էլ վայր ընկան: Տէր Քաջն ու իր որդի Ադամը փորձեցին՝ նրանք էլ վայր ընկան:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 27)

Fonds A.R.A.M

Ալին Էթմէքճեան, որ Հարաւային Ֆըրանսայի մէջ արդէն ծանօթ է իբրեւ տաղանդաւոր երիտասարդ նկարչուհի մը իր ջրանկարները կը ներկայացնէ Դեկտեմբեր 3էն սկսեալ Էքս – ան– Փրովանսի Լէ գ'Ամի տէ գ'Ար ցուցասրահը։

...ւէն իրենց քանակով՝ գերազանցելով Ռուսները ու Ազրբէջանցիները։

Հայերը Վրաստանի մէջ ապրած են ...ղանդուածային ձեւով, հին ժամանակներէ ի վեր։ Մասնաւորաբար Թիֆլիսը եղած է կեդրոնը Հայութեան համախմբումին։ Թիֆլիսը, գտնուելով Կուր գետի ափերուն, արագօրէն աճած եւ դարձած է տնտեսական, առեւտրական եւ մշակութային մեծ կեդրոն մը։ Այս հանգամանքը դէպի Թիֆլիս քաշած է Անդրկովկասի մէջ ապրող շատ մը ազգութիւններու ներկայացուցիչները, որոնց շարքին նաեւ Հայերը։

Արագ աճ արձանագրած է Թիֆլիսի բնակչութեան քանակը։ Այսպէս, 1897ի մարդահամարի տուեալներով՝ Թիֆլիսի մէջ կ'ապրէին 160 հազար հոգի։ Համաշխարհային առաջին պատերազմի նախօրեակին Թիֆլիսի բնակչութեան թիւը կը հասնէր 194 հազարի, 1922ին՝ 234 հազարի, իսկ 1939ին՝ 519 հազարի։ Թիֆլիսի բնակչութեան քանակը աւելի արագ թափով աճած է համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն ետք, յատկապէս 1959ի մարդահամարէն ետք։ 1959ին Թիֆլիսի բնակչութեան թիւն էր 703 հազար, 1971ին՝ 907 հազար, այսինքն 12 տարուան ընթացքին բնակչութիւնը աւելցած է 204 հազարով։

Այս պարագային սակայն մեզի հետաքրքրողը առաւելաբար Թիֆլիսի բնակչութեան ազգային կազմն է, Հայերու թիւը եւ տոկոսը՝ տեղւոյն բնակչութեան մէջ։ 1922ին Թիֆլիսի Հայերու թիւն էր 85·300 կամ քաղաքի բնակչութեան 36 առ հարիւրը· 1959ին՝ 149·300 (21 տոկոս), իսկ 1970ին՝ 150·200 (18,1 տոկոս)։ Ներկայիս մեծ թիւով Հայեր կ'ապրին նաեւ Պաթում, Ախալցխա, Սուխում, Փոթի եւ այլ քաղաքներու մէջ։ Գիւղական շրջաններէն դուրս ելլելով Հայերը ...ոծ զանգուածներով կը հաստատուին Հայաստանի սահմանամերձ քաղաքները՝ Ախալքալաք, Ախալցխա, Բոգդանովկա, Ծալկա, Բոլնիս, ինչպէս նաեւ Աբխազական Ինքնավար Հանրապետութեան չորս շրջանները, ուր կան հայկական դպրոցներ, ուրկէ շրջանաւարտներ կ'ընդունուին Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները։

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

### ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ (Յառաջ). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 86րդ տարեդարձը նշուեցաւ Նոյ. 14ին, Վիէնի Գ. Իփէկեան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէի։

Ժամը 16ին բեմը բացուեցաւ եւ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ երգեցին «Մշակ, բանուոր»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ընկ. Ա. Գալուստեան հանդէսի բացման իր խօսքին մէջ դիտել տուաւ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր կազմութեան օրէն մինչեւ 1914 թուականը պայքարեցաւ Թուրք – քիւրտ աւազակներուն դէմ, յանուն կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան։ Յետագային կամաւորական խումբեր կազմելով Մայիսեան օրհասական կռիւները առաջնորդեց մինչեւ անկախութեան հռչակում։ Այնուհետեւ Դաշնակցութեան գոյքը հիւսելով եւ 86ամեայ պայքարը վեր առնելով Հայ Դատի լուծման ճամբուն վրայ, ընկ. Ա. Գալուստեան վերջացուց իր խօսքը։

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Ս. Արմէնեան, Մ. Թօփալեան, Տիկին Ա. Գալուստեան (մեներգներով) եւ Մ. Թորոսեան՝ սրինգ։

Ապա, խօսք առնելով օրուան բանախօսը՝ ընկ. Յակոբ Պալեան, անդրադարձաւ անցեալի դէպքերուն եւ դէմքերուն՝ հետեւեալ խորհրդածութիւնները ընելով Դաշնակցութեան 86րդ տարեդարձին առթիւ.— «Մեր կուսակցութիւնը անցեալին մեծ գործեր կատարած է, սակայն բաւարար չէ շարունակ այսպիսի հանդիսաւոր պահերուն անցեալի գործերով պարծենալ։ Այսպէս կ'ըսեն մեզի։ Սակայն սխալ է։ Որովհետեւ Հ. Յ. Դ. 86 տարիներ առաջ ի՛նչ նպատակով որ իջաւ հրապարակ, նոյն նպատակով ալ կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, քանի տակաւին չէ իրագործուած հայ ժողովուրդի դարաւոր երազը։ Ընդհակառակն, ան քայլ առ քայլ կը հետեւի միջազգային քաղաքական նրբանցքներուն մէջ տեղի ունեցած խօսակցութիւններուն. Նիւ Եորք կամ այլուր, ուր որ քաղաքական հարցի մը շուրջ կը խօսուի կամ որոշում կը տրուի, հոն են Հայ Դատի յանձնախումբերուն ներկայացուցիչները։ Ներկայիս, դաժան դէպքերու դասաւորումով, ոչ միայն Դաշնակցութիւնը, այլեւ Հայութեան մէկ մասը կ'ապրի Հայաստանի սահմաններէն դուրս, որ կը կոչուի Սփիւռք։ Այն կռիւը որ 86 տարի առաջ սկսաւ Սասնոյ լեռներուն մէջ, այսօր ալ կը շարունակուի Եւրոպայի փողոցներուն մէջ։ Ուրեմն, եւրոպական ոստաններուն մէջ մեծցած երիտասարդութիւնը Հայ Դատի ի խնդիր կատարուած ձեռնարկները լոկ լսելով չի գոհանար, այլ կատարուած շարժումներուն գործօն կերպով կը մասնակցի՝ նիւթական թէ բարոյական իմաստով։ Հայաստանէն ետք, Սփիւռքի ամէնէն տոկուն գաղութը Լիբանանի հայկական գաղութն էր, իր դպրոցական ցանցերով, եկեղեցիներով, ակումբներով եւ երիտասարդական կազմակերպութիւններով, սակայն այսօր տնտեսապէս քայքայուած, աւերակներու մէջ կը մնայ. հետեւաբար եթէ կ'ուզենք որ Հայ Դատի առաքելութիւնը իր նպատակին հասնի, պէտք չէ ձգենք որ Լիբանանի հայ գաղութը կազմալուծուի։ Որովհետեւ Լիբանանի քայքայումով Հայ Դատը կը կորսնցնէ իրեն թեւ ու թիկունք եղող գլխաւոր ամրոցներէն մէկը»։ Ընկ. Յ. Պալեան իր խօսքը վերջացուց ըսելով. «Հայ Դատի առաքելութիւնը իր նպատակին հասցնելու համար օգնենք Լիբանանին ոչ թէ մեր աւելորդը տալով, այլ՝ կիսելով մեր պատառները, որպէսզի կանգնի Լիբանանի հայ գաղութը»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

## ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

### ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Համպուրկի Հայ Մշակութային Միութիւնը Նոյեմբեր 12 եւ 13ին շքեղ հանդիսութիւններով տօնեց իր հիմնադրութեան տասնամեակը։

Միութիւնը հանդիսութիւններու առաջին մասը դասախօսութեան մը տրամադրած էր, որ տեղի ունեցաւ իր սեփական սրահին մէջ։ Երեկոն բացուեցաւ գերմանախօս երկիրներու հայ միութիւններու կեդրոնական կազմակերպութեան նախագահ՝ Պր. Արա Մովսէսեանի եւ Համպուրկի Հայ Մշակութային Միութեան ատենապետուհի՝ Տիկին Մ. Մելիք-Ասլանեանի ուղերձներով։ Յետոյ օրուան դասախօսը Պր. Ժիրայր Քոչարեան խօսեցաւ, նիւթ ունենալով հայ մանրանկարչութեան եւ տպագրութեան պատմութիւնը։

Հանդիսութիւններու երկրորդ մասը կը բաղկանար պարահանդէսէ մը, որ յաջորդ օրը, այսինքն Նոյ. 13ին, Փլացա – Հօթէլի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ, ուշագրաւ էր իր ընտիր եւ բարձրորակ գեղարուեստական բաժինով։ Երեք հարիւրէ աւելի հիւրեր, որոնց մէջ կարելի էր տեսնել Գերմանիոյ զանազան վայրերէն եւ նոյնիսկ արտասահմանէն ժամանած անձեր, հետեւեցան դաշնակահարուհի Ժանէթ Նօյմանի (ծնեալ Գազանճեան) կատարումին, որ կը նուագէր Խաչատրեանի Թոքաթթան, միջազգային մրցումներու դափնեկիր ջութակահարուհի Իզապելլա Պետրոսեանին, որ ներկայիս Համպուրկի Երաժշտանոցին մէջ կը դասաւանդէ, եւ իրեն դաշնակով ընկերացող Իրիս Պաքալին, որոնք Խաչատրեանէն կտորներ ներկայացուցին, Համպուրկի Հայ Մշակութային Միութեան ժողովրդային պարի խումբին, որ ամիսներու տքնաջան աշխատանքի մը պտուղը կը ներկայացնէր, արժանանալով հանդիսատեսներու արդար գնահատանքին։

Պետրոս Տիքիճեան ամոլը եւ Տիգրան Քարան ամբողջացուցին արուեստագէտներու տողանցքը՝ առաջինը ներկայացնելով իր պարարուեստը, իսկ վերջինը հայ բեմական երգեր։

ՏՈՔԹ. ՐԱՖՖԻ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՎԱՐՉԱ-ՏԵՐԻՏՈՐԻԱԼ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ» ՏԵՂԵԿԱԳԻՐՔԸ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Հայկական ՍՍՀ վարչատերիտորիալ բաժանումը» խորագիրը կրող տեղեկագիրքը։ Գիրքը կազմուած է վարչական եւ հողամասի բաժանման վերաբերող Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան որոշած օրէնսդրական կէտերու, ինչպէս նաեւ այլ պաշտօնական նիւթերու հիման վրայ։ Գիրքին մէջ տրուած տեղեկութիւնները կ'ընդգրկեն մինչեւ 1976 Յունուար մէկը։ Նշուած են շրջաններու, քաղաքներու եւ աւաններու կազմութեան թուականները։ Գիրքի վերջաւորութեան զետեղուած են գիւղական խորհուրդներու եւ բնակավայրերու այբբենական ցանկերը, ինչպէս նաեւ վերանուանումներու այբբենական ցանկերը։ Տեղեկագիրքը պատրաստած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան՝ խորհուրդներու աշխատանքի հարցերու բաժինը։

×

### ՀԱՅ ԵՒ ՄՈԼՏԱՒ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Բելցի քաղաքին մէջ (Մոլտաւիա) աւարտած է 14 յարկանի բնակելի շէնքի մը կառուցումը։ Շէնքը նախագծուած է Մոլտաւիոյ պետական նախագիծի հիմնարկութեան մէջ եւ մշակուած Հայաստանի պետական շինարարութեան եւ ճարտարապետութեան գիտական – հետազօտական հիմնարկութեան մէջ, Ռուբէն Բաղալեանի կողմէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (225)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Բ. ՄԱՍ

ԱՒԱԳ ՍԱԴԱՅԷԼԻՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

— Ձեզի ո՞վ ըսաւ որ ես դաւադրութեանց պիտի խառնուիմ։

— Իմացայ որ ձեզի այդ տեսակ առաջարկ մը պիտի գայ։

— Որմէ՞։

— Ֆուքարի դուքսէն։

— Իրա՞ւ, մինչեւ ժան տը Մէտիչիս մտածել սկսելով։

— Բայց գիտցած ըլլաք որ Ֆուքարիի եւ իմ միջեւ մահուան կռիւը բացուած է, եւ այսօր ես եկած եմ խնդրելու ձենէ որ մեր երկուքին միջեւ չէզոք դիրք մը բռնէք։

— Ինքզինքնիդ լաւ բացատրեցէք որ հասկնամ, ըսաւ Աւագ Սադայէլը ցըրտօրէն։

— Հիմա ես պայծառ կերպով կացութիւնը պիտի պարզեմ ձեզի, յետոյ դուք ալ ձեր ընելիքը կ'որոշէք, ըսաւ Ռոլան սպառնական շեշտով մը։

— Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, Քանտիանօ։

— Ֆուքարին հայրս չարչարեց, Ֆուքարին զիս Վենետիկի նկուղները նետել տուաւ ուր վեց տարի մնացի, ուրեմն Ֆուքարին եւ իր մեղսակիցները պէտք է որ պատժուին։

Ռոլան այս բառերը ատելութեան այնպիսի զօրեղ շեշտով մը արտասանեց, որ ժան տը Մէտիչիս սարսռալով դողաց։

— Բոլոր պաշտած սրբերուն անունին երդում կ'ընեմ որ երբեք ձեր թշնամին ըլլալը միտքէս պիտի չանցընեմ։

— Բոլոր անոնք որոնք իմ թշնամիներուս պիտի օգնեն, իմ թշնամիս պիտի ըլլան, շարունակեց Ռոլան։ Այս ըսելէ յետոյ, թոյլ տուէք որ շարունակեմ։ Ֆուքարիի եւ իր մեղսակիցներուն դէմ մահուան կռիւ բացած եմ. կամ ես պիտի մեռնիմ եւ կամ անոնք, միջին ճամբայ չկայ մեզի համար։ Արդ, այժմ ես ծովեզերքի ժողովրդեան միջոցաւ Ֆուքարիի ուժն ու ազդեցութիւնը տկարացնելու վրայ եմ, եւ ինքն ալ այս բանը նշմարելով իրեն նոր դաշնակիցներ եւ նեցուկներ փնտռելու վրայ է եւ եթէ յաջողի, նորանոր ձեռնարկներու պիտի սկսի։ Եւ գիտէ՞ք թէ ով է այդ դաշնակիցներէն մին. դուք, ժան տը Մէտիչիս։

— Ատիկա ինչէ՞ն գիտէք։

— Ֆուքարին ձեզի պատուիրակ մը ղրկած է, ձեր բարեկամներէն մին։

— Ո՞վ է այդ մարդը։

— Փեթրոս Արաթիմոսը։

— Փեթրո՞ն, սա մեր խեղճ Փեթրօն, բացագանչեց ժան տը Մէտիչիս զարմացմամբ։ Շատ ուրախ պիտի ըլլայի զինքը տեսնելով, շատ կարօտցած եմ զինքը։

Դժբախտաբար զինքը պիտի չկրնաք տեսնել, որովհետեւ զայն բռնած եւ արգելափակած եմ։ Իր դեսպանութեան գաղտնիքը իմացայ, զինքը ապահով տեղ մը դրի եւ իր տեղը ես եկայ։

— Իրա՞ւ այդ բանը ըրիք։

— Այո, ժան տը Մէտիչիս, ըրի։

— Եւ այդ բանն ալ ինծի կը խոստովանի՞ք։ Իրաւ որ դուք շատ յանդուգն մէկն էք եղեր, այդ ի՞նչ համարձակութիւն է։

— Ժան տը Մէտիչիս, յանդգնութիւնն է իմ վերջին հարստութիւնս, ըսաւ Ռոլան։

— Քիչ մը առաջ ըսիք թէ Փեթրոս Արաթիմոսի գաղտնիքը իմացած էիք, ի՞նչ է այդ գաղտնիքը, ըսէք տեսնեմ։

— Արաթիմոսի ձեզի ըսելիքը հիմա ես ձեզի պիտի ըսեմ, միայն թէ հակիրճ կերպով։ Ֆուքարին կ'ուզէ գրաւել ամբողջ Իտալիան եւ զայն միացեալ միապետութեան մը վերածել։ Ան ձեզի կ'առաջարկէ Վենետիկի բանակը ձեր բանակին կցել, որուն վրայ կ'աւելցնէ նաեւ իր ծովային ուժն ու նաւատորմը։ Անգամ մը որ ամբողջ Իտալիան հնազանդի ձեզ, երկուքդ պիտի տիրէք անոր, ինքը հիւսիսային մասին՝ մայրաքաղաք ունենալով Վենետիկը կամ Միլանօն, իսկ դուք հարաւային մասին՝ մայրաքաղաք ունենալով Հռոմը կամ Նափոլին։ Ահա այս է իր յատակագիծը։ Այս գնով է որ Ֆուքարի դաշնակցութիւն կ'առաջարկէ ձեզ։ Ի՞նչ կը մտածէք դուք այս մասին։

— Եթէ իմ մտածածս ձեզի հաղորդեմ, պատասխանս Ֆուքարիի տանելու պաշտօնը յանձն պիտի առնէ՞ք, հարցուց Աւագ Սադայէլը։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

### ԸՆԿԵՐ ՊԵՏՐՈՍ ՉՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան իրենց սիրելի ընկերոջ մահուան առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տիկին Չպուքճեանի եւ ընտանիքին եւ փ. ծ.ի 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

×

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան փ. ծ.ի 100 Ֆր. կը նուիրեն Լիբանահայերուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Ընկ. Յարութիւն Շիրվանեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 10 Ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50ական Ֆր. Տիկին Տէր-Անդրէասեանէ եւ Տիկին Արսլանկիւլեանէ:

×

Իսի Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տիկին Նուարդ Թօփալեան – Պարսամեանէ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն կը սգայ ընկ. Պետրոս Չպուքճեանի մահը եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալի այրիին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտեն ընկ. Պետրոս Չպուքճեանի մահուան առթիւ ողբացեալին ընտանիքին:

×

Ընկեր Պետրոս Չպուքճեանի մահուան տխուր առիթով, կը յայտնենք մեր խորին վշտակցութիւնը իր սգակիր ընտանիքին, «Յառաջ»ին եւ ընկերներուն:

Յանուն՝ Ֆրնս. բանակի Նախ. Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկ. Միութեան վարչութեան՝

ՎԱՀՐԱՄ Կ. ՄԻՍԹԻՔ

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Բարսեղ Խրիմեան, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Մելինէ Սրապեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին, 50 Փարիզի Մշակոյթի Տան, 50 Լիբանահայերուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:


## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

# PIZZA OSKIAN

139, rue Saint-Honoré 75001 Paris

tél. 260 23 80

ԲԱՑԱԾ Է ԻՐ ԴՈՒՌԸ
ՁԵՐ ՃԱՇԵՐՈՒՆ, ՆՇԱՆՏՈՒՔՆԵՐՈՒՆ ԵՒ
ԽՐԱԽՃԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ


## Հ. Յ. Դ. 86ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

## *GRANDE SOIRÉE DANSANTE*

SAMEDI 27 NOVEMBRE 1976 DE 18 HEURES A L'AUBE
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
AV. GEORGE V PARIS

**Attractions - Bar - Buffet**

**ORCHESTRE DEDEDJIAN**

MARTIN YOURGENS
BEDIK et SON ENSEMBLE

Entrée réduite aux étudiants sur présentation de leur carte

## CAMP D'HIVER DE BELLEFONTAINE

Organisé par l'Union des Etudiants Arméniens d'Europe

du 29 Déc. 1976 au 4 Janvier 77 inclus

Frais d'inscription : 35 F.
Prix journalier 25 F.
Frais de voyage (non compris)

Pour bénéficier du billet collectif s'inscrire avant le 30 Novembre 1976

*Pour tous renseignements et inscriptions s'adresser à la Permanence de l'U.E.A.E.*

Maison de la Culture Arménienne, de PARIS — 17, Rue Bleue Paris 9e

Tél : 824-63-89

Permanence les : Mercredi de 18 à 20 h.
Vendredi de 18 à 20 h.
Samedi de 14 à 18 h.


## JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

# *VOYAGES en ARMENIE*

## NOEL EN ARMENIE

DU 24 DECEMBRE AU 6 JANVIER

**2750 F.**

*Comprenant*

Transport aérien — Pension complète — Hôtel 1ère classe — Visites et excursions — Service accompagnateur, guide.

*Renseignements et Inscriptions*

**Jacques CHELELEKIAN**
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière
13001 - MARSEILLE
tél. (91) 50.89.12

**Madeleine BENNEYAN**
HAVAS-VOYAGES
12, bd. Général De-Gaulle
26000 - VALENCE
tél. (75) 43.06.06

**Date limite d'inscription un mois et demi avant le départ.**

*Licence n° 97*

Prix calculés à la date du 31 Oct. 1975, susceptibles de modifications en cas d'augmentation du cours des changes ou du transport


## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

### ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տիթրօյթէն (Ամերիկա) Տէր եւ Տիկին Յ. Քէօրթիւնեան 20 տոլար, Տէր եւ Տիկ. Վ. Մոսկոֆեան սրահի շինութեան համար 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Գաբրիէլեան իրենց դուստրին Սիլվայի մկրտութեան առթիւ սրահի շինութեան 100, Օննիկ Սարաֆեանի թաղման առթիւ Պր. Ժ. Վարդերեսեան 100, Ն. Վարդերեսեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանկիւլեան, Ծաղիկ Արզումանեան ընտանիք 50ական, Տէր եւ Տիկին Լ. Վարդերեսեան, Խ. Վարդերեսեան, այրի Տիկին Սինանեան 30ական, Պ. Յ. Վարդերեսեան, Զ. Կորկիս 20ական, Յարութիւն Վարդերեսեանի թաղման Պր. Պ. Վարդերեսեան, Ա. Բարակեան, Տիկին Ն. Վարդերեսեան եւ Զ. Սարաֆեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Մաշէ, Տիկին Ն. Պէրպէրեան, Պր. Զ. Կորկիս 20ական, Պր. Մ. Գուլումեան «Յառաջ»ին 50: Գրիգոր Դանիէլեանի թաղման Տէր եւ Տիկին Մ. Ալան 50: Առուսեակ Մերիկեանի թաղման առթիւ զաւակը՝ Տէր եւ Տիկին Մերիկեան 50, Պր. Ն. Մանուկեան 30:

(Շար.)


Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935


## Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, այս Ուրբաթ Նոյ. 26 երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

## ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

### ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Վալանսի Հ. Յ. Դ կոմիտէի կողմէ

Կը նախագահէ
ԸՆԿ. ՀՐԱՅՐ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝
ԸՆԿ. ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ (հայերէն)
եւ ԸՆԿ. Ք. ԳԱՐԱՕՂԼԱՆԵԱՆ (ֆրանս.)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոյ. 27 Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Վալանսի պետական Թատրոնին մէջ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սեւրանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի Դեկտ. 1, ժամը 20.30ին, քաղաքապետարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի, Նոյ. 28, ժամը 3ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

## ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Պրըվէ տ'էքիւտ Փրոֆեսիոնէլ ունեցող հայ երիտասարդ մը գործ կը փնտռէ առեւտուրի մէջ, գրասենեակ կամ վաճառում:

Հեռաձայնել 857-14-82

## ՇԱՎԻԼ

### Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

## Թատերական ցերեկոյթ

## ՁԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կազմակերպուած Լիոնի հայկական Թատերախումբին կողմէ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 28 ժամը 15ին «Սիկալ» սրահին մէջ 60, Ավընիւ տը Սաքս, Լիոն 3րդ.

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Յանձնախումբին:

## ԴԷՊԻ ՊՐԻՒՍԷԼ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅ 28

Մեկնում ժամը 8ին, Քաֆէ Քիւրվէօրէն (Կար. տիւ Նոռ): Վերադարձ ժամը 10ին առեւնները:

Գին 69 Ֆր. ճաշ (պաղ) մէջը:

**RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES**

Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 PARIS
*Association sans but lucratif
régie par la loi du 1-7-1901*

ԷՏՈՒԱՐ ՃէՉիՐԵԱՆ
Ընդհանուր Պատուիրակ

Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

52րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.733
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
52e ANNÉE — N° 13.733

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

### ՆԱԽԱԳԱՀ ՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՆՈՅՆ ԼԵԶՈՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

Ոմանք դիպուած չեն նկատեր այն իրողութիւնը, որ Ժիսքար տ'Էսթէն Լոռէնի մէջ եւ Պառ Ազգ. Ժողովին առջեւ նոյն լեզուն գործածեցին, նոյն օրը եւ խիստ ոճով է որ խօսեցան ժողովուրդին:

Հանրապետութեան Նախագահը Մէս եւ Նանսի այցելեց նախքան Սթրազպուրկ անցնիլը: Այս առթիւ խօսած ճառերուն մէջ շեշտեց թէ կարելի չէ այլեւս թողուլ որ դրամահոսութիւնը զարգանայ: Ֆրանսա պէտք է մրցակցութեան երկիր մը ըլլայ եւ իր նպատակն է մնալ՝ ճարտարարուեստականացած երկիրներու ամէնէն արդիականներէն մէկը, բայց պէտք է ազատիլ այն խոչընդոտէն, որ այս միջոցին կը կազմէ դրամահոսութեան սակը, կրկնապատիկը Գերմանիոյ սակին: Պառ ծրագրին ձախողութիւնը ուրիշ բան չէ Նախագահին համար եթէ ոչ տկար Ֆրանսա մը մէջտեղ բերել: Նանսիի մէջ է որ Ժիսքար պիտի խօսէր բարեփոխման մասին եւ յայտնէր թէ «կառավարութիւնը ծաւալուն խորհրդակցութիւն մը պիտի կազմակերպէ տեղական ժողովրդավարութեան շուրջ»:

Ազգ. Ժողովին առջեւ Ռէմոն Պառ որ նախորդ օր ցոյց տուած էր Իւ. Տէ. Էռ. երեսփոխանի մը թէ բարկանալ գիտէ (երեսփոխանը չէր վարանած ըսելու Նախարարապետին՝ «Ի՞նչ ըրիք Հանրապետութիւնը» եւ Պառ, փրփրած, կը պատասխանէր՝ «Ո՛չ ներկայ կառավարութեան, ո՛չ ալ ինծի դաս ունիք տալիք արհեստակցական սակին օրինագիծին վրայ», աղմուկը հոն կը հասնէր որ էտկար Ֆօռ «անտանելի է, սուս եղէք, ալ կը բաւէ՛, զզուեցայ (ժ'աճ Է մառ») կը պոռար կարգ ու կանոնը վերահաստատելու համար) կրկին չոր ու խիստ լեզու մը կը գործածէր: «Պիտի տեղի չտամ» կը կրկնէր ու գործատէրերը կը դնէր իրենց պատասխանատուութեանց առջեւ: Եթէ գործատիրութիւնը չընէ ինչ որ պէտք է, այն ատեն պէտք է աչք առնէ որ ձախը իշխանութեան գլուխ գայ:

X Ներքին Նախարարութիւնը որոշեց որ ոստիկանները այլեւս իրաւունք ունին կառքերը խուզարկելու: Փաստաբանները կը բողոքեն այս կարգադրութեան դէմ, զոր ոմանք նոյնիսկ հակասահմանադրական կը նկատեն:

ՎԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

### ՇՐՋԱՆԻՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 4000Ը Կ'ԱՆՑՆԻ

Պարզ է որ այսքան զոհ եւ անապաստան չէր ըլլալ եթէ տեղացիներուն բնակութիւնները հողէ, այդքան նախնական ու խարխուլ չըլլային եւ շրջանի մը մէջ որ ենթակայ է միշտ ցնցումներու, Թրքական կառավարութիւնը կրնար հակաշարժ արդիական բնակարաններ հաստատել: Արդարեւ կը կարծուի որ մեռելներու թիւը 4000էն աւելի է: Ցնցումի ենթակայ ամբողջ շրջանը 51 հազար բնակիչ ունի, Մուրատիէ (Բերկրի) որ քարուքանդ է 95 տոկոսով 6000էն 7000 բնակիչ ունէր: Հարիւրէն աւելի գիւղեր քանդուած են, շրջանին երեսփոխան – կառավարիչը ըսած է որ մէկ գիւղի մը մէջ միայն երկու հոգի ողջ մնացած էին 70 տուներու փլատակներուն տակ: Տասնեակ հազարաւորներ առանց ապաստանի են մինչ ձիւնը կը տեղայ: Իշխանութիւնները կը հաստատեն թէ կարելի ալ չէ եղած դեռ հասնիլ այլ գիւղեր որ լեռնային շրջաններն են ցամաքային ճամբով եւ փորձ կը կատարուի որ թռաններով օգնութիւն հասնի:

Նոյնիսկ Մուրատիյէի մէջ, օգնութեան փութացողները ի վիճակի չեն հասնելու շրջապատը, ճամբաները ճեղքուած ըլլալով շարժէն: Քարուքանդ է նաեւ Զալտիրան եւ վախ կայ որ բնակչութեան 60 առ հարիւրը (2300 է) մեռած ըլլայ:

Խորհրդային իշխանութիւնները պաշտօնական ոչ մէկ մանրամասնութիւն տուած են ցարդ (Ուրբաթ առտու) Հայաստան պատահած շարժին մասին, որ ցնցած է Երեւանն ու Լենինականը: Ցնցումներ ունեցած են նաեւ Նախիջեւան եւ Դորիս: Պարսկական «Կարմիր առիւծ եւ արեւը» (որ տեղւոյն Կարմիր Խաչն է) կ'ըսէ թէ հինգ հոգի մեռած են թրքական սահմանին մօտ: Պարսկական թերթերը 21 մեռեալ կը հաշուեն եղեր այդ շրջանի զոհերը: Թրքական կառավարութիւնը 5000 վրան, 20 հազար վերմակ, երկու շարժուն խոհանոց, հագուստեղէն եւ ուտելիք ղրկած է երկու յատուկ կառախումբով, բժիշկներով եւ հիւանդապահուհիներով: Պարսիկներն ալ 500 վրան, 500 անկողին, 1000 վերմակ եւ 15 թոն ուտելիք ղրկած են: Թուրքիոյ Կարմիր Մահիկը կոչ կ'ընէ նաեւ արիւն ուզելու համար:

Յիշենք նաեւ որ շրջանին բնակչութեան մեծ մասը Քիւրտերէ բաղկացած է:

### Քանի մը տողով

ՄԱԼՐՕ առժամապէս թաղուեցաւ Վերիէռի փոքրիկ գերեզմանատունը մինչեւ որ փոխադրուի Վիլմորէններու դղեակը եւ հանգչի կեանքի իր վերջին ընկերուհի Լուիզ տը Վիլմորէնի կողքին: Կառավարութիւնը պաշտօնական արարողութեամբ մը, Լուվրի բակը, Շաբաթ օր, պիտի յարգէ գրագէտին յիշատակը: Պիտի խօսի Նախարարապետ՝ Պառ: Ներկայ պիտի ըլլայ Հանրապետութեան Նախագահը:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ խաղաղապահ ուժերը դադրեցան Լիբանանի հարաւը յառաջանալէ, հաւանաբար որպէսզի Իսրայէլի պատրուակներ չտան: Ուաշինկթըն դժգոհ է որ Իսրայելացիք երեւան հանած ըլլան թէ դեր մը կը խաղան իրենց եւ Դամասկոսի միջեւ: Ճիշդ է որ Ամերիկա դիւանագիտական բազմաթիւ նախաձեռնութիւններ ձեռք առած է այս օրերս: Պէյրութի իր գործակատարն ալ ապահովութեան բացառիկ միջոցներով մէկ գօտիէն միւսը անցած է տեսնուելու համար Սարգիսի հետ: Էտտէ (ազատական) կ'ըսէ որ Իսրայէլ եւ Ամերիկա չէզոք–գօտի մը կը ծրագրեն հաստատել Լիբանանի հարաւը, որ ՄԱԿի հակակշռին տակ ըլլայ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ միջազգայնականին ԺԳ. համագումարը բացուեցաւ Ժընեւի մէջ եւ կրկնակ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ այս նստաշրջանը (առաջինը 1972ի Վիէննայի ժողովէն ի վեր): Կարեւոր հարցը որ հոն կը ծեծուի համայնավար – ընկերվարական գործակցութեան մասին է, յետոյ ժողովին վայրը թոյլ կուտայ բազմաթիւ շփումներ:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը մեկնած ատեն ըսած է որ լաւ կ'ըլլար որ Ժիսքար եւ Միթերան տեսնուէին ինչ որ ըսել տուած է ընկերվարական բանբեր՝ Քլօտ Էսթիէի. «Կարելի չէ հասկնալ թէ ի՞նչ հանգամանք ունի Մարոքի Թագաւորը մէջտեղ դնելու համար այս ջրօճը»:

ԹՈՒՐՔ իշխանութիւնները Անգարայի օդակայանէն ետ քշած են չիլիցի երեք երգիչներ, որոնք Թուրքիա հրաւիրուած էին Բանուորական կուսակցութեան կողմէ, քանի մը հաւաքոյթներու մասնակցելու: Թրքական ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ անոնք «անհայրենիքի (ափաթրիտ) Նանսէնեան անցագիր ունէին եւ ոչ մնալու արտօնութիւն, ոչ ալ աշխատանքի իրաւունք եւ արդէն ժողովի մասնակցած էին Իզմիր եւ Պոլիս»: Երեք երգիչները Ֆրանսա արտաքսուած են, ուր եւ են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախագահը Փիզա պիտի երթայ Դեկտ. 2ին տեսնուելու համար Նախագահ Լէօնէի հետ:

## «ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ»

ԵՒ «ԼԸ ՄՈՆՏ»

Նոյ. 26ի թիւին մէջ, ԼըՄոնտ յօդուած մը հրատարակած է «Ֆրանսա, ապաստանի երկիր» խորագրին տակ, զոր ստորագրած է Օլիվիէ Փոսթէլ–Վինէ: Այս յօդուածաշարքին առաջին մասին մէջ, հեղինակը կ'անդրադառնայ այն բոլոր գաղթականներուն, որոնք աշխարհի ամէն կողմէն ապաստան գտած են Ֆրանսա: Յօդուածէն դուրս, առանձին շրջանակի մէջ, կը խօսուի «Հայերու վերադարձին» մասին: Այս «վերադարձ» բառը տարօրինակ կրնայ թուիլ անշուշտ Հայերուն, քանի հարցը կը վերաբերի Հայաստանէն արտագաղթող Հայերուն, այսինքն հայրենիքէն արտասահման գացող, ինչ որ, տրամաբանօրէն, ինչպէս ամէն մեկնում, չի կրնար վերադարձ ըլլալ: Բայց յօդուածագիրն ալ իր (Ֆրանսացիի) տրամաբանութիւնն ունի, ու վերադարձ կը նկատէ Ֆրանսայէն Հայաստան ներգաղթող Հայուն կրկին Ֆրանսա գալը: Այս ցաւոտ հարցին քանիցս անդրադարձած ըլլալով (դեռ 1956ին երբ ողջ էր Շաւարշը եւ Փինոյի օրերուն կը գրէր իր «Հայրենիքը պանդոկ չէ»ն) այսօր կրկին չենք ծանրանար անոր վրայ:

Թող չգայթակղին եւ մեղի չհայհոյեն (ինչպէս ըրին, նամակներով) այն արտագաղթող Հայերը, որոնք ապրելէ ետք սթալինեան դժոխքը, լքեցին հայրենիքը, համեմատաբար շատ աւելի տանելի պայմաններու տակ: Ի՞նչ եկան գտնելու Ֆրանսա եւ ինչո՞ւ արմատախիլ ըրին հոն ծնած տղաք ու աղջիկներ որոնք, ինչպէս կը վկայէ Մոնտի յօդուածագիրը օտար կը զգան իրենք զիրենք այս ասպնջական հողին վրայ:

Մենք չէ որ պիտի ուրանանք խորթ վարչակարգի մը լեղին, բայց գիտենք նաեւ որ երբ ամէն հայրենիքի մէջ, վարդն ու փուշը անբաժան են մարդու կեանքէն, կարեւո՛րը վարդն է:

## ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔ

### Մոսկուա կ'աճապարէ Անգարա կը խաղցնէ

Պոլսոյ թերթերէն կը պարզուի որ Մոսկուա շատ անհամբեր է թուրք – խորհրդային դաշնագրի ստորագրութեան համար, մինչ Անգարա ինչ–ինչ նպատակներով կ'ուզէ ժամանակ շահիլ: Ստորեւ՝ տրուած մանրամասնութիւնները.—

Անգարա.— Վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլ վերջնական թուական մը տուած չէ Խորհ. կառավարութեան, Մոսկուա իր ուղեւորութեան մասին, որու հետեւանքով Խորհ. կառավարութիւնը ուզած է փութացնել այն «քաղաքական համաձայնագիրը» որ պիտի ստորագրուի երկու երկիրներու միջեւ: Խորհ. Միութեան վարչապետ Կոսիգին Կարս պիտի գայ, Արփաչայի Ջրելեկտրակայանի հիմնարկէքի հանդիսութեան ներկայ ըլլալու համար, եւ հաւանական է որ Անգարա ալ հանդիպի: Անգարայի խորհրդային մեծ դեսպան Ռոտիոնով Նոյ. 19ին այցելեց Արտաքին Նախարար Չաղլայանկիլի եւ մէկ ժամ տեսակցեցաւ անոր հետ: Յայտնի եղաւ թէ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ ժամ առաջ ստորագրել Թուրքիոյ հետ կնքելի համաձայնութիւնը:

Հանրապետութեան Նախագահ Ֆահրի Գորութիւրք անհանգիստ է, իսկ վարչապետ Տէմիրէլ յայտարարեց թէ մինչեւ տարեվերջ հնարաւորութիւն չունի Մոսկուա երթալու, ուստի, այս պայմաններուն տակ, նպատակայարմար պիտի ըլլայ օգտուիլ Կոսիգինի Թուրքիա այցելութենէն: Այդ առթիւ կարելի է ստորագրել Թուրքեւխորհրդային « քաղաքական համաձայնագիրը »: Անգարայի խորհրդային մեծ դեսպանը իր կառավարութեան այս բաղձանքը փոխանցած է Արտաքին Նախարար Չաղլայանկիլի:

Ձեռնհաս շրջանակներէ կը հաղորդուի թէ Թուրքիա «սպասողական շրջանի» մը մէջ է եւ չուզեր աճապարել որոշում մը տալու: Երկու կողմերու միջեւ վերջնական համաձայնութիւն մըն ալ գոյացած չէ տակաւին, մայր համաձայնագրի մասին: Թուրքիա Խորհրդային կառավարութեան առաջարկած կարգ մը տրամադրութիւնները « չափազանց կաշկանդիչ » գտած է եւ անոնց բարեփոխումը կը պահանջէ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգաժողովին ապագաղութացման յանձնախումբը 0ի դէմ 111 ձայնով (18 ձեռնպահ) դատապարտեց Ֆրանսան Ճիպութիի առթիւ, պահանջելով որ առանց պայմանաժամի պարպէ զինուորական իր կայանը:

ՄԱՏԼԷՆԻ ԵՒ ՔՈՆՔՈՐՏԻ կայարաններուն միջեւ մեթրոյի երկու կառախումբեր բախում ունեցան առջի օր: 35 հոգի վիրաւորուեցաւ: Վարորդներէն մին շատ արագ կ'երթար:

ԹԱՍ գործակալութեան համար Քոլոմպիայի եւ Հարվարտի համալսարաններու « Խորհ. Միութեան հետազօտութեանց կեդրոններու » նիւթական դժուարութիւնները յատկանշական են ինչ կը վերաբերի ամերիկեան « խորհրդայնագիտութեան » անկումին: Ասոնք միայն պաղ պատերազմով կը սնանէին եւ համերաշխութիւնը վնասած է իրենց:

Fonds A.R.A.M

# ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

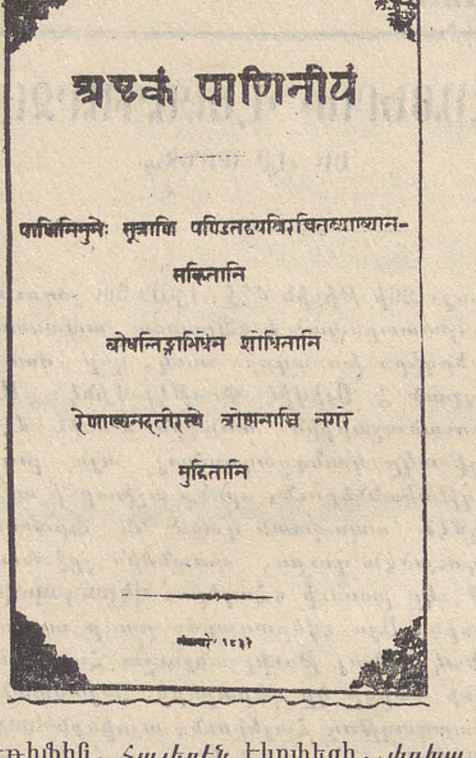
Հնդեւրոպական լեզուներու առաջին քերականութիւնը Հնդիկ Սանսկրիտ լեզուի քերականութիւնն է, Աստադհեայի (այսինքն՝ «Ութ մասի համադրութիւն») գրուած Ն. Ք. չորրորդ դարու վերջաւորութեան Փանինի անուն հռչակաւոր լեզուաբանի մը կողմէ: Կը կցեմ այդ գրքին ճակատի լուսանկարը, հրատարակութիւն մը զոր կատարած է Օթթօ Ֆոն Պէօհթլինկք գերմանացի լեզուագէտը 1839ին: Այս քերականութիւնը գրուած է չափածոյ եւ կը պարունակէ չորս հազար քերականական կանոններ, խիտ կուռ ու սեղմ ձեւով ամփոփուած, սուտրա կոչուող տողերով:

Արեւմուտքի մէջ որպէս առաջին քերականութիւն ասոր կը համապատասխանէ Դիոնիսիոս Թրակացիի Թէխնի Կրմմաքիքի (Արուեստ Քերականութեան) կոչուող գիրքը, գրուած՝ Ն. Ք. երկրորդ դարուն: Այդ գրքին ճակատի լուսանկարն ալ կը կցեմ հոս: Գիրքը հրատարակուեցաւ 1884ին Կուսթավ Ուհլիկի ձեռամբ: Հակիրճ երկ մըն է այս, ծաւալը 400 տողէ պակաս, սակայն եւ այնպէս Եւրոպայի մէջ իր տեսակին առաջինը:

Թարգմանական մարզին մէջ առաջին հանդիսացան Հայերը, վերածելով զայն գրաբար հայերէնի, սակայն ոչ ամբողջովին ստրկապէս, այլ՝ տեղ - տեղ անհրաժեշտ փոփոխութիւնները կատարելով: Ասորիները հետեւեցան Հայոց ու Ռէշայնացի Սերգիոս (մեռ. 536) այս գիրքը ասորերէնի վերածեց 6րդ դարուն սկիզբը, մինչդեռ Հայերը հայացուցած էին զայն մէկուկէս դար առաջ:

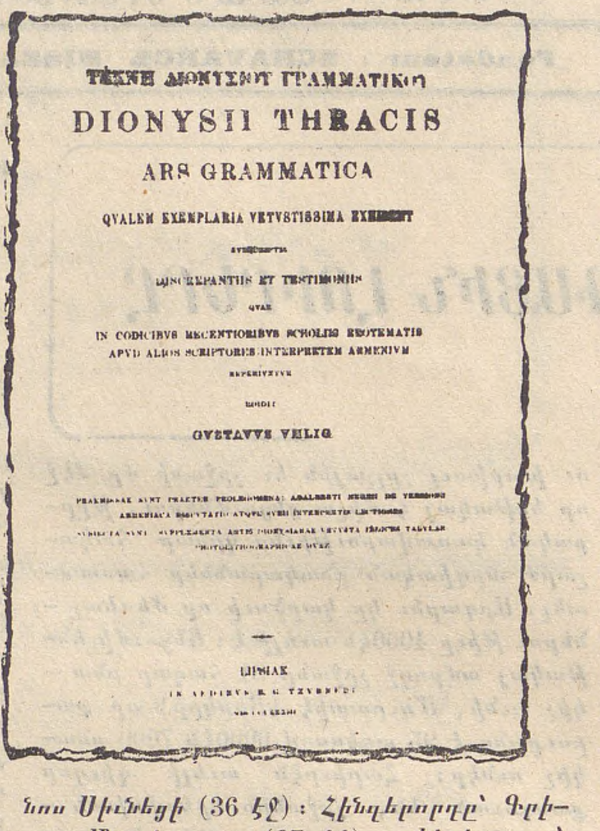
Ահաւասիկ Թրակացիի քերականութեան բաժանումներուն հայերէնները. 1.— Ցաղագս քերականութեան, 2.— Ցաղագս վերծանութեան (այսինքն՝ ընթերցման), 3.— Ցաղագս ոլորակի (= շեշտ), 4.— Ցաղագս կիտի (= կէտադրութիւն), 5.— Ցաղագս հագներգութեան (= երգ), 6.— Ցաղագս տառի, 7. Ցաղագս վանգի, (= վանկ), 8.— Ցաղագս տկար վանգի, 9.— Ցաղագս սուղ վանգի, 10.— Ցաղագս հասարակ չաղաղարաց (= վանկաչափ), 11.— Ցաղագս բառի, 12.— Ցաղագս բանի (= խօսք), — Մասունք բանի — 13.— Ցաղագս անուան, 14.— Ցաղագս բայի, 15.— Ցաղագս լծորդութեան, 16.— Ցաղագս ընդունելութեան, 17.— Ցաղագս յաւդի (= յօդ), 18.— Ցաղագս դերանունութեան. 19.— Ցաղագս նախադրութեան, 20.— Ցաղագս մակբայի, 21.— Ցաղագս շաղկապի — Ցաւելուած — 22. Ցաղագս առոգանութեան, 23.— Ցաղագս արուեստի, 24.— Ցաղագս ոտից (= ամանակ): Դ. Բայ սահմանական, ներգործական, կրաւորական, ստորադասական, հրամայական, ըղձական, ներկայ, ապառնի, յարակատար, գերակատար, աներեւոյթ եւայլն:

Հայերը թարգմանութեան մէջ տեղ - տեղ յունարէնի ձեւաբանութեան են հետեւած: Օրինակ՝ բայի մարզին մէջ, յունարէն թիփթօ՛ (տիւպտի) բառին դէմ հայերէն կոփեմ գերակատար՝ յունարէն


अष्टकं पाणिनीयं

էքէքիփիճ, հայերէն էկոփեցի, փոխանակ կոփեցիի (բաղդատէ՝ հայերէն գըտնեմ, գտանեմ բային անցեալ կատարեալ) Գ. դէմք եգիտ (Եւ յաւելումը միայն եզակի Գ. դէմքի մէջ), ու գամ բային անցեալ կատարեալը եկի, եկեր, եկ): Սակայն հոլովի մարզին մէջ Հայերը՝ Լատիններուն նմանելով վրիպանքի չեն ենթարկուած: Օրինակ, հարցական հոլովին յունարէնը՝ այսօրուան հնչումով էթիաթիքի է, որ նոյն լեզուին մէջ երկու իմաստ ունի. առաջինը՝ «պատճառըլլալ», երկրորդը՝ «ամբաստանել»: Օրինակ, hայրը որդին կը սիրէ նախադասութեան մէջ Յոյները որդին հոլովը կոչած են էթիաթիքի, այսինքն «պատճառական», որովհետեւ եթէ որդին չըլլար՝ հօր մէջ սիրելու զգացումը պիտի չարթըննար, սիրելուն «պատճառ»ը որդին է, որով հոլովը «պատճառական» է: Իսկ Լատինները որոնք ընդհանրապէս անճարակ քերականագէտներ են եղած, էթիաթիքի միւս՝ այսինքն անյարմար իմաստն են առած, — «ամբաստանել»ը — եւ հայցական հոլովը կոչած են աքքուսաթիվուս, այսինքն՝ «ամբաստանական» — զոր ցայսօր հեղնական ծիծաղով կը գործածեն խնդրին էութիւնը գիտցողներ: Հայերը խնդրին էութիւնը արդէն գիտէին Դիոնիսիոսի քերականութեան թարգմանութեան ատեն եւ յունարէն էթիաթիքին դիմագրաւեցին աւելի յարմար գիտական բառով մը, ոչ թէ «պատճառական» այլ՝ hայցական: «Հայրը որդին կը սիրէ». զո՞վ կը սիրէ. այդ հարցումին պատասխանն է որդին:

Դիոնիսիոսի քերականութիւնը մեկնաբանած են շարք մը հայ մատենագիրներ: Առաջիններէն մին եղած է Դաւիթ փիլիսոփան, որ կոչուած է Անյաղթ ու Եռամեծ: Իր մեկնութիւնը կը գրաւէ 46 էջ: Երկրորդ մեկնիչը անանուն է (28 էջ): Երրորդը՝ Մովսէս Քերթող, Խորենացի կոչուածը (21 էջ): Չորրորդը՝ Ստեփան-


ΤΕΧΝΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

DIONYSII THRACIS

ARS GRAMMATICA

QVALEM EXEMPLARIA VETVSTISSIMA EXHIBENT

IN CODICIBUS RECENTIORIBUS SCHOLIIS ERUTAMATIS APUD ALIOS SCRIPTORES INTERPRETEM ARMENIUM

OVSTAVUS VELIG

LIPSIAE

նոս Սիւնեցի (36 էջ): Հինգերորդը՝ Գրիգոր Մագիստրոս (27 էջ): Վեցերորդը՝ Համամ Արեւելցի (33 էջ):

Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել Երեւանի համալսարանին Հայագիտական բաժնի դասախօս ու այժմ ակադեմական, Գէորգ Ջահուկեանը (ծն. 1920), որ 1954ին Երեւանի Մատենադարանին մէջ գտաւ Դաւիթ Քերթողի վերագրուած մեկնութեան երեք ձեռագիրները: Ջահուկեան իր գտած ձեռագիրները 1956ին հրատարակեց «Բանբեր Մատենադարանի» պարբերականին Գ. հատորին մէջ (էջ 241-264): Միւս ձեռագիրները կը գտնուին Ս. Էջմիածնայ (այժմ՝ Մատենադարանի մէջ), Վենետիկի ու Վիէննայի վանքերու մատենադարաններուն մէջ:

Դիոնիսիոս Թրակացիի քերականութիւնը մեծ խնամքով քննած ու վերլուծած է մեր Նիկողայոս Ադոնցը (1875 - 1942) եւ իր վերլուծումը որպէս գիտական թէզ, հրատարակած է 1915ին ռուսերէն Ս. Փեթերպուրկի «Գիտութեանց Կայսերական Ակադեմիին» «Հայկական - Վրացական Մատենաշար»ին Դ. հատորով: Այդ երկը ռուսերէնէ ֆրանսերէնի է թարգմանուած, Մոնսի համալսարանը, Պելժիա, եւ հրատարակուած է Լուվէն 1970ին (332 էջ), որպէս 25րդ երկը «Հայկական Մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան», կոթողելով հայ Քերականութեան պատկառելի հնութիւնը:

ՀԻՄԷՆ

---

ԹՆՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

# ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

——— o ———

Մանկավարժական տեսակէտով կարեւոր, –նոյնիսկ հիմնական նկատուող հարցերէն մէկն այն է, թէ դասարանի մը աշակերտութեան թիւը ի՛նչ պատկեր պէտք է ներկայացնէ: Ասիկա դեռ կը կարօտի մանրամասնութիւններու քննութեան, ինչպէս, օրինակ, տարիքի բաժանում եւ ասոր համապատասխան աշակերտութեան թիւի սահմանում դասարանէ դասարան:

Այս հարցն է, որ արծարծած է տնտեսագէտ Խ. Պօղոսեան «Սով. Հայաստան» օրաթերթի մէջ՝ «Դպրոց, որակ, արդիւնաւէտութիւն» խորագիրին տակ լոյս ընծայած յօդուածով մը (*):

Այս հարցը հիմնական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ մանաւորապէս Հայաստանի համար: Արդարեւ, դպրոցական շէնքերու անբաւարար թիւին, ինչպէս նաեւ շէնքերու զգալի մասին ոչ յարմարաւէտ վիճակին հետեւանքով ուսման այսպէս կոչուած երկհերթ եւ, նոյնիսկ, երեք հերթ դրութիւնը կը կիրարկուի: Այսինքն՝ տեղի պակասի հետեւանքով աշակերտութեան մէկ մասը կէսօրէ առաջ, միւսը կէսօրէ ետք դպրոց կը յաճախէ առաջին պարագային: Երրորդ հերթն ալ բաժնուած է երեք մասի: Պէտք է աւելցնել անմիջապէս, թէ Հայաստանի պատկան մարմինները մեծ ճիգ եւ աշխատանք կը թափեն տարիներէ ի վեր, որպէսզի դասաւանդութեան բնականոն վիճակ հաստատուի: Եւ յաջողութիւնները ակներեւ են: Այսպէս, Կրթական Նախարարը՝ Ս. Հախումեան Ապրիլին կը յայտարարէր, թէ «Հանրապետութեան դըպրոցների 78,8 տոկոսն այժմ աշխատում է մէկ հերթով... մինչեւ 1980 թուականը բոլոր դպրոցները պէտք է անցնեն մէկ հերթեայ պարապմունքների»: («Սով. Դպրոց», 1976 Ապրիլ 29):

Նախարարին ներկայացուցած տոկոսը շատ աւելի բարձր պիտի ըլլար եւ արդէն գրեթէ լուծուած պիտի նկատուէր խնդիրը, եթէ շինարարութեան թափը համապատասխանէր առաջադրուած ծրագիրներուն: Արդարեւ, շինարարութիւնը Հայաստանի տնտեսութեան թերի ճիւղերէն մէկն ըլլալով՝ տարուէ տարի չեն իրականացուիր նաեւ դպրոցական շէնքերու կառուցման եւ նորոգութեանց ծրագիրները: Ներկայացնենք մէկ - երկու թիւեր՝ պարզ դարձնելու համար պատկերը: Վերջին հինգ տարիներուն միայն Կրասնոսելսկ, Շամշադին, Նայիրի, Նոյեմբերեան, Եղէգնաձոր, Անի, Սպիտակ շրջանները եւ Արարատ ու Սեւան քաղաքները վեց հազար աշակերտի հաշուով նուազ դպրոցական շէնք ձեռք ձգեցին: Նախակրթարաններու համար նախատես-

---

# ՌԱՆՉՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱՍՔ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

●

## ԻՆՉՈ՞Ւ ԳՆԱՑԻ ԲԱՂԷՇ

Մի գնդակ եկաւ լերան կողմից, եւ Տէր Քաջը հէնց այդպէս էլ ընկած մնաց իր դրան շէմքին:

Ցանկարծ փոթորկի պէս յայտնուեցին Սերոբի զինուորներից չորս հոգի եւ Սօսէի հետ Սերոբին իրենց թեւերին առնելով, թռցրին դէպի Անդոկ: Ամբարնի կաչուող մի բարձունք կայ Անդոկի վրայ. նրան այնտեղ դրին: Սօսէն մօսինը տուեց Սերոբի ձեռքը, բայց նրա թեւը մերժեց զէնք վերցնել: Հայդուկապետը դժուարութեամբ մէկ-երկու գնդակ վառեց եւ թուլացած ընկաւ:

Ու Ամբարնու վրայ հերոսաբար կռուելով, նահատակուեցին Սերոբ Աղբիւրի եղբայրները՝ Մխէն ու Զաքարը եւ որդին՝ Յակոբը: Զոհուեցին նաեւ չորսը այն եօթ զինուորներից, որ Խլաթից եկել էին Սասուն: Իսկ Տէր Քաջն արդէն սպանուել էր իր պատի տակ:

Տէր Քաջից մի որդի մնաց՝ Տէր Քաջ Ադամը, Սերոբից՝ մի այրի Սօսէ ու մի քանի զինուոր:

Ու գոռաց Սօսէն Անդոկից, որ ձայնը Տալուորիկ հասնի: Բարձրացաւ մի քարաժայռ ու նորից գոռաց. «Անդրանիկ, Սերոբը նեղ տեղ է, Գէորգի, Մակարի հետ օգնութեան հասէք»:

Վերջին անգամ կրակեց Սերոբը եւ զէնքը վայր նետեց զայրոյթից:

Սօսէն վերցրեց հերոսի զէնքը, չոքեց մի ժայռի ետեւ ու սկսեց կրակել: Անզօրութիւնից մռնչում էր Սերոբը, աչքերը շանթեր էին արձակում: Ամբարնու լերան կողին մեռնում էր Նեմրութի Ասլանը՝ մենակ ու անօգնական:

Երկրորդ անգամ դէպի Տալուորիկ գոռաց Սօսէն: Ջրտուքվար Ֆադէն առաւ նրա կանչը եւ Խտանայ կածին կանգնած՝ որոտաց դէպի Տալուորիկ. «Սերոբը նեղ տեղ է, հասէք»:

Բայց ոչ Գէորգն էր այնտեղ, ոչ Անդրանիկն էր օգնութեան կանչը լսում: Մէկը՝ Շուշնամերկի անտառները քաշուած, իր վիշտն էր ողբում մենութեան մէջ, իսկ միւսը, անզէն եւ անզօր դէպի Սիմ լեռը փախչելով՝ կաշկանդուել էր Սեմալ գիւղի գոմերում:

Սօսէն բարձրացաւ, հաւասարուեց Ջըրտուքվար Ֆադէին ու նրանք սարի գագաթին կանգնած՝ միատեղ գոռացին. «Հասէք»:

Անդրանիկն առաւ այդ կանչը Սեմալում, բարձրացաւ տանիք ու զայրոյթից գնաց ու եկաւ տանիքին: Իր զինուորները փամփուշտ ու զէնք կապեցին վրան ու նրա հետ դէպի Սերոբի լեռը շարժուեցին:

Ծիշդ այդ միջոցին մի գնդակ վերեւից գալով, խոցեց Աղբիւր Սերոբին: Սասնոյ ցեղապետ Խալիլ աղան հասաւ եւ մեռած հերոսի գլուխը կտրելով ու վերաւոր Սօսէին գերի վերցնելով, հրաման տուեց աւարտի փող հնչեցնել: Քիչ վերջը թէ՛ զօրք, թէ խուժան լեռներից իջան վար:

Հեծեալ մի ոստիկան, Սերոբ Աղբիւրի գլուխը մի ցցափայտի զարկած, երեք զինուորով գնում էր Բշարէ Խալիլի առջեւից: Ետեւից ձիու վրայ վիրաւոր Սօսէն էր իջնում՝ երկու ոստիկան կողքերից նրա թեւերը բռնած, իսկ սանձը բռնել էր ոէս Աւէն: Սօսէի ետեւից Ալի փաշան էր շարժւում իր յաղթական զօրքով:

Սերոբի գլուխը նախ տարան Մուշ, ապա այնտեղից՝ Բաղէշ: Երկու օր քաղաքի հրապարակի վրայ ցուցադրելուց յետոյ յանձնեցին Բաղէշի Հայոց առաջնորդարանին:

Կարմրակ անունով մի վանք կայ Բաղէշում: Հայոց առաջնորդը եւ վանքի սպասաւորը Նեմրութի հերոսի գլուխը գիշերով թաղեցին Կարմրակ վանքի արեւելեան գաւթի մէջ, մի ծեր թթենու տակ:

Թաղեցին եւ օրհնելով հեռացան:

Գլուխդ Բաղէշ, մարմինդ Անդոկ,
Էլ քեզ նման քաջ կը ծնուի՞, արդեօք,
Ննջիր սուրբ հողում Բաղէշ քաղաքի,
Հին թթենու տակ Կարմրակ վանքի:

Ես Սասունից գնացի Բաղէշ, գտայ Կարմրակ վանքը եւ մի ամբողջ գիշեր արտասուեցի այդ դժբախտ գերեզմանի վրայ, ուր մի հատիկ գլուխ էր հանգչում — Սերոբ Աղբիւրի հերոսական գլուխը:

Առաջին մարդը, որ ինձ արթնացրեց այդ շիրմի վրայից, մի թուրք ոստիկան էր: Նա ինձ գիշերով բանտ տարաւ:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. - 28)

Fonds A.R.A.M

…ուած 162.000 նոր տեղերու փոխարէն, անցեալ հնգամեակին 150.000 տեղով նախակրթարան շինուեցաւ, 41.500 տեղով մանկապարտէզի տեղ՝ 29.500:

Բայց ըսուեցաւ, թէ կրթական մարմիններու ճիգը մեծ եւ արդիւնքն ալ գոհացուցիչ է: Յօդուածագիրը նախ այս իրողութիւնը արձանագրած է գրելով. «… իններորդ հնգամեակի տարիներին շահագործման յանձնուեցին մօտ երկու տասնեակ տիպային յարմարաւէտ դպրոցական շէնքեր: Դա հնարաւորութիւն տուեց հինգ տարում երրորդ հերթի սովորողների թիւը պակասեցնել աւելի քան տասն անգամ (54.787 աշակերտով), դասարաններում միջին խտութիւնը իջեցնել 3-5 աշակերտով: Այժմ բացի Ապարանի, Արարատի ու Գորիսի շրջաններից, ամենուրեք անցել են մէկ և երկհերթ պարապմունքների»:

Առաւելապէս մեծ քաղաքներու մէջ է, որ այսպէս կոչուած երկրորդ հերթի հետեւող աշակերտներու թիւը մեծ է: Համաձայն յօդուածագիրին Երեւանի մէջ 1975 – 76 ուսումնական տարեշրջանին ատոնց թիւը եղած է 28.839, Լենինականի մէջ՝ 6.552, Կիրովականի՝ 7.761, Աբովեանի՝ 6.471: Միւս կողմէ աշակերտութեան թիւը քաղաքներու մէջ բարձր է, իսկ գիւղերու մէջ՝ ցած: Այսպէս, Հայաստանի հիւսիս – արեւմտեան գօտիին գիւղական դպրոցներուն մէջ աշակերտութեան միջին թիւը կամ՝ յօդուածագիրին բառով՝ խտութիւնը, դասարաններու մէջ հասած է 24,2ի, քաղաքներու մէջ՝ 29ի, Կիրովականի նոյնիսկ 32,4ի եւայլն:

Յօդուածագիրը օրինակներու մասնաւորումով ցոյց տուած է նաեւ, թէ ուսուցչական կազմի բաժանումը շրջաններու միջեւ առանց հիմնական սկզբունքի կը կատարուի: «Հանրապետութեան 12 շրջաններում թէեւ աշակերտների թիւը 1970 – 1975 թուականներին նուազել է (Սիսիան, Եղեգնաձոր, Գորիս, Կրասնոսելսկ, Շամշադին, Դիլիջան, Թումանեան, Սպիտակ, Գուգարք, Ղուկասեան, Անի, Արտաշատ), սակայն ուսուցիչների թիւը զգալի չափով մեծացել է: Այսպէս, Սիսիանում վերը նշուած ժամանակամիջոցում աշակերտների թիւը նուազել է 177ով, իսկ ուսուցիչների թիւն աւելացել է 67ով: Նոյն ժամանակամիջոցում Եղեգնաձորի շրջանում աշակերտների թիւը 10.071ից իջել է 9.773ի, ուսուցիչների թիւը աւելացել է 38ով: Գորիսի շրջանում համապատասխանաբար այդ թուերը կազմել են 400 եւ 44»:

Քանի խօսքը աշակերտութեան թիւի նուազումի մասին է, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ ժողովրդագրութեան հետ կապ ունեցող կէտ մը: Արդարեւ, վաթսունական թուականներէ սկսեալ ծնունդներու թիւը անկում արձանագրելով նախակրթարաններու աշակերտութեան թիւն ալ աստիճանական անկում արձանագրած է: Այսպէս, մինչ նոր դպրոցականներու թիւը թէ՛ 1975ին, թէ՛ 1976ին նոյն պատկերը կը ներկայացնէ (58.000), այլ խօսքով որեւէ յաւելում չարձանագրեր, անդին նախակրթարան յաճախողներու թիւը աստիճանաբար կը նուազի. անցեալ տարի 634.000 էր եւ նախանցեալ տարուընէ 32.100 պակաս, իսկ այս տարի ալ անցեալ տարուընէ պակաս է, քանի աշակերտութեան թիւը նախակրթարաններու մէջ 911.000 եղաւ:

Գիւղական շրջաններու պարագային պէտք է նկատի ունենալ նոյնպէս գիւղէ–քաղաք հաստատուելու ձգտումը, որ միայն Հայաստանի վերապահուած երեւոյթ չէ:

Դասարաններու այսպէս կոչուած լըցուութեան մեծ տարբերութիւնը քաղաքի եւ գիւղի միջեւ բնականաբար կ'ազդէ ուսուցիչներու աշխատանքին վրայ: Եթէ, դիտել տուած է յօդուածագիրը, 15 աշակերտէ բաղկացած դասարանի մը մէջ ուսուցիչը իւրաքանչիւր աշակերտի հետ կրնայ մօտաւորապէս 3ական վայրկեան զբաղիլ, 30 հոգինոց դասարանի մը մէջ աշակերտին յատկացուած ժամանակամիջոցը կը պակսի երկու անգամ, «ուստի նոյն յարաբերութեամբ կը նուազին ուսուցչի կողմից թեման իւրացնել տալու հնարաւորութիւնները»:

Ճշդենք, թէ դասաժամը Հայաստանի դպրոցներու մէջ 45 վայրկեան է:

Յօդուածագիրը համաձայն չէ անոնց հետ (տնտեսագէտներ, ծրագիրներ մշակող մարմիններու անդամներ), որոնք անտեղեակ ուսման հարցերուն՝ դասարաններու աշակերտութեան թիւերը սահմանելու ժամանակ առաւելաբար կ'առաջնորդուին տնտեսական մտահոգութիւններով՝ նախընտրաբար աշակերտութեան թիւը աւելցնելով դասարաններու մէջ, փոխանակ նոր դասարաններ հաստատելու: «Տնտեսական արդիւնաւէտութիւնը որակական չափանիշն է եւ ոչ թէ ծախսերի կրճատումը» յիշեցուցած է ան:

Ոմանք կը խորհին նաեւ, թէ ուսման եւ դաստիարակութեան ձեւերու կատարելագործումով (թեքնիք միջոցներու օգտագործում եւայլն) կը դիւրանայ դաստիարակին աշխատանքը, որով կարելի կը դառնայ նոյնիսկ աւելցնել աշակերտութեան թիւը դասարաններու մէջ:

Յօդուածագիրը այս կէտի մէջ եւս համաձայն չէ, քանի աշխատանքի մեքենայացումը նոյն ձեւով չի ներկայանար, ըսենք բանուորին եւ ուսուցչին համար: Ցամենայն դէպս՝ «աշակերտների թիւի մեծացումով կ'իջնի ուսուցման մակարդակը»:

Խ. Պօղոսեանի տեսակէտով աշակերտութեան թիւի սահմանումը երեք բաժանումներու պէտք է ենթարկել՝ առաջին դասարանէն մինչեւ երրորդ դասարան, չորրորդէն եօթներորդ եւ ութերորդէն տասներորդ: Առաջինին համար առաջարկած է սահմանել 25, երկրորդին՝ 20, իսկ երրորդին ալ 15 աշակերտ՝ «առաւելագոյն խտութեամբ»:

Ճշդենք, որ Ա. դասարան մուտք կը գործեն 7 տարեկանները: Այս հաշուով կարելի է պատկերացնել յաջորդական կարգերու աշակերտներու տարիքը:

Յիշեցնենք նաեւ, որ 1էն 7րդ դասարանները նախակրթարանի, իսկ 8էն 10րդը միջնակարգի բաժիններ են:

Ժ. Մ.

(*) Նոյեմբեր 11:

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

### ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — 1925ին է որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 10րդ Ընդհանուր Ժողովը հաստատած է «Դաշնակցութեան Օր»ը:

Այս թուականէն ի վեր Հայկական Արտասահմանի մէկ ափէն միւսը, բոլոր երկիրներու մէջ, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր ճիւղերն է տարածած, Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն կը նշուի այս օրը:

Մարսէյլը որպէս հայաշատ կեդրոն իր ժողովրդային լայն զանգուածներով միշտ ոգեկոչած է կեանքն ու գործը Հայոց ազատամարտի գինուորներուն, անոնց՝ որոնք Դաշնակցութեան ճամբով ծառայեցին հայրենիքին եւ Հայութեան, գերագոյն իրաւունք եւ նպատակ դաւանելով ազատութեան եւ անկախութեան տենչը:

Այս տարի եւս, Շաբաթ Նոյ. 13ին եւ առաջին անգամ ըլլալով Մշակոյթի Տան մէջ (Վասպուրական սրահ), Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հրապարակ կուգար լեցուն սրահի մը առջեւ, շուրջ 300 հոգի, ուր երիտասարդութիւնը կարեւոր թիւ կը կազմէր: Բեմին երկու կողմերը զետեղուած էին Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, իսկ կեդրոնը Դաշնակցութեան զինանշանը:

Խօսնակ ընկ. Մասիս Գուլումեանի բացման խօսքերէն վերջ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ընկեր – ընկերուհիները երգեցին Դաշնակցութեան փառերգը՝ «Մշակ բանուոր»:

Ընկեր Սիմոն Աւտոյեան՝ օրուան նախագահը, ըսաւ որ Դաշնակցութեան ուժը հարուստ իր պատմութեան մէջ է, իր աշխարհահայեացքին, իր վաստակին եւ իրագործումներուն մէջ, եւ մանաւանդ իր բարոյական սկզբունքներուն մէջ: Մեր անցեալը եթէ պատմական մեծութիւն ստացած է, իր ներկան՝ ունի կենսական նշանակութիւն եւ ապագան յուսալից հեռանկարներ: Դաշնակցութեան նշանախօսքը է՛ ու կը մնայ՝ ծառայել անսակարկ, հետապնդել անյուսահատ մինչեւ իրականացումը իր քաղաքական դաւանանքին:

Ընկեր Նուպար Նիկողոսեան, առաջին բանախօսը, ընդգծեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 86 տարիներու տեւական ներկայութիւնը հայ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ: Միշտ ներկայ բոլոր պատնէշներուն վրայ որպէս առաջնորդ եւ գինուորագրեալ, Դաշնակցութիւնը եղաւ զէնք ու զրահ հայ ժողովուրդի ազատ կամքի եւ մշակութային արժէքներու պաշտպանութեան: Անդրադառնալով Լիբանանի ողբերգութեան, բանախօսը փրկարար գտաւ Հայութեան ընդգրկած քաղաքականութիւնը «դրական չէզոքութիւն», վեր առնելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ի մասնաւորի իր երիտասարդ ուժերուն խիզախ կեցուածքը որոնք հսկեցին, կուրծք տուին, ի հարկին կուռեցան թափելով իրենց արիւնը, որպէսզի չվտանգուի Հայութիւնը: Նուպար Նիկողոսեան չեշտեց նաեւ լիբանանեան արտագաղթի վտանգները աշխարհացրիւ Հայութեան բարոյական, մշակութային, ազգային եւ քաղաքական վաստակին: Իր խօսքի աւարտին, յարգելի բանախօսը կոչ ըրաւ Հայութեան միասնական ճակատով բոլորուիլ Հայ Դատի յանձնախումբերու շուրջ, կեդրոնացնել եւ համադրել ուժերը, ճիգերը մինչեւ իրականացումը մեր արդար պահանջներուն, մինչեւ որ դարձեալ յաղթական ծիածան մը լուսաւորէ Երկիրը Հայոց:

Իր կարգին, ընկեր Արա Պիպէրեան, ֆրանսերէնով, բնորոշեց Դաշնակցութեան դերը 1890ական թուականներուն որ ընթարմացած ժողովուրդի մը տալով քաղաքական գիտակցութիւն, պայքարելու կամք, առաջնորդեց ի գին անսահման զոհողութեանց 1918 Մայիս 28ի Հայաստանի Հանրապետութեան, որուն հիմերուն վրայ կարելի եղաւ կառուցանել այսօրուան Հայաստանը: Բանախօսը անդրադառնալէ յետոյ Հայկ. Դատի էութեան, ըսաւ որ մեր ներկան տեւական անարդարութիւն մըն է, մեր ներկան հայ երիտասարդութեան խեղդումն է, մեծ Պետութիւններու բարեացակամ վերաբերմունքն է հանդէպ Թուրքիոյ եւ մեր ներկան Լիբանանն է ուր մեր ժողովուրդը կ'ապրի ահռելի ողբերգութիւն մը: Շարունակելով, Արա Պիպէրեան շեշտեց որ այսօր աւելի քան երբեք գիտակցելով որ ուժը պէտք է միշտ ընկերակցի իրաւունքին, գիտակցելով որ մեր Դատի լուծումը նախ մեր գործն է, Հայութեան գործն է, Դաշնակցութիւնը կը կանգնի որպէս հայ ժողովուրդի հիմնական եւ անժամանցելի իրաւունքներու պաշտպան: Իր խօսքի աւարտին, բանախօսը հաւատք յայտնեց երիտասարդութեան հանդէպ որ պէտք է ստեղծէ պայմանները յեղաշրջելու համար պատմութեան ընթացքը որպէսզի այսօրուան կարծեցեալ անկարելին, վաղը դառնայ իրականութիւն:

Գեղարուեստական բաժնին երաժիշտի իրենց շնորհալի տաղանդը բերին Գէորգ Պօղոսեան (դաշնակ), Կարօ Թերզեան (ջութակ), Ժորժ Մինասեան (սրինգ), Շանթալ Ռօսիէ (ջութակ) որոնք խմբովին կամ զուգանուագ, մեկնաբանեցին մերթ դասական, մերթ ժողովրդային կտորներ, արժանանալով ներկաներուն խանդավառ ծափերուն:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (226)

## ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

### Բ. ՄԱՍ
### ԱՒԱԳ ՍԱԴԱՅԷԼԻՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

— Ինչ որ ալ ըլլայ ձեր պատասխանը, իբրեւ պատուիրակ, առանց որեւէ խեղաթիւրման իրեն պիտի հաղորդեմ: Եթէ ուզէի, կրնայի խեղաթիւրել Ֆոսքարիի առաջարկը, բայց այդ տեսակ բան չըրի եւ տեսաք որ ճշմարտութիւնն էր ըսածս:

— Գիտեմ, որովհետեւ ձենէ առաջ ուրիշ մէկը ղրկած էր եւ անկէ ամէն բան իմացած էի, պատասխանեց Աւագ Սադայէլը:

— Կրնայ ըլլալ: Ամէն պարագայի մէջ, ինչպէս որ ուղղամտութեամբ եկայ հոս, ձեր պատասխանն ալ ամենայն ճշդութեամբ բառը բառին պիտի հաղորդեմ իրեն: Որով կրնաք համարձակօրէն խօսիլ:

— Շատ լաւ: Ֆոսքարիի յատակագիծը իր ամբողջութեան մէջ մեծասքանչ գործ մըն է: Հանճարեղ գաղափար մըն է ան եւ մեզ պիտի ըլլայ եթէ ինծի պէս մարդ մը այդ գաղափարին իրագործմանը չօգնէ: Ըսել կ'ուզեմ թէ սկզբունքով կ'ընդունիմ Ֆոսքարիի առաջարկը: Ահա այս պիտի ըսէք Ֆոսքարիի:

— Ամէնքը ա՞ս է:

Առ այժմ այսքան: Վերջնական համաձայնութեան մը համար պէտք է դուքը եւ ես անգամ մը իրարու հետ տեսակցինք: Այդ տեսակցութեան ժամն ու տեղը ես պիտի որոշեմ եւ ամէնէն ուշը երեք – չորս օրէն Վենետիկ սուրհանդակ մը ղրկելով պիտի իմացնեմ իրեն: Վաղը առաւօտ իսկ Կոլեոնիի ամէնէն ակար կողմը ուսումնասիրելու պիտի երթամ ու երկու օր վերջը տեղի ունենալիք յարձակումս պիտի պատրաստեմ: Անկէ յետոյ սուրհանդակս պիտի ուղարկեմ իրեն, այսինքն ամէնէն ուշը երեք – չորս օրէն:

Աւագ Սադայէլը այս բառերը արտասանած ատենը հեգնական շեշտ մը տուաւ իր ձայնին, ինչ որ Ռոլանի հասկացողութենէն չվրիպեցաւ: Ռոլան գուշակեց թէ աւարառուներու բանակին սարսափազդու պետը նոր դարան մը կը լարէր, բայց ըսաւ իր պաղարիւնութիւնը եւ լրջութիւնը չկորսնցուց:

Ֆոսքարիի առաջարկը իրականութեան մէջ չափէն աւելի ոգեւորած էր ժան տը Մէտիչիսը: Այդ անշնորհ պատերազմիկը, որ մինչեւ այդ օրը անկանոն ու աննպատակ կռիւներ մղած էր միայն, այդ վայրկեանէն սկսեալ նպատակի մը հասնելու համար պատերազմելու մարմաջով տոչորիլ սկսաւ:

— Հրաշալի՛ գաղափար, հոյակապ գաղափար, ինծի արժանի գաղափար, մրմնջեց ան ակռաներուն տակէն:

Բայց եւ այնպէս, իր աթոռին կռնակին կռթնած, աչքերը կէս մը գոց, կարծր ու հեգնական նայուածքով մը դաղտնի կերպով Ռոլանի դէմքը կը քննէր:

— Ըսել է այսպէս, առանց մտածելու եւ առանց վարանելու առաջին առթիւ իսկ այդ առաջարկը պիտի ընդունի՞ք, շարունակեց Ռոլան:

— Ի՞նչ պէտք կայ մտածելու եւ վարանելու, գոչեց Աւագ Սադայէլը: Գաղափարը հոյակապ է եւ կ'ընդունիմ:

— Ուրեմն ինծի ուրիշ բան չի մնար այլ ձեզի քանի մը դիտողութիւններ ընել:

— Ձեզի պէս կորիճ, քաջ, անվախ եւ չափաւոր մէկու մը կողմէ եղած դիտողութիւնները սիրով մտիկ պիտի ընեմ, Քանտիանօ: Խօսեցէք:

— Առաջին դիտողութիւնս ձեր անձին կը վերաբերի, ըսաւ Ռոլան միշտ հանդարտութեամբ: Ըստ իս, դուք ամէն բանէ առաջ պատերազմիկ մըն էք եւ կը կարծեմ թէ դիւանագիտութիւնը ձեզ կորստեան պիտի մատնէ: Հակառակ անոր որ Իտալիան գրաւելը բաւական դժուար գործ մըն է, դուք անշուշտ ձեր բանակն ու ձեր ճիգերը Ֆոսքարիի բանակին ու ճիգերուն միացնելով պիտի կրնաք այդ գործը ի գլուխ հանել: Սակայն գիտցած եղէք որ Միլանը, Ֆլորանսը, Բիզան եւ Մանթուն զօրաւոր Հանրապետութիւններ են որոնք վտանգի պահուն ձեզի դէմ պիտի դաշնակցին: Բայց պահ մը ենթադրենք թէ տասնամեայ արիւնալից պատերազմներէ յետոյ դուք յաջողեցաք, ենթադրենք թէ Իտալիան ձենէ պարտուի եւ ձեզ իր տէրը համարի, սա անհնարին բանն ալ ընդունինք թէ քահանայապետը (Պապ) ձեր թագաւորութիւնը ճանչնայ, այս բոլորն ալ ընդունինք պահ մը: Բայց դուք ահա այն ատեն Ֆոսքարիի դէմը պիտի գտնուիք: Ի՞նչ պիտի ըլլայ այն ատեն, գիտէ՞ք, պատերազմը պիտի վերջանայ եւ դիւանագէտը ձեր պատրաստած կարմիր բեմը պիտի բարձրանայ…: Այն ատեն ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր վիճակը… կրնա՞ք ձեր ապագան գուշակել, ժան տը Մէտիչիս:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

## ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք որ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Նըմուրի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Արփինէ Սեւունի (ծնեալ Քօլօլեան):

Ողբացեալը այրին էր տաղաքանքաւ Վահրամ Սեւունիի, որ ծանօթ էր ֆրանսահայ գրականութեան շրջանակներուն մէջ իր բազմաթիւ թարգմանութիւններով: Դեռ երիտասարդ, կը փակէր իր աչքերը, զոհ անողոք հիւանդութեան: Իր այրին, չարաչար աշխատանքով կը մեծցնէր իրենց միակ աղջիկը՝ Սեդան, որուն կը յայտնենք մեր խոր ցաւակցութիւնները:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Երեքշաբթի օր, Նըմուրի մէջ, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

## ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Դեկտ. 5 ժամը 17էն կէս գիշեր,
Dans les Salons de l'Hôtel George V, 31 Ave. George V, Paris 8e
Նախագահութեամբ ՏԻԿԻՆ ԵՍԹԵՐ ԻՔԳԱԼԱՅԵԱՆԻ
Նուագախումբ Ճարպիկեան
Djan Tatlan, vedette de Radio
et du Cabaret Tsarévitch
Մուտք 30 ֆրանք — ուսանողներու 10 ֆրանք

## Aline ETMEKDJIAN

*AQUARELLES*

GALERIE LES AMIS DES ARTS
26, Cours Mirabeau
Aix-en-Provence

du 3 au 16 Décembre
Le vernissage aura lieu le Vendredi 3 Décembre à 18 heures
La Galerie est ouverte tous les jours de 10 à 12 h. et de 15 à 20 h. excepté le Mardi.

## Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, երեկոյեան ժամը 8.30ին ըլպբոցին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ – ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ Հ. Յ. Դ. Անտոք–Վարուժան կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Դեկտ. 2 ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին (Սէն Շամոն): Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

## COURS DU MERCREDI
## AU COLLEGE SAMUEL MOORAT

Nous vous informons que nos cours d'arménien se poursuivent par méthode audio-visuelle au 26, Rue Troyon à Sèvres

Age d'admission: entre 6 et 12 ans.

Deux cars prennent les enfants le matin et les ramènent en fin d'après-midi.

Trajet : 1er car — Asnières, Neuilly, Porte de St.-Cloud, Sèvres.

2ème car — Palaiseau, Antony, Clamart, Issy-les Moulineau, Sèvres.

Pour complément d'information, téléphoner au secrétariat : 793-09-47.

*Si des parents demeurent à proximité de ces localités et souhaitent envoyer leurs enfants, ils peuvent également prendre contact avec nous, nous essayerons de les satisfaire.*

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Վիքթորիա Յովհաննէսեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ա. Զապունեանի եւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց փեսային եւ քեռայրին՝ Յովհ. Մինասեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սեւրանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի Դեկտ. 1, ժամը 20.30ին, քաղաքապետարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դուրայի Հայրենակցական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի, Նոյ. 28, ժամը 3ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ – Խրիմեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

## ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐԲԱԹ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

Կը խօսի ՓՐՈՖ. Ֆ. ՖԷՅՏԻ

Կը մասնակցին.— Անի երգչախումբը, Նայիրի պարախումբը, Իսիի Նոր Սերունդի թատերախումբը որ կը ներկայացնէ.—
Նշան Պէշիկթաշլեանի ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ

## *Soirée Culturelle Arménienne*

*ORGANISÉE PAR LE NOR SEROUND D'ISSY*
VENDREDI 3 DECEMBRE 1976 A 20 HEURES 30
THÉATRE MUNICIPAL D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, AV. VICTOR-CRESSON Mo MAIRIE D'ISSY

*Savez-vous que vous trouverez à :*

**AIR FRANCE**

AGENCE DES INVALIDES

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 550 - 32 - 30 — poste 46 - 55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

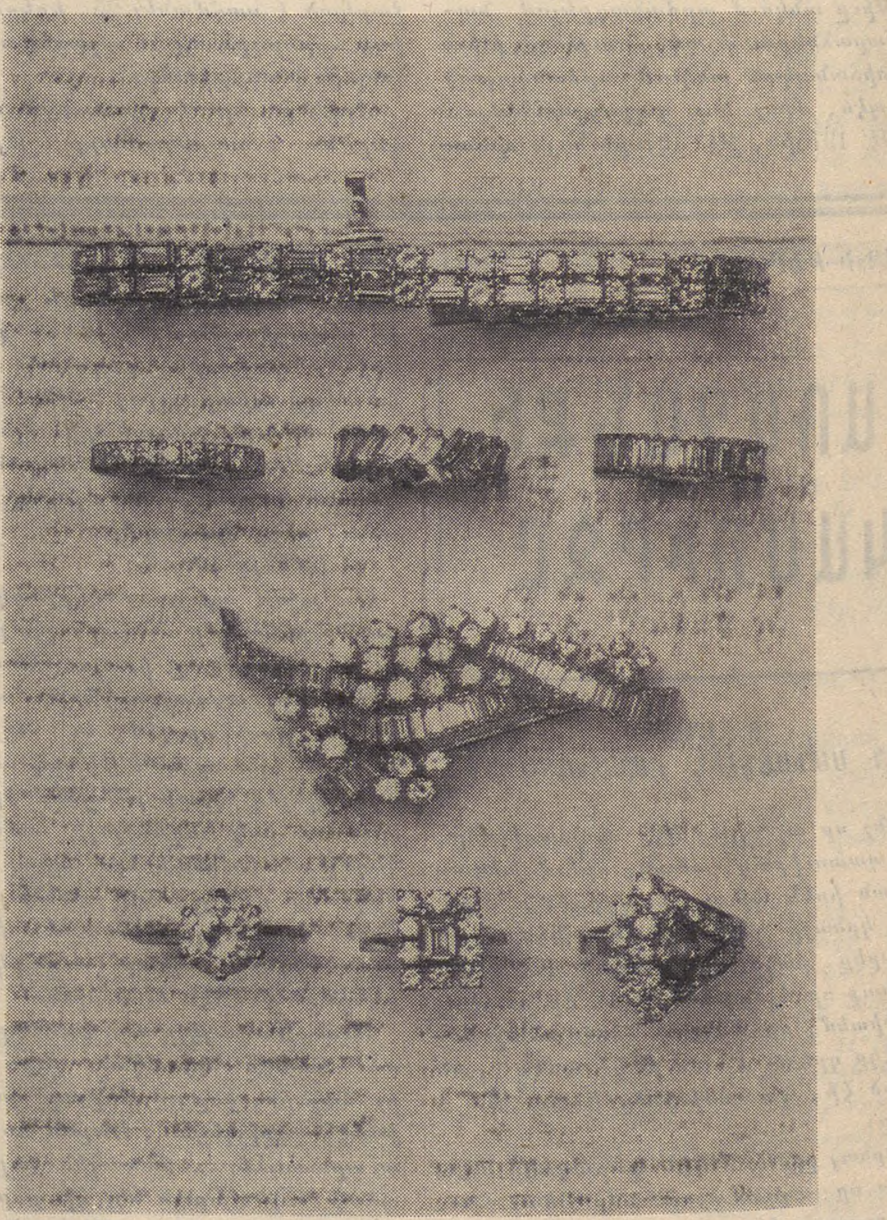
Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

*մի՛ վարանիք*

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր
ԱՆԱՀԻՏ ՊՈՅԱՃԵԱՆ
լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի

## ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Ձեր զարդեղէններուն համար



վստահելի հաստատութիւն մը

Edouard KHEDERIAN 66, rue Lafayette 75009 Paris tél. 770-11-63

## *ARMÉNIE 1976*

***Départs chaque mois :***

du 22 Décembre au 3 Janvier 1977

**à partir de 2680 fr.**

*Réduction Spéciale :*

Aux personnes agées de 60 ans et plus, et aux familles de 4 personnes au moins, s'incrivant ensemble.

*Renseignements et Inscriptions*

A PARIS

**mondotours**

2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

A LYON

Varoujan Sarkissian

**sevan voyages**

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66

*Licence Voyages : A. 721.*

Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
MARDI
30 NOVEMBRE
1976

LE NUMERO 1,20 F

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

52րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.734

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

52e ANNÉE — N° 13.734

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

### ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՃԱՌԸ ԵՒ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

— Օ —

Նախագահ Ժիսքարի պաշտօնի անցնե–ցէն ի վեր (Մայիս 74) բոլորը համաձայն են իր կարեւորագոյն ելոյթը նկատելու Սթրազպուրկի ճառը։ Նոր բաներ չըսաւ Նախագահը, բայց ըսելու ձեւն էր, որ ուշադրութիւն գրաւեց։ Հանդիսաւոր, կտրուկ շեշտ մը գործածեց, որ կ'ուզէր ցոյց տալ թէ հակառակ բոլոր խոչընդոտ–ներուն, որոշած է վճռական ըլլալ։ «Ամ–բոխավարութիւնով կարելի չէ դոհանալ իբրեւ վարդապետութիւն..., այդ ամբո–խավարութիւնը, որ կը դիմէ մտքերուն, զանոնք ցնցելու, անհամբերութիւննե–րուն զանոնք դրդելու եւ արդար փափաք–ներուն զանոնք չափազանցնելու համար, երբեք կայուն չէ դարձուցած դրամ մը, արտածած ապրանք մը կամ ստեղծած պաշտօն մը»։ Այս խօսքերը արտասան–ուած խիստ ոճով մը, կը ձգտին հասկը–ցնել ժողովուրդին, որ պէտք է համա–խմբուի իր շուրջ, քանի «խառնակու–թեան ժամանակը չէ»։

X «Փոքրիկ պատմութեան» համար, ինչպէս կ'ըսեն, յիշենք, որ ինք իսկ վա–րելով իր կառքը, բացումը կատարած է Ա. 34 կառուղիին դէպի Սթրազպուրկ եւ ուզած է վճարումի կայանը վճարել 17 ֆրանքը, բայց անդրադարձած է որ գըր–պանը դրամ չունի ու փոխ առած է Ֆուր–քատէն, որ իրեն կ'ընկերանար։

### ԿԻՐԱԿԻԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

### ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ՎԻՇԻ

Վիշիի մէջ Ժան–Ժաք Սերվան–Շրէպէր առաջարկեց որ համախմբուին բոլոր ա–նոնք որ բարեփոխման կողմնակից են։ Վալուազիէն արմատականներու այս 75րդ համագումարը առաւելաբար «խորհրդա–ծութեան համագումար» մը կը նկատ–ուէր։ Սերվան – Շրէպէր կ'անդրադառ–նայ Իւ. Տէ. Էռ.ի շիրաքեան շարժումին բայց կը շեշտէ «ճակատագրական սխալ պիտի ըլլար մենք մեզ գտնել այդ համա–խմբումին մէջ, որ որեւէ պարագայի չի կրնար մեզի վերաբերիլ»։ Յայտնած է սակայն թէ Շիրաքի հետ հրապարակային բանավէճ մը պիտի ունենայ 77ի սկիզբը։

### ՇԻՐԱՔԻ ՇՈՒՐՋ

Իւ. Տէ. Էռ.ի Կեդր. Կոմիտէի նիստին Կիրակի օր Վիլմոմպլի մէջ ընդունեցաւ Շիրաքի առաջարկը՝ նոր համախմբում մը ստեղծել։ Այս հանդիպումը կազմա–կերպուած էր պատրաստելու համար ընդհ. ժողովը, որ տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 5ին Փորթ տը Վերսայլ։ Կեդր. Կոմիտէն ընդունեցաւ ուրեմն բարեփոխ–ման ծրագիրը, կանոնագրի բարեփոխու–մը եւ քաղաքական մանիֆեստը, որ վա–ւերացման պիտի դրուի Կիրակիի արտա–կարգ ժողովին։ Իւ. Տէ. Էռ., անգամ մը եւս անունն ալ պիտի փոխէ եւ կրնայ դառնալ Էռ. Էֆ. Էռ. (Ֆրանսացիներու Համախմբում Հանրապետութեան հա–մար)։ Քաղաքական մանիֆեստը կը շեշ–տէ. «Գալով մեզի, որոշեցինք համա–խմբուիլ՝ պաշտպանելու համար կենսա–կան արժէքները որոնց կը հաւատանք եւ ազգին կենսարար ցնցումը ստեղծելու հա–մար»։ Բոլորը համաձայն են Շիրաքի հետ բացի Շապանէ որ ընդդիմացաւ ոչ մանիֆեստին՝ այլ՝ կանոնագրի բարե–փոխման «Իմ պատճառաբանութիւններս, կ'ըսէ նախագահութեան նախկին թեկնա–ծուն, քաղաքականէն զատ ուրիշ դրդա–պատճառ չունին, միութիւնը անպայման միաձայնութիւն չէ»։

Կիրակի օր 20էն 25 հազար հոգիի կը սպասուի ողբացեալ Իւ. Տէ. Էռ.ի համա–գումարին, ուրկէ պիտի ծնի կուսեան նոր շարժում մը, իր գլուխն ունենալով՝ Շի–րաք։

### ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՄԱՀԸ

— Օ —

Լուի Փրատէլ մեռաւ 69 տարեկանին, ուկորի քանսէրէ։ Քանի մը ամիսէն քսան տարի պիտի ըլլար որ կը վարէր, մեծ ձեռնհասութեամբ, Լիոնի քաղաքապե–տութիւնը, ուր կը յաջորդէր Էտուար Էռիոյի որ հոն էր 1905էն ի վեր։ Ձեռք կ'առնէր մարած քաղաք մը, զոր կեանքի պիտի կոչէր տարիներու ընթացքին, պի–տի արդիականացնէր եւ մանաւանդ պիտի շինէր։ Ինկապէս Փրատէլ եղաւ Լիոնի Շինարար քաղաքապետը։ Արմատական շարքերը մտած էր կանուխէն եւ հոն է որ ուշադրութիւնը գրաւած էր Էռիոյի։

Մեծ քաղաքապետ մը, Լուի Փրատէլ է'ր նաեւ ազնիւ մարդ մը։ Երբեք չէր սակարկած իր մասնակցութիւնը Հայե–րուն եւ փառաւոր ճառ մըն էր զոր պի–տի արտասանէր 1972 Յունիս 4ին, Տէ–սինի Ապրիլեան յուշարձանի բացման ա–րարողութեան։ Պաշտօնական անձնաւո–րութիւն, Լուի Փրատէլ չծամծմեց բա–ռերը, չխուսափեցաւ դատապարտելէ Թուրքը ու չեշտելէ թէ «յանցաւոր ենք բոլորս» (ճառը, լոյս տեսաւ ֆրանսերէն «Յառաջ»ի Յունիս 14ի թիւին մէջ)։

Քիչ ետք պիտի այցելէր նաեւ Հայաս–տան Նափոլէոն Պիւլիւքեանի հրաւէրով եւ ընդունուէր Կաթողիկոսին կողմէ։

### ՎԱՆ

Ահաւոր ձիւնը, որ յաջորդած է երկրա–շարժին, նոր աւերներ գործած է քանի կարելի չէ եղած օգնութեան հասնիլ (ճամբաները փակ են, թռաններն ալ չեն կրնար իջնել) ու հազարաւոր անապաս–տան աղէտեալներ ալ կը մեռնին այդ պայմաններուն մէջ։ Վանի երեսփոխան–կառավարիչը Մուզաֆէր Եուչէ կ'ըսէ. «Սարսափած ենք, որովհետեւ լեռնային գիւղերը շարժէն ողջ մնացածները հի–մա ցուրտէն կը մեռնին». մինչ Ահմէտ Թոսուն կ'աւելցնէ. «Ձիւնի այս փոթորի–կը, այս պայմաններուն մէջ նոյնքան մեծ աղէտ մը կը նկատենք որքան երկրա–շարժը»։

Կարելի չէ մեռեալներու որոշ թիւ մը ըսել բայց ապահով կը թուի որ նուազա–գոյն 6000 է, արդէն 3626 դիակ հանուած էր Մուրատիէ եւ Չալտրան։ Վանի օդա–կայանը փակ է, ձիւներու տակ թաղ–ուած։ Օգնութեան կը հասնին, անշուշտ ամէն կողմէ։ Ամերիկայի Առեւտուրի նա–խարարը Անգարա գացած է տեղւոյն վը–րայ ուսումնասիրելու համար ամերիկ–եան օժանդակութիւնը։ Միացեալ Նա–հանգները արդէն երեք միլիոն տոլարի արժէքով օգնութիւն կատարած են։ Ցոյ–ները 40 թոն ապրանքով օգնաւ մը ղըր–կած են եւ Գարամանլիս ցաւակցական հե–ռագիր ղրկած է։

Նոյ. 25ի Մարմարան կը յայտնէ թէ շարժը աւեր գործած է նաեւ.— Մուշի, Պիթլիսի, Պուլանըքի, Վարդոյի, Էր–զրումի, Խնուսի, Փաթնոսի, Պինկէօլի, Կարսի, Սղերդի եւ Պաթմանի շրջակայքը։

### Քանի մը տողով

ԺԸՆԵՒԻ մէջ վերջ գտաւ Ընկերվարա–կան Միջազգայինի համագումարը, որ զբաղեցաւ նաեւ Միջին Արեւելքով։ Ռապին որ Պրանտի հետ գլխաւոր «դէմք»ն էր այս 13րդ համագումարին առաջարկեց որ ժողով մը գումարուի Մի–ջին Արեւելքի ապահովութեան եւ գոր–ծակցութեան շուրջ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը Սըտաէյ Թայ–մըզին ըսած է թէ կը փափաքի լաւ յա–րաբերութիւններ ստեղծել Խորհ. Միու–թեան հետ, բայց մէկ պայման ունի Բրեժնեւի համար «ան գիս պէտք է առնէ ինչպէս որ եմ»։

ԼԻԲԱՆԱՆ խաղաղ է եւ ըստ Նիւզ–Ուիքի Սուրիա ալ լաւ «գործ» մը ըրած է իր գրաւման բանակով քանի ամսական զինուոր գլուխ 500 տոլար կը գանձէ եւ ինք 25 տոլար կը վճարէ զինուորին։ Գա–լով Պէյրութի, ընդհ. վնասը մէկ միլիառ տոլար կը նկատուի եւ կ'ըսուի թէ Բ. աշ–խարհամարտէն ի վեր ոչ մէկ քաղաք այդքան վնաս կրած էր։ Միւս կողմէ Իս–րայէլ կրկին ազդարարած է Սուրիոյ որ կէս–ճամբան կենայ եւ իր զօրքը դէպի հարաւային Լիբանան չերթայ։

ԹՐՔԱԿԱՆ իշխանութիւնները վերջին օրերս աւելի սաստկացուցած են յոյն–կիպրացի գիւղացիներու տեղահանու–թիւնը կղզիին հիւսիսային շրջանը։ Միա–ժամանակ թրքական իշխանութիւնները կ'արագացնեն Թուրքիայէն եկողներու տեղաւորումը։

### ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հանդէսներու խճողումը եւ «Յառաջ»ի հիմնադրին սկզբունքին յարգանքը (որ միայն 4րդ էջը ծանուցում կը դնէր) պատճառ են որ ուշանայ բազմաթիւ շնոր–հակալիքներու հրատարակութիւնը։ Կը խնդրենք կազմակերպութիւններէն, որ համբերեն եւ նոյն շնորհակալիքներէն ԿՐԿՆԱԿ օրինակներ չղրկեն չփոթու–թիւններ եւ աւելորդ աշխատանք ստեղ–ծելով, արդէն ծանրաբեռնուած թերթիս վարչութեան։

Շնորհակալիքները տեղեկական բնոյթ չունին, մենք կ'ուզենք վստահ ըլլալ որ տուողը կուտայ տալու հաճոյքին համար եւ ոչ թէ ժամ առաջ իր անունը տեսնելու թերթին մէջ։

Ուրեմն, կը խնդրենք կրկին, որ քիչ մը հասկացողութիւն ցոյց տրուի։ Բոլոր ազդերը լոյս կը տեսնեն, կամաց–կամաց, մաս–մաս։

Շնորհակալութիւն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՈՉ ՄԷԿ ՎՆԱՍ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր, արեւել–եան Թուրքիայէն զատ, ցնցումներ պա–տահած էին նաեւ Երեւան եւ Լենինական բայց զոհ չկար։ Արմէնփրէս Նոյ. 25ի իր հաղորդագրութեան մէջ կը հաստատէ որ.— Նոյ. 24ին, Հայաստանի երկրա–շարժի կայանները ուժեղ երկրաշարժ մը արձանագրած են, որու կեդրոնը կը գտնուէր Լենինականէն դէպի հարաւ–արեւմուտք 200 քիլոմեթր հեռաւորու–թեան վրայ։ Առաջին ծանր ցնցումին հե–տեւած են աւելի թեթեւ ցնցումներ, ո–րոնք զգալի եղած են Երեւան, Լենինա–կան, Նախիջեւան եւ Գորիս բայց ոչ զոհ, ոչ ալ վնաս կայ։

### ԿԱՐԼԷՆ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԸ

— Օ —

«Սով. Հայաստան»ի Նոյ. 21ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ Հայաստանի Գերա–գոյն Խորհուրդի որոշումով, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Արտաքին Յանձնա–ժողովի նախագահ ընտրուած է երեսփո–խան Կարլէն Դալլաքեան եւ այդ յանձ–նաժողովի նախագահի պարտականու–թիւններէն «ազատած» է Ստեփան Թով–մասեան։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

### ԵՐԳԷՈՆԱՀԱՐ ՎԱՀԱԳՆ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Երգէոնահար Վահագն Ստամբոլցեան, որ շրջապտոյտի գացած էր Սվերդլովսկի, Բաքու եւ Եարոսլաւ, վերադարձած է Երեւան։ Ասկէ առաջ առաջին երկու քա–ղաքներուն մէջ նուագահանդէսներ տը–ւած էր Վ. Ստամբոլցեան, սակայն Եա–րոսլաւ իր առաջին այցելութիւնն էր որ կուտար եւ արուեստասէր հանրութիւնը ըստ արժանւոյն գնահատած է երգէոնա–հարի մեկնաբանական արուեստը։ Նուա–գահանդէսի իր յայտագիրը բաղկացած է Պախի գործերէն եւ Կոմիտասի մշակու–մով միջնադարեան հայ եկեղեցական եւ ժողովրդական տաղերէ։ Երգէոնահարի յաջորդ նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ Ուկրանիա։

X

### ՁԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԵՄԻՆԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ սկսած է Խորհ. Միու–թեան զբօսաշրջիկութեան կազմակերպու–թիւններու պատասխանատուներու սեմի–նարը, որ պիտի տեւէ տասը օր։ Այս առ–թիւ Հայաստան գացած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Կիեւի, Թիֆլիսի, Տաշ–քենդի, Ալմա–Աթայի, Խաբարովսկի, Ար–խանգելսկի, Մուրմանսկի, Սիմֆերոպո–լի, Կազանի եւ այլ զբօսաշրջիկութեան կեդրոններու հարիւրէ աւելի պատասխա–նատու անձեր։

Fonds A.R.A.M

# ԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿ - 3

Ատենէ մը ի վեր, մեր մամուլին մէջ կրկին, հրահրիչ գրութիւններ կ'արտատպուին եւ ուր մեղադրանքի, դատապարտութեան վճիռ կ'արձակուի, ու «դաւաճան», «դասալիք» ու նման անպատասխանատու, ծրի որակումներ կ'ըլլան հանդէպ այն Հայերուն՝ որոնք վերջին տարուան ընթացքին հեռացած են Լիբանանէն, զանազան պատճառներով: Երբեմն անհատ մը է ստորագրողը, յաճախ խմբագրական մը կամ ազգային վարչական մարմնի մէկ զեկոյցը: Այնքան շատ ու բուռն կրկնուեցաւ՝ որ խօսքը թէ՛ իր իմաստէն տարտամեցաւ եւ թէ ալ իր ուժը կորսնցուց ու եթէ արծարծուած գաղափարին մէջ՝ Հայերու համախումբ ապրելու նպաստներու մասին՝ որոշ ճշմարտութիւն մը կար՝ հիմա այդ ալ անտեսուելու վտանգին մէջ է:

Խօսքին ու թեմային եւին սակայն աւելի լուրջ երեւոյթ մը կ'ուրուագծուի, ամբողջ ոգի մը, մտայնութիւն մը, ճըգնաժամային ապրումներու տենդէն բխած խուճապի հոգեբանութիւն մը՝ որու մասին կ'արժէ խորհրդածել: Եւ վերջապէս, սփիւռքեան մամուլը առ հասարակ կրաւորական արձագանգը կուտայ այս աղաղակին ու ոգիին՝ առանց սակայն իր անկախ, սեփական վերլուծումը ընելու ու տեսակէտ յայտնելու, կա՛մ չունենալուն կամ ալ չկարենալուն հետեւանքով: Երկու պարագաներուն ալ հասարակութիւնը պէտք է լուսաբանուի ու ճշգրիտ դատողութեան առաջնորդուի, պէտք է բացատրուի բոլորին թէ ի՞նչ է իմաստը, արժէքը ու մանաւանդ հետեւանքը վարկաբեկումի սա սանձարձակ համազարկին որ կը նետուի քիչ մը ամէն կողմ ու ամէն անձի անխտիր:

Պէտք կա՞յ ըսելու թէ Լիբանանի Հայերու ցոյց տուած կամքը, կորովը ու քաջութիւնը՝ հերոսային որակումի արժանի են:

Ամիսներէ ի վեր Հայերուն կեանքը Լիբանանի դժոխքին մէջ՝ մեր Յեղափոխութեան Պատմութենէն փրցուած էջի մը կը նմանի ու երբ օր մը, արուեստագէտի տաղանդով անիծուած գրող մը, առանց լացի, ատելութեան կամ հռետորութեան՝ նետէ այդ մղձաւանջին շառայլը մեր ու մանաւանդ մեր զաւակներու երեւակայութեան պաստառին՝ ո՞վ գիտէ որքան նոր ու տարբեր պիտի երեւայ մեր ժողովուրդին դիմագիծը, մեր անցեալի մասին քանի՛ քանի հարցումներ իրենց պատասխանը պիտի գտնեն եւ ո՞վ գիտէ ինչ աննշան եւ գունագեղ անուններ, կիսամութին ու կռուի ծուխի մէջէն տեսնուած անծանօթ դիմագիծեր՝ պիտի մագլցին առասպելներու բարձրաւանդակը, մարմնաւորելով, կարճ պահ մը, ազգային տոկուն առաքինութիւններ՝ որոնք կը կարծէինք, մեր թերահաւատութեան վայրկեաններուն՝ կորսնցուցած ըլլալ: Եւ վերջապէս, մեր սերունդն ալ, որ իր հայրերէն ժառանգած էր միայն յուշ, կարօտ ու երազ, անհասանելի հերոսներ ու անգերազանցելի ողբերգութիւն՝ պիտի կարենայ ինքն ալ իր կարգին ի՛ր հերոսները կանգնեցնել պատմութեան հորիզոնին ու կտակել, ներկայ եւ ապագայ պատանիներուն՝ քիչ մը արդար խանդավառութիւն, մինչեւ հասնին չափահասութեան յորձանուտը ու լռգան անցնին կամ ալ տակը երթան: Ասկէ վերջ նոր, գունաւոր պատկերներ պիտի կախուին ակումբներու պատերէն, նոր ու թարմ երգեր պիտի պոռթկան, ով գիտէ, ժողովներու, պտոյտներու ու հանդէսներու խանդավառութեան մէջ, խորհրդաւոր կենացներ պիտի ճնկուին օղիի սեղաններու շուրջ ու աչքեր պիտի խոնաւնան անցեալի յաճախանքէն ու մենք հաւանաբար չկըրնանք ծածկել մեր նախանձը երբ նայինք այն կանխահաս երիտասարդներուն ու կարծր, մռայլ մարդոց՝ որոնք այդ դժուար օրերուն պատասխանատուութիւնն առին, արտակարգ արարքներով բացառիկ վաւերականութիւն մը կրցան խլել կեանքէն: Իրապէս, կարելի է ըսել որ վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին, Լիբանանի Հայերը պատմութիւն կերտեցին, առնուազն դերակատար եղան Հայոց պատմութեան բեմին վրայ:

Սակայն պատմութեան դէպքերու դըրնացքը ղեկավարելը մէկ բան է այդ արարքին բարոյական պարտաւորութեանց բարձրութեան գտնուիլը՝ ուրիշ բան: Որքան մեր հիացումին ու յարգանքին արժանի են Լիբանանի Հայերը՝ նոյնքան բարձր է իրեցմէ մեր ակնկալած իմացական ու բարոյական կեցուածքին որակը: Շատ քիչ բան ձրի է աշխարհի երեսին, զգացումներու եւ հաւատքի ծիրէն դուրս: Այսպէս է որ, ապագայ արի պատմարա՛նը միայն իրաւունք ունի ճշդելու թէ « գրական չէզոքութիւն » կոչուած քաղաքականութիւնը զոր որդեգրեցինք քաղաքային եղբայրասպան պատերազմին մէջ լաւագոյնն էր Լիբանանի ու յատկապէս Հայութեան համար, սեպելով պահ մը որ ան ազատօրէն տրուած որոշում մըն էր: Հաւանաբար շատ տարիներ սպասենք մինչեւ որ պատասխան մը առնենք այդ հարցումին: Ու դեռ կայ միւս հարցը — Լիբանանէն արտագաղթը: Կասկած չի վերցներ թէ Հայութեան շահը կը պահանջէ որ Միջին Արեւելքի մեր համայնքը կարելի եղածին չափ բազմամարդ ու համախումբ ապրի: Տրամաբանական է որ որքան խիտ ըլլան մեր շարքերը, որքան կազմակերպուած ու սահմանամերձ ըլլան մեր պատմական հողերուն՝ այնքան աւելի յոյս ու առիթ կայ որ հայկական ինքնատիպ կեանք ու արդիական մշակոյթ ծաղկին: Բայց արդեօք ե՞րբ հայ ժողովուրդը ու Հայոց պատմութիւնը տրամաբանական օրէնքներով շարժեր են ու, ինչպէս Սիւրմէլեան, Սարոյեան ու Զարեան կ'ըսեն՝ Հայերը դիմացած են որովհետեւ կոտրած են պատմութեան բոլոր օրէնքները: Հաւանաբար մեր պատմութիւնը ունի իր թաքուն, էգզոթէրիք օրէնքը զոր չենք գըտած տակաւին: Օշականը չէ՞ր որ կ'ըսէր թէ մեր պատմութիւնը միայն արուեստագէտները կրնան հասկնալ եւ գրել — հաւանաբար իրաւունք ունէր: Ամէն պարագայի մէջ, մինչեւ գալը այդ բացառիկ իմացականութեան՝ ստիպուած ենք գոհանալ մեր ունեցած – չունեցած խմբագիրներով, հռետորներով, գործիչներով ու պատմաբաններով:

Եւ վերջապէս, Լիբանանի ու Լիբանահայութեան օգնութեան հասնելու հարցը: Հարկ կա՞յ անգամ մը եւս բացայայտը, ստիպողականը չեշտելու: Ամէն Հայ՝ իր ձեւով, եւ ոչ միայն զգացական դրդումով՝ այդ դատումով, գիտնալով որ զօրաւոր հայ գաղութ ու մշակոյթ Լիբանանի մէջ նպաստ է ամբողջ Միջին Արեւելքի Հայութեան, Հայաստանէն մինչեւ Պոլիս ու Երուսաղէմ, եւ թէ առողջ, կենսունակ ի վերջոյ ազատագրուած Հայութիւն մը՝ քաղաքակրթական ազդակ է մարդկութեան համար, ուրիշ շատ մը այլ ազգերու կարգին: Օգնել ոչ թէ որպէս գութէ մղուած ողորմութիւն այլ պարզապէս մարդկային սիրոյ արարք մը բայց եւ նաեւ հասկնելով որ մեր դաժան, պատրանաթափ ու մտաղբաղ դարուն մէջ ազգասիրութիւնն ալ իր սահմանը ունի, սէրն ալ կը նուաբեկի բանականութեան խարակներուն վրայ ու կը հասնի վայրկեան մը երբ Ամերիկահայը կամ Ֆրանսահայը հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ իրեն օժանդակութեան կը դիմուի երբ նիւթական կարիք մը կայ՝ եւ սակայն իր կարծիքը չի հարցուիր երբ վերաշինութեան որոշումները կը տրուին: Արդարեւ, ըստ Ազդակի Սեպտեմբեր 3ի խմբագրականին, արտատպուած Հայրենիքի Սեպտեմբեր 30ի թիւին մէջ Լիբանանի վերաշինութեան փողը հնչած է արդէն: Ազդակ կը գրէ.— «Վերադարձի ժամը կը հնչէ: Լիբանան աստիճանաբար կը վերագտնէ ինքզինք: Լիբանանցին կը սթափի քաղաքացիական պատերազմի մահաքունէն եւ կը լծուի հայրենիքի վերաշինութեան դժուարին երթին: Թէեւ համբաքայլ բայց վերջապէս կեանքը կը վերադառնայ մայրիներու երկրին»: Շատ յուսադրիչ, երջանկացնող լուր է ասիկա, սեպելով պահ մը թէ հրապարակագրական հռետորութեան ու մեր հայկական աւանդական միթոլիժիէն չէ վարակուած: Ու նոյնիսկ եթէ լուրին կէսը միայն ճշմարտութեան կը համապատասխանէ՝ արդեօք աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ Ազդակի խմբագրականը Լիբանանի վերաշինութեան հարցը համայն Հայութեան գնահատումին, վերլուծումին ու բանաձեւումին յանձնէր, համահայկական նկարագիր տար գաղութի ճակատագրին՝ երբ դեռ երեք ամիս առաջ համահայկական օգնութեան կը դիմէր: Բոլոր իրաւունքները եւ ո՞չ մէկ պարտաւորութիւն: Համեստութիւնը որեւէ ատեն ոչ ոքի վնասած է, ընդհակառակն իմաստութեան ու հասունութեան փաստ է, չըսելու համար մեծութեան: Հաւանաբար ալ պէ՛տք կայ այդ փաստին, քիչ մը ամէն կողմ: Օրինակի համար, հայկականութիւն կոչուած յղացքի շուրջ հիւսուած անվերջանալի, տափակ սաղմոսները: Եթէ կայ հայկական ինքնութիւն մը ատիկա ոչ ոքի մենաշնորհն է, ո՛չ Հայաստանի, ոչ ալ Լիբանանի: Եւ որքան շուտ հասկնան այս պարզ իրողութիւնը անոնք որոնք արկածով Հայաստան ծներ են ու կը տարուին մտածել թէ ատիկա իրենց մասնաւոր վաւերականութիւն մը կուտայ զոր չունի Ֆիլատելֆիոյ մէջ ծնած անգլիախօս ամերիկացի հայ երիտասարդը կամ անոնք որոնք Պէյրութ ծնած ըլլալով հայերէն մը գիտեն, Հայութեան ներկայի ու ապագայի մասին սրտցաւ կը խօսակցին Պէյրութի ծովեզերեայ սրճարանները, ուրին կը ճնկեն Հայաստանեան երգեր կ'երգեն ու կը տխրին... այնքան շուտ Հայութիւնը կը թօթափէ 19րդ դարու խանձարուրը ու կը մտնենք մեր դարուն մէջ: Անշուշտ Հայաստանի ու Լիբանանի հայկական իրականութիւնը շատ աւելի բարդ ու իմաստալից է քան սա քանի մը հպումները: Սակայն տեղէ մը բռնելու ու քակել սկսելու է սա մեր ազգային թնճուկը: Մանաւանդ որոշ արմատացած, տղրուկի պէս մեր մտածումին փակած նախապաշարումներ, զգացական ունակութիւններ ու ճպուռի չորցած կեղեւի պէս բովանդակութենէ պարպուած աւանդութիւններ անհրաժե՛շտ է որ քանդուին կոխկռտուին որպէսզի նորոգուի, արդիականանայ Հայութիւնը: Նախ մահը՝ յետոյ ծնունդը, չկայ կեանք ու յարութիւն՝ առանց խաչելութեան, սրտի խորխորատներուն՝ ինչպէս եւ մտքի բարձունքներուն վրայ:

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

(Շար.)

Ֆիլատելֆիա,

1976 Հոկտեմբեր 1

---

# ԹԱՆՁՊԱՐՆԵՐ

ՎԻՊԱԿ
ՀԱՅ ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

## ԲԱՂԷՇԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

Բաղէշի բանտը գտնւում էր Կարմրակից վերեւ մի բարձր քարաժայռի վրայ:

Շատերն էին տանջուել այդ բանտում: Ինձ էլ բախտը պատմի հասակից նետեց այնտեղ: Ոստիկանը, ծոծրակիս մի հարուած տալով, ինձ հրեց բանտի միջանցքը, ուր մի գիրուկ տղամարդ, իմ անունը մուտքի հաշուեմատեանի մէջ գրանցելով՝ նոյն ոստիկանի հսկողութեամբ իջեցրեց բանտի նկուղը:

Այդտեղ նստած էր դահճապետ Ռասիմ էֆէնտին:

Մհէ չաւուշ եւ Ռասիմ էֆէնդի: Մուշ քաղաքում եւ Բաղէշում չկար մէկը, որ այս հրէշների անունները լսած չլինէր: Առաջինը Մշոյ բանտի դահճապետն էր, իսկ երկրորդը՝ Բաղէշի:

Այս երկուսը իրենց ճարպիկ գործակալների միջոցով հայ, քուրդ եւ ասորի գործիչներին որսալով, բերում, լցնում էին բանտերը:

Ոսկրոտ, մազոտ թեւերով եւ առնետանման դէմքով մի պաշտօնեայ էր Ռասիմ էֆէնդին: Լսել էի, որ սա երբեմն, առանց դատ ու դատաստանի, կալանաւորի ձեռքը բահ ու բրիչ տալով, ստիպում էր իր սեփական գերեզմանը փորել եւ ետեւից կրակելով՝ նետում էր այդ փոսի մէջ:

Արաբոյի տուփը ինձ մօտ էր: Եւ ես վախենում էի, որ եթէ խուզարկուեմ՝ իմ փոսն էլ պատրաստել կը տայ:

Ռասիմը ձեռքը տարաւ իմ ծոցը եւ ծխատուփը հանելով, չարախնդութեամբ նայեց ինձ.

— Պայիս ծխատուփն է, — ասացի:

Նա տուփը ուշադիր զննեց եւ տեսնելով, որ մի առանձին արժէքաւոր իր չէ, ետ տուեց, ասելով.

— Պահիր պապիդ տուփը: Իսկ հիմա, գեավուր օղլի գեավուր, պատասխան տուր ինձ, թէ դու առաւօտ վաղ ի՞նչ գործ ունէիր Կարմրակ վանքի գերեզմանի վրայ: Դու գիտես, որ այնտեղ գլուխն է թաղուած մի անհաւատի, որ անհամար չարիք է գործել մեր սուլթանի տէրութեանը: Եւ լաւ իմացիր, սուլթանի թըշնամին իմ թշնամին է: Սա այն բանտն է, որտեղ ձեր քարոզիչ Միհրան էֆէնդին է նստել:

Նա ուրիշ անուններ էլ տուեց, որ չեմ յիշում: Եւ առանց իմ պատասխանին ըսպասելու, ինձ բերող ոստիկանի օգնութեամբ իմ ձեռքերը ոլորելով, կապեց մէջքիս եւ իմ վիզը մի հաստ պարան անցկացնելով, օղը միացրեց առաստաղի երկաթէ ձողին: Ապա ոտքերիս տակից աթոռը հեռացնելով, դէյլանը վառած՝ նստեց դէմս: Տեսնելով, որ խեղդւում եմ, ես ճիգ արեցի բթամատներիս կանգնելու: Այդ բանը նկատելով, նա պարանը նորից ձգեց: Իմ երեսը կարմրեց եւ լեզուս երկու թիզ դուրս ընկաւ: Էդ է, պէտք է շունչս փչէի, մօտենալով պարանը քանդեց, եւ ես ուշաթափ ընկայ յատակին:

Առաւօտեան Ռասիմ էֆէնդին նոյն ոստիկանին եւ մի հսկիչի կանչելով՝ ասաց.

— Սրան բարձրացրէք մանադկերոցի վարժապետ Պարոն Աւետիսի մօտ:

Ինձ վերեւ տարան:

Բանտի բոլոր խցերը և երկայն միջանցքը լցուած էին կալանաւորներով: Մեծ մասը հայ գիւղացիներ էին՝ մազակալած երեսներով: Աջ թեւի վրայ մի սրահ երեւաց, ուր երկու թուրք բանտարկեալներ չոքած աղօթում էին երեսները դէպի պատը:

Միջանցքով անցնելիս բոլորը շուռ գալով՝ զարմացած նայում էին, թէ ուր են տանում ինձ այդ ատելի ոստիկանը եւ հսկիչը:

Միջանցքի վերջաւորութիւնում մի առանձնացած խուց կար երկաթէ սողնակով, որի առաջ մի թուրք հսկիչ նստած՝ դրան անցքից նայում էր ներս: Մի ուրիշ հսկիչ նրա ուսերի վրայով թեքուած՝ նոյնպիսի հետաքրքրութեամբ դիտում էր, թէ ինչ է կատարւում ներսում: Մեր ոտնաձայնն առնելով, երկուսն էլ շուռ եկան: Ոստիկանի ազդանշանով առաջին հսկիչը անմիջապէս երկաթէ սողնակը քաշեց: Դուռը բացուեց: Ես ներս մտայ եւ դուռը ծանրօրէն փակուեց իմ ետեւից: Դա մի նեղլիկ խուց էր, փոքրիկ լուսամուտով: Պատի երկայնքով մի թախտ էր դրուած՝ կուժը կողքին եւ վրան մի գիրք:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար. – 29)

Fonds A.R.A.M

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

# ՊԻՒՏՃԷ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ

Այս վերջին շաբաթներու օրերուն ընթացքին Ազգային Խորհրդարանը քննեց եւ քուէարկեց 1977ի պետական պիւտճէն։

Յաջորդական, երկարապատում նիստերը յաճախ ընթացան պարապ նստարաններու առջեւ։ Պէտք է հաւատալ որ Խորհրդարանի այս նիստերը կը ձանձրացնեն մեր պատուական երեսփոխանները։ Կը ժամանակցին ընդհանրապէս զեկուցաբեր յանձնախումբերը եւ իւրաքանչիւր կուսակցութեան քննուած պիւտճէին մասնագէտ մէկ-երկու բանբերներ։

Խորհրդարանը կը լեցուի միայն քուէարկութեան առեն եւ կարեւոր նկատուած պիւտճէներուն համար ինչպիսին է կրթութեան պիւտճէն որ Նոյեմբեր 17 եւ 18ին արձանագրուած էր օրակարգին։

Մեր նպատակը կրթութեան պիւտճէի մասին գնահատումներ ընել չէ այլ պարզապէս անդրադառնալ այս առիթով Կրթական նախարարի ներկայացուցած յառաջիկայ տարեշրջանին հեռանկարները, կատարուելիք իրագործումները։

1977ի պիւտճէն կարեւոր է այն իմաստով որ առաջինն է որ իր հաշւոյն կ'առնէ ուսուցման բարեփոխման գործադրութիւնը քուէարկուած Խորհրդարանի կողմէ 1975 Յունիսին եւ որ յառաջիկայ վերամուտին պիտի հետաքրքրէ նախակրթարաններու պատրաստական դասարանի (Ա. տարի) եւ վեցերորդ դասարաններու (քոլէժ) աշակերտները։

Արդ, ահաւասիկ Կրթական նախարարի ներկայացուցած բարեփոխումները որոնք ի զօրու պիտի ըլլան 1977ի վերամուտին։

Նախակրթարանը աւարտող բոլոր աշակերտները, առանց բացառութեան, առանց խտրականութեան, պիտի ընդունուին վարժարաններու (քոլէժ) վեցերորդ դասարաններուն մէջ ստանալու համար, բոլորն ալ, նոյն ուսուցման ծրագիրը, կազմութիւը։ Զուգահեռաբար, Սէ. Ը. Խս., Սէ. Ը. Ժէ. եւ լիսէներու առաջին շրջանները պիտի կոչուին պարզապէս քոլէժ։ Այս հաստատութեան մէջ տրուած ուսուցման բովանդակութիւնը պէտք է ունենայ ընդհանուր բնոյթ եւ իրագործէ կարգ մը հաւասարակշռութիւններ։ Պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասընթացքները պիտի բովանդակեն նաեւ քաղաքական ու ընտանեկան տնտեսութեան որոշ ծանօթութիւններ։ Գծագրութեան եւ երաժշտութեան վրայ պիտի աւելնան, ինչպէս գեղագիտութեան ընդհանուր դաստիարակութիւն, գեղարուեստի այլ երեւոյթներ։ Բնական գիտութեանց յայտագիրը պիտի ընդլայնի բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան ինչպէս նաեւ արուեստաբանութեան տարրական ծանօթութիւններով։ Վեցերորդ դասարանի ուսումներու յայտագրին մէջ տեղ պիտի գտնէ բոլորովին նոր նիւթ մը՝ մանուագիտական եւ ձեռային դաստիարակութիւնը։ Իսկ ինչ կը վերաբերի Ֆրանսերէն լեզուի յայտագիրներուն, պիտի պարունակեն, առաջին անգամ ըլլալով, եւ վեցերորդէն իսկ, լատիներէն լեզուի եւ գրականութեան առաջին ծանօթութիւններու ստացման կարելիութիւնը։ Այս, որպէսզի բոլոր աշակերտները աւելի հարազատ, ճշգրիտ գիտակցութիւնը ունենան Ֆրանսերէն լեզուի քերականական կառոյցին եւ շարադասութեան։ 1977ի վերամուտին՝ վեցերորդ դասարաններու աշակերտութեան համար դպրոցական գիրքերը պիտի ըլլան բոլորովին ձրի։ Կը նախատեսուի որ մինչեւ 1980 քոլէժներու բոլոր դասարաններուն մէջ (վեցերորդէն՝ երրորդ) գիրքերու ձրիութիւնը պիտի ըլլայ ընդհանուր։

Գալով Նախակրթարաններուն, ուսուցման բովանդակութիւնը պիտի կրէ փոփոխութիւններ։ Նախակրթարաններու կոչումը կամ առաքելութիւնը պիտի ըլլայ յատկապէս պատրաստել բոլոր երախաները, առանց նախապաշարումի, առանց կանխակալ կարծիքի, քոլէժի մուտքին յաջողութեան հաւասար հաւանականութիւններով։

Իսկ բարեփոխման միւս կէտերուն համար, ի մասնաւորի պաքալորէայի քննութեան կազմակերպութեան համար, նախարարը չբերաւ յստակ պատասխան։ Միայն յայտարարեց որ պաքալորէայի նոր եղանակի գործադրութիւնը կապուած է համալսարաններու քաղաքականութեան ընդհ. ուսումնասիրութեան մը, որուն կառավարութիւնը ձեռնարկած է եւ որուն բնորոշումը ընթացքի մէջ է։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՔԱԹՐԱՅԻ ԱՆԿԻՒՆԷՆ

# ՇՈՒՇԱՆ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Քաթրայի Ուրբաթներուն մէջ Նոյ. 19ը երաժշտական երեկոյթներու 59րդը, արուեստի իսկական վայելքի օր մըն էր, որ անյագ կարօտով ակնկալել կուտայ մեզի՝ դարձեալ ունկնդրելու միջազգային մրցանակներու դափնեկիր, տաղանդաւոր տաւղահարուհի Շուշան Միլտոնեանը։

Կիմէ Թանգարանի սրահը լեցուն է։ Բեմին վրայ է տաւիղը։ Այս նուագարանը, որ կուգայ մեզի դարերու մշուշին մէջէն, հին – հին դարուց երաժշտական աշխարհի յուշերը չէ զոր կը կենդանացնէ ունկնդիրներու միտքերուն մէջ, այլ, շնորհիւ նոր՝ ներկայ դարու մէկ արուեստագէտուհիի տաղանդին, նոր երանգաւորումով կը ներկայացուի պատկերը՝ տարբեր աշխարհներու եւ երաժշտական տարբեր ոճերու։ Այսպէս, եթէ մէկ կողմէ Հէնտէլի սի պէմոլ քոնչերթօն Միլտոնեան կը մեկնաբանէ իր ներշնչումներու ինքնաբուխ պոռթկումով, իր ոճի յստակութեամբ եւ ճկունութեամբ, մէկ խօսքով՝ իր տաղանդի շքեղութեամբ, միւս կողմէ՝ Պարթոքի ռումանական ժողովրդական պարերու մեկնաբանութեան ընդմէջէն ամբողջ աշխարհ մը կը բանայ ունկնդիր հանրութեան առջեւ, մինչ Արամ Խաչատրեանի Արեւելեան պարը իր անուշ հին հարազատ տեսարանը կը պարզէ, արեւելքն է՝ արմաւենիներու երկիրը, իրեն յատուկ գոյներով եւ հազար ու մէկ գիշերներու աստղազարդ երկինքով։ Պէտք չէ մոռնալ մանաւանդ Կապրիէլ Ֆորէի էմփրոմփթիւն, որու մեկնաբանութիւնը այնքան համապատասխան էր տաւղահարուհիի երաժշտական խառնուածքին։ Երբ բեմին վրայ է Շուշան Միլտոնեան՝ բառին իրաւ իմաստով այս արուեստագէտուհին, երաժշտական արուեստի ճառագայթում մըն է որ կ'արձակուի բեմէն ու կը տարածուի սրահին մէջ։

Օրուան յայտագրին կը մասնակցէր երգչուհի Քլօտին Առնօ, որ իր երգացանկին վրայ ունէր Շումանէն երեք Լիտըրներ, Կապրիէլ Ֆորէէն երեք մեղեդիներ եւ Բ. Կանաչեանէն երեք երգեր՝ Ցայգերգ, Օրօր եւ Ծիծեռնակ։ Եթէ Շումանի Տէմ Հէյտըն երգի մեկնաբանութեան մէջ երգչուհին կ'արտայայտէր իր ձայնին կարողութիւնը եւ երգարուեստին մէջ՝ թեքնիքը, Կանաչեանի Օրօրի մեկնաբանութեան մէջ Քլօտին Առնօ շատ յաջող էր եւ յստակ առոգանութեան առընթեր հարազատ ապրումը՝ զգալի։ Թէեւ Ծիծեռնակի մեկնաբանութեան մէջ իր առաւելագոյն ճիգը ի գործ դրաւ, սակայն չափազանցութիւն պիտի ըլլար սպասել երգչուհիէն, որ մեզ՝ հայրենակարօտ Հայերս տանէր, փոխադրէր «Աշտարակ, հայրենի կտուրի տակ»...

Մեներգներու մեկնաբանութեանց տաւիղով կ'ընկերանար Շուշան Միլտոնեան, իր զգալի դերը ունենալով երգերու յաջող ներկայացման մէջ։

Քաթրայի յաջորդ ժամադրութիւնը՝ Դեկտ. 17ին, դաշնակահար զոյգին՝ Րաֆֆի Պետրոսեանի եւ Անի Աճէմեանի հետ։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

## ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Քահանան, քարոզի առեն, կը նայի իր հաւատացեալներուն եւ կ'ըսէ յուսահատօրէն.

— Ո՛վ ժողովուրդ, իսկապէս ձեր անհաւատութիւնը կը յուսահատեցնէ զիս։ Հոս հաւաքուած ենք Աստուծոյ աղօթելու համար որ անձրեւ ղրկէ մեզի եւ ձեր մէջ չկայ մէկը որ հովանոցով եկած ըլլայ հոս։

# ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

## Հ. Ե. Դ.Ի ՔԱՆԱՏԱՅԻ ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան Քանատայի կամի կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ՝ Նոյ. 13-14ին, տեղի ունեցած է դաստիարակչական սեմինար մը, նիւթ ունենալով՝ «Հ. Ե. Դ. այսօր. իր դերը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ակնկալութիւնները կրտսեր կազմակերպութենէն»։ Սեմինարի բացումը ըրած է ընկեր Ալիքսան Մարտիրոսեան բացատրելով սեմինարի նպատակն ու կարեւորութիւնը։ Ընկ. Ժիրայր Ղարիպեան, անգլերէն եւ հայերէն, ներկայացուցած է օրուան նիւթը՝ մատնանշելով թերիները, ներկայացուցած է առաջարկներ՝ Հ. Ե. Դ.ն վերածելու համար գաղափարական եւ կազմակերպչական այն դպրոցին, որմէ նուիրեալներ կ'ակնկալուին, պատրաստակամ՝ ծառայելու հայ ժողովուրդին։ Այնուհետեւ խօսք առած են ընկեր Պըպըեան՝ քանատածին սերունդի տագնապներուն եւ մտահոգութիւններուն մասին, ընկ. Սիմոն Հասըրճեան՝ հայախօս սերունդի մասին, իսկ Վահան Ասատուրեան ներկայացուցած է դաշնակցական ընկերոջ մը տեսակէտները Հ. Ե. Դ.ի մասին։ Մօտ 80 երիտասարդներ մասնակցած են սեմինարին։

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ բարձրագոյն վարժարանի 90ամեակին առիթով, Պոլսոյ սաներու նախաձեռնութեամբ կրօնական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Նոյ. 21ին։ Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած է։ Պատարագէն առաջ խումբ մը կեդրոնականցիներ այցելած են Շիշլիի գերեզմանատունը եւ ծաղկեփունջեր զետեղած՝ Կեդրոնականի տնօրէններու շիրիմներուն վրայ։ Ապա գացած են Գումգարու եւ ծաղկեփունջ մըն ալ դրած՝ Կեդրոնականի հիմնադիր Ներսէս պատրիարք Վարժապետեանի դամբարանին վրայ։ Այնուհետեւ խումբը վերադարձած է Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր պատարագած է Շահան Եպս. Սվաճեան, որ խօսած է նաեւ ներշնչեալ քարոզ մը ոգեկոչելով Վարժապետեան պատրիարքին ու բոլոր տնօրէններուն եւ ուսուցիչներուն յիշատակը։ Պատարագի աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Կեդրոնականի ողբացեալ տնօրէններու եւ կրթական մշակներու յիշատակին։ Կրօնական այս հանդիսութիւնները վերջ գտած են այցով մը Կեդրոնական վարժարան, որուն երախտագէտ սաները շրջած են դասարանէ դասարան, վերյիշելով իրենց ուսանողական անմոռանալի շրջանը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (227)

# ՀԱՌԱՋԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

## Բ. ՄԱՍ
## ԱՒԱԳ ՍԱԴԱՅԷԼԻՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ

Ժան տը Մէտիչիս ուշի ուշով մտիկ ըրաւ Ռոլանի ըսած խօսքերը։

Շրթունքներուն վրայի հեգնական ծաղրը աներեւութացաւ։

Իսկ Ռոլան շարունակեց.

— Եւ դեռ Վենետիկի ցոյց տալիք ընդդիմութիւնը բնաւ նկատի պիտի չառնեմ, բայց վստահ եմ որ այդ ընդդիմութիւնը նկատի առնուելու արժանի պիտի ըլլայ. Վենետիկի ապագան զէնքը դէպի ազատութիւն կ'առաջնորդէ, Վենետիկ դէպի ծով կը նայի եւ ոչ թէ դէպի ցամաք, Վենետիկ պատերազմ չուզեր՝ այլ խաղաղութիւն, առեւտուրի եւ գեղարուեստի մարմաջն ունի ան։ Ահա Վենետիկ ատո՛ր համար է որ պիտի ծառանայ ու պիտի ցցուի Ֆուսքարիի եւ ձեր միջեւ կնքուելիք համաձայնութեան դէմ։ Բայց իմ հարցումիս դառնամ, ի՞նչ պիտի ընէք այն պարագային երբ յաղթական ելլէք...։

— Այդ ի՛նչ այլանդակ հարցում է, գոչեց Մէտիչիս։ Եթէ յաղթական ելլեմ եւ չկարենամ Հռոմի մէջ թագաւորել, Նափոլիի մէջ պիտի թագաւորեմ։ Ո՞վ արգելք կրնայ ըլլալ ինծի։

— Ո՞վ։ Բայց ձեր ընկերը, ձեր շահակիցը, Ֆուսքարին։ Հակառակ անոր որ այսպիսի արիւնալի արարքի մը մէջ ընկեր մը մեղսակից պէտք է յորջորջել, դարձեալ ես չեմ ուզեր այդ որակականը տալ ձեր ընկերոջ։ Ես Ֆուսքարին կը ճանչնամ, Մէտիչիս։ Ես անոր հոգիին խորը թափանցած եւ իր բուն միտքը հասկցած եմ։ Երբ ամբողջ Իտալիոյ իշխէք, միայն մէկ թագաւոր պիտի օծուի եւ այդ թագաւորն ալ ուրիշ մէկը պիտի չըլլայ այլ..

— Ես, մռնչեց Ժան տը Մէտիչիս առջեւի սեղանին բռունցքի զօրաւոր հարուած մը իջեցնելով, Ֆուսքարին ինծի պիտի հնազանդի։ Եւ եթէ անուշութիւնով չհպատակի, բռնի կերպով պիտի հպատակեցնեմ զինքը։

— Շատ լաւ, ատանկ թող ըլլայ, այլեւս այդ մասին որեւէ ըսելիք չունիմ, ըսաւ Ռոլան։ Արդ, դանք իմ անձիս վերաբերող առարկութեանց։ Արդէն գիտէք թէ ինչու կ'ատեմ Ֆուսքարին, պատճառները ըսի ձեզի, եթէ դուք անոր ընկերը ըլլաք, անշուշտ խոչընդոտ եղած պիտի ըլլաք ինծի։ Ժան տը Մէտիչիս, տառապանքէն եւ ցաւէն մեռած մօրս վրայ երդում կ'ընեմ, տանջուող ու չարչարուող հօրս գլխուն վրայ երդում կ'ընեմ, որ աշխարհի մէջ ոչ մէկ զօրութիւն պիտի կրնայ ազատել Ֆուսքարին իմ ձեռքէս, որովհետեւ ես զայն դատապարտած եմ արդէն։ Ահա կատարեալ ուղղամտութեամբ եւ առանց որեւէ մեծխօսիկութեան եկած եմ կանխաւ ըսելու ձեզ թէ բնաջինջ պիտի ընեմ, ոտնակոխ պիտի ընեմ, պիտի բառնամ բոլոր այն խոչընդոտները որոնք դուքսին եւ իմ տալիք պատիժիս մէջտեղը պիտի ցցուին։ Լաւ մտածեցէք, Ժան տը Մէտիչիս։

Այս ըսելով, Ռոլան ոտքի ելաւ։

— Կարծեմ թէ ձեր խօսակցութիւնը սպառնալիքի հանգամանք ստացաւ, Քանտիանօ, գոչեց Աւագ Սադայէլը ինքն ալ ոտքի ելլելով։

— Ոչ, Մէտիչիս, սպառնալիք չէ, այլ նախնական ազդարարութիւն։ Ֆուսքարին, Ոճիրն ինքն է, իսկ ես Վրիժառութիւնն եմ։ Ընտրեցէք, Մէտիչիս։

— Ես իմ ընտրութիւնս ըրած եմ արդէն, մռնչեց Աւագ Սադայէլը։ Հէ՜յ, հոս եկէք նայիմ։

Այս կոչին վրայ տասներկու սպաներ վրանէն ներս խուժեցին։

— Բռնեցէք սա մարդը, հրամայեց Ժան տը Մէտիչիս։ Բռնեցէք եւ մինչեւ իր մասին վճիռ արձակելս աչքէ մի հեռացնէք։

Ռոլան անմիջապէս սպաներէն շրջապատուեցաւ բայց անդրդուելի մնաց եւ ցրտօրէն ըսաւ.

— Մէտիչիս, ես ամենայն հանդարտութեամբ եւ արդարութեամբ ձեզի առաջարկ մը բերի եւ ըսի որ մին կամ միւսը ընտրէք։ Զգուշացէք, տակաւին ժամանակ ունիք։

— Սա մարդը առջեւէս տարէք, հրամայեց Աւագ Սադայէլը։

— Արիւն ձեր ի գլուխ ձեր, պատասխանեց Ռոլան ամենայն հանդարտութեամբ։

Այս միջոցին այն երկու սպաները որոնք Ռոլանի մօտեցած էին, ձեռքերնին անոր ուսին դրին։

Մենք լաւ կը ճանչնանք Ռոլանը, գիտենք թէ ան որքան ուժով է եւ երբ հետեւեալ տողերը գրենք, թող մեր ընթերցողները բնաւ չզարմանան։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Ժիրայր Փափազեան, Տոքթ. Սոնա Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագըրճեան եւ զաւակը՝ Յարութիւն, Օր. Անի Փափազեան, ինչպէս նաեւ Պէրպէրեան, Մկրտիչեան, Պագըրճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԺԻՐԱՅՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 26ին իր բնակարանը 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի Նոյ. 30, ժամը 9ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ — Մեր ցաւակցութիւնները Տոքթ. Սոնա Փափազեանի եւ ողբացեալին ընտանիքին:

10, Rue Choron, 75009 Paris

## ՄԱՐՍԷՅԼ
### ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն–Լու Կրան–Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ՝ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ Կիրակի Դեկտ. 5:

Ժամերգութիւն ժամը 8·30ին, պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11·30ին:

Կը պատարագէ ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ննջեցեալներու յիշատակը յարգողները:

## ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պ. Աբիսողոմ Մելոնեան 1000 Փր. կը նուիրէ Որբերու Օգն. Մարմնին եւ 500 Փր. Լիբանահայերուն:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Պապուխեան եւ Տէր եւ Տիկին Տէր–Պօղոսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ թէ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ՍՈՒՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Պապուխեան եւ զաւակները (Վահրամ Մխիթիք) 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Եթէմէզեան փ. ծ.ի Տիկին Մելինէ Սրապեանի մահուան առթիւ 100 Փր. կը նուիրեն Լիբանահայերուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Փր. «Յառաջ»ին:

×

Տէսինէն Մանուկ Գաբրիէլեանի եւ Ալֆորվիլէն Յովհաննէս Մինասեանի մահերուն առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Դաւիթ Աւետիսեան 100 Փր. կը նուիրէ Լիբանանի աղէտեալներուն:

(Ստանալ «Յառաջ»էն)

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սեւրանի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Զորեքշաբթի Դեկտ. 1, ժամը 20·30ին, քաղաքապետարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը:

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հայ Մշակոյթի Տան «Յովհ. Աբելեան» թատերախումբին «Զարհուրելը Արթին աղա»յի երկրորդ ներկայացումը, տրուած ի նպաստ Լիբանանի Հայութեան, — գոյացած ընդհ. հասոյթին զուտ շահը՝ 4·500 Փր. կը յանձնուի Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբին: (Զէքը ստանալ «Յառաջ»էն):

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
### ՖՐԱՆՍ. ՃԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ

նախաձեռնութեամբ, Ֆրանս – Միւզիքի վրայ (մոտիւլասիոն տը ֆրէքանս) Հայկ. երաժշտական երկու յայտագիր կը ձայնասփռուի Նոյ. 30, Երեքշաբթի գիշեր ժամը 1ին (կամ Զորեքշաբթի առտուան մէկին).— Հայկ. աւանդական եւ ժողովրդական երաժշտութիւնը եւ Հինգշաբթի, Դեկտ. 2, կէս գիշերին Էջմիածնայ երգչախումբը, Ս. միւռոնի օրհնութեան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, Դեկտ. 2, ժամը 20·30ին, նոր հաւաքատեղին:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, երեկոյեան ժամը 8·30ին ակումբին սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ – ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ Հ. Յ. Դ. Անտոք–Վարուժան կոմիտէներու ժողովը Հինգշաբթի Դեկտ. 2 ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին (Սէն Շամոն): Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

## ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԻՍԻԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

ՈՒՐԲԱԹ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

Կը խօսի ՓՐՈՖ. Ֆ. ՖԷՅՏԻ

Կը մասնակցին.— Անի երգչախումբը, Նայիրի պարախումբը, Իսիի Նոր Սերունդի թատերախումբը որ կը ներկայացնէ.—

Նշան Պէշիկթաշլեանի ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ

**Soirée Culturelle Arménienne**

ORGANISÉE PAR LE NOR SEROUND D'ISSY

VENDREDI 3 DECEMBRE 1976 A 20 HEURES 30

THÉATRE MUNICIPAL D'ISSY-LES-MOULINEAUX

25, AV. VICTOR-CRESSON Mo MAIRIE D'ISSY

*Restaurant*

**LA CAPPADOCE**

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra-Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouverte midi et soir

avec son mini-spectacle

FERDI & NORAYR

Ամէն օր՝ տէօնէր

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ.— մանթի, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ լահ–մաճուն,

ՈՒՐԲԱԹ.— Սու–պէօրէկ

Il est nécessaire de réserver sa table pour le dîner.

*Fermé le Lundi*



ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԻԹՈՎ, ԳՆԵՑԷՔ ԵՒ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ ՁԵԶԻ ՍԻՐԵԼԻ ԱՆՁԵՐՈՒՆ

Խիստ բծախնդրութեամբ պատրաստուած ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ վերջին զոյգ երգապնակները, ղեկավարութեամբ Կարպիս Ափրիկեանի, մէկ ալպոմի մէջ

## «ՎԱՐՊԵՏՆ ՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏԸ»

« *Le Maître et son Disciple* »

stereo 33 tours. S. K. 3000 Komitas Messe

S. K. 5000 Ganatchian, œuvres

ԳԻՆ՝ 110 ՖՐ.

Դիմել ՓԱՐԻԶ — Երգչախումբի անդամներուն մօտ, Երեքշաբթի իրիկունները ժամը 20էն 22, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ — Հեռ. 824–63–89

LIBRAIRIE ORIENTALE — H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur - le - Prince PARIS 6e — Tél. : 326-88-65

Mme PALOYAN — 9, Rue de Trévise, PARIS 9e — Tél. : 523-24-97

*ALFORTVILLE* — Ets. MICHELE,

253, Rue P. V. Couturier, 94140 Alfortville — Tél. : 899-09-66

*ARNOUVILLE* — Mr. NIGOGHOSSIAN

121 Rue Henri Barbusse, 95400 Arnouville-les-Gonesse, — Tél. : 985-04-46

*LYON* — EGLISE ARMENIENNE

295, Rue Boileau, 69003 LYON — Tél. : 60-47-18

Mr. JULES MARDIROSSIAN

48, Rue du Repos, 69003 LYON — Tél. : 72-25-91

SEVAN VOYAGES

50, Cours de la Liberté, 69003 LYON — Tél. 60-13-66

MARSEILLE

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE

12, Rue St. Basile, 13 MARSEILLE — Tél. : 50-15-09

*VALENCE*

TISSUS ANDRE SEMERDJIAN

53, Rue Mavier de Montjau, 26 VALENCE

**OPTIMA Tours**

*vous propose un voyage en ARMÉNIE pour votre Fin d'Année*

PREPAREZ VOTRE REVEILLON EN ARMENIE

Départ le 22 Décembre 1976

Retour le 3 Janvier 1977

Logement en première classe — pension complète

Excursions quotidiennes

Nous consulter :

**Sonia Coumryantz**

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet

Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67

Organisation technique : licence A 300

Fonds A.R.A.M